



Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

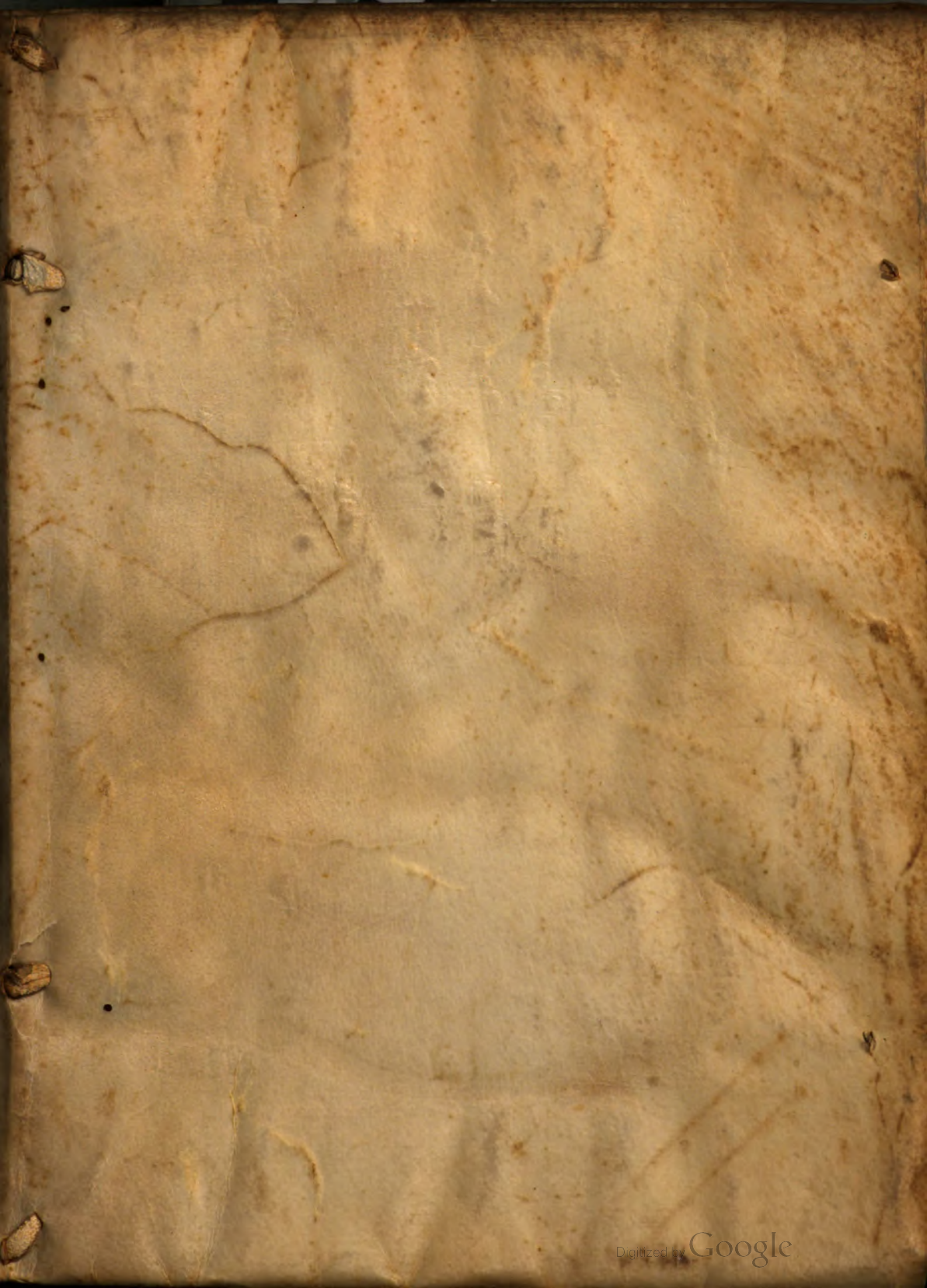
Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>



6

11-a

9

8
6



Ex Bibliotheca
 majori Coll. Rom.
 Societ. Jesu

6-11-a-9

22-c

22-4-b

M. ANTONII
MAIORAGII
Orationes, & Præfationes

OMNES;

*Nunc primum à Io. Petro Ayroldo Marcellino
Philosopho, & Medico edita:*

Vna cum Dialogo ipsius Maioragij de elo-
quentia. quarum indicem sequens
pagina continet.

*Quæ olim fuerunt in lucem prolata, una cum non ante vulgatis iterum edun-
tur: cum nequis in hoc genere quid desideret, tum quia, quemadmodum
paulo secus habent ita haud paulo meliores effecta sunt, quam prius.*

Cum Privilegijs Hispaniarum Regis, & Senatus Veneti.



Venetijs, Apud Angelum Bonfadium
M D L X X I I.

THE NATIONAL
BUREAU OF STANDARDS

Washington, D. C.

1917

Published by the National Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

and the Bureau of Standards
under the authority of the Secretary of Commerce

AMPLISSIMIS,
ET ILLUSTRIS. VIRIS,
SFONDRATIS FRATRIBVS.

*Nicolao Cremona Episcopo, Senatori Regio
Mediolani; & Paulo, Riperia Comiti, Vallis
Asina Baroni, Squadrar. & Montis In-
troty Domino, Senatori Regio Me-
diolani, Philippi Austrj Hisp. Regis
apud Subandia Ducem Legato,*



Ioan. Petrus Ayroldus Marcellinus. S. P. D.



SEPE & multum hoc me-
cum ipse cogitavi, viri cla-
rissimi; quo pacto fieri pos-
set, vt pro singularibus ve-
stris in me meritis, animi
mei acceptorum memoris
aliquod saltem darem indicium. Sed tantam
virium mearum imbecillitatem esse intelli-
gebam; ut non modo non referre, sed ne age-
re quidem gratias pro dignitate, magnitudi-
neq; vestrorum in me beneficior. vnquam
me posse considerem. Ex hac cogitatione

non mediocrem, mihi credere, molestiam ca-
piebam; cum proce Deus opt. max per Pri-
mum Comitem, hominem summa probita-
te, & singulari doctrina præstantem, non a-
spèrandam occasionem insperanti mihi nu-
per obtulit; per quam putabam aliquod gra-
ti mei, in uos animi signum dari posse. is e-
nim nutu Dei immortalis nuper mihi credi-
dit amitini sui M. Antonij Maioragij, viri e-
loquentissimi, orationes, & præfationes om-
nes: quas, quibus mihi videretur, inscribe-
rem, & dicarem: mox imprimendas cura-
rem, & diuulgarem. Illud autem munus
tanto gratius mihi fuit, quanto vobis duo-
bus dignius esse statim mihi visum est: quod
hac ætate qui dicendi grauitate, copia, sua-
uitate orationis uobis duobus comparari,
non modo anteferri possit, intelligebam ef-
se neminem. Verum non solam tamen di-
cendi facultatem in vobis esse constat; sed et-
tiam, quæ vnicum est omnis benedicendi
artis fundamentum, integritatem atque in-
nocentiam, cum singulari omnium maxi-
marum virtutum cognitione coniunctam.

Quod

Quod ita esse, facilius credet omnis, qui-
cunque, quibus parentibus sitis prognati,
diligenter perpendente qui secum recorda-
tus fuerit summas atque incredibileis virtu-
tes nunquam inter moriturae gloriae viri pa-
tris uestri, prope diuini hominis, Francisci
Sfondrati. Hic enim primum Senatus Me-
diolanensis magnam decus atque ornament-
um fuit, deinde cum abiisset ad superos Ah-
na Vicecomes, Antonij, illius magni viri, Lo-
nati comitis, nostrorum Ducum legati, filia,
mater uestra, femina primaria, omni laude
qua matrona cumulari possit, multis parti-
bus maior: hic idem non sine magna virtu-
tis suae admiratione, quae saepius enituit, &
eluxit in legationibus sapiēter, glorioseque
gestis, & cum magna bonorū, omnium appro-
batione, & applausu in Cardinalium colle-
gium cooptatus est. His rebus paternis, ad-
doctiam maternis, ad imitationem tibi, re-
uerendi sime Nicolae, propositis, & splen-
dore familiae toties per uirtutem maiorum
illustratae, non mirum est, si Cremona pluri-
mum felicitatis se adeptam fuisse fateatur;

cum te pastorem consecuta sit, ea bonitate,
& vitę sanctitate uirum; ut non solum moni-
tis, sed etiam multo magis exemplo ad re-
ctam uitę rationem tam honesta & nobilis
Ciuitas inuitetur. Nec minus felicitatis ob-
tinuit Madellum, patria mea charissima, por-
te. Paule, uir omni genere uirtutum præstan-
tissime; qui semper integritatem uitę cum
sanctitate morum coniunxisti; uir alioqui
in omni genere elegantissimus, & omnibus
numeris absolutissimus. Quid? quod ad cu-
stularissimam eiusdem opidi felicitatem ac-
cessit modesta humanitas, singularis pru-
dentia uxor tuę, lectissimę foeminę, Sigil-
munda Estensis? ex qua tres liberos suscepi-
sti; qui sunt ijs moribus, institutione, doctri-
na, dignitate, ut digni sint talibus ac tantis
parentibus, patruo, ac maioribus; nec iam
uulgaribus appellationibus nominetur; sed
uñus Comitis honore, alter Abbatis sacer-
dotio, tertius Equestribus ornamentis hone-
stetur. Quę omnia uestrę domus ornamen-
ta præcipua in unum uirtutis scopum con-
spirant; & cum aliorum omnium, tum præci-
pue

que subditorum vestrorum salutem, incolu-
mitatem, animi tranquillitatem spectant.
Atque hoc quidem vestrum iuvandi gene-
ris humani incredibile studium ego quod-
que pro mea erga vos observantia non fe-
mel, neque parvo cum meo commodo fer-
si. Idemque Cæsari, patri meo, cum magno
familia; hostre ornamento experiri antea
contigit. His non leuibus, aut paruis vir-
tutum vestrarum documentis non in Italia
solum inter alpium claustra, & maris sepra,
sed ubique gentium cognitis, effectum est;
ut Philippus Austrius, Hispaniarum Rex po-
tentissimus, & reliqui orbis Christiani Prin-
cipes plerique omnes vos ament, plurimi fa-
ciant, & complectantur. Sed iam me reprim-
mo; ne videar mihi propoluisse, ut vestras
laudes omnes, quas ne ingentis quidem
voluminis amplitudo commode capere
posset, huius epistolæ angustia comple-
cterer. ego verò, quidquid de diuinis, &
veris laudibus vestris leuiter attigi, ortum
adeo ex Maioragij Orationum, & Præ-
fationum dicatione; illud, & dicationem
ipsam

ipsam ad testificandam meam erga uos ob-
seruantiam, & ad eiusdem operis commen-
dationem iure optimo pertinere uelim .
Peto igitur ab humanitate uestra, Amplissi-
mi viri, quam in uobis una cum ceteris uir-
tutibus omnibus scio esse singularem; ut gra-
to, beneuoloque animo meam in uos obser-
uantiam, una cum opere ipso uobis conse-
crato, amplectamini. quod si (quemadmodum
spero, & confido) à uobis factum fuerit: &
ego erga uos taleis, ac tantos viros, de me po-
tissimum, & de patre meo optimè meritos,
non omnino ingratus videbor; & nunc
hoc ipsum opus, quod nunc primum, in lu-
cem prodit, clarissimi nominis uestri splen-
dore illustratum, lectoribus multo gratius
est futurum. Valete.

Venetijs, Idibus Aprilis Anno. 1531.

M. ANTONII MAIORAGII

Orationum, & Præfationum Index: in quo
hæc nota * ad ante hac impressas
apponitur.

O R A T I O N U M.

- I. * Panegyricus, Mediolani in templo maximo habitus, quo die Ioannes Angelus Arcimboldus. Mediolani Archiepiscopus, creatus est. 1
- II. Chria super memorabili quodam facto Ferandi Gonzaga 17
- III. * In Nuptijs Iacobi Philippi sacri, Senatus Mediolanensis principis, præsentem eodem Senatu, in qua præter cætera, semper quodque homini ducem esse uxorem, multis rationibus probatur. 21
- IV. * Scripta nomine iurisperiti, qui petit, ut in Collegium iuriconsultorum Mediolanensium cooptetur. 31
- V. Pro Octauiano Romerta, Tarracina Episcopo, dum in Academiam Mediolanensem reciperetur. 33
- VI. Pro Ioanne Stibio, Pontificis Max. commissario decumano, dum in Academ. Mediol. reciper. 35
- VII. Pro Hieronymo Crotto, iuriconsulto, dum in Academ. Mediol. reciper. 38
- VIII. * Magdalena Comitissæ matris sue mortuæ laudatio. 40
- IX. * Luti encomium. 46
- X. * Pro se in Senatu Mediolanensi, cum de mutatione nominis à Fabio Lupo, & à Macrino Nigro fuisset accusatus. 56
- XI. * Pro decreto Alfonso Auali, & Senatus Mediolanensis, in Aleatores. 72
- XII. Aduersus eos, qui Ornandæ Orationis studium, & dicendi elegantiam vituperant. 78

De

- XIII.** De contumencijs obrectatoribus, ad Mediolanenses. 89
XIV. De iure, atque morum disciplina, ad eosdem. 86
XV. De Parentum in erudientijs liberis, atque adolescentium in studijs optimarum artium officio, ad mediolanenses. 92
XVI. De modo Proficiendi in eloquentia, atque in Studijs optimarum artium, ad iuvenes Mediolanenses. 102
XVII. De Audiendizatione, ad eosdem. 108
XVIII. Cum Mediolano discessurus esset, ad auditores suos. 111
XIX. De prestantia literarum, ad Senatum Mediolanensem; quam primam habuit, quo tempore publice docere cepit. 115
XX. De Grammaticę artis excellentia, ad Senatum, populumque Mediolanensem. 119
XXI. De varietate. 125
XXII. De Amore, cum Virgilij librum quartum Antidos iserum publice interpretaturus esset. 131
XXIII. De Musica. 139
XXIV. De Arte Poetica. 147
Nam, & alteram orationem suppressimus: veriti, ne quis forte is offenderetur, quæ aut animo irato, & percito scripsisset, aut ioco aliquando dixisset Maioragius. Addita porro sunt hæc, ne perirent.
 De Bibliotheca publica Mediolani instituenta, & omni genere librorum instruenda, ad Alfonsum Anabum oratio imperfecta. 149
 Libelli supplices duo ad Senatum: alter, de hora vespertina, qua docebat Maioragius, in matutinam commutanda; alter, de immunitate publicis professoribus conced. 151. 154

PRÆFATIONVM.

I.	In <i>Homeri Iliadem.</i>	153
II.	In <i>eiusdem Odysseam.</i>	157
III.	In <i>Hesiodum.</i>	158
IV.	In <i>Pindarum.</i>	162
V.	In <i>Demosthenem.</i>	165
VI.	In <i>Aristotelis de Arte Rhetorica libros treis.</i>	169
VII.	In <i>P. Virgilij Georgica, de Agricultura laudibus.</i>	173
VIII.	In <i>eiusdem, Aeneidos librum quartum.</i>	180
IX.	In <i>M. Tulyi Ciceronis de Officijs ad Marcum filium libros treis.</i>	184
X.	In <i>eiusdem de Oratore ad Quintum Fratrem libros treis.</i>	185
XI.	In <i>eiusdem Oratorem ad M. Brutum.</i>	187
XII.	In <i>eiusdem Topica ad C. Trebatium.</i>	194
XIII.	In <i>eiusdem Partitiones oratorias.</i>	197
XIV.	In <i>Decisiones XXV, quibus M. Tullium Ciceronem ab omnibus Cæly Calcagini criminationibus liberat.</i>	201
	<i>De Eloquentia dialogus.</i>	203

BERNARDINI PARTHENII
SPILIMBERGII.

Ad Io. Petrum Ayroldum Marcellinum
Philosophum & Medicum.



QV ALIDA desertis Romana Eloquentia quondam
In tenebris latuit, tacitoque obmutuit ore,
Ceu cum siue Gotbi irruerent, seu Pannonos, omnia
Vastantes late; At tandem sese extulit, atrum
Informemque exuta situm speciosa per Vrbes,
Per populos vittrix longe ex hilarata nitescit.
Tu Maioraggi Ausonia, musisque Latinis
Restituis pulsam, atque nouum decus addis habendum.
Non tot Vere nouo, uario cum lata colore
Vestitur, passim uernant cum florea rura,
Fundit opes tellus, pleno quot pectore sensus,
Diuicias quot culta tuę facundia lingue
Promit, Te presens etas, serique Nepotes
Arida Cæcropio rigantes ora liquore
Doctrina, ingenijque tui monumenta reuoluent.
Viues. nulla sacrum premet inuidiosa uetustas
Nomen, Lethæe aut mergent obliuia ripæ.
At poteras Erebi nigris immergier undis,
Et tot suscepti frustra perisse labores,
Ni iuuenum flos, atque decus, dum laberis Orco
Paulatim, ingenti, patrioque incensus amore
Marcellinus amor Musarum subleuet. Is nam
Aeternis curat tua scripta intexere chartis.
Quæ passim uolitent, quæ quondam discat Iberus,
Quas relegant late nostris loca dissita terris,
Doctæque miretur diues Germania regnis,
Et Rhodani potor, secundi que incola Rheni.
Maçte animo, & pietate, tuo sub flore iuuenta
Magna parans studijs Musarum sultus auitis
Dum Tu alijs uitam profers, in secula uiues.



M. ANTONII MAIORAGII

Panegyricus, Mediolani in templo maximo
habitus, quo die Ioannes Angelus
Arcimboldius Mediolani Ar-
chiepiscopus creatus est.

ORATIO I.



SI QUID vnquam huic ciuitati nostra, Patres
amplissimi, Dei beneficio, atque munere datum
fuit, quo merito, atque optimo iure gaudendum
esse videretur: id profecto nobis accidit hodie
no die, quo virum omni laude, omni que genere
virtutis abundantissimum, Ioan. Angelum Ar-
cimboldium, iam non peregrinum, sed ciuem no-
strum, non in hanc ciuitatem nuper ascitum,
sed antiquissima gente Mediolanensi, multisque
clarissimis maiorum imaginibus florentissima natum, non mediocri rerum co-
gnitione, sed incredibili sapientia praeditum, tanto vniuersi populi, bonorum-
que omnium consensu creatum huius urbis Archiepiscopum videmus. Cum
enim ita sit a natura comparatum, vt in omnibus prosperis rebus, et ad vo-
luntatem nostram fluentibus, omnes magnopere gaudeamus; tum in ijs pra-
cipue, quas ad religionem, et diuinarum rerum cultum pertinere certum est,
non tantum sapientissimus quisque, sed etiam communiter omnis hominum
multitudo maiorem in modum letari consuevit. Nam illud cunctis ferè gen-
tibus persuasum est, neminem vnquam magnum, et praestantem virum sine
A affla-

afflatu diuino fuisse, neque casu aut fortuito, sed Dei ipsius voluntate atque
 prouidentia, qui religionis gubernacula teneant, eligi solere. Quare non sine
 iustissima causa cum excellenti uirtute uiris rexu sacraru cura demadatur, co
 festim mentes omnium immensa quadam leticie voluptate complentur. vi
 dent enim ac sentiunt, talium uirorum sapientia prudentiaque tam pla
 cata, & tranquilla fore omnia, ut in terris, et hac mortali conditione, quo
 ad fieri potest, beatissimam illam caelestium vitam non tantum imitari, sed
 etiam representare quodammodo videantur. Quae cum ita sint, nemini miru
 uideri debet, si hac exoptatissima nostri huius Archiepiscopi creatione, tam
 exhilarata est uniuersa ciuitas, ut non tantum homines ipsi, sed etiam exper
 tes rationis animantes, & muri, atque parietes ipsius urbis, & denique res
 omnes etiam sensu carentes inuisitatum quadam atque infinitam leticiam pre
 se ferant. Tanta est enim huius uiri, quem presentem, & nouum Archiepisco
 pum ueneramus, & cuius aspectu grauissimo iucundissimoque recreamur, au
 ctoritas, tanta uirtus, tam singularis sapientia, & longe plura nobis de hoc
 bona polliceri possumus, quam de quouis alio, post illum maxima diuinitate
 presentem Ambrosium, ciuitas unquam nostra reportauit. Itaque debet un
 quisque nostrum ad agendas immortalis Deo gratias mentem, animum, lin
 guam excitare: quod enim praestabilius, aut pulchrius nobis munus dare po
 terat, quam humes, & pium, & sanctum, & ipsi Deo simillimum sacrorum an
 tistitem? creatus est igitur is diuino munere, quem omnibus uotis omnes ex
 optabant quem omnes uno consensu, atque una uoce deposcebant quem opti
 mus quisque maxime cupiebat. Creatus is, qui christianam pietatem tueri,
 religionem amplificare, diuina atque humana rectissime tractare nouit. crea
 tus is, qui labantem ecclesiae nostrae statum, & iam penes collapsum erigere,
 atque ad pristinam stabilitatem, & nitorem reducere facillime possit. Crea
 tus denique is est, qui totam hanc ciuitatem ac patriam suam semper pro
 pria uita cariore habuit: qui omni semper conatu nixus est, atque etiam
 quotidie magis enititur, ut eam non modo saluam, sed etiam longe florentissi
 mam uideat, qui labore, ac uigilantia sua iam in plurimis, & maximis rebus
 perspecta, & cognita, nibilearum rerum praetermissurus sit, quae ad sanctis
 simu antistitem, & optimu sacroru praeside spectare uideatur hoc aut tantu
 boni, tantu iucunditatis, & gaudij primu quide Deo Opt. Max. bonoru ouum au
 ctori, sed post Deu Hippolyto Atestio, Cardinali ferrè acceptu merito ac iure
 debemus: qui cu hunc Archiepiscopatu Mediolanensem a patruo suo puer ad
 huc accepisset, & annos ia unu, & triginta possedisset, decreuit tandē Arcim
 boldiam gentem iam pridem optimè de religione meritam, quasi in ueterem
 huius Archiepiscopatus possessionem restituere. nam non ita pridem ex hac
 eadem gente duo fuerunt Mediolanenses Archiepiscopi, quippe uir integer
 rimus,

O R A T I O N E S. 2

rimus, & æquissimus voluit hac in re ciuitati nostræ, quam id uehementissime cupere, totoque animo expetere intelligebat, benignè gratificari. quam rem non tantum Hippolytus ipse, cuius erat in potestate, sed etiam summus Pontifex, totumque cardinalium collegium maxima cum assensione, plausuque cõprobabit: nostræque ciuitati nouum hoc, & incredibile gaudium, quod felix faustumque sit, Deis atque hominibus approbantibus attulit. Sed ad te iam Arcimboldi clarissime, cuius iucundissimo conspectu mirifice recreor, & ad dicendum maiorem in modum excitor, paulisper me conuerto, rogoque, atque obtestor, ut cum hac tam hilari multitudine, cum hoc tam læto populi concursu, cum tanta nobilissimorum hominum, & principum frequentia, me dicente, tua tacitus bona patientissimis auribus recognoscas. vt cum nos alij omnes ista tua tam excellenti dignitate tantopere lætemur; summoque, & communi gaudio perfruamur; tu etiam vna nobiscum cogitatione rerum à te præclarissime gestarum, & conscientia rectæ voluntatis, & denique honorum omnium tuorum recordatione gaudeas. qui natus in hac vrbe omnium celeberrima, & copiosissima, plurimisque eruditissimis, & fortissimis uiris affluenti, ex antiquissima nobilissimaque familia, per omnes dignitatis gradus, tum hic in patria tua, tum apud exteras nationes ad istam ætatem tanta cum laude, gloriaque peruenisti, ut non modo maioribus tuis, qui & honoribus, & rerum gestarum gloria semper maximè floruerunt similis fueris, sed etiã eorum memoria laudibusque maximam lucem attuleris. Nunc autem hoc tantum munus summa cum omnium læticia suscepisti; in quo tanquam in theatro quodam totius orbis terrarum amplissimo clarissimoque omnium virtutum tuarum immortalium splendor elucebit: in quo te præclarissimos actus edentem, & diuinæ mentis tuæ vires in omnibus factis, & dictis excitantẽ, omnes ciues tui ceteræque nationes infinita cum animi uoluptate conspiciẽt. teque non tantum eis, qui præsentis tempore vigent Antistitibus, sed etiam antiquis illis omnium sermone prædicationeque celebratis, & præcipue maioribus tuis, qui propè diuinos honores consecuti sunt anteponent. Quam enim grata, quam iucunda, quam exoptata, cõtigit omnibus ista dignitas tua? quibus te votis, quo desiderio, quam inaudita cupiditate ciues tui te requirebant? cum enim non ita pridem res de te perfecta esse diceretur, vniuersa patria inter spem, & metum de te uno non aliter cæpit esse sollicita, quam de vnicò filio vidua mater, aut de nouo sponso uehementissimo amore capta mulier, & quamuis iam essent omnia secuta, quamuis inter te, & Hippolytum Atestium essent iam læta conditiones, & acceptæ, summusque Pontifex & Cardinalium collegium eas approbasset: tamen ita amanter te patria exoptabat, tam tenere molliterque cupiebat, vt cum huius diei celebritas progrogaretur, eò quòd nondum essent consecuta diplomata, ne non timere quidem

M. AN. MAIORAGII

sine aliquo timore posset. verebatur enim ne fortasse res non succederet. quoniam in eiusmodi magnis negocijs parue sepe inclinationes totam rem evertunt: preclare uero intelligebat, te Antistite sibi tradito, quantum esset bonorum cumulum habitura, quantum contra iacturae factura esset, quantum detrimenti, si te iam designatum amisisset. Itaque quoties ad amorem tuum, vel potius pietatem erga se ciuesque omnes mentis oculos referebat, statim omnis timor ab ea recedebat: quoties autem ad incertos variosque casus, quibus etiam firma consilia frequenter impediuntur, animum aduertebat, iterum perhorrescere incipiebat, & toto corpore contremiscere. quin interdum illi ueniebat in mentem subuereri, ne te Episcopatus ille Nouariensis, quem annos iam quatuor, & uiginti tenueras, fortasse nimium obletaret, & ab eo diuelli nullo modo posses. audierat enim quam opima, quam fertilis, quam fructuosa sit ea regio. audierat, quae sit amenitas eius ora locorumque omnium. audierat Episcopum ibi non tantum sacrorum esse praesidem, sed etiam in populos sibi subditos habere uitae, necisque potestatem, & quod caput est, audierat in tota illa regione neminem esse, qui non tui esset amantiissimus, qui te non mirandum in modum coleret, obseruaret, ueneraretur. qui denique ad digiti crepitum tibi non obediret. audierat praeterea te maximos in Episcopatu illo sumptus fecisse, multa magnifica palatia substruxisse, redditusque annuos ita diligenter procurasse, ut praeter summam rerum omnium amenitatem, etiam longe maiores atque ueriores fructus, quam antea perciperentur, quibus rebus ita commouebatur, ut iam timorem, & dolorem suum dissimulare non posset, ut regioni illi, quae te diutius detineret, quasi riuuli cuidam, non mediocriter irasceretur, quod sibi designatum, & traditum spem praeripere uelle quodammodo uideretur. Ergo non solum in templis, sed in curia, in foro, in priuatis aedibus, uota non in dies tantum, sed in horas singulas religiose nuncupabantur, supplicationes ab omnibus fiebant; ut ad religionis nostrae gubernaculatu quamprimum accederes. Ipsa uero patria cum diurna, nocturnaue sollicitudine frequenter huiusmodi uocem & orationem effundere uidebatur: Quousque tandem me sollicitam, & anxiam habebis religiosissime, mihi que propria uita multo carior Antistes? cur non quamprimum ad me parentem, & procreatricem tuam, si genus respicis, si conditionem, sponsam, si curam, & munus, filiam accedis? fieri ne potest, ut te mei capiat obliuio, quae te genui? quae in lucem eduxi? quae tot ac tanta in te ornamenta contulit? ubi est igitur patriae pietas? ubi amor? ubi caritas? quod si te honestas mouet; quid honestius esse potest, quam de patria bene mereri? si utilitas, unde maiorem fructum tibi, tuisque omnibus, quam ex me reportare potes? Si iucunditas, qui locus esse potest domestica sede iucundior? Fateor equidem a te me plurima iam pridem accepisse

se beneficia, sed hætenus, ut à filio mater. Vt ab eo, qui mihi vitæ debebat, ut ab eo, quem à teneris annis gremio meo foueram. nunc tota ratio est immutata. nam diuino quodam consilio ex parente sponsa facta sum, ex matre filia, non potes igitur abesse diutius. cur enim me nouam nuptam esse uoluisti, si pateris ut tui desiderio contabescam? cur me uis habere loco filie, si decori, & honestati meæ non provides? cur me tanto uiro felicem existimem, si meo bono mihi frui non conceditur? cur eo parente gaudeam, qui à me securus abesse potest? Ah, me parum fortunatam, si te alia regio magis oblectarit, si me spes mea frustrata fuerit. tu ne ergo uita, præsidium, deliciae meæ, diutius aspectu me tuo priuabis? atque aliam potius regionem eo frui patieris? ò me nimis credulam, quæ te mihi semper in amore respondere iudicauim. Certe hoc in tua potestate situm est, ut te mihi tanquam carissimum filium reddas, quia te procreaui; tanquam optatissimus ad me sponsus uenias, quæ tibi cælesti matrimonio copulata sum; tanquam parens mei curam suscipias, quæ tibi propter religionem filia loco esse debeo. Veni igitur fili, ueni sponsa, ueni parens, ad hanc amantissimam tui patriam, cui sine te nihil potest esse iucundum, nihil dulce, nihil suaue, nulla denique uita uitalis. Hæc atq; eiusmodi uerba, maximo tui amore succensa uidebatur quotidie patria nostra fundere, donec tandem hic dies omnibus summis, infimis, mediocribus uehementer exoptatus aduenit: in quo uidimus, in hac ciuitate propè neminem esse, qui non sua presentia, suum erga te studium, atque animum testaretur. Vidimus hoc honestissimum ac pulcherrimum propter nouam dignitatem tuam spectaculum apparatus. Vidimus principem nostrum inuictissimum Ferrandum Gonzagam, cum omni præsidio suo, cum Imperatoris Ducibus, cum Demarchis, cum Baronibus, cum Tribunis militum, cum equitibus cataphractis denique cum honestissimis huius ciuitatis quibusque uiris tibi obuiam prodire. Vidimus te sub aureo cadurco, stipantibus undique principibus, & spectatissimis uiris in urbem regredi, atque ad hoc religiosissimum sanum, templumque maximum accedere. Vidimus eos omnes, qui ab exteris urbibus, ac nationibus in hanc ciuitatem missi legatorum munere funguntur frequentes honoris causa tibi adesse. Vidimus totum ordinem senatorium, non tantum huius ciuitatis lumen & ornamentum, sed etiam totius Italiae, atque orbis terrarum grauissimum consilium, longe extra urbem profectum obuiam tibi uenire, te uenerari, te magno cum gaudio reducere. Vidimus prudentissimum Iuriconsultorum collegium, & medicorum, & denique omnium, qui sunt alicuius in hac ciuitate nominis frequentiam, maximo studio, alacritate, sedulitate tua uestigia subsequenter. Episcopos præterea, Præsules, Antistites, Flamines, Sacerdotes cuiusque generis longæ ordine procedentes. effusam tui uidendi cupiditate multitudinem, non tantum vi-

M. AN. MAIORAGII

cos, & urbis regiones, sed etiam fenestras, meniana, podia, tecta denique ipsa repleuisse, postremo summam omnium hilaritatem vidimus, inusitata læticiam, profusam populi inbilationem, strepentibus undique tubis tympanis, tormentis, campanis, organis, fidibus, tibijs, musicis cantionibus, plaudentibus omnibus, acclamationibus, & bonis hominibus prosequentibus, rosas, lilia, flores, coronas cuiusque generis ubique spargentibus, aromata, thura, sua uisimos odores incenduntibus, vicos, & parietes omnes tapetibus, tentorijs, imaginibus, tabulis pictis obtegentibus, nihil denique præmittentibus eorum, quibus infinitam læticiam suam, & gratissimum in te animum significare possent. quibus ego rebus omnibus existimo te uehementer quidem gaudere, tantanque in te ciuium tuorum caritatem, & pietatem maiorem in modum amare; verum cum hæc pro tua singulari prudentia cognoscas diuturna esse nullo modo posse, sed esse fugacia, & caduca, paucisque diebus interitura, longè tibi sapientissimo homini gratius fore putauit, si quis oratione sua posset honestissima studia tua, mores, intelligeatiam, res præclarissime gestas comprehendere, atque effigiem istius animi tui verè diuini literis, & posteritati tradere. Multos enim magnanimos, & fortes viros inueniemus, non tantum magnopere rerum à se præclare gestarum gloriam desiderasse, uerum etiam vitam ipsam pro dignitate atque laude profudisse. nihil denique intentatum reliquisse, quo famam suam in orbis terræ memoriam sempiternam disseminarent. Itaque cum etiam te, quamuis sapientissimus sis, studio gloriæ, sicut optime mihi quique viri faciunt, duci non dubitem, quam non tantum tibi ad æternitatem, sed etiam posteris tuis ad exemplum, & imitationem plurimum esse profuturam intelligis, si quis mihi Deus eam dicendi uim, & facultatem traderet, qua posse honestissimas quasque uiuendi rationes ab ineunte ætate à te susceptas, & ad hoc usque tempus perductas, satis digne commemorare, non est mihi dubium, quin eternam, & immortalem apud mortales omnes futuram summæ uirtutis tuæ memoriam pro singulari in te obseruantia mea non mediocriter amplificaturus essem: sed cum ingenij mei vires perexiguæ sint, uirtus autem tua incredibilis, ac propè diuina, quæ per se uigebit memoria seculorum omnium, certè non decus aut splendorem ab oratione mea capere potest, sed contra potius à uirtute tua genium, & immortalitatem oratio mea sine ulla dubitatione receptura est. quæ me spes potissimum ad hanc suscipiendam de te dicendi prouinciam excitauit. uerum priusquam ad te ueniam, aliqua mihi de maioribus tuis commemoranda esse censeo, ut omnes intelligant maximos quidem illos, & clarissimos uiros fuisse, pulcherrimamque tibi exempla ad imitandum domestica semper extitisse: sed ita gessisse te, ut non modo non illis inferior fueris, uerum etiam eos longo interuallo superaris. Ac mihi quidem, ut spero, uos etiam Patres amplissimi, dabit is hanc ueniam, ut quoniam

niam

niam ab auis atque atavis hæc Arcimbaldiorum familia semper celestis atque diuina fuit, antequam ad huius Archiepiscopi laudes, & res egregie gestas veniamus, quibus eum tanto honore, tamque præstanti munere dignum ostendimus, breuiter aliquos insignes viros ex maioribus eius commemoremus. iuuabit enim, vt opinor, non mediocriter, animos vestros hæc præstantium virorum breuis commemoratio: iuuabit, inquam, per egregia facta, tanquam per letissimos locos, & amantissima quædam vireta transeuntcs, ad hanc postea celebritatem, & publicam læticiam quasi confectis spacijs deuenire, atque in ea tandem iucunde suauiterque conuiescere. quamuis neminem vnquam tanta eloquentia fuisse existimem, neque tam diuino atque incredibili genere dicendi, qui horum hominum virtutes, laudesque non dicam augere, aut exornare oratione, sed percensere numerando posset. Vt enim ab origine splendorem, & claritatem generis non repetam, quod & longum nimis esset, & nobis id angustia temporis non concederet. quis huius proauo Nicolao nobilior aut clarior vnquam fuit? quis sapientior? quis prudentior? quem vnnum optimum iurisconsultum, & præstantissimum Senatorem Dux, & Princeps Mediolanensium Philippus vicecomes consiliarium habere voluit; vt ei res suas arcanas, & ad imperij administrationem pertinentes assidue communicaret. qui tam insigni fide, religione auctoritate fuit, ut plurimas pro suo principe susceptas legationes felicissimè semper obiuerit, & quod omnium maximum est, & vehementer admirabile, cum asperissimum inter Philippum, & Venetos bellum intercederet, tamque irritati iam essent omnium animi. vt nullo modo placari posse uiderentur, tantiam eloquentia sua, singularique prudentia Nicolaus Arcimbaldius, cum legatus ad Venetos missus fuisset, effecit, ut firmissimam ab eis, atq; optimis pro Philippo conditionibus pacem reportarit. Iam uerò frater eius Antonellus ductor fortissimus domi, forisque perpetuam sibi gloriam, & scientia rei militaris, & virtute, & auctoritate, & felicitate comparauit. qui Ioan. Galeatio Vicecomite, & eius filio Philippo Mediolani Ducibus, Tribunus militis consulari potestate constitutus, & totius exercitus moderator ac Princeps Remp. nostram semper bene, & feliciter gessit. Sed omnium maiorum suorum gloriam sine dubitatione Ioan. Arcimbaldius Nicolai filius non solum adæquauit, set etiam longè superauit: qui cum longo tempore propter egregiam iuris vtriusque scientiam, & Francisco Sfortie primo, & eius filio Galeatio gratissimus fuisset, atque vtriusque Principis maximo cum honore senator, consiliarius, & rerum gerendarum auctor extitisset, mortua demum uxore Briseida, ex qua iam Aloysium huius Archiepiscopi nostri parentem susceperat, ad religionem animum adiecit. neque ita multo post, ob integritatem admirabilem, & probatissimos mores Nouariensem Episcopatum as-

cutus

M. AN. MAIORAGII

cutus est. tantaque fuit eius probitatis, & sapientiae fama, ut cum à Galeatio Sfortia missus orator ad Sixtum Quartum Pontifice Maximum fuisset, ab ipso Pontifice Maximo cum honore susceptus, statim Cardinalis creatus fuerit: & quod alij pauci vix longo tempore multisque consumptis pecunijs assequi possunt, id ipse paucis diebus facillime, & gratuitò consecutus est. Quid quòd non ita multo post eiusdem Pontificis legatus summa cum potestate Persiae fuit? iam illud non tantum maximum, sed etiam inauditum, & admirabile fuit. duas enim eodem die summas omnium, in ecclesia Mediolanensi dignitates, vniuerso Cardinalium collegio comprobante Pontifex illi detulit. nam & Abbatem Diui Ambrosii, in cuius tutela est huius nostrae ciuitatis salus, constituit, & Mediolanensem Archiepiscopum creauit. quod si longiorum illi vitam facta dedissent, nemini dubium fuit. quin propter eximias, & singulares virtutes suas breui tempore Pontifex Maximus esset futurus. Quid huius frater Vidus Antonius? nonne quamuis dignitate fuerit inferior, tamen rerum experientia, sapientia, probitate, pone par semper habitus fuit? qui primò propter ingenuos ac liberales mores à Francisco Sfortia primo fuit electus, qui comes eius filio Galeatio, iam tum imperij successioni destinato semper assisteret, cum eo equitaret, luderet, iacularetur, venaretur, ex eadem mensa uesceretur. deinde cum Galeatius patre mortuo rerum potitus fuisset, eundem tam iucundum, & gratum habuit, vt à suo latere nunquam discedere pateretur. Itaque post fratris sui Ioannis Cardinalis obitum facile Mediolanensem Archiepiscopatum assecutus est. quin etiam postea plurimas, & honorificentissimas legationes Galeatio, & Ludouico eius fratre Ducibus, maxima cum dignitate, & gloria sepius obiuit. erat enim uir praeter morum integritatem maximè facundus & eloquens: qui facile dicendo mentes hominum quocumque uoluisset, impellere posset. Quocirca, & ad regem Hispaniarum, & ad Mathiam Pannoniae regem legatus missus fuit. qua in legatione propter eius probitatis, & sanctimoniae famam, tanto cum populorum omnium, ad quos accedebat, plausu, tantaque cum gratulatione suscipiebatur, ut eum omnes, non tanquam aliquem ex hac urbe missum virum, sed tanquam à caelo delapsum Deum intuerentur. quamobrem ipse post reditum suum in patriam, huius rei, felicitisque legationis, atque itineris monumentum in suburbano praedio superesse voluit. extat enim adhuc in Bicocano quaedam amplissima porticus, varijs picturis exornata, quibus totus eius legationis successus sigillatim, & accuratè significatur. Quid autem de clarissimo viro huius Archiepiscopi nostri parente Aloisio commemorem? qui propter insignem iurisperdentiae cognitionem multos honores ac dignitates, & Galeatio, & Ludouico Ducibus obtinuit, nam & senator egregius fuit, & eques Auratus, & duorum principum consiliarius, & Cremonensis praefectura gubern-

O R A T I O N E S. 5

bernator, sed quamuis etiam nihil aliud in vita memorabile gessisset, tamen
 vel hac vna de causa summopere celebrandus esset, quod primo Octavianum
 huius fratrem, maxime admirandum ac verè diuinum hominem, deinde hunc
 etiam, cuius adhuc prudentia consilioque nostra hæc ciuitas lætissima fruitur,
 per quam feliciter genuerit. Nam Octavianus frater huius ea præstantia fuit,
 vt non ab homine natus, sed à Deo factus esse videretur, quippe qui adolescen-
 tulus ac penè puer tantam vtriusque iuris scientiam acquisiuit, ut in Iuriscon-
 sultorum collegium magna cum omnium admiratione cooptaretur. is deinde
 cum omni doctrina genere, tum eloquentia præcipuè, miraque dicendi facul-
 tate præcelleret, annum agens quartum, & vigesimum Romam profectus eo-
 dem anno ab Alexandro Sexto Pontifice maximo multos honores ac digni-
 tates assecutus est, in quibus tam sanctæ, atque integrè se perpetuo gessit, ut in
 se totius Romanæ curiæ ora conuerteret. erat enim ingenium in eo plusquam
 humanum, doctrina admirabilis, mores vehementer amabiles, immensa om-
 nium actionum gratia, comitas atque affabilitas sermonis inaudita. quam
 enim ornate, quam grauitè, quam copiose mortuum Alexandrum Pontifi-
 cem pro concione laudasse dicitur? quanta dicendi maiestate Pij Tertij suc-
 cessoris ipsius Alexandri creationem celebraffe? sed heu fallacem hominum
 spem, fragilemque fortunam. in ipso vera laudis, & gloria cursu, cum duorum
 Antistes iam conuentuum esset, & Mediolanensis Archiepiscopus designa-
 tus, in ipso, inquam, iuuentutis flore, cum annum secundum ac trigesimum a-
 geret, summo cum omnium marore, ac tristitia derepente extinctus est. Sed
 tamen bene, & feliciter nobiscum actum est Patres amplissimi, quòd hunc
 adhuc præsentem tam insignem omni laude virum, tanta auctoritate, fide re-
 ligatione præditum, superstitem, & incolumen habemus, multisque posthac an-
 nis felicissimè atque optime uicturum, & speramus, & optamus. iam enim
 ad huius mihi laudes, & facta ueniendum est, cuius causa suscepta est hæc om-
 nis oratio. Vt quamuis omnes intelligant, nullum vnquam post illum Princi-
 pem Ambrosium extitisse Archiepiscopum præstantiorem, tamen cogitatio-
 ne, & commemoratione rerum honestissimarum, & omnium voce, literis,
 prædicatione dignissimarum solidum ac plenum huius diei gaudiū sentiamus.
 Ac mihi quidem Patres amplissimi tantus virtutum splendor, tantum bonè,
 tam immensa claritas; quantam in hoc viro esse conspicio, sic mentis oculos
 atque aciem perstringit, vt uix eam satis animo cernere, nedum verbis eloqui
 me posse confidam. verum vt solem aduersum intueri ne quimus, sed ex eius
 radijs longè latcque dispersis, quanta sit eius amplitudo, quam immensum lu-
 men intelligere facile possumus, ita quamuis in fulgentissimis illis virtuti-
 bus, que in huius viri altissima diuinaque mente versantur, mentis oculos
 desigere nequeam, tamen ex optimis eius actionibus, & rebus præclarissimè
B gessit.

M. AN. MAIORAGIT

gestis, quanta sint, quamque immensa me aliquo modo declarare posse non diffido. non ita tamen ut omnes eius gloriosas actiones enumerem, quod fieri nullo modo potest: sed ut ea summam primo, quae sunt ad laudem illustriora persequar, deinde, quae efficiunt, ut non tantum hoc praesenti honore, sed etiam longe maiori, & ampliori dignissimus esse videatur. Nam, ut ea praetermittam, quae de huius natali die, futuraque praestantia rates, astrologi, coniectores, caeterique diuini praedixerant, quae licet vera fuisse postea exitus comprobauit, tamen quia non ita vulgata sunt, a me fingi putarentur. tantum enim abest, ut aliquid huius laudibus oratione mea velim affingere, ut etiam ea praeterire decreuerim, quorum, quamuis honestissima fuerint, tamen pauci testes esse possunt. ut haec igitur missa faciam, cum puer esset ab optimis atque honestissimis parentibus, qui praclare intelligebant, quantum a teneris annis interfit, optimis viuendi rationibus assuescere, tam religiose, sancteque educabatur, ut nihil ei placere posset, quod aliqua ex parte turpe esse videretur. ut non eius puericia delicijs atque indulgentia solueretur, sed labore, & seueritate firmaretur. non in lusibus & iocis, sed in percipiendis ingenuis ac liberalibus disciplinis tota consumeretur. nam frequentibus quasi stimulis orationis, quamuis sua sponte satis incitatus esset, & a parentibus, & a praceptoribus ad exempla maiorum suorum imitanda suscitabatur, ut honestatis cursum teneret, & dignitatis atque gloriae portum caperet. ut cum nutricijs haec moribus quam probatissimis imbueretur. ut nequid cupide, ne quid impotenter, nequid improbe committeret. Ita vero cum equalibus suis in ludo atque puericiae disciplina versari solebat, ut quamuis ingenij, memoriaeque gloria facile omnibus antecelleret, nemini tamen unquam se preponeret, sed mirifica quadam animi moderatione facile omnes cum quibus erat perferret, ac pateretur, eorum studijs, quantum honestas ferret, semper obsequeretur, nulli omnino contra ius & fas aduersaretur. ita sine vlla inuidia laudem facile inueniebat, & amicos sibi comparabat. Erat autem in aetate illa puerili maxima corporis dignitate atque pulchritudine ornatus, quae nunc etiam in hac, quam videtis, aetate summa quadam cum maiestate reuertit, quae fiebat ut eius egregia virtus gratior, & iucundior omnibus videretur, ut animo pulchritudo corporis venustati mire conueniret atque responderet. nam, quod rarissimum est exemplum, in puericia magnopere frugi erat, & summe temperans, quemadmodum deinceps etiam per omne vitae suae curriculum semper fuit, & frugalitatis quidem ac temperantiae testes sunt ij, qui cum eo simul erudiebantur, & versabantur, dignitatis autem corporis, & pulchritudinis omnes, qui eum conspiciebant. Haec autem omnia deinde cum aetate mirandum in modum aucta sunt, quibus accessit postea fortitudo, & sapientia, & iusticia, neque quod in alijs preclavis hominibus accidere solet, haec virtutes

O R A T I O N E S. 6

tes in hoc homine ita mediocres fuerunt, vt una tantum earum excelleret, sicut in Themistocle fortitudo, in Aristide iusticia, in Solone sapientia, in Xenocrate temperantia, sed omnes excellentes, omnes eximia. quod hactenus ex eius rebus gestis luce clarius apparnit. tantum autem iam tunc à prima aetate, & corporis ornamentis, & animi bonis equalibus suis antestabat, vt quicumque eum viderent, aut cum eo consuetudinem haberent non tantum eius amabilem naturam, & præstans ingenium admirarentur, sed etiam comem, & incundam eius orationem, vrbano & ciuilem corporis gestum, præsentem & acrem animum, senilem denique in puero prudentiam obstupescerent. & iam eo tempore iudicarent nullo modo fieri posse, vt eiusmodi natura demissis atque humilibus rebus contenta priuata viueret, sed alta quadam mente, sublimique animo maiora semper & honestiora spectaret. cum autem ad eius præram, & integram vitam, & mores sanctissimos animum aduerterent, statim affirmabant omnes, eum aliquando maximum & religiosissimum sacrarum Antistitem futurum, vt, quod hoc tempore diuina providentia contigit, id iam in eius puericia quicumque eum noscerent tanto ante diuinarent. Sed quoniam vt in placido tranquilloque mari quilibet optimus videtur esse gubernator, at in seua tempestate semper virtus & scientia veri gubernatoris sluacet, ita sapissimè res secunde sic ingenium obruunt, vt præstans vir ab abiecto discerni non facile possit, aduersa uero statim hominis excellentiam aperiuunt, non in minima felicitate duxerim, quod fortuna bonis ferè omnibus contraria, semper huic insidias aliquo modo struere non cessarit. qui per omne vita suæ tempus ita exercitus est, ut in molestijs, & calamitatibus semper maior, & præstantior appareret. atque illas cum ope diuina, que nunquam ei defuit, tum etiam prudentia sua propulsaret. cum enim exploratum haberet, omnibus fortune telis humanam vitam esse propositam, à teneris vsque annis ita vulcanijs armis, idest fortitudine, atque animi magnitudine se contexit, vt illum quidem frequentissimè fors aduersa concusserit, sed nunquam tamen omnino de gradu deicere, aut labefactare potuerit. Postquam igitur excessit ex ephelis, & liberius illi viuendi potestas fuit, non se corporis voluptati, blandissimæ domine tradidit, quod plerique faciunt adolecentes. neque aut equos ad currendum, aut canes ad venandum, ut ait comicus, diligenter querebat, sed omnibus honestis disciplinis studiosè operam dabat. audierat enim ab Epicharmo siculo verissimè dictum fuisse, laboribus omnia bona Deos immortales hominibus uendere, & à Musonio Philosopho, iuuenem eum, qui laborem, & animi contentionem refugit, seipsum bonis rebus omnibus indignum ostendere. Quare studium, & ardorem quendam amoris omnium ingenuarum artium sic arripuit, vt eum nulla difficultas ab instituto cursu reuocaret, non libido ad voluptatem, non ocium ad animi remissionem,

M AN. MAIORAGII

non denique somnus ad quietem. in primis tamen iuris ciuilibus, & pontificij studium amplexus est, cum quia videbat in eo maiores suos plurimum excelsisse, fit enim hoc plerumque, ut quorum patres, aut maiores aliqua gloria praestiterunt, hi studeant in eodem genere laudis excellere, tum etiam quia praeclare intelligebat, nullum ex omnibus esse studium, nullam artem, nullam disciplinam. quae magis ad omnes honores, & dignitates aditum atque uiam, quam ius ciuile, patefaciat. in hoc igitur studio ita continenter, & assidue uersabatur, ut non solum aequalibus suis, sed etiam longè natu maioribus antecelleret. Et quamuis ciuilem scientiam, quae reliquarum scientiarum, etià Aristotele teste domina, atque regina est, praeter ceteras omnes adamaret, tamen quod mirum erat omnibus, quoties ei reficere, atque recreare animum, uel etiam iocari libuisset, ita rhetores ad declamandum, ad discernendum dialecticos, poetas aduersus ex tempore pangendos inuitabat, ut maxima cum astantium omnium admiratione, atque uoluptate uictor sapissimè discederet. quae ingenij uertas & prompta celeritas deinde semper aueta, & perpetua meditatione conseruata nunc etiam in ista aetate; quam uidetis, integra perseuerat. nam omnium eruditorum testimonio cum prudentia, & acumine, & subtilitate, tum uerò eloquentia, uarietate, copia, quam se cumque in partem dederit, omnium est facile princeps. Vidi ego nuper, nec sine mirifica quadam uoluptate uidi scriptum ab eo per quam ingeniosè subtiliterque de fortunae uarietate, atque inconstantia, quae longo illi tempore molesta fuit, epigramma, quod, meo quidem iudicio, nulli ueterum Latinorum eius generis descriptioni postponendum est, pluribus uerò longè etiam anteponendum. Sic igitur ab adolescentia uitam suam instituit, ut nullam aliam uoluptatem, nullam delectationem, quam ex disciplinis perciperet. quas omnes ita diligebat, ut suauissimum quendam esse passum animorum praedicaret. in eis totus erat, in eis noctes & dies uersabatur. nam quod uel nulli, uel certè paucissimi possunt, eo semper animi robore, ea indole uirtutis & continentiae fuit, ut omnem uitae suae cursum in labore corporis atque in animi contentione consecerit. non cum quies, non remissio, non aequalium studia, non ludi, non conuiuia delectarint, nihil denique in uita penitus expetendum putarit, nisi quod esset cum laude, atque dignitate coniunctum. Itaque cum adhuc in publicis gymnasijs uersaretur, frequentes erant cum eo semper adolescentes honestissimi, rectissimisque studijs, & optimis artibus dediti. perspiciebant enim in eo non solum praestans ingenium elucere, quod assiduitate, atque industria quotidiana plurimum aleretur, sed etiam genus orationis facultatem, copiam sententiarum atque uerborum, & cognitione rerum institutam, & cura & uigilijs elaboratam. neque mirum haec iam tum in adolescente fuisse: non enim aliorum adolecentium uestigij insisteret, non tritam ab alijs uiam

sibi

sibi proponebat, sed magnos esse experiendos, & subeundos sibi labores existimabat. nactum enim se virtuti, non desidia, dignitati non voluptati, patriæ, civibus suis, laudi, gloriæ, non somno & conuiujs, & delectationi prædica-
bat. quare tantum ea sequebatur, quæ nisi vigilantes, nisi sobrijs, nisi industrijs homines assequi non possunt, quæ dignitatem, quæ laudem, quæ gloriâ affe-
runt, quæ sunt ampla, quæ diuina, quæ immortalia, quæ fama celebrantur, mo-
numentis annalium mandantur, posteritati propagantur. Cum igitur adole-
scentiæ suæ florem ita traduxisset vt esset omnibus quasi quoddam laboris,
continentiæ, religionis, innocentie, pietatis exemplar, subsecutum est postea
tempus illud, quo propter excellentem iuris ciuilibus & pontificij doctrinam
laurea decoratus in iurisconsultorum collegium cooptatus est. quo quidem tẽ-
pore non ipse tantum honorem, qui maximus erat, à collegio, quantum ab ip-
so dignitatis, & amplitudinis collegium accepisse visum est. tantus enim ho-
minum concursus ad eum audiendum factus est, vt non modo non subsellia
frequentissima, sed ne ædes quidem amplissima minimam audiendi cupidorum
partem capere potuerint. qua verò grauitate Dijs immortales, qua prudentia,
qua dicendi maiestate totam vitæ suæ studiorumque rationem reddidit? quã
prompto animo, quo acumine ingenij, quo uerborum splendore, propositas si-
bi legum quæstiones, & iuris utriusque nodos facile dissoluit? quibus rebus
effectum est, vt multo maiore cum gloria, celebritateque, quam alius quisquã
ea tempestate iurisconsultus declaratus sit. postquam igitur tanta cum laude,
atque approbatione doctissimorum hominum iurisprudentiæ fuit insignibus
decoratus, memor quam viuendi rationem ab ineunte ætate suscepisset, &
quam grauem personam sustineret: omni diligentia prouidendum sibi esse cen-
suit, vt nihil quod aut vitæ superiori dissentaneum, aut iurisconsulti persone
grauitatisque non consentaneum videretur esse, committeret, sed in respon-
dendo iure ita sese gereret, vt summis, infimis, mediocribus gratus esse pos-
set. magnam enim laudem, & gratam hominibus esse censebat, in ea scientia
plurimum elaborare, quæ multis esset profutura. quæ quidem eum cogitatio
deliberatioque non fefellit. cum enim ea, quæ profisciscuntur à legibus & à iu-
re ciuili semper ad facilitatem, æquitatemque referret, neque constituere li-
tium actiones mallet, quam controuersias tollere, sic ad eius consilium vindi-
que tanquam ad oraculum quoddam multi mortales conueniebant. eius au-
tem omne studium in eo consumebatur, vt supplicibus & innocentibus opẽ
ferret, salutem daret, periculis liberaret, fraudes omnes, & calumnias, ex fal-
sa iuris interpretatione coortas è medio tolleret, suum denique cuique tri-
bueret. & quantum eius vestibulum & ianuam maxima, quotidie frequentia
ciuium, ac summorum hominum splendore celebraretur, non tamen vnquam
ita defatigatus erat, vt quenquam inconsultum à se dimitteret: sed omnibus
equa-

M. AN. MAIORAGII

æqualiter lucem animi, ingenij, consilijque sui patefaciebat: omnibus ad se faciles præbebat aditus: omnes leuiter ac patienter audiebat: denique magis ad aliorum arbitrium, quam ad suum uiuebat: neque tantum sibi præmium, aut opes, aut gratiam, quantum decus, iusticiam, æquitatem proponebat. Hac fama impulsus Maximianus Sfortia, dux ac princeps Mediolanensium, hunc unum ex maxima præstantissimorum iuriconsultorum multitudinem, quam semper hæc nostra ciuitas habuit, eligere voluit, cui secreta sua communicaret, & quo maximis in quibusque rebus consiliario, rerumque gerendarum auctore niteretur. audiebat enim, ac præsens ipse videbat hunc in negocijs maxime laboriosum esse in periculis fortissimum, in aggrediendis rebus industrium, in prouidendis sagacissimum, in consiciendis celerrimum. itaque sperabat hoc adiutore & consultore suum imperium longe melius & iustius administratum iri. quæ spes eum & expectatio non fefellerit. sic enim susceptum negocium prudenter, & sapienter agere instituit, ut omnibus in rebus lux quedam iusticiæ & æquitatis oborta ciuitati nostræ videretur. quamuis. n. in eo semper fuerint & animi & ingenij celeres quidam motus, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum vberes, & ad recte faciendum prompti viderentur, semper tamen in considerandis rebus, & tempus, & diligentiam adhibebat, neque vnquam ex tempore de vlla re pronunciauit, suum namque consilium, quod ad Reip. summam spissimè spectabat, non precox, sed maturum oportere esse censebat. illud enim præclare intelligebat, se penumero se fieri solere, ut consultorum temeritate maximæ quæque res euertantur, atque id etiam secum animo volebat, principem ipsum à consilio suo pendere totum, atque ideo in sua esse potestate, ut vel bene, vel male res omnes administrarentur, audierat porro non semel à Platone dictum fuisse, rem quandam sacram esse consultorem, quem non solum ab omni criminis labe, sed etiam à suspitione purum esse deceat. Itaque tam sapienter & iuste consulebat, tam castè atque integrè se gerebat, totam ut Remp. nostram suis ipse penè solus humeris sustineret: tanta præterea diligentia res singulas prouidebat, tanta modestia suas actiones omnes dirigebat, ut eam non tantum ciues nostri, sed etiam peregrini vehementer & auarent, & uererentur. nihil uerò titubanter, nihil inordinatè, nihil temere faciebat. sed in omnibus eius dictis, & factis inerat summa constantia, veritas, & circumspectio. non pudor, non integritas, non religio, non assiduitas vnquam in eo requisita fuit, nullum vnquam vlla ciuitas consilij publici auctorem neque moderatiorem, neque sanctiorem non modo vidit, sed aut sperando, aut optando cogitauit. nullum hic vnquam officium prætermisit eorum, quæ ab illo consultore scruari debent, qui communem semper vtilitatem priuatis commodis anteponat, & qui maiori patriam caritate quam propriam vitam prosequatur. quamobrem tantopere

PRU-

prudenciam eius suscipiebat Maximianus princeps, tanti eum faciebat, ut ne latum quidem unquam ab eius consilio sibi recedendum esse censeret. Interim accidit, quod in rebus humanis fieri solet, que sursum ac deorsum perpetuo feruntur, neque in eodem statu diutius consistere possunt, ut Respublica nostra bellicis tumultibus exagitata, varijs cladibus, & offensionibus vexaretur. quo tempore noster hic Antistes Romam cum Sedunensi Cardinale, cui propter singularem prudentiam, & eximias ingenij suavitates quam carissimus erat, profectus est. ut cum iam apud nos prestantissima sapientia sua, rarissimaque virtutis documenta maxima dedisset, etiam in urbe illa, que ceterarum urbium domina, atque regina est, & in qua religionis, & sacrorum, & cerimoniarum omnium iam pridem domicilium est constitutum, quid ipse plurimis laboribus, & longissimis vigilijs in rebus divinis, & ad summam religionem pertinentibus antea profecisset, palam ostenderet. quod sane paucis ei diebus, nondum id agenti maximo cum honore, gloriaque contigit. profecto latere non potest egregia virtus, sed quo magis occultatur, eo magis lucet ipsa per sese, splendetque etiam in tenebris, & eos, in quibus est, apud omnes gentes ac nationes laudabiles & vehementer amabiles efficit. Vix dum Romam hic noster attigerat, cum eius nominis fama per totam urbem longe lateque diffusa est, cum eius prestantiam omnes admirati, quam honestissimos de eo sermones habere ceperunt. itaque non tam ipse ad alios visendos, & salutandos, sicut fieri solet, quam alij ad eum frequentissimi veniebant, & magno studio quotidie domo deducebant, & reducebant. quin etiam eum Leo Decimus Pontifex Maximus ad se accersi iussit, & multis atque honorificentissimis verbis commendatum, post paulo multis affectis honoribus. Iam vero magnum illud, atque memorabile fuit, quod, cum eo tempore tota ferè Germania tumultuaretur, populi que feroces, atque indomite nationes contra fidei religionisque Christiana principem insurgere iam auderent, multaque iam tum meditarentur, sanctissimorum virorum, & pontificum institutis contraria, christianisque legibus repugnantia, circumspicentis omnibus Leo Decimus, ex omni Antistitum collegio tandem hunc unum elegit, quem & prudentia, & consilio, & auctoritate plurimum excellere videbat. cuius fortem & constantem animum, admirabilem in reducendis ad rectam viam atque honestatem hominum mentibus dicendum, & facultatem agnoscebat, cuius denique fidem, integritatem, sanctitatem perspectam & cognitam habebat. hunc igitur unum in tumultuantem Germaniam ad res componendas, & apostolici solij, pontificique maiestatis negocia peragenda cum summa potestate runciam ac legatum misit. hic autem animo reputans, quam magnum, & quam periculosum onus humeris suis impositum esset, omnem sibi ingenij aciem, omnes nervos intendendos esse statuit, ut non tantum ea legatione fidelissime

M. AN. MAIORAGII

delissimè fungeretur, sed etiam ut præclarum aliquid efficeret, quod & dignū expectatione, quam de se omnibus concitaret, & dignum denique pontificis iudicio, quod de se fecerat, esse uideretur. quare tantam erga omnes ad quos accedebat modestiam, tantamque humanitatem ostendebat, tanto dicendi artificio utebatur, tam ingeniose, quæ ad Christianas leges attinent, explicabat, ut multarum nationum animos, non mediocriter labantes, & fluctuantes in fide ac religione facile confirmarit, totamque sevē provinciam illam ita peragravit, ut omnibus esset venerabile quoddam antiquæ religionis & sanctitatis exemplum. omnes eum suspicerent, omnes eius auctoritati sibi parendum esse censerent. erat enim in admonendo mitissimus, & humanissimus, in victu uerò suo continentissimus, & seuerissimus, in consilijs dandis prudentissimus, in corrigendis vitijs maxime comis & mansuetus, ut cum equaliter omnes argueret, increparet, emendaret, tamen affabilitate, comitateque sua consequeretur. ut eos ipsos, contra quos statuisset, æquos, placatosque dimitteret. neque dubium esse potest, quin omnia breui tempore, quæ ad religionem pertinent, in illa regione prouido ac diuino huius consilio placata, & tranquilla futura fuissent. nisi factiosi quidam & turbulenti homines, discordiarum amatores, pacis, & religionis inimici, motus populorum, & seditiones concitassent. quibus hic noster non aliter atque olim Paulus ille Tharsensis nostræ persuasionis antesignanus, & Petrus ille Bariona dux ac moderator ecclesiæ Christianæ suis aduersarijs aliquandiu maximo cum animo, constantia, dignitateque restitit. sed quod fretum? quis Euripus? tot motus, tantas, tam uarias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos estus habet popularium vita? cum præsertim eos auctores habet, quos esse sapientes existimat. totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris, sepe etiam sine ulla aperta causa consilium mutat. nihil est incertius vulgo, nihil obscurius uoluntate hominum, nihil fallacius imperita multitudine. sic Ephesij quondam Paulum Tharsensem Christi legatum primò tanquam Deum immortalem venerati sunt, deinde non ita multo post ex urbe sua tanquam impium hominem expulerunt. sic plerique alij sanctissimi uiri plurimas pro Christiana fide calamitates, & incommoda pertulerunt. quos omnes sibi proponens imitandos hic noster, omnia firmissimo constantissimoque animo tolerabat, & sibi potius honestè moriendum, quam seditiosis hominibus & imperitæ multitudini cedendum esse statuebat. cum ecce Tyrannus quidam, non modo ab omni pietate, cultuque diuino, sed etiam ab omni humanitate remotissimus, qui benignè hunc antea susceperat, non quia religionis ulla esset ei cura, sed quia sperabat hac ratione, si talem, tantumque religiosum uirum apud se habuisset, fore, ut etiam ipse pius ac religiosus existimaretur, & populi sibi subiecti magis dicto audientes essent, atque ita maior sibi licentia in

quo-

quoscumque vellet graſſandi præberetur. derepente hunc inuadit, & necandū trucidandumque ſatellitibus ſuis denotat. neque hoc alia de cauſa, niſi quia ne ſarijs eius ſacroribus, & impijs cogitationibus hic modeſtè manſuetèque reſiſtebat, & ad chriſtiane viuendum humaniter inuitabat. cum igitur diuina quadam prouidentia, quæ præſtantibus viris deeſſe nunquam ſolet, Tyranni illius inſidias hic præſenſiſſet, neque diutius morando ſe illas euitare poſſe ullo modo intelligeret, memor illius euangelici præcepti, quo iubemur, vt, ſi qua in ciuitate nos impij viri perſequantur, ad aliam confugiamus, neque tantum de ſua, quantum de ſociorum & comitum ſuorum ſalute ſolicitus, tandem ceddendum impiorum hominum furori, & tyrannicæ crudelitati ſibi eſſe cenſuit. Itaque quam occultiſſime potuit, equis ad celeritatem commutatis ſic ab illa prouincia diſceſſit, vt bonis omnibus, quicumque ibi erant, marorem ac triſticiam, impijs autem & ſcleratis gaudium, & læticiam eius diſceſſus attulerit. nam poſtea factio illa perditorum ac furioſorum hominum victrix fidei, religionis, ſanctimonia, non impietatis, libidinis, arrogantia totam ſerè Germaniam peruagata eſt, & Tyrannus ille, quaſi beſtia quadam immaniſſima, ſic odio religionis exarſit, vt omnes eius regionis Antiftites, quos pietatis, atque honeſtatis cultores eſſe intelligebat, ad unum crudeliſſimè trucidauit. Sed quam gratus Franciſco Sfortia ſecundo Mediolanenſium Duci fuit huius in patriam reditus? quam iucundus bonis omnibus? tantum enim eo tempore gaudiij, tantum læticiæ cœpit cum ipſe princeps, tum vniuerſa Mediolanenſis ciuitas vt noua quadam felicitas cunctis oblata, vel potius reddita vidcretur. viuebat enim adhuc in animis omnium huius memoria. meminerant quam integrè quam continenter, quam iuſtè Maximiano Sfortia Duce, Remp. geſſiſſet. quare licet hunc apud ſe Franciſcus Princeps, & omnes ciues vehementer eſſe cuperent, tamen cum negotium quoddam maximi ponderis & momenti cum ſummo Pontifice pertraſtandum eſſet, neque quiſquā alius in hac vrbe reperiretur, qui prudentius, aut melius, huiusmodi legationem obire poſſet, vicit tandem publica vtilitas priuatum deſiderium. Quamobrem ex principis ipſius, & totius ordinis ſenatorij conſenſu legatus in Hiſpaniam ad Adrianum pontificem maximum miſſus eſt. apud quem cum omnia fideliter atque ex principis ſui ſententia conſeciſſet, ipſum Pontificem, virum, & doctiſſimum, & optimum, cum ſua ſingulari atque eximia fide, prudentia, virtute, tum eloquentia, mirificaque dicendi facultate breui tempore ſibi ita deuinxit, vt iſ a ſuo latere nunquam hunc poſtea dimiſerit. cum hoc enim diuina conſilia ſua ſepiſſimè communicabat, cum hoc de ſumma religionis frequentiſſimè conſultabat, cum hoc denique omnia ſeria iocoſaque conſerebat. quod ſi diutius Adrianus viuere potuiſſet, nemini dubium fuit, quin hunc paucis menſibus in Cardinalium collegium cooptaturus eſſet. verum, ut

M. AN. MAIORAGII

opinor, terris fata Pontificem tam salutarem, tamque pium inuiderunt. abiit igitur ad superos breui tempore, maximum sui desiderium toti Christianæ Reip. huic verò non mediocrem tristitiam & luctum, relinquens Adrianus Pontifex. Sed tamen dolorem, quem hic ex Adriani morte cepit. Clementis septimi, qui successit in Pontificatum benignitas aliqua ex parte mitigauit. magno enim amore, summaque beneuolentia hunc eundem amplexus est. nam primo gratulatum ad se venientem nomine Francisci Sfortiæ secundi, cuius hic Romæ legatus erat, maxime præter ceteros comiter ac liberaliter excepit, humaniter allocutus est, multa pollicitus. quo postea factum est. ut cum ipsius meritis, & præstantissimis virtutibus, tum rogatu precibus Francisci Sfortiæ commotus Clemens Pontifex maximus, hunc Episcopum Nouariensem creauerit, & semper deinceps quoad Romæ fuit carissimum, & gratissimum habuerit. Verum non hunc communis aliorum ferè omnium ambitio cupiditasq; detinebat: qui quâto maiores, aut opes, aut dignitates acquirunt, tanto plures quotidie concupiscunt, & quo plura possident, eo magis accenditur in eis cupiditatis sitis, sed præsentis conditione, rebusque iam à se quam honestissime partis contentus, suscepto Episcopatu cogitabat, quantum onus humeris suis sustineret, & cum omnia semper antea fugienda turpitudinis, & amplectenda honestatis causa fecisset, tunc posteaquam creatus esset episcopus, omnes sibi animi vires excitandas, omnia circumspectanda, omni utendum esse diligentia censebat, ut non modo quicquam eiusmodi ne committeret, quod aliqua ratione reprehendi posse videretur, sed etiam omnia sic ageret, vt ea facile facile inuidiorum etiam existimatio comprobaret. sic igitur à summo Pontifice sibi creditum ac commissum Episcopatum administrare cœpit, vt se omnium officiorum obstructum religione arbitraretur, vt omnium oculos in se unum coniectos existimaret, vt dignitatem suam, quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari crederet. sibi religionis atque animorum curam sibi sacrarum rerum procurationem esse commissam, sibi Deum immortalem populo christiano precibus, atque hostijs placandum, sibi sacrificia atque officia diuina, maxima cum cerimonia singulis diuis esse facienda, sibi denique totam fidem, & religionem tuendam esse datam intelligeret. Quare tam seuerè, tam continenter, tam sanctè cepit uitam agere, ut cum eius integritati religioniq; nihil aliud antea videretur accedere posse, tunc addita illa dignitate, maximus ad summam eius præstantiam cumulus accesserit, & quamuis iucundissimus illi esset honos à pontifice sibi delatus, tamen nequaquam tantum capiebat voluptatis, quantum sollicitudinis, & laboris, ut ille ipse Episcopatus nõ quia necesse fuerit alicui datus, sed quia sic oportuerit, rectè collocatus, & iudicio summi Pontificis digno in loco positus esse videretur. sic igitur postea semper vitam egit, vt omnia que iucunda uidentur esse, non modo his extraordinarijs

rijs cupiditatibus, sed etiam ipsi natura ac necessitati denegarit. nullam igitur amplius dignitatis accessionem querens, quod homini probo satis magnū esse decus, & ornamentum iudicabat, si se bonum Episcopum præstare posset, domum iam spectabat, & ad suos redire cupiebat: cum ecce maximè opportuna sese obtulit occasio. nam Franciscus Sfortia secundus cuius antea mandato legatus hic ad Adrianum Pontificem accesserat, & à quo iam antea senator designatus fuerat, huius tanti viri absentis desiderium diutius ferre nullo modo potuit. itaque literis & nuncijs eum tandiu sollicitavit, donec Roma compositis rebus suis, hic tandem, ut & sibi, & optimo principi suo, satisfaceret, in patriam hanc suam, & nostram reuersus est. quem statim ut Mediolanum applicuit, summo cum honore exceptum Franciscus Dux Senatoria dignitate magno totius ordinis non modo consensu, & approbatione, sed etiam plausu, & gratulatione cohonestauit. & deinceps sibi perpetuo assistere, & omnium consiliorum moderatorem & auctorem esse voluit. Atque hoc certè maximum, & singulare Arcimboldiæ genti contigit, quod haud scio an vnquam in hac ciuitate fuerit gens vlla alia consecuta, ut quatuor deinceps per continuam successionem summo cum honore ac celebritate, senatores crearentur. nam & huius proauus Nicolaus, ut initio dixi, & auus Ioannes, & pater Aloysius, & hic denique noster, qui etiam hoc tempore in senatu primo post senatus principem loco sedebat, senatores, & publici consilij auctores maxima cum huius ciuitatis vtilitate, gloriaque fuerunt. quod mehercule nemini, qui huius vetustissimæ & clarissimæ familie merita diligentius intueatur, mitum videri potest. Quando enim fuit, cum hac nostra ciuitas & in bellicis rebus, atque arte militari, & in consilij dandis, atque administratione Reip. Arcimboldiorum ope, & auxilio non uteretur & plena sunt omnium voces, pleni libri, plene historiae meritorum, & rerum gestarum Arcimboldiæ gentis. quare facile quiuis non iniquus rerum estimator intelligere potest, semper cæteris familijs hanc gentem longè præstitisse. quæ non propriam, sed comunem utilitatem perpetuò quesierit. quæ non tantum patriæ suæ, sed etiam exteris nationibus quantum fieri posset, prodesse studuerit. vnde meritò crediderim, tantæ virtutis insignia communi gentium consensu huic familiæ à maioribus nostris fuisse tradita. tres enim stellas fulgentissimas in circuli parte rutila, quem aureus campus vndique circumdat, Arcimboldiæ familie decorum, & egregium insigne continet. quo certè nihil aliud ostenditur, quam in hac familia semper fuisse caelestem ac diuinam benefaciendi potestatem. studio cuidam ardoris, & inflammata voluntatis copulatam. qua res omnes, quas cunque aggredetur, non tantum optimè, sed etiam summa cum gloria consecreret. sicut enim stellarum motu, atque lumine. cuncta in hoc inferiori orbe gignuntur, & rigorem accipiunt, neque quic-

M. AN. MAIORAGII

quam est infra luna globum, quod sine caelesti auxilio, cursuque siderum nasci, aut conseruari possit, ita maiores nostri cum illud insigne tribuendum Arcimboldijs esse censuerunt, apertè declarare uoluerunt, se sine illorum splendore, ope, uirtute, diutius in eolumes esse non posse. tres autem ideo stellas, non unam tantum aut plures addiderunt, ut ternario numero, qui perfectus est, eo, quod & principium, & medium, & finem habet. atque immortalis Deo, mysticaque Triadi consecratur, huius familiae praestantiam atque excellentiam denotent. at uero circuli pars carutilla, quae stellas amplectitur, quid aliud significare credi potest, quam ardens quoddam studium, & inflammatum, atque incensum de patria bene merendi desiderium? Est igitur in stellis res praeclearas gerendi facultas, in rutila circuli parte summa uoluntatis, & ardoris significatio. quid autem aureus ille campus, quo stella, circuli que pars continetur, aliud, quam eximias, planeque aureas horum hominum actiones ostendit? ut enim aurum metallorum omnium praestantissimum est, & magnorum saepe laborum primum, ita praeclearae actiones cetera omnia, quae sunt in homine superant, atque in eis omnium uirtutum laudes consistunt, cum autem haec familia tot, tantasque res praeclearissime gesserit, haud immerito non tantum stellis, & orbe rutilo, sed etiam campo aureo decoratur, ut omnes intelligant, patriam nostram iam pridem ingentes ab Arcimboldia gente commoditates & emolumenta reportasse. Sed, ut uetera praetermittamus, quis est hoc tempore, qui nesciat, quantum huius Archiepiscopi nostri prudentia, sapientiaque pluribus iam annis, quibus in Senatu pro Principe sedet, huic ciuitati nostrae utilitatis attulerit? illud enim etiam publica felicitati gratulandum est, quod ex quo tempore Reipub. gubernaculis hic admotus est, à maximis molestijs, & turbulentissimis tempestatibus, quibus assidue concutiebatur nostra ciuitas, aliquantulum acquieuit, & paulatim ad securissimum quietis & tranquillitatis portum delata est. Dedit igitur huic Franciscus Sfortia senatoriam dignitatem, hic illi publicum ocium reddidit. communicauit huic imperij administrationem hic illi molestiam, & angorem ademit. qua in re magis sollicitus hic, ille securior factus est. non igitur propria cupiditas, non proprium commodum, sed alienum desiderium, aliena uoluntas Senatorem hunc effecit. non aliorum ambitionem imitari, sed uirtuti suae confidere, sicuti semper, uoluit. nam alij plerique, quod assequi uirtute non possunt, id pecunia tentant. itaque dignitates iam non donantur, sed emuntur. at hic noster non quidem honorem ambiuit, sed oblatum à bono principe munus recusare noluit, quamuis ita statueret, non se in quietis & ocij, sed in laborum curarumque societatem uocari. cum autem iam plurimos extra patriam suam labores pro communi utilitate suscepisset, dignum etiam se, dignum maioribus suis existimauit, id, quod

fibi

fibi restabat ex vitæ curriculo, patriæ totum impendere, lumen animi, lumen ingenij sui civibus ostendere, labores, vigiliæ, curas, sollicitudines pro civitatis suæ salutæ perpetuæ. quare sic inter patres conscriptos assumptus est, ut non iam ipse maiorem dignitatem, quam habebat amplissimam ab illo ordine accipere, sed ordo ipse huius accessione splendorem ac maiestatem suam amplificare videretur. ita verò senatorijs muneribus, postea semper inuigilavit, quasi ab alijs negotiis omnibus vacuus fuerit. admirabilis profectò semper fuit huius animi vigor, mirifica vis ingenij, celeritasque mentis, simul enim res maximè diuersas, negotiaque prorsus varia uno eodemque tempore diligentissimè tractavit. nam in Episcopatu suo non tantum quæ ad religionem, & sacrarum rerum procuracionem pertinent, sed etiam quæ ad civiles capitalesque causas, & ad merum mixtumque imperium, ut Iurisconsulti uocant, administravit. Siquidem in ampla regione, pluribusque oppidis Nouariensis Episcopus vitæ necisque potestatem habet. quam hic noster quatuor & viginti annos ita sapienter exercuit, ut bonis omnibus gratissimus, improbis autem maximè formidolosus extiterit. quin etiam interim redditus annuos instissimis rationibus plurimum amplificauit, & longè maiores successoris suo quam ipse acceperat, tradidit. Nam vespolatum oppidum iam per annos amplius octoginta per quorundam iniuriam ab Episcopatu diuulsim, & à profanis hominibus possessum, labore & industria sua in pristinum statum reduxit. quamuis potentissimos habuerit aduersarios, qui cum eo diu, multumque litigarunt. sed tandem, cum huius assiduitate diligentiaque tum æquissimo iure, rationibus, senatus auctoritate, sententijs omnibus victi condemnati que de possessione diuturna deiecti sunt. atque ita quadraginta septertiorum millia redditibus annuis eius Episcopatus accesserunt. Erat eodem tempore Francisci Sfortiæ consiliarius, quo in officio tot occupationibus, & negocijs distringebatur, ut illi vni bene satisfacisse per magnam esset, & tamen in senatum quotidie veniebat, neque vllam omnino causam, qua posset alicui, vel infimo prodesse repudiabat, ò præstantiam animi incredibilem, ò inauditas ingenij vires, ò celeritatem mentis eximiam. huius ades consultoribus erant perpetuò refertissima, videres alios intrantes, alios exeuntes, alios hunc circumfistentes. quibus omnibus facillimè, celerrimeque satisfaciebat. prouidendum erat ijs populis, qui ditioni eius erant subditi, cõsestim prouidebat. cõsulendum erat imperio, rebusque Principis, sine vlla cunctatione cõsulebat. veniendum erat in senatum, vbi de maximis civitatis rebus esset agendum, illico veniebat, & optimarum sententiarum auctor erat. quis non miretur vnum hominem tot rebus, tamque diuersis sufficere posse? sufficiebat. & quod admirabilis est. post tot labores & vigilias promptior & alacrior continenter apparebat. huc accedebat cura domesticarum rerum, quas, ut opti-

M. AN. MAIORAGII

optimum decet Antifittem, tanta cum religione seueritateque semper instituit, ut non aliter domi suæ uiueretur, quam in sanctissimo aliquo vestalium virginum conuentu. quid præces ac meditationes diuinarum rerum commorem? quibus ita semper deditus fuit, quasi nihil aliud illi agendum esset. mirentur sanè Romani veterem Catonem illum censorium, mirentur Aemilianum Scipionem, qui duo viri tres summas in homine res præstitisse iudicati sunt. nam optimi oratores, optimi imperatores, optimi senatores fuisse dicuntur. modò fateantur omnes id, quod negari non potest, longè maiori dignitate admiratione nostrum hunc Archiepiscopum, qui non tantum tres illas res eximie præstitit, sed alias etiam plurimas, & quidem ob religionem laudabiliores eis adiecit. Quid deinde? an non Catonem, & Scipionem status temporum, leges, atque instituta patriæ ad eas res acquirendas plurimum adiuuerunt? hunc autem his corruptis moribus, neglectis ueteribus institutis, iniquissimis temporibus profecto tantum innata bonitas, voluntas, industria summam ad amplitudinem, & dignitatem prouexit. quid enim mirum inter Fabios, Marcellos, Paulos, Lelios tales extitisse? cum imitationis ardor, semperque melior aliquis ad palmam præcipiendam eos accenderet. hoc certè summè est admirabile, quòd hic noster sine exemplo, sine emulo, secum ipse certans, cum meliorem se nullum videret, ubicunque fuit omni tempore maior, & clarior euasit. Ac mihi quidem in huius vitam studiosè diligenterque inquirenti uisæ est ea potissimum causa, quòd ad tantum uirtutum excellentiam peruenerit, quia frugalitatem semper, uigilantiamque mirandum in modum complexus est. nam, ut alio in loco dicam, tanta in uictu temperantia utitur, ut nisi tantum cibi potionisque sumat, quantum satis sit, non ad satiandam, sed ad mitigandam famis sitisque cupiditatem. scit enim verè dictum à sapiente quodam Græco, nullo modo fieri posse, ut pinguis uenter tenuem sensum atque intelligentiam gignat. neminemque multo cibo, potionequè repletum mente rectè uti posse. Iam uerò tanta est eius uigilantia, ut maiorem noctis partem in negocijs insuonat, & cum ualitudine somnum compenset, frequenter enim id Platonis dictum habet in ore, dormientem hominem nulla penitus re dignum esse. vigilantes autem ciuitatum principes, & improbis cibibus, & hostibus equaliter esse formidabiles. ideo sapientissimè præceptum ab Homero prædicat, ne princeps, & publici consilij auctor, cui populi commissi sunt, & qui tot ac tanta negocia sustinet, totam unquam noctem dormiat: sibi que hac in parte proponit imitandum Epaninondam illum Thebanorum imperatorem, qui se dicebat ideo sobrium & uigilantem esse, ut ceteris ciuibus securè liceret & dormire, & uoluptatibus indulgere. quin illam Demosthenis uocem aureis scribendam esse literis, & in ore, atque mente semper habenda esse dicit, qui uehementer se dolere dicebat, si quando opificum ante-

antelucana victus esset industria. quare hac etiam senili etate, quæ requiem & laborum allevationem querit, tamen ante lucem quotidie surgit è lecto, venit in senatum primo diluculo. nulli denique iuvenem assiduitate, labore, vigilia cedit. Est hæc incredibilis ac diuina diligentia, quæ facit, ut tot negotiis, tamque diuersis vnus sufficiat. nam præter ceteras maximas, atque innumerabiles occupationes, quibus assidue districtus fuit, ad hanc usque diem ita senatorium etiam munus obiuit, ut omnes ciues, & peregrini non tantum eius prudentiam, & iusticiam, sed etiam humanitatem, placabilitatem, clementiam magnopere dilexerint. omnes ad eum tanquam ad asyllum aliquod confugerint. quicumque causam aliquam difficilem, atque arduam in senatu haberent, votis omnibus expeterent, ut huic uni transigenda committeretur. qui non modo pecunias unquam nullas pro re iudicanda, sed ne munuscula quidè vt acciperet, adduci potuit, qui primò, si quo modo posset, semper controuersias componere tentauit, deinde si obstinatos litigantium animos uideret, neque ad ullam conuentionem adduci posse, quam primum quid leges & iura postularent, accuratissimè circumspiciens, sententiam tulit. itaque huic salutem suam omnes, huic fortunas, huic liberos rectissimè committi semper arbitrati sunt. Quid in ceteris rebus, quo mentis acumine, quo animi robore, quam acri iudicio cuncta gerit? atque administrat? quid beneficentiam, iusticiam, fidem, omnesque eas virtutes quæ pertinent ad mansuetudinem morù, & facilitatè commemorem? quibus iam pridem hoc affectus est, ut eum uniuersus Mediolanensis populus non aliter, atque communem patriæ parentè amet, obseruet, suspiciat. neq; vllam unquã diem huic urbi lætiorcm, quam huc, in quo factum eum Archiepiscopum uidet, illuxisse prædicet. nam omnes antea cuiuslibet ætatis homines nota faciebãt, ut is vnus hæc dignitatè assequeretur, neq; se aut in hac uita bene beateq; uiuere, aut post mortè cælesti beatitudinè assequi, neque res sacras bene procurari, neque religionem rectè defendi posse, nisi Arcimboldius hic patriæ suæ singularis amator Archiepiscopus factus esset, existimabant. quod quidem commune ciuitatis desiderium cum antea sepius, tum hoc tempore præcipuè clarissimè demonstratum est. cum. n. iam tandè ex uoluntate Iulij tertij Pontificis maximi, suamq; totius Cardinaliæ collegij approbatione creatum hunc Archiepiscopum nunciatum fuisset, derepente, quemadmodum initio dixi, miro quodam gaudio & exultatione repleta est uniuersa ciuitas, statim principes ciuitatis homines ad eum undique gratulatum aduolarunt. neque quisquam vllius ordinis in tota urbe fuit, qui maxima lætitiæ signa non dederit. Quid autem de hodierno die dicam? quo plurimum expectatus desideratusque, ad Archiepiscopatus insignia capienda, hoc in Deorum domicilio temploque maximo. sicuti maiorum instituta postulant, urbem ingressus est? quid gloriosius ad æternam memoriam

M. AN. MAIORAGII

riam, & immortalitatem huic accidere potuisset? quam tanta popularis ob-
seruantia, pietatis, letitiae significatio? non enim aetas quemquam, non ua-
letudo, non sexus retardauit, quo minus oculos, animum, mentem, insolito
spectaculo compleret, hunc parui noscere, iuuenes ostentare, senes mirari
magnopere gaudebant. aegri quoque neglecto medicorum imperio, ad huius
conspicuum quasi ad salutem sanitatemque prorepere uoluerunt. Vidimus
oppletas undique uias, angustamque semitam huic ad ingrediendum ob im-
mensam turbam ad spectandum effusam relictam esse. tecta referta, ac nimio
pondere superfusa multitudinis laborantia, ac ne eos quidem uacantes locos,
qui non nisi suspensum & instabile uestigium caperent. alacrem hinc atque
inde populum, ubique par & simile gaudium. at uero splendorem illum equi-
tum, Italia florem, principum agmen honestissimum, quo stipatus hic incede-
bat, quanta cum animi uoluptate, quo plausu, quibus acclamationibus om-
nes prosequebantur? donec sanum hoc religiosissimum ingressi, uota Deo op-
timum maximo diuisque nuncupata latissimi persoluerunt. Hic uero solenni
more deductus ad aram maximam. primum immortalis Deo pro salute sua,
atque astantium omnium, submisso pioque animo supplicauit, deinde in Ar-
chiepiscopi solio splendidissime preparato collocatus, a Pontifice missa diplo-
mata publice recitari iussit. quorum primum illud fuit, in quo ipsius Ponti-
ficis, Cardinaliumque sententia, qua creatus hic fuerat Archiepiscopus, conti-
nebatur. alterum in quo Pontifex Carolum quintum Imperatorem rogabat,
ut hunc & praesidem sacrorum agnosceret, & quibuscunque rebus posset, offi-
ciosè tueretur, ac defenderet. cum quidem eo perlecto statim hic princeps
nostrer Ferrandus Gonzaga, qui ipsius Imperatoris personam apud nos susti-
net, & eiusdem uice fungitur, per Franciscum Tabernam magnum Cancel-
larium pronuntiari iussit, se non tantum id, quod in eo diplomate contine-
retur, Caesaris nomine libentissime perfecturum, sed etiã maximas Pontifici
se gratias agere, atque habere, quod & Patricium Mediolanensem & Senatorem
integerrimum, & antistitem religiosissimum Ecclesiae Mediolanensi praefici-
set. quae uox non tantum amoris & beneuolentiae, sed etiam grauissimi te-
stimonijs singularis huius eximia uirtutis auctoritatem habet. Postea uero
quemadmodum in ceteris diplomatibus a Pontifice constitutum erat, acces-
serunt Canonici, Sacerdotes, Praesules, Abbates, atque alij Proceres Eccle-
siae, ut in huius uerba iurarent, & eius dicto audientes se perpetuo futuros
pollicerentur. quod etiam Praetor urbanus, & Praefectus annonae, & aediles
& ceteri magistratus omnes religioso libentique animo fecerunt. Postremo
loco iurarunt ij, qui deducendi Archiepiscopi Mediolanensis atque in solio
collocandi ius habent ab antiquis traditum, Consaloneros uocant, ex anti-
qua nobilitate familia. qui nobis dum Archiepiscopus nostrer urbem ingrede-
retur,

retur, pulcherrimum & iucundissimum spectaculum exhibuerunt. omnes enim & quidem magno numero pedites hinc atque inde fulgentes oestro, fericeisque uestibus & auratis insignes procedentem comitabantur, donec eum, ut uidistis in suo proprioque solio collocarunt. Ego uero patres amplissimi quamuis coram intuear hæc lumina atque ornamenta Reip. quamuis quod mente complector, non satis uerbis explicare possim, quamuis adhuc populi iubilantis uoces, & clamores auribus meis insonent, tamen cum uos tam attentè, tamque benignè me audiatis, magis etiam accendor ad ea, quæ mihi dicenda supersunt. neque uereor, ne oratio mea uobis longior esse uideatur, qui præclare intelligitis maximè optandum esse, ut ea, quibus ornatissimus est Archiepiscopus noster, quamplurima sint. superest igitur, cum de rebus ab eo præclare gestis, & antea facta uita satis multa dixerimus, ut neminem etiam hac tanta dignitate, atque honore digniorem esse, nemini melius hoc tantum munus committi potuisse, doceamus, quod quidem ad ea, quæ iam à nobis commemorata sunt, si quis respiciat, facillime cognoscere poterit. Nam si mores ac uitam huius ad perfecti sacrorum Antistitis speciem ac formam referre uoluerimus, neminem profectò reperiemus, qui ad illam propius accedere uideatur. alius enim fortasse prudens fuerit, sed iniustus: alius humanus, sed uoluptati deditus: alius frugi, sed superbus: alius clemens, sed auarus: alius liberalis, sed crudelis: denique nemo penè fuit unquam, qui non aliqua uitiorum labe uirtutes eas, quibus eminebat, obscuraret. at noster hic antistes admirabili quadam ac uerè diuina prudentia sic omnes inter se uirtutes copulauit, ut immensus in eis, inauditusque laudam omnium, omnisque gloriæ concentus appareat. nihil enim comitas seueritati, nihil grauitati bonitas, nihil humanitas maiestati detrahit. Sed iam ea breuiter uideamus, quæ in eo uiro esse debent, qui Archiepiscopi munere sit optimè functurus, & Christianam fidem ac religionem tanquam optimus patronus accerrimè defensus. ea nanque omnia summa in hoc esse luce clarius ostendemus. at qui nemo est eorum, qui benè sentiunt, quin existimet in summo ac perfectò sacrorum antistite tres has res inesse oportere, rerum diuinarum scientiam, uirtutem, auctoritatem. quæ res ita implicite sunt, & coherent inter se, ut si una defuerit, reliquæ per se nullo modo perfectum efficere antistitem possint. Etenim multi reperiuntur, qui, tametsi sacrarum literarum peritissimi sint, tamen quoniam eis uel uita probitas uel auctoritas deest, non modo religionem tueri, atque conseruare non possunt, sed magnum etiam ei detrimentum afferunt. sunt etiam quidam probi sanè uiri, sed imperiti, quibus tuto religionis curam demandari non posse certum est. duabus enim de causis Paulus ille Tharsensis in antistite doctrinam querit, primò, ut ad honestè religiosequè uiuendum populos adhortari ualeat, deinde ut etiam factiosos homines, qui

D rectè

M. AN. MAIORAGID

rectè sentienti ecclesia Reip. què Christiana resistere, & contradicere as-
 dent, resellere, atque redarguere possit. nam rustici, & imperiti viri bonitas
 illi vni prodest, & quantum probitate uita christianam religionem confir-
 mat, tantum eidem nocet, si labefactantibus, & impugnantibus non resi-
 stat. Iam vero licet in aliquo summa doctrina summaque probitas fuerit, ta-
 men si illi desit auctoritas vt nemo illi aures præstet, nemo fidem adhibeat,
 non erit quod quisquam speret, eum summi antistitis munus sustinere com-
 modè posse. cum autem ad doctrinam non vulgarem acceßerit etiam egregia
 probitas, & summa auctoritas, tum illud eximium quiddam atque diuinum
 solet existere, quod in nostro hoc Archiepiscopo esse nemo est, qui dubitare
 possit. quis enim eo diuinarum rerum scientior unquam fuit, aut esse potuit?
 qui primis statim annis in religiosissima familia sacris & diuinis rebus sem-
 per intenta liberaliter educatus est, mox è ludo, atque puericie disciplina pro-
 fektus ad publica gymnasia, ita iuri ciuili operam nauauit, vt tamen sacra-
 rum studium literarum nunquam intermitteret, & omnes pontificij iuris cõ-
 stitutions tanta cura, studio, diligentia, per disceret, vt tanquam nomen, &
 digitos suos omnes eas teneret. neque sanè mirum, eum nunquam quicquam
 nisi de sacris rebus ageret, loqueretur, cogitaret. quasi natura eum hac vna
 de causa genuisset, vt res sacras perpetuò tractaret. postea vero cum utrius-
 que iuris laurea decoratus fuisset, & sacris initiatus, deinceps annos amplius
 quadraginta sacras res continenter administrauit. quare propter hanc exi-
 miam diuinarum rerum cognitionem, tribus summis pontificibus Leoni, A-
 driano, Clementi, non tantum gratissimus fuit, sed etiam ab eisdem sepiissi-
 mè maximis in rebus, & ad summam religionis pertinentibus vnus ele-
 ctus est, qui prouideret, nequid fides nostra, & Respu. christiana detrimen-
 ti pateretur. quantam igitur eius scientiam esse putandum est, qui ab inean-
 te etate semper contento studio, cum & præstanti ingenio, & singulari me-
 moria præcelleret, sacris rebus operam dederit? qui dies & noctes eis inui-
 gilarit? qui plures sacros libros perlegit, quam alij uiderunt? plura me-
 moria mandauit, quam alij legerunt? quem denique mirati tres summi Pon-
 tifices in tuenda religione, non tantum ad ministrum, sed penè socium habere
 voluerunt? hæc profectò declarant nullam rem esse in sacris literis, diuina-
 rumque rerum cognitione positã quæ huius viri scientiam fugere possit. Age
 uero cui non audita est, & cognita huius virtus, probitas, atque integritas
 vite? quis huius viuendi rationes sanctissimè institutas non veneratur?
 quis non in hoc expressam eius antistitis imaginem uidet, quem ad Titum scri-
 bens Paulus eleganter informat? quærit enim in primis Paulus in anti-
 stite sacrorum innocentiam, & fidem, vt talis sit, quem non modo quicquam
 verisimiliter reprehendere non possit, sed utiam sit ab omni suspitione cri-
 minis

minis remotus, ut sit ipsius Christi vicarius quidam & administrator, quibus in rebus hunc hominem tantum videmus excellere ceteris, ut omnes certatim eum approbent, admirentur, predicent, propè diuinus in cœlum laudibus effertant. neque enim aliud unquam dies, & noctes cogitat, nisi ut primò se purum atque integrum, ex omni parte præstet; deinde suo etiam omnes iu christiana fide confirmatos, optimis moribus & sanctissimis vitæ institutis quotidie mngis instruat. quam enim sedulò, quam diligenter sacris inuigilat officijs? res diuinas meditatur? in precibus ac supplicatiunibus uersatur? vt etiam cum egrotus est, nihil ferè ex solita diligentia, quotidianisque meditationibus ac precibus prætermittat. neque vnquam equè sibi placere videtur, atque cum aliquid ex sacris literis, vel legit ipse, uel audit: eam sibi honestissimam esse laborum quietem, cum occupationum portum, eam molestiarum tranquillitatem arbitratur. Itaque cum maximis illis negocijs, quibus assiduè distringitur, aliquid temporis subtrahere potest, statim ad meditationem sacrorum, tanquam ad suauissimum quendam animi partum, & ocium amantissimum confugit: cumque certò sciat, ad duas res hominem ab immortalis Deo factum esse, hoc est, ad intelligendum & agendum non tantum intelligere quid se, suosque deceat, sed etiam re ipsa præstare pro virili parte contendit. quare non modo quicquam facere, aut loqui, sed ne audire quidem aut pati potest, quod aliquo modo religioni contrarium esse videatur. Ita vero familiam suam omnem instituit, ut rectè sentientis ecclesię sacramenta, decretaque non aliter atque Christi ipsius præcepta veneretur, & obseruet. vidi ego non semel, cum tempus aduentaret, quo Christiani omnes ad illud solenne epulum, quæ Eucharistia uocatur, purgatis prius animis accedere solent. quanta cum reuerentia domesticos omnes prius admoneret, ut crimina peccataque sua diligenter ac dolenter sacerdoti confiterentur, deinde ad se redirent vt secum diuinum illum cibum communicarent. cum quidem ipse Sanctissimum Christi corpus manu capiens, maxima cum religione singulis impartiret, quod si quempiam audierit esse, qui hæc maiorum instituta negligat, eum statim procul à se, procul à domo iubet esse, male uerò de christianis legibus, & Pontificijs sentientes, non tantum arcet ab ædibus suis, sed etiam infestatur, damnat, castigat. quare si quis hunc amicum habere desiderat, eum oportet, & bonum virum esse, & optimè de christiana fide sentire. neque enim conuenire putat, eum, qui in terris Christi Vicarius est, & cœlestem vitam imitari debet, aliquid aut facere, aut tolerare, quod a christianis legibus abhorreat. Addit Paulus Antislitem superbum & contumacem esse nõ oportere. nam superbia pertinaciaque non tantum hominibus, sed etiam Deo odiosa est, à quo vitio tantum hic abest, ut eius modestiam, facilitatem patientiam admiremur. scit enim à sapientissimis uiris rectissimè præceptum esse,

M. AN. MAIORAGII.

ut quanto maiores sumus, tanto nos submissius geramus. nam humanitate ac facilitate nihil in magno & excelso viro, & precipue sacrorum antistite præstantius inueniri potest, quod cum hic præclare intelligat, tam mansuetè, tam benignè se non tantum erga diuites & potentes, sed etiam erga pauperes & abiectos gerit, tam comiter omnibus auxilium pollicetur & præstat, tam faciles omnibus ad se aditus præbet, tam patiens est in audiendis omnium etiam infimorum quarimonis, ut ab eo nemo vnquam nisi contentus discedere soleat. quibus rebus sit, ut quod rarissime contingit, libentibus ac volentibus sibi subiectis populis imperet, & lenitate magis quam imperio sibi omnium animos, voluntatesque deuinciat. itaque sibi quisque nefas esse statuit, tam modesto, tamque humano domino non parere. Non vult Paulus iracundum esse antistitem, non ad ulciscendum iniurias propensum. quod iracundiæ vitium ita semper hic euitauit, ut uel nunquam, uel certè rarissime quisquam eum iratum uiderit. cui uis iniurias facile condonarit. ad ignoscendum se paratissimum præbuerit. sentiebant paulo ante hunc populi, qui in Episcopatu Nouariensi huius imperio subditi erant, quorum hic uita necisque potestatem habebat quam mitem, quam placatam, quam clementem dominum haberent, qui non minus ac terrore, non uerberibus, & cruciatibus, quod alij ferè Principes solent, sed amicis admonitionibus fidelissimisque consilijs eos ad honestè rectèque uiuendum impelleret, & ad sibi parendum induceret. quod si quando puniendus esset aliquis, quamuis maxima extaret irascendi causa, nunquam tamen iratus ad penam accedebat, sed legum similis ad puniendum non iracundiæ, sed æquitate ducebatur. quid in uita domestica, uictuque quotidiano, qua facilitate, qua patientia utitur? ne ullum prorsus iracundiæ uestigium in suis dictis aut factis appareat? laudatur illud Archite, qui cum Villico factus esset iratior, quo te modo (inquit) accepissem, nisi iratus essem? quanto magis hic laudandus est, cuius animum ira non modo non perturbat, sed ne quidem unquam acrius commouet? Adiungit præterea Paulus perfecti illi antisti frugalitatem & temperantiam, ne cibo, uinoque deditus sit. nam (ut Horatius egregie cecinit. corpus onustum

Externis uitijs animum quoque prægrauat una

Atque affigit i uino diuinæ particulam auræ.

qua uirtute præter cæteros hic admirabilis est. multos enim cognoui. audiuique homines cibi uinique parcissimos, sed hoc parciozem, & continentiozem omnino neminem. ut frequentissime uehementer admiratus sim, qua ratione fieri possit, ut uir tam frugi, tam temperatus, tam exigui cibi, uinique, tot laboribus, quibus assidue deditus est sufficere ualeat. uerum ab eo sæpiissime audiui, nullam esse uino ciboque nimio sapientiæ capitaliozem pestem. quantoque

minus

minus corpus alitur, tanto magis animi vires excitari. quare tam tenui vi-
 ctu, potuque contentus est, ut qui cum eo viuunt, non unum nostri tempo-
 ris hominem, sed potius aliquem ex antiqua illa religione virum, voluptatū
 omnium contemptorem, & caelestium tantum rerum amatorem videre ui-
 deantur. Quid? quod non auarum, non turpi lucro deditum, ait Paulus,
 antistitem esse oportere? Vilescit enim profecto animus, qui corporis uin-
 culis ea tantum de causa fuit alligatus, ut semper caelestia contempletur. quē-
 admodum affirmare solebat Anaxagoras, quoties amare diuitias incipit, &
 habendi cumulandique cupiditate trahitur. à qua tantum abest hic noster,
 an etiam beneficus & liberalis esse studeat, & in eos, qui opis indigent beni-
 gnitatis plurimum conferat. sed cum omnibus studiosè promptèque, quibus-
 cunque potest, opituletur, tum in bonos præcipuè viros, & ingenuarum ar-
 tium amatores beneficentiæ suæ largitatem ostendit. quo enim illos studio?
 quo amore? qua beneuolentia profèquitur? ut eos auxilio fouet? præmijs all-
 icit? commendatione sustentat? auctoritate protegit? stipendijs denique
 locupletat? itaque ex hoc benignissimo gymnasiarum præfecto, tota libera-
 lium artium, scientiarumque professorum cohors iampridem lætissima pen-
 det. quid dicam quanta in pauperes liberalitate, quanta munificentiâ utatur?
 quot omni spe destitutos, & fortunis omnibus priuatos suis opibus sustentet,
 atque egerc non permittat? sunt hæc uirtutes singulares & eximie. quid cæ-
 teræ, quæ ab eodem Paulo in antistite requiruntur, quanto in hoc & quam
 magnæ sunt? uult Paulus hospitalem esse antistitem. huius domus semper bo-
 nis uiris patuit. acque hoc tempore omnibus, qui uirtute aliqua, aut arte
 præstant quasi commūne quoddam receptaculum est. ad hunc undique con-
 fluunt, qui doctrinæ alicuius aut artis ingenue nomen habent. quin ipse ul-
 tro benignè omnes inuitat, & liberalissimè hospitatur. Vult Paulus bono-
 rum uirorū amatorē antistitem esse, quos hic non tantum amat, sed etiam qui-
 buscunq; rationibus pot, adiuuat, erigit, ad dignitates euehit, & denique alijs
 omnibus antepōnit. quin oēs eos sibi proximos sibi coniunctissimos, sibi co-
 gnatos & affines existimat, quos optimos & uirtutum amantissimos inue-
 nerit. Postremò cumulatam omnī genere uirtutis antistitem idem Paulus
 esse uult, ut idem sit prudens, sit iustus, sit sanctus, sit continens, nihil ei de-
 nique desit, quod ab honestè laudabiliterque uiuendum at tineat. quæ omnia
 in hoc nostro sic apparent, ut ipsa luce clariora sint. nam eius prudentia tan-
 ta est, ut nihil unquam aggrediatur, nisi maturo consilio, ut quid in quaque
 re uerissimum, & optimum sit, id acutissimè, & celerrimè uideat, atque ex-
 plicet, ut ex longo rerum usu, quid non, quid honestum, quid
 turpe sit. facile discernat, ut ex præteritis rebus quid futurum sit, acutè præ-
 uideat. quanta in eo est rerum antecessarum memoria? quanta presentium in-
 telligentia?

M. AN. MAIORA GII

telligentia? quanta denique providentia futurarum? Quid illa, in qua uirtutis splendor est maximus, iustitia & equitas? quam in hoc aperte lucet? qua aequa lance cuiuslibet dispensat? nemo enim maiore premio bonos afficit, uirtuti seuerius uindicat. nullum apud hunc unquam fuit personarum discrimen, quo minus pauperrimus quisque perinde ac ditissimus ius suum facillime consequeretur. neque tantum in eo semper laborauit, ut unicuique quod suum est attribueretur, sed etiam communem utilitatem semper priuatis commodis anteposuit. qua uero pietate patriam? qua caritate propinquos? quo amore ciues omnes amplectitur? magnitudine animi iam tanta est, ut pro honestate nullum unquam periculum adire pertimuerit. nullum laborē recusarit. res magnas & excelsas animo sibi proposuerit, & plurimum in se fiduciae semper certa cum spe collocarit. ut neque ab aduersis, neque à prosperis rebus à stabilitate mentis, atque animi firmitudine dimoueretur. continentiam ita semper amplexus est. ut motus animi turbidos, & appetitus rationi subijceret, & in omnes aduersos atque alienos à recta ratione impetus dominaretur, cupiditatesque omnes consilij norma dirigeret. Sed quid ego plura commemoro? quasi uerò non apertissimum sit, nihil esse in omni uirtute atque honestate positum, quod hic à teneris usque annis non ita perceperit, atque exercuerit, ut in eo quasi callum iam obduxerit. Et quisquam dubitabit, quin hic optimus Archiepiscopus sit futurus qui ad omnes cuiusque generis uirtutes percipiendas, & exercendas diuino consilio natus esse uideatur? Quid dicam de auctoritate? quae tanta est, quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus esse debet. quis autem non intelligit in rebus sacris administrandis, & in concitandis ad religionem populorum animis auctoritatem plurimum posse? uehementerque pertinere ad sacrorum cultus. & ad honestatem uitae, quid sacerdotes, quid populi de antistite sacrorum existiment? cum sciamus homines, ut aut honestè uiuant, aut improbè, ut religionem ament aut contemnant, non minus summorum antistitum exemplo, quam aliqua certa ratione commoueri? quis igitur unquam hoc homine clarior fuit? cuius uirtutes pares? quibus maxime auctoritas comparatur? huius enim omnis uita plena grauitatis semper fuit. huius sapientiam, & prudentiam suspexerunt semper principes, populi, ac nationes. huic uos tantum tribuitis Patres amplissimi, ut quicquid ipse statuerit, de communi sententia statutum existimetis, & merito, tantum est enim eius ingenium, tanta doctrina, tantus rerum usus, tot res egregiè gestè, ut ab eo dissentire nemo sine contumacia possit. Iam in aspectu ipso tanta dignitas inest. in sermone tanta maiestas, in incessu atque omni gestu tanta ueneratio, ut ipsam quodammodo auctoritatem prae se ferre uideatur. quis enim cato uultu seuior? quis Phocion oratione grauior? quis Numa in omni actione religiosior? quanta

quanta in omnibus dictis & factis eius constantia & veritas? possumus
 igitur iam constituere Patres amplissimi, quantum hanc auctoritatem pluri-
 mis iam rebus gestis exploratam, non paucis multorum principum, & Pon-
 tificum iudicijs, ac præcipue vestris amplificatâ ad tuendam, & conseruandam
 religionem valituram existimemus. Sed iam dudum intelligo Patres amplif-
 simi non tam orationem meam vobis, atque isti frequentie, quæ tam attente,
 tantaque cum omnium eorum, quæ dicuntur, assensione me auscultat, esse gra-
 tam, quam huic de quo verba facimus, commemorationem laudum suarum in-
 gratam. cum enim reliquos omnes antistites ceteris virtutibus anteedat, sin-
 gulari quadam animi moderatione, non tantum alios, sed etiam seipsum vin-
 cit, nam cum ita semper uixerit, ut ne liuor quidem cum reprehendere proba-
 biliter potuerit, non tamen vnquam tam laudari, quam, si quid opus esset, ad-
 moueri gauisus est. quocirca Themistoclis illius summi Athenis viri dictum
 immutare consuevit. cum enim ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vo-
 cem libentissime audiret, eius, inquit, à quo mea uirtus optimè prædicatur. hic
 autem noster se uocem eius libentissime audire profitetur, à quo prudenter ad-
 monetur. Quod igitur me tandiu de se dicentem, tamque patienter audiuit,
 in hac re non certè sibi, sed studio nostro, patriæque caritati, quam suo nomi-
 ne tantopere letari videt, indulgere uoluit. verum quid tacitus gaudia tua dis-
 simulas sapientissime vir Arcimboldi? iam enim ea uoce te appello, qua me
 facile audire possis. quid inquam, est quod non tibi summam hilaritatem, ac in-
 cunditatem asferre debeat? ut enim verissimis laudibus tuis non faueas,
 ut immortalium virtutum tuarum commemoratione non mouearis, ut
 communi præstantium omnium virorum gloriæ studio non traharis, non po-
 tes tamen hoc totius patriæ nostræ de te iudicio, hac ciuium omnium erga te
 beneuolentia, hac omnium bonorum gratulatione non vehementer oblectari.
 certè scireus esses, atque omni adamante durior, nisi hæc tanta nouæ dignita-
 tis tuæ gratulatio, tam inusitata, inauditaque populi iubilatio, tanta beneuo-
 lentia uel potius pietatis significatio, tam denique incredibilis, ac penè diui-
 nus omnium in te celebrando consensus animum tuum commoueret. Quis
 enim vnquam aliqua in re tam gratus senatui, tam carus principibus ciuita-
 tis, tam iucundus populo, tam ciuibus uniuersis amabilis uisus est, quam tu in
 omnibus dictis ac factis tuis semper apparuisti? Titus quondam Vespasianus
 ob summam modestiam, & benignitatem amor & deliciae generis humani
 fuit appellatus. quem tu Principem duabus etiam in rebus superasti. quod il-
 le primò comitatem, & liberalitatem suam nonnullis uitjs contaminauerat.
 deinde biennio tantum summæ Reip. præfuit. tu uerò puram & integram ab
 omni flagitio semper vitam traduxisti, & per multos iam annos Reip. nostræ
 gubernacula tenuisti. hoc uerò tempore noua ista dignitate auctus, nostram es
 omnium

M. AN. MAIORAGII

omnium commune gaudium, nostra spes, nostræ deliciae. neque uerò tantum nos in terris honore tuo mirandum in modum gaudemus, sed etiam beatorum animos in cælo & præcipuè sublimem illum heroem Ambrosium huius nostræ ciuitatis patronum, cuius tu sanctissimis seclibus inauguratus es, non mediocrem cepisse voluptatem existimamus, atque ideo conuersum ad illam totius mundi mentem, quæ procurat uniuersa, primo ei gratias egisse arbitramur, deinde pro tua salute, atque incolumitate preces eidem fudisse, ac rogasse, ut, quemadmodum ipse populum Mediolanensem quondam diu feliciterq; gubernauit, sic etiam tu, qui tanto post illi successisti, non minus bene beatæque Remp. nostram administres. quas diuini herois, & patroni nostri preces Deum ipsum audiuisse & speramus, & credimus. ut diuina prouidentia te ministro, nullo nobis tempore posthac unquam de futura sit. Equidem mihi iam videre uideor totam hanc ciuitatem nostram, tuam auctoritatem, fidem, religionem secutam reflouescere, bene & sapienter ultam instituire, in summa concordia, pace, tranquillitate uiuere. nihil aliud quam de honestate uitæ, de sanctitate, de æterna beatitudine cogitare. iam omnium animi ad spem optimam erecti sunt, curarum omnium obliti, summa perfusi læticia iubilant, exultant, festos dies agunt, tuam sapientiam, tuam uirtutem, tuam auctoritatem intuentur, quibus rebus omnis fides, omnis religio, omnia sacra rite custodiuntur. ò merito iureque concepta gaudia. ò ueram sanctamque læticiam. ò felicem hunc diem. non tantum candido, quod dici solet, calculo notandum, sed etiam ad orbis terræ memoriam sempiternam in fastis reponendum. gaude in re tuo Mediolanensis ciuitas, gaude tuo tam excellenti bono. gaude tam præstanti religionis patrono. nihil enim optatius, nihil gloriosius, nihil denique beatius accidere tibi potuisset. hoc auctore tam religioso, tam sancto, tam pio, hoc antistite cerimoniarum, & sacrorum nihil est, quod non tibi feliciter, atque ex animi sententia successurum sit, nihil est, quod ab immortali Deo facile non sis impetratura. Agite igitur omnes quot quot adestis in hac tanta frequentia, una uoce mecum, uno animo, uno consensu, primum Deo opt. Max. rerum omnium conditori, ac moderatori, pro tanto, tanque immortali beneficio gratias agamus, deinde notis, & precibus obtestemur, ut, quem iam nobis sua præstanti liberalitate, suo penè præsentî numine fidei custodem, religionis amplificatorem, sacrorum antistitem rerum omnium honestissimarum quasi parentem dedit, eundem nobis, qua benignitate concessit, etiam incolumem, & saluum quam diutissimè conseruet. Nam sine ulla dubitatione tandiu beatissima erit hæc uniuersa ciuitas, quandiu tam eximius, & singularis Archiepiscopus sacris, & summe religioni præfuerit. Quo circa te summe Deus omnium parens, quem propter beneficia populus christianus optimum, propter vim ac potestatem, maximum nominat, teque mens patris, æterna sapientia,

ratio

ratio perfecta, rerum omnium procreator Christe: qui in terris ea, quæ ad hominum salutem pertinent, maxime procuras. teque totius mundi animæ, qui proborum hominum mentibus quasi consolator quidam, & læticiæ dator illaberis, & incredibilem atque diuinam eis iucunditatem affer alme spiritus. te inquam, mystica Tryas, triplex quidem numem, triplex potestas, triplex discretio personarum, sed vna virtus, vna natura, Deus vne, cuius beneficio, quicquid est in omni rerum vniuersitate boni gignitur, oramus omnes vno animo, atque vna voce obtestamur, vt si rite pro nouo hoc Archiepiscopo nostro, tuo munere nobis hoc tempore tradito, vota nuncupamus, si rite sacros in hoc templo maximo, in tuis aris ac focus ignes adolemus, si rite victimas, tui quondam doloris, atque supplicij, cum hominem induisses, nostræque salutis monumenta, quibus occulta quadam atque ineffabili potentia tua, illud quidem verum, sed tamen inaspetabile Christi corpus contineri credimus, pie religioseque consecramus, si denique rite, magnæque cum fiducia certatim omnes ad auxilium tuum, suis quotidie precibus supplices confugimus, hanc firmam, stabilem, certam, & ratam læticiam non tantum in presentia nobis efficias, verum etiam deinceps longissimo tempore conferues. vt nostrum hunc antistitem, tanquam optimum, & sanctissimum ducem sequentes, & hanc læti vitam bene beatæque transigamus, & post mortem certum ac definitum in celo cum eo locum habeamus, vbi tandem auo semper eterno beati perfruemur.

CHRIA

SVPER MEMORABILI QVO: dam facto Ferrandi Gonzagæ.

ORATIO II.



T si nihil de insignibus ad laudem viris obscure nunciari solet quoque plura sunt in aliquo virtutis, & industria ornamenta, tanto etiam sunt omnia quæ ab eo recte geruntur clariora; tamen interdum eximia quædam latent, in optimis & præstantissimis quibusque principibus virtutes, quas cum idoneam illi nacti fuerint occasionem æuestigio summa cum omnium admiratione proferre, atque obstupescentium oculis, memorando aliquo facinore expressas obijcere student. quod ideo facere videri possunt cum ut apud omnes testatum apertissime relinquunt, omnia se honestatis adipiscende, fugiendæque turpitudinis gratia moliri, tum etiam, ut exempli raritate, non solum de probitate atque integritate sua, iam ab omnibus conceptam opinionem, tueantur atque sustineant: sed eam etiam multo magis in dies amplificent. insidet (ut diuinus ait orator) quædam in optimo quæque virtus. quæ noctes, & dies animum gloriæ stimulis concitat, atque admonet, cum vitæ tempore non esse dimittendam commemorationem nominis nostri. Sed cum omni posteritate adæquandam. Ac mihi quidem se quis vnquam post homines natos, huic rei clarissimus princeps operam dedisse dicitur, vnus hic nostræ ciuitatis atque imperij nouus rector, & conferuator Ferrandus Gonzaga. Principum decus, & ornamentum, vel omnium maxime studere videtur: qui abs in rebus quasunque vnquam aggressus est semper eximium, ac singularem virum. Imperatoremque strenuissimum extiterit, ut neque omni genere virtutis, in toga, atque in pace. neque in bello scientia rei militaris aut fortitudine, tum animi, tum corporis, aut felicitate, aut autoritate, quisquam, ex antiquis illis vel Atheniensibus, vel Romanis, quorum iam pridem, omnium voce fama celebratur. hic omnino sit anteponeendus. nuper tamen Genuæ, quæ ciuitas Ligurum Metropolis est, insititiæ tam præclarum exemplum dedit. ut vel hoc vno Catones omnes, atque Aristides longo intervallo superarit. Cum enim non ita pridem in Sicilia quam pro-

uinciam

vinciam longo tempore Caroli Caesaris Austriaci, auspicijs, pro Rege iustissimè administravit, Genuesem quendam nobilem, atque ditissimum, sed perditissimis meribus, ac profligata vita hominem, qui plurima in ea prouincia nefanda facinora commiserat comprehendi curasset, uinctum eum in carcerem contrudi iussit donec in eius vitam diligenter, more maiorum inquireret. Sed accidit interea ut Mediolanensium rogatu, qui singularis iustitiæ atque sanæ impulsu Ferrandum hunc unum mortuo Alphonso Daualo suæ ciuitatis, ac totius imperij moderatorem omnibus votis expetebant, atque deposcebant, cū Carolus Cesar Imperator inuictissimus, huic nostræ ciuitati gratificaturus, a Sicilia administratione ad Mediolanensem Rempub. gubernandam aduocaret. Itaque Ferrandus qui nondum perniciosum illum, ac scelestum Genuesem è medio tollendum esse statuisset, vel quod nondum satis de eo quesitum existimaret, & multa eius adhuc flagitia laterent, vel quod magis crediderim, ut uiuus uidentque conscientia scelerum, atque maleficiorum agitatus, quotidie quodammodo periret. cū sibi iam iamque imminere quos se meruisse intelligebat, diros cruciatus uehementissimè pertimesceret, atque hoc perpetuo pœna metu, debitas nefarijs sceleribus pœnas lueret, cum uinctum, & numellis, atque compedibus astrictum secum esse ducendum censuit, ut oppor-
tuno tempore, quoties visum sibi fuisset meritum de illo supplicium sumeret. Sed postquam secundis austris e Sicilia discedens, cum tota familia sua Genuam appulisset, ut deinde paulo post, in Mediolanensem agrum adueniret, assuere statim nexi illius gentiles, cognati atque affines, qui prostrati, ad Ferrandi pedes supplicum uoce salutem ac vitam eius exposcebant, atque flagitabant. illumque addebant inimicorum inuidia oppressum longe grauioribus, quam reuera commississet criminibus accusatum fuisse quibus primo sicuti par est, quamuis eius impuritatem, ac maliciam, planissimè cognitam & perspetam Ferrandus haberet benignissimè tamen respondit, sibi ne latum quidem (ut dici solet) unguem ab æquitate discedendum, sed omnino se facturum quod ipsa iustitia postularet, atque etiam aliquid amicorum studijs, quo ad æquitas pateret, se daturum, irent, & aduersarios, quorum inuidia cognatum suum oppressum dicerent, vel apertis rationibus vel adductis testibus resellerent, eumque innocentem esse demonstrarent. tum uerò se libenti animo quicquid petissent concessurum. At illi qui nullam penitus haberent, manifestorum scelerum excusationem hoc responso percussu duabus (ut ita dicam) ualidissimis machinis Ferrandi animum quasi arcem aliquam munitissimam, ut a iustitia declinaret si qua rationes fieri posset expugnare sunt aggressi. Palam enim cum Principe Nauali disciplina, & gloria celeberrimo Andrega Dorio, cuius summam authoritatem apud Ferrandum non sine causa plurimum posse persuasionem habebant, agere ceperunt, ut uincti illius causam reciperet, & depreca-

M. AN. MAIORAGIO

tionem diligentissima contenderet, à Ferrando ut animaduersionem, & supplicium, quo usurus erat in eum quem cepisset, remitteret sibi, & condonaret. Clam uero ipsi Ferrandum adeunt. & allatis aureorum quindecim millibus id munus honoris gratia, ei quem maxime colebant & uenerarentur se se offerre dicunt, orant atque obsecrunt per eius humanitatem atque clemētiam. quam iampridem spectatam haberent, ne munere illo repudiando, maxime sibi addictos clientes contempsisse uideatur. Quid hac in re faciat, quibus diuis ex omni numero princeps? habebat in nexum illum uitæ necisque potestatem, poterat eum sine cuiusque inuidia, suo arbitrato uel absolueret, uel condemnare. nunc accedit, ut hinc multis præcibus, ab eo Principe rogetur, cuius auctoritatem pluribus de causis magni esse faciendam existimant, & cuius officiose petitioni quibus rationibus obuiam eat, & honeste resistat excogitare satis nequit, ab altera parte, cognatorum eius qui uinctus erat & affinis. Supplicationes atque lachryma lenissimum animum, atque clementissimum quodammodo uerberant, qui palam quidem ab inimicis iniuste accusatum æ finem suum tacite autem rationem ac uiam Ferrando aperiant, qua nulla corruptele suspitione clarissimo Principi Andrea Dorio nexum condonare possit, quam rem & ueterum exemplo fieri posse, & iampridem usitatam esse, & hoc etiam tempore à plerisque summis uiris fieri consuesse intelligunt. ut nullam penitus accusationem recipere uideatur. Quis enim eum Principem reprehendendum putet, qui roganti alteri Principi. nexum quem habeat in potestate sua condonet? an non hæc res multis hominibus laude potius. quàm uiperatione digna uidetur? cum præsertim is qui nexus est, ingenuus atque nobilis sit, & nequaquam domi suæ, neque in patria, sed apud exterarum nationes, si qua commisit flagitia commiserit? quid si huc accedit ingens, atque occultum præmium quod non solum sine cuiusquam suspitione, uerum potius cum summa nobilissimi Principis gratia facile consequi possit? Quis est animo tam constanti atque firmo, qui in huiusmodi re satis obscura, atque ideo minime inuidiosa non commoueri possit? At certe quod olim de Fabricio Romano Pyrrhus Epirotarum Rex dixisse fertur, longe uerius hoc tempore de Ferrando Gonzaga dici potest: facilius à cursu suo solem reuocari, quam hunc talem uirum à iustitia deflecti posse. cuius quidem uirtutis cæterarum omnium domina, atque reginæ quemadmodum eam sapientes appellant in huius principis mente insidere speciem quandam eximiam facile crediderim: quæ semper intuens in eaque defixus ad illius similitudinem actiones suas omnes dirigit. quo fit ut non ab iis tantum rebus, quæ sine dubitatione uitandæ sunt. eo quod anexam turpitudinem habeant. sed ab iis etiam quæ licet honestam præ se speciem ferant, tamen ab interprete maligno, possunt aliquo modo uitio dari, sibi cauendum existimet, ut à se uno tanquam à splendido, atque

atque perenni uirtutum omnium fonte, exempla quæ præclarissima possint omnes haurire: Quid igitur sibi faciendum in hac re Ferrandus proponit? uidete hominis admirabilem atq; inauditam prudentiam primo deprecanti sùmo uiro strenuissimoq; Duci atq; Imperatori Andrea Dorio non aperte denegat, ne tam egregij principis animum, aliquo modo si seuerus in denegando fuisset, à se alienaret uerum illi perquam humaniter quantum sua dignitas atq; bonos pateretur libentissime se gratificaturum pollicetur. deinde quamuis magnopere, secum tacitus indignaretur quod se ex aliorum moribus spectantes, qui pecunias attulerant, corrumpere uoluissent tamen ad tempus sibi dissimulandam esse indignationem censuit & munus illud non modo non recusauit, sed etiam actis gratis hilari uultu accepit, ut postea clarius, & apertius integritatem suam omnibus, atque ipsi præcipue Principi Dorio, cui maxime satisfacere studebat ostenderet, accepto igitur magno illo auri numero, iubet eos qui attulerant, ad se postridie mane reuerti & cognatum suum quem interim, à uinculis exempturum se ostendit, quibus illi auditis, tanquam re feliciter gesta læti atque alacres discessere. Interim Ferrandus, qui nusquam oculos à iustitia descebat, seueritatis plenum, atque integritatis consilium capit, confestim enim post eorum discessum nexu illi caput in carcere præcidi iubet eiusque cadauer in forum eadem nocte defferri. atque illa quindecim eorum miliaque sibi pro munere allata fuerant ante mortui pedes proijci. Quæ postquam omnia diligenter, & ab eo fuerat imperatum effecta sunt, postridie mane reuersis eiusdem cognatis, ite (inquit) in forum, ibi enim & eum, quem tantopere cupiebatis cognatum uestrum. iam omni cura solutum, & uestras etiam pecunias incolumes reperietis; neque enim in eum est iustitiam precio uendere, neque uobis utile est tantum pecuniæ numerum unius perditæ hominis gratia profundere; uerum longe mihi præstantius esse uisum est, uirtutem eam, quam non sine causa maiores nostri sapientissimi uiri, semper uirginem esse dixerunt, ab omni corruptela castam atque integram conseruare, uestras autem uobis diuitias relinquere, quam dum palam optimo Principi Dorio gratificari uidear, clam autem pecunia corruptus à iustitia discedo, exemplum præclarissimum in posterum uindicandæ improbitatis, quantum in me est, ex omni Rep. tollere. O factum egregium atque ab omni posteritate rememorandum. O uere inuictum sanctissimi principis animum. O singulare excelsæ mentis indicium. Quid enim prudentius in eiusmodi re, quid sapientius geri potuisset? quid aliud consilij caperet is qui rebus omnibus anteposendam esse iustitiam censet? an principi tam humaniter, atque submisce roganti statim acerbe denegaret? ad id profecto durus nimis ac seuerus. Longæque ab ea quæ magnam uirum summopere decet, placabilitate alienam uideri potuisset, & quod fortasse merito eius quæ mi-

M. AN. MAIORA GII

nime uellet animum offendisset, an accepta priuatim pecunia nexum uinculis liberaret, atque incolumem abire permetteret? at hoc quidem præterquam quod iniuētissimum fuisset, si perduto ac scelesto homini pepercisset, turpissimam etiam auaritię notam nexam habebat. quę cum primum fuisset audita (neque enim diu celeri potuisset) insaniam illi sempiternam attulisset. Quid igitur aliud reliquum erat? nihil certe nisi ut hac ratione perspicue declararet, se neque rogantis precibus, nisi alio iusticia traberet, locum fuisse relicturnum, neque ullam improbis sese à flagitijs pecunia redimendi spem apud se superesse, simul etiam quod ingenij specimen fuit acutissimi factò hoc suum Principem ipsum Dorium ab improbi atque flagitiosi eius quem obtrū cari iusserat, cognatis alienauit, & ad magnam sui admirationem traxit. pro lata enim in publicum, quam illi pro separata redemptione dederant pecunia Dorio plane significare uoluit, non illos eius authoritati, quem aduocatum sibi parauerant, sed pecunię suę confisos fuisse, duosque eodem tempore principes uno cōsilio magnū in flagitium impellere fuisse conatos. Dorium quidem primo ut scelestissimi homini patrociniū atque defensionem suscipere quem inimicorum accusationibus iniquę oppressum falso iactabant. Se uero deinde pecunia aggressos ut neglecta iusticia quem omni cruciatu, dignum esse sciret. eum incolumem dimitteret, ecquis unquam post hominum memoriam factum ullum grauius aut seuerius, aut integrius audiuit? Celebrant Romani C. Fabricij iusticiam, qui ne hostem quidem per insidias è medio tolli uoluit. Cum enim bellum contra Pyrrhum Epirotarum regem gereret & Timochares quidam Ambraciensis ei pollicitus fuisset, se Pyrrhum ueneno sublaturum, misis legatis Pyrrhum admonuit, ut ab huius generis insidijs diligenter caueret, extollant eiusdem hominis continentiam, qui cū ad regni consortium à Pyrrho uocaretur & contra Romanos arma uerteret, omnino recusauit. Laudant M. Curij abstinentiam, qui cum adeo pauper esset, ut ei uix ad uitum necessaria suppeditarent, tamen samnitrum diuitias prorsus contempsit, cum enim ad eum magnum auri pondus Samnitum legati publice misum attulissent, eo repudiato ite (inquit) & narrate Samnitibus, me nec acie uinci, nec pecunia corrumpi posse. iactent alij Q. Tiberonis consulis egregium facimus, qui cum Aetolorum gens omnis usus uasa argentea magno pondere, atque exquisita arte fabricata per legatos misisset. eos statim cum suis sarcinis abire iussit. hæc inquam atque eiusmodi si qua sunt, quę paucissima sunt, antiquorum exempla memorentur, extollantur, laudentur, quoniam re uera maximis sunt præconijs dignissima: uerum si quis diligentius hoc Ferrandi nostri factum consyderet, intelliget profectò quouis eorum quę scripta leguntur, multo esse præstantius, atque memorabilius, non enim ille, proprię uirorum laudes fuere, sed temporum, quis enim Romanorum

tem -

temporibus illis, non iustitiam, & continentiam amplectendam sibi esse existimabat? quis non honori potius & gloria, quam avaritiæ serviebat? quis non Reip. commodo, atque dignitati potius quam privati & utilitati studebat? nullū certè post ea tempora tale vel rarum admodum exemplum reperitur. Nam post devictam Carthaginem atque Numantiam, cum abundare divitijs, atque ocio Romani cepissent, quasi iam gloriae satis acquisivissent, ab illa vitæ integritate, atque innocentia paulatim ad omne flagitiorum genus inclinare cœperunt ut non iniuria Rex Numidarū Iugurtha Roma discedens dixisse feratur. O urbem uenalem, & cito perituram si emptorem inuenerit. qua celebritate hominum, quibus laudibus, quibus encomijs ad cœlum hoc Ferrandi factum ellatum fuisset, si eo tempore accidisset, quo maxime Romana Resp. florebat, & totius penè terrarum orbis imperio potiebatur? cum omnes quo iure, quaque iniuria, qui prouincijs præerant omniuo ditescere studerent? sed certè nihilominus hoc tempore prædicandum atque omni contentione studioque celebrandum est, quotus enim quisque reperitur hoc nostro tempore Princeps qui sibi tali in re temperare potuisset? qui non statim conspectis tot aureis numis quo quo modo liberandum, ac dimittendum captiuum illum putasset? cū præsertim accederet etiam summi Principis deprecatio, nec esset ulla prorsus corruptela suspicio, ubi sunt igitur, qui dicunt nihil esse tam sanctum quod non uiolari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit? quid ualeat illa uox auarissimi Macedonum regis Philippi, qui dicere solebat, nullam tam munitam ciuitatem, quæ non facile posset expugnari, modo auro onustus in eam sellus ingredi posset? Quid illa iam pridem peruulgata sententia ponderis habere potest, pecuniæ omnia obedire. immo uero sapientissimus, atque iustissimus Princeps hoc factu suo planissime declarauit, nullam penitus contra iustitiam, & æquitatem uim habere pecuniam, ostendit apertissime, tam excessivo loco positam eam esse quæ uera est, non autem fucata uirtus, ut non aliter, atque rem abiectionissimam argentum atque aurum despiciat. Fuerint igitur iusti, fuerint, fuerint continentes Fabricij, Curij, Tuberones, quo tempore maiorem in modum apud Romanos æquitas, & continentia colebatur, hoc certe maiori laude, atque gloria dignus est Ferrandus noster. quo rariore hoc tempore sunt, qui iustitiam, & æquitatem pecuniæ præponant. Quis enim non tanquã auem albam (ut dicitur) hodie principem miratur, iustum in administrandis rebus publicis se præbentem? tam uero quis non uidet, si cum eorum factis, quos paulo ante commemoravi Ferrandi nostri factum factum conferatur, quanto clarius, atque illustrius futurum sit, illi enim si præmijs corrupti fuissent, Fabricius à Pyrrho Currius à Sannitibus, ab Aetolis Tubero, eam quã rebus omnibus chariorem habebant, quodammodo libertatem uendissent, cū eis à quibus munera cepissent, deuincti atque obnoxij facti, morem in rebus

omnibus

M. AN. MAIORAGII

omnibus gerere coacti fuissent, neque enim ei facile quicquam negare possumus, à quo magna nos beneficia cepisse non ignoramus, atque illi ut deuincti simus necesse est, qui sponte sua muneribus oblati res familiares nostras amplificauit, non igitur tantum honestatis, ac virtutis gratia, uetres illi maxima munera repudiasse uideri possunt. verum etiam ne illis à quibus ea cepissent, aliquo modo fierent obnoxij. Quid autem in hoc Ferrandi facti simile est primo nulla causa erat. cur cuiquam obnoxius fieret. etiã si accepta pecunia captiuum dimisisset. iam in eo ipso, quod supplicium penè iam condemnati hominis, cognatis eius remisisset satis magnam muneris gratiam retulisse uisus fuisset: deinde illud accedebat, quod eius animum maxime commouere, atque labefactare poterat, nisi radices iam altissimas, in eo uera uirtus egisset, quod præter occultum tanti auri lucrum. Andream etiã Dorium, quem uirum Di immortales? quam prudentem, quam peritum rei militaris? quam ipsi Cæsari gratum? hac sua facultate plurimum sibi deuinxisset. quæ cum omnia uideret acutissime Ferrandus, neque enim tam occulta sunt quin ea, uel mediocris prudentia, ne dum tanto acumine præditus. in actionibus suis princeps uidere possit. maluit tamen haud dubiam, & principis Dorij, & multorum Genuensium nobilissimorum gratiam propositumque ingens premium relinquere, quam ab æquabili suo, ex perpetuo iusticia cur su discedere. cuius exemplum pulcherrimum si Principes omnes imitari uelent, longe profecto feliciores, atque beatiore omnes fuissent. Resp. neque improbi spem ullam in iudiciorum corruptela ponerent. facileque fortasse à maleficijs abstinerent, aut è medio tollerentur, probi uerò homines primo tutius atque securius sublata scelerum impunitate uiuerent, deinde longe alacriores ad fugiendam turpitudinem, & honestatem amplectendam fierent, qua nihil esse principi suo charius, atque gratius agnoscerent. Nunc propter principum sordes atque auaritiam, quot in una quaque Repub. scelera, quot cædes quot rapine, quot sacrilegia, quot paricidia ferè quotidie perpetratur? quas domos, quas familias, quas urbes, quas nationes insatiabilis principum cupiditas non euertit? quid denique mali aut sceleris fingi aut excogitari potest, quod non auarus ille Princeps, sordidusque concipiat, utinam Resp. nostra non longo tempore fuisset experta, quantum mali ciuibus omnibus principum inuehat auaritia, quæ iam pridem multis agitata calamitatibus, exhaustis ad sanguinem usque uiribus, atque fortunis expilata, direpta, populata, uexata, nunc tandem te Principe Ferrander espirare incipit, & sub aduentu tuo confestim in mirandum modum recreata est. uidiisti Princeps æquissime quibus gaudijs, quam profusis læticijs, non tantum te senatus, & nobilitas omnis huius ciuitatis, uerum etiã uulgus, & imperita multitudo uenientem exceperit, quam accurate tibi obuiam omnes primarij uiri Senatores, equites is-

rispru-

risprudentes, medici processerint, quo studio populū omnis ad aduentus tui
 spectaculum se se effuderit, quibus eris campani pulsibus, quibus tormento-
 rum bombis palam sit exultatum, neque mehercle iniuria, tanta enim de tua
 clementia, iusticia, humanitate, fama, sicut ad alias omnes nationes. ita etiā
 ad Mediolanenses peruenerat, ut extincto Alfonso Daualo, quem honoris po-
 tius quam contumelię causa nomino, si ex omnibus principibus vnus sibi ma-
 derator, & rector eligendus fuisset, quem tecum conferre possent, profecto ne-
 minem haberent. Felix igitur sine dubitatione, atque beata te Principe fu-
 tura est Respub. nostra, nam si qui sunt improbi, atque scelesti homines, qui
 nomen (ut arbitror) pauci sunt, cum nullam prorsus si deliquerint, euadendi
 supplicia spem sicut habituri, recentissimo isto tuo, atque immortalitate digno
 exemplo moniti uel ex hac urbe, ad alias nationes, ubi possint impune mali-
 ciam suam exercere profugient, uel metū suppliciorum ex territi. paulatim
 resipiscere, & ad rectam uiuendi rationem redire incipient. probi uero, quo-
 rum in hac ciuitate magna est multitudo, tuam sibi uitam tanquam splen-
 didissimum speculum proponentes, in quo uirtutum omnium expressa
 imagines facile reluceant, eius imitatione suam etiam uitam conforma-
 re, atque in dies se se meliores prestare laborabunt. Itaque fiet
 Dīs hominibus que approbantibus, ut tanti Principis con-
 silio, atque prudentia Resp. nostra administrata, tan-
 dem ē maximis molestiarum, turbulentissimis
 que tempestatibus erepta, portum quie-
 tis, & tranquillitatis plenissimū
 teneat & in amore, atque
 sapientia tua diuissa
 me, conque-
 scat.



IN NUPTIIS

IAC. PHILIPPI SACCI,

SENATVS MEDIOLANENSIS PRINCIPIS,
PRAESENTE EODEM SENATV;

In qua praeter caetera, seni quoque homini
ducendam esse vxorem, multis
rationibus probatur.

ORATIO. III.



QUAM in multis praclarissimis, & im-
mortalitate dignissimis actionibus Patres Con-
spectare licet, quam ex imia singularique prudentia
atque sapientia, noſter hic princeps ornatissimus
& optimus excellat: tamen, vt verè dicam,
nihil iam pridem sapientius aut prudentius fecisse
mihi videtur, quam, quòd hoc tempore, ingra-
uescente iam etate, spectatissimam feminam, so-
ciam, & consortem fortunarum omnium suarum
sibi quaesierit, qua cum deinceps per omne reliquum uitæ suæ spacium placi-
de, iucundeque uiuat, cui domesticarum rerum procuracionem tutò commit-
tat, ex qua deis bene fauentibus liberos, qui non tantum amplissimi patrimo-
nij, sed etiam nominis famæ, dignitatis, gloriae suæ sint haeredes, suscipiat. Hoc
qui non videt factum esse sapientissimè, nihil omnino videt. Sunt enim qui-
dam inter mortales tanta mentis caligine, tam tetrus animi tenebris oppres-
si, vt ea saepenumero studeant improbare, quæ magnis potius efferrè laudibus
dignissima sunt, qui praeter caetera, quæ parum firmis ducti rationibus iniu-
stissimè damnant, non satis honestum esse dicunt, prouectiori etate viro, ac
seni homini, vxorem ducere: praesertim si maximis negocijs intentus operam
uxori dare non satis commodè posse videatur. quorum ego falsam opinionem
sive rerum ignorantia, sive potius malicia peccent, vel hoc vno sapientissimi
Principis nostri exemplo profligare atque exterminare facile possum. quod
quidam non prudentissimè factum esse, nemo qui hunc bene nouerit, audebit
inquam.

nunquam affirmare. neque enim fieri facile potest ut qui rectas animi rationes semper ab ineunte aetate susceperit, & per omne vitae suae tempus nihil aliud quam de virtute, atque honestate cogitarit, quemadmodum hic Princeps noster perpetuo fecit, is cum peruenerit ad maturiorem aetatem, aliquid aut indecorè, aut parum sapienter efficiat. Quod si fortè alicuius etiam probi viri est, aliquando non omnia rectè prospicere, sed interdum errare, labi, ac decipi, huius profectò nostri Principis non est. qui iam pridem rerum gestarum gloria florentissimus, & pulcherrimis innixus facinoribus, summa diligentia, & cautione prouidet, ut omnia digna splendore nominis sui, digna virtute atque doctrina sua, digna denique sapientia, qua nihil excellentius inueniri potest, exequatur. mirum enim dictu, qua morum integritate, qua fide, qua constantia, qua grauitate res suas omnes administret. Quare si nihil aliud haberem, quod aduersarijs nostris, & coniugij senilis impugnantoribus obijcerem, nisi tanti viri, quantus est hic Princeps noster auctoritatem, & consilium satis scio me facillime probaturum, honestissimum esse, & maximè laudandum etiam in senectute matrimonium. verum si planè docuero, & luce clarioribus argumentis, atque rationibus cuius, coniugium rem esse semper honestissimam, & sanctissimam, etatiq; maturiori non minus, aut etiam fortasse magis accommodatam atque necessariam esse coniugem, quam inuentuti, desinent, ut opinor, tandem aduersarij nostri ea carpere, quibus nihil praestantius uel dici, uel fieri potest. Sed antequam ad ea venio, quae propria sunt huius causae, videntur mihi quaedam de ipso matrimonio prius, deinde etiam de huius Principis nostri vita sapientiaq; breuiter esse perstringenda. Te queso Princeps humanissime, cum hic de prudenti isto consilio, & exquisito iudicio tuo sit agendum, ne graueris haec verba me diligenter audire. viri ac mulieris legitimam coniunctionem, quod matrimonium appellamus, rem esse non tantum naturalem, sed etiam diuinam nos sacre literae docent. quibus impium esset omnino non credere. nam in ipso mundi primordio cum iam Deus opt. max. cetera omnia procreasset, denique uirum etiam ex purissimis terrae medullis effinxit, cuius iniucundam prorsus, & molestam fore vitam intellexit, nisi sociam ei mulierem adiungeret. Itaque non amplius è terra, sicuti uirum fecerat, sed ex ipsius uiri costa una, quam dormienti subtraxerat, primam feminam conformauit, ut posteri omnes intelligerent, nihil uxore carius esse debere, quam de uiri corpore produxisset. quibus deinde praecipuum illud dedisse legitur, ut per coniunctionem filios progignerent, & in multitudinem usque eo crescerent, ut hominibus terram implerent. quin uxorem à marito tantopere diligi iussit, ut propter eam parentes etiam ipsos derelinquat. Postea vero ipse quoque Christus, nostra salutis & felicitatis auctor, matrimonium suffragio suo magnopere

M. AN. MAIORAGII

comprobanit, & cum matre sua omnium sanctissima femina nuptijs interesse voluit, in quibus, quod magnopere predicandum esse videatur, prima diuinitatis sue signa atq; indicia edere voluit, cum mirabiliter aquam in suauissimum uini saporem conuertit. quid igitur matrimonio sanctius inueniri potest, quod ipse summus rerum opifex Deus instituit? quid honestius, quod Christus admirabilium actionum suarum primicijs consecrauit? quid autem equius, quam per filiorum procreationem humanum genus aliqui breui interiturum propagare, & quod à maioribus nobis traditum est, id nos etiam posteritati tradere? hac, ut opinor, de causa totius humani generis conseruator Christus, tanto matrimonium bonore prosecutus est, ut primo de virgine quidem matre, sed tamen coniugio locata. nasci uoluerit; deinde se cum ecclesia sua quadam matrimonii figura coniunxerit, & se ipsum ecclesia sponsam non semel appellarit. Quid quod aeternam illam beatorum animorum uitam nuptiis comparat? & neminem ea fruaturum aperte denunciat, nisi qui tanquam ad nuptias bene cultus, & nuptiali ueste exornatus accesserit? & merito. quis enim bene ac beate uiuere, quis sanctissimas leges obseruare, quis à belluino uitæ sese retrahere posset, nisi legitimæ nuptiæ celebrarentur? optime profecto ac sapientissime fecisse mihi uidentur Romanæ Reipub. censores Camillus & Posthumus homines antiquæ seueritatis atq; prudentiæ: qui in censendis Romanis ciuibus, quoscunq; celibes ac sine uxore peruenisse ad senectutem intellexerunt, eis penam non mediocrem irrogarunt, & illius pene nomine ferre nummos in ararium iusserunt. quemadmodum enim nascendi nobis, ita etiam generandi legem natura ipsa præscripsisse uidetur, ne quod à parentibus accepimus, eo posteros nostros fraudemus. nec minus sapienter mihi Lycurgus instituisse uidetur, atq; etiam legibus cauisse, ut qui uxorem non ducere decreuissent, ignominia uulgo notarentur, & à ludis ac spectaculis publicis arcerentur. hyberno uero tempore nudi per forum ambularent, & seipos execrarentur; quod sacrosanctis legibus parere nolissent. Metellus uero Macedonicus, ut ad Romanos redeam, uir sapientissimus, & optimus in censura sua legem tulisse dicitur, ut omnes uxorem ducere cogerentur. Videbat enim homo prudentissimus hac sola ratione fieri posse, ut Imperii Romani dignitas ampliaretur, si multitudine ciuium innixa semper nouam prolem sufficeret. neque senectutem, aut aliam atatem excepit, ut quicumque procreandis liberis essent idonei, ij se matrimonio copularent. Iam uero quanta fuerit apud antiquos coniugij dignitas ac religio uel ex eo cognosci facillime potest, quod pena capitalis adulteris erat constituta. quin etiam legibus permissum erat, in adulterio deprehensum sine iudicio trucidare. apud Hebræos qui tale flagitium admisisset, lapidibus obruebatur. Sed quid hæc agimus? quasi uero

non

non agnoscamus hanc esse naturæ legem, ad quam uniuersi homines non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sunt, nullus enim populus est, nulla gens, nulla natio, quæ modo naturæ legibus, & optimis institutis parere uelit, apud quam matrimonij uinculum non semper fuerit sanctissimum, & cum magna religione celebratum. cuius tanta uis est, ut non tantum homines, sed etiam expertes rationis animantes, nuptiali quodam amore inter se uinciantur. nam quod animal ex omnium numero reperitur, quod non coniunctionis appetitu procreandi causa trahatur? quod non eorum, quæ procreata sunt, præcipua quadam cura teneatur? columbi suam quisque coniugem agnoscunt. Leones in uxorem dicuntur esse mitissimi. sunt etiam animalia quæ per obstantes ignes auxilium ferre proli suæ non vereantur. quod si quis diligentissimè rerum naturam introspiciat, nihil prorsus inuenire poterit, in quo non aliqua coniugij species esse uideatur. ut enim uniuersa prætermittam animalia, quæ nisi coniugij munere fungantur, nullo modo genus suum conseruare possunt, in arboribus etiam generis discrimen inueniri probata fidei tradunt auctores: ut plurimæ sint, quæ nisi propè coniugem habeant, nullum ex se fructum emittere ualeant. Quid, quod cælum ipsum ut homines sapientissimi tradiderunt, marito munere quodammodo fungitur, dum in terras rerum omnium semina ueruo præcipue tempore demittit? Vnde non sine causa sapientissimi uiri poeta finxerunt, ætherem, quem ex Stoicorum sententia, rerum parentem omnium potentem appellant. eo tempore sese coniugi suæ terræ commiscere, quod eleganter ita Virgilius asserit:

*Vere tument terra, & genitalia semina poscunt,
 Tum pater omnipotens sæcundis imbribus æther
 Coniugis in gremiam lætæ descendit, & omnes
 Magnus alit magno commixtus corpore fetus.*

Hæc autem eo spectant ut intelligamus omnia certo matrimonio contineri, sine quo nihil omnino sub uniuerso cæli ambitu nasci potest.

*Sed, ut poeta quidam ait, maximus mundi ille prouidit parens,
 Cum tam rapaces cerneret sati manus
 Ut domina semper sobole repararet noua.*

Quid autem de incunditate suauiitateque coniugij commemorem? nonne declarat nobis ipsa ueritas atque ratio, quam suaue sit eam habere, quam non minus quam te ipsum diligas? cui securè fidas? qua cum animi tui secreta communices? quacum amabiliter domi tuæ uiuas quæ tibi in rebus aduersis adsit? quæ assideat? quæ consoletur? in secundis uerò, quæ felicitatis tuæ particeps sit? qua te discedentem pijs uotis prosequatur? redeuntem letif-

M. AN. MAIORAGII

Letissimo vultu recipiat? quæ denique sit officiosa comes iuuentutis, grata requies senectutis? Itaque plurimi semel amissa coniuge quam amabant, & cuius iucundissima consuetudine fruebantur, diutius vivere noluerunt, quin etiam in utroque sexu eorum exempla reperiuntur, qui pro coniuge vitam profunderere non dubitarunt. Cuius rei quid aliud in causa fuisse dicemus, præter quandam incredibilem coniugij dulcedinem & suauitatem? quam cum semel amisissent, iniucundam seu potius miseram sibi postea vitam futuram existimabant? M. Plautius, cum uxor eius Horestilla decessisset, tanti mæroris impatiens seipsum pugione confodit. Tiberius Gracchus sibi potius mortem elegit, quam uxori Corneliæ. Cyanippus Thessalus propter uxorem à canibus interfectam, ferro sibi mortem consciiuit. M. Antonius Imperator, ac philosophus Faustina uxorem adeo dilexit, ut mortuæ diuinos honores instituerit. nec minus ardentis in maritos amoris uxorū exempla reperiuntur, Panthea cum audiisset uirum suum in bello periisse, arrepto gladio se repente transfixit. quid M. Catonis filia Porcia? quæ cum apud Philippos uictum & interceptum Brutum uirum suum cognouisset, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire, atque ita mori non dubitauit. quis Alcestidem Admeti Thessaliæ regis uxorem satis digna laude prosequi possit? quam ferunt obitu voluntario, ne uir suus extingueretur, esse consumptam? Verum quid ego singularum exempla commemoro? cum omnes apud Indos famine maritum in funere sequi morte uoluntaria libentissime solere dicantur? cum enim more patrio complures eidem nubere soleant, mortuo marito incertanen iudiciumque ueniunt, quam ex eis maxime dum uiueret maritus dilexerit, uictrix lætissimum præ se ferens uultum coniugis in rogo ardentis, flammæ se superiacit, & cum eo tanquam beatissima crematur, superatæ cum tristitia & mærore in uita remanent. Sed quid exemplis opus est, quæ penè sunt innumerabilia? cum liceat experimento matrimonij suauitatem intelligere?

Falices, inquit Horatius, ter & amplius.

Quos irrupta tenet uincula. nec malis

Diuulsos querimoniis

Suprema citius soluet amor die.

Quid enim uxoris beneuolentia, fide, caritate, potest iucundius inueniri? quid suauius quàm cum ad senectutem usque maritum uxor, & uxorē maritus amore mutuo prosequitur? reliquos amicos plerunque mutare consueuimus, uxor ad mortem usque nos comitatur, etsi fieri posset, aut lex pateretur, etiam ipso in funere libenti animo sequeretur. Quid porro dulcius quam filios gignere, alere, educare, in quibus, & corporis, & animi tui imaginem quotidie possis intueri? quos in sinu tenere? quorum balbutie, & puerili sim-

li simplicitate mirifice delecteris? nam si te uel picta, uel ficta corporis imago plurimum oblectat, quæ proprius ad veritatem faciem tuam representet, quanto magis oblectare filij debent, qui te non tantum ore, sed etiam animo referant: nimium durus est, ac ne hominis quidem nomine dignus, qui filiorum desiderio non capiatur, quod si contingat tales habere, quales quis optauerit, quæ felicitas, aut beatitudo maior in uita reperiri potest? sunt enim mares filij quasi familiarum columen, & quedam immortalitatis documenta, cum in eis parentes quodammodo renasci videantur. quare iure optimo beatos uir quidam sapiens eos appellat, qui bonos filios procreauerint. Hæc nimirum & alia huius generis plurima princeps optime, cum pro tua singulari prudentia considerasses, non diutius in solitudine uitam agere constituisti. cum præsertim de priori coniuge, quam uicem dilexeras, nullus filius quasi matrimonij pignus tibi superesset. & qui tuus amor est in patriam, maiorem in modum cupias, aliquem ex te progenitum post te relinquere, qui non solum cognationem, ac gentilitatem tuam propagare ualeat, uerum etiam Reip. nostræ, quod ipse semper maxime studuisti, prodesse possit. Sed illud etiam cum secundas nuptias experiri decreuisses, diligentissime prouidisti, ut eam uxorem haberes, quæ iam esset perspectæ atque cognitæ fecunditatis, quo facile possent omnes intelligere, te non uoluptatis, sed generationis gratia ducere uxorem uoluisse. Quamobrem ex omnibus hanc honestissimam, & pudicissimam adolescentulam Faustina[m] elegisti, cuius tibi uita moresque probatissimi bene cogniti fuerant, quæ cum alteri uiro non ita pridem nupsisset, filiolum elegantissimum, qui uiuit adhuc, & quantum ex infante puero conijcere possumus, præclare indolis est, atque optimæ spei peperit. postea marito mortuo duos annos in uiduitate ac solitudine continentissime uixit, ut quamuis esset admodum adolescens & facie maxime liberali, præstantique uenustate, atque a multis penè quotidie precis sollicitaretur, nihil tamen de matrimonio cogitaret. uerum ita castè pudicèque uiueret, ut quicumque eius atatem, & pulchritudinem intuerentur, maiorem in modum omnes admirarentur. quid multa? nemo erat in hac urbe quin eius honestatem, continentiam, sanctitatem prædicaret, cuius tu uirtutibus impulsus optime Princeps eam tibi matrimonio coniungere uoluisti. quamuis enim ipsa filioli amore usque eo teneretur, ut non amplius nubere statuisset, tamen cognatis, & propinquis suis eam adhortantibus ne tantam optime nubendi occasionem amitteret, obsecuta est. Bene omnino tibi pudicissima Faustina bene, inquam, propinqui atque amici consuluerunt. ut ei te uiro coniungeres, qui uirtute sapientiaque non modo eos, qui hoc tempore sunt, sed etiam antiquitatis memoriam superauit. nec profecto præstantissima tua uirtus, summaque & animi, & corporis, & fortunæ ornamenta coniungens alium exposcebant. sic enim te miramur omnes amabilem, sic uenustam,

M. AN. MAIORAGII

nustam, sic omnibus gratijs exornatam, vt non ab hominibus genita, sed à Deis ipsis facta esse videaris. omnino te fortunatissima sidera. cum primum in lucem de matris utero prodires, exceperunt, & caelestibus donis accumulaverunt, tibi summam Saturnus intelligentiam & sapientiam elargitus est. Iuppiter felices, & praeclaras actiones. Mars animi constantiam, & honestatis ardorem. Sol acres sensus & splendidas cogitationes. Venus immensam venustatem, & mores vehementer amabiles. Mercurius promptum ingenium, & mirum dicendi leporem atque elegantiam. Luna sanctam pudicitiam. postea uerò te sanctissimi parentes paulatim crescentem ita liberaliter educarunt, tanto studio, cura, diligentia instituerunt, ut illa, quae de caelo tecum attuleras bona, vehementer amplificata fuerint. itaque nemo nostrum est, quin existimet antiquas illas, omnium sermone celebratas heroinas, omni genere uirtutis à te superatas. ut nihil interim dicam de ista tua, quam omnes suspiciunt, eximia pulchritudine, de partium totius corporis admirabili conuenientia, de natiui coloris suauitate, de sidereis oculis, de hilari fronte, de roseis genis, de malis purpureis, de corallinis labris, de collo eburneo, de lato modiceque tumefcente pectore. de summa quam ex toto corpore spiras uenustate. quae singula non humanam, sed diuinam potius undique referunt dignitatem. itaque cum Virgilio iam mihi libet exclamare, quae te tam læta tulerunt.

Secula, qui tanti talem genuere parentes.

De te mihi crede Faustina, nulla unquam posteritas conticescet, unam te praeter ceteras posterorum fama predicabit. Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt. Quam felicem ergo te Princeps optime nunc appellem? cui prospera quadam fortuna, vel diuino potius munere concessum fuit, ut tam spectatam feminam, tam nobilem, tanta dignitate, tot uirtutibus exornatam tibi certo & stabili matrimonio coniungeres? Sed mehercule non aliam praestantissima uirtus ac dignitas tua coniugem postulabat. Sentio Patres Conquantus orationi meae se se campus aperiat, si in huius Principis nostri laudes ingredi uoluerò. sed vereor ne tenuitas ingenij mei medio in cursu deficiat. audentium tamen est, & magno ac fidenti animo quod incepimus obeundum. nam, ut ait poeta quidam, si deficiant vires audacia certè.

Laus erit, in magnis & uoluisse sat est.

Cum praesertim non mihi propositum sit, encomium aliquod omnium laudum principis huius nostri recitare, quod non meae facultatis, sed summi potius oratoris eloquentiae proprium opus est, uerum cum ad ea, quae mihi probanda propositi, huius sapientia bene perspecta, & cognita, magno mihi futura sit adiumento, conabor eam si minus explicare planè potero, saltem quasi digito demonstrare. Quamobrem ea, quae licet amplam asserre laudem solent, tamen ab industria nostra non proueniunt, sed vel à fortuna vel à natura donantur,

praeter-

prætermittam. nihil de clarissimo Saccorum genere, quo nullum est in hac ciuitate nobilius, nihil de præstantissimis viris, qui in hac familia, & in bello, & in pace magnopere floruerunt, in præsentia dicam. neque sanè commemorabo quanta cura ac diligentia fuerit hic princeps noster ab incunabilis semper educatus, vt omnes dignas libero homine disciplinas ab ipsa statim puericia maximo studio atque industria perceperit, vt ab ineunte ætate semper ita se gesserit, vt nihil ei gratum esset, quod non idem esset honestissimum, vt non solum æqualibus suis antecelleret, verum etiam natu maiores facile superaret. non dicam quam breui tempore quantam iuris civilis cognitionem affectus sit, vt dum esset admodum iuuenis, vel potius adolescentulus, illius excellentissimi iurisperiti Iasonis Maini, si quando ille vel egrotaret, vel alijs in rebus occupatus esset, partes publice docendi susciperet, & auditoribus vniuersis vehementissime probaretur. præterea res gestas ab hoc plurimas, & immortales, honores, magistratus, dignitates quibus semper maxime floruit. taceo quemadmodum fortuna commoda, quæ semper huic videtur affluisse benignius, ad virtutem, & honestatem omnia traduxerit. Ab eo potissimum tempore mihi incipiendum esse constitui, quo ciuitatis nostræ gubernacula primum tenere cepit. cum enim à Maximiano Sfortia Duce nostro, ob immè sanam virtutis & scientiæ famam, in uestrum hunc ordinem cooptatus fuisset, ea statim ingenij, prudentiæ, grauitatis suæ documenta dedit, vt à vobis omnibus, & ab ijs, qui tempore illo vivebant, dignus habitus fuerit, cui maxima queque negocia committerentur. vt si qua esset obeunda de grauissimis rebus, & ad Reip. summam pertinentibus legatio, huic vni demandaretur. nam quid ea legatione mirabilius, qua nobis Heluetios periculosissimo Reip. tempore conciliauit? cum enim Francorum rex Franciscus in Italiam contra nos bellum gesturus aduentaret, & ingentibus præmijs atque muneribus Heluetios, vt quiescerent, nec Maximiano Duci nostro subsidium ferrent, sollicitaret, hic ad eos legatus missus, quamuis neque aurum, neque argentum secum attulisset, tamen tanto vsus est dicendi artificio, tanta eloquentiæ vi, vt, non aliter atque olim Thebanum populum iam Philippo Macedonum regi deditum Demosthenes in Atheniensium partes orationis grauitate pertraxit. ita noster hic Princeps Heluetios spernere Francorum regis ingentes pecunias, & sine stipendio cum numerofo exercitu venire, nostræque ciuitati auxiliu ferre compulerit. iam vero magnum illud ac memorabile factum à me sileri nullo modo potest, quòd cum Franciscus Sfortia secundus Mediolani in arce Iouis obsidione præmeretur, neque vllum amplius conuectum aut annonam haberet, & iam omnia, quibus uesci possent, absumpta penitus fuissent, id quod etiam hostes intelligebant, cum ducenti ferè milites fame coacti, deceptis custodibus ad eos transfugissent, hic noster eo tempore legatus à Sfortia

G missus

M. AN. MAIORAGII

missus ad hostilis exercitus imperatores, ut munitiones oēs & castella, quae essent in ipsius Sfortiae potestate, dederent: ut tanta usus est prudentia, tanto consilio, tam fideli opera, ut hostes honestis conditionibus Sfortiam cum toto exercitu atque suis rebus, & suorum omnium dimitterent. & Cremonensem arcem, quae ex mandato Sfortiae, hostibus tradebatur, huius virtuti sapientiaeque concederent. quae quidem arx, si, ut erat constitutum, hostibus dedita fuisset, nunquam postea Sfortia suum imperium recuperare potuisset. haec enim causa postea fuit, ut & Cremona ipsa, & magna imperii pars iterum in Sfortiae potestatem deueniret. nam cum in Italiam Caesar aduenisset, & à Sfortia Cremonam obtineri intelligeret, facile adductus est, ut ei totam hanc dioecesim, atque arcem etiam Mediolanensem restitueret. quae tamen restitutio non sine maxima huius opera facta est, qui Sfortiae iussu ad Caesarem cum amplissimis mandatis profectus est. Quid commemorem quanta fuerit in hoc animi magnitudo, quanta virtus, quanta constantia, quo tempore Dux Bronswichus cum ingenti exercitu ad Laudem Pompeiam oppugnandam cum Antonio Leua se contulit? cum enim eam urbem tormentis, vincis, aggeribus, vehementer premerent, & iam per magna murorum pars diruta ac prostrata esset, hic qui praclare intelligebat, si urbs illa expugnata fuisset, actum esse de Sfortiae imperio, praestanti sua alacritate animi, singularique dicendi facultate, ita milites animavit, ut hostes in prima statim oppugnatione repulsi, ac profligati deserere obsidionem coacti fuerint. Itaque vere possumus dicere princeps optime, te primo vitam Francisco Sfortiae reddidisse, cum eum ab obsidione liberasti. deinde imperium ei restituisse, cum Cremonensem arcem reseruasti, postremo restitutum confirmasse, cum Laudem Pompeiam ab hostium penè faucibus eripuisti. quin etiam nos ciues omnes tibi fortunas, aras, focos, vitam ipsam debemus. nam nisi per haec tempora tu ciuitati nostrae praesuisset, hodie Respub. nullam haberemus. Quis enim ignorat studium, & sollicitudinem tuam in prouidendo ne quid unquam Respub. detrimenti pateretur? cum martio furore prostrata iacerent omnia, eum ingens, & miseranda calamitas ciuitatem hanc oppressisset, cum iam omnes de salute desperarent, tu tanquam aliquis de caelo delapsus Deus omnia summa prudentia tua restituidisti, tu vastitatem ab agris direptionem & incendium a ciuitate sapissimè repulisti. Pro Diu immortales, quis non adhuc obstupescit, qui temporis illius recordetur, cum Franciscus Sfortia secundus se Cremonae contineret, & Mediolanum atque adeo tota Insubrum regio ferro belloque misceretur, Latrocinijs, caedibus, incendijs vastaretur. ut omnino nullum unquam exitum res videretur habitura, cum inter se omnes dissentirent, factiones, dissidia, contentiones quotidie augerentur. quam breui tempore Diu bonus tuus aduentus omnia tranquillauit? quis non maiorem in modum admiratus est illam tam repentinam mutationem? quam ma

ignam fuit animos iampridem seditionibus ac discordijs irritatos tam facile mitigare? ut pro summa dissensione, mira concordia, pro maximo tumultu, tranquillitas immensa nobis illico redderetur? sed nimirum illud seueritatis ac iusticiae tuae fuit, qui statim quae curari non poterant, vulnera recidisti, clementiae uero, qui iam debilitatis ac fractis ciuium animis salutarem medicinam adhibuisti. Age uero quis illius temporis admirabilem prudentiam & vigilantiam tuam non summè prædicandam esse censeat? quo Hispani in Taurinis à Cesare defecerunt, & ad urbem nostram oppugnandam studio inflammato rapiabantur; cum omnes statim cines maximo terrore perculsi de urbe relinquenda cogitarent, cum omnia tumultu plena viderentur. cum nullus omnino mania defendere, aut resistere hostibus auderet. & iam plurimi collectis sarcinis cum liberis & coniugibus suis fugam capefferent, alij consiliorum expertes nullam salutis spem haberent. omnia denique metu, trepidatione, tristitia, luctu miscerentur, cum nullus esset in urbe exercitus, nullum praesidium, nullus in propinquis locis miles, pro Deum hominumque fidem, quo tu consilio, qua sapientia, qua assiduitate de repente tanto periculo restitisti? nūquam mehercule tantum in opprimenda Catilinae coniuratione Ciceronem inuigilasse crediderim. quam enim subito iustum penè exercitum ex uoluntarijs ciuibus adhortatione tua collegisti? quam repente praesidijs rebusque omnibus necessarijs urbem confirmasti? quam mirum simul & gratum fuit omnibus spectaculum, cum undique copias tuae sedulitate coactas uiderent, ad urbis nostrae propugnationem ex insperato confluere. quin etiam illi ipsi Hispani, qui prius caelum ipsum armis territare uidebantur, iam de salute sua solliciti maiorem in modum timere coeperunt, & qui paulò ante cedere & incendijs miscere omnia coeperant, mox se se castris & uallis munierunt. quod nisi statim eos defectionis suae penitusisset, & ueniam petentes iterum in Caesaris uerba iurassent, nemini dubium fuit, quin tibi meritas temeritatis suae poenas daturi fuissent. uerum ut in superbos & insolentes seuerus, ita in subiectos, & supplices clemens semper esse uoluisti. Quare non immerito te uno ore patrem patriae cines omnes appellare solent. tibi se, fortunas suas, coniuges liberos, uitam denique ipsam debere putant. quot preces, quot supplicationes in templis Deorum immortalium, & in priuatis domibus quotidie fiunt, ut tibi Deus longissimam, & curis ac molestijs carentem concedat senectutem? cupiunt homines nostri, te si fieri posset, immortalatem habere. rarum est ab omni ordine senatus Principem sic anari: sed rarior est tã spectate uirtutis Princeps. quid populi uoluntate mobilius? qui fluctus, aut Euripus, uulgi sententia mutabilior? idem tamen populus te constantissime diligit. & cum in ceteris rebus facillimè, & leuissimè moueatur, in te tamen amando mirifice perseverat, ut hac in re naturam suam immutasse quodammodo

M. AN. MAIORAGII

videri possit . cuius sanè rei nihil aliud in causa est , præter admirabilem ac penè diuinam sapientiam tuam . quid uos P. C. quantopere uirtutum huius splendore gaudetis ? qui uestro ordini . uni omnium grauissimo , ac sanctissimo , ex optimi cuiusque uoluntate sententia præsidet ? quam enim alta mente , quam diuino consilio , præditum eum esse oportet qui huic præstantissimo Senatui uestro Mediolanensi præesse dignus habeatur ? quo quid in orbe terrarum fuit unquam aut iustius , aut incorruptius ? Sed hoc mihi non sumo P. C. ut uestras dicendo laudes me consequi posse existimem . itaque cum eas uerbis explicare nequeam , saltem , quod omnes faciunt . etiam atque etiam admirabor . nam quæ regio in terris inueniri potest , quo non prudentiæ , sanctitatis , auctoritatis uestra sana peruasertit ? quis non iudiciorum uestrorum & sententiarum incorruptam seueritatem , uehementissime demiratur ? quam non propinquitatis uinculum , non necessitudinum coniunctio , non amicitiarum consuetudo , non numerum corruptela , non terrores , aut minè principum , non deniq ; , quod ait poeta , Si fractus illa batur orbis possit à re Æto dimouere . Ac mihi quidem cum in istum religiosissimum & sanctissimum ordinem uestrum mentis oculos animumq ; conicio , repente uenit in mentem recordari non centum illos Romanorum senatores , quos urbis pater Romulus primum inflituisse dicitur , non Amphictyonum conuentum , non Arcopagitarum consesum , sed illius Platonice ciuitatis imaginem quandã intueri mihi uideor , quam cum ille diuinus philosophus , neq ; esse suo tempore uideret , neq ; futurum unquam speraret , cogitatione tantum & ratione cõformauit . atq ; ita , ut de hac Rep. nostra diuinas se uideri possit . cum enim hæc ciuitas & agrorum ubertate , & artificum scientia , & multitudine earum rerum quæ exportantur , & omnium deniq ; rerum copia facile reliquis ciuitatibus antecellat , sic iustitia , & equitate uestra gubernatur , sic incredibile sapientia regitur , sic admirabili prudentia temperatur . ut nusquam iudiciorum trutina iustior , nusquam uirtutum remuneratio maior , nusquã scelerum pœna seuerior . quo consilio , Dii boni , qua solertia cuncta prospicitis ? ut ciuium salutem utilitati uestræ præponere soletis ? ut nullum est apud uos perfonarum discrimen , quo pauperimus quisq ; perinde ac ditissimus ius suum facillime cõsequatur . quid illud , inter cetera uestra pœne innumerabilia præclara facinora , quantopere laudandum est ? quod pacatissimam ciuitatẽ nostrã uestra diligetia cõseruatis ? ut nullæ sint inter ciues discordiæ , nullæ seditiones , sed ubiq ; pax , ubiq ; concordia . nullus unquam pater tantopere filios suos dilexisse uideatur , quanto uos amore P. C. totam hanc Remp. amplectimini . O felix ac fortunata Mediolanensis ciuitas , si tibi præsentis statu uti quamdiutissime licuerit . sed nulla uis est ingenij , nulla dicendi facultas , nulla orationis copia , quæ uestrum hunc ordinem satis digne laudare posse uideatur . quare quantus tan-

dcms

dem ille putandus est, qui principem inter eos locum obtinet, atq; illis præest, quibus nulli unquam post hominum memoriam fuerunt in omni genere uirtutum excellentiores? Quod bene mihi uidetur intellexisse Carolus Quintus, imperator inuictissimus, quod tempore Franciscus Sfortia secundus mortis peremptus est. cum enim hæc pronuncia nostra post Sfortie mortem ex fœdere, in eius ditionem deuenisset, neq; ulli dubium esset, quin tantus Imperator quamplurimos homines excellentissimos secum haberet, nullum tamen ab ordine isto senatorio penitus amouit, nullum addidit. tam grauem enim patriæ consesum, tam sapientem integerrimorum hominum cæsum, tam rectis consilijs, & rationibus omnia tuentem detrahendo, aut addendo perturbare sibi nefas esse duxit. Itaq; cum primum de Sfortie morte nuncium accepisset, statim ad hunc ordinem uestrum amantissime scriptas literas misit, quibus omnes honores, magistratus, dignitates, quibus ornatus unusquisq; uestrum erat decreto suo confirmarentur, & quibus totius ciuitatis administrationem, & Reip. gubernacula uobis committeret. quin etiam uos parentes optimos appellans, uobis se tanquam filium suaque omnia commendauit. quid hoc tam maximi Imperatoris factò, iudicioque de uobis magnificentius aut præclarior, accidere potuisset? quid gloriosius ad hominum memoriam sempiternam? ostendit enim eo tempore Cæsar apertissime, neminem ex intimis & familiarissimis suis habere se, cui magis uni, quam uobis omnibus consideret. cum de fide uestra nihil omnino dubitans, tanti imperij iurisdictionem potestatemque, modo ad se deuolutam. Vobis tanto cum honore gloriaque demandarit.

Nam in ipso Sfortie funere, quis non obstupuit nullum omnino tumultum, nullum strepitum, nullam mutationem animorum extitisse? nihil innotatum, nihil motum fuisse? tanquam si priuatus aliquis ciuis, & non tantus princeps occubuisset. Memini cum mihi senex quidam omnis antiquitatis peritissimus homo diceret, se nunquam audiuisse neque legisse mutationem Imperij tranquilliorẽ accidisse. quia etiam ciues ipsi nullum in ciuitate motum fieri summopere mirabantur, nullus tamen erat, quin illud summæ prudentiæ uestræ. P. C. atque huius uestri Principis auctoritati tribuendum esse existimaret. Iam illud quamuis notissimum sit, tamen à me indicendo prætereundum non est, ab hoc nostro principe laborem & vigilantiam tantopere diligi, ut antelucano tempore quotidie de lecto surgat, & iam ita Senatores omnes assuescerit, ut non modo sine difficultate, sed etiam libenter in Senatum primo diluculo veniant. hoc enim & bonæ ualitudini conducere, & rebus agendis aptissimum esse, præclare intelligunt. quo fit, ut maxima clientum commoditate atque utilitate, semper negocia bene mane, quæ curanda sunt, expediuntur. ò si mihi uidere, aut interesse liceret, cum

M. AN. MAIORAGII

tu sapientissime Princeps in senatorum confesso prudentissima consilia tua declaras, quam admirabiles, & altissima ista mente tua dignas offerre laudes possem? que tamen non ab ipsis senatoribus silentio pretereuntur, qui nunquam predicare desistunt, quam prudenter, acute, dilucide causas omnes excus, quam patenter aliorum sententias audias, quam amice qua non satis apposite videntur esse dicta, refutes, quam humaniter, si qua pretermissa sunt in memoriam reducas, quam subtiliter de rebus dubijs differas, quam multa memoriter, quam obscura splendide proferas ut semper aliqua sapientissimorum hominum exempla de simili re, que tum agatur, in promptu habeas. neque enim quisquam omnis antiquitatis te peritior inquitur. nam in iuris civilis scientia tantum excellis ut etiam ipsi primarij iurisconsulti summopere demirentur, qua ratione fieri possit, ut homo ista etate, tot ac tantis occupationibus impeditus, non solum quicquid ipsi legum auctoritates, verum etiam quid eorum interpretes dixerint, prompte, & parate respondeas. & sapissime ingenij tui acumine ratione aliqua diuinitus inuenta, res difficillimas & obscurissimas, que nullo pacto explicari posse viderentur, facillime declares. iam vero si quis exponere velit, quibus institutis, & moribus totam domum ac familiam tuam instructam esse cures, qua sanctitate domi tue viuatur, qua diligentia res tue familiares administrantur. an non hic esset latissimus dicendi campus? possem hoc loco liberalitatem, & munificentiam tuam commemorare, quam multi quotidie mortales experiuntur. possem explicare quam faciles ad te priuatorum aditus pateant, quam mansuete & humaniter omnium querimonias audias. possem animi tui magnitudinem extollere, quam neque labores ulli, neque pericula possunt infringere, neque secundæ res efferre, neque aduersæ deprimere. possem incredibilem temperantiam tuam, fidem, innocentiam, cæterasque plurimas uirtutes, quibus mirabiliter excellis verissime predicare. sed vereor ne fortasse modestissimum istum animum tuum offendam. cum enim in omni uirtutis genere præstantia tua tanta sit, ut eam nulla dicendi facultas assequi possit videatur, tamen etiã ea in te modestia est, ut verissimas laudes tuas inuitissimis auribus excipias. illud enim christianum documentum altius animo tuo uidetur insedisse, quo precipitur, ut quod quisque maior est, eò se summissius gerat. Itaque ne patenterissimas aures tuas diutius offendam, totam hanc orationem meam de laudibus tuis amputabo. atque ad illud quod initio pollicitus sum iam aggrediar. cum enim nonnullos esse intelligerem, qui senile matrimonium improbarent, dixi me facturum, ut ostenderem, natu grandioribus hominibus, non minus quam iuuenibus aptam & necessariam esse coniugem. Sed iam isti aduersarij nostri, qui coniugium in senes uituperant, duobus grauissimis præiudicij: detineti atque prostrati sunt. quoniam & matrimonium semper honestissimum esse de-

se demonstratum est, & tu sapientissime atque optime princeps ista etate le-
 tissimam hanc feminam uxorem ducere voluisti. velim igitur adestent isti
 matrimonij senilis improbatore: libenter enim eos intrrogarem, cū in sene cō
 iugium non probent. Vtrum rem ipsam, an personam, an vtrunque simul vi-
 tuperent? quid ad hanc petitionem meam estis responsuri? si rem non place-
 re dixeritis, hoc est si matrimonium improbatis, iam vos deuictos esse confi-
 teamini necesse est. quippe cum honestissimum & sanctissimum esse matrimo-
 nium ostenderit, quod primum à Deo sit institutum, deinde sacris & pro-
 fanis legibus approbatū, tum à maioribus nostris inter septem ecclesie sacra-
 menta connumeratum. si personam hoc est senes vituperatis, primum hoc ni-
 bil ad coniugium: deinde videte ne parum sapienter istud efficiatis, vt eam
 damnetis etatem, cuius propria sit auctoritas, & sapientia, cuius consilio ac
 prudentia bene res omnes administrantur. quam omnes a se qui desiderant, à
 qua grauissimum omnium ordinem senatum maiores nostri appellatum esse
 uoluerunt. quod si neque matrimonium separatim audetis, neque senectutem
 improbare, que nam crit ista uestra dementia, ut utrunque simul impugnetis?
 bene habet. iacta sunt optima nostra defensionis fundamenta, non enim ue-
 reor ne quod honestissimum sit, minus in homine sene, quam in iuvene deceat
 an non sentitis quam in scopulosum locum temeritate vestra vos precipites
 dederitis? nam si laudabile & honestum est matrimonium, vt ipsi dicitis, cur
 senes homines ab eo, quod honestum est ac laudabile reuocatis? an iuvenes de-
 cet que sunt honesta sequi, senes non decet? quid absurdius dici aut excogita-
 ri potest? hæc opinor erit uestra conclusio: cum matrimonium apud Christia-
 nos maximum sit sacramentum, & res sanctissima atque optima, non conue-
 nit, ut senes homines prudentia atque sapientia longè cæteris antecellentibus il-
 lud amplectantur. quid hac oratione fieri potest ineptius aut puerilius? pro-
 fecto iam ipsi videtis hoc esse leuissimum. At parum decorum est senem homi-
 nem cum adolescentula matrimonio coniungi. cum quo tandem hæc ho-
 mines imperitissimi disputant? nempe cum eo, qui grauissimorum, &
 sapientissimorum hominum & veterum, & recentiorum exempla penè
 infinita proferre possit qui senes admodum, & penè decrepiti puellas in
 uxores duxerint. Sed ne longior sim, quam oporteat, duo tantum duorum
 sanctissimorum hominum exempla proferam, alterum ex vetustioribus diui-
 nis literis, alterum ex recentioribus, quibus luce clarius appareat senile ma-
 trimonium, non tantum à sapientissimis hominibus, sed etiam ab immortalibus
 Deo fuisse comprobatum, que duo tam egregia sunt ut omnino sufficiant ad
 istorum improbitatem refellendam. quis enim post homines natos Abraha-
 mo sapientior, iustior, temperantior fuit, aut esse debuit? quis Deo gratior?
 quis omni laude florentior? Hic tamen post obitum Sarre coniugis, quam uni-
 cè di-

M. AN. MAIORAGII

è dilexerat, ex qua penè decrepita Dei beneficio atque munere filium Isabacum susceperat, cum iam senio ferè confectus esset, quippe qui centum & quædraginta annos expleuerat, elegantem puellam, quæ cetura vocabatur, uxorem duxit, ex qua tamen quinque mares liberos, ut attestantur sacra litera, procreauit. Quid de Iosepho Mariae Virginis marito, Christi quæque nutricio multa commemorem? cuius integerrimam uitam, sanctissimos quæque mores, cum ipse Deus approbasset, aperto suo testimonio dignum esse censuit, cui, unigenæ filij sui mater, quam ab omni æternitate delegerat, matrimonio iungeretur, quo tempore iam longè natu grandior, ac pene decrepitus esset. quo factò, quamuis corporum coniunctio secuta non fuerit, nihilominus tamen apparet, maximè probandum esse senile coniugium. imò uerò præter cætera summopere celebrandum. Cum unicus ille Dei filius, rerum omnium auctor & moderator Christus, ex ea uirgine nasci uoluerit, quæ cum homine admodum sene matrimonij sacramento fuisset antea copulata. quam igitur maleuoli animi, quamque improbi est, id improbare, quod non tantum sanctissimi uiri, sed etiam Deus ipse statuit honestissimum & præstantissimum esse? Sed inutile est ac minime necessarium senile matrimonium. Hic mihi uenit in mentem affirmare, quod initio dixeram, in senectute magis necessariam esse coniugem, quàm in iuuentute. nam quod tempus uitæ quæ atas officio cura quæque magis indiget, quam senectus? quod autem fidelius atque gratius officium quam quod à fidelissima & gratissima coniuge præstari solet? quamuis enim aliquis plurimos seruos & administratos habeat, qui diligenter assideant, qui uel nutu solo domini uoluntatem intelligant, qui, quod aiunt, ad digiti crepitum obediunt. hæc tamen omnia mehercule cum una grata uxoris colloctione minime sunt conferenda. hæc cum summa & admirabili pietate semper assistit. hæc diligentissime & accuratissime quæ necessaria sunt in domo preparat, hæc quid cupias, cuius rei indigeas, statim intelligit. hæc si doceas, uultu mærorem præ se fert. & grata sedulitate suam erga te fidem & amorem ostendit. si melius habeas. & aliquanto fias hilarior, illam confestim recreari lætiorem quæ fieri uidebis. denique læticia mæroris, spei, timoris, omnium affectionum tuarum in ea semper expressa uestigia conspicias. Age uero quid in morbo gratius atque utilius est, quam eam habere, quæ morbi tui quodammodo particeps esse uideatur? quæ te nunquam deserat? quæ cum amore non fucato, sed puro ac sincero tibi seruiat? quæ sollicita circa lectum assidue uersetur, & quicquid opus est, ocysissime præparet? Equidem doctissimi uiri Minucij Calui necessarij mei sententiam summopere laudo, qui cum eum grauiter decumbentem, magno quæque morbo implicitum sepius inuisam, solet interdum mihi dicere, cum primum sibi meliusculè factum esse senserit, se de-
creuisse

creuisse uxorem ducere, nullam enim ait esse vitæ tempus, quo magis viro sit vxor necessaria quam in senectute, propterea quod ætas illa plerunque debilior atq; infirmior sit. quo fit vt auxilio, & societate magis indigeat. neq; ulla fideliorẽ coniunctionem inueniri posse, quam uxoris & mariti. quorum alter pro altero, si sit opus, vitam profunderẽ sit paratus. quod enim, inquit, maius esse potest, in senectute solatium, cum aut ætate, aut morbo premeris, quam sociam uxorem habere, qua cum ea proferre possis, qua se penumero cum alijs proferre pudor retat? cui tutò vitam tuam committas? cuius studium, & industriam erga te singularem plurimum adamas? cui rerum omnium tuarum curam sine ulla presidia dubitatione tribuas? cuius diligentia tu securus in utranque, quod aiunt, aurem quiete dormias? Seruorum enim genus, inquit, insidum, & barbarum esse non ignoras. & plerunque scelestum, atque ab omni pietate prorsus alienum. vt non immeritò dictum sit; Quot seruos habemus totidem nos hostes habere quauis enim in ministrando nonnulli paulo diligentiores esse videantur, tamen si quis oculos posset in eorum pectus inferere, videret ibi maximam animi maliciam. ingens in dominos odium, incredibilem rerum omnium negligentiam, videret eorum animum perniciem domini perpetuò molientem, eiusdem calamitatibus, & miseris gaudentem, quauis tristitiam vultu præ se ferre videantur. denique, vt quod res est breuiter dicam, nihil à seruis amanter, nihil officiosè, nihil ex animo perficitur. Horum igitur ministerio, si quis vxoris fidelitatem, & caritatem compareret, nonne stultissimus esse videatur? quanta enim beneuolentia, quo amore, qua fide, maritum suum vxor optima prosequitur? quam clarè, & apertè sincerum animum suum, atque ab omni simulatione penitus alienum ostendit? quantum in aduersis rebus est vxoris sollicitudo grata. quantum in prosperis iucunda læticia? Sed hæc non curat iuuenis, immò neque videt. qui ætatis seruore, quasi extra se positus, nihil aliud ab vxore præter voluptatem petit, neque putat aliud in matrimonio boni esse præter coniungendorum corporum libidinem. Et quisquam dubitabit, cum hæc intelligat, quin vxor seni magis necessaria sit, quam iuueni? cum hic ab vxore salutem, ille tantum voluptatem expetat? hunc vxor conseruet, illum ablectet? hic animi constantiam ac fidem, ille corporis gratiam, & venustatem intueatur? hic vt habeat, quæ sibi fidelissime necessaria subministrat, ille quis cupiditatem expleat, uxorem adsuscipiat? Hæc & huiusmodi verba plurima cum vir ille prudentissimus me præsentẽ dixisset, audacius etiam hanc causam Princeps optime suscepi. maiorem enim in modum confirmantur nostræ consilia, cum à sapientissimis hominibus ea probari videremus. sed aiunt aduersarij senem illum, cui Reipub. cura commissa sit,

H non

M. AN. MAIORAGII

non posse simul & uxori inservire, & rectè Rempub. administrare. quòd nullum videntur firmissimum argumentum contra senile coniugium habere. sed hoc quam firmissimum sit, iam liquido constabit. nam ipsi profectò vident, quantam senum multitudinem hac oratione sua non comprehendant, cum penè sint innumerabiles qui Remp. nunquam attigerunt, ut istorum concessu qui remoti sunt ab administratione Reip. senes possint uxorem ducere, neque id istis improbandum esse videatur. verum cur etiam iuuenibus qui publica negocia tractant, uxorem non admittit? cur enim magis seni quam iuveni Remp. capeßenti coniunx est impedimento? quin illud etiam vos interrogo, si iunctus matrimonio senex ad Remp. accesserit; sit ne uxor ei repudianda? si hoc affirmare volueritis, vos hæretica prauitatis accusare non dubitabo. qui contra sanctissimas leges, & Christiana decreta sentiat, quæ mulierem eam, quæ semel in viri manum conuenerit, repudiari nefas esse statuunt. quòd si non est repudianda, cur igitur non liceat. Reipub. administratori, uxori se coniungere quam si habeat, sacrosanctæ vetant leges dimittere, nulla verò lex ducere prohibet? sed quid uxor impedit, quo minus rectè Respub. ministratur? quin potius contra, si quis diligentius aduertat, facile intelliget, fidelem uxorem, non modo nulli esse impedimento, sed etiam senatori maximo esse adiumento: quæ dum foris maritus negocia tractat, & curiam ac forum frequentat, ipsa domi rei familiaris curam suscipiat, & provideat, quæ ad vitæ cultum sint necessaria. neque enim ferè fieri potest, ut ea domus rectè gubernetur, quæ prudentis mulieris sedulitate non utatur. quare merito clamat sapiens quidam græcus, bonam mulierem esse familiæ gubernaculum. potest igitur senex ille, qui Reip. clauam teneat, securus esse, dum sagacem domi uxorem habuerit. qua si careat duplici cura distractus & publica, & priuata non satis accurate, quæ sunt agenda poterit efficere. Sed quæ hætenus aduersarij nobis obiecere, leuissima fuerunt. atque ideo cuncta facile, & quasi molli brachio repulsimus. nunc difficilis quidam nodus, & pene herculeus restat, atque is quidem generatim contra senes uniuersos. quem tamen, ut spero, & rationum uiribus, & exemplorum copia proficindemus. contendunt enim aduersarij senem hominem non posse filios procreare. quem unum ipsi matrimony fructum esse statuunt. nos uerò quamuis hoc esse maximum facile concedamus, non tamen hac de causa gradu dimouemur. iam enim dormimus in coniugio multas esse commoditates, quæ magis ad senem, quam ad iuuenem pertinere uideantur. quòd si etiam hac facultate generandi senes non carere docuerimus; quid erit cause, cur non de aduersarijs nostris palmam & triumphum gloriose reportemus? Sed illud aduertendum est, nos hanc totam disputationem

non

non idcirco instituisse, ut iuvenes cum senibus conferamus, sed ut ostendamus matrimonium etiam in senectute multo esse honestissimum. scimus enim & fatemur iuvenes ad libidinem, & intemperantem uoluptatem senibus esse prouiores. atque etiam, ut isti uolunt, ad gignendum aptiores. nemo tamen hac de causa dixerit, senes à coniugio repellendos. quamquam si quis modo senex paulo robustior ac ualidior fuerit, qualem te Princeps optime uidemus, ne in hac quidem parte multum iuuenibus cedit. neque enim est, quod quisquam uereatur, cum te modestissima coniunx tua tam uegetum, & bene ualentem habeat, ut iuniorum maritum desideret. aiunt Ciceronem, cum eum quidam obiurgarent, quod homo sexagenarius puellam uirginem duxisset, facetè respondisse; Cras mulier erit. cognitas enim uires suas habebat, neque dubitabat quin esset uiriliter officio suo satisfacturus. natura rerum indagatores tradunt puellam longe facilius & citius ex sene, quam ex iuene concipere, cuius rei perspicuum est signum ceteræ fecunditas ex qua senex admodum Abrahamus, sicut antea diximus, filios quinque progeniuit. nostrates etiam homines uulgo dicunt, puellam sub cana barba iucundè uiuere. quod senex uni dedit uxori plene solet ei satisfacere, cum interim iuuenes propter intemperantiam sepe relicta uxore cum scortis uoluentur. quid quod etiam arbores, quo magis senescunt, eo maturius ferre fructus solent? nam graues auctores Theophrastus & Plinius scribunt, amygdalam, & pyrum in senecta multo esse fertilissimas. apud ignobiles homines, inquit Plinius, usque ad quintum & octogesimum annum uulgaris generatio reperitur. Rex Numidarum Massanisa, cum sextum & octogesimum expleset annum Methymantum filium procreauit. Quid nostra memoria Galeacius Vicecomes homo spectatissimus, nonne septuagesimum annum agebat, cum ad uxorem animum appulit? duos tamen filios, qui uiuunt adhuc, uidemus eum genuisse. Iam uerò memoriae proditum est, Catonem illum antiquæ grauitatis, & seueritatis admirabile speculum & exemplar post annum octogesimum Salonij clientis sui filiam uxorem duxisse, filiumque ex ea progenuisse, qui postea spectatissima probitatis atque integritatis fuit. qua de causa factum est, ut ceterorum Catonis liberorum propago Liciniana cognominata fuerit, hæc uero Saloniana, de qua natus est ille Cato, qui post mortem Vticensis fuit appellatus. hic iam animo quieto & securo esse debemus, postquam Catones censorios nostra causa patronos inuenimus, ut qui primus apud Romanos eloquentiam illustrauit. idem etiam in hac causa seipsum auctoritate sua atque uita grauitate defendere uideatur, & exemplo suo senile matrimonium comprobare. neque enim existimare quisquam debet, catonem illum, qui cum censor esset, tanta seueritate fuit, ut inde censorij cognomen inuenerit, cuius tanta uita fuit integritas & sapientia ut innocentissimi, ac sapientissimi homines ab eo Catones appellentur,

M. AN. MAIORAGII

lentur, cuius nomine quicquid est honestatis & laudis ubique comprehenditur, nisi maxime laudandum esset senile coniugium, uxorem in senectute fuisse ducturum. Sed quid antiquitatis memoriam persequimur? Cum tu Princeps optime maximum huius aetatis decus & ornamentum, qui non tantum nostri temporis homines. Verum etiam hos ipsos, de quibus modo agebamus Catones uirtute superasti, quamuis sexaginta iam annos excesseris leuissimam hanc puellam tibi matrimonia coniunxeris? quis igitur posthac tam impudens erit, ut eum improbare audeat, qui uxorem in senectute duxeris? quis non potius à te sicut omnium uirtutum, ita huius etiam rei laudabile exemplum cupiat? Iam ergo taceant aduersarii nostri, dent manus, & aliquando ueris argumentis, & sapientissimorum hominum exemplis se uictos esse fateantur. quis enim amplius de coniugij senilis honestate dubitet? cum & ipsum per se matrimonium honestissimum esse intelligat, & uxorem seni utiliore, ac magis necessariam quam iuueni demonstratum sit, & homines omnium sapientissimi ducere uxorem in senectute uoluerint? quis iam id improbare audeat, quod ipse Deus in Abrahamo & Iosepho comprobauit? quis id effugiat, quod Catones persecuti sunt? quis te princeps optime non imitari uelit? cui singularis & eximia uirtus tua bene cognita fuerit? quis homo iam etate prouectiore non animum ad uxorem ducendam applicet. qui te tanquam laudandarum rerum omnium pulcherrimum exemplar ob oculos sibi proponat? & cum hac uxore tua formosissima pudicissimaque incunctissimè uiuentem perspicat? Hæc habui P. C. quæ super hoc nouo principis huius ordinis nostri matrimonio mihi dicenda esse breuiter existimarem quæ uobis grata & iucunda extitisse, cum ex summa attentione uestra, tum ex uultu crebrisq; significationibus intellexi. Quod reliquum est patres, ut matrimonium hoc felix, sanctum, fortunatumque sit. cum salutis communis atque huius imperij, tum ipsius principis nostri causa, sicuti facitis, uelle & optare debetis. saxit igitur Deus Opt. Max. Vt ista quidem corporum tam egregia copula longum in tempus proogetur, sed tamen sitis animorum coniunctione beatiores. tuque princeps optime, tuam hanc uxorem vnice diligas, hæc uero tibi in amore pariter equaliterque respondeat. & pulchra breui tempore prole potiamini, quæ maximas emulando parentum laudes amplificet. & anis atque atanis omni genere uirtutis antecellens, clarissimum utriusque uestrum genus, etiam, si fieri potest, clarius & illustrius efficiat.

31

SCRIPTA NOMINE

... Iurisperiti; qui petit, vt in Col-
legium Iurisconsultor. Medio-
lanensium cooptetur.

ORATIO. IV.



V illam præclaram & æternam naturæ le-
gem contueor, P. C. qua perpetuo quodam &
immutabili tenore cuncta geruntur, uniuersus
mundus administratur, omnia certum ac de-
finitum ordinem seruant, qua Deus ea, quæ in-
telligentia percipiuntur, Solea, quæ sensu com-
prehenduntur, regit, & conseruat: videor mi-
hi quandam legum nostrarum & ciuiliū &
Pontificiarum imaginem atque effigiem uidere.
quibus non aliter omnes humane actiones ad optimum illum iusticiæ finem
diriguntur, atque Ortus & Occasus siderum, & Solis splendor ac motus
ad rerum omnium quæ sub Lunæ globo fiunt, generationem. hoc enim quo-
tannis afficere licet, cum à nobis celestis ille fulgor, calorque Solis recedere
incipit, omnia quodammodo statim exanimari terram suis omnibus ornamen-
tis spoliari, folia ex arboribus decidere herbas exarcescere, omnia plena hor-
roris, plena frigoris, nullam viriditatem, nullos flores, nullos fructus appa-
rere. cum autem verno tempore iam sol propius ad nos accedit, ecce iam re-
rum omnium incredibilem quandam ac mirificam alacritatem, vt omnia læ-
tari, omnia quodammodo ridere videantur, iam terra sese aperit, iam her-
bas virentes, flores amenissimos, fructus suauissimos emittit: & quo magis
Solis calor inualefcit, tanto maturiores, & uberiores fruges emetuntur, ita-
que medio Solis calore frumenta quibus potissimum humana uita susciatur,
in horreis congregantur, neque ita multo post læticia Bacus dator sua nobis
munera largitur spumat plenis uindemia labris. an non idem accidit in legi-
bus nostris? cum enim à ciuitate leges recedunt, statim subsequitur rerum
omnium confusio, iudiciorum uincula reuelluntur, uitæ communis ratio tol-
litur, nihil est quare cuiquam exploratum possit esse, quid suum aut quid alie-
num sit, nihil est quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus esse pos-
sit, fiunt ubique furta, latrocinia, cades, adulteria, potentiores, & corporis
uiribus

M. AN. MAIORAGII

uiribus excellentiores crudeliter & superbe dominantur, imbecilliores & te-
nuiore miserialiter & impie deprimuntur, omnis denique uita priuata le-
gibus belluino potius ac ferrino, quam humano more degitur. Sed cum sanctis-
simarum legum splendor affulsit, statim e medio tollitur omnis improbitas,
& regina ac domina uirtutum iusticia regnat, uitia hominum atque fraudes
damnis, ignominijs, uinculis, uerberibus exilijs morte multantur. Verus au-
tem iustus atque honestus labor honoribus premissis atque splendore decora-
tur. quocirca non sine summa ratione clamat ille Philosophorum Princeps
Aristoteles in legibus Ciuitatis salutem esse constitutam, & eloquentia pa-
rens Cicero non minus uere quam eleganter ita inquit, Mens & animus &
consilium, & sententia ciuitatis posita est in legibus, ut corpora nostra sine
mente, sic ciuitas sine lege suis partibus ut neruis ac sanguine & membris
uti non potest. legum ministri magistratus, legum interpretes iudices, legum
denique idcirco omnes serui sumus ut liberi esse possimus. ò admirandam le-
gum diuinitatem, ò societatis humanae conseruatrices leges, uirtutum inda-
gatrices expultriceque uitiuorum, sine quibus nihil in hac uita securum, nihil
quietum, nihil tranquillum esse potest bis ego pascor his delector his per-
fruo. Etenim P. C. multa quidem sunt etiam alia studia preclara & nobi-
lia, ut Rhetoricæ, Philosophiæ, Medicinæ, sed tanta est iuris ciuili præstan-
tia, ut si cum ea reliquæ omnes ingenue, ac liberales artes conserantur, ne
minimam quidem partem dignitatis eius æquare uideantur. Quæ cum ego
iam inde à pueritia partim parentis mei clarissimi uiri præceptis & admoni-
tionibus eruditus, partim huius ordinis uestri amplissimi, atque ornatis-
simo fulgentissimo splendore commotus, uiderem, in hac potius diuina legum scien-
tia, quam in alijs studijs mihi esse laborandum statui. Cum præsertim mihi
quasi stimulus quidam, & maximum incitamentum accederet. uirille præ-
stantissimus, & diuinâ quadam mente præditus Philippus Saccus, qui isti
ordini uestro longo tempore maxima cum omnium non solum laude & gra-
tia, sed etiam singularium uirtutum admiratione præfuit. is enim cum me
die Iustrico de sacri baptismatis fonte suscepisset, quasi secundi patris etiam
amorem erga me suscepit & cum ipse, quod nemo uestrum ignorat legum
summa cognitione ueteres illos, Vlpianum, Papinianum, ceterosque insi-
gnes Iuriconsultos æquaret, iusticia uero, integritate uitæ, & respondendi fa-
cilitate superaret, me tanquam filium frequenter adhortabatur, ut eandem
uiam ingressus omni studio, labore, atque industria conarer quamprimum iu-
ris ciuili lauream assequi, se enim aiebat uehementer optare illum diem
uidere, quo me in hoc amplissimum ac celeberrimum collegium cooptaret.
sed cum iam ad decrepitam ætatem peruenisset, mihi tanto magis properan-
dum esse dicebat, ut eo uiuente studium meum absoluerem. Verum quoniam
hoc

1. Rhet.

Pro An.
Clauisio.

hoc illi fata non conceſſerunt, te quem præſentem ueneror, & cuius excellentiam fidem integritatem non minus quam antecęſſoris tui Sacci omnes admiramur. Marce Barbararia, quaſi vicarium huius operæ, ſiquis eſt ſenſus mortuis eorum, quæ hic ſunt, obteſtatur, vt in me tuendo atque extolendo ſuas partes ſuſcipias, & quod ipſe viuens facere non potuit, tu illi ſuperſtes, in eius gratiam quem ſemper obſeruãſti, & coluiſti, me in hunc præſtantiffimum iuriſconſultorum ordinem admittas. hoc non tantum illi mortuo, vel potius immortalitatem iam adepto gratum erit, ſed etiam viro illi nunquam ſatis Laudato Franciſco Sfondrato, qui cum Sacco teſtis patriſque loco mihi fuit, quo tempore Chriſtiano more Sacro Baptiſmate me ſacerdos abluir, erat enim ea tempeſtate Sfondratus huius veſtri ordinis Secundus, & Cęſaris conſiliarius, poſtea vero. propter eximiam ac ſingularem doctrinam, & virtutem Cardinalis creatus diem hunc, quem ſe cupide expectare mihi aliquando dixerat videre non potuit. illud tamen me non mediocriter conſolatur quòd ex tribus, qui mihi tanquam patres in ſacro baptiſmate adſuerunt vnus adhuc ſuperſtes eſt, & præſens adeſt, quem ego ſumma cum leticia, atque animi alacritate intueor, cuius in vita tanquam in ſpeculo quodam, uideo virtutum omnium, non adumbrata ſed expreſſa veſtigia, qui non tantum iuris, quam iuſtitię conſultus eſt appellandus, cuius ab ore, quod de Neſtore dixit Homerus melle dulcior fluit oratio, quæ ſi quando uehementius agere uoluerit Periclis more, tonare, ſubminare permiscere animos conſuevit, quæritis qui nam ſit ille, quem non ſolum ego tantopere admiror ac ſuſpicio, ſed etiam vos P. C. atque alij omnes honorant ac uenerantur? en hic adeſt Gabriel Panycarola decus & ornamentum collegij, Flos illibatus populi, ſuadeque medulla quod olim Ennius de Cornelio Cethego prædicauit. Longum eſſet de uobis alijs omnibus dicere. P. C. & doctores clariffimi qui iam diligentia ac labore veſtro, ad eam dignitatem perueniſtis ad quam. Tauci quos æquus amauit.

Iuppiter, aut ardens euexit ad ethera virtus.

Dijs geniti potuere. qui tanta prudentia religione ſanctitate præcellitis, ut nulla regio ſit in terris ad quam nominis ueſtri, fama non peruãſerit. facilius enim eſſet Solem a curſu ſuo deſectere, quam iudiciorum ueſtrorum immutabilem atque incorruptam conſtantiam ab æquitate iuſtitięque dimouere. Ac mihi quidem cum multis alijs de cauſis immortalis Deo maximas agendas eſſe gratias exiſtimo, tum præcipuè quia in hac patria tam excellenti, in hoc, tot præclariffimorum uirorũ domicilio mihi naſci contigerit. cum enim hæc ciuitas noſtra, & agrorum ubertate, & artificum ſcientia & multitudine earũ rerum que exportantur, & denique rerum omnium copia cęteris omnibus antecellat, tum diuina atque incredibili prudentia ac ſapientia ueſtra tam reſtè gubernatur, vt neque centum Romanorum ſeniores quos Romulus pri-

M. AN. MAIORAGII

num instituisse dicitur, neque *Amphychonum* confessus, neque *Areopagitarum* seueritas ulla ex parte cum integritate uestra comparari possit, quantum enim in uobis est, omni diligētia prouidetis, ut nulla sint inter ciues discordia nulla lites, nullę seditiones, sed ubique pax, ubique concordia neque aliter uniuersam hanc Remp. amatis & caram habetis, quam optimi parentes filios suos. Me igitur hactenus semper felicem existimaui, quod in hac ciuitate satis honesto loco bonisque parentibus natus fuerim, sed nunc multo feliciorē me futurum spero, cui uobiscum uersari, uestras honestissimas actiones intueri, uos imitari postea licebit. nā quoties mihi uenit in mentē beneficium uestrū immortale recordari, quod me unum ex uobis esse uolueritis, quoties formam uestram, quoties curiam cogito, quibus in locis tanquam in theatro quodam omnis iusticia me quotidie exercere potero. statim omnibus leticijs incedo, uobisque quas possim, non quos debeo que sunt infinita, gratias ago, neque unquam etas ulla tanti beneficij memoriam ex animo meo delebit. illud unum de me polliceor ac spondeo me omnibus uiribus elaboraturum ac re ipsa prestaturum, ut huius in me collati beneficij neminem unquam uestram panteat.

PRO OCTAVIANO ROVERTA,
Tarracine, Episcopo, dum in Aca-
demiâ Mediolanensem
reciperetur.

ORATIO V.



IQVIS vestrum Academici forte mira-
tur sapientissimi viri philosophi dixerint, ex om-
nibus animantibus hominem maximè naturæ
ipsius instinctu atque desiderio, nihil solitarium
amare, sed ad cætus & concilia cum quadam im-
mensa voluptate trahi, natumque esse ad con-
iunctionem congregationemque hominum, &
ad naturalem communitatem, is si mentis oculo
ad omnes hominum ætates, atque ordines
diligenter intuentur, statim & philosophorum sententiam proba-
bit, & neminem esse prorsus inueniet, qui non aequalium pariumque suorum
consuetudine, atque societate mirificè delectetur. quod si quis fortasse reperia-
tur, qui hominum congressus societatemque refugiat, is uel communis omni-
no sensus expers est. & belluinis planè moribus vitam agit, vel heroica qua-
dam ac diuina uirtute naturam hominis exuperat, ut non amplius hominū.
sed iam decorum commercio dignus esse uideatur, quales post homines natos.
qui diligenter annalium monumenta repetiuerit, vel nullos, vel certè paucissi-
mos fuisse comperiet. Qui uero neque philosophis credere uult, hominem esse
natura congregabilem, neque ad omnium ferè hominum consuetudinem re-
spicit, is hodierno die sapientissimi atque religiosissimi Antistitis. huius Octa-
uiani Rouerta, qui ciuitatis nostra magnum decus, & ornamentum est, fa-
ctum intuens, dubitare desinat. hic enim cum & acumine ingenij, & sapien-
tia, & auctoritate. plurimum ualeat, ut neque ad augèdam eruditionem suã,
neque ad prudentiam amplificandam, neque ad mores honestius conforman-
dos hac nostra exercitatione quicquam indigeat, naturali tanen appetitioni
repugnare nullo modo uoluit. Sed eum in Academia nostra nonnullas sum-
mæ suæ uirtutis imagines non leuiter impressas, sed exquisita arte elabora-
tas quasi florere conspiceret, earum ut sit, allectus amore, conestim ad hanc
luit.

M. AN. MAIORAGII

animorum similitudinem accedere, & in collegium nostrum cooptari voluit, præsertim cum exploratum habeat. & luce clarius intelligat nostro huic ordini finem omnium optimum, quem remis, ut aiunt velisque petamus. esse propositum, cum enim tria sint, quæ in omni cætu concilioque sibi proponere homines ac sequi solèant, honestum, vtile, iucundum, illud plerunque evenit, ut, prout unusquisque bene vel malè fuerit institutus, cum in sociorum congregationem venit, ita sibi vel optimum finem, vel mediocrem, vel etiam leuissimum proponat. Quamobrem inmanissimus quisque voluptatem quæ maxime est inimica virtuti, bonique naturam fallaciter imitando adulterat, acerrimè sequitur, neque solum honestis rebus, sed etiam necessarijs anteposit. quin etiam eos, qui adhuc in puerili ætate constituti sunt, qui nihil dum per ætatem veræ laudis gustare potuerunt, alacres atque gestièntes videmus colludendi tantum gratia cum æqualibus congregari. neque aliud ferè, cum una conueniunt, cogitare, quam ut appetitioni sue voluptati-que satisfaciant. quod plerique etiam iuuenes, atque senes malo cultu, prauisque opinionibus corrupti efficiunt. Verum hic finis voluptatis, quamuis in omni sensu implicatus innatusque sit, & à natura omni animantium generi tributus, tamen sapientissimi cuiusque hominis iudicio. leuissimus omnium, atque abiectissimus est, & animo excelsò ac præclaro prorsus indignus. Sunt alij quidam indocti atque agrestes, qui anteferunt semper utilitatem honestati, quibus tantum quæstus, emolumentum, fructusque proponitur, ad quem toto impetu rapiuntur, & habendi cupiditate usque excæcantur, ut eos omnis honestatis capiat obliuio, qui sunt ab ingenuis ac bonis uiris omnino uituperandi, uel potius contemnendi. Sed qui, cum inopia premantur, honestis artibus rem familiarem amplificare contendunt, non illi quidem optimum finem, sed mediocrem tamen, & laudabilem sequuntur. Rarum est quoddam genus eorum, qui tam humani expolitique sunt, ut rebus omnibus dignitatem anteponant, quibus laus, honor, gloria, fides, iusticia, omnisque uirtus proposita est. qui ad concilia cætusque ea de causa libentissimè conueniunt, ut uitam suam sapienter instituant, ut animum excolant, ut omni genere uirtutum efflorescant. quod hominum genus in terris, & hac mortali conditione, beatissimam illam cælestium uitam quodam modo representat, & suauissimo nectare, purissimaque deorum ambrosia perficitur. Ecquis est igitur uestrum Academici, qui non intelligat, hunc nobilissimum conuentum nostrum, hunc lectissimorum hominum cætum, hanc florentissimam congregationem non alicuius vulgaris voluptatis, uel utilitatis gratia fuisse constitutam, sed ingenuo tantum quodam, & excellenti scientiæ, uirtutis, honestatis, amore desiderioque non humano, sed planè diuino è siquidem diuinum est mentem, cui regnum totius animi

nimi à natura tributum est , qua nihil est in homine melius aut præstantius expolire atque exornare . Equidem in hoc cætu nostro neminem prorsus esse existimo , qui non rerum cognitionem , sapientiam , dignitatem , pluris quam diuitias , quam opes , quam omnia corporis , & fortune ornamenta faciat , & qui non omni studio , cura , diligentia talis esse contendat , vt omni laude dignus existimetur . quod quidem honestissimum desiderium nostrum cum tu Octauiane Rouerta Antistes ornatissime atque optime cognouisses , quamuis ad eam iampridem scientiam , atque sapientiam perueneris , ut ad summam absolutionem perfectionemque , vel nulla tibi , vel certe minima fieri possit accessio nostrum tamen in numerum aggregari uoluisti , vel quia nulla tibi maior esse potest oblectatio , quam cum in eruditorum hominum cætu , de rebus egregijs , & cognitione dignissimis aut ipse loqueris , aut alios loquentes audis , vel quia nobis ciuibus tuis , qua tua est in patriam singularis humanitas atque benignitas , ad optimum illum , quem nobis proposuimus uera honestatis finem , te multum prodesse posse intelligis . qua res profectò incredibilem nobis omnibus uoluptatem attulit . Atque vt intelligas quod fuerit omnium nostrum iudicium , cum de te in Academiam recipiendo consultarem , queso vt me patientissimis auribus , sicut hætenus fecisti , adhuc parumper audias . dicam enim non tui laudandi gratia cuius animum ab omni ambitione penitus abhorrere sentio , sed testificandę nostrę erga te obseruantia , quemadmodum inter nos te absente res gesta sit . Proposueram ego , si maiori parti uisum ita fuisset , te paratum esse nostram in societatem venire atque in Academicorum albo conscribi . inconsideramque in laudum tuarum immortalitate dignissimarum mentionem , cum me interpellans hilari uultu Princeps noster confestim eam sententiam dixit , quam ad unum omnes maxima cum assensione plusuque comprobauimus ; Non diutius esse cunctandum , quin te statim admitteremus . Quid enim (inquit) Academici nobis optatus accidere potest , quam vt cum uirum , nobiscum habeamus , qui omnibus optatis nostris satisfacere facillimè possit ? ac valeat ? Nam vt uideo , tria sunt , quę nos in hoc cætu nostro nobis acquirere magnopere desideramus primum , ut scienter intelligamus , alterum , vt politè eloquamur , tertium , vt prudenter agamus , quę tria si consequi potuerimus , tum demum nos uerè homines esse putabimus , ad hæc enim natum est hominum genus , & qui in his excellit , quantum homines bestijs præstant , tantum hominibus ipsis antecellit . Quis autem est , qui hæc omnia plenius ac perfectius omni sibi industria comparauerit , quam hic noster ciuis , de quo

M. AN. MAIORAGII

sermo nobis institutus est, Octavianus Rouerta? nam primo quanta sit eius rerum omnium tam diuinarum, quam humanarum cognitio atque intelligentia, testes omnes esse possunt, quicumque aliquid de scientiis ac literis iudicare sciunt, ut nihil tam anceps aut dubium sit, nihil tam inuolutum a natura, nihil tam abstrusum atque reconditum vel in ijs rebus quæ sensu percipiuntur, vel in ijs, quæ tantum cogitatione menteque comprehenduntur, quod ille non in promptu semper habeat, ex qua rerum tam multiplicium cognitione nascitur acerrimum, quod maxime nos expetimus, de omni genere scriptorum iudicium, quo quidem ille ferè cæteris omnibus antecedit. iam quantum dicendi facultate, quantum eloquentia valeat, vos, qui eum frequenter audiistis, iudicare facillimè potestis. quam enim aperte, quæ prima virtus est eloquentiæ, sensa mentis explicat? quam distinctè, quam aptè, quam ornate cuncta eloquitur? ut ab eius ore, tanquam Nestoris illius Homericæ melle dulcior fluat oratio, quam totius corporis actio gratissima comitatur, ut eum audientes nulla unquam satietas, nullus labor, nullum similitudinis fastidium capiat. quæ suauitas orationis, & elegantia, quod paucissimis accidit, non tantum in sermone, sed etiam in eius scriptis elucescit. Age verò quis eius vitæ integritatem sanctitatemque non agnoscit? longissima sanè opus esset oratione, vel potius volumine, si præclarissimas eius actiones, & verè Christianas omnes explicare contenderem, ut omnia prudenter, iustè, fortiter, temperatè conficiat. ut nihil in eo nisi pium & religiosum inueniatur, ut denique talis sit, qualem esse perfectum sacerorum Antistitem, & summi Pontificis Legatum oporteat. quantum porrò celebritatis atque gloriæ nostro huic concilio accesserit, si tam eximium virum nobiscum habuerimus? hunc igitur, qui, nisi sua sponte se se obtulisset, summis à nobis precibus rogandus fuisset, obuijs vobis excipiamus, hunc omni qua possumus obseruantia prosequamur, hunc suspiciamus, colamus, veneremur, cuius exemplo atque doctrina, & acute intelligere, & politè eloqui, & præclare agere possumus. cuius denique præsentia maximam Academia nostra gloriam consequetur. Hæc postquam à Principe nostro dicta fuerunt, nemo fuit quin voce, & significatione maximum animi gaudium ostenderit, quin omnibus læticis inceserit, quin album statim calculum adiecerit. Sperat enim vnusquisque nostrum te moderatore omni genere virtutis abundantissimo, ad exoptatam nostri curriculi metam longè citius & facilius peruenire. hoc nostrum est de te iudicium Antistes religiosissime, nostra spes, nostra expectatio, ut ad eum finem quo velis passis omnes properamus, tu non tantum sis adiutor

tor

ORATIONES. 35

*tor nobis , sed etiam quasi gubernator in puppi sedes , clarumque te-
neas , nos enim ut pro omnibus pollicear , semper promptos, & alacres vi-
debitis, etiã resstantibus aliquando ventis tecum tamen constanti uelisi-
tatione , ad tranquillitatis atque salutis animorum portum om-
ni studio contendere . Quare quod felix faustumque sit
omnibus nobis tibi que nobiscum Academicus esto,
tu uero scriba noster celebre dulceque no-
men Octauiani Rouertæ Terracinensis
Episcopi Summi que Pontificis
Legati in Academicorum
albo nostris no-
minibus
ad
scribito.*

PRO IOANNE STIBIO,
Pont. max. Commissario decumano,
dum in Academiam Mediola-
nensem reciperetur.

ORATIO VI.



*S*i bene & sapienter illud ex auctoritate prin-
cis, consilioq; eorum, qui in Academia nostra cæ-
teris prudentia præstant, mihi nuper decretum et
constitutum fuisse uidetur Academiçi, ut quos in
collegium nostrum cooptatos admittimus, nõ eos
multis laudibus coram extollamus, neq; magno-
pere exornemus, sed potius ad labores toleran-
dos, & subeundas uigilias adhortemur, tamẽ quia
perspicuum est in adhortatione plurimum uale-
re, si laudes eos, quos adhortari uolueris, dabitur ut spero, hanc mihi ueniam
huic cause uehementer accommodatam, ut dum hunc eximium præstanteq;
virum Ioannem Stibium quem propter egregiam & singularem uirtutem
Summus Pontifex Iulius tertius multis & magnis affecit honoribus, in Aca-
demiam nostram recipio, nonnulla breuiter commemorem, quæ uobis eum
nondum fortasse bene cognitum paulo commendatiorem efficiant. Quod Si mi-
hi non conceditis, ut speciatim singulas eius uirtutes, quæ plurimæ sunt accu-
ratè persequare, illud saltè, quod ad rem præsentem facit hilari vultu concedi-
te, ut generatim aliqua de summa eius industria studio, doctrinæ cupiditate
dicere coram uobis ipso præsentè liceat, prius quam ad eam orationem accedo,
qua illum adhortatione mea iam sua sponte satis incitatum, magis etiam Si
fieri poterit, incendam atq; inflammem, ad arduum honestatis atq; dignita-
tis collem, quem maxima iam ex parte peruasit nobiscum unà penitus superã-
dum. Maxima enim profecto me ipsum reprehensione dignum existimarem, si
in hoc tam excellenti uiro in societatem nostram recipiendo tam exquisitã
eius in omni genere uirtutis industriam, tam incredibilem optimarum artium
cupiditatem tantum ardorem mentis ad gloriam tacitus præterirem, quæ qui-
dem non obscuris aut incertis aliquibus signis, sed apertissimis indicijs, &
luce clarioribus argumentis intelliguntur. nam qua ratione fieri potuisset, ut
in ætate tam iuuenili tam uariam & multiplicem sibi scientiam acquireret,

ut & iuriconsultus factus sit egregius, & omnes philosophiæ partes non le-
 uiter attigerit, & mansuetiores musas non tantum degustarit, sed etiam, ut
 poetice de elegantissimo poeta loquar, Se totum in castalio fonte demersit
 nisi maximum ab ineunte puericia fuisse in eo studium maxima assiduitas,
 vehementissima ad omnes ingenuas artes animi applicatio. Quid quod iam
 permultos annos in publicis negocijs occupatus, & summo Pontifici uarijs in
 rebus honorifice deseruiens nunquam tamen intermisit studia literarum? sed
 quoties successiua aliqua tempora nancisci potuit, illa nunquam interire passus
 est. quicquid enim alij corporis uoluptatibus tribuunt, id totum ipse sibi ad ani-
 mum suum doctrina excolendum temporis sumpsit. Quoties ego hunc audiui
 cum in domo religiosissimi doctissimiq; sacrorum Antistitis Octauiani Ro-
 uerti Terracinenfis Episcopi frequentes conueniremus quoties inquam, hunc
 audiui de reconditis atq; arduis rebus acutissime atq; ingeniosissime disputã
 tem? quoties uidi summa cum attentione siquid ab alijs diceretur, quod ad eru-
 ditionem augendam aliquo modo pertineret audientem annotantem, & si-
 quid dubitaret interrogantem, siquid parum scite diceretur acer rime quidã,
 sed cum incredibili tamen comitate, atq; astantium uoluptate resellentem?
 Nihil hoc loco dicam, quot & quantæ in eo sint ingenij suauitates, quam ama-
 biles, atque ingenui mores, quam immensa rerum omnium modestia. tantum
 enim de singulari eius industria mihi hoc tempore dicendum esse proposui, quæ
 cum in omnibus honestissimis eius actionibus tum etiam in scriptis elegantis-
 simis maxime perspicitur. quamuis enim cum Bartolis, & Baldis assidue sit ei
 consistendum. tamen quoties ab eis inducias aliquas impetrare potest, tan-
 to ingenij acumine, tanta elegantia tantoq; artificio & latina illa uesere, &
 hetrusca hac recentiore lingua uersibus ludit, ut plane poetica mella fundere
 videatur, quod siquid accuratè cogitateq; scribit, illud sic uideo probari, ut ad
 ueterum scriptorum laudem perueniat. Sed quid pluribus opus est argumen-
 tis? an non hoc ipsum quod in Academiam nostrã admitti. tantopere flagita-
 uit, maximã eius industriam ostendit? qui cū absit à patria sua multis ac uarijs
 negocijs distractus, ut uel nullum ei uel certe minimum ocium supersit, sireni-
 bus tamen Academie nostræ longe magis salutaribus, quam illæ quondam fue-
 rint in quas Vlysis socios incurrisse scribit Homerus. aures patentes admouit,
 quæ suauissima iucundissimaq; uoce uiros omnes industrios atq; prestantes
 ita ad se sub Vlysis nomine continent aduocant. sed quæso mihi hoc alacri-
 animo concedite Academici, ut in hac oratione, quam pro dulcissimo peneq;
 diuino poeta coram uobis habeo, liceat poetarum uersibus, & uerbis, & figu-
 ris atq; etiam pronuntiatione parumper exultare. his igitur uerbis Sirenes
 Academiæ nostræ cum alios plurimos scientiæ cupidos homines tum hunc exi-
 mium uirum Ioannẽ Stibium sub Vlysis nomine ad sese allexerunt, ut eum longe
 doctio-

M. AN. MAIORAGII

doctiorem & dulciorem poetam efficiant;

O decus Argolicium, quin puppin fleētis Vlyses

Auribus ut nostros possis agnoscere cantus?

Nam nemo hęc unquam est transuectus cerula cursu

Quin prius astitit uocum dulcedine captus

Post uarijs audio satiatus pectore musis

Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras.

Quare statim his tam iucundis uocibus allectus, & præcipuè scientiæ desiderio, quam illi nostra sirene s pollicentur, quæ quidem uiro sapientiæ cupido patria ipsa multo carior esse solet, inflammatus, se totum huic concilio nostro cętuique tradidit, & nostris deinceps legibus atque institutis uiuere decreuit.. Nunc ad te me conuert. Ioannes Stibi uir ornatissimè atque optimè, ut id efficiam quod spectatores in Theatro ludis Circensibus efficere solent, cum, ut poëta noster ait,

præcipiti certamine cursum

Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,

Cum spes arrectę iuuenum, exultantiaque haurit

Corda pauor pulsans . . non enim tardos, & negligentes sed eos, quos longè ceteris promptiores & alacriores ad cursum uident, significatione, plausu, clamore ad uictoriam adhortantur. & quo propius ad metam accedere cōspiciunt, eo uehementius acclamationibus suis incendunt, sic ego te iam pridem omnibus neruis & facultatibus optimarum artium studijs deditum oratione mea ad eam, quam proximè iam accessisti summa laudis metam cohortabor. hęc est enim una uia, mihi crede, & laudis, & dignitatis, & honoris. primo, sicuti facis, dies ac noctes magna cum diligentia ingenuis artibus incumbere, deinde cum bonis uiris & sapientibus. & benè natura constitutis uersari, consuetudinem habere, colloqui, de rebus honestissimis disserere. tum id unum esse optimum putare, quod erit rectissimum. denique omnia fugienda turpitudinis, atque honestatis adipiscendę gratia conari. quam uiam secuti sunt ueteres illi sapientissimi uiri Socrates, Plato, Xenocrates, qui Academiã illustrarunt, alięque penè innumerabiles, qui nomen suum in orbis terrę memoriam sempiternam disseminarunt. in qua cum hætenus maximos iam progressus feceris, nunc manibus pedibusque nobiscum tibi elaborandum est, ut ad summum tandem aliquando verticem euadamus, ubi quemadmodum uetus ille poeta sapientissimè cecinit;

Planicies ignota iacet, tutique receptus.

Semper ubi fessa ualeant requiescere mentes.

Hanc autem uerę felicitatis uiam ea ratione facile superare, atque perficere poterimus. Si Magorum illud præceptum utilissimū diligentissimè seruauerimus.

1114.

mus, qui discipulis suis præcipere consueverant, ut cum iter facerent, ne unquam omnino respicerent, & illud Pythagoræ, qui quodam in Symbolo suo per eandem viam reuerti prohibet. uoluerunt enim prudentissimi uiri nos admonere, ne cum honestatis dignitatisque curriculum semel ingressi fuerimus, iterum ad corporis voluptates respiciamus, quæ ita in omni sensu implicatæ infident, ut, cum quis ad eas reuertitur, non facile postea diuelli possit, sed earum desiderio quodammodo contabescat. verasque illas & synceras animi voluptates amittat. Atque hanc quidem rem ingeniosissimi poetæ per quam lepida nobis fabula significare uoluerunt, cum aiunt à Proserpina datam hanc legem & conditionem Orpheo fuisse, ut si uellet uiuam Eurydicem suam, pro qua redimenda ad inferos descenderat, secum ad superos reducere, arduam ascensu uiam inuaderet, mortuamque adhuc Eurydicem post terga secum traheret, neque eam prius amplecteretur, aut ullo modo respiceret, quam toto itinere confecto ex illis inferorum tenebris in apertam lucem deuenisset, tunc enim demum fore ut eius re diuina complexibus, quantum uellet frui commo dissime posset. at ille moræ impatiens cum nondum iter inceptum perfecisset, neque omnino è tenebris emerisset,

Restitit, Eurydicemque suam iam luce sub ipsa
Immemor heu, uitæ usque animi respexit, ibi omnis
Effusus labor, atque immitis rupta tyranni fœdera.

Quod ne nobis etiam accidat Academici magnopere cauendum est. nedum fugacem, & nauam planèque mortuam Eurydicem, hoc est corporis uoluptatem in tenebrismersam respicere ac persequi studemus, uerissimam illam atque immortalẽ, quam ex præclarè gestis rebus emanare scimus animi uoluptatem amittamus. Sed nihil est, ut ego quidem existimo, periculi. iam enim maxima ex parte nubem illam, quæ, ut ait poetarum Princeps Maro noster,

Mortales hebetat sensus, atque humida circum
Caligat, quæ nihil aliud est, quam rerum ignorantia labore, atque industria nostra dispulimus, & iam quasi è sublimi atque excelso loco innumerabilem hominum multitudinem uidemus, in tenebricosa nocte constitutam errare, labi, decipi, ut in hoc cætu nostro nos, securi cum Lucretio clamare possimus.

O uanas hominum mentes, ò pectora cæca

Qualibus in tenebris uitæ, quantisque periculis.

Degitur hoc æui quodcumque est. illos autem qui disiecta erroris nebula nostram in societatem ueniunt sanna cum hilaritate recipere, & ad hanc mentis claritatem atque serenitatem erigere debemus. Quare tu quoque Iohannes Stibi, non tantum omni studio, labore, atque industria debes ad clariorẽ quotidie lucem nobiscum aspirare, sed etiam pro uiribus tuis alijs opitulari,

K

M. AN. MAIORAGII

lari, quos in hac communitate nostra vel ingenio, vel doctrina, vel integritate vitæ videbis inferiores esse. non enim ideo congregamur, ut nobis ipsis tantum prodesse possimus, sed multo magis ut vicissim alter alterius utilitati, atque honestati seruiamus. hac enim ratione bene instituta collegia conseruantur, augentur, amplificantur cum omnes in commune bonum consulunt. quod te facturum non tantum spero, sed etiam me ipsum Academicis omnibus pro te sponsorem atque uadem offero. noui enim ingenium tuum, noui industriam, noui probitatem. nullum mihi dubium est, quin te ita gesturus sis, ut nos omnes maiorem in modum in ordinem nostrum te receptum fuisse gaudeamus. Surge igitur, & felici homine, atque auspicio in uerba nostra iura, teque nostris institutis ac legibus, quandiu fueris à collegio nostro, promptè pariturum sanctè, religioseque confirmam.

PRO HIERONYMO CROTTO,
IVRISCONSULTO,
Dum in Academiam Mediolanensem
reciperetur.

ORATIO. VII.



I quantum animo leticiae uoluptatisq; capio. *Academici*, quoties in hac tot eruditissimorum hominum frequentia quae quotidie maximorum ingeniorum accessione fit illustrior, de recipiendo in collegium nostrum aliquo nobili uiro uerba facturus sum, tantum eloquentia dicendiq; facultate praestare efficerem profecto ut nullius unquam hominis orationem neq; incundiorem uobis, neq; gratiore fuisse iudicaretis. Incredibile enim dictu est, quam immenso meus animus gaudio cumuletur, quantis incedam leticijs, quam magna uoluptate perfruar cum & confessum hunc nostrum tam honorificum uideo, in quo plurima sunt florentissimorum ordinum lumina, & tam multos alios praestantes esse uiros intellego, qui nostrum in ordinem admitti, quotidie magnopere flagitant. Sed omni no vereor ne id fortasse mihi in dicendo accidat, quod is, qui saepe numero praenimia leticia sic auferuntur, ut vel tanquam attoniti quasi alienata mente penitus obmutescant, uel supra modum exultante animo quisquid in buccam uenerit rudi atq; in composito sermone balbutiant. Quod si unquam prope in finita ac pene dixerim immoderata uoluptas animum meum quasi titillauit hodierno certo die, quo uirum omni genere laudis Florentissimum Hieronymum Crotum Iurisconsultum in Academiam nostram omnium suffragijs cooptatum recipimus sic afficior animo, ut in hoc incundissimo conspectu uestro tanquam in caelo cum Deis immortalibus uitam agere Beatissimam ipsi mihi uideo nam ego uitam Deorum, ut ait ille apud comicum, propterea semper nam esse arbitror, quod uoluptates eorum propriae sunt. Sed unde potissimum exordium orationis meae summa? quid primum aut postremum dicam Academici? cum. n. tria tantum esse uideantur, quibus in hoc dicendi genere, cum ali quaem in ordinem nostrum admittimus, uti possimus primum ut eum pro dignitate sua laudemus. alterum ut ad labores & uigilias adhortemur. tertium, ut quid illi deinceps agenda sit, admoneamus, omnia me hoc tempore serere desinunt

M. AN. MAIORAGII

ut non mediocriter verear si eis uti velim ne rem per absurdam uidear efficere. quid enim? laudem ne uirum hunc tam eximia singulariq; uirtute praeditum ut nullius tantum sit flumen ingenij, nulla dicendi tanta copia, qua minime eius partem exornare satis pro dignitate posse uideatur? adhortet ne ad labores, omnium post homines natos laboriosissimum hominem? admoneam ne eum, qui prudentissima alij consilia dare, atq; optime cauere consueuit? quae uero igitur mihi reliqua est oratio? nulla (ut opinor) alia nisi ea quae forsitan omnibus nec opinata atque auditu admirabilis apparebit ut te Hieronyme Crote praesentem alloquar, & primo honestissimam istam uitae tuae institutionem praestantissimasq; uirtutes paulo liberius accusem et licentius familiarisq; reprehendam atq; ita nouo quodam dicendi genere ueram adhortationi laudem. admonitioni fidelem adhortationem permisceam ut siquid in te forsitan esse cognoueris, quod aliquo modo melius conformari & elegantius emendari possit, tu pro summa prudentia tua quotidiano studio diligentiaq; perpolias. sunt enim in optimis etiam ingenijs, ut in fertilissimis agris et fructuosissimis arboribus, quaedam interdum amputanda uidere licet agricolas, quas cupiunt arbores ad speciosam magnitudinem euehere, non tantum a radicibus stolones & uirgulta subtrahere sed etiam ramos omnes & frondes, quae de trunco pullulant abscindere, ut qui reliqui fiunt rami firmiores & uenustiores efficiantur, eodem modo uelim te Hieronyme sublimem istum, & excelsum animum tuum a minutionibus curis & officijs, quibus, ut clientibus tuis inseruias assidue distingeris, aliquando prorsus liberare, quo diuina res ingenij tui maioribus, & splendidioribus in rebus clarius elucescat. nam immensa quaedam natura tuae bonitatis ab humanissimo animo profecta saepe numero te ita comouet, ut dum omnibus & ciuibus tuis & peregrinis atq; aduenis satisfacere temporibus suis maiorem in modum concupiscis nimium te quodammodo uulgarem praebas. quo fit ut interdum animi tui mirifica pulchritudo diuinum fulgorem suum tam minutis in rebus explicare non commode possit, quod facere non debes, sed ad longe maiora praestantioraq; animi ornamenta te ipsum erigere atq; sustollere. ut enim mulieres praestantissima corporis uenustate facieq; formosissima licet ipsae suam nimium pulchritudinem agnoscant & in ea mirifice sibi placeant atq; glorientur non tamen ea contentae preciosis etiam uestibus exornari uolunt & argento auro margaritis. uideq; splendescere, quoq; pulchriorres & uenustiores sunt eo. solent ambitiosiore cultu delectari neq; unquam in publicum prodire nisi prius diligentissime consulto speculo in quo suam intuentes & admirantes imaginem cum quadam animi dulcedine, molliq; suauitate, ita capitis ornamenta, capillos, supercilia, faciem, totum deniq; corpus ac curate componunt ut cum domo tandem exiunt quacumq; incedunt omnium in se oculos atq; ora conuertant, & non tantum seruidorum iuuenum sed etiam plerum-

plerunq; gelidorum senum pectora iucundo vulnere saucient. idem tibi Hieronymus dispari in genere censeo faciendum. fixit enim te ipsa natura. corpore nobilissimum, animo praeplantissimum ad honestatem, temperantiam, animi magnitudinem ad omnes deniq; virtutes magnum hominem & excelsum dedit tibi fortuna diuitias, opes plurimas cuiusq; generis facultates accessit his tot educatio disciplinaque liberalis postea labore atque industria, ex quo tempore factus es Iuriconsultus, cum in respondendo iure, tum etiam alijs praeclarissimis negocijs maximos tibi honores ac dignitates acquisiisti, ut in hac florantissima ciuitate nostra paucissimi sint, qui tibi vel nobilitate generis, vel fortuna commodis, vel eruditione, vel dignitate, vel omni genere virtutum anteponi iure possint. quid ergo dicam audacter fretus humanitate tua quod sentio, licet fortassis haec oratio mea mihi detrimento sit futura, si te a causis forensibus, & clientum patrocinio reuocauero, qui te causarum mearum acerrimam patronum ac defensorem habeant, sed nihil mihi tanti est damnum etiam graue libentissime patiar, modo te uerissime laudis ac dignitatis studiosissimum habeam. esto igitur in suscipiendis causis paulo ambitiosior, noli tam officiosum, tam comem, tam humanum te omnibus prestare, noli tam varijs aliorum negocijs implicari, sed animi tui praeclaram & eximiam pulchritudinem intuere, teque in ea frequenter oblecta, eam unam omnibus virtutum ornamentis adhibitis quotidie magis atque magis illustrare contende, neque unquam patiaris, ut quicquam ab animo tuo proficiatur, quod non eximium, ex cultum, expoliturum, elaboratum, & plane aereum esse videatur. ne istud quae tam excellens, & illustre ingenium tuum, tam frequenter sese efferat & ostendat, sed potius frequenter desiderium sui commoueat, & quoties in publicum exire concupiscit, prius in lucido mentis speculo suam imaginem intueatur, & omnes partes suas ita componat, ut & natia pulchritudine sua, & adhibitis ex industria ornamentis omnes homines in admirationem & stuporem trahat. At fortasse dices, nonne praeclara quaedam res est, & liberalis, & munifica, planeque regia opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem liberare periculis, quod nos iuriconsulti facimus, dum causas clientium suscipimus, & in iudicio defendimus? sit sane res alijs praeclara, qui nihil melius prestare possunt, quam iuris nodos & legum enigmata versare, qui lucris causa in Bartoli Baldique commentarijs cum animi perpetua molestia consistunt, qui saepenumero dum clientem suum nimis studiosè defendunt, equitatem & ueritatem impugnant, & lites atque controuersias immortales efficiunt, inque his cogitationibus & curis omnes animi fructus, & voluptates amittunt. tibi uero Hieronymus quid honoris aut dignitatis ista res asferre potest? mitto enim de lucro dicere, primo quia generosam istam mentem tuam, semper egregia, magnifica, atque immortalia facta spectantem, nulla unquam

nimia

M. AN. MAIORAGII

nimia lucri cupiditas inuasit, deinde quia domina rerum fortuna tibi adeo benigna fuit, ut omnium bonorum copijs circumfluas, non igitur ut rem familiarem amplifices, quod unum plerique student, in litigiosis Iuriconsultorum concertationibus tibi diutius est immorandum, ne optimam tibi ipsi naturam, & præstantissimam ad elegantiores omnes disciplinas indolem inuidisse uidearis. At dignitatem habet, consulentibus de iure respondere, habeat sanè vel maximam nihil enim repugno, ne fortasse truces aliquos in me Bartolia nos tanquam crabrones asperissimos irriterem, quamquam multos eorum & quidem magni nominis esse non me lateat, quos vehementer professionis sue poeniteat. Sed tu profecto Hieronyme pro tua præstanti prudentia vides primo quam multi sint in hac ciuitate nostra iuriconsulti, deinde quam pauci magno sint in honore ac precio, tum quot & quantis assidue molestijs conflitentur. postremo, quod caput est, quam ferè nulli de se memoriam, qua se uixisse testentur, ullam derelinquant. Exime igitur te è multorum numero, qui rarissimum sortitus, es ingenium quare verum decus ac dignitatem, ad quam te patès omnium natura, uel potius Deus ipse formauit, libera te à strepitu forensium cōtrouersiarum qua clarissimam animi tui lucem obtenebrare quodammodo uideri possunt. ingredi illam, quam tibi præclara natura tue munera patientem & facilem reddunt immortalitatis uiam, fac ut aliquando posteri sentiant, quam diuinum fuerit ingenium tuum, quam felix memoria, quam acutum iudicium, quam celeres animè motus, quam incredibilis eloquentia, quam denique rebus in omnibus gerendis admirabilis & expedita uelocitas. nam illud tibi iureiurando affirmare non dubitarem si te isto ingenij acumine tamque firma memoria relictis alijs occupationibus, totum optimarum artium studijs tradideris, & orationem tuam, qua torrentis modo prudenter & copiose fertur ad illud absolutissimum Ciceronianam eloquentiæ candorisque exemplar omni diligentia conformaueris, talem breui tempore euasurum, ut non tantum eis, qui nostro tempore uiuunt, anteponi facile possis, sed etiam antiquitatis memoriam exuperes. verum nulla mihi dubitatio est, quin ad hanc summam dignitatis arcem, qua nobis omnibus propozita est, tu quoque nobiscum, toto, quod aiunt, corpore, atque omnibus unguiculis ascensurus sis. Vos autem Academici mecum una magnopere gaudere, quod uiro tam præstante se ducta societas nostra, qui, si pro uirili parte sua conatus fuerit, ut omnino facere constituit, communè huius ordinis laudem & gloriam amplificare facile possit, ac ualeat.

4°

MAGDALENÆ COMITIS

matris suæ, mortuæ laudatio.

O R A T I O VIII.



T si propter hanc acerbissimam & maximè luctuosam honestissimæ parentis nostræ Magdalænæ Comitissæ mortem, tam ingens animum meum dolor inuasit, tam immensa ægritudo mentem occupauit, tantus ingenium mærorum oppressit, ut nec apud me satis esse videar, nec aliquam huius tanti mali alienationem excogitare ualeam, nec quid dicam attendere facile possim; tamen cum tuam istam Pater optime tam grauem mæsticiam, atque afflictionem conspiciam, qui charissimam, & lectissimam coniugem amisisti, meam consternationem sentiam, qui Matre iucundissima priuatus sum, harum quatuor sororum infelicissimarum luctum, & squalorem uideam, quibus alienissimo tempore dulcissima uita dux, & moderatrix, erepta est, tot cognatorum, & affinium nostrorum, qui in hoc funus prodierunt, tristitiam intuear, mihi profectò ipsi, meoque immenso dolori uim inferre constitui. quoniam ita tibi Pater amantissime, ita uobis propinqui gratissimi uisum est, ut ego potissimum, quem hæc tanta calamitas maximè percussit, tamenetsi neque ætate, neque ingenio satis ualeam, uos consolandi munus, qui magis ipse consolandus sum matrisque meæ peractam sanctissimè uitam ornandi, quo mortem eius aliquanto leuius feramus, partes susciperem. conabor igitur etiam contra sapientum hominum præcepta, qui recenti uulnere medicinam adhiberi negant oportere, si quo modo fieri poterit, in hac tam mæsta concione nonnulla dicere quæ fortasse nisi ueram rationem, nostra hæc tam ingens ægritudo uicerit, aliqua ex parte grauisimum dolorem nostrum subleuare poterunt, sed heu me miserum, & infelicem. frustra conor uestrum istum fletum reprimere, qui ipse incredibili fletu conficior, frustra laboro uestrum dolorem mitigare, qui inuitato ipse dolore contabesco. frustra esse forti animo contendo, qui nequeam ab isto tam miserabili spectaculo cogitationem, ac mentem meam reuocare, qui paulò ante uidebam totam domum nostram quietam, ac tranquillam à præstanti matris prudentia relictissimè gubernari. Patrem de rebus domesticis nihil sollicitum, sed potius securum sua foris negotia maximo commodo tractare. sorores industriæ matris

M. AN. MAIORAGII

tris emultrices alacri animo continenter operibus suis instare, me liberâliis artium studijs, & præceptoribus assiduam, atque diligentem operam dare. nunc verò nec opinato matris interitu, quam repente mutata omnia? uniuersa domus penè destituta, Luctu, squalore, iachrymis, funestis atratisque uestibus deformata, plena omnia perturbationum plena miseriarum. Quid tibi Pater ærumnossissime fiet? qui tot paruulis filijs oneratus, quam tantopere diligebas, fidissimam laborum omnium, & totius uitæ tuæ consortem à te diuulsam, & abstractam tam importune videas? ò calamitosum, & infelicem Patrem. quod enim tibi grauius, aut acerbius vulnus accidere potuisset? quod malum atrocius? quæ tristior calamitas? quæ miseria funestior? qui tua ipsius morte, si quo modo data facultas esset, coniugis vitam libentissimè redemisses. quid uobis infelicissimæ sorores? quæ iam ea ætate esis, ut infortunium uestrum agnoscat, & nullas ad resistendum dolori uires habeatis? siccine crudeli fato uisum est, ut uobis ista ætate tam tenera, qua maximè maternis consilijs indigebatis, quæ nullam adhuc, aut certè minimam ad domum regendâ habere prudentiam potest, ea Mater, quæ tam honestè uos alere, tam pudicè educare, tanta industria uos exercere instituerat, quæ denique omnia pia, sanctæque matris officia prosequeretur, ea, inquam, mater, qua una acquiescebatis (proh dolor) hoc tam alieno tempore uobis, mihi parenti nostro, præter omnem expectationem crepta sit? certè non tam ferreus esse possum, ut aut uos à lachrymis oratione mea tam cito retraham, aut ego uobiscum non effusus illachrymem, cum præsertim coram intuear hunc calamitosissimum parètè nostrum non sine iustissima causa maximè dolentem, ac inuentem, qui tam si da socia, tam cara coniuge, tam diligenti matrefamilias orbatus sit. qui licet ea mente sit, atque sapientia, ut nulli fortunæ quamuis aduersæ cedendum esse arbitretur, sed omnia potius humana moderatè esse toleranda iudicet, tamen nihil de se, suaque miseria cogitans, cum ad uestram ætatem respicit, cum ad familiæ destitutionem, cum ad communem omnium nostrum fletum, ac mærorem, facere nullo modo potest, quin ingentibus doloris facibus incendatur, atque disrucietur. Ego uerò cum recordor, qua Matre prinatus sum, quæ me usque ab infantia tam religiosè semper instituit, tam ananter optimis moribus erudiuit, tam ardentè ad ingenuas artes excitauit, tam liberaliter educauit, tanta cum industria, labore, diligentia me ad hanc usque ætatem perduxit, imensam quandam, atque infinitam animo tristitiam percipio. quòd hoc potissimum tempore, cum aliquos ex me fructus, aliquam ex studijs meis consolationem, ac læticiam percipere debuisset, è uita discesserit, hoc me dolore conficit, hoc me maximè perturbat, hoc acerbè cruciat, quòd à me nihil hætenus Mater sanctissima, atque optima præter labores, & molestias receperit, dum nulli sumptui parcis, dum in re familiari tenuissima, meis tamen studijs

quantum

quantum satis sit, assidue subministras, dum me interdum remissiore adscien-
siarum, & uirtutum cursum excitas. ò spes fallaces, inanesque cogitationes
nostras, quoties ego te mater uarijs propter temporum acerbitatem, iniquita-
temque casibus afflictam consolatus sum? quoties tibi præenti multa pollici-
tus, quoties ex profectu meo te diuturnam aliquando uoluptatem perceptu-
ram frustra uaticinatus sum? quæ cum ego certissima fore crederem, atque hac
inani spe multum oblectarer, nunc ex improviso omnia quasi turbine aliquo
labefacta corruerunt, hunc ego diem tam funestum, & lachrymabilem, tam
breui futurum nunquam existimassem? hunc ne igitur fletum ego mater, has
inanes lachrymas, pro tot laboribus, & ærumnis, quas pro me, sæpissime per-
tulisti, tibi restituo? sunt ne hæc promissa mea quibus te frequenter onerabam?
quibus iactabam fore aliquando, ut ætas tua iam ingrauescens in adolescentia
mea conquireret? tu me summa cum molestia mater educaſti, noctes &
dies, ut mihi studendi otium suppeditares, elaboraſti, tibi ego iam nihil præter
luctum, & lachrymas, & hæc inania funeris munera restituerè possum; non
equidem ego te dicam infelicem mater, quæ tam religioſè, tam integre, tam ca-
ſte, tam pie semper ad hunc extremum usque uitæ diem, quamuis in perpe-
tuis ferè molestijs, propter temporum iniquitatem uixisti, sed nos potius cala-
mitosos, & miseros, quos tam alieno tempore deseruisti, tu uel tibi huius uitæ,
quæ potius mors est appellanda, miserijs celestem in locum subuolaſti, ubi æuo
semperiterno beata perfruere, nos tui desiderio contabescentes ærumnosam ui-
tam ducimus, uerum si fieri potest, Pater, sorores, cognati, affines, immensam
hunc dolorem aliquantulum comprimamus, molliorem nostri animi partem
coerceamus, rationem ipsam optimam ducem sequamur. quid enim est, quod
diutius lugeamus Pater optime? quid opus est, ut nos amplius afflicteſis ſoro-
res carissime? mater quidem nostra florenti adhuc ætate, quippe quæ nondum
ad quadragesimum annum peruenerat, diem suum obiuit, sed ad uitam lon-
ge beatiorem transmigravit, quamobrem illi nihil mali prorſus accidit, quic-
quid fuit in eius mortem mali, in eam nihil, in nos totum redundauit, sed cum
perſiſtens sit, fletum hunc nostrum nihil omnino nobis prodesse posse, tan-
dem animos, & cogitationes nostras à lachrymis ad matris honestissimam ui-
tam intuendam erigamus, & immortalì Deo potius gratias agamus, quod ta-
lem nobis matrem dederit quam indignemur quod eandem nobis abstulerit.
Adeste igitur queso animi omnes, & paulisper mecum, ac fletum, & lachry-
mas cohibete, dum breuiter ea recenseo, quæ fuerunt in parente nostra sum-
mopere laudanda, ut ad eius potius imitationem animos excitemus, quam ip-
sam iam fato finitam diutius lugeamus. Magdalena parèri nostra paternum,
& maternum genus ab antiquissima Comitum familia deductum est. qui ab
amphortio Desiderij Longobardorum Regis sororis filio, nostri generis aucto-

M. AN. MAIORAGII

re prognati sunt. is enim cum ab Auunculo Desiderio totam hanc regionem dono accepisset, Maioragium vicum extruxit, atque in eo turrim, cuius adhuc in domo nostra post septingentos atque amplius annos quedam extat uestigia, atque fundamenta, quot autem extiterint è familia Comitum, & arte militari præstantes, & omni scientiarum genere clari viri, nihil opus est, ut hoc tempore commemorem, cum per multi sint annales, atque Historiæ Mediolanensium, quæ hoc apertissime testentur, nam satis ad laudem Matræ nostræ, quatenus ad genus attinet, existimo, quod Patrem habuerit Primum Comitens, qui per se quidem egregius, atque excellens uir fuit, sed propter singulares, atque eximias filiorum suorum, & filiarum uirtutes longè factus est clarior, atque illustrior. habuit enim mater nostra, quod plerique meministis, quinque fratres, omnes quidem eximios, & præstanti uirtute præditos, sed duos præcipuè Petrum, & Iacobum uiros eruditissimos, atque in omni literarum genere plurimum, ac diu exercitatos, longèque cæteris equalibus suis antecelentes. nam Petrus auunculus noster, per multos annos Mediolani summa cum gloria bonas literas, & artem oratoriam publicè docuit. qui cum elegantia sermone, & latini candoris maximè studiosus esset, politiores literas propter ætatis iniuria temporum amissas restituit, ad ueterum scriptorum imitationem, eloquentiæque gloriam Mediolanensem inuentum excitauit, Iacobus autem eius frater sacerdotio insignis, quamuis assidue literarum studijs operam daret, & ut erat, doctissimus haberetur, tamen ad religiosam potius vitam, in qua tantum excelluit, ut mirum omnibus esse uideretur, quam ad scientiæ gloriam aspirauit, reliqui uero tres auunculi nostri homines nauis, & industrii uarijs in urbibus summa cum fide negocijs, & mercaturis incubuerunt, è quorum numero Aloysius, huius eruditissimi uiri Primi Comitæ consobrini nostri pater, non sine summa laude, rei que militaris magna scientia sæpius ordines duxit. his quinque fratribus tam egregijs uiris mater nostra felix, ac fortunata uideri potuisset, nisi cum maximè florent, quasi fatali quadam calamitate omnes amississet, nam ipsa cum esset omnium nativissima paterna in domo, quam primus eius parens prisca illa seueritate, atque religione gubernabat, honestissimè educata, tantum uiuente adhuc matre sua Helisabeta Sacca, lectissima femina, matronaque diligentissima profecit, ut post matris mortem mortem paruula relicta, quippe quæ duodecimum tantum annum attigerat, senili quadam prudentia domum regere cõperit; neque enim erat alia herilis, quæ res domesticas eo tempore curaret, femina. cum eius soror Catharina uiuente adhuc matre nupsisset. Ita que mater nostra circiter annos quatuor domesticæ negotia semper quidem uirginali cum uerecundia, sed tam accuratè, tam sedulo, tam cautè tractauit, ut & parenti, & fratribus omnem domesticarum rerum molestiam penitus adimeret,

meret, non enim puellarileuitate, sed matronalis constantia cuncta admini-
strabat, & quamuis onus totius regende, atque alende familie ipsa una puel-
la sustineret, nullo tamen labore, aut molestia frangebatur, sed alacri sem-
per animo, & blando vultu, facieque leta, & reudenti ore suis operibus con-
tinenter instabat, cum interim ita vitam suam institueret, ut pie, sancteque
uiuere, & diuinis rebus interesse quotidie contenderet. atque in pauperes,
quantum eius facultas ferret, benigna, atque liberalis esset. nihilque audi-
re, aut ferre posset, quod à christiana religione, atque castissimis auribus
abhorrere aliquo modo uideretur; quae res partim ab eius optimo, prudentif-
simoque ingenio, partim à seuera parentum educatione sanctaeque institutio-
ne proueniebant, qua enim temperantia, Diu boni, qua abstinentia uiuebat
uinum aut nunquam, aut certè rarissimè degustabat, atque id adeo dilutius
ut ne uini quidem saporem retineret, lautiores omnes epulas omnino respue-
bat, pane, pomis, oleribus ipsa ferè contenta, fratribus tamen suis, ac cete-
ris domesticis opipare. splendideque mensam apparabat. hoc enim à matre
sua prudentissima femina se didicisse predicabat, uirorū propriam uirtutem
esse fortitudinem, feminarum sobrietatem, ac temperantiam. quare propter
eam, qua utebatur, in victu continentiam, firma semper ualitudine frue-
batur. & quamuis ita parca, sobricque uiueret, tamen adeo liberali, atque
honestae facie splendebat, cum quadam natiui candoris, & ruboris suauitate,
de quicunque eam aspicerent, eius uenustatem magnopere commendarent.
rarissimè tamen in publicum prodibat, ac nisi cum sacrorum gratia templa
Deorum, immortaliū matutinis horis frequentaret, intra domesticos pa-
rietes sese continebat. proprium enim, ac suum esse munus à parente, & fra-
tribus didicerat; domum sedulo custodire, & quae domi essent iam à uiris
acquisita diligenter conseruare; quod cum omni studio, cura, diligentia fa-
ceret, ita tamen erat in tuenda re familiari diligens, ut omnis abesset pro-
fus ab ea illiberalitatis, atque auaricia suspicio. nam quaecunque iam condi-
derat, atque reposuerat, cum opus esse uideret, tam hilari fronte prome-
bat, ut & parens, & fratres eius alacritate, liberalitateque maiorem in
modum letarentur. quid de eius pudore, uerecundiaque dicam? quae tantū
erant, ut si quando forte notasset, ab aliquo uiro se paulo intentius aspici,
statim incredibili rubore perunderetur, & quamprimum commodè, atque
honestè posset, sese aspectui subtraheret, quin effusus ridere non modo ab
externis nunquam hominibus, sed ne à parente quidem, & fratribus suis un-
quam uisa est, ab inani uerborum profluentia, muliebrique loquacitate us-
que adeo abstinere, ut ne cum aequalibus quidem suis diutius, aut copio-
sius loqueretur, sed rerum utilium, & honestarum audicione contenta, si-
lentio, atque taciturnitate mirifice gaudebat, atque oblectabatur, neque enim

M. AN. MAIORAGIO

tam aliquid semel audisset, quoad uitæ honestatem at tineret, unquam amplius obliuisceretur. memini ego, cum de fratre suo doctissimo uiro Petro Comite loqueretur, solitam dicere, cum is Mediolano, ubi publicè oratoriam artem profitebatur, in Carellianum, domum ac patriam suam aliquando ueniret, se quadam eius admiratione ductam, quæcunque ille dixisset, diligentissimè semper audiuisset, atque memoria mandasse, illudque præter cetera, cum uix decimum annum ageret, ab eo didicisse, maximam esse fœmina uirtutem, si quam paucissima loqueretur. quod ita dictum esset à quodam Graeco sapiente: Mulierem ornat silentium, atque hanc fuisse causam cur postea semper taciturnitate fuerit oblectata, cum igitur in ea uirginali ætate ita uiueret, & omnibus qui eam agnoscerent, per quam amabiles mores suos uehementissimè probaret, & esset quasi quoddam antiqui pudoris, pudicitiaque ueteris exemplar, tu Iuliane pater hac fama impulsus, pro ea, qua tibi cum eius parente, atque fratribus summa intercedebat familiaritas & amicitia, quamuis adhuc esses admodum adolescens in uxorem tibi petere decreuisti. quam rem, cum propter ueterem familiaritatem atque necessitudinem, quod ab eadem Comitum gente natus esses, cum propter singularem atque egregiam uirtutem tuam facile impetrauisti. Nec uerò postquam uiro copulata liberius uiuendi potestatem nata uideretur, à pristinis illis suis sanctissimis moribus latum unquam (quod auarit) unquam abscessit, uix se uiro suo ornabat, unum amabat, uni placere studebat, neque conuiujs, quod pleræque nouæ nuptæ solent, aut choræis, aut ludijs publicis capiebatur, sed ea potius omnia tanquam flagitiorum irritamenta detestabatur, simplex erat in eius ornatu mundicia, non affectata, non exquisita uimis, sed quæ castum, & pudicum animum apertissimè præ se ferret, & quamuis in omnibus suis actionibus, & in omni sermone maxime puram, & integram mentem ostenderet, tamen in domestico uictu, atque consuetudine, tanta ingenij suauitate, tanta comitate, atque affabilitate prædita erat, ut te felicem ac fortunatum pater tali coniuge sepiissime predicares. nunquam enim tibi se opponere, nunquam aduersabatur, nunquam contradicebat. sed cum te plus sapere, plus intelligere persuasum haberet, omnibus in rebus tue uoluntati libentissimè morem gerere contendebat. quicquid tibi uel boni, uel mali euenisset, id eo uultu, atque eo animo accipiebat, perinde quasi non tibi tantum sed sibi etiam euenisset, de te uno loqui, de uno cogitare, ab uno pendere perpetuo solebat, neque cum alio uiro quamuis amico atque necessario, aut paulo hilarius ridere, aut familiarius colloqui fas esse arbitrabatur, res uerò domesticas tanta cum diligentia tractabat omnes, tam accuratè custodiebat, quasi de minimis etiam quibusque rationem esset aliquando redditura. Quid illud? quanti tandem æstimandam est? quanto opere

pere celebrandum, à me præcipue, qui à tali matre me procreatum, & nutrum esse, non tantum summe lætari, sed etiam magnopere gloriarì soleo? quod omnes filios suos, quos tibi pater nouem enixa est, se septima reclamante. & contra nitente proprio lacte nutrire uoluit? neque unquam passa est, quamuis interdum esset parum firma ualitudine, nutricem præter se aliquam filijs suis adhiberi? qua una in re uoluntati tuæ pater in tota uita sua refragata est, tu enim eius saluti, ualitudinique prospicibas, quod periculosum esse censeret, ad labores ac dolores, quos in gestando utero, at que enitendo pertulisset, graue etiam at que difficile nutriendi munus accedere. sed illa se totam atque integram uelle matrem filiorum suorum esse prædicabat, neque suæ spei, sui sanguinis, suæ uis & partem cum alia muliere communicare, quo dein de filij uel duas se habere matres crederent, uel maternum amorem in nutrices transfunderent. nam eas matres penè impias appellabat, quæ cum lacte suo filios satis commode nutrire possent, costamen ne laborem nutriendi sentirent, ab sese ablegare in animum inducerent. an idem nobis seminis (aiebat) cum uterum gestamus, ita uolente rerum omnium procreatrice natura primum ubera turgescere incipiunt, deinde post partum lac enascitur, ut ab eo postea filios nostros, quos proprio sanguine prius aluimus; statim natos, & uagitu suo nostram opem implorantes reiciamus proprioque ac suo nutramenro priuemus? quorsum igitur in sinu mammæ gestamus, si unquam eis usque re penitus sumus? quorsum edito partu confestim ubera lacte complentur, si natos nostros eo spoliemus? & quam primum uis exareseat, efficiamus an non hoc est maximam liberis nostris iniuriam inferre? si non eis alimentum cum ipsis natum præbeamus? non ita me docuit Petrus Comes uir excellentissimus frater meus; qui mihi sæpe narrauit id quod omnino uerissimum esse censeo; longè plurimum referre, cuius lacte filij nutriantur, quoniam una cum nutricia lacte mores quoque eius; & ingenium plerique sugere soleant, & quamquam à bonis parentibus orti sint, sæpenumero tamen in nutricium uitia atque flagitia degenerare. quare nullo modo patiar ego, ut propter lactis alimentum à nobis, atque à parentibus nostris hominibus honestissimis filij mei degenerent, aut nutricem potius alienam, quam matrem propriam agnoscere statim, atque adamare condiscant, his atque huiusmodi multis alijs rationibus adducta, cum tres masculos, & sex femellas pepererit, omnes proprio lacte nutriti. itaque factum est, ut eam non esset admodum robusto corpore, sed imbecillo ac delicato, propter assiduum & rerum domesticarum, & nutriendorum filiorum laborem uarios in morbos inciderit, & proximis annis superioribus minus prospera ualitudine fuerit. non tamen ab officio suo cessauit unquam, neque eam uel secunda, uel aduersa fortuna ab honestissime instituto uita cursu renouauit, qua enim cura. qua sollicitudine, quo studio

M. AN. MAIORAGII

nos filios suos educabat? qua humanitate, qua comitate, qua indulgentia, qua
 recta & honesta essent; admonebat? qua dicendi severitate, quo uerborum
 pondere, qua castigatione, si quid à nobis non rectè commissum fuisset, re-
 prehendebat? neque enim eius in nos animaduersio unquam ultra uerba
 procedebat. nam ingenuorum animos non uerberibus (aiebat) sed uer-
 bis, modo acrioribus; modo mitioribus fieri solere meliores. quare plus ip-
 sa uerba uno paulo grauiori proficiebat, quam cetera matrone multis pla-
 gis potuissent: qua quidem docendi, & castigandi moderatione facile con-
 sequebatur, ut eam omnes, & uehementer amaremus, & plurimum ue-
 reremur. in domo autem nihil prorsus neque uisū sedum, neque auditu ob-
 seenum esse patiebatur, nihil quod aliquo modo liberorum suorum animos pos-
 set ab honestate detorquere. Iam uero quotidie nos adhortabatur, ut ueris
 bonis animum exornare studeremus, uirtutem unam esse dicebat hominis
 propriam & stabilem possessionem, cetera omnia fluxa esse, & fragilia, quo-
 circa precipiebat ut nihil nisi de uirtute cogitaremus, sed me præter ceteros,
 quem ad literas propenso esse animo uidebat, fratris sui Petri Comitæ exem-
 plo frequenter ad ingenuarum artium studia incendebat. de illo me presente
 sapissimè loquebatur, eius doctrinam extollebat. honores & gloriam prædi-
 gabat, ut talis euadere conarer, hortabatur. uerum in primis nos omnes ad
 immortalis Dei cultum & religionem excitabat. neque quemquam nostrum
 matutinis horis è cubiculo prius exire patiebatur, quàm flexis suppliciter ge-
 nibus Deo preces p̄e ac religiosè fudissemus. idem etiam uesp̄i, cum esse-
 mus cubitum ituri fieri precipiebat, siquidem. affirmabat homini religioso
 ac deuoto nihil mali neque uiuenti, neque mortuo euenire posse. Summam
 igitur læticiam, & incredibilem uoluptatem ex profectu nostro capiebat. nul-
 lus enim ex tot filiis erat, qui non fidelissimis atque amantissimis eius consi-
 lijs parere omni diligentia studeret. & qui non illi rebus in omnibus obs̄-
 qui contenderet. itaq; cū cetera matrone suos ornatus, gemmas, uniones, tor-
 ques, armillas, preciosas uestes ostentaret, ipsa dicebat, filios suos tã bene &
 liberaliter educatos, esse suas opes, sua ornàm̄ta suas delicias, & quãuis oēs
 equaliter amaret, in me tamen nescio quo modo propensiori esse animo uide-
 batur, quod ex docilitate mea qua mirificè gaudebat, me tantum in literis
 profecturum sperabat, ut aliquando fratris sui glorię respondere. possem. me-
 mini enim decem ab hinc annos, cum adhuc admodum puer essem; & uix
 duodecimum annum attigissem. Petrusq; Comes eius frater diem suum
 obiisset. quamuis ex fratris interitu, quem unice diligebat, grauissimum do-
 lorem accepisset, tamen eum dolorem ita consolari solitam, quòd diceret; se
 sperare futurum, ut breui tempore frater suus in me reuisceret, quæ spes
 eius, & prædicatio longè maiores, ut uerè dicam, mihi stimulos ad discendū
 addidit

addidit, & magis ad optima^{rum} artium studia me semper deinceps accen-
 dit, & inflammavit, quam omnes omnium præceptorum admonitiones &
 adhortationes. quod nisi postea tam turbulenta tempora subsequuta fuissent,
 fortasse multo magis in bonis literis, quam hactenus feci, proficere potuis-
 sem. sed cum in mentem uenit, quot miseris, & calamitatibus proximis su-
 perioribus annis conflictati fuerimus, quam turbulentis tempestatibus pro-
 pter ingentes bellorum tumultus exagitati simus. cum recordor, quanta etiã
 nunc in rerum omnium perturbatione uersemur, bene actum cum eis esse exi-
 stimo, qui ea mente, ea religione, ea fide, qua modo parens nostra cum mor-
 te uitam commutarunt. quas enim calamitates non pertulimus? quas mise-
 rias non uidimus? qua mala non experti sumus? quibus tamen omnibus in
 molestijs laboriosa mater nostra se ita semper gessit, talem animi magnitudi-
 nem ostendit, ut non modo ipsa consolatione non egeret, sed alios etiam ul-
 tro consolaretur, & ad fortiter omnia perpetienda multis rationibus ani-
 maret, cum enim hostium impetu longè lateque vastatis agris omnibus, depo-
 pulata regione nostra, direpta domo, rebus ad usum uitæ necessarijs spoliati
 nos in montes & syluas abdidissemus, ne crudelissimis hostibus præda fierem-
 us, in ea solitudine mater nouem filijs circumdata, qui omnes fame frigore-
 que confecti miserabiliter lachrymabant, quamuis enim pecuniæ non deef-
 sent, tamen neque panis usquam, neque cibi ulli reperiebantur, non se tamẽ,
 ut pleræque alia solebant, fletu muliebri conficiebat; sed potius & ipsa ani-
 mum ultro tolligebat, & te pater presentem cum propter ingentes illas mi-
 serias paulo demissione animo nidereris, ad constantiam, ad patientiam, ad
 perseverantiam excitabat, & nostrum fletum ac lachrymas spe fortuna me-
 lioris quam poterat blandissimè solabatur. Quid ea mentis altitudo parentis
 nostræ quam admirabilis ac diuina fuit? cum tu pater maximopere sollicitus
 ne propter inedia^m penitus in desertis illis locis deficeremus atque interire-
 mus, ubi passim fame enectorum proiecta cadauera conspiciebantur, in pro-
 ximos uicos ut nobis cibos quæreret, cum pecunijs descendisses, & statim
 ab hostibus interceptus atque captus fuisses, quam calamitosus diu immor-
 tales, quam infelix, quam ater ille nobis dies fuit? quam ipsa etiam sola cogi-
 tatione horribilis? relicta erat mater in solitudine sine ulla prorsus aut co-
 gnatorum, aut affinium, aut sociorum ope, qui uel iam fame interierant, uel
 in hostium potestatem deuenerant, uel in alias solitudines aufugerant. ade-
 ramus nos filij longa inedia, & diutina fame penè enecti reditum tuum pater
 magni cum auiditate expectantes, & eo ipso die sperantes aliquid te tandem
 nobis allaturũ, quo uescentes famem aliquantulum alleuaremus, cum subito
 nuncius acerbissimus assertur, te captum ab hostibus, spoliatum pecunijs, in
 uincula coniectum fuisse. Pro Deum hominumque fidem, quæ fuit in hac tam
 ingenti

M. AN. MAIORAGI.

ingenti calamitate matris nostræ constantia? quæ uelut hoc accepto tam repente, tam graui, tã acerbo nuncio, non statim riuatum immensum cadidisset? non ululatu, & gemitibus totam eam solitudinem repleuisset? non sibi genas ac faciem lacerasset? non diuos, & diuas omnes crudeles appellasset? nõ animum denique prorsus despondisset? at mater nihil huiusmodi commisit, sed cum nos omnes largo fletu totam irrigare faciem & corpus uideret, & miserando gemitu uociferationeque supremum animi dolorem testari, diu quidem præ amore nos incredibili commiseratione respiciens nihil elocuta est, deinde uerò magno quodam ab imo pectore deducto suspirio, nolite (inquit) omnino desperare, atque animam demittere dulcissimi filij mei fortasse Deus propter aliquod delictum nostram hanc etiam nouam calamitatem reliquis adiecit; sed bene habet, quòd pater uester, non, ut alij plurimi, fuit ab hostibus interfectus, sed tantum in uincula coniectus, hoc à diuina prouidentia factum esse pro certo habeamus, neq; enim omnino Deus nos destituit, non patietur nos hæc miseria diutius afflictari, uobis breui patrem uestrum incolumem, mihi credite, restituet, uos tantum certam fidem, & persuasionem animo concipite, atque hoc ab immortalis Deo beneficium, hanc gratiam, hoc munus religiosis precibus mecum efflagitate, neq; enim mihi dubium est, quin Deus pro sua immensa clementia misericordiaq; nostras sit preces audiuimus. quæ cū dixisset, nos oēs iussit flexis in terrã genibus ad cælum manus extollere, ac primo delictorum ueniã à Deo caelestibusque oïbus humiliter petere, deinde salute patris & restitutione uota nuncupare. quæ cum omnia quanta potuissimus maxima religione fecissemus, post multam noctem nos languentes & penitus afflictos in lectulo sub quadam arbore collocauit, ipsa uerò totam noctem insomnem duxit, neq; unquam Deo preces suadere cessauit. Ecce autem sub auroram tu pater quasi de cælo missus derepente nobis adfuisisti, summaq; cum lachrymis permixta laticia quemadmodum custodes sefellisses, atque ex hostium manibus mirabiliter elapsus fuisses, enarraisti. illudque stens addidisti, te nullo modo existimare, humano consilio tuo, aut propria industria, sed diuino potius auxilio tam facillè crudelissimis hostibus ereptum fuisse. tu uerò mater te complexa, atque ad nos conuersa, en, inquit, carissimi filij, quã citò uobis parentem uestrum Deus elargitus, est quoniam ad eum tota mente confugistis? quod si nos piè religioseque gerere perseverabitis, etiam à reliquis malis omnibus nos quamprimum liberabit. huic igitur animum, hanc constantiam, hanc mentis altitudinem in illis tam immensis, atque intolerabilibus miserijs mater ostendit. tum uerò iam mitiora tempora successissent, & hostes quidem è regionibus nostris abissent. sed propter agrorum uastitatem, & domorum direptionem, atque incendia quæ præcesserant, intoleranda famines ubique dominaretur, & passim homines in compitis ac publicis uis præstrati

Orati propter inedia[m] miserrime perirent, tuque pater pro tua singulari in-
duſtria longinquis è regionibus ſatis abundanter pro tempore familie tue ci-
bos procurares, nobis quotidie mater blanda oratione, pioque ſermone ſuade-
bat, ut earum, quę paulo ante fuerant, calamitatum memores, gratum pro me
vitis ab immortal[is] Deo nobis conſeſſis animum oſtenderemus, & quando ni-
hil Deo gratius fieri poſſit, quàm egentibus hominibus ſubuenire, noſtro co-
medendi deſiderio aliquid ſubtraheremus, quod eſurientibus, & fame conſe-
ſſis ac pereuntibus vicinis largiremur. itaque nobis eius oratione perſuaſis
eo modo panem mane veſperiq; distribuēbat, ut prima portio ſemper alicui ma-
gis indigenti uicino ſeruaretur, quorum propter incredibilem annonę carita-
tem erat infinita propè multitudo. quare poſtea multi paulo etiam ditiores
cum pertriſtis illa ſames quietuiſſet, ſe uitam ſuam & filiorum matris noſtrę
benignitati debere, atq; acceptam ſerre palam fatēbantur, quibus, cum in to-
ta regione nullus eſſet cibus, diuitiæ ſuę nihil omnino prodeſſe potuiſſent. Sed
uimus longam eſſet omnia percenſere numerando, quibus mater noſtra non
ſolum magnopere laudabilis, ſed etiam plurimum admirabilis fuit. hæc autem
à me non ideo commemorantur, quia ſperem oratione mea ſatis pro meritis
atq; dignitate poſſe illam exornari, quod longè maioris ingenij atq; eloquen-
tia munus eſſet, uerum, ut honeſtiſſimè ſanctiſſimèq; peractam ab ea uitam re-
colentes mortem eius aliquanto mitius feramus. cum apud animos noſtros ſta-
tutum atq; exploratum habeamus, omnibus, qui tam religioſe chriſtianoq;
vixerint, ut illa ſemper à teneris, ut aiunt, unguiculis ad hoc uſq; tempus u-
xit, certum ac definitum in cælo eſſe locum, ubi ſempiternis ſeculorum atati-
bis iucundiffima, puriſſimaq; uoluptate perfruuntur. quod quidem illa tam
firmiter credebat, ut ſic è uita diſceſſerit, quaſi à diuturno carcere ſolueretur,
& ab obſcuriſſimis tenebris ad clariſſimam lucem euolare. cum enim acu-
tiſſima febre correpta fuiſſet, & iam ſe morti proximam eſſe cognosceret, ni-
hil ſibi prius faciendum putauit, quam ut optimum ſacerdotem accerſiri iu-
beret, cui de more chriſtiano peccata ſua conſiteretur, & à quo panem illum
celeſtem ac diuinum, per quem nobis veriſſimum Chriſti corpus admirabili
myſterio communicatur, deinceps acciperet, & qui deniq; ſibi omnia, quę ab
eccleſia chriſtiana iam pridem optime ſunt inſtituta ſacramenta ſubminiſtra-
ret. quibus omnibus ſumma cum religione ceremoniæq; peractis, poſtea non
recuſauit, quo minus etiam ſi nobis ita placeret, medico adhiberemus. erum
magis atq; magis ingraueſcente morbo cum nullam amplius ſpem ſuper eſſe in-
telligeret & nos omnes quaſi attonitos eſſe uideret, ac de ſua uita maxime ſo-
licitos, utroq; blande conſolari cępit, benignęq; rogare ne ſuum ab hac uita di-
ſceſſum multis lachrymis proſequeremur ſibi enim iam paratam eſſe perpetu-
am alterius uitę quietem ac tranquillitatem, ad quam ita uolente, atq; iubē-

M. AN. MAIORAGII

te Deo libentissimè transmigraret. neq; alia de causa mortem sibi paulò graviorè uideri nisi quia paruos adhuc filios relinqueret qui sua presentia suaque auxilio plurimum indigerent. tum vero te pater apprensà dextera multùm obsecrauit, ut communium filiorum deinceps totam curam susciperes, & eum laborem quem ipsa maiori ex parte, subire consueuisset, tu unus postea totum haud grauatè sustineres. uobis autem, inquit, ò filij carissimi, quoniam certum habeo fore uos semper, sicut hactenus fuistis, parentis uestri monitis obtemperantes, nihil aliud moriens mado aut præcipio, nisi quod iam sepius præcepi, ut quoad uixeritis, Dei cultum & pietatem ceteris rebus omnibus anteponatis. Deum omnia uidere, omnia procurare, bona bonis, mala malis dare certissimum habeatis: omnia uobis bene & feliciter euenient, si religiosè pieque Deum colueritis, atque ea, quæ à maioribus nostris christiana religionis auctoribus præcepta atque instituta sunt, diligentissimè obseruaueritis. sic enim & parenti huic uestro satisfaciatis, & mortem mihi leuiorem efficiatis, & uobis bona omnia comparabitis. hæc cum dixisset iterum attersito sacerdote rogauit, ut sacro sibi oleo, prout mos est, corpus inungeret, & animam suam iam è corpore excurrentem immortalis Deo commendaret. hunc habuit finem atq; exitum religiosissimè acta matris nostra uita, prosperum quidem illi ac felicem, si qua est Deo religiosè iusteque uiuentium cura, quam esse maximam pro comperto habemus, nobis autem aduersum & calamitosum. illa enim horum infelicium temporum miserias, & humane uitæ calamitates atque molestias deseruit, iamque ad salutis ac tranquillitatis portum peruenit. nos autem matre optima spoliati maximis molestiarum procellis agitamur, & luctu squaloreq; conficimur, neque ullum adhuc miseriarum finem prospicimus. Sed non committam ut dolori diutius indulgeamus, aut oratione mea uobis marorem quem pro uiribus alleanare constitui, magis augere, quam imminuere uidear. non est, mihi crede pater optime, quod eius mortem, quæ omne uitæ suæ curriculum maxima cum honestate, fide, religione confecit, tam grauiter ferendam putemus; satis enim diu luximus, satis habenas steteri laxauimus. nam quamuis per ætatem, & natura legem multos adhuc annos summa cum utilitate, & commoditate nostra mater uiuere potuisset, tamen non tam cogitandum est, quid nobis commodum atque utile fuerit, quam quod immortalis Deo placuerit, & quid ipsi matri nostræ expedierit. cum enim satis iam ad caelestem gloriam acquirendam & immortalitatem uixisset, uoluit eam Deus in caelum ad se renocare. nihil porro est hoc tempore, quod eam ad diutius uiuendum inuitare magnopere posset, præter filiorum curam & amorem, quo maximè tenebatur sed adeo iam infirma erat, & tanta corporis imbecillitate premebatur, ut frequentissimis morbis affligeretur, & propter tam uarias, & tam odiosas ac molestas horum infeliciam

feliciter temporum perturbationes nullam neque diurnam, neque nocturnam quietem partem percipere poterat. bene igitur cum ea, bene inquam, actum est, quoniam omnibus tandem miseris liberata, praeclaris suis actionibus, & uirtutibus preparata in caelo praemia consecuta est. quare si nobis cordi est, quod illi gratum sit efficere, cupit illa nos suo potius bono gaudere. quam nostro malo tristari. quae pro mortali huius uitae conditione, proque tam crebris calamitatibus, quas animo quidem constanti, sed iam tandem fatigato ferebat, immortalis ac sempiternam beatitudinem adeptam est. nobis autem inscisciari nemo potest, quin malum quidem grauissimum acciderit, sed postquam ita Deo placuit, & id iam immutari nullo nostro dolore aut fletu potest, omnem si quo modo fieri potest, sin minus maiorem saltem maroris partem a nobis fortissimè reiciamus. quod quidem te pater optimè, pro tua singulari uirtute atque sapientia sine ulla dubitatione facturum credo. uos autem sorores carissime, quarum aetas ad resistendum dolori adhuc est imbecillior, ita cogitate; matrem nostram nolite nos amplius mortem suam deslere, cum longè nunc feliciter uiuat, quam antea cum nobiscum uiuere uidebatur, sed eam putate nobis iubere, ut iam tandem a fletu mentes nostras ad imitandas eius praeclaras & honestas actiones reuocemus. quod si dum ea uiueret, semper eius praecipis libentissime paruistis, uidete ne hoc tempore, cum ad beatiorum uitam transierit; non ei parere nobis turpissimum sit: iubet igitur mater, ut iam tandem a lachrymis abstineatis, & ea potius frequenter animo repetatis, quae nobis honeste uiuendi praecipia uiuens tradidit, suisque uestigijs, quantum uestra facultas fert insistere contendatis. hoc ei multo gratius, multoque iucundius erit, quam sit immensus iste dolor uester. at nobis cognati, & affines, qui praesentia uestra nostrum hoc funus honestare uoluitis, & uestro maerore declaratis, quam molesta nobis acciderit haec nostra calamitas, faxit Deus optimus maximus, ut omnia bene, & feliciter conueniant, talisque fletus ac dolor uel nunquam uel saltem rarissime contingat.

L V T I E N C O M I V M

O R A T I O . I X .



LV R I M I S in rebus imperita multitudinis, & vulgarium hominum ignorantiam, ac mentis caecitatem licet intueri, Quirites, qui tam praecipiti, ac temerario in rebus ferè omnibus iudicio vtuntur, & cogitationes suas ita distrahi patiuntur, vt ea sepius vituperant, quae maxime laudanda esse videantur, contraque saepenumero mirifice probent, quae plurimum essent improbanda. Quotus enim quisque reperitur, qui saluberrimis potiusquam iucundissimis cibus delectetur? aut qui malit cum abstinentia sanus esse, quam cum intemperantia semper egrotare? similia est etiam opinionum ratio: trahitur sua quisque cogitatione, eaque laudat, quae putat esse magnifica, vituperatque contraria: sed pauci admodum rerum naturas uerè perspiciunt. & ad id tantum omnes, quod in praesentia utile esse videtur, toto impetu rapiuntur, caetera quae sunt à sensibus remota non ita diligenter considerant. Quamobrem cum falsis opinionibus tantopere fallantur homines, nulla repente spernenda est oratio, quae Vulgi sit opinioni contraria, quamuis enim initio propter insolentiam absurda esse uideatur, tamen exitu plerumque utilissimo atque iucundissimo concluditur. Sed uobis adhortatione mea nihil opus esse intelligo, quos iam erectos omnes, cum hilaritate quadam expectare uideo, quid hac noua, atque admirabili causa deluto hoc est de re, quemadmodum fortasse vos existimatis, tam humili, atque abiecta, dicturus accesserim. Hoc enim ita natura comparatum est, ut insignis semper nouitas mortalium animos erigat, atque excitet; quae si talis est, ut eos audita commouere possit, affectos aut summa iucunditate, aut ingenti tristitia derelinquit. Ac mihi quidem Quirites, hoc unum erit, in hac oratione studium, ut quaecumque dixerò non solum iucunda, sed etiam admiranda uobis esse uideantur. Quod si quis mihi Deus uestram ad me audiendum beneuolentiam conciliarit, efficiam profecto, ut intelligatis, nihil esse luto nobilius, nihil preciosius, nihil utilius, nihil denique raris necessarium: modo quam opinionem, iam uestris mentibus comprehendistis, eam si ratio conuellet, ac labefactabit, si denique ueritas extorquebit, libenti & aequo animo remittatis. Tunc certe praecleara illa quorundam hominum ingenia, negligencia

tia nomine condemnanda esse indicabitur, qui cum eloquentia sua genus humanum ab hoc tanto errore liberare possent, ne rem adeo preciosam, & excellentem aspernaretur, maluerint in nugis quibusdam puerilibus, & annilib. fabulis, otium suum frustra consumere, dum alius quartanam febrem, alius caluitium, alius muscam, alius item aliquid ridiculum laudat: Quin etiam nouissime) si Dijs placet) inuentus est, qui Stultitiam & scabrum laudarit, & qui Asinum ad astra laudibus euehere conatus sit: Quae posteaquam in vulgus disseminata fuerunt encomia, superest (inquit, vir quidam è populo) ut lutum etiã laudetur, quam ego uocẽ cum audiuissẽm, qui iam antea sepius luti uirtutes animo reputaueram, addidisset que uir ille, fortasse uerius hoc posset, & magis iure laudari, statim hominis solertiam exosculatus sum, & eius sententiam magno opere comprobauit. Quorsum enim quis ingenium aut dicendi facultatem ostendet, ubi non opus esse uideatur? ibi sunt eloquentiæ vires ex promenda, ubi vel innocentes, ab iniqua criminatione liberentur, uel ab hominum mentibus falsæ opinionones reuellantur, quæ magnam humano generi perniciem atque ingentes calamitates, apportare sępenumero solent; quemadmodum apud Platonem Socrates sapientissime disserit. Quæ me ratio potissimum ad hanc causam impulit, ut hæc quæ iam penitus insedit, & inueterauit in animis hominum opinio, si fieri potest euellatur, & iam tandem intelligent homines quod in omni sæculorum memoria semper antea latuit, nihil uniuerso cæli ambitu contineri, quod utilitate, atque excellentialutum antecedit: quod quamuis incredibile primo aspectu esse uideatur, tamen cum rationes meas diligentius audieritis, vos ipsi sponte uestra uerissimum esse, non dubitabitis, confiteri. Primum igitur mihi uidetur de nobili atque excelso luti genere, deinde de præstantia, tandem de utilitate esse dicendum. Genus est enim eiusmodi, quod antiquitate, ac nobilitate, quacunque in terris gignuntur, antecellit; in qua declarando, si fortasse paulo altius exorsus, repetere memoriam antiquitatis uisus fuero, ignoscite Quirites, hoc enim ipsius rei magnitudo, postulat, quæ me breuiter orationem perstringere non finit. Antequam cæli rotunda conuersio fieret, cum nondum esset humanum genus procreatum, neque ulla adhuc in terris essent animantes, non herbae, non frutices, non arbores, nulla denique rerum earum quæ è terra nascuntur species, ac forma; Vnus erat toto natura uultus in orbe.

Quem dixere Chaos, rudis, indigestaque moles.

Horum quatuor omnia gignentium corporum, terra, aque, aeris, ignis, natura permixta erat, neque unum ab altero dignosci poterat, cum tamen maxima esset inter ea discordia, si quidem:

Frigida pugnant calidis, humentia siccis,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Donec

M. AN. MAIOR AGII

Donec ratio Dei sempiterna, propter incredibilem sapientiam suam agnoscit, quam excellentium rerum esset in eis naturis materia, si probus artifex accessisset. Itaque cum ipse Deus probitate maxime prestaret, naturas illas, non tranquillas, & quietas, sed immoderate agitatae, & fluentes assumpsit; easque ex inordinatis in ordinem adduxit. Hoc enim iudicabat esse prestantius: & superiorem igni locum tribuit, quia leuissimum omnium esse uidebat, proximum aeri, tertium aque, quartum & ultimum in medio totius mundi, quo graua omnia deferrentur, terra tradidit; ubi cuiusque generis, uel inanimi, uel animantis, uel muti, uel loquentis origo est; ubi uita, ubi interitus, ubi ex alio in aliud assidua uicissitudo atque mutatio. nam ex terra gignuntur omnia, rursusque in eam omnia recidunt, atque ita frequenter immutata, corrupta, deinde rursus generata, uicissitudine quadam aeternitate obtinent. Hic mihi forte succlamet aliquis, cui haec quae commemoro, diphthera, quod aiunt, Saturnique rebus antiquiora uideantur. Quid ista tam obsoleta, tanquam rancida prosunt ad Luti tui laudes, & genus celebrandum? Iam profecto intellegitis Quirites, non haec sine maxima causae tam ex alto repetisse; hanc enim quam nos terram, & rerum omnium parentem ac procreatricem appellamus, cui locus omnium honorificentissimus in medio datus est, quae nos gignit, alit, ac sustinet, quae denique non tantum hominum, sed etiam immortalium Deorum, domicilium gratissimum est, nihil aliud quam Lutum, & totius caeli, reliquorumque omnium elementorum purgamentum esse, perspicuum est. Nam cum constituisset Deus bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiscere, quo ad natura pateretur, in medio totius, locum praestantissimum ubi generatio fieret, elegit, quo facile, & caelum ipsum, & reliqua naturae, dimittere semina sua, detractionesque confecti, & consumpti alimenti possent. Hac de causa factum est, ut quaecumque graua sunt & solida, naturae ipsius instinctu, atque impetu medium mundi locum petant; neque quicquam omnino grauitate praeditum potest alibi quam in medio consistere; quoniam semper ex utraque natura praemittitur quod graue est: quis autem est, qui nesciat, Lutum esse grauissimum? ideoque necessario fieri, ut in medio mundi loco perpetuo consistat? quod cum terra proprium sit uere concludi potest, terram nihil aliud esse quam Lutum. Ignoscite Quirites, si uobis nimium uideor agere Philosophice, nam in hoc uno rei cardo uertitur, unde Lutum generari putemus, aut quid ipsum esse statuamus, quod si recte semel intellectum fuerit, caetera deinde omnia facillima uidebuntur: Sed ad rem redeamus. Cum igitur in loco maxime omnium honorifico, hoc est, ἐν τῷ Μέσῳ , ut aiunt Philosophi terra sit, caetera autem omnia circumstantia, & eam quasi custodire gratia muniant, & quicquid habent purgantem atque fecis in eam, procreandi causa demittant, nemini dubium esse potest,

est, quin aut tota, aut saltem ex maxima parte terra, reliquorum corporis purgantium, atque Lutum sit. Sed ne fortasse nobis idem quod Sophistic accidat, qui solent ex ijs quæ probabilia uidentur, neque sunt, argumenta sua concludere, querenda est ex grauisimis auctoribus Luti definitio, quæ nihil aliud est, quam inuoluta res, atque obscura natura explicatio, sic enim explicatio, sic enim facile quod querimus, Luti genus inueniemus. Quis autem post homines natos fuit uaquam Platone grauior? quis intelligentior? quis sapientior? equidem huius exo singulis uerbis centum aliorum testimonia dignè comparari posse non existimo. Is igitur optimus definiendi magister in Thæxeto sub eia persona quem semper grauisimum introducit, hoc est Socratis, Lutum ita definiuit: γῆ ὑγρὸς ἐκπαύσατο λόβῳ αἰσῆ. Lutum, inquit, terra est humore permixta. Iam igitur Luti præclarissimum genus inuenimus; hoc est terram & humorem, ut humor Luti pater sit, terra uero mater. Quis autem adeo rerum ignorans est, quis tam imperitus, tam rudis, quin intelligat, quanta terræ sit & humoris excellentia? nam humor ille est, quem post conditum orbem, Deus opt. Max. rerum omnium generationi præfecit, ut sine eius auctoritate, nihil quicquam omnino gigneretur; quem non tantum ijs, quæ à terra nascuntur, sed etiam sempiternis illis ignibus, quæ sidera uocamus, alimentum præstare uoluit, persuasum enim habent plerique Philosophi, Solem, Lunam, cæterasque Stellas omnes humore facti: quid quod tanta est humoris excellentia, ut per eum solum Dei iurare soleant? & cum iratum habere magnopere caueant? quippe qui præclare intelligant, quanta sit eius apud Summum Deum auctoritas, cui tanta sit administratio demandata, ut omnia gignat, atque nutriat, hac de causa sapientissimus uir Thales Milesius, humorem rerum omnium parentem esse pronunciauit. quid autem de terra dicam? quam non tantum hominum, sed etiam Deorum matrem esse dicunt? Itaque plurima telluri, apud sapientes illos ueteres dicata fuisse templa legimus; tamque inter Summos Deos fuisse cultam, & honoratam. sed mihi nequaquam omnes humoris & terra laudes commemorandæ sunt, quæ sunt profus innumerabiles, atque infinite, neque uobis, ut opinor, ignota satis est hoc tempore docuisse, natum esse Lutum ab ijs parentibus, qui omnium præstantissimi atque excellentissimi esse uideantur. Hoc se genere, hoc sanguine procreatum esse Lutum gloriatur, nunc eius etiam præstantiam, atque excellentiam uideamus. quæ tanta est, ut non modo parentibus suis, humori, ac terræ non cedat, sed eos etiam longo interuallo superet: quamuis enim ut iam antea diximus, humor generationi præsit, & sine eius auctoritate nihil gignatur, tamen nihil ei sua potestas proderit, nisi terræ commixtus Lutum procreet, uide postea nascantur omnia: quis enim non intelligit, nihil inueniri posse, quod non ex Luto generetur? deme Lutum ex hac admira-

rabili

M. AN. MAIORAGII

rabili mundi machina, non iam erit id quod prouerbio dicitur, nec ex anno tollere, sed idem quod solem extinguere, aut Deos à cælo diripere. Quid enim fiet? quid nascetur? quid procreabitur? quis non omnia uidet statim interitura? nam unde genus hominum? unde tot animantium terrestrium, aquatiliū, uolucrum generas? unde tot arborum formæ? tot herbarum species? tam uarij flores? tot munda fructus? tot frumenta? tot segetes? an non omnia, primo uitam, deinde etiam uiuendi facultatem Luto acceptam ferunt? nam si tandem omnia, quemadmodum Philosophi docent, in idem abeunt, ex quo prius constituta fuerant, & quotidie uidemus, quicquid interit, in Lutum conuerti, profecto Lutum rerum omnium principium esse necesse est; de quo sanè, nisi planè in phisicis (ut ait Cicero) plumbei sumus, dubitare non possumus: Quis enim nescit illud in scholis ab omnibus philosophis tantopere iactatum & celebratum Theorema, quod ab Aristotele summo natura interpretæ sumpsertunt, uniuscuiusque rei interitum, atque corruptelam, alterius esse ortum, ac generationem? Atque in hoc quidem, cum in alijs plerisque rebus mirandam in modum dissentiant, & penè inter se digladiantur Philosophi, mirum quam conueniant, ut nullus unquam ab eis sensisse uideatur. Omnem autem alicuius rei corruptionem à nobis Lutum appellari, nemo est, quin intelligat; ex quo cum omnia gigni Philosophi dicant, idem est, ac si clarissima uoce predicarent, rerum omnium parentem esse Lutum. Quid ad hæc contra dici potest? nõ nos contentis fallaciter argumentis, aut falsis conclusionibus hæc tam uera colligimus; sed ab ipsa natura rationes nostras accipimus; ipsa nobis hæc argumenta suppeditat; ipsa nobis manus inijcit, & pauca consistere iubet, atq; hæc diligentius explanere: cupit hunc errorem ex hominum mentibus radicatus euellere; cupit eximias Luti uirtutes omnibus notas, ac planas fieri; ut tandem aliquando desinant homines ei maledicere, parentemq; rerum omnium, & auctorem suspiciant, ac reuereantur. Quemadmodum igitur Figulus ex argilla uasa sua format, & effingit, ita Natura illa melior, quem Deum uocamus, ad omnium rerum creationem Luto semper utitur: Itaq; uir optimus, ac sanctissimus Agapetus ad Iustinianum Imperatorem scribens, admonet, ut nequis Maiorum nobilitate gloriatur, quoniam nulla est in ortu differentia; omnes enim, inquit, tam qui Reges sunt, & Imperatores, quam qui humili & obscuro loco nati sunt, eundem primum parentem, Lutum habent. Sed quid multorum testimonijs opus est cum nobis ipsa ueritas sacris in literis aperte dicat, & clara uoce testetur, ex Luto fuisse homines primo conformatos? quod ideo de hominibus potissimum scriptum est, non quod ipsi soli sint ex Luto procreati, sed ne quisquam parentem suam posset ignorare: quod etiam Homerus omnis Philosophia pater intellexisse mihi, uide-

tur,

Vir, grauiſſimus, & ſapientiffimus Auctor, à quo ceu fonte perenni, quicquid in omni doctrinae eximium eſt, emanauit; qui cum in Iliade ſua Menelaum Graecorum ignauiam increpantem refert, quòd cum Heſtore ſingulos ad certamè prouocante, nemo congregi auderet, his uerbis uſus eſt ἄλλ' ὑμῶς μὲν πάλῳ ἴε' ὑδρῶν καὶ γαῖα γῆρο. σθε, optat .n. ut intereant, atq; ideo precatur, ut in humorem, & terram conuertantur, hoc eſt in idem diſſoluantur, ex quo prius conſtituti fuerant. Sic enim acutiſſimus Philoſophus Alexander Aphrodiſiensis Homeri ſententiam interpretatur, ex Terra (inquit) & humore gignuntur omnia, & in terram atq; humorem omnia diſſoluuntur. quod etiam ſenſit Epicharmus ſiculus, cum dixit: ἀπὸ γῆς ὅθεν ἴδ' ἔγαμ' ἐς γαῖαν ἔπεινα δ' ἀνο denique etiam Ariſtoteles in Rhet. iudicat olim eos, qui ſeruos ſe profiteri uolent, terram, & aquam domino tradere ſolitos, tanquam omnium rerum iure ſeſe abdicantes. Quae cum ita ſint, iam profectò Quiritès perſpicuum eſt, quam magnus exornandi Luti campus, nobis apertus ſit, quam amplè, quam grauius, quam copioſè Luti laudes exequi poſſimus: cum enim ut omnes eruditi cenſent, ex terra, atq; humore, quicquid eſt ubiq; precioſum, quicquid eximium quicquid utile generetur; cumq; (quod caput eſt) etiam nos ipſi, cum ceteris animantibus, ex eadem terra; atque humore fingamur, terra uero humore permiſta Lutum ſit, ut ex Platonis auctoritate paulo ante demonſtrauimus, quod ingenium inueniri tam ſublime poteſt, què lingua tam uocabilis, què dicendi copia tam præcellens, què minimam earum laudem partem, quibus Lutum digniſſimum eſt, reſenſere cõmemorando poſſit? Et enim, ſi magnam quiddam aſſecti uidentur ij; qui rem aliquam precioſam, ut argentum, aut aurum, aut aliquid eiufmodi ſatis egregiè laudant, ſi difficillimè eſſe fatentur omnes, oratione res honeſtas, atq; laudabiles poſſe vincere, qd tandem in Luto laudando, quod unum omnia complexum eſt, quanta difficultas exiſtimanda eſt? ſiquis enim eius præſtantiam animo diligentiffimè uoluerat, is nimirum intelliget, maius eſſe quiddam, non modò quam homines opinentur, ſed etiam quam cuiuſquam eloquentia capere poſſit, perfectè Lutum exornare uelle, tantoq; eſſe difficilius idem rectè laudare, quanto rebus omnibus precioſis, & præſtantibus antecellit. Hic non Iſocratis iucunditate, non Lyſiæ ſubtilitate, non Hyperidis acumine, non AEſchinis ſonitu, non Demotheſis ui, ſed diuina quadam potius opus eſſet eloquentia, quæ nũquam ante has audita, nunquam nata, nunquam excogitata fuiſſet: non enim hac in oratione ſic nobis agendũ, ut in reliquis exornationibus agi ſolet; maiore quadam ingenij ſublimitate; uberiore dicendi facultate, grauiori modo utendum eſt. ſolent enim reliquis in rebus exornandis Oratores, ſemper aliquam adhibere contentionem, atque comparationem, ut rem eam quam laudant, altera, quæ tamen egregia ſit, longe præſtantiorem eſſe demonſtrent,

N qua

M. AN. MAIORAGII

qua rerum inter se colatione plurimum florere, atque enitescere solet oratio: sed quid est, ex omnibus rebus, quæ cælo continentur, tam eximium, tam excellentens, tam rarum, quod si Luto compareretur, non statim uilissimum, atque abiectissimum esse uideatur? Ponite ante oculos quicquid ubique preciosum est; ponite argentum, aurum, gemmas, margaritas: quid? annon in meritum uobis uenit, unde hæc omnia nata sint? nonne paulò ante docuimus, ex Luto, quæcunque in terris nascuntur, omnia procreari? hæc omnia quæ tantopere mirantur homines, quæ magis quam propriam uitam amant; quæ diligentissime custodiunt, pecunia, thesauri, diuitiæ, facultates; qui recte reputat, Lutum plane esse intelligit: quàm igitur absurdum fuerit, si quis unum aliquem terræ fructum, è Luto natum, uelit ipsi rerum omnium parenti Luto comparare? Proh Deum atque hominum fidem, quis adhuc de Luto præstantia dubitare potest? quis non illud ad astra tollat? quis non diuinitatibus efferat? cum intelligat è Luto tot egregios uiros, tot Reges, & Imperatores, tot ingenia præstantissima, tot sapientes, tot philosophos esse profectos? Quid? annon tot egregiæ substructiones, tot opida clarissima, tot nobilissima ciuitates, iacerent prorsus omnes, neque earum extarent uestigia, nisi Lutum prius extitisset? quid, ut minima commemorem, tot herbarum genera depellendis corporum morbis utilissima? quid frumenta? quid glandiferas, ac fructuosas arbores? annon in lucem omnes Lutum edit? quot animantium genera? quam pulchra? quam uaria? quæ naturæ totius uarietas? quot hominum species? hæc omnia Lutum edit, fouet, exhiberat. ò mortaliū genus ingratiſſimum. ò detestabilem perfidiam. ò mentem penitus execrandam. ergo quod te procreat, quod nutrit, quod educat, quod omnem incunditatem affert, id tu negligis? conculcas? aspernaris? sine quo ne unum quidem diem uitam agere potes id à te non aliter atque rem abiectissimam reijcis? quod tibi lucis huius, atque uitæ causa est, id apud te commorari non sinis? quod omne tibi commodum, omnem uoluptatem præstat, id abigis, expellis, exterminas? Proh Di immortales, non intelligitis homines cum Lutum contemnitis, uos quidquid in terris bonum est contemneret? non intelligitis parentum uestrum uos negligere, cum Lutum negligitis? non uenit in mentem quæ uestra fuerit creatio? unde nati sitis? ex qua materia conditi? Formauit, inquit Moses, Deus hominem ex limo terræ. uide quanto sit te Lutum præstantius, quanto ipse Luto sis inferior, quid supra Lutum cristas tollis? quid exeris cornua? quid superbis? ex limo terræ creatus es. ecquid hoc intelligis? ecquid consideras? ecquid genitorem tuum agnoscis? quid aliud est, ex limo terræ, quam ex purgamento Luti? cum initio docuerimus, terram ipsam esse Lutum? Iam tuum homo superbissime parentem agnosce: non aspernare cuius ex genere prognatus es; reuerere quod

tibi

tibi viuendi causa fuit, si teipsum aliquid existimas, si rerum generationem honestam esse tibi persuades, si quid in orbe terrarum vtilile atque honestum esse credis, cur non id vtilissimum, & honestissimum esse, à quo nata sint omnia confiteris? nati sunt homines è Luto, nata pecudes, nata arbores, nata frumenta, natum denique quicquid in terris inuenitur, & quisquam dubitabit, id esse preciosissimū dicere, a quo sunt omnia que preeciosa sunt? de Luto sumus, in luto viuimus, à Luto pascimur, in Lutum conuertemur; itaque nihil à scarabæis in hac parte differimus, & tamen excellentiam Luti non agnoscimus: imò tanquam rem immundissimam repediamus. cur? quia falsa trahimur opinione; neque recta animi ratione res definimus. at ceteras res amplectimur, aurum, uestes, frumanta, pecunias, & id genus cetera magna cum diligentia conseruamus: qua de causa? quia presentem uideamus utilitatem. sed unde sint hæc omnia, que tantopere diligimus, nemo considerat. Quid illud est, quod in arca centum clauibus clausum tam accurate seruas? Lutum. Quid est quod in horreis tuis studiosissimè congregas? Lutum. Quid in apothecis, & dolijs, tam cupidè custodis? Lutum. In summa, quicquid amas, quicquid amplecteris, quicquid obseruas, quo factus es, quo uestiris, quo pasceris Lutum est. I nunc & illud improba, quo carere nullo modo possis, nisi planè uelis ex hac uita demigrare: nam in te quidem nihil est Luto præstantius, pter animū generi humano Deorū munere datum: quasi bonus fuerit, atque omni uirtutū genere cumulatus, nō dubiū, quin diuinus sit, & sælix, ac beatus; sin autem malus, & sceleribus imbutus, non solum Luto est inferior, sed etiam, rerum insimarum omnium uilissimus & abiectissimus. Reliqua omnia mutantur, & uicissitudine quadam, oriuntur, & intereunt, eamque mutationem, & uicissitudinem omnem Lutum efficit; quod & Philosophorum auctoritate, & Physica ratione, & diuina etiam scripturæ testimonio facillè comprobatur. Quare iam profectò uidetis, Quirites, quem mihi aditum ad Luti laudes patefecerim, quam patentem cāpionem habeam, in quo plurimum exultare possit oratio: sed mihi sigillatim omnia complecti, nec animus est, nec si esset, ego par essem oneri sustinendo. nam si quis perfectè Lutum exornare uoluerit, eum per singula que in orbe terrarum laudabilia reperiuntur. ire necesse est: quam rem. quis nisi planè sit insanus, prestare se posse commodè speret? Itaque licet ea que Luto constant, maxima laude digna esse uideantur, tamen ne nimum longa sumatur oratio pratermittere omnia constitui: sed mehercle certo scio nos intelligere, Quirites, quantum ex Luti laudibus abscederim, posse enim argentum, & aurum celebrare, possem uniones, gemmas, quicquid ubique putatur esse preciosum, possem ipsos homines, omne genus animantium, possem herbas, segetes, arbores, omnia denique possem in encomio Luti nominare, cum

M. AN. MAIORAGIO

manía, quemadmodum antea diximus, ex eo promanarint; sed me repri-
nam, malo enim ut ueram aliquam Luti laudem à me desideretis, quam fab-
sam afflictam esse existimetis: quare Lutum ipsum per se solum considerare-
mus, cuius tam eximia uirtus est, ut Deum etiam immortalem, ad sese plu-
rimum amandum alliciat. sed ne fortasse uestrum aliquis hoc esse maledictu,
aut conuicium in Deum arbitretur, quod ab eo Lutum uehementer amari di-
xerim, eius opinioni mihi satisfaciendum esse iudico; cum ut omnes nos ab
hoc errore liberem, tum ut etiam hac occasione Luti uirtutes, quæ iam in
obliuionem planè concesserant, tandem aliquando magis, atque magis emi-
nere, atque apparere incipiant: uerum ad ea quæ dicturus sum reficite quæ-
so animos uestròs, Quirites; noua quedam, & ante hunc diem inaudita
proferre in lucem molior; sed mihi uestro erecto, atque attento animo opus
est: si quid enim attentionis fortè remiseritis, nullo modo fieri poterit, ut
hæc quæ iam aggredior dicere mysteria intelligatis. Nam pro Deum atque
hominam fidem, non mentem uobis uenit, quanta res, & quanti ponderis
agatur? agitur de summa Luti existimatione; id autem eiusmodi est, ut nihil
omnino dici grauius, aut excogitari possit. Cum enim omnes ferè mortales
immeritissimo Lutum odio prosequantur; quamuis paucissimi sint, qui quo sit
in illud animo Deus intelligant, quid futurum putatis, si semel in animis ho-
minum hæc opinio prorsus infederit, Lutum à Deo non diligit? quis enim il-
lud eximium esse credat, quod Deus amare non uideatur? quis non potius id
uile, & abiectum putet, quod à Deo reprobetur? Quod si certissimis argu-
mentis, Lutum, & à Deo diligi, & cæteris omnibus rebus, quæ in terris
creata sunt anteponi docuero, quid erit cause, cur non etiam nos, id omnium
rerum excellentissimum iudicemus? Iam igitur nos illud mirificum uestro
mentis acumen intendite; ego rem ipsam aggredior. Principio cum à Luto
discessum est, nihil in terris homine præstantius inueniri, nemo est qui du-
bitet: quin etiam illud omnes boni consententur, hominem ex omnibus ani-
mantibus à Deo plurimum amari. quod etiam ipsa nos ratio credere penè cog-
git: uidemus enim quæcunque in terris gignuntur, ad usum hominum om-
nia creati, uidemus etiam, ac sentimus Dei prouidentiam in hominibus ad-
iuuandis, & custodiendis semper excubare. non ignoramus à Deo proprium
filium, ut ab erroribus homines, & ab æternis supplicijs liberaret, & celo de-
missum, & uinclis, ac uerberibus, atque omni supplicio excruciatum, ac ne-
catum fuisse. sed innumcrabilia Dei sunt, erga homines summi amoris indici-
cia, cum præsertim etiam ad imaginem, & similitudinem suam, ut sacra li-
tera testantur, eos creare uoluerit, & rationis, atque consilij participes ef-
fecerit. uideamus igitur ex qua materia Deus hoc animal, sui simile, ratione
præditum, prouidum, sagax, acutum, multiplex, memor, plenum consilij,
quod

quod maria, terras, caelum mente, atque cogitatione complectitur, quod unum ex tot animantium generibus, sibi ratione ac sapientia socium assumptit, videamus (inquam) ex qua Deus hoc animal materia finxerit. Credibile est, praestantissimum omnium animal, ex ea materia, quae Deo maxime grata esset, conformatum fuisse. quid igitur aiunt sacrae literae? unde formatum hominem ab initio commemorant? non ex argento quod ab omnibus preciosum aestimatur; non ex auro, quod plurimi homines maiore quam Deum ipsam amore prosequuntur, non ex smaragdis, vnionibus, chrysolitis, aut alijs id genus lapillis, qui preciosissimi creduntur, sed ex limo terrae; hoc est de Luti flore. Quid amplius postulatis? obsecro nos, Quirites, hoc Dei factum vobiscum diligentius perpendite, tum facilius statuetis quanta Luti sit excellentia. Deus optimus maximus, qui pro summa sua sapientia, rerum omnium naturas etiam antequam eas crearet, optime nouerat, qui facillimè quid cuique praestet & exquisitissimè discernit, eum simile sibi, & ratione, ac lege socium vellet animal procreare, Lutum ex omnibus rebus potissimum elegit, ex quo formaret eum animantem quem ceteris omnibus praeficere statuerat, cuius rei quid aliud in causa fuisse dicemus, praeter mirificam quandam Lusi praestantiam, quae Deum etiam ipsum ad sese amandum allegerit? ueniant nunc irrisores huius orationis, & illud sanctissimi vatis, atque Regis Davidis interpretentur, de stercore erigens pauperem, ut colloct eum cum principibus, cum principibus populi sui. quid est queso, quod de stercore pauperem erigit? quid est quod eum cum principibus suis colloctat? nisi quod Luto summo opere delectatur, & eos plurimum diligit, quos omni studio, curaque; Lutum obseruare uidet? Quid hoc loco mihi respudabitur de Luti uituperatores? huc queso mecum in arenam descendite. conferte pedem, uibrate tela, promitte uestram illam maledicam orationem orationem. Quid preliantes, ut aiunt, de muro iudicatis? cur infixi iaculo Parthorum more fugitis? cur in portu spernitis tempestatem? facile est accusare, nullo defendente; facile uituperare, nullo contradicente. huc adeste, si quid est in pectore roboris, & in me Luto patrocinate criminationes uestras exponite: efficiam profecto, ut intelligatis, longe aliud esse contra veritatem ipsa praesente diserere, quam ad uentos uerba facere. & innocenti nulla causa, nulla ratione maledicere. cur enim obsecro Lutum improbatis? quo crimine damnatu? cui culpe Lutum affine iudicatis? tacent, & ora pallor albus occupat. Proh Diu immortales, tanta ne quemquam mentis caligine circumfundit? tantis erroribus excacari? ut quod in primis Deus diligit, id audeat improbare? quod praestantissimum esse Deus censet, id existimet esse vilissimum? malum est boni uiri iudicio non acquiescere; peius est amici uerum condemnare iudicium, pessimum uero parentis sui sententiam optimam non admittere. quid dicam, quantum tandem

M. AN. MAIORAGIO

tan-dem scelus existimandum sit immortalis Dei iudicium vituperare? sed iam querelarum satis, id quod instituimus persequamur: non enim in hac re solum amorem suum erga Lutum Deus indicauit; sed in alijs etiam quam plurimis, quas hoc tempore singulas enemerare non necesse est. unum etiam, aut alterum erga Lutum diuinę bencuolentię signum commemorabo, deinde ad alia uertam orationem meam. Iam plurima Dei filius (ut in sacris historijs legimus) admiranda suę diuinitatis indicia dederat, & quotidie magis erga homines incredibilem amorem ostendebat, dum alios Dæmonibus oppressos liberaret; alios iam uita funktos à mortuis excitaret, surdis auditum, mutis locutionem, egrotis integram ualitudinem redderet; sed illud etiã restare uidebatur, ut in hominum parentem Lutum, aliquod beneuolentię suę signum ostenderet. Ecce autem cum per quandam regionem iter faceret, hominem ab ipso natali die cæcum reperit, quem cum uidisset, uenisse tempus existimans, ut eundem se esse ostenderet, qui mundi initio genus humanum ex Luto formauerat, & ut luti præstantiam omnibus notam faceret, quid fecit? expuit in terram, & proprijs manibus Lutum composuit; atq; eo Luto cæci illius oculos perunxit; quo factò confestim ille, nunquam antea gustatum uidentis sensu accepit. Quis igitur non intelligit, omnium hominem conseruatore Christum hoc suo factò declarasse, Luto nihil prorsus esse nobilius, ex quo visum, sensuum omnium excellentissimum reformauit & multa alia prius & egregia facinora gesserat, innumerabiles, & varios morbos depulerat, nullo unquam pharmaco, nullis herbis, nulla arte medica usus est, sermone tantum, aut tactu, morborum genus omne profligabat. Itaque nemini dubium esse potest, quin hunc etiam cæcum si uoluisset, uno uerbo sanare potuisset. cur igitur Luto potissimum eius oculos unxit, & sanauit? non alia quidem (ut opinor) de causa, nisi, ut Luti præstantiam, atq; nobilitatem indicaret, & parentis sui mortales admoneret; quanto. n. quis, Luto parenti suo, similior efficitur, tãto maior, atq; beator esse solet: sed hoc obsecro mysteriũ, Quirites, diligẽter aduertite, qua. n. in re uera est, ac summa felicitas? nempe opinor in eo, si quis plurimum à Deo diligatur: quis autem uehementius amatur à Deo, quàm qui Luti naturam, quo ad eius fieri potest imitatur? & qui præclare intelligit, quantæcumque ei sunt accessiones, & fortunę, & dignitatis, ex Luto se ad eos ascendisse, & non ita multo post ab eis ad Lutum se rediturum? hoc est quod ubique Deus præcipit, ut qui uoluerit omnium effici maximus, & felicissimus, is primo minimus, & abiectissimus fiat. Quid aliud sacris in literis, magis quam summissio commendatur? uoluite diuinos libros, nullam in eis pene dixerim paginam inuenietis, in qua non humilitas, & abiectio maiorem in modum comprobatur: atque illi demum soli felices, ac beati futuri prædicantur, qui se Lutum esse

esse cognouerint . sed quam huius rei causam aliam asserre quisquam potest ,
 prater singularem quandam Dei , erga Lutum benevolentiam ? Agè uerò ,
 quis unquam ex omnium seculorum memoria , Deo gratior fuit , quam He-
 breus Iuba ? atqui hunc dimis in historijs legimus , non tantum in Luto ,
 sed etiam in sterquilinio sedere solitum . quid ? quod ipse Dei filius , à uate san-
 ctissimo ita loquens inducitur : Ego uermis , & non homo ; opprobrium ho-
 minum , & abiectio plebis . quid enim aliud est , plebis abiectio , quam Lu-
 tum ? clamat igitur Dei filius , cum hoc nostrum terrenum , atque mortale
 corpus assumpisset , se Lutum esse factum . quin etiam submissionis gratia , se
 filium hominis , hoc est luti nepotem frequenter appellabat . sed iam satis , ut
 opinor , à nobis declaratum est ; nihil in toto mundi complexu , Luto esse
 præstantius , nihil excellentius , cuius tanta auctoritas est , ut sine eo nihil
 quicquam in terris fiat , quod omnia generet , alat , augeat , ex quo precio-
 sissima quæque res originem trahant , unde nos etiam ipsi formati sumus , quod
 denique maiorem in modum à Deo diligatur . Restat , ut etiam de eiusdem
 utilitate uerba faciamus , quæ quamuis ex ijs quæ dicta sunt , maxima cogno-
 sci possit ; tamen , ut clarius etiam eluceat , & de illa dubitare nemo possit ,
 ad ea quæ supersunt aggrediar : uos uerò paulisper etiam dum huic orationi
 meæ coronidem imponam , non tantum aures , sed etiam mentes , atque ani-
 mas uestros accommodate . Non enim mehercle , ita nunc agam , quasi uim
 alicui , aut alteri rei tantum utilitatem asserre Lutum dicam , quod in cæte-
 ris rebus exornandis præcipuum esse iudicatur : nihil in hac oratione uulgare ,
 nihil demissum expectetis : omnia summa , omnia præstantissima . nihil in om-
 ni rerum natura dico esse , nihil toto Cælo contineri , neque paruum , neque
 magnum , modo sit animatum , cui rei Lutum non utilissimum esse uideatur .
 cum enim in rebus , quæ ex intima atque naturali motione , uitam habent ,
 animarum tria genera dicantur inueniri ; quarum una , uitam tantum nutri-
 entem , sine sensu , corpori subministrat , & herbas , frutices , arbores , edu-
 cit , alit , atque auget , altera non solum uitam , sed etiam sentiendi , atque
 ingrediendi uim , cunctis animantibus suppeditat , tertia omnium perfectissi-
 ma atque optima , solis hominibus intelligendi , cogitandi , reminiscendi uir-
 tutem asfert , his omnibus uiuentium generibus , plurimam utilitatem asser-
 re Lutum , ad uitæ commoditatem ostendemus . sed ne fortassis aliqua cadat
 in nomen ambiguitas , quoniam multis cognominibus Lutum est decora-
 tum , ea mihi declaranda esse censeo , quod facilius omnes eius utilitates per-
 spici possint : Atque illud primò sciendum , omnem à nobis putrefactionem
 atque corruptionem Lutum appellari , siue ea sit in animante detractio con-
 fecti , consumptique cibi , siue sit humoris & terræ permissio ; siue quocun-
 que alio modo , res aliqua putrida facta sit . hunc etiam communi uocabulo
firmum

M. AN. MAIOR AGIO

si num atque limum nuncupare consueuimus, ab agricolis. uerò letamen dicitur, ob id credo, quoniam, ut paulo post ostendemus, latari agros faciatur quod autem in corpore gignitur animalium, id communiter Stercus uocatur, unde Stercorari dicuntur agri, cum eo Luti genere uestiuntur: sed generatim Lutum omne, cænum etiam dicitur, quæ sanc græca est appellatio, quam si latine uelis interpretari, commune significat; nihil enim Luto communius, quod ut dicere institueram, rebus omnibus animatis maximam asserre solet utilitatem. Primum enim, Quiritibus, quis uestriam est quin intelligat Luto segetes, at que omnia sata maiorem in modum exhilarari? nam tullus ipsa rerum omnium parens, nisi Luti filij sui presidio sustentetur, uires integras ipsi rebus, quæ nascuntur ex ea, ministrare nullo modo potest; unde factum est hominum solertia, ut agri quo fecundiores essent Luto uestirentur, quæ res ab agricolis Stercoratio nuncupatur; cuius tantam utilitatem esse sentiunt omnes, ut quamuis primum auctorem ignorent, tamen eum propter hanc solam inuentionem in Deorum numero collocandum esse senserant. scribit enim Macrobius à Romanis Saturnum fuisse Sterculium uocatum, & eo nomine pro Deo cultum, quod primum Stercore fecunditatem agris comparauit; sed Augustinus in libris de Ciuitate Dei, Pici patrem Stercon fuisse scribit, à quo peritissimo Agricola sit inuentum, ut fimo animalium agri fecundi fierent, atque ab eius nomine Stercus dictum: at uerò Plinius (inquit) Italia regi suo stercurtio, Fauni filio, ob inuentum Stercorationis immortalitatem dedit. sunt qui dicant Angiam regem in Græcia Stercorationem primum excogitauisset, quam Hercules in Italia deinde diuulgauit, unde nata fabula sit, Angiæ stabulum ab Hercule fuisse repurgatum: illud certe constat stercoreationis auctorem, ab antiquis indigitatum, & stercurtium nuncupatum fuisse; & merito: qui denique in tota agricultura Stercoreatione utilius? de qua doctus Hesiodus, ut apud Cicronem ait Cato, ne uerbum quidem fecit, cum de cultura agri scriberet, unde uehementer à doctis, atque intelligentibus uiris improbatum. Nam Homerus, qui multis, ut mihi uidetur, ante seculis fuit, Laertem lenientem desiderium, quod capiebat è filio colentem agrum, & eum stercoreantem facit. hac de causa uir ille sapientissimus Cato, cum de re rustica scriberet. præceptum optimum his quidem uerbis reliquit: sterquilinum magnum stude ut habeas, stercus sedulo conserua. uidetis ne quanta cura stercoris, grauissimo uiro Catoni fuerit? quis enim nescit quanto letiores ueniant in agris stercoreatis segetes, & quanto messem asserant uberiorem? hoc nimirum illud est, quod agricole cum agnouissent, Luto cognomen indiderunt, & quod latissimas fruges faciat, letamen uocitarunt. Itaque magnam eius rationem habere solent, & magno studio atque diligentia colligunt, quo suas. quisque agros, quam fieri potest, optime uestiant:

quin

quin etiam Lutum undique ueniantur, & in uasis (quod ego hisce oculis uidi) accuratissime collectum, domum portare non dubitant, eumque maxime strenuum atque industrium existimant, qui plurimum ex eo diligentissime collegerit. neque satis habent illud colligere, quod sponte natum inuenerint, sed artem etiam, & diligentem curam adhibent, ut quam plurimum fieri potest, augeatur. Quare non sine causa præter ceteros omnes mortales, agricolæ sanctitatis, & iustitiæ laudem adepti sunt, ut etiam in operibus suis ingeniosissimi uiri poetæ sinxerint apud agricolas longissimo tempore Deos habitasse, cum propter hominum scelera de ciuitatibus expulsi fuissent: quæ quidem fictio, nihil aliud mihi significare uidetur, quam longe sapientiores agricolas esse, quam ciues; nam quotidie serè Lutum ex ciuitatibus in agros exportatur: quod si uerum est id quod prouerbio dicitur, Deum esse illum, qui mortales adiuuat, nemini dubium esse potest, quin Lutum maximum numerum sit, quod pulsum è ciuitatibus apud agricolas habitet. quid autem utilitatis frugibus Lutum afferat, id in agris ipsis uerno tempore, cum propè, ut spicas incipiunt emittere, uidere licet. ibi tum bene stercoreatos agros aspicias, hilares luxuriare, segetes in eis magnitudine præcellentes, uiriditate conspicuas, culmo crassiore, calamo longiore, spica prominentiore; quæ iam eo tempore, non dubiam spem uberrimi fructus afferat. confer huic alium à Luto non adiutum campum; uides primo quasi tristitiam soli, culmorum raritatem, ac tenuitatem, segetes humiles, quodam pallore suffusas, ante tempus arcescentes, spicis minimis, aut nullis. illic uides eximiam ubique læticiam, hic autem squalidam tristitiam, illic messis abundantissimæ spem maximam, hic omnis annonæ desperationem. ecquid intelligitis, Quirites in quorum usum, atque utilitatem cedit hæc frugum abundantia? ecquid agnoscitis quanta sit in hac parte Luti potentia? non adeo vos tardo, aut hebeti puto esse ingenio, quin hæc facillime cognoscatis. Desinite Luto uestros agros obducere, tum demum facilius statuetis, quid Luti præsentia conducat, & quid absentia detrimenti ferat. Iam uero non frumentis tantum, sed etiam arboribus Lutum maxime prodest: quis est enim qui nesciat uites, ut reliquæ generæ prætermittam, quanto magis stercoreantur, tanto copiosiores afferre uindemiam? nam Luti succus ille pinguis, & uuidus, quem hebetes, & imperiti homines uilissimum, & sordidissimum esse iudicant, in suauissimum uini sâporem conuertitur: quod ne fortasse meum esse commentum putetis, sumus Philosophus, & rerum naturalium diligentissimus indagator. Empedocles, hoc affirmat, ut Aristoteles in topicis auctor est, cuius hæc uerba notauimus: οὐκ ἔστιν ἄλλο οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ σάπρον, καὶ γὰρ τὸ ἐκ τῆς ἀλλοτρίης τοῦ σαπίου ἐστὶν οὐκ ἄλλο ἢ τὸ σαπίον οὐδὲν. uinum igitur nihil aliud Empedocles aiebat esse, quam aquæ putrefactionem in uitis: quid autem aliud est aquæ putrefactio, quam Luti succus?

O cus?

M. AN. MAIORAGILIO

us? ergo quod tanta cum iucunditate bibimus, quod tantam nobis letitiam affert, tantam uoluptatem, quod tam suauis est, tam dulce, tam iucundum, quod (ut ait Horatius) curas abigit, quod cum spe diuite manat, Luti succus est. quid autem attinet hoc loco uini laudes commemorare, cum paucissimi reperiantur homines, qui non illud maiorem in modum appetant, & auidissime bibant? quid enim esset inter homines leticie, quid hilaritatis, quid uoluptatis, quid ingenij, nisi uinum esset? nam uini magnus amator Horatius eleganter ita clamat:

Fœcundi calices quem non fecere dise tum?

Vina fere dulces olerunt mane camene,

Laudibus arguitur uini uinosus Homerus.

Denique uir sapientissimus Cato uino tantopere delectabatur, ut ebrius se penumero fieret, sed neminem prorsus esse arbitror, quin intelligat, rem utilissimam, & optimam esse uinum: quare si quis hunc Deum liberum amat, quem quis non uehementer amat? is etiam Lutum eius parentem ut plurimum amet necesse est. Iam uero quantum hortis, oleribus, uiretis, Luto utile sit, ne commemorandum quidem esse censeo, cum ignotum nemini sit, eam demum hortum feracem fieri solere, ea olera tenera, & ampla perpetuo uideri, maximam in eis uiretis amenitatem semper esse, que luto fuerint optime saturatas, quis nescit olitores adeo luti studiosos esse ut ciuitates etiam cum gerris, & sportulis peragrantes, illud accuratissime colligant? atque etiam precio frequentissime comparent? quis non magnopere lætetur, atque exhilaretur, cum pinguis horti uultum aspexerit, quem luto diligens olitor saturarit? quid illo uiro speciosius? quid illa amenitate iucundius? hic ingentes brassicae, solido caule, brachia late fundunt, illic uirentes amplo capite porri subalbescunt, hic longe diffusæ beta luxuriant, illic ciborum requies lactuca crispatur, hic gravis cucurbita uentrem in longum porrigit, illic asparagi sub luto tenerrimi caput amplissimum exerunt. sed ne ego stultus, qui singula prosequi uelim, cum omnem hunc sermonem possim uno uerbo concludere. quicquid enim in hortis nascitur, id luto mirifice delectatur, alitur, augetur. sequitur ut animantibus etiam cuiusque generis, utilissimum esse lutum ostendam. Atque illa ratio potissimum animum meum inducit, ut coniunctim de hominibus, atque belluis agendum esse arbitrer, quod neutrum genus uideo sine luto posse diem unum uiuere; hic mihi Poetarum more linguas centum, oraque centum, & ferream uocem in mentem uenit, exoptare: tantam enim rem, & tam egregiam, nullus uerborum splendor, nulla sententiarum grauitas, nulla uis cloquentia, nulla denique animi contentio digne posset explicare; mihi quidem certe uoluntas non deest, ut cetera in dicendo digna re, digna uoluntate suppetant elaborandum est. etenim hæc, quam dicturus sum, luti utilitas

*uitas eiusmodi est, ut quamuis uerissima sit, tamen prope incredibilis esse
 deatur, quis enim ita facile credat, uniuersos homines, omnes tam agrestes
 quam domesticas belluas, luto uitam acceptam ferre oportere? quid igitur fa-
 ciam? cum iam dudum de luti eximia uirtute dicam? cum iam prope uim
 omnem uerborum effuderim? cum iam quicquid in me facultatis erat in di-
 cendo consumpserim? neque illud omnino prouiderim, ut aliquid ad hunc lo-
 cum mihi re seruarem? quibus igitur uerbis rem tantam aggrediar? opinor
 unus modus atque una ratio est. hanc luti tam magnam utilitatem in medio
 ponam. quæ per se tam clara est atque perspicua, ut nullius hominis ad eam
 amplificandam oratio requiratur; uos ipsi pro uestra prudentia quanta sit, ui-
 dere facillimè poteritis, nisi forte hoc non intelligitis. Quirites, quod ut om-
 nibus cognitum est, sic à paucissimis considerari solet, uos nisi uentris onus
 deponatis, & comedatis, nullo modo posse uiuere. sed cur tandem risum non
 continetis? non equidem dixi, uentris onus uos comesse oportere, sed uisepo
 uisepo Homericè locutus sum. omnem enim animantem uentrem prius ex-
 plere necesse est, deinde etiam exinanire: sed ne solertiam meam rideatis, qui
 hoc excogitarim, uidete quam pauci hoc aduertant, neque expleri uentrem,
 neque exinaniri sine luto posse. At dicet fortasse quispiam, ego uero sine lu-
 to uiuere possum, neque unquam luto uentri uacuo satisfeci. Quid illud quo
 uesceris, unde natum sit non intelligis? tam ne cito prioris orationis oblitus
 es? an non meministi, fruges omnes, uinum, ceteraque omnia quibus utun-
 tur homines, ex luto nata fuisse demonstratum? qui tibi cibus? quæ potio?
 qui uictus? si lutum non sit adesse potest? Proh Deum atque hominum fi-
 dem, tu sine luto uiuere diem unum posses? quare obsecro, aut quo cibo uen-
 tris egestatem subleuares? panem scimus è frugibus confici, quæ sine luto
 nasci non possunt, poma omnia de luto nata docuimus: carnes, ais, deuorantè,
 iam uero te non possum stulticiæ non condemnare. carnes comederes? quas
 obsecro carnes? nempe aut uolucrum, aut aquatilium, aut terrestrium ani-
 malium quod autè horū est animal, quod sine luto uitam agere possit? mitto
 iam de reliquis dicere, hoc unum premo quod omnium maximum est; qualis
 hominum esset uita sine luto? non equidem possum quod animo concipio uer-
 bis exprimere, sed quanto minus eloquentia ualeo, tanto diutius in hoc insi-
 stem, in quo summam Luti utilitatem uideo non posse denegari. ueniant om-
 nes Oratores, Sophistæ, Philosophi, Theologi, quid tandem contra hanc ora-
 tionem meam afferre poterunt? an erit eorum quisquam tam impudens, qui
 negare audeat, homines, pecudes, uolucres, pisces, omne genus animan-
 tum, Luto solo uitam propagare? quamuis erit fortasse aliquis, qui cum semel
 omnes rationis metas transgressus fuerit, etiam apertè ueritati contradieerit,
 & Soli, quod uiuit, tenebras offundere, non dubitabit. ceterum si car-*

M. AN. MAIORAGII.

nes & cupedias ei detrahas, mare statim (ut dicitur) cælo permiscebit. sed non uideo qua ratione possit huic hominum generi persuaderi, sine luto nullam esse uitam, nisi ualidissimis pharmacis, que uim habeant expurgandi multos dies exinaniantur, deinde cibus eis triduo denegetur: tunc demum intelligere incipient, atque alta uoce clamare, nullo modo se diutius sine Luto uiuere posse. quam enim impudens est, id inficiari quod abscondi non possit? nullum est anni tempus, seu uigiles, seu dormias, siue ambules, siue fededas, quo non semper tecum Lutum habeas; quod si fortasse casu aliquo, paulo abundantius egeratur, statim infirmus, ac debilis efficeris, nec pedes, nec manus, nec ulla corporis pars satis officium suum facit; quin etiam sæpissime nimio fluxum multi mortales intereunt, quem Græci morbum δίαρρῆαν appellare solent. & erit aliquis, qui Luto spoliatum uiuere se posse diutius existimet, cum sola eius immixtione uideat, statim homines fato concedere? quod autem de hominibus dico, idem etiam de cæteris animantibus intellectum uolo, quorum nullum adempto Luto superesse ullo modo potest. cibus enim omnis in ipso stomacho, priusquam alatur, atque utriatur, ut in Lutum conuertatur necesse est. unde perficuum est, non tantum utile Lutum esse, sed etiam omnino necessarium. Videte, Quirites, quam simpliciter, quam non fucate, quam non artificiosè uobiscum agam, ut nihil subdole, nihil uersute dicam, ut nulla fallaci conclusionem, nullis mendacijs utar, ut artis illius phaleratæ prorsus obliuiscar, ut nihil denique dicam, quod non mihi paulatim suggerat ipsa ueritas. nullam enim habereus de Luti necessitate mentionem feci, cum tamen, quamis utilissimum sit, longe magis necessarium esse, quam utile uideatur. id enim à nobis utile solet appellari, quod ad usum corporis aliquo modo potest accommodari, de quo fructus aliqui percipiuntur, necessarium autem siue quo nullo modo esse possumus, itaque cum sine Luto, nullus ex omnibus animantibus omnino possit esse, quemadmodum apertissime demonstratum est, sequitur ut prorsus esse necessarium, ad cuiusque animantis salutem concludendum sit. quare in re stultitiam hominum admirari maxime licet, qui quod omnium maxime necessarium est, oderunt, atque reijciunt, quod autem mare (quod aiunt) malorum secum adfert, id obuijs (ut dicitur) iulnis amplectuntur. quis enim est, qui non Lutum spernat, & aurum diligit? atqui Lutum iam uidetis presentia sua uitam, absentia non dubiam mortem præstare; quo fit ut ad uitam conseruandam sit omnino necessarium, aurum autem si quis rectè consideret, ad nullam uite commoditatem conducere prorsus inueniet; quin potius ingentium ac prope innumerabilium malorum sæpenumero causam esse. hinc enim cædes, incendia, rapinæ, bella intestina, ciuitatum direptiones, agrorum uastitates, tumultus, insidie, fraudes, patriæ proditiones, quicquid

quid dici, aut excogitari sceleris potest, cum interim à Luto nihil mali, nihil detrimenti, sed ut ab optimo parente, uitam, fortunam, commoda, uoluptates habeamus. quod siquid etiam aliud præter Lutum, utile fortasse reperitur, quod fieri posse non inficior, id tamen quicquid est utilitatis, acceptum ferri Luto necesse est, quoniam ab eo, sicuti antea docui, cuncta proueniunt. Agè uerò quale sit in ceteris etiam rebus, erga homines, Lutum uideamus. Non enim solum nos educat, alit, & oblectat, uerum etiam ita sese rebus omnibus accommodat, ut nihil sit, in quo nobis pradesse non possit, quis enim ignorat, edificandi rationem omnem prope Luto constare? quis non intelligit nullam posse ciuitatem sine Luto, nullum oppidum, nullam domum extrui? nulla Deis immortalibus templa dedicari? quis non uidet, cementum, bitumen, cretam, calcem, cætera, quibus omnes fieri substructiones solent, Lutum esse? iam non longius ab instituto digrediar in declamando, ne me putetis aliquid Rhetorum more confingere, sed profecto uideatis, Quirites, quem orationis splendorem prætermitiam? possem enim dicendo subijcere oculis quod ornamentum, que uenustas, que dignitas, terrarum orbi deesse uideretur, nisi essent domus, nisi oppida, nisi ciuitates, nam aut in syluis ferarum more peruagari, aut in cauernis, ac terræ foraminibus, ut Troglodyte feruntur, habitare necesse esset; sed quoniam ad finem iam spectat oratio mea tantum unum illum addam, quod à multis etiam antiquis eruditissimis uiris animaduersum est, esse mirificam quandam in Luto uim, ad omnes è languenti corpore morbos depellendos, pleni sunt omnes medicorum libri, plena omnia pharmacorum que de Luto componuntur. quod siquis mihi fidem minime habendam putet, Plinium legat & Galenū, & quicumque de arte medica scripserunt. tum demum intelliget, quid ægris corporibus utilitatis Lutum asserat. quid? quod etiam ea Luti species, quam nos maxime fugimus, que de nostro egeritur corpore, maximi est usus in medendo: Nam Plinius certe sterco homines inter magna morborum remedia connumerat, & Dioscorides tradit, hominis, & canis sterco, cum exaruerit, melle permixtum & gutturi annexum, anginis mederi, cura nunquam fallente. quod etiam mihi belluæ quedam intelligere præclare uidentur, nam Pantheram aiunt, cum Aconitum gustauerit, quod uenenum est ei letiferum, ac perniciosum, hominis sterco diligentissime quærere, quo degustato facillime sanatur: nam Vpupam tradit Aristoteles, ex hominis stercore sibi nidum construere. credo quod in eo maximam & sibi, & pullis suis utilitatem experiat: has tam singulares, & eximias Luti uirtutes, etiam à maioribus nostris, quamuis rusticanis hominibus, aliquo modo perspectas, & cognitatas fuisse facile crediderim; quippe qui mutato nomine, atque genere Lutum diuinis honoribus dignitati sint: cum enim uiderent,

summum

summum Deorum Iouem marem esse, Lutum etiam suum eo genere insigniri uoluerunt, Stercutiumq; Deum appellarunt; cumque de Luto uiderent omnia creari, Iouem etiam ipsum ex eo prognatum esse crediderunt, itaque Stercutium, & Saturnum eundem esse dicebant: atque hac (ut opinor) de causa pedes lecti in quo Flamen Dialis cubaret, Luto tenui sicut Gellius scribit, circumlitos esse oportebat. neque uero expectetis à me Quirites, ut hac extrema orationis parte, quod à Rhetoribus fieri solet, ea repetam amplificando, quæ de Luti laudibus à me commemorata sunt; quid enim ea repetam, aut amplificem, quæ nè semel quidem satis pro rei dignitate potuerint explicari? quid? an iterum ea dicam, quæ nemo penitus inficiari potest? nihil esse Luto nobilius, quod à clarissimis parentibus terræ, atque administrationem demandauit? nihil esse Luto præstantius, unde quicquid est in orbe terrarum eximium generetur, unde non tantum belluæ, sed etiam homines ipsi formati sint? quod ab immortalis Deo mirifice diligatur? an iterum commemorem utile, atque necessarium esse Lutum? quod nullum animal eo priuatum uiuere diutius potest? quod eo frumenta, segetes, arbores, nutriantur, & fecundiores efficiantur? quod ex Luto fiant, quæcunque sunt ad uitæ necessaria? quod ex Luto, ciuitates, oppida, domus, templa construuntur? an iterum tot, tantæque Luti utilitates, quas nemo cogitatione, nedum oratione complecti potest, exponere contendam? non faciam Quirites, non diutius incredibiles, atque diuinas Luti laudes ingenij mei culpa diminuan. quamobrem hanc ultimam orationis partem integram cogitationi uestre totam relinquam. uos quicquid excellens esse existimatis. Quicquid in rerum natura præciosum, quicquid amplum, quicquid magnificum ante oculos ponite. Ponite ante oculos hanc admirabilem nature uarietatem, tot & tam egregios terrarum fetus, tot animantium genera; tot res, & tam uarias ad usum hominum procreatas, ipsos denique homines; & cum diligentissime rerum omnium præstantiam, atque utilitatem consideraueritis, tunc ad Lutum mentium uestrarum aciem reuoluite, & cogitate, nisi Lutum esset, nihil earum rerum tam excellentium potuisse generari. tum facilius apud uos ipsos statuētis, quantis laudum præconijs dignissimum esse putandum sit, & quantopere fallantur homines in opinionibus suis, tunc omnino decernetis, non esse temere cuiquam assentiendum, cum in hac re, luce clarius uideatis, minus ferè mortales maximopere decipi.

56

PRO SE IN SENATV MEDIO-
lanensi; cum de mutatione nominis
à Fabio Lupo, & à Macrino Ni-
gro fuisset accusatus.

O R A T I O X.



*M*ita vitæ megrationes ab incunte etate suscep-
sem, Patres conscripti, ut & parentum meo-
rum optimorum hominum consilijs, & præcepto-
rum, quos mihi plures, & eos perquam erudi-
tos habere contigit institutionibus, & naturæ
etiam ipsius instinctu, quam semper tanquam
optimam ducem mihi sequendam esse censei, quæ-
cunque facerem, omnia fugiendæ turpitudinis,
& honestatis adipiscendæ causa mihi faciendæ. ef-
se statuerem, ut non ocio, sed labori, non libidini, sed industrie, non iner-
tiæ, sed ingenuis artibus me natum existimarem, sperabam fore, ut non so-
lum ab aduersariorum meorum accusationibus, quos ego semper, propter
eam, quæ cum eis mihi est, collegij societatem, & colui, & obseruaui: sed
etiam à maleuolorum hominum oculis, & ab omni denique reprehensio-
ne totius vitæ meæ cursus tutus esset perpetuò futurus. Quid enim aut ac-
cusatorum calumnias, aut obtrectatorum maledictiones ille pertimescat,
qui rectè uoluntatis conscientia munitus, primo neminem unquam sponte
leserit, deinde pro uirili parte quam plurimis semper prodesse studuerit? sed
profeculo nihil est tam integrum, quod non frangere, nihil tam sanctum quod
non uiolare, nihil deniq; tam munitum, quod nõ expugnare uel nocendi cupi-
ditas, uel inuidia conetur. si quis enim diligentissime quærat P. C. nihil aliud
in causa fuisse reperiet, cur aduersarij mei tam in me acriter exarserint, tam
infernisi infestique sint, ut omni contumelia me inuadant, de me fama que
mea detrahant, me accusandum uobis esse censeant. nisi quia tam breui tem-
pore præter spem atque expectationem suam, hac in literarum professione,
qua sibi maxime placebant, in qua primas obtinebant, & se perpetuò re-
gnaturos opinabantur, se dignitate uident à me beneficio uestro superatos,
hoc est, quod eos assidue torquet, quo dies noctesque cruciantur, quo peni-
tus disrumpuntur. nam usque eo ledendi cupiditate cæci. contra. famam di-
gnita-

M. AN. MAIORAGII

gnitatemque meam feruntur, ut diu me nimis cupide, atque impotente inuestantur, vobis etiam P. C. petulanter, & imprube maledicant. neque satis aduertant, aut cogitent, me sine ope uestra, sine auxilio, sine auctoritate, nequaquam ad hunc dignitatis gradum ascendere potuisse. quo sit, ut dum mihi procacitate lingue nocere student, dum in me viris acerbitalis sue uomunt, eodem tempore uestrum etiam de me iudicium perspicue condemnent. quicquid enim est in me dignitatis, quicquid glorie, quicquid honoris, id a vobis P. C. me totum accepisse non solum grato animo cognosco, sed etiam libentissime prae dico. vos me nouum hominem ex umbra, quae auiunt, in sole eduxistis. uos hanc mihi amplissimam, atque honestissimam utriusque linguae publice docendae prouinciam uestra sponte demandastis. Vos mihi liberos uestros, atque uniuersam Mediolanensem iuuentutem erudiendam commissistis. Vos uidem postea, cum propter bellorum tumultus intermissis literarum studiis, ab hac urbe discessissem, amplificato stipendio me reuocandum anno superiore censuistis. neque hoc imprudentissimi homines aduersarij mei considerant, vos sapientissimos & Reip. amantissimos uiros, nequaquam ad hoc munus me reuocatuos fuisse, nisi probum uirum, & tali dignum officio iudicauissetis. sed cum nullum in me scelus, nullum flagitium, nullam petulantiam, nullum eiusmodi crimen, quo meum nomen probabili de causa deferrent, ne fingendo quidem excogitare potuissent. propterea quod ego semper ab incunte aetate, quoad facultas mea tulit, innocentiam, atque integritatem uiae complexus sum: uidere quo tandem incredibili nocendi studio progressu fuerint. hanc unam leuem, & prorsus inanem accusationem, quemadmodum uos eam pro summa uestra prudentia iudicatuos spero, quod ipse mihi nomen immutarim, suscipere non dubitarunt. ut si quo modo fieri posset. uestram a me beneuolentiam, quam in me singularem semper ostendistis, uestrosque amicos a dignitate mea, cui semper haecenus magnopere fauistis abalienarent: in eam enim spem atque opinionem uenerant, fore, ut ista sua tam populari actione statim opprimeret, & penè prius a uobis condemnarer, quam ab eis reus fierem. nam me propter eorum hostilem impetum adeo timore perterritum existimabant, ut apud uos, quorum animos assiduis in me criminationibus accendere, atque inflammare conati fuerant, pro me ipso dicere nihil prorsus audearem. ed illud eos omnino fugit P. C. magnam uim esse conscientiae, quod ait orator, in utraque partem, ut neque timeant, qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. haec igitur unares innocentiae meae fidem cuique uestrum facere debet, quod nulla sceleris conscientia ter ritus, simul atque mihi dies dicta est, nihil recusaturum, quo minus iudicium obirem, & uestro me iudicio nulla interposita mora committerem, quamuis nulla esse, quae contra me facerent hoc tempore

pore non ignorarem, primum aduersariorum meorum summa gratia, qua
 plurimum eos in hac ciuitate posse non mirum est, cum multos nobiles ciues
 simulatio probitatis deuinctos consuetudine sua teneant, apud quos se deos
 in docendo faciant, & eruditionem atque doctrinam suam maiorem in mo-
 dum extollant, & amplificent. qua certe scitutiæ opinione multorum gra-
 tiam, & fauorem aucupantur, deinde incredibilis eorundem audacia, pro-
 fluentiaque loquendi, qua mortalibus omnibus antecellunt, ut nihil tam in-
 credibile esse uideatur, quod in quemuis hominem impudentissime fingen-
 do dicere non audeant. mihi uero, quod uos P. C. non ignorare certò scio,
 mirificus quidam à natura pudor insitus est, ut cum in alienis etiam causis
 initio dicendi commoueri soleam, tum hoc tempore, quo mihi pro me dicen-
 dum est, & si recta conscientia fretus, audenti animo in hunc locum uene-
 rim, tamen facere non possum, quin aliquo timore concutiar. sæpe enim
 mihi uenit in mentem subuereri, ne si forte de me, meæque uitæ rationibus
 aliqua dicere conatus fuero, in arrogantia suspicionem incidam, quam in
 hoc orationis meo principio P. C. maxime uelim a uobis deprecari, ut quæ
 mihi de me necessario dicenda sunt in hac causa, non ea me mea sponte, qui
 ab omni penitus ostentatione semper alienus fui: sed ab aduersarijs coactum,
 ne turpi iudicio uictus abeam, commemorare existimetis. nam si pudoris
 atque naturæ meæ rationem habere uoluerò, nihil ut de me libere, nihil ma-
 gnifice dicere audeam, nullam afferre causam potero, cur me uos dignum
 existimaueritis, quem ad hoc tam amplum, tamque honestum publice do-
 cendi munus eligeretis. huc accedit opinio quedam, quæ iam penitus infedit,
 atque inueterauit, in omnium ferè mentibus, non nisi alicuius fraudis atque
 maliciæ causa solere nomen immutari. qua in re maxime sese extulit, atque
 exultauit aduersariorum oratio. Usque eo, ut hoc uno nomine se putent esse
 cisse, ut me quam cupidissime uos P. C. damnaturi sitis. sed ut spero & opto,
 nunquam improbitate sua, nunquam conuicijs, & calumnijs suis efficiant, ut
 uos ista prudentia, atque sapientia, tam leui criminatione ducti, ciuem eum,
 in quem tot ac tanta iam pridem beneficia contulistis, quem uestra sponte tã-
 tis honoribus condecorastis, innocentem aduersariorum crudelitati ingulan-
 dum tradatis. quæ est enim ista accusatio, qua se sperant apud uos non
 tantum omni me dignitate spoliare, sed etiam si fieri potest, infra mortuos
 amandare? quam leuis? quam nugatoria? quam indigna uestris auri-
 bus, uestroque conspectu? quid est, quod in me reprehendatis boni accusa-
 tores? an me fortasse nefarium aliquod, aut impium, aut scelestum
 perpetrasse coarguitis? nihil minus. quid ergo? tibi aiunt, nomen immuta-
 sti. cum enim prius ab omnibus Antonius Maria dicereris nunc te Mar-
 cum Antonium uocari iubes. en crimen. en accusatio. digna uero causa, pro-

M. AN. MAIORAGII

pter quam tantas isti tragœdias excitent, me insectentur, exagitent ex hominum numero eijciendum atque exterminandum esse clamitent. nihil enim aliud in me tam longo sermone suo, tot odiosis nugis aduersarij reprehenderunt, nisi quod unam in nomine meo syllabam immutarim, atque ex Maria Marcum fecerim. Equidem eum esse me gaudeo P. C. in quem cum maxime cuperent aduersarij, ne uerisimile quidem ullum crimen fingere potuerunt. tota enim eorum accusatio, quemadmodum audiistis, in nominis mutati reprehensione uersata est. nihil de uita, nihil de moribus, nihil de honestatis fama detraxit. quod ab istis non ideo factum est, quia deesset illis maledicendi cupiditas; semper enim maledici conuiciatores & fuerunt, & habitati sunt; sed quia nimis impudenter & aperte mentiri ueriti sunt. cum nihil omnino. quod probabiliter acculare possent, inuenirent. Bene habet, iactata sunt optima defensionis meae fundamenta. neque enim uereor, ne fraudis alicuius aut maliciae gratia nomen à me quisquam uestrum immutatum existimet, cum prope aduersariorum confessione uir bonus atque integer iam iudicatus esse uidear. Nam qui accusator, nihil in eius uitam dicit, quem accusat, is plane uirum probum atque honestum se accusare confitetur. Itaque mihi facilis ad aduersarijs, & expedita ratio defensionis proposita est. quoniam, ut ipsi tacendo confitentur, omnis abest à me, meisque moribus fraudis atque maliciae suspicio. Sed ut facilius intelligere possitis P. C. quod iam uobis penè persuasum esse certum habeo, nihil hac in re malitiosè, nihil improbè gestum à me fuisse, date mihi hanc ueniam, accommodatam huic cause mihi ad uincendum prope necessariam, uobis, quemadmodum spero, non molesta, ut apud uos de me ipso, et de superiore uita mea paulò liberius aliqua dicam. Sic. n. & uerum ex me audietis, & mores meos purgatos probatosque esse intelligetis, & de tota huius cause ratione liquidius & apertius iudicare poteritis. Iulianus Comes homo cum innocetia, atque integritate uitae, tum officio, fide, auctoritate sui municipij facile princeps, mihi pater fuit P. C. qui cum Maioragium uicium habitaret, atque ita se comiter liberaliterque generet, ut uicinis omnibus gratus, & carus haberetur cognomen à loco sortitus est, & Maioragius appellatus. is cum adhuc esset adolescens, uxorem duxit ex antiqua nobilique comitum familia Magdalenam nomine, lectissimam, & honestissimam famulam. ex qua cum primo tres filias suscepisset, tandem etiam me quarto loco suscepit: quem ex patris sui nomine, qui mortem iam pridem obierat, (sicut à plerisque fieri solet) Antonium appellauit, ut in filio patrem à mortuis quodammodo reuocare uideretur. hoc enim tempore complures in ea sunt Antonij. Cum igitur magna quadam cum diligentia atque cura, que me unicuique

habebat masculum mater educaret, & quotidie uota faceret, ut uiuax, & superstes essem, boni omnis gratia. quemadmodum ex ipsa sepe audiui, nomini meo Mariam addidit: ut sanctissimum illud diuinæ matris nomen materna quadam pietate, muliebrique religione mihi additum, gratiorem ex nomine meo sanum, atque amabiliorem ad ipsius matris aures apportaret, eam enim sepius commemini dicere se Mariæ nomine mirandum in modum solitam esse recreari. Hinc igitur accidit, ut ab incunabulis usque, non à matre solum, quæ mihi nomen illud addiderat, sed etiam à patre, atque ab omnibus vicinis Antonius Maria semper uocatus fuerim. neq; enim unquam alio nomine me passa est mater quoad u. x. t appellari. neq; pater cū hoc parui esse momenti iudicaret, in eare matris uoluntati refragari uoluit. ab his initijs profectus, ut primum per atatem mihi licuit, & latinis & græcis literis ad humanitatem informari, statim à parente, qui me quam doctissimum fieri uehementissime cupiebat, quamuis ei non admodum amplare familiaris copia suppeteret, erudiendus doctissimo præceptori traditus sum. sed cum aliquos iam in literis progressus facere cepissem, postea temporum iniuria, quæ diu maxime perturbata, atque tumultuosa fuerunt, effectum est, ut per annos amplius octo, tametsi literarum essem amantissimus, nihil tamen in eis operæ, nihil studij ponere potuerim. donec tandem cum paulo quietiora tempora successissent, à Primo Comite consobrino meo doctissimo uiro Nquocomum, quæ Romanorum colonia fuit ubi tunc ipse publice docebat, magna sanè cum humanitate, atque beneuolentiâ perductus sum. ibi cum aliquod tempus operam Primo dedissem, qui me cum studiosè, tum peramanter erudire contendebat, & ipsius præceptoris iudicio tantum iam in literis profecissem, ut non tantum latinos, & græcos auctores per me ipsum intelligere sed alijs etiam interpretari facile possem, Mediolanum in antiquam maiorum meorum patriam & ciuitatem ueni, uiuente adhuc Francisco Sfortia Mediolanensium duce ac principe. Statim Fanniani cum adhuc ignotus in hac urbe penitus essem, me domum suam receperunt, eaque comitate, atque liberalitate erga me longo tempore uisi sunt, ut huic Lancilloto Fanniano uirò summa uirtute, fide, religione prædito non minus quam parenti me debere & sentiam, & libentissime prædicem. fui apud hunc annos circiter quinque. quo quidem tempore literarum studijs adeo uehementem operam dedi, ut totum illud quinquenium in labore atque contentione animi contriuerim, ut me non quies, non remissio, non equalium studia, non ludi, non conuiuia delestarint. Testis est uir iste grauissimus atque ornatissimus Lancillotus Fannianus patronus meus, qui mihi adest, de me sollicitus est, meum honorem, atque existimationem tuetur. qui cum in studijs literarum me continentur uersari uideret, magno quodam cum amore sepi-

M. AN. MAIORAGII

sane reprehendere solebat, quod acquirenda scientiæ desiderio, propria salutis obliuisceret. Testes sunt omnes qui me norant eo tempore, ut non semel propter nimis assiduam studium, cum in grauissimos morbos incidissem, de uitæ periculo dimicarem. Erat autem studijs meis ille finis propositus, ut si quomodo fieri posset, amissa iam pridem in hac ciuitate dicendi ratio, & declamandi consuetudo per me restitueretur. Itaque non tantum ipse prope quotidiana dicendi exercitatione utebar, sed etiam nobilissimos adolescentes incredibili quadam cum animi uoluptate propter eorum excellens ingenium more ueterum assidue declamantes audiebam, & eorum dictionem, quantum per me fieri poterat, ad illius diuinæ Ciceronis eloquentiæ modum, atque exemplar informabam. neque tamen interea cæterarum artium ingenuarum studia prætermittebam. nam eodem tempore ab Arunte Bataleo ingeniosissimo, & acutissimo uiro in dialectica studiosissime exercebar: quæ, quod ait Cicero, quasi contracta & astricta eloquentia putanda est. & in mathematicis disciplinis Hieronymo Cardano philosopho medicoque peritissimo, & nostri temporis mathematicorum facile principi dabam operam. Sed cum propter nouam docendi rationem meam maximus quotidie nobilissimorum adolescentium concursus ad me fieret. nam & uos P. C. & cæteri ciues nostri de me iam eam opinionem conceperant, ut mihi rectissime filios suos committi existimarent. cogitare capi longe mihi, & ad famam clarius, & ad erudiendam iuuentutem commodius fore, si publice docendi prouinciam à Gymnasiarchis nostris mihi demandari procurassem. quam in spem & cogitationem adductus sum, postquam uir sapientissimus Philippus Saccus huius publici consilij auctor, & uestri ordinis princeps, me ad eam prouinciam petendam inuitauit, suamque suffragationem omnium potentissimam & probatissimam mihi sua sponte peramanter obtulit. huius igitur præcipue opera, tum etiam studio, atque fauore clarissimi, & amplissimi uiri Francisci Sforzati, qui cum eo tempore Mediolani primarius senator haberetur, & Caroli Quinti imperatores consiliarius esset, summum dignitatis gradum obtinebat, magno consensu totius ordinis uestri cum uix sextum ac uigesimum annum attigissem, ad oratoriam artem publice docendam electus sum. quo quidem munere duos annos ita persunctus sum, ut (nequid arrogantius de me dicam) nemo diligentiam aut industriam meam desiderarit. quin potius ita noctes, & dies in omnium doctrinarum meditatione uersabar, ut non tantum propinqui, atque necessarij mei, sed etiam multi ex uobis P. C. me sapissime reprehenderent, quod nimios magnos labores, & uiribus meis impares assumere non dubitarem. ardebam enim (ut ingenue fatear) incredibili gloria cupiditate, quam in adolescente nequaquam esse uituperandam sapientes omnes existimant. nullum igitur omnino diem esse patiebar, in quo

non

non aut publice docerem, aut priuate mecum ipse meditarer, & vel scriberem, vel declamarem. frequenter autem eodem die hæc omnia faciebam. Interim cum apud nos maxima esset belli suspicio, quoniam ingentes Gallorum copiae iam Alpes transcenderant, atque in taurinis cõfederant, omnes publici bonarum artium professores, ut sit in eiusmodi temporibus, dimissi sunt, & studia literarum intermissa. Quare cum iam biniuum in publico uersatus fuisset & meum in hac urbe nomen celebrari cepisset, Mediolano sum profectus. ea tamen cogitatione, atque mente, vt, quoniam bellum non semper fore sperabam, ad eandem publice docendi prouinciam instructior atque eruditior aliquando reuerterer. Itaque cum Ferrariam accessissem, & præclare intelligerem: quantum huic meæ professioni utilitatem vel mediocris iuris ciuilis cognitio possit asferre, propter multos, qui passim occurrunt, in probatis auctoribus locos, ex intima iuris prudentia decerptos, atque delibatos; oblatam mihi præclaram occasionem repudiare nolui; sed eodem ardore animi, quo reliqua studia completti solitus fueram, etiam ius ciuile sum amplexus. Itaque Andreæ Alciato ciui nostro, iurisconsultorum omnium non tantum huius ætatis, sed etiam ueterum penè principi qui proximis quatuor superioribus annis Ferrariæ ius ciuile professus est, multum operæ dedi. Sed quia memineram non idcirco me iuris ciuilis studium amplexum fuisse, ut aliquando consulentibus de iure possem respondere, sed tantum, ut facilius bonos auctores intelligerem, ideo summum etiam philosophum uincensium Magium eodem tempore audiebam. semper enim admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus fui, neque id unquam studiũ, cum ab ineunte ætate complexus fuisset, mihi dimittendum esse censui. Erant in manibus eo tempore mihi lucubrations quædam, quas ut amicis id à me flagitantibus obsequerem, in lucem emittere cogitabam. sed incertus animo ferebar, quo modo meum in eis nomen inscriberem, nam in uerborum deletu, quod C. Cæsar eloquentiæ principium esse distabat, adeo diligens & penè dixerim superstitiosus eram, ut nullum omnino uerbum, nullam uerborum coniunctionem, nullam dicendi formulam admittendam mihi esse censerem, quã non apud ueteres latinos, atque probatos auctores inuenissem. id igitur in nomine meo præcipue seruandum esse statuebam, ne cum latine lingue, candorem, & elegantiam profiterer, aliquis mihi barbarum nomen, & inusitatum aliquando posset obijcere. atque eo magis, quod mihi nullo modo conuenire uidebatur, ut muliebri nomen cum uirili coniungeretur. quis enim apud antiquos vnquam talem nominis coniunctionem uel legit, uel audiuit, vt quis à uiro & muliere nominaretur? legimus quidem à beluis quoddam aliquo euentu cognomina feminea tulisse, ut Asina Scrofe, Merule Lamiæ dicerentur; sed qui à mulieribus cognomen duxerit, neminem om-

M. AN. MAIORAGII

nino legimus. Itaque cum de hac re diu deliberassem, tandem nomen illud Maria, quod, ut initio dixi, fuerat aduentitium & à matre additum, mihi dimittendum esse statui. neque id tamen sine doctissimorum hominum consilio qui: quod infra perspicue demonstrabimus; omnino mihi licere confirmabant, non tantum quod mihi displicuisset nomen repudiare, sed etiam quod placuisset, uel prænomen, uel cognomen assumere. quæ res effecit. dicam enim non deriuandi criminis gratia P. C. sed ut sciatis, quod factum est, ut me Marcum Antonium inscriberem non dubitarem. assumpto etiam à patre Maioragii cognomine. quod ille, quemadmodum antea docui, sortitus à uico Maioragio fuerat. Primum igitur Ferrariæ, cum orationes quædam meæ, defensionisque Cicronis contra Cælium calcagninum in lucem uenissent, ex earum inscriptione Marcus Antonius Maioragius ab omnibus, qui me norant, uocari coëptus sum. deinde cum quantum mihi satis esse uideretur Alciatum audiuissem, & hac in ciuitate restineto iam bellitumultu, studia literarum instaurari intellexissent; mihi statim redeundum esse Mediolanum censiui, ut intermissum publice docendi munus iterum aggrederer. quod haud ita multo post longè maiori quam antea stipendio, atque existimatione uestro sum beneficio consecutus. Hoc aduersarijs meis adeo molestum atque graue uisum est, ut omni primo ratione conati sint efficere, ne pristinum locum meum & dignitatem recuperarem, deinde cum præter opinionem illis euenisset, ut uos P. C. me tam liberaliter, tamque benigne reciperetis, nunquam apud ciues Mediolanenses de fama, atque doctrina mea detrahere cesarunt, donec tandem cum aliud nihil criminis, quod aut uerum esse, aut uerisimile uideretur, excogitare potuissent, hanc immutatae nominis actionem in me suscitauerunt. Hic est exactæ uitæ meæ cursus, P. C. hæc studiorum meorum ratio, hoc duorum & triginta annorum, quibus hæctenus uixi, spacium, in quo nulla fraus, nullum notabile uitium, nulla insignis malicia reperitur. illud unum ab aduersarijs, in omnem uitam meam studiosè cupideque perquirentibus, grauius est reprehensum. quod in nomine meo Mariam in Marcum permutarim. quod quidem per se, nullo adiuncto scelere, nullo dolo, nullo fraude, quam leue sit, atque ridiculum crimen, puto uestrum penitus ignorare neminem. Intelligo P. C. totam aduersariorum accusationem tres in partes distributam fuisse, & in huius facti mei reprehensione, unam earum, quod contra leges, atque instituta maiorum; alteram quod contra omnium consuetudinem; tertiam quod contra decus atque honestatem sit esse uersatam. quibus singulis ordine mihi respondendum esse arbitror. Ut si forte aliquid oratione sua se perfecisse existimant, hæc illis opinio detrabatur. Et iam tandem intelligant, aliud esse uerè atque iuste accusare, quod in hominem innocentem minimè facere poterunt

tuerunt, aliud improbe atque maledice coniciari, quod unum in tota sua accusatione consecuti sunt. Ac mihi quidem in hac prima parte non admodum laborandum esse uideo, quoniam etsi contra leges hoc à me factum aduersarij dixerint, nullam tamen penitus neque diuinam neque humanam legem proferre potuerunt, qua cautum sit, ne nomen immutare liceat: sed tantum à quibusdam iurisconsultis se audiuisse dixerunt à legibus nequis sibi nomen mutet, prohiberi. qua quidem in re cum summam, atque, ut ipsi iurisprudentes uocant, crassam ignorantiam, tum etiam maximam leuitatem ostendunt: qui cum apud tales uiros, quales nos estis P.C. iudicium exerceatur, sperent ex eo, quod ipsi aliquando uel audiuerunt, uel quod est uerisimilius se audiuisse commenti sunt, non autem ex eo quod re uera lege sancitum inuenitur uos legum peritissimos, & religiosissimos obseruatores iudicatores. Quamobrem ita cum eis agam, si quomodo conuenire possum, ut hac de causa statim decidatur. Si lex una uel civilis, uel diuina, uel pontificia reperitur, quæ sine fraude mutare nomen prohibeat, nihil mihi profint exempla doctorum hominum, quæ plurima sunt, nihil antiqua consuetudo, quæ uim legis obtinet, nihil denique uita, ad hunc usque diem honestè acta: me confestim damnate: me quouis supplicio dignum existimate: sed si uerba tantum inania fundunt accusatores, si tantum ea dicunt quæ non modo non auctoritatibus aut rationibus confirmant, sed ne confirmare quidem laborant, poteritis ne uos ista sapientia, ista religione, ista iustitia P.C. animum inducere, ut ea credatis quæ hostili animo, sine ullis testibus, sine legum auctoritate, sine ulla firma probatione, contra me isti falsa crimina quasi uenenata tela coniiciunt? noui uestram intelligentiam, uestram fidem, uestram æquitatem, nullo modo feretis, ut is, uestro iudicio damnatus abeat, quem non certo aliquo crimine, sed tantum calumnia quadam, & falsa iuris interpretatione circumuenire aduersarij cupiunt. nam quæ tandem sunt istæ leges contra quas à me factum esse dicitis accusatores? ubi scriptæ sunt? ubi reperiuntur? civiles ne sunt? an pontificiæ? an diuinæ? generales, an municipales? æquidem cum & ipse diu, multumque totum iuris civilis, & pontificij corpus percurrissem, & utriusque iuris peritissimos homines consuluissem, nullam unquam legem, nullum Senatusconsultum, nullum plebiscitum, nullam principum constitutionem, nullum magistratum edictum, nullum prudentium responsum aut reperi, aut esse audiui, quo speciatim cautum sit, ne quis sibi nomen immutet. quod si uos esse dicitis, cur non quamprimum profertis? cur non in medium adducitis? Legimus quidem Athenis lege cautum fuisse, nequis sibi maternum nomen imponeret, ne ue sœminæ familiarum cognomina uel celebratum susciperent, sed quid hoc ad causam nostram? nam etiam si grauissimis pœnis, & sanctionibus

apud

M. AN. MAIORAGII

apud alias nationes mutare nomen lege prohibitum esset, non tamen apud nos ideo damnari quisquam deberet, nisi nostræ etiam uel ciuiles, uel pontificiæ leges prohiberent. nunc uero cum nullam neque nostram, neque externam legem inuenire possitis, qua mutatio nominis impediatur, quid est, quod hoc nomine me tam impudenter urgeatis, ut contra leges à me factum fuisse clamitetis? Sed quid in leuiculis istis calumnijs uestris commoror? quid si leges nostræ nominis mutationem non modo non prohibent, uerum etiam aperte concedunt? quid si, quod nos contra leges esse dicitis, ego luce clarius à legibus ipsis permitti docuero? quid erit causæ quo minus improbissimi calumniatores esse uideamini? Quid ergo? uos nullam legem quæ prohibeat asferre potuistis, ego uero contra quæ permittat, & concedat, & licere pænam testetur asferre possum. negatis? at iam efficiam, ut uel inuiti fateamini. Recita Diocletiani atque Maximiani legem, quam Iustinianus in suo codice comprobauit, & perpetuò deinceps ratam esse uoluit. Recita. Lex Diocl. & Max. Sicut initio nominis prænominis, cognominis recognoscendi singulos impositio libera est priuatis, ita eorum immutatio innocentibus periculosa non est. Mutare itaque nomen, uel prænomen, uel cognomen sine aliqua fraude licito iure, si liber es, secundum ea, quæ sæpe statuta sunt minime prohiberis, nulli ex hoc præiudicio futuro. Auditis ne P. C. quam clarè, quam apertè, quam dilucide nomen uel prænomen, uel cognomen mutare lex concedat? modo liber sit is, qui nomen mutat, & id sine aliqua fraude faciat. quin eadem lex ostendit, hoc non semel esse tractatum, sed sæpe statutum fuisse, cum ait: secundum ea quæ sæpe statuta sunt. quam autem apposita, quam uenusta, quam pulchra quam uera similitudine legislator utitur, ne fortasse aliquis de hac re dubitare posset, & lenitatis aut inconstantie famam timeret, si nomen sibi mutare uoluisset. Hoc, inquit, est in arbitrio atque in potestate nostra, ut quæ uoluerit nobis placuerit, nomen immutemus: quemadmodum enim initio nominis impositio cuiuslibet libera est, & quodcumque uoluerit, siue pater, siue alius quiuis puero nomen imponere potest, ita quilibet cum adoleuerit, si forte sibi nomen, uel à parentibus uel ab alijs impositum minime placuerit, sine ullo periculo, modo sit innocens, potest illud immutare. Quid hæc sententia clarius? quid apertius? quis huius legis uerba potest aliter interpretari? quis in alium sensum detorquere? quis exceptione aliqua contrahere? cum ipsi legislatores una tantum eam exceptionem addat, extra quam si quis fraudis gratia faciat. quo in loco iurisconsulti hoc fraudandi gratia fieri sentiunt, cum sigillatim, & in una tantum, aut altera re nomen mutatur, non autem cum generatim atque in rebus omnibus. cum igitur hanc unam fraudis causam legislatores excipiant, nemini dubium esse potest, quin alias omnes admittant,

mittant, unde Baldus legum interpret acutissimus, totius legis huius summam ita paucis explicat: Mutatio nominis non fraudulenta libera homini est permessa. quod etiam Alciatus noster quarto Dispositionum suarum libro comprobat. quæ cum in memoriam reuoco, nullum causæ meæ patronum desidero. nam etiam si nihil de hac re lege cautum fuisset, tamen id mihi licere contendere. quæ enim legibus minime prohibentur, omnibus ea concedi uidentur. nunc uero cum lex ipsa palam testetur, & aperte clamet, licere cuilibet homini libero mutare nomen. quid est, cur ego dubitare debeat, quin omnium sententijs uictor in hoc iudicio discessurus sim? nam quod quidam huius legis interpretes ita sentiunt, uiri boni esse officium, ad effugiendam fraudis suspicionem, uniuersæ multitudini nunciare, se pristinum nomen immutare uelle, uel edicto proposito se in posticum alio nomine usurum patefacere, id tanetsi non legis præceptum sit, sed tantum ipsorum interpretum consilium, tamen à me diligenter obseruatum est; qui non prius me Marcium Antonium Maioragium appellauit, quam essent scripta mea typis cæcis excussa & passim peruiulgata, quibus facile possent omnes intelligere, me deinceps eo nomine semper uti uelle, quamobrem aut lex damnanda est, quæ nomen mutare permittit, aut ego lege sum absoluentus. sed quis tam audax, tam temerarius, tam furiosus esse potest, qui legem tam improbandam esse censcat, quæ iam annos mille ducentos atque amplius, ex quo fuit à Diocletiano, & Maximiano lata, deinde à Iustiniano comprobata semper ualuit? quam nemo unquam reprehendere ausus est? cuius auctoritate fracti multi doctissimi homines nomina commutarunt? cui nihil unquam ex quo fuit edita, neque abrogatum neque derogatum fuit? quæ tam clara, tam perspicua est, ut cum aliæ pleræque leges uarios sensus admittere posse uideantur, hæc nullum alium sensum, nullam interpretationem prorsus admittat? quod si lex ualet, si firma est, si rata, quis non intelligit à me legitime nomen immutari potuisse? quod enim ex lege fit, id etiam iuste fieri existimant, alioquin à iusticia leges discrepant, quod ne dictu quidem fas est. ergo sequitur, ut hæc à me iuste factum sit. ridet accusator meus Fabius Lupus, maximus (ut ipse sibi uidetur) ueterator, orationem se sperat inuenisse, quam e differat. nam reliqui minus aliquanto mihi sunt insensiti. hic: vnus urget, instat, quiescere non patitur, sanguinem meum sitit, me uiuum exorberet concupiscit, immiti quodam atque efferato animo tanquam iustus aper in me ruit. audiuit, ut opinor, nominis mutationem iure ciuili cuius homini libero permissam esse. quare multis exemplis, & argumentis conatus est ostendere, non omnia quæ iure ciuili permittuntur homini christiano esse concessa; quoniam multis in rebus pontificiæ leges à ciuilibus plurimum discrepant. quæ in re supra modum eius exultauit oratio, atque ita se-

M. AN. MAIORAGII

se iactavit & extulit, ut uocem illam suam odiosam atque ululantem ea ratione se uendibiliorem posse facere speraret, perinde quasi noua quaedam & ante hunc diem inaudita diceret. quæ neque uos P. C. neque quisquam alius literarum studiosus potuerit unquam aduertere. Quid ais bone accusator? quæ in re legem à me citatam damnas? quid habes contra illam dicere? quid est, quod eam improbandam censeas? multa sunt, inquit, iure civili permiffa, quæ tamen à diuinis legibus & pontificijs penitus abhorrent. audio. sed quæ tandem ista sunt? potes ne inter ea nominis mutationem commemorare? nihil minus, quid ergo? permittunt, inquit, leges ciuiles esse in ciuitatibus lupanaria: permittunt fenora centesmarum, besium, & semiffi: permittunt adulterum cum filia nupta deprehensum interfici: nemo tamen uir bonus scortari, fenerari, occidere, iustum esse dicet. quid præterea? permittunt leges oppressos & alieno pauperes in carcere emori; permittunt ut qui uxorem non habet, ei concubinam habere liceat, & alia nonnulla, quæ nemo uir probus laudare possit. sunt ista uera. quis negat? sed quid ad causam, & questionem nostram? habet ne similitudinem aliquam mutatio nominis cum meretricia consuetudine, cum fenore, cum cæde, cum pellicatu? quis tam rerum ignarus, tam amens, tam stupidus est, quin intelligat hæc tota, quod aiunt, diametro discrepare? iam uidelicet te auctore & iudice, si puella sibi nomen immutarit, in tam graue crimen incidet, quam si concubina alicuius fuerit, aut meretriciam uitam instituat, si quis religionis gratia nouum sibi nomen assumpserit, æque peccabit, ac si fenerator aut homicida factus fuerit. quis hæc tam absurda, tam à communi sensu aliena, tam à ratione abhorrentia sine stomacho potest audire? quis non uidet argumentorum inopia te illa conquirere, quæ non modo tuam accusationem non adiuuent, sed etiam plurimum infirmant? quæ nihil aliud quam hostilem atque iniquum animum tuum ostendant? speras ne talibus uiris iudicantibus istam similitudinem tuam te probaturum? poterunt ne isti iudicare, tam graui ter ab eo peccari, qui sibi nomen mutet, quam ab eo, qui scortetur, feneretur, occidat, concubinam habeat? uide, ne sint ista tua decreta Stoicorum, qui non minus eum peccare censebant, qui gallinam galinaccum, quam qui hominem occidisset, qui caulem alterius horti fregisset, quam qui deorum immortalium fana spoliasset. salue noue Stoice, Zenone temperantior, Catone seuerior. sed tamen quæso te nisi molestum est, prius quam ista tua tã firma ratione condemnor, ut mihi pauca quædam respondeas. cupio enim ex te intelligere, utrum diuinis atque pontificijs legibus scortationes, fenora, cædes, pellicatus prohibeantur, nec ne? quid hoc, inquires, ad rem? nihil fortasse. uerum tamen credo te responsurum esse, quod nullo modo negare potes, talia omnia iure pontificio nominatim esse.

esse.

esse prohibita. sed quid de nominis mutatione, eodem ne modo cautum est? Prò summe deus, quantum hominibus cecitatem improbitas atque nocendi studium inducit, nescit omnino quid respondeat, quid fingat ex templo non habet. uidet enim apertissime, quæ modo commemorata fuerunt à diuinis legibus & pontificijs esse reprobata, nominatimque de singulis cautum esse, ne cuiquam scortari liceat, ne liceat generari, atque ita de cæteris. cum tamè interim nusquàm aut in sacris literis, aut in pōtificio iure, aut in ijs q̄ sanctissimi homines ediderūt operibus, nomē mutare phibitū sit. hac. n. diligētia sapientissimi uiri maiores nostri qui ius pontificium condiderunt, quod uulgo Canonicam uocant, usi sunt: ut non tollere ius ciuile, sed emendare quodammodo uiderentur. itaque factum est, ut quæcumque uiderent à fide persuasioneque christiana nihil abhorrere, ea firma, atque rata omnia esse uoluerint. quæ uero uel in minima quidem re à diuina lege dissentire intelligerent, ea uel prohibenda penitus, uel corrigenda. saltem esse censuerint: Scortationes igitur & sanora, & pellicatum, & eius generis cætera, quæ semper annexam turpitudinem habent, quamuis ciuili iure concederentur, procul tamen à christianis moribus abesse oportere statuerunt. nominis autem mutationem, quæ nihil honestati, bonisque moribus obesse possit, non modo non prohibuerunt, sed etiam ciuili liberam permisierunt. Quare tantum abest, ut christiani mutationem nominis damnandam esse censeant, ut etiam nescio qd religionis habere iudicent: nā cum uita rationibus etiam nomen mutare frequentissime solent, & nullam uestalem uirginem, nullum monachum, nullum summum Pontificem fieri patiuntur, nisi mutato nomine, quemadmodum alio loco docebimus. Cum igitur apertissime constet nominis mutationem, & à ciuili iure, & à diuinis atque pontificijs legibus cuiuslibet esse successam, quid est quod amplius aduersarij mei tam indocti, tamque imperite clamitent, hoc à me contra leges esse factum? Dixi de legibus quæ mihi satis huic causa facere uidebantur: sequitur, ut quod secundo loco mihi obiecerunt accusatores, hoc à me factum esse contra omnium consuetudinem aperte refellamus. non enim hac in re satis mirari possum istorum ignorantiam dicam, an impudentiam singularem? qui tanquam nouum & inusitatum, & ante hunc diem inauditum id in me reprehendant, quod & antiquis illis temporibus, & patrum nostrorum memoria frequentissime fieri solebat, & hoc etiam nostro tempore sepiissime fit ab eruditjs uiris. nam per Deum immortalē, quæ nam est ista consuetudo uestra, quam mihi opponitis accusatoribus doctorum ne, an imperitorum hominum? si imperitorum, uno nobis in hac parte uerbo satisfaciam, literato uiro quid imperita multitudo sequi soleat non admodum esse curandum. quid enim absurdius, aut ineptius dici potest, quam cum de aliqua re disceptatur, querere quid baiuli, atque opera-

M. AN. MAIORAGII.

*vij non quid homines doctissimi de illa senserint? non est enim consilium in
 vulgo, non ratio, non diligentia, sed omnia presenti, suoque sensu iudicat,
 parum admodum sentiens præteritum aut futurum. putatque nihil omnino
 rectè fieri, nisi quod vulgarem omnium consuetudinem sequitur: à parentum
 enim suorum uestigijs, etiam si plerunque pessima sunt, uel unguem, quod
 aiunt, latum discedere scelus existimat. Itaque summa quadam atque im-
 mensa religione, uel anili potius superstitione iam pridem inueteratos apud
 se mores quamuis inepti sint, atque ridiculi, sibi seruandos esse censet. quod
 si quis non modo aüter faciat, sed etiam contra sentiat, eum statim improbi,
 nefarium, factiosum appellat, neque sane ex eo, quod plures faciunt consue-
 tudo vim debet accipere. nam si hoc fiat, omnia rectè atque honestè uiuendi
 præcepta subuertentur. quotus enim quisque est, qui studijs honestis & per-
 tinentibus ad benè beateque uiuendum delectetur? quanto plures & hoc tẽ-
 pore sunt, & semper antea fuerunt, quibus turpia, quam quibus honesta
 placeant? quam multa sunt in populari uita uulgique consuetudine ridicula,
 inepta, superstitiosa, uana, sordida, quæ si quis reuiciat, & contemnat, eum
 ne aliquid contra hominum consuetudinem moliri, aut facere dicetis? non
 equidem adhuc uos eo dementia peruenisse existimo. non igitur imperitorum
 populariumque consuetudo probanda est. Quod si de sapientum doctorumque
 hominum consuetudine uerba facitis, rectè quidem consuetudinis uerbum uos
 interpretari iudicabo, sed quæ uis sit eius uocabuli non percipere conuincã:
 equidem ita uidee maioribus nostris eruditissimis, atque sapientissimis uariis
 placuisse, ut eam consuetudinem, quam sequi, atque obseruare debemus, non
 quemlibet inueteratum morem aut usum esse censerent, sed eum, qui neque
 ab honestate, neque à legibus abhorreret. quem omnium uoluntas sine scri-
 pro longo tempore comprobasset. qui denique nature ipsi humana congrue-
 re uideretur. Quamobrem Fabius Quintilianus uir ut doctissimus ita etiam
 probatissimus, ego, inquit, consuetudinem sermonis uocabo consensum eru-
 ditorum, sicuti uiuendi consensum bonorum, quibus ex uerbis intelligi potest,
 duplitem ab eruditis uiris laudabilem poni consuetudinem, alteram sermonis,
 alteram uitæ. quemadmodum etiam omnis nostra laus atque gloria, cum ab
 eleganti doctoque sermone, tum à rebus præclare gestis prouenire solet, sed ui-
 tæ consuetudinem à bonis atque honestis hominibus esse petendam. talis enim
 quisque fieri, & haberi solet, quales ij sunt, quorum consuetudine delecta-
 tur. Sermonis autem à doctis atque elegantibus uiris, nam hi soli aptè, di-
 stinctè, atque ornate dicendi rationem tradere nobis possunt. quid ergo con-
 tra quam ex his duabus me consuetudinem fecisse arguitis accusatores? uitæ
 ne, an sermonis? de uita meâ consuetudine nihil dico amplius, quoniam, iatis
 ostendi, nihil contradicentibus uobis, me bonorum hominum semper studio-
 sum*

sum, atque imitatore[m] fuisse. neque unquam tale aliquod flagitium admisisse, de quo merito condemnari possem. restat ut de sermonis consuetudine uideamus. Pro Di[i] immortales quantum in hac parte uoluptatis, quantum oblectationis ex aduersariorum meorum oratione percepissem P.C. si quieto animo fuisset. cum eos tam inepte, tam confuse, tam impolite loqui audirem. vix mehercule risum continere poteram, cum in mentem mihi ueniret eor[um] arrogantia. qui cum se solos, non tantum in hac ciuitate, sed in toto penè terrarum orbe scire putent, cum se bonarum literarum professores, & inscribant, & appellari uelint cū dicēdi praecepta quotidie discipulis suis inculcent, & optimi Rhetores haberi studeant, in iudicio publico, & quaestione legitima, hoc concursu hominum literatissimorum, hac tanta frequentia, cum res agatur apud eos. P.C. qui propter singulare imprudentiā & egregiam eruditionem in hoc consilium publicum delecti estis, in summa omnium expectatione, tantas uerborum sordes effuderint, tam inculte, atque rustice dixerint, tantam denique, ut uno uerbo dicam, barbariem ostentarint. at in qua causa? quam annum integrum atque amplius commentati sunt. nam anno superiore cum Ferraria Mediolanum redisset, & a uobis in pristinum locum restitutus fuisset, eos intellexi, iam accusationem hanc in me preparare. sed audebunt ne isti mihi sermonis consuetudinem obycere? audistis quo eloquentiae genere Macrinus iste Nigr[us] delectetur. equidem existimo tanta ex hac frequentia neminem inueniri, qui intelligere potuerit, quid diceret, adeo perturbata, adeo rudis, adeo indigesta atque a consuetudine Latini sermonis abhorrens fuit eius oratio. tamen uos qui acutiores estis P. C. & nos, qui causam dicimus, de nominis mutatione uoluisset eum nescio quid dicere sufficamur, tamen si nihil ferē intelleximus. Te uerò Fabi Lupe appello, qui mihi praeter ceteros accusatores, uisus es in hac parte ceruiculam iactare tuoque lugubri uocis ululatu tantum audientium aures obtulisse, ut cum nullum garrandi finem faceres, & eadem saepius inculcares, credo ut emendares collega tui uitium, quem nemo prorsus intellexerat. te tandem senatus princeps tacere iusserit, atque nobis etiam dicendi locum relinquere. utram tandem existimas propius ad illam ueterum latinorum dicendi consuetudinem accedere, meam ne dictionem, an locutionem tuam? quam enim mihi nihil arlogo, quippe qui longissimo sanè me uideam interuallo ueterum illorum uestigia subsequi, non tamen esse te tam impudente existimo, qui praesentibus his talibus uiris, sordidam istam locutionem tuam audeas huic qualiscunque est, orationi meae praepone[re]. cum praesertim ego tot uigilijs & laboribus hanc modicam mihi dicendi facultatem compararim. tibi uerò semper, quod satis constat, magis Bacchus quam Minerva, magis Venus quam Musa, magis Silenus, & Genius, quam Mercurius & Apollo placuerit. hinc igitur accidit,

ut

M. AN. MAIORAGII

ut ab eruditorum consuetudine sermo tuus penitus abhorreat. meus autem, nisi me fortasse ipsum, resque meas plusquam satis est amo, se talem audientibus offerat, ut omnes facile iudicare possint, in bonis auctoribus me diu diligenterque esse uersatum. nam usque eo politæ orationis ab adolescentia studiosus fui, ut nuper etiam nomen meum, quia nescio quid barbarum præ se ferre uidebatur immutarim. Hic te uolumus (inquiunt) accusatores. hoc defende non esse factum contra omnium consuetudinem. imo uerò nihil mihi facilius est, quam apertis rationibus & exemplis ostendere nõ tantũ hoc non esse contra consuetudinem, sed etiam ex communi consuetudine factum. modo mihi id concedatis, quod non nisi impudentissime negare potestis, omne nominum & totius sermonis arbitrium apud eruditos homines & esse debere, & semper fuisse. ut quicquid uiri scientia clari communiter sentiant, id ab alijs ratum haberi debeat. neque enim nomina naturalia sunt, ut non immutari data occasione facile possint, sed tantum quedam rerum nota sunt, ut non difficulter excellenti doctrina uiri iam uidere possint, quod cuique rei nomen magis conueniat. Pythagoras sanè maximam eius fuisse doctrinam atque sapientiam dicebat, qui nomina primo rebus imposuit. nam quamuis plurima reperiantur, nomina quæ rerum uim & naturam expriment, ut apud Platonem in Cratylo Socrates copiose disputat; omnia tamen ab eruditorum hominum institutione profecta sunt. quod cum ita sit, nemini dubium esse potest, quin eruditorum consensus in nominibus imponendis communis consuetudo uocanda sit. Queramus igitur primo recentium, atq; doctissimorum hominum exempla, deinde etiam ueterum, qui uel sibi ipsi nomẽ immutarunt, uel ab alijs nouum nomen oblatum libenter arripuerunt, ut tandem aliquando desinant aduersarij ea de re me accusare, quæ nunquam ab aliquo sapiente fuit improbata. Quis hoc nostro tempore bonarum literarum professor Baptista Egnatio clarior est? qui iam pridem Venetijs utranque linguam ita proficitur, ut ei plurimum elegantiores literæ debeant, qui non aliter atque olim Cato ille censorius, cum annum iam octogessimum exceßerit; tamen insolitis suis laboribus, atque in publico docendi munere perseuerat? hunc igitur in iuuentute sibi nomen immutasse constat, neque tamen ea de causa quisquam eum unquam accusandum aut reprehendendum esse censuit. & quæ mutatio fuit illa Diij boni? quam longe petita? quam à priore nomine diuersa? cum enim antea Ioannes de Cipellis uocaretur, postea Baptista Egnatius uocari uoluit. quantopere fremerent aduersarij mei, quam sese iactarent, quam me statim exterminare se posse confiderent, si talem in nomine meo mutationem inuenissent? qui propter unam immutatam in eo syllabam, tantas turbas commouent, & in me tam tragice uociferantur? Quid de Fabio uigili uiro non tantum doctissimo,

Etissimo, sed etiam sanctissimo dicam? qui propter egregias uirtutes suas dignus est habitus cui Spoletinus Episcopatus à Paulo tertio pontifice maximo demandaretur? is enim cum antea Fabianus uetula diceretur, postea se Fabium uigilem uocari iussit. quo nomine nunc etiam ab omnibus appellatur. ecquid igitur ea de causa dignitatis amisit? ecquid ideo minus pontifici gratus fuit? imo uero tanto postea gratior euasit, quanto sibi gratius nomen adoptauit. Iam uero Pierius Valerianus uir in primis eruditus, & in summo precio atque honore propter sacerdotij dignitatem doctrinamque non vulgarem habitus, Petrus ualerij prius dicebatur. quid Phedrus ille uolateranus tam clarus orator, cuius omnes actionem præcipue mirabantur? quem Sadoletus in suo de philosophia libro contra philosophiam ipsam disputantem inducit annon antea Thomas Ingeramius dicebatur? ecquis unquam tantam in eo nominis mutationem uel leui reprehensione dignam censuit? quid Politianus uir ita facundus, & oratione politus, ut non sine causa nomen illud ascuisse sibi uideatur, annon Angelus antea de monte pulciano fuit? quid Domitius calderinus non ne sibi nomen hoc finxit cum antea Dominicus de caldarijs esset? quid Ianus Parrhasius, non ne prius Ioannes Paulus de parisijs dicebatur? doceant igitur aduersarij si possunt, aut hæc que proferimus exempla uera non esse, aut eorum aliquem, qui sine fraude nomen sibi mutarint, qui sane quamplurimi fuerunt, & recentiores, & uetustiores, ea de causa uocatum in iudicium fuisse. quod si probare potuerint, quo minus secundum eos litem detis, & contra me sententiam feratis. P. C. non recuso. Sed quid cesso doctissimi atque eloquentissimi uiri exemplum in medium asserre, quem ego libenter auctorem secutus sum, qui (ut arbitror) eadem de causa, qua ego, cum idem nomen haberet, repudiato uetere nouum assumpsit? M. Antonius Flaminius qui sua elegantia, dicendique uenustate doctorum omnium in se ora conuertit, cum puer esset, & Bononia sub patre suo ludi magistro literis operam daret, quemadmodum à multis fide dignissimis accepimus, & præsertim ab hoc nostro ciue Francisco Minutio Caluo, qui maximam cum Flaminiò familiaritatem habet iam inde à pueritia ceptam; Antonius Maria dicebatur. Hic postea cum in literis plurimum profecisset, & Bononia Romanam transmigrasset se Marcum Antonium appellauit. que res illi nunquam dedecori, sed magno semper honori fuit. nam eius pater Ioannes Antonius, cum esset Imola natus obscuro loco, se in Flaminiorum gentem inseruit, & Antonius Flaminius dici uoluit. ut non tantum propter literas, sed etiam propter nominis dignitatem clarior fieret. quod alijs etiam plurimis ante se concessum fuisse intelligebat. & merito. nam si Romani prudentissimi uiri, candidatis suis ut in historijs habemus, quo tempore prehensare uolebant, magistratusque petere, sibi nomi-

M. AN. MAIORAGII

na patriciorum, & nobilissimarum familiarum adoptare concedebant, quo gratiores essent ad populum & facilius quem peterent magistratum assequerentur, qua in re de Resp. administratione, atque salute agebatur, quanto magis nobis miserarum candidatis concedendum est, nomen illud, quod elegantius visum fuerit assumere? cum praesertim hac in re nemo damnum à nobis possit, aut detrimentum accipere? quare lepide Pomponius Latus, vir summa eruditione atque dicendi elegantia clarus, cum à Paulo secundo pontifice maximo, cuius consuetudine familiariter utebatur, molli quodammodo brachio reprehenderetur, quòd mutato nomine cum antea Bernardinus diceretur, se Pomponium letum uocari iuberet, quid hoc, inquit, ad te pontifex maxime? an si me Faeniculum appellari uoluisses id reprehenderes? risit ad hanc responsonem pontifex, neque illum impediendum esse censuit, quo minus suo sibi arbitrio nomen adoptaret, cum igitur prope innumerabilia sint eruditissimorum hominum exempla, qui suo arbitratu noua sibi nomina finxerint, quos nemo tamen unquam non solum in iudicium uocauit, sed ne grauius quidem reprehendit, nequeo satis aduersariorum meorum inscitiam admirari, qui hac tam clara, tam aperta, tam usitata pro nefario scelere mihi obijciant. cum praesertim hoc non tantum a literatis hominibus sed etiam à plerisque alijs quotidie fiat. quis enim necit eos, quos appellamus monachos, cum in religiosorum conuentus & cænobia transfingant, uetera nomina deponere & alia noua sumere? quòd si mutatio nominis esset improbanda, quis eo tempore, quo maxime religioni se addicit aut sibi nouum nomen eligeret aut à religionis antistitibus pristinum nomen suum immutari pateretur? hoc idem puellae faciunt, quae more uestalium uirginum perpetuam Deo castitatem uouentes, monasteria, quae uocant ingrediuntur. nã aut ipse sibi permissu praesidium suarum nouum nomen eligunt, uetus repudiant, aut à praesidibus oblatum recipiunt. quid Pontifices maximi? sunt ne eo nomine contenti quo die suo lustrico fuerant insigniti? minime uerò, nam cum pontificatum ineunt, aliud confestim sibi nomen assumunt. Et quisquam adhuc dubitabit, quin accusatores isti me aperte calumnientur, & falso distitent, contra omnium consuetudinem me mihi nomen immutasse? cum & plerique literati uiri, & quicumque religionis gratia nouas uiuendi rationes suscipiunt, nouosque sibi amictus inducunt & ipsi denique pontifices, à quibus tota religio nostra suscipi creditur, sibi nomen immutare soleant? projectò non hæc tam perspicua, tamque peruulgata negarent, nisi eos uel malicia, uel inuidia cecos omnino redderet. Nam in eo quoque me non sanè leniter accusant, quod gentis ac familiae meae nomen dimiserim, & Maioragii cognomen assumpsim. tanque insipientes atque ignari rerum esse uidentur, ut quod ego mo-

destinae

desse gratia feci, putent a' roganter à me factum. existimant enim Maioragium à me fictum esse cognomen à maiore, quod eis maior esse uelim, quorum opinio quam ridicula sit, atque inepta, uel puero perspicuum. Sed ut facilius consilij mei rationem intelligatis P.C. breuiter unde familia nostra duxerit originem explicabo. Quo tempore Longobardorum rex Desiderius apud maiores nostros in hac Cisalpina Gallia rerum potiebatur, tres fuerunt fratres ipsius regis propinqui atque necessarii, quippe qui ex eius sorore nati fuerant, quorum primus Amphortius, alter Fusius, tertius Catus uocabatur. hoc ipse rex, non tantum quia propinqui erant, sed etiam quia singulares eorum virtutes & in bello & in pace fuerat expertus, maximis honoribus profectus est. & præter alias dignitates, atque egregia munera, quibus eos affecit, totum etiam tractum illum, qui inter Nouocomum, & Leucium extenditur, & sursum uersus usque ad Iari diuortia largitus eis est; quæ tractu continetur ea, quæ plebs Incini dicitur, & tota Brigantij montis regio, uino clarissima, totaque uallis Asinia, atque etiam alie nonnulla regiones. in quibus locis confidentes tres illi fratres. honoris gratia sunt ab ipso rege Comites appellati. quod nomen non ita pridem eo tempore ceperat esse dignitatis, cum apud ueteres Latinos in ea significatione nusquam reperitur. Hinc igitur factum est, ut horum trium fratrum posteri sicut comites nominati. Unde postea familia comitum longo tempore Mediolani floruit, atque etiam hodie multis nobilissimis & eruditissimis uiris floret. Sed ut ad tres illos fratres reuertar, Amphortius qui ex illis natu maximus erat, Maioragium uicem extruxit, atque in eo turrim, cuius adhuc in domo mea paterna, post septingentos atque amplius annos, quedam extant uestigia, atque fundamenta, hic nostri generis auctor fuit, atque ab hoc Amphortij Comites maiores mei dicti fuerunt. Fusius autem & Catus nonnullos alios rivos cum turribus adificauerunt. Unde etiã hoc tempore multi sunt in eis locis, licet obscuro, atque ignobiles, qui comites Fusij, & comites Cati uocentur. ab his maioribus orta Comitum familia complures habuit claros atque illustres uiros, qui, ut arbitror, nominis ambiguitatem uitantes, ne re uera Comites esse crederentur, & ea dignitate potiri. quam non haberent, non se Comites, sed uel de Comite, uel de Comitibus inscribebant. Verum cum hoc locutionis genus ad consuetudine Latini sermonis abhorreret, primo uir eruditissimus auunculus meus, qui permultos annos Mediolani magna cum gloria publice docuit, cum elegantie sermonis admodum studiosus esset, non amplius se de Comitibus ut ceteri faciebant, sed Petrum Comitem cepit inscribere. Vidi ego nonnullas eius lucubrations sanè per quam eruditus. cum hac inscriptione Petri Comititis. hunc imitati sunt eius fratres Iacobus & Aluisius, atque etiam pater meus Iulianus, qui horum sororem Magdalenam, matrem

R. meam

M. AN. MAIORAGII.

meam in matrimonio habebat. nam hi omnes se perpetuo Comites inscripserunt. quos deinde subseculi Primus & Antonus Aluisius filij, consobrini mei pergunt etiam nunc eodem se modo inscribere. Verum ego, cum hoc nomen Comitum hoc tempore ambiguum esse viderem, & ab omnibus, quibus familia nostra nota non est, pro dignitate capi intelligerem, statui mihi esse dimittendum. cum presertim Maioragij cognomentum haberem adhuc a patre hereditarium. ne id fortasse mihi alieuando accideret quod Primo Comiti consobrino meo contigit. qui cum in Germaniam ea de causa profectus fuisset, ut Erasmus consuetudine per aliquod tempus frueretur, priusquam ipsam Erasmus conueniret, ad eum literas dedit, quibus aduentus sui causa declarabat, quarum in extrema parte nomen suum, ut sit, ita subscripserat; Fui studiosissimus Primus Comes Mediolanensis. hanc cum Erasmus subscriptionem uidiisset, credidit statim magnum aliquem adesse principem sui visendi gratia. Quare licet admodum senex & infirmus esset. tamen quo studio, quoque apparatu potuit, obuiam consobrino meo longe processit, sed postquam homunculum unum, nullo comitatu, nullo seruorum grege stipatum, & bene quidem literatum, sed nullo elegantiori cultu uestitum reperit, errorem suum ridere iucundissime cepit. & tamen eum sibi multo gratiorem aduenisse, quam si magnus princeps fuisset, multis audientibus testatus est. eadem ratione deceptus aliquando fuit in nomine meo vir insignis ac literatus Sebastianus Gryphius. Cum enim ad eum literas dedissem, & me Comitum inscripserem, ille mihi tanquam alicui principi respondit, & clarissimum Comitem non semel appellauit. Itaque cum hoc aduertissem, & exempla quamplurimorum & doctissimorum hominum me familiae nomen propter mittere posse intelligere, statui nomen illud Comitum omnino mihi dimittendum esse. sunt enim innumerabiles penes literatos viros, qui relicto familiae nomine, uel a regione uel a loco ubi nati sunt sibi cognomen assumpserunt. Ut Erasmus penes diuinum uir ingenio, qui de re literaria uostro tempore plurimum bene meritus est, a uico ubi natus erat se Roterodanum appellauit. ut Antonius Nebraiensis, qui prius apud Hispanos literas illustrauit. ita Petrus Marsus, Antonius Volscus Raphael Volaterranus, Antonius Minturnus, infinitique alij. quod aduersariis meis nouum uideri mirum est, in hac presertim ciuitate, in qua plurimum familiae nomen a vicis, unde traxerunt originem seruant. unde enim Andreas Alciato iuriconsultorum facile princeps nomen habet? an non ab Alciato uico, qui non amplius quinque millia passuum a Maioragio distat? atque hoc ego nomine nonnumquam gloriari soleo, quod mihi fortuna dederit, ut incunabula generis ex eodem penes loco cum Alciato traxerim. quid Fannianorum nobilissima gens? quid Cusanorum? quid Lampugnanorum? quid legnanorum? quid Cardanorum? quid Briuiorum? quid plurimum aliarum?

qua

quæ Mediolani clarissimæ sunt? an non omnes à vicis, qui in agro Mediola-
nensi omnes extant etiam hoc tempore nomen habent? Quis non igitur ue-
hementer admiretur, tam insipientes atque amentes istos accusatores esse, ut
se vobis hoc persuadere posse sperent, contra omnium consuetudinem esse fa-
ctum, qui tanta estis prudentia, sapientiaque præditi, ut non tantum quid
in communi consuetudine sit, uerum etiam quid omnino fieri oporteat, aut læ-
ceat, omnium optimè cognoscatis, hoc cene igitur uobis præter omniam con-
suetudinem uideri potest? quod à tot eruditis uiris, à tot religiosis, à tot sum-
mis pontificibus, à tot clarissimis familijs frequentissime fieri consuevit? At
dicit fortasse quispiam hoc esse nouum, & à ueteribus minime factitatum,
quod & si concedam, non tamen ideo uincant aduersarij, contra consuetu-
dinem esse factum, quoniam ex quo tempore nostra persuasio fidesque Chri-
stiana uigere cœpit, etiam hæc mutandi nominis consuetudo cum ea inua-
luit. nam & ipse Christus auctor & parens nostræ salutis, nonnullis ex disci-
pulis suis nomina mutauit, & postquam ipse in æternam domum suam conce-
ssit, eius legati, quos apostolos uocamus, eis ferè omnibus, quos Christo, et sacris
eius iniitassent, nomina mutabant. quare tã prisca, tã iniqua, tã uetus hac con-
suetudo uideri potest, quã persuasio nostra, quã fides Christiana. Sed quid dissi-
mulare opus est? quasi uero mihi probare difficile sit. mutandorum nominum
uetustissimam esse consuetudinem, quemadmodum & ex sacris Hebræorum
libris, & ex historijs intelligi facile potest, nisi mihi satis esset ad uictoriam
ostendere, nequaquam à Christianorum moribus hanc mutandi nomina
rationem alienam esse. Sed tamen illud non prætermittam multis de causis
apud ueteres illos Romanos diligentissimos nominum obseruatores pristinum
immutari nomen consueuisse. Primo enim quoties peregrinus aliquis ciuita-
te donabatur, & ciuis Romanus fiebat, is arbitratu suo nomen Romanum,
quod sibi magis placuisset, eligebat. Sic Archias poeta postquam quam ciuis
Romanus factus est. A. Licinius dici cœpit. sic Antipater historicus ci-
uitate donatus L. Celij nomen assumpsit. Sic Demetrius Mega in Roma-
nã ciuitatem ascitus P. Cornelius factus est. sic innumerabiles alij ius Romana
ciuitatis adepti, quæ gratia sibi fuissent, nomina capiebant, deinde illam
etiam apud Romanos fuisse consuetudinem obseruauimus, ut cum plebeius
aliquis equestrem dignitatem adipisceretur, nouum sibi repudiatum uetere
nomen adoptaret, quin aperte Plutarchus ostendit apud Romanos licuisse
cuilibet uolenti mutare nomen, cum de Cicerone sit in eius uita scribat: cum
primas dignitates Reipub. cepisset attingere, & ab amicis suis crederetur
id nomen aut omnino uitaturus, aut in aliud commutaturus, iuuenili qua-
dam audacia dixisse traditur, se certaturum splendidius Scawris atque Catu-
lis nomen Ciceronis efficere, nam qua ratione credidissent amici sibi Cice-

M. AN. MAIORAGII

nonem fuisse nomen mutaturum, nisi fuisset apud Romanos ea mutandi no-
 minis consuetudo? Quid illud annon apertissimum est, omnes qui se in ado-
 prionem alicui dabant, noua semper adoptantium nomina sumere solitos?
 ut Scipio AEmilianus, Fabius Rutilianus, Cæsar Octavianus plurimique
 alij fecerunt? quid in aduendis hæreditatibus annon obseruatum fuisse legi-
 mus, ut sæpenumero eius à quo fuissent hæredes instituti nomen accipe-
 rent? sic M. Brutus Q. Cæpionis nomen assumpsit, unde postea Q. Cæpio
 Brutus fuit appellatus, sic Pomponius Atticus propter Q. Cæcilij hæredita-
 tem Q. Cæcilius Pomponianus à Cicerone dictus fuit, quin etiam sæpissime
 bebat, ut qui testamenti factionem haberent, cum aliquem sibi ciuem hæ-
 redem eligerent, eum iuberent nomen immutare. quod ad Atticum scri-
 bens his uerbis ostendit Cicero: Dolabellam uideo Livia testamentò cum
 duobus cohæredibus esse intriente sed iuberi mutare nomē est τοῦτο ἴσως οὐκ ἔ-
 μαι ῥεῦθαι καὶ σὺν ἰσχυρῶν ἀδελφῶν ἄλλοις ἀδελφῶν ἄλλοις ἀδελφῶν ἄλλοις ἀδελφῶν
 reftuam e sit nobili adolescenti mutare nomen, mulieris testamento.
 Quid præterea non ne multi sibi ab alijs oblata nomina libenter arripuerunt?
 præsertim si noui homines fuissent, & aliquid honoris aut gloriae nomen il-
 lud nouum allaturum uideretur? unde enim Cato ille maior, uir insignis om-
 ni uirtutum genere nomen habuit? annon ex prudentia, atque callidita-
 te sua? cum enim esset prorfus ignobilis, & in agro suo paterno Tusculano
 Priscus uocaretur, à M. Valerio Flaceo Romam deductus, non ita mul-
 to post ob eximiam uirtutem Cato cognominatus est. nam Romani (quod
 ait Plutarchus) eum in quo multarum rerum usus atque scientia sit, Cato-
 nem nominant, quod quidem nomen adeo sibi libenter adoptauit, ut se non
 alio nomine postea passus sit unquam appellari. Quid Valerius Publicola
 non ne libenter honoris gratia sibi oblatum à populo Romano nomen arri-
 puit? Quid Plato cum prius Aristocles ex aui nomine uocaretur, annon
 cum propter egregiam humerorum latitudinem, & frontis amplitudinem
 ab ijs qui cum eo uersabantur, Plato cognominatus fuisset, tam cupide no-
 men illud amplexus est, ut unquam postea dimiserit? Quid Theophrastus
 Eresius, cui Tyrtamo nomen antea fuerat, non ne cum eum ob diuinam elo-
 cutionem præceptor eius Aristoteles Theophrastum appellaret, sibi postea
 tanquam proprium nomen illud asciiuit? & in operibus suis inscribere non
 dubitauit? Quid Homerus, cum, cum antea Melesigenes diceretur, an-
 non postquam cæcus factus est, & ducis indigeret, Homerus dictus est? Io-
 nes enim & Cumei captos oculis, Homeros uocant, eo quod ducibus egeant.
 hoc igitur nomen reiecto priore semper postea tenuit. Quin etiam non mul-
 tis clarissimis mulieribus, hanc nominis mutationem uehementer placuisse
 legimus. Mater enim Euandri illius Arcadis, quæ Latinarum literarum auctrix
 & inuentrix fuisse dicitur, cum antea Nicosirata uocaretur, postea pro-
 pter

pter diuinandi scientiarum, & diuinorum carminum interpretationem, Carmenta fuit appellata. Tanaquil autem sapientissima scemina, Tarquinij Prisci coniux, postquam Romam uenit, maritumque suum Regem uidit, nomen etiam Romanum habere uoluit, itaque Caia Cæcilia dicta est. Quod autem prætermittendi gentis atque familiae nominis, antiquissima consuetudo sit, declarant omnes ferè Græcorum appellationes, in quibus, uel à regionibus, uel à ciuitatibus, atque oppidiis sibi nomen assumunt. cum tamen credibile sit in suis regionibus, ac ciuitatibus, suarum familiarum nomina, singulos ab alijs habuisse distincta, sic Aristoteles Stagrites inscribitur, Plato Atheniensis, Euclides Megarensis, Theodorus Cyrenaicus, Pythagoras Samius, Gorgias Leontinus, Pindarus Thebanus, Pittacus Mitylencus, Thales Milesius, Chilo Lacedæmonius, Bias Prienensis, Periander Corinthius, Cleobulus Lyndius, Solon Atheniensis, alijque innumerabiles, Quin etiam apud Latinos cuiusmodi sunt inscriptiones, ut T. Linius Tatauinus, Apuleius Madurensis, Lucanus Cordubensis, Silius Italicus, Ausonius Burdegalensis. multa prætereo consulto P. C. ne uidear magis aliorum exemplis, quam rationi confidere. docet enim nos ipsa ratio nihil referre, non tantum quo singuli homines, sed etiam quo quæque res nomine uocetur. modo tale nomen imponatur, ut per illud res ea quam significare uolumus, intelligi possit. Sunt. n. ad ipsis hominibus excogitata nomina, nõ alia sanè de causa, nisi ut pereares inter se discernantur. nam qua ratione nisi nomina rebus addantur, hæc ab illa distingui atque separari poterit? Sed tamen quoties inter homines, de rebus ipsis conuenit, nihil oportet (ut apud Platonem ait Socrates) de nominibus esse sollicitos, quoniam nullum alium nobis usum nomina præstant, nisi ut pereares intelligamus, quæ cum à nobis perceptæ fuerint, possumus eas, quocumque nobis placuerit, nomine uocare. quid enim prohibet, quo minus inter se conuenire possint homines, ut quem nunc equum (exempli gratia) uocamus, postea bouem appellent? & contra quem nunc bouem, equum postea nominent? cum enim homines ipsi, nominum formatores fuerint, & noua semper nouis rebus nomina imposuerint, etiam arbitrio suo, possunt ea quoties sibi placuerit, immutare, quod si post homines natos, & primam nominum impositionem, ueteres illi statuisent, nulla esse mutanda nomina, certe nunquam tanta linguarum uarietas, accidisset. sed iisdem nobis Hebræi, Græci, Latini, ceteræque nationes omnes uterentur, nunc cum unaquæque natio suo arbitratu sibi nomina fingat, idque licere omnes arbitrentur, fit ut non tantum in diuersis prouincijs, sed etiam in eadem regione, atque adeo ciuitate, res una uarijs nominibus, appellentur, tantumque in hac nominum mutatione consuetudo ualet, ut non tantum homines, bellæ, plantæ, res uniuersæ, quæ ad usum hominum ac

com-

M. AN. MAIORAGII

commodantur, sed etiam flumina, montes, regio, urbes, uetus nomen amittant, & nouum accipiant. è quibus exempli tantum gratia nonnulla commemorabo. Tyberim fluiuium, ab antiquis *Albulam* dictum fuisse legimus. Padum scribit Plinius à Liguribus *Bodincum* olim appellatum fuisse, quem antiqui *Rubiconem* uocabant, vulgo nunc *Pisatellum* dicunt. què *Lirim* ueteres, nos *Garilianum*. Quid annon vulgo nunc *Mongibellus* mons ille *Siciliæ* dicitur, quem *Aetnam* ueteres appellarunt? nunc caput solis uocant, quod olim *Zephyrium* promontorium. *Colanam* uero, quod aliàs *Itacinium*. Quid regiones idem ne seruant perpetuo nomen? minime uero. nam *Italia* quot nominibus appellata fuit? modo *Enotria*, modo *Hesperia*, nunc *Aufonia*, nunc *Saturnia*, nunc *Latium*. quid? *Italiæ* populi, ubi *Sannitum* hoc tempore, ubi *Sabinorum*, ubi *Veientium*, ubi *Volscorum* nomen? cum tamen adhuc eadem regiones, sed alijs nominibus supersint. Iam uero ciuitates in *Italia* plurimæ, sicut alibi passim, nouum nomen sortitæ sunt. *Papia* nunc est, quod olim *Ticinum* fuit. quæ castelli ciuitas uulgo dicitur olim *Tiferium* fuit. quod *Vastum* hodie uocant, apud antiquos *Istonium* uocabatur. *Populonia* dicebatur alias, quod nunc *Plumbinium*, *Cornetum* uulgus appellat, quod *Ptolemeus* castrum nouum. *Traiectum* nunc est, quæ iam pridem *Minturne* fuerant. Sed quid hæc pauca persequar? cum & in ipsa *Italia*, & in alijs prouincijs omnibus, omnia ferè uetera nomina sint penitus immutata? rectè enim poeta quidam cecinit. Mors etiam *Saxis* nominibusque uenit. Videntur enim homines semper hac nominum uarietate magnopere delectati, non tantum in suorum nominum mutatione, sed aliarum etiam pendè omnium rerum, ut nihil omnino reperitur, quod idem perpetuo nomen, apud omnes nationes conseruare posse uideatur. Quæ cum ita sint *P. C.* uobis iam apertissime constare potest, non esse hanc nominis mutationem, contra omnium consuetudinem quod aduersarij nimis imperitè. mihi obiecerunt. cum & doctorum hominum, & religiosorum, & Pontificum, & omnium denique, quibuscunque uisum fuerit, hunc esse morem, & semper fuisse docuerim, ut & suo sibi arbitrio, nomen immutarent, & ab alijs oblatum, quod gratum esset arriperent, quam quidem consuetudinem nulla sit ratio, quæ rectè possit improbare, cum aliud, atque aliud, prout hominibus placuerit, res singula nomen accipiant. Satis mihi multa uerba fecisse uideor, quare nominis mutatio sit & à legibus concessa, & à cõi cõsuetudine cõprobata. Restat ut etiam de honestate atque decoro nonnulla dicamus. quod cum fecero perorabo, hoc enim tertium fuit eorum quæ mihi accusatores obiecerant. cui quanquam ex ijs quæ iam dicta fuerunt, satis responsum esse uideri possit, (nihil enim contra decorum est; quod ex communi consuetudine, legibus ipsis concedentibus fiat) tamen nequid omnino dubitationis in cuiusquam

quam

quam animo relinquatur, etiam huic parti respondebo. Opponunt mihi gravissimum honestatis, atque decori nomen, quo fieri non potest, ut non vehementissimè commovear, etenim id unum semper ab ineunte adolescentia, summo studio conatus sum, ut nihil unquam aggredi tentarem, quod aliquo modo turpe atque indecorum esse videretur, quod si mutatio nominis contra decorum, atque honestatem esset, uani fuissent omnes canatus mei, uani labores, uana omnis industria. Quid enim mihi vita prodesset honestissimè, atque decentissimè acta, si nomini meo turpitudinis, atque dedecoris, nota iniusta esset sempiterna? uerum ut in aliis quæ iam apertè refutauimus, ita etiam in hac parte me accusatores iniuste calumniantur. quid enim turpitudinis habet, quid indecori nominis mutatio? num quia res iniusta sit atque impia? sed quæ iniustitia, quæ impietas, hac in re esse potest? Deorum ne religio, mutando nomine uiolatur? generis ne humani societas offenditur? est ne hac in re aliqua aut libidinis, aut auaritia, aut ullius improbitatis suspicio? est ne aliquid eiusmodi, quod animum à uirtute alienum ostendere possit? nihil sanè horum non solum dici, sed ne fingi quidem potest, cur ergo in decorum? an quia sapientes, & eruditi homines ab eo factò refugiunt? immo uero iam à nobis copiosè demonstratum est, plurimorum hominum qui doctrina, atque sapientia excelluerunt exempla reperiri, qui sibi nomina commutarunt. quod autem sapientum exemplo sit, id etiam omnes rectè fieri existimant. quos enim imitari debemus nisi doctos & sapientes viros? quorum nobis uitam, quorum facta atque dicta proponenda putamus, nisi eorum qui quod pulcherrimum factum, atque dictum est optimè callunt? quod si rectum est clarissimorum hominum exempla sequi, profectò erit etiam decorum, atque honestum. quod enim rectè sit, id ut honestè quoque decoreque fiat necesse est, cur hoc (inquam) indecorum? an fortasse quia lege prohibitum est? at hoc etiam ostendimus tam à diuinis, quam ab humana legibus apertè concessum esse. quod autem iure conceditur, id iustum esse nemo non intelligit, nam quæ legum esset utilitas, aut usus, si quæ sunt iniusta nominatim concederent? ergo sequitur ut idem etiam decorum sit. Quid ad hæc contra dici potest? uel enim hoc factum meum iustum est, uel iniustum. sed iniustum non esse (propterea quod & ab eruditis, atque sapientibus uiris usurpetur, & a legibus permittatur) ostensum est. restat igitur ut iustum esse necessario concludamus. Id ne igitur nos P. C. quod iustum est, contra honestatem adque decorum esse iudicabitis? profectò nunquam cadet in istam sapientiam uestram, tam iniquum iudicium. quis enim non uideat hæc argumenta luce esse clariora? sed quibus tandem rationibus aduersarij nominis mutationem, contradecus atque honestatem esse probare conati sunt? primum (opinor) hoc eorum est argumentum: is quem ueteris

M. AN. MAIORAGII

nominis pœnitet, omnes in leuitatis, atque inconstantiæ suspicionem inducit, nihil autem inconstantiæ, atque leuitate turpius, aut magis indecorum uideatur, quâ in parte possum id ego dicere, quod olim uulpes cum in cuiusdam artificis domum esset ingressa, pulchramq; capitis imaginem intueretur, ò quale caput (inquit) sed cerebrum non habet. nam qua ratione probatis aduersarij, eum in leuitatis atque inconstantiæ suspicionem incidere, quæ ueteris nominis pœnitet? quæ causa est, cur ea suspicio suscitari debeat? cur incostans aut leuis existimandus est, qui dolet ea re quâ immutatâ esse cupiat? cû præsertim eâ mutare concessum sit? eadẽ rone dicetur leuis, quæ ignobilitatis, quæ paupertatis, quæ morbi, quem uitiosorum parentum, quem deniq; status sui pœnitet. Quod si uerum sit, erunt inconstantes omnes, qui sua uirtute familiam nobilitare, rem familiarem augere, ualetudinem tueri, uitia parentum occultare, dignitates acquirere contendunt. quo quid absurdius dici potest? cur autem magis incostans esse uideatur, qui nomen, quam qui uitæ genus mutat? eorum enim omnium, quæ à parentibus accepimus, una ratio esse debet, ut ea uel æque conseruari debeant, quamuis minimè grata sint, uel æque mutare liceat, quod si debent omnia conseruari, profecto leuis & incostans erit, quicumque eorum aliqua mutauerit, quo fiet ut in eodem statu sit unicuique perpetuò uiuendum, neque quisquam ignobilis & obscuro loco natus, unquam emergere, atq; in luce uersari possit. sed etiã si aut felici ingenio, aut prospera fortuna adiuetur, tamen ei necessario delitescendum sit, quod si hæc absurda sunt, & pleraq; mutare licet, eorum, quæ à parentibus accepimus, omnesq; laudentur, qui se suamq; familiam quotidie reddere conatur illustriorem, qui quæ semper in melius uitæ suæ rationes promouent, curis incostans appellandus est, qui cum industria sua, labore, diligentia iã emergere cœperit, & omnia ferè, quæ à maioribus suis acceperat immutauit, nomen et cõmutare uelit? quis enim est propriè leuis & incostans appellandus? aut hoc nomen in quæ peculiariter cadit? opinor in eum qui nequaquam in una recta sententia persistit, sed modo hoc modo illud concupiscit, qui uero re multum deliberata, & perpensa, tandem statuit, nouum sibi nomen adoptare, quo postea per omne uitæ suæ spacium utatur, quis eum leuem aut incostantem iuste potest appellare? non hercle magis quam qui ruri natus, aut in aliqua humili, atque abiecta patria, tandem eam deserere constituit, atque in florentissima ciuitate uiuere, quod si nemo leuem eum existimat, qui nobilissime ciuitatis ius acquirere contendit, & pristinam penitus patriam deserit, cur is leuis hæc beatur, qui pulchrum sibi nomen querit, uetus repudiat? cum præsertim ea fuerit antiquissima consuetudo, ut qui noui ciues fierent, etiam noua nomina sumerent? At mutatio nominis grauitatem non habet, immo uero tantam habet quantam etiam mutatio patriæ uel ciuitatis. quare Cato Cen-

forius,

Fortius, cum ex Thufculano Romanus ciuis eſſet factus, etiam ex Priſco (ſic enim prius uocabatur) factus eſt Cato. quod ſi grauitatem non haberet ratio nominis, cur ſibi Pontifices nomen immutarent? cur Chriſtus quibusdam diſcipulis ſuis nouum nomen impoſuiſſet? cur eiſdem legati quoſcumque ſacris imitiaſſent eis nomen etiam mutare uoluiſſent? cur etiam noſtro tempore quoties alienigena Chriſtianus fit, priſtinum nomen repudiare? Sed iterum inſurgit, atque eloquio tonat accuſator Fabius, omnes (inquit) qui ſibi nomen mutant, parentum primum mandatum contemnunt, ut que deſpiciunt, parentum prima munera paruipendunt, parentum uoluntatem irritam faciunt. Quis has tam acres exclamationes non uereatur? quis hac eloquentiæ fulmina non pertimeſcat? equidem toto corpore perhorreſcebam, cum illud parentum repeti toties audirem. itaque quo me uerterem neſciebam. uidebar enim uidere, tam acri lugubrique accuſatoris uerſeratione, à mortuis excitatos adeſſe. cum flagello parentes meos, qui me grauitate increparent, & uerba minarentur, niſi priſtinum nomen reſumerem. hoc certè tanti ponderis eſt, quanti illud quo me nuper idem accuſator grauiſſimè inſectatus eſt. Cum enim nubilo celo pluuioque mihi domo exeundum eſſet, & toga domi relicta, pallio breuiori in publicum prodiſſem, ut primum iſte uidit, ſumma uoce multis audientibus exclamare cepit, me decorum non ſeruare, nimis inhoneſtè gerere, ſibi cæterisque collegis dedecori eſſe, fore ut breui me leuitatis eius pœnideret. iudicium uidelicet hoc iam tum mihi minabatur. itaque miror cur hoc tantum crimen relicta domi propter pluuiam toge, in accuſatione ſua non inſeruerit, & me non tantum nomen, ſed etiam veſtes & habitum mutaſſe coarguerit. en uirum digniſſimum qui moribus præficiatur, quid in grauiſſimis criminibus eum facturum exiſtimamus, qui leuiſſima tam acriter inſectetur? Sed illud mihi Iuuenalis in mentem uenit uſurpare.

Vltra Sarmatas fugere hinc libet, & glaciam

Oceanam, quoties aliquid de moribus ardent

Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia uiuunt. Indocti primum. nam ſi nihil liberet accuſare, facile poſſem ea de aduerſarijs meis proferre testimonijsque comprobare, quæ certè nobis P. C. longè grauiora & maiori pœna digna, quam nominis & toge mutatio uiderentur. ſed habeant per me. totum uitæ ſuæ ſpacium multis flagitijs inquinatum ſolutum ac liberum, nihil à me de grauiſſimis uitijs peccatiſque ſuis audiant. neque enim id facere poſſunt, à quo me primo natura deduxit, deinde conſuetudo remouit, poſtremo uoluntas auocauit. ſatis eſt mihi tam caſtè, atque integrè uiuere, ut nemo iuſtè me accuſare poſſit, aut ſi accuſet, apertè calumniari uideatur. quo modo autem cæteri uiuant, quos emendare ego, atque in rectam uiam

S redu-

M. AN. MAIORAGII

reducere non possum, non admodum mihi curandum esse censeo. Sed ad rem redeamus. Quod nam est hoc parentum mandatum, quod à me contemptum & spretum dicis Fabi? solent ne parentes filijs suis præcipere ne nomen mutant? certè si ita est, grauius peccant, quicumque sibi nomen mutant? certè si ita est, grauius peccant, quicumque sibi nomen mutant. parentum enim uoluntati, quæ non iniqua uideatur, semper obtemperare filij debent. Verum quid alijs accidat nescio, mihi certè nunquam parentes meæ ne nomen immutarem præceperunt, itaque non intelligo cur à me parentum mandatum neglectum fuisse dicas. Sed quid si uiuo patre & consentiente, & approbante nomen mutauit? eris ne tamen tam improbus, ut affirmes à me contemptum fuisse parentum mandatum? Tertius enim hic annus est, ex quo quadam opera mea, sub eo nomine quod mihi adoptauit, typis excussa, & peruulgata sunt, pater autem meus anno superiore meis in complexibus animam egit, contra cuius uoluntatem, atque nutum, quoad uixit, non modo quicquam feci, sed ne facere quidem tentauit. quem ita diligenter obseruabam, ut parentem decet, ita uehementer amabam, ut eum qui licet in tenuissima re familiari uersaretur, nulli tamen unquam sumptui pepercit, ut me bonis in artibus atque disciplinis eruditum aliquando uidere posset. ita cum eo consilia omnia mea communicabam, ut ne latum quidem (quod aiunt) unguem, ab eius sententia mihi discedendum putarem. hoc igitur ille nomen approbavit, huic mutationi consensit, hoc me nomine sæpius appellauit. adsunt testes ex municipibus meis plurimi, summa uirtute, fide, religione uiri, quibus hoc notissimū est, qui sæpe hoc à patre audierunt, qui de honore atque dignitate mea solliciti sunt, qui sua sponte Mediolanū ad hoc iudiciū testimoniū dicturi uenerunt, hoc si uobis placuerit P. C. testes audietis, quāuis hoc minimè necessariū esse uideatur, neque enim legislatores qui nominis mutationē permiserunt, hanc exceptionē addiderunt, extra quā si parentibus minime placuerit. Itaque crediderim ne à parentibus quidē impediri filios legitime posse, quo minus aliqua probabili de causa si uisum eis fuerit, nomina mutent. quāuis illud ego magnopere laudē, atque approbem, nihil sine parentum consilio, dum uiuunt, à filijs esse faciendum, sed postquā illi mortem obierunt, tum cuique liberum atque integrum esse, quod uita genus sequi, quod nomen habere uelit, præclaris enim ingenijs sæpius accidit, ut uel imperitia, uel ignobilitate parentum, uilia atque abiecta nomina sortiantur. qua potissimum de causa factum existimarim, ut nomina quæ minimè grata fuerint, mutare lege concessum sit, quod si parentes pulchra filijs suis nomina studerent imponere, magnum certè illis ornantem adiungeretur. Tria sunt enim quibus si fortè priuati sunt, magno studio parentes acquirere filijs debent, patriam, nomen, artes. quisquis igitur obscuro loco natus pater, claros habere filios concupiscit, primo nobilem, quam

quam incolat, sibi civitatem eligat, quoniam non tam frequenter familia quam civitatis nomen queritur. ut non sine causa Scripius quidam obiecit se Themistocli dicatur, non illum sua, sed patrie gloria splendorem affectum, cui tamen ingeniose Themistocles ita respondit; nec hercle si ego Scripius essem, nobilis, nec situ Atheniensis esses, clarus unquam fuisses. hoc ergo in potestate patris primum est, ut quam velit filio patriam paret, deinde ut elegans atque egregium nomen eidem imponat, quæ certè res magnum plerisque decus & ornamentum asserre solet. Postremo, ut ingenuis eum artibus erudire contendat, qua præcipue in re splendoris omnis & gloriæ principium est. quod si quis forte parentum culpa priuatus his rebus fuerit, in eius est arbitrio, atque potestate situm, si uoluerit, ut & patriam, & nomen, & artem commutet, neque ulla lex, aut ulla ratio reperitur, quæ illum iuste possit impedire. Sed urgent aduersarij ualida quadam (ut ipsi existimant) & quasi cornibus armata argumentatione: qui nomen (inquiunt) familie mutat, aut prætermittit, is uel claro illustriquo loco natus est, uel certè obscuro atque ignobili, si claris est parentibus ortus, nominis mutatione genus & nobilitatem contemnere uidetur, & à maiorum suorum lumine, in tenebras decurrere. Si autem obscuris & humilibus, seipsum eadem nominis mutatione prodit, & ignobilitatem suam coram omnibus confitetur. hoc Chrysippenum esse Barones isti putant, atque huiusmodi, ut non modo à me, sed ne à Carneade quidem si reuiscat, ullo modo dissolui possit. itaque diu atque ad nauseam usque sunt in hac parte commorati, totaque nugarem plaustra super hac uariatione fuderunt. Sed uideamus quid ea ualeat, cuius ponderis sit. claro loco natus nominis mutatione fit (aiunt) obscurior. quo modo que so? num quia uilius & abiectius sibi nomen adoptet? quis autem adeo stupidus est, ut hoc faciat? quisquis enim sibi nomen mutat, elegantius & splendidius querit, non autem fordidius, & obscurius. qua ratione ergo fit obscurior? num etiã si clarius & nobilius sibi nomen assumat? quis tam rerum ignarus est, ut hoc affirmare audeat? Clarus erat Pauli Aemilij filius, datus est in adoptionem Scipionum familie, nomen mutauit, postea Scipio fuit appellatus. quid? ea ne de causa contempsisse nobilitatem suam uidetur? ea ne de causa à maiorum lumine in tenebras decucurrisset? Proh Deum atque hominum fidem, quantum stuporis, quatum imperitiæ præ se ferunt ista aduersariorum rationes nobilissimus erat Octavius, eum C. Cæsar dictator adoptauit, nouum nomen sumpsit. Cæsar postea dictus fuit, hac aduersariorum meorum argumentatione, factus est scilicet ignobilior, genus suum contempsit, tenebricosus quidam euasit. haccine sine risu quisquam audire potest? quot homines clarissimi reperiuntur, & apud ueteres, & apud recentiores, qui relicto familie sua nomine, se in duas, aut tres clariores familias insinuarunt? sed ne historiam

M. AN. MAIORAGII

*contexere uidear, uno tantum summi hominis exemplo contentus ero, qui
 nostra memoria, uel omnia, uel omnium eruditorum celeberrimus fuit. Al-
 dum enim audio, uirum illum, cui tantum & Latina & Graeca litera de-
 kent, Bassianatem fuisse, qui tamen prima aetate cum iam floresceret, se Ro-
 manum primo scribere cepit. uidi ego permultas eius epistolas, in quibus ita
 nomen suum inscribebat. Aldus Romanus. deinde non ita multo post, Ma-
 nutiorum familiae nomen assumpsit, & si longo tempore Aldum Manutium
 Romanum inscripsit. Postremo cum Alberti Pij Carporum principis amicis-
 simus esset, etiam in eius familiam se insinuauit, & tandem Aldus Pius, Ma-
 nutius Romanus factus est, haec autem ideo commemoro, non ut aliquid de
 tanti uiri fama detraham, quem semper omnium maxime sum admiratus, sed
 ut apertissime doceam, hanc semper fuisse doctorum hominum sententiam,
 ut nequaquam contra decorum esse censerent, & uam & familiae nomen
 uel mutare, uel penitus relinquere, & alia noua sumere. nam ipse Aldi fi-
 lius, iuuenis cum summa eruditione, tum orationis elegantia praestans, hoc
 tempore a duobus parentis nominibus relictis, tantum se Paulum Manutium
 inscribit. Quod autem aduersarij dicunt, qui sit obscuro loco natus, mutatio-
 ne nominis ignobilitatem suam coram omnibus confiteri, non satis (ut inge-
 nue fatear) intelligo quid sibi uelint, nam qua ratione mutando nomine igno-
 bilitas ostenditur? an quia tantum ignobiles mutare nomen soleant? at hoc
 falsum esse ne aduersarij quidem ipsi negabunt, cum plurimi nobilissimi uiri
 nomina mutasse legantur. deinde quomodo coram omnibus ignobilitatem
 confitentur? utrum coram eis, a quibus cognoscuntur, an quibus ignoti sunt?
 si coram eis, a quibus cognoscuntur, nullam ignominiam, aut dedecus asserti
 ignobilitatis confessio, quin potius arroganter haberentur, si se nobiles esse
 dicerent. Itaque multi praestantissimi uiri generis etiam nouitate gloriati
 sunt, quod a se genus suum, cum antea fuisset obscurum, illustrari cepisset.
 Si coram eis, quibus ignoti sunt, hoc erit monstri simile. quis enim eum igno-
 bilis esse credit, quem ne natum quidem nouit? quare quod hac in parte
 reprehendant, nihil omnino esse uideo. Sed tamen id concludam, quod qui-
 cunque bene senserint, uerissimum esse mihi facillime concedent, cum in ro-
 bus serē omnibus, tum multo magis in disciplinis atque literis, parum admo-
 dum, aut nihil ad gloriam & honorem prodesse, quo quisque genere natus es-
 se dicatur, ut enim quisque doctissimus & laboriosissimus est, non ut ge-
 nerosissimus, & nobilissimus, ita in amplitudine, atque celebritate no-
 minis maxime excellit. Quid enim obsuit ad aeternam gloriam Socra-
 ti, quod Statuarij filius esset? quid Euripidi quod olitoris? quid De-
 mostheni, quod fabri ferarij? quid Virgilio, quod figuli? quid Horta-
 tio quod Libertini? quid plurimis alijs, quorum nomine nihil hoc tempo-*

re clarins? desinant igitur aduersarij de genere verba facere, quod utrum clarum an obscurum sit, nihil nobis Musarum cultoribus omnino curae esse debet. concedant tandem id quod inficiari non possunt, siue quis nobilis sit, siue ignobilis, honestè, atque decorè si uoluerit, immutare nomen posse. Cum annis superioribus in Ferrariensi Gymnasio iuri civili operam darem, mihi fuit artissima familiaritas & consuetudo cum Bartholomæo Ferrino, uiro cum morum integritate, tum eruditione certè singulari atque admirabili? cuius morte (nam anno superiore in Regiensi legatione mortuus est) nihil mihi iam pridem acerbius euenit. is igitur, ut mihi narrabant eius familiares, cum esset obscurissimo loco natus, tamen propter excellens ingenium, breui tempore capit emergere, notusque pluribus fieri. donec eius fama impulsus Hercules Attestius Ferrariæ princeps, eum accersit, & scribam suam à secretis esse uoluit. Sed cum eum admodum pauperem esse uideret, cuiusdam Ferrarij mercatoris ditissimi filiam, quam ille unicam habebat, in matrimonium ei collocauit. itaque cum iam hac ratione ditior, & clarior factus fuisset, unaque, cum socero, qui uenale ferrum habebat, habitaret, se Ferrinum à soceri ferro capit appellare, siueque familiæ nomen suppressere, quæ res illi non modo nulli dedecori fuit, sed maximum etiam ornamentum attulit. nam ipse princeps Hercules, eo nomine tantopere delectatus est, ut eum postea nunquam alio quam Ferrini nomine uocauerit, quem secuti quicumque eum norant Ferrinum appellabant, atque ita factum est, ut non ita multo post nullum esset in ea ciuitate clarins nomen, ut etiam nobilissima familiæ nouo homini Ferrino cedere uiderentur. Potest ne igitur quicquam contra honestatem, atque decorum esse, quod sapissimè maximum honorem & dignitatem afferrat? Hæc sunt P. C. rationes, hæc causa, quibus adductus ego putavi nequaquam crimini mihi dari posse, si quod non placebat, nomen immutassent, quod & ab eruditis uiris fieri, & à legibus concedi, & ab honestate, atque decoro non ab horrere intelligebam. Nunc igitur perorata causa nihil aliud superest P. C. nisi ut nos orem obtesterque per eam, quam erga me iam pridem ostendistis humanitatem, atque benignitatem uestram, per æquitatem atque clementiam, qua in omnibus iudicijs uestris uti consueuistis, per summam religionem atque incredibilem sapientiam, quam in uobis omnes admirantur, ne in hoc iudicio nullo meo scelere, sed tantum aduersariorum improbitate constato, dignitatem eam, qua me uestra sponte decorastis, & amplissima beneficia, quæ in me conuulistis, grauiore sententia de formare, atque obscurare uelitis, si me in hoc iudicium non crimen aliquod questionis propriam, non aliquid eiusmodi, quod sit à lege seinnitum, aut ab honestis uicis rationibus alie-

nium,

M. AN. MAIORAGII

num, sed accusatorum inuidia, nocendique cupiditas uocauit. nolite queso committere, ut quem nos immortalī penē beneficio nuper affecistis, eundem hoc tempore maleuolorum iniquitate circumuentum, omni dignitate, atque honore spoliētis. si me à pueritia deditum ijs disciplinis fuisse non ignoratis, quibus instruiamur ad honorem, ad gloriam, ad dignitatem, si bonorum hominum industriam, continentiamque semper imitari conatus sum, si cum primum mihi per ætatem licuit, adhortandis, docendis, concitandis ad ingenuas artes iuuenibus, de Rep. nostra, quod facultas mea tulit, quam plurimum bene mereri studui, si denique ea que nisi uigilantes homines, nisi sobrii, nisi industrii consequi non possunt, labore, & diligentia consecutus sum, obsecro uos Iud. ne patiamini potius exterarum nationes, laborum meorum fructus, quam iuuentutem uestram percipere. Mihi quidem hac patria longè uita mea charior est, ut optimo cuique ciui esse debet, sed si quid in hoc iudicio (quod Dij omen auertant) decretum à nobis fuerit, quod famam aut existimationem meam aliquo modo ledere uideatur, omnino mihi maximo quidem cum dolore atque gemitu, sed quodam modo necessario patria discedendum erit. neque enim exultantes hac uictoria inimicos meos, & quotidie mihi insultantes, ullo modo pati poterō. neque in hunc tam mihi incundum atque gratum conspectum uestrum prodire unquam amplius ausim. denique ciuium, amicorum, familiarium, cognatorum consuetudinem, congressum, oculos euitare contendam. O tristem & calamitosum diem illum, quo mihi à domo mea, ab aris, atque focis, à domesticorum amplexibus, à patria denique recedendum erit. ò spem fallacem, & inanes cogitationes meas, que in hoc medio uita spacio franguntur & corrumpunt, que in hoc amplificatæ nuper dignitatis curriculum, ante seuisissimis tempestatibus obruuntur, quam portum conspicerē possint. nam quid ijs dicam, qui me frequentes interrogabunt, cur hoc potissimum tempore in hac quam nobis Dij immortales bonitate sua concesserunt, pacis tranquillitate, in hac studiorum, ac liberalium artium instauratione, cum reliqui nostri professores omnes in pristinum locum restituti sint, ego solus à patria discessem poterō ne seueritatem uestram accusare P. C. quos omnes equissimos & elementissimos esse sciunt? poterō ne cuiquam probare me nullo scelere, nullo flagitio, nullo ne mediocri quidem crimine condemnatum, sed aduersariorum potentia, gratia, libidine, uobis auctoribus oppressum, in eam calamitatem deuenisse? quisquam ne credet, unam tantum in nomine meo syllabam immutatam, tantopere uestros animos commouere potuisse, ut ea de causa me notandum infamia censeritis? ubi igitur uestra iam pridem spectata & cognita fides P. C. ubi religio? ubi misericordia? nihil ne poterit, apud uos innocentia mea? nihil

amico-

amicorum preces ? nihil cognatorum lachrymae ? contra inimicorum improbitatem, seuitiam, crudelitatem ? quid ergo ? uitę integritas ubi consistet, si apud uos locum non inuenerit ? quiderit, quod quisquam in hac ciuitate laboris, industrię, diligentia sue premium aliquod se speret assecuturum ? qui me quo tempore uigiliarum mearum fructus aliquos percipere debebam, tam leui accusatione prostratum, atque abiectum uideat ? No lite per Deos immortales P. C. hanc tantam, atque exoptatam aduersarijs meis asferre letitiam, ut me nunc primum uestris beneficijs florentem, asperiore sententia, tanquam turbine aliquo, aut subita tempestate peruertatis, conseruate ciuem patrię amantissimum, uobis deditissimum, bonarum artium studiosum. quem si hoc iudicio (quod spero & opto) sententijs uestris absolueritis addictum & obstrictum perpetuò uobis, ac liberis uestris habebitis. Facite ut eosdem uos in conseruanda tuendamque dignitate mea cognoscam, quos iam in tribuenda, atque amplificanda magno cum gaudio cognoui. sic enim fiet ut mihi post hac duplo magis elaborandum esse statuam. premium ut eo, quod mihi demandastis, munere, quam fieri potest optime perfungar, deinde ut uobis qui me conseruandum esse censeritis, & aduersariorum maleuolentię, atque inuidię resistertis, pro virili parte quam gratissimum esse ostendam. Quibus ex laboribus meis, mihi credite P. C. efficiam ut omnis inuentus nostra fructus uberes diuturnosque percipiat.

PRO DECRETO ALFONSI Auali & Senatus Mediolanensis, in Aleatores.

ORATIO XI.



MAXIME letandum nobis esse arbitror, uiri Me-
diolanenses, maximasque Deis immortalibus
agendas gratias, quod hunc sapientissimum, in-
uictissimumque principem Alphonsum Aualum,
hos prudentissimos atque integerrimos Patres Con-
scriptos, hunc denique omni virtutum genere
cumulatum senatus principem Philippum Saccum,
huic nostrae ciuitati ac summae Reip. praesse uo-
luerint. Omnes enim hi quorum patrocini-
o uniuersa ciuitas nostra deman-
data est, non publicarum tantum rerum,
conueniuntque fortunarum, quod eorum
proprium esse uidetur, curam sibi suscipere
satis esse iudicant, sed mores etiam
nostros recte informare, uitam honeste
instituire, mentes a prauis erroribus
ad sanctissimae religionis cultum reuocare
student. qua quidem re nihil nobis
omnibus aptius, nihil laudabilius,
nihil sanctius inueniri posse existimo.
nam ad uitae tranquillitatem, & imperij
perpetuitatem nulla res est accommodatior,
quam effrenatas improborum
hominum cupiditates, sanctissimarum
legum freno coercere. nihil ad sum-
mam aequitatem praestantius, quam
benefactis iusta praemia, malefactis
meritas penas constituere. nihil
denique propius ad illam caelestium
immortalitatem accedere potest;
quam ita homines sub imperio
contineri, ut omnia fugienda
turpitudinis, & honestatis
adipiscenda causa sibi facienda
esse statuunt. Ac mihi quidem,
cum caetera omnia, quae clarissimus
hic Princeps noster, ex sapientissimi
ordinis senatorii sententia nuper
decreuit, recte instituta esse
uidentur. De Blasphemis praui-
cendis. De cohibenda faminarum
ambitione, ac nimis precioso
cultu. De seruanda in templis
reuerentia, tum illud multo
rectissime sancitum in Aleatores,
& cuiusque generis Lufores,
Ne cuiquam expositis pecunijs
omnino ludere liceat. Iam enim
longe lateque flagitium hoc
aleae atque omnium ludorum
ciuitatem nostram, ut plerisque
etiam alias occuparat. quamplurimae
domus erant, & ignobilium,
& nobilissimorum hominum,
in quibus aleatorum consociatos
greges fere quotidie

sidio videbamus nullum erat dinerforium, nullum hospitium nullus angulus, in quo non conglobata multitudo vel ad aleam, uel ad alea spectaculum consideret. ibitum illa fiebant, quæ damna aleatoria ferè comitari solent, dissidia, contentiones, maledicta, periuria, cædes. Sed iam tandem cepit hominum perditissimorum temeritas & audacia coerceri, postquam huic tanto flagitio grauissima senatus auctoritas intercessit. qui quidem ordo, uiri Mediol. ut facillimè potestis intelligere, nihil aliud nisi de communibus commodis, & de patriæ nostræ salute cogitat, nec aliter ciues uniuersos tuetur & custodit, non modo ab omni calamitate, uerum etiam crimine quam uigiles & accurati pastores à luporum in cursibus & ferarum laniatu greges suos. quare nimis insipientes & iniuriosi esse uideremur, nisi quicquid nobis ab hoc ordine sanctissimo præceptum fuerit; id omni studio cura, & diligentia perficeremus: cum præsertim id omne sit in maximam nostram utilitatem & laudem redundaturum. quæ quidem ratio me potissimum impulit, ut coram uobis hodierno die, pro decreto nuper in Aleatores, auctoritate Senatus interposito uerba facerem. ut cum apertè cognoueritis, quam tetrum & execrandum sit hoc aleæ flagitium, tum facilius statuatis, quantum uobis enitendum sit, ut rectissimis atque honestissimis & Senatus & principis nostri institutis obtemperetis. Atque ut ab ipso sceleris huius nomine primum oratio mea proficiat, nequa fortassis in uocabulum cadat ambiguitas, ludum omnem in fortuna uarietate positum, & qui non urbano ingenio, ciuilique more, sed casu & fraude tractari solet, aleæ nomine comprehendere intelligimus. qui quantum ab homine christiano, & à probro uiro sit alienus, uel inde facillime cognosci potest, quod religionem, fidem, caritatem, cæterasq; bonas artes penitus euertit. quæ enim ratione fieri potest, ut qui frequenter aleæ uacat, is religiose uitam suam instituat? quæ semel captum hominem totum ad se rapit; nec de honestate finit, aut iusticia quicquam cogitare? neque uerò qui fidem seruare, singulosq; homines, sicuti diuina leges præcipiunt, tanquam seipsum diligere studuerit, ullo modo conabitur aleam quemquam irretire, & fortunæ ac patrimonio spoliare. uir enim probus atque intelligens honestis tantum rationibus & artibus, non fraude, non dolo, non aleam lucrum querit. ista est perditorum hominum, & impiorum conditio, quos neque diuini numinis horror, neque existimatio populi neque leges ullæ coercere possunt. quin omni corporis & animi contentione, per fas & nefas pecunias accumulare studeant. Sed uideamus quæso breuiter, quibus de causis adducti plerique homines hoc turpissimum uitæ genus amplectantur. sic enim facilius, ut opinor, ei remedium inueniemus. nam ut incurandis corporibus, primum ad bonam ualeitudinem, & salutem gradus est

T morbi

M. AN. MAIORAGII

morbi cognitio, sic etiam in animis nullum unquam vitium rectè sanari poterit, nisi causæ prius illius indagata reuellantur. Itaque mihi sæpe multum ac diu cogitanti quid sit, quòd cum omnes ferè homines inhonestum aleæ ludum esse iudicent, eo tamen vitio plurimi tam facile transuersi rapiantur, illud in mentem uenire solet, ut existimem duabus maximè de causis id euenire, nempe quòd in eo uel lucrum uel utilitatem appetant. Quòd si rationibus & argumentis apertissimis euicero, neutram ex his omnino causam neque tutam, neque honestam esse, quin potius ambas non tantum turpes sed etiam perniciosas, & christiænæ religioni maxime contrarias, quis erit tam æmens, qui tam detestabile vitium ambobus, quòd aiunt, pedibus non esse fugiendum existimet? Primum igitur si quis lucri causa se ludere dixerit, eum ego grauissimis uerbis accusare atque insectari non dubitabo; quòd insatiabili lucri cupiditate ius omne diuinum atque humanum peruertere audeat. deinde eundem etiam stultitiæ coarguam, quòd inde lucrum speret, unde sepiissime detrimenta maxima proueniant. Tu igitur cum intelligas ab homine probò non esse magnificiendas omnino pecunias, neque quicquam magnopere curandam, nisi quòd ad comparandam animi quietem atque beatitudinem utile esse uideatur, sic te ipsum prosternes, atque abicies, ut propter pecuniarum auaritatem nullum quæstum turpem putes? quotidie fraudes, decipias, auferas, eripias, socios expiles? & denique turpissimo uiuendi generi deditus, nullum dedecus, nullam infamiam uerearis? cumque sæpe uel legeris, uel audieris, nihil tam parui, tamque angusti esse animi, quam amare diuitias, earum tam cupidus, tantoque amore incensus esse uideberis, ut etiam contra omnia iura diuina atque humana te ipsum aleæ lucri causa tradas? obsecro te quicumque es aleator, non aliquando in te descendis? non te ipsum respicis? non cogitas quam turpem personam sustineas? non tibi uenit in mentem nullum conuicium atrocius inueniri posse quam si quis aleator appelletur? quis unquam asperius inuectus est in aliquem hominem, quam Cicero in M. Antonium? quicum eius impurissimam uitam & mores maxime detestabiles execrari uehementissime stude-ret, summum ei uisum est opprobrium ita dicere: domus erat aleatoribus referta. Idem Cicero cum Catilinæ socios & coniuuatos asperissimos atque atrocissimis uerbis insectaretur, in his, inquit, gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudicique uersantur. uidetis ne quam gloriosum, & insigne nomen sit aleatorum, qui inter execrandos patriæ proditores, & scelestissimos homines ab oratore sapientissimo numerentur? quin etiam apud Næuium, ut Festus attestatur, cum nescio quis in eum cui maxime iratus fuerat, acriter inueheretur, & conuicijs incesset, pessime, inquit, audax, ganco, lurco, alco, quasi nullum potuerit grauius conuiciis

ciuis

*uum inuenire, sic aleonem ultimo loco nominauit. quod in Mamurram Ca-
 tullus quoque scribens obseruauit, cum ita inquit: Quis hoc potest uidere?
 quis potest pati? nisi impudicus, & uorax, & alco? Aristoteles omnium
 philosophorum facile princeps, cum in libro de Moribus quarto de liberali-
 tate uerba faceret, aleatores maxime infames esse ostendit. eos enim cum
 furibus & latronibus connumerans, illiberales esse dixit, & in turpi, ac
 fordido lucro uersari. propterea quod omnia quæstus causa faciant, & pro-
 bra sustineant, nec non ab amicis, quibus dare oportebat, lucrari studeant.
 Quis autem nescit antiquis legibus apud Romanos interdixtam fuisse aleam?
 nam in Pandectis caput extat, De Aleatoribus, ubi non tantum lusores ip-
 si puniuntur, sed etiam illi, qui forte quempiam ludere compulerint. quin
 etiam in secunda Ciceronis Philippica Licinium Lenticulam M. Antonij col-
 lusorem lege quæ est de Alea condemnatum fuisse legimus: quem id circo ho-
 minem omnium nequissimum Cicero appellat, quod non dubitaret uel in fo-
 ro alea ludere. Horatius quoque uetitam fuisse legibus aleam indicat eo uer-
 su: Seu malis uctita legibus alea. Cum igitur apud eos homines, qui à ue-
 ra sapientia & probata religione procul aberant, tanta esset aleatorum igno-
 minia, quid apud christianos fieri par est, qui in ueritatis luce uersantur?
 Sed quid hæc ego commemoro? nonne ipsa nobis ratio manus iniicere quo-
 dammodo uidetur, & iubere, ut diligentissime perpendamus, quantum fla-
 gitiij sit ex alea lucrum sperare, quod in cæteris etiam rebus non omnino ma-
 gnificere debeamus? Nihil est enim tam sublimis & excelsi animi, quam
 diuitias contemnere, & cogitare nos ad multo maiora quedam atque excel-
 lentiora, quam ad istas terrene fecis quisquilias natos esse: uide scit profe-
 cto animus, & hominis præstantia deprimitur; qui ad hoc solum pro-
 creatus est, ut calum suspiciat & assidue contempletur. quemadmodum af-
 firmare solebat Anaxagoras, cum relicta cælestium atque diuinarum rerum
 cogitatione, sese ad ista infima, caduca & fragilia fortuna membra demit-
 tit, & nulla re, nisi pecuniarum multitudine recreatur. Itaque quo ma-
 gis diuitijs & auaritia studuerit, tanto uilior atque demissior efficitur.
 Quæ cum ita se habeant cogitate quæso uiri Mediol. quantopere contemnen-
 di sint, & improbandi leuissimi isti homines, qui lucrandi gratia ludum aleæ
 sequuntur qui tantum abest, ut animum suum erigant, & se maiores di-
 uitijs præsent, ut etiam ita se demittant, ut turpissima quæque pecuniæ cau-
 sa & facere, & pati paratissimi esse uideantur. Quid enim dicam quo stu-
 dio, qua cura, qua sollicitudine ludent? ut nec cibi, nec somni recorden-
 tur? ut totas sæpissime noctes uigilent? ut lucem tenebris, & tenebras lu-
 ci copulent? & tandem ab alea sepsi non satiati recedant? quod si quis eos for-
 tase cogeret honestæ alicuius rei gratia paulo diutius aut uigilare, aut à ci-*

M. AN. MAIORAGI

his abstinere, deum atque hominum fidem implorarent & se nullo modo se-
re posse clamarent. tanta est eorum perversitas atque malicia. ludendi vero
gratia facile omnia patiuntur. nihil est quod eos ab alea remorari possit: non
fames, non sitis, non frigus, non calor, non denique somnus omnium sensuum quies
placidissima. Ludo soli student, dormientes de ludo somniant. uigilantes in
ore frequentissime ludum habent. undique socios magna cum diligentia con-
quirunt, quibus cum ludant, nec unquam aequae sibi placere uidentur, atque
cum talos, tesseras, lusorias chartas, & cetera ludendi instrumenta per-
tractant. cum interim neque publicas, neque priuatas res curent, tem-
pusque quod omnium rerum preciosissimum est, ut Theophrastus est auctor,
in otio nefario consumant. iacent neglectae res domesticae, nulla familiae cura
nihil eos mouent coniuges, nihil liberi, nihil patriae caritas. haec & reliqua
huiusmodi lucra sunt, quae solent ex alea provenire: ut interim eos prae-
mittam, quibus male res in ludendo succedit, qui cum aetate furore incalue-
rint, uno iactu patrimonium omne profundere non dubitabunt, neque enim,
ut ait Saryricus poeta, loculis comitantibus itur

Ad casum tabulae, posita sed luditur arca.

& quamuis maxime contraria fortuna esse uideatur, non ea tamen de causa
perterrentur, sed inconsulta quadam spe recuperandi, quae iam profuderunt,
quanto, rem aduersus euenire uiderint, tanto magis inflammantur, donec
ut ait ille.

Nec quicquam fundo suspiret nummus in imo.

Tum uero tanquam ore fulmineo spumantes apri nulli neque deorum, neque
hominum parcunt, impias atque horrendas blasphemias euomunt, totam
domum ac familiam magno tumultu complent, nullis affabiles, nullis amicis
plerumque etiam ad manus ueniunt, & una cum pecunijs vitam quoque mi-
serabiliter amittunt. ut uerissime dixerit Horatius:

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram,

Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Quae profecto intelligitis uiri Mediol. quam ab omni humanitate sint aliena.
Sed quoniam illud etiam nonnihil ad rem pertinere uidetur, intelligere qui-
bus principijs, aut quo auctore profecta fuerit alea si diligenter attenderitis,
paucis uerbis explicabo. Philostratus in Heroicis à Palamede Nauplii filio
censet in bello Troiano repertam fuisse aleam, quam milites in otio delectaren-
tur, cum longa obsidione Troiam premerent. Herodotus historiarum pater,
ut eu in Tullius appellare solet, lydos populos aleam, & omnia ferè ludendi
instrumenta. praeterquam talos inuenisse primos tradit, sed quamquam à gra-
uissimis auctoribus notatam fuisse lydorum impuritatem, vitaeque turpitu-
dine non ignorem, ut, qui nihil aliud quam intemperantiae atque libidinis
stude-

studerent, tam pernicioſa rei facile auſtores credi poſſint, tamen maior eſt apud me Platonis auſtoritas, qui Socratem in Phædro loquentem facit, & ait, circa Naucratem Aegypti nobilem urbem fuiſſe dæmonem quendam, cui dicata ſit auis quam Ibin uocant. Dæmoni autem ipſi nomen Theuth. primum mathematicas diſciplinās inueniſſe, talorumque atque alearum ludum. deinde profeſtum ad Aegyptiorum regem, qui Thamus uocabatur, atque illi ſuas artes demonſtraſſe, dixiſſeque illas diſtribui deinceps cateris Aegyptijs oportere. Quis igitur non intelligit hanc peſſimi dæmonis fuiſſe fallaciam, qua miſeros mortales lucri, atque uoluptatis illecebris in retitos teneret. nam quod etiam numeros, & Geometriam, & Aſtrogiam Theuthi inueniſſe dicitur, quæ honeſtæ atque utiles artes eſſe uidentur, id ea de cauſa factum eſſe putandum eſt, ut honeſtatis atque utilitatis ſpecie facilius homines deciperet. Solet enim aſtutiſſimus ac fallaciſſimus demon, quod pernicioſum ac mortiferum eſt, ea calliditate occultare, ut honeſtum ac rectum eſſe uideatur. planum igitur & perſpicuum eſt, aleæ ludum pernicioſiſſimi dæmonis inuentum eſſe. quot hominum millia implicantur, quo plerique ita aſficiuntur, ut nihil aliud omnino curent, & ſe ludendo felices ac beatos exiſtiment. At obijciat fortasſe aliquis, quid? an non aliquando multum in alea lucrari contigit? fateor equidem. Verum id primum in dubio eſt. nullo. n. modo fieri pōt, ut aleæ ludus omnib. æque feliciter eueniat, deinde lucrum illud quale aſimari dēt, quod ex tainſami arte, & tam turpi flagitio naſcitur? niſi forte quis exiſtimet, lenoniam artem, aut meretriciam eſſe laudabilem. propterea quod interdum accidat, ut ingentem pecuniarum numerum inhoneſtiſſimo corporis abuſu meretrices acquirant. ut de Rhodope Aſopii fabulatoris conſerua legimus, quæ magnificam in Aegypto Pyramidem ex congeſtis meretricio quæſtu pecunijs conſtruxiſſe dicitur. ſed nemo ſanae mentis, quod ab omni iuſtitia ſit alieniſſima, id honeſtum eſſe aut laudabile iudicabit. itaque cum liquido conſtet minime iuſtam eſſe aleam, imo ſanctiſſimis legibus improbatam, qui per eam lucrari ſtuduerit, is profeſto turpitudinis infamiam ſubterfugere nullo modo poterit. cum præſertim ex Theologorum omnium ſententia, quæ per aleam quis acquiſiuerit, ea nequaquam iuſtè poſſit in uſum ſuum retinere, ſed aut priori domino ſi commodè fieri poteſt, aut mendicis largiri oporteat. quid igitur ſtultius, quàm animū ad aleam applicare; in qua uel tibi ſumma cū indignatione, ſi ſuma cū ignominia ſunt amittēdæ pecunia, uel ſi quid lucratus fueris, id omnino tibi reddendum eſt. ſi modo iuſtè religioſeque uiuere uolueris. Sed per Deum hominumque fidem, quæ noſtra eſt iſta tam effrenata cupiditas? quid petimus? quid optamus? nunquam ne prudentium hominum cogitationem ad punctum temporis ſuſcipiemus? quid ex iſtis pecunijs, quibus tantopere inhiamus, nobiſcum morientes auferre poterimus? ò mem-

tem

M. AN. MAIORAGII

tem cimмериjs tenebris obscuriorem . nefas est plurimam in congerendis pecunijs operam infumere quamvis honestis artibus eas acquiramus , & tam multi reperiuntur , qui nullam scelerum speciem lucrandi gratia refugiant ? qui pecuniarum siti flagitiosam aleam persequantur ? in qua tot deceptiones , fraudes , doli suboriuntur ? hoc enim laudentium proprium est , ut quacunque ratione fieri potest , socios fraudent ac decipiant . quod quidem nihil à furto , atque latrocinio differre , quis est , qui non intelligat ? quicquid enim alienum iniuste siue clandestina malitia , siue aperta vi rapimus , atque retinemus , id sine dubitatione furti , atque latrocinij appellatione comprehenditur . Quare videte viri Mediol. an dubitandum vobis sit , quin sint gravissime damnandi , dementiaeque notandi nomine , qui lucri causa tam perniciosum vitae genus eligendum sibi esse statuunt , ut totos dies in alea consumant . quæ omnem religionem & fidem violat , caritatem tollit , inimicitias & odia concitat , & amentes & blasphemos reddit homines fraudulentos & rapaces efficit , rerum suarum neglectores . alienarum appetentissimos , quæ virtutum omnium obliuionem & scelerum memoriam atque cupiditatem inducit . quæ diuinum atque humanum ius omne peruertit , quæ denique si fors aduersa fuerit , patrimonio spoliat , si prospera gravissimo crimine conscientiam inficit , nisi per eam quaesita restituas . Age uero quæ uoluptas in alea esse potest ? hoc enim alterum eorum fuit , propter quæ aleam expeti solere diximus , quæ (inquam) uoluptas in ea re potest esse , quæ tot malorum causa est ? tu ne igitur ut aliquantulum uoluptatis acquiras , nihil Deum immortalcm , nihil homines , nihil leges , nihil iura verberis ? te tam ingenti , tam tetra uitio uoluptatis gratia trades ? quid si nulla est in alea uoluptas ? quid si moror potius ac tristitia ? tam ne obstinatè tamen operam dabis ut in alea uitio consenescas ? Ve uobis ait Christus qui videtis , quoniam flebitis . Vix nobis in rebus honestis multum licet gaudere , ne fortassis in superbiam atque arrogantiam incidamus , & tu in alea , hoc est , in uitio : um omnium sentina quadam , & scelerum lerna letaberis ? an tibi periuria , maledicta , blasphemiae , tumultus , inimicitiae , uulnera , caedes , quæ ab alea frequentissime proueniunt , uoluptatis loco ponenda esse uidebuntur ? vidi ego non nunquam , qui multo essent amicissimi primo uoluptatis gratia cepisse inter se ludere , deinde paulatim incalcescente vincendi cupiditate , non prius à ludo destitisse , quam ad manus uenientes mutuis uulneribus conciderint . hi sunt aleæ fructus , hæc uoluptates , quas insani homines tam studiose , tam cupidè , tam impotenter appetunt . hæc aleam incunditas , hæc uoluptas , hæc delectatio consequi solet , firmissimarum societatum disunctiones , amicitiarum sanctissimarum violationes , rixæ , odia , dissidia , furores , multaque huiusmodi cetera , quæ sicui uoluptates esse uidentur , eum ego non tantum communi sensu carere , sed omnino demen-

mentem ac furiosum esse iudico . quem uerò ista non commouent , nec ab aleæ uitio retrahunt , debemus eum non iam hominem , sed immanem potius belluam existimare . qui nihil in posterum prospiciens , ad id tantum quod adest , quodque præsens est , toto impetu rapiatur , & breuissimæ ac falsæ uoluptatis gratia res maximè laudabiles , & honestissimas derelinquat . At fortè asse quispiam hominum grauisissimorum exemplo , qui sæpenumero luisse reperiuntur , animi sui uitium excusare conabitur . ut de Porcio Catone , & Octauiano Augusto scriptum legimus . qui animi relaxandi gratia , post grauisimas occupationes taxillorum ludo sese oblectare soliti traduntur , quod etiam de Archyta Tarentino memoriæ proditum est , quem cum pueris suis ac seruis ludos agitare consueuisse permulti scripserunt . quin etiam Heraclitus Ephesius uir alioqui tristissimus optimè astragalus luisse perhibetur . Quintus Scæuola uir grauisissimus ac sapientissimus , & propter egregiam iuris ciuilibus prudentiam celeberrimus , remisso à negocijs animo , corporis exercendi , & se recreandi gratia studiosissime pila ludere solitus est , multosque præterea clarissimos & amplissimos homines accepimus , cum à grauioribus negocijs respirassent , aliquo lusu fatigatum animum relaxare solitos . sed hæc ludorum genera , quæ colligendi animi , uel exercendi corporis causa parantur , neque nos omnino reijcimus . sumus enim homines , & præclare intelligimus , nullam esse tantam animi uim , quæ perferre continuum laborem possit . illos uerò penitus ludos detestamur , quibus expositis pecunijs plerique solent auarissime ludere . propterea quòd omnes sanctissimæ religioni nostræ sunt inimicissimi , quæ quidem pessima ludendi consuetudo tanquam perniciosa quædam contagio , sicut initio diximus , domos præcipue nobilium , & potentissimorum hominum arripuit , ut non iam uernæ solum ac famuli , sed ipsi patres familiarum quod maxime ignominiosum est totos plerunque dies & bonam noctium partem in ludendo conterant . hinc filij qui maxime dociles ad uitia solent esse parentum inuitatores , prius ludere ciunt quam explanate loqui . & cum nutricis lacte paterna uitia statim imbibunt . nam uere Satyricus poeta dixit :

Si damnosa senem iuuat alea , ludit & hæres

Bullatus , paruoque eadem mouet arma fritillo .

ita enim est hominum ingenium , ut uelocius & citius nos , quod ait idem poeta , corrumpant uitiorum exempla domestica . magnis cum subeunt animos auctoribus . quid quod à parentibus filij non solum non reprehenduntur , uerum etiam , quòd summopere deplorandum est , ab eisdem ultro ad ludum inuitantur ? itaque prauam istam consuetudinem in naturam ita sibi conuertunt , ut quamuis postea cupiant , aleam tamen relinquere non possint . Et quisquam mirabitur tam paucos esse adolecentes , qui rebus honestis , & ingenuis

M. AN. MAIORAGII

ingenuis artibus animum applicent & cum à teneris annis indulgentia parentum effeminati. ludisque cuiusque generis dediti, nullam aliam credant esse maiorem uoluptatem, nullam uitam beatiorem, quam contemter in alea versari? quid unquam egregium atque excelsum ab eo iuuenes sperare poterimus, cuius animum iam hoc infecerit insatiabile ludendi desiderium? Iam per diuersoria, per lustra per ganeas, cum perditissimis nominibus cupit euolare. iam paternas facultates dissipare. iam cum uilissimis scortis & leonibus impurissimis uitam ducere. iam quotidie nota facit, ut tandem nimium uiuax pater efferatur, ut scilicet impunius ei liceat alea quicquid habet facultatum effundere. hinc ad furta, ad latrocinia, ad infandas cades consumpto patrimonio conuertuntur. nullum eos dedecus, nulla pena refragare potest, nullum est scelus tam audax, nullum tam atrox facinus, ad quod post aleam impelli non facillime possint. quæ licet apertissima sint, tamen tanta est hominum improborum insolentia, ut quam paucissimis persuaderi posse uideantur. quod tamen mirari desino, cum ad eos respicio, quibus religionis & honestatis cura demandata est, qui popululum ignariam, & imperitam multitudinem diuinis legibus atque institutis erudiendi curam susceperunt. hi enim maiorem partem non solum alios non reprehendunt, uerum etiam. quod indignissimum est, ipsi totos plerumque dies ac noctes in ludendo sunt occupati. sed de hac ciuitate nostra nihil dubito quin breui tempore mores sit in melius commutatura. cum tam religiosum & christianum principem habeamus. & tam prudentissimum senatum, qui uitia seuerissime vindicet, & uirtutes amplissime remuneretur. neque enim cuiquam dubium esse potest, quin ut cætera omnia quæ nuper instituta sunt, ita etiam hoc sapientissime decretum sit, ne ludendo pecunias exponere cuiquam liceat, cum omnem aleam honestati maxime contrariam esse liquidissime constet. hæc enim, ut docuimus, efficit ut plerique mortales diuinum cultum deserant, humanam societatem uiolent. obliuione iusticie capiantur, hæc leges iudicia, fidem amicitiam, probitatem euertit, hæc dedecus & ignominiam affert maximam. hæc priuatas domos exhaurit, patrimonia dilapidat homines falsos fieri cogit, hæc ad omne flagitium ad omnem turpitudinem impellit. hæc denique hominem dementem perfidum furiosum reddit. ut non aliter atque immanissima bellua, nullos neque deos, neque homines vereatur. Quamobrem vos uiri Mediol. per eam, quam colitis religionem, per christianam fidem, per salutem uestram atque omnium ciuium, per totius Reip. nostræ tranquillitatem oro, atque obtestor, ut aleatorum petulantie uestram opponatis auctoritatem, & mihi credatis id; quod ipsi uidetis istâ aleæ libidinem omni religioni atque iustitie maximè repugnare. facite igitur ut domus uestræ nulli omnino pateant aleatori liberos uestros procul à tan-

pesti-

pestifero morbo relegate, neque fidem eis ullam præstandam esse censeatis, quos alea deditos esse noueritis. hos non aliter uobis cauendos esse censeo, quam qui patriæ, parentibus, aris atque focis bellum inferunt, atque eo magis, quo se occultius amicicij nomine uobis insinuant. nam malos atque sceleratos homines, qui se palam hostes profitentur, facile cauendo uitare possumus. hoc uerò aleatorum occultum & in testinum malum frequenter opprimunt, antequam perspici atque explorari potuerit. hominemque penè ad insaniam pertrahit, priusquam se ab illo captum esse prouideat. Itaque ne queso tam horrenda, tam turpia, tam execranda flagitia quæ iam ab alea nasci demonstrauimus, in hac uestra religiosa ciuitate committi patiamini. cohibete tandem istorum furentium hominum impetus, nefariosque conatus, qui sese in familiaritatem uestram omni studio conatur insinuare, ut uos, aut liberos uestros ad aleam alliciant, expellite, profligate, exterminate de ciuitate uestra tantam ignominiam. ne sinite per Deum immortalem tantam labem & infamiam in uestro nomine inueterare. commune est hoc malum, communis metus, commune periculum serpit ista contagio, & quotidie magis inualefcit, nisi quamprimum medicæ manus adhibeantur. ò scelerum omnium indagatrix alea, quo miseros mortales sui penitus oblitos, consiliorum inopes, cæcos, amentes, assidue raptas? in quæ probra semel à te captos præcipitas? nullum est vitium, mihi credite, uiri Mediol. quod ad se magis animos attrahat, atque alliciat, nullum quod hominem perditiores efficiat, nullum quod magis fortunas, famam, honestatem profundat, & omnino dissipet. Quæ cum ita sint, omnem penitus aleam, perinde ac pestilentiam quandam atrocissimam nauibus & quadrigis, ut dici solet, & remis ac uelis non solum ipsi effugere debemus, uerum etiam insectari, & ab alijs, quantum per nos fieri potest, auertere, ac propulsare. sapientissimoque & mitissimo Principi nostro Alphonso Aualo, & integerrimo Senatui, atque in primis ornatissimo Senatus præsidi Philippo Sacco maximas & agere, & habere gratias, atque eorum fidelissimis & amantissimis consilij iustissimisque decretis obtemperare. quippe qui nos ciues suos, ut optimi patres, mansuetissime corrigunt & ut bene beateque uiuendi uiam ingrediamur omni cura, atque diligentia prouident. Hæc ego uiri Mediol. cum honestatis & religionis amore commotus atque inflammatus, quam ab istis amantissimis aleatoribus prosterni atque pessundari uidebam, breuiter simpliciterque pro consuetudine mea dicere coactus sum, tum ut prudentissimi ordinis senatorij, & sapientissimi principis decreta. quæ iam partim introducta sunt, partim breui tempore diligentissime consecuta promulgabuntur, à uobis libentissimis animis accipienda, & accuratissime seruanda

M. AN. MAIORAGII

*nanda esse censeatis. quam quidem orationem meam confido vobis proba-
tam esse omnibus, & in meliorem partem acceptam. vos pro uestra fide,
religione, sapientia prouidete, nequid ob sanctissimarum legum &
decretorum violationem detrimenti patiamini. quan-
to enim clementiorem obedientes, &
subditi Senatuum Principum-
que nostrum experi-
untur, tanto
seuerio-
rem
& infestiores pertinaces &
superbi sentient.*



78

A D V E R S V S E O S , Q V I
ornandæ orationis studium , & dicen-
di Elegantiam vituperant .

O R A T I O XII.



VNT quidam homines, ornatissimi auditores, tam agrestibus, & impolitis auribus, ut omnem orationis ornatum, & sermonis elegantiam, tanquam rem inanem, & superuacaneam omnino negligendam esse existiment, eumque satis esse discretum ac eloquentem affirmant, qui sensu mentis aperte quoquo modo atque intelligenter explicare dicendo ualeat. ea uero quæ orationis ornamenta nominantur, nihil aliud esse dicant, quam quasi calamistros quosdam, & fucati medicamenta candoris ac ruboris, quæ omnem orationis uim, & gravitatem, & constantiam insingant, & prorsus effaminent. multaque alia in hanc sententiam fallaciter, & captiose disputent; ut totum hoc nostrum, cui iam pridem dediti sumus, exornandæ orationis studium, quantum per eos fieri potest, & deprimant, & inutile ac uanum esse ostendant. Itaque statui hodierno die coram uobis omnis elegantia candidatis, & cultoribus, quoad facultas mea tulerit, istorum hominum falsam & absurdam opinionem verissimis & firmissimis rationibus, exemplis, argumentisque refutare. ne fortasse qui iuniores adhuc, & rerum humanarum imperitiores sunt, eorum auctoritate, uerbisque persuasi rem omnium præclarissimam & honestissimam derelinquant. Vos quæso nostram hanc disputationem contra barbaros homines, rudis & incœpti sermonis amatores, & omnis politioris disciplina, atque humanitatis expertes, patientissimis, & æquis auribus attendite. Ac mihi qui de illud in primis maxima dignum esse reprehensione uidetur, quod isti, qui de orationis ornatu sententiâ suâ tam graui supercilio proferunt, uel tam imperiti sunt, ut quod inter uirtutes orationis, & uitia discrimen sit, non satis intelligant, uel si fortassis intelligunt, iniquo atque inuido animo, quod ipsi, aut propter insolentiam neglexerint, aut propter inertiam asequi minime potuerunt, ab eo ceterorum etiam hominum industriam retrahant. Cum enim orationis ornamenta calamistros, & fucum appellent, nonne perspicuum est, eos nimis impe-

M. AN. MAIORAGII

*ritè flagitiosè que rem palcherrimam turpissima nomine de decorare? quis non intelligit in mulieribus unde hæc nomina transtulerunt, alium esse laudabilem, honestum, decorumque ornatum, alium calamistratum & fucatum? an forte uobis aut pudica matrona, aut casta uirgo, que præstanti sit corpore, & liberali atque honesta facie, cum preciosis uestibus, auro, argento, gemmis, unionibus, armillis, annulis, cæterisque huiusmodi ornamentis excolitur, calamistrata & fucata esse uidebitur? nihil ne ergo inter meretriciam lasciuiam, & matronalè cultû virginalèmq; ornatum interest? nihil inter calamistratos & baccata monilia? nihil inter fucata medicamenta, & exornatum uenustatem. ò stultitiam hominum atque insipientiam, qui tantarum rerum differentiam repugnantiamque non uideant. iam credo, isti qua temeritate atque importunitate sunt, si quem paulò comptiorem esse uirum conspexerint, eum penitus effeminatum esse clamitabunt. si liberaliorem, prodigium appellabunt, si fortiorem, dicent esse temerarium. sed nequaquam animum inducere possum, ut existimem istos esse tam insipientes & rerum ignaros ut non intelligant, aliam esse comptam & ornatum orationem, aliã esse lasciuientem, effectatam, & quodammodo pictam. uerum quia summa iam pridem ipsi barbaria sunt infecti, quod spinosum, exile, ieiunum, languidum, encruatum, incultum dicendi genus semper secuti sunt, & pecudum, suillique generis more glandes, multo magis quam fruges adamant, neque posthac ullo modo sperant, ex illo barbarico ceno se linguam suam unquam educere posse, nobis ideo uobisque ornatissimi iuuenes hanc elegantie laudem, & styli dignitatem, & expolitæ orationis gloriam inuident, secumque ad eadem lutu uolunt abra, deformemque sermonis habitum, atque impuritatem loquendi deducere contendunt. At, si Dijs placet, ydem isti sordidi, rudes, & inculti homines, se Mercurium non in lingua, sed in pectore habere gloriantur, qua in re duplici nomine sunt odiosi, uel quod intolerabili arrogantia se solos esse sapientes atque intelligentes opinantur, nos autem, qui dicendi uenustatem ac leporem sequimur, tanquam inaniam tantum uerborum, se fatatores irrident, uel quòd eloquentiæ Deum atque parentem Mercurium sibi similem hoc est, infantissimum esse mentiuntur. quis enim est, qui nesciat, apud Græcos tritum esse uulgi sermone prouerbiu, quoties rem inauditam, & penitus incredibilem significare uolunt, ut Mercurium insan-tem esse dicant? prodeat quæso Mercurius iste uester è sordido pectore. exeat ex ore lutu mento, deformato habitu, uerborum illuic squallidus, & prorsus informis, quis eum ut eloquentia patrem agnoscat? cui gratus erit? quis esse Mercurium existimabit? a quo non statim contemnetur? quis non eum irri-
 debit tanquam aliquem histriõnem & fictum & Plauti scena cû seruili sche-
 ma Mercurium? ita ista uestra seruilis sapientia barbarie sordibus infuscata
 locum*

locum apud ingenuos ac liberales animos, & apud teretes elegantium hominum aures ubi consistat, nullum habere potest. At contra si quis nō in pectore tantum, ut nos insulse falsoque iactatis, sed etiam in ore Mercurium habeat, ut ea, quæ rectè ac sapienter intelligit, aptè, distinctè, at ornate proferat, quid hominum aut auribus, aut mentibus iucundius accidere poterit? quis cantus ornata oratione dulcior? quod carmen artificiosa uerborum conclusione aptius? quid admirabilius quam res splendore illustrata uerborum? sed nimirum illud uerissimum est, quod Heraclitus aiebat, *Asinum stramenta malle quam aurum*. stolidis enim ac barbaris hominibus magis ea placent, quæ rudia sunt, & scabra, & impolita, quam quæ emendata, & exulta & planè perfecta sunt, non capiunt crassæ & obtusa aures compositam & modulatam orationem. Midas Phrygiorum rex, ut ad fabulas ueniamus, insulsum atque ineptum *Marsie* tibicinis strepitum suauissimis *Apollinis* carminibus prætulit. Unde meritissimo iratus *Apollo* traditur *asinas* illi aures affuisse. quales iam inde ab ineunte ætate nostros aduersarios semper habuisse crediderim. quid enim causâ dicemus esse cur isti liberalem atque ingenuam eruditionem, & differendi elegantiam tantopere damnent, ut neque ipsi ornate dicere aut scribere studeant, neque aliorum elaboratam expolitamque orationem admirentur, nisi quia deprauatos animi sensus habent? ut illis, non aliter atque *scarabæis* continenter in oleo uiuentibus, *alabastris* unguenti plena puteat. uetus est prouerbium. *Nihil graculo cum fidibus*. quoniam longè magis odioso garritu cum sui generis anibus quam harmonia musica graculus deletatur. huc etiam illud pertinet; *Nihil cum amaracino sui*. quanuis enim quod ex amaraco fit oleum laudatissimum & odoratissimū sit, suillo tamen generi uenenum est, cui uidetur id demum olere suauissime, quod cænum grauissimè redoleat. At isti quo uitium suum aliqua ratione celare ualeant, ideo se dicendi uenustatem & orationis ornamenta refugere clamant; quod ea sit, quasi quædam uoluptatis illecebra lenocinatioque quo popularium animi capiantur, & errore decepti, ut hamo pisces, ita blanda oratione, suauisque sermone in falsam se penumero persuasionem inducantur, quasi uero stolidi atque insipientes homines exulta orationis dulcedine atque iucunditate, non fraudibus & dolis improborum capiantur. non habet hoc in se uitium copia dicendi, & suauitas orationis, ut quemquam decipiat, aut in errorem inducat. præsertim si recta intelligentia, & definita moderatione animi gubernetur. non est hoc politæ orationis crimen, sed eorum qui ceteris etiam bonis plerumque ad perniciem utuntur, ut alio in loco dicemus. isti uerò qui ieiunam, & exilem, & incomptam orationem, magis quàm uerem & exaggeratam, & uenustam diligunt, perinde faciunt, ac si rusticam uitam potius quam civilem, sordidatam uestem, quam elegantem, illu-

uicem

M. AN. MAIORAGII

niem corporis quam mundiciam. res denique potius odiosas ac molestas, quam gratas & iucundas amplectantur. Sed auctoritatibus etiam causam istam suam tam ridiculum & absurdam confirmare conantur. aiunt enim grauisimos homines Theologos, Philosophos, & Iurisconsultos nihil de exornanda oratione penitus cogitare. uerum potius huius nostrae concinnitatis & elegantiae contemptores. qua in re primum eos aperte mentiri dicimus, quamuis .n. recetiores Iurisconsulti ut Azones, Bartoli, Baldi sint incompti, ac plane barbari quod eo tempore uixerint, quo bonarum artium studia minime uigebant, tamen antiquis illis Iurisconsultis, quorum adhuc leges, & responsa in Pandectis leguntur, nihil politius aut limatius inueniri potest. ut satis appareat, eos non minus eloquentiae, quam iuris civilis fuisse studiosos. Quid de Philosophis dicam? an fortasse quia Auerroes, & Albertus barbari sunt, ideo Plato etiam, & Aristoteles, & Theophrastus in eodem numero censendi sunt? Iam Theologi ueteres, non rustice locuti sunt, sed quantum eorum facultas tulit ornamenta dicendi scriptis suis adhibuerunt. Quis enim Basilio sublimior? Chrysostomo dulcior? Hieronymo uehementior? deinde illud oppono, quamuis aliqui Philosophi Theologique nostra haec dicendi ornamenta non sequantur, non ideo tamen esse a nobis, qui mansuetiores atque elegantiores Musas colimus relinquenda. quae enim inuidia est, si hac in re nos neque philosophi, neque Theologi esse uolumus? eadem ratione licet etiam pleraque res alias eximias & praestantes contemnere, quoniam eas philosophi Theologique uilipendunt. proiciamus opes, aurum, gemmas, preciosas uestes, mundiorem omnem suppellectilem, quoniam sine his rebus plerique philosophi uitam agunt. negligamus rem familiarem, deseramus artes ingenuas, in solitudine uiuamus, nudis pedibus ambulemus, bardocucullos induamus, quoniam haec nonnulli theologi faciunt quod si haec in communi uita degenda, ridicula sunt, & insulsa cur potius in contemnenda sermonis elegantia quam in caeteris rebus, & actionibus a civili uita remotis philosophos ac theologos imitari debemus? quis non intelligit rationem hanc istorum esse absurdissimam, nullumque pondus aut momentum habere? non enim illud a nobis querendum est, an aliqui in ea sint haeresi, quae nullum sequitur florem orationis, cum plurimi sint, qui res omnes egregias ac praestabiles ob animi demissionem quandam refugiant, & magnopere contemnant. sed utrum utilis sit an perniciofa, honesta an turpis, iucunda an odiosa haec exornanda orationis disciplina, de qua certe nisi plane agrestes atque inhumani sumus, dubitare nullo modo possumus. Ac iucundam quidem & suauem esse negare non audent, quoniam hoc esset plane sensui repugnare sed esse ntilem & honestam id uero pernegant, imo contra perniciosam & fugiendam esse asserere non dubitant, quoniam in-

quiunt,

quunt, multi inuenes in discendo splendorem & elegantiam uerborum con-
 feſtantes plerumque rerum obliuiscantur, & in expolienda oratione occupa-
 ti bonarum artium studia derelinquant, qua ratione fiat, ut qui hac dicen-
 di uarietate copiaque delectantur, dum compositam orationem, & orna-
 tam, & artificio quodam atque expolitione distinctam efficere student, om-
 nem maiorum rerum scientiam, & sapientiam negligent. quæ cum isti di-
 cunt, studio ducti maledicendi non satis aduertere uidentur, se non ipsam
 orationis uenustatem atque elegantiam improbare, sed eorum studium &
 inanem laborem, qui solam eam, relicta rerum scientia conſeſtantur. nam
 certè nihil tam furiosum est, ut etiam L. Crassus attestatur, quam uerbo-
 rum uel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis nulla subiecta sen-
 tentia nec scientia. quod si quis rerum cognitioni, quod optimo quisque in-
 genio facere debet, elegantiam hanc, & politam dicendi rationem adiun-
 xerit, quid in homine præstantius aut diuinius inueniri poterit? audebunt
 ne etiam infantissimi homines eum orationis ornatum uituperare, qui re-
 bus iam cognitis & planè perceptis summa quadam cum aurium atque ani-
 mi iucunditate adhibetur? audebunt. ne ueteres illos scriptores tam Græcos
 quam Latinos, in quibus præter uariam & multiplicem rerum scientiam,
 inest etiam summa quadam & incredibilis orationis elegantia condemnare?
 nimirum ego istam perfrictam frontem & os durum uidere nimium uelim,
 quo procaciter eos uitupernt, qui nulla penitus eloquentia satis commenda-
 ri posse uideantur. At qui ab istis ego hominibus, libentissime peterem,
 cur eos, qui ornate dicunt, improbandos esse censeant, eos autem, qui cæ-
 teris in rebus ornate aliquid efficiunt, magnopere laudent? nam si omnino
 quæ accuratè studioseque poliuntur, eos offendunt, multo plura atque ma-
 iora in operibus ipsis ornamenta, quam in oratione reperientur. deinde il-
 lud absurdum esse omnino uidetur si eos latet, nos ideo & Deos immortales
 ornate colere, & pietatem adamare, & iusticiam exercere, & cæteris uir-
 tutibus incumbere, non ut agrestiores, & impolitores habeamur, sed ut
 ornatiores, & humaniores existimemur. quo enim cultu, quo studio, qua
 cura templa Deorum immortalium, aræ, foci, loca omnia sacra, uasis pre-
 ciosis, uestibus, instrumentis cuiusque generis. auro, argento, ebore, gem-
 mis, unionibus exornantur? quid adificia? quid ludii? quid magnifici ap-
 paratus, nonne quanto sunt ornatiores, tanto magis commendari solent.
 quid omnis uitæ cultus cum elegantia & copia quantopere delectat? quid ar-
 tes, scientiæ, uirtutes, quibus ad humanitatem informari solemus, nonne ut
 maxima sunt animi ornamenta, sic etiam appellantur? at qui nemo est quin
 artifices omnes eo magis esse laudandos existimet, quo politius opera sua con-
 ficiunt, quin ipsum totius mundi conditorem Deum uel hac una de causa mi-
 randum

M. AN. MAIORAGII

randum in modum suspicimus, quòd uniuersum cæli complexum tanto in-
riarum rerum ornatu compleuerit. Vnde & consensu gentium, ut Plinius
ait, quem ἡσίοπος Græci nomine ornamentum appellauerunt, eum etiam nos à
perfecta absolutaque elegantia mundum nominauimus. cur ergo quod in
alijs rebus & actionibus omnibus maxima dignum esse laude iudicatur, id
in oratione sola, quæ mentis interpret est, et hominis maxime propria tan quæ
res improba uituperatur? Quod si uenustam & elaboratam orationem ideo
dammandam esse statuunt, quod ea quidam & pruatim & publicè parum
iustè utantur, & fallaci, blandaque persuasionem multos decipiant, cur non
eadem ratione pulchritudinem, diuitias, fortitudinem, & nonnulla alia bo-
na uituperant, quandoquidem plurimi sæpe reperti sunt, qui per ea, & sibi,
& ciuibus suis plurimà detrimenta importarunt? sed minime uidetur æ-
quum esse, neque propter impudicos homines pulchritudinem, neque pro-
pter insolentes ac proteruos diuitias, neque propter sicarios & percussores
fortitudinem improbare. neque omnino ad res ipsas hominum peccata transf-
ferre. sed illi potius damnandi sunt, qui rebus per se bonis addita animi per-
uersitate male utuntur. & quibus rebus facile quamplurimis hominibus pro-
desse possent, eis ad ciuium suorum perniciem abuti non dubitant. Sed ex
istis aduersarijs nostris ornatæ locutionis uituperatoribus aliqui sunt paulo
moderatiores, qui maledictis quidem abstinent, uerum similitudine qua-
dam dicendi elegantie dignitatē eleuare atque immixtere contendunt. aiunt
enim in oratione leporem & elegantiam nihil aliud esse, quam in arboribus
flores & folia. quare qui elegantiori stylo dant operam, eos neglectis fru-
ctibus, tantum flores & folia conseruari dicunt, qui autem posthabito di-
cendi lepore rebus ipsis attendunt, eos aiunt solidos & maturos fructus de-
cerpere. qua quidem similitudine parum cautos iuuenes in fraudem indu-
cunt, & efficiunt, ut ornandæ orationis studium deserant. cum non intel-
ligant, non tantum unum esse sed uaria & multiplicia orationis expoliendæ
genera. sunt enim quedam in oratione ornamenta tanquam flores ad uenu-
statem accommodata, quæ maximam tamen afferunt in dicendo uolupta-
tem, & audientium animos atque aures ita alliciunt, & ad sese trahunt,
ut formosi atque odorati flores oculos & nares afficere solent. quedam fo-
liorum frondiumque similia sunt, quæ non tantum arbores ornant, sed etiam
fructuum sunt integumenta. ut eos à caloris & frigoris offensione tueantur.
quedam sunt ut in corpore uestimenta, quibus res ante acutè inuenta, &
prudenter disposita eleganter ac polite uestiuntur, atque exornantur, ut au-
ribus & animis maiori cum dignitate suauitateque percipiuntur sunt aliqua
salis instar in tota oratione sparsa quæ dictionem uniuersam condiunt, & mul-
to iucundiores efficiunt, quæ alioquin esset fatua atque insipida, quales spo-
liati

ORATIONES. 81

*ſati ſale plerique etiam precioſi cibi ſolent eſſe. quadam denique ſunt qua-
 ſi lumina, quibus tota illuſtratur oratio atque admirabilis efficitur ſunt au-
 tem & uerborum & ſententiarum hæc, quæ dicimus, lumina. quibus tan-
 quam ſtellis & inſignibus in ornatu ſuauiſſime diſtinguitur omnis oratio.
 non ergo tantum qui flores & ſolia ſectantur, ſed qui diſtincte, qui explica-
 te, qui abundanter, qui illuminare & rebus, & uerbis dicunt, & in ipſa
 oratione quaſi quendam numerum uerſumque conficiunt, uſ ſunt, qui orna-
 te dicunt, qui clamores, & admirationes efficiunt. ad uos audiendos con-
 curſus undique fieri conſueuerunt. ueniant igitur irriſores huius ſuauiſ &
 illuminatę orationis, tenebricoſi homines. qui clariffimum lumen oderunt,
 & iam uel ipſi indicent, utrum ſe horum alicuius uel Auerrois uel Alberti,
 uel Scoti ſectatoris, uel aliorum eiufdem generis ſcriptorum, qui ieiunita-
 tem in dicendo qui ſpinas, qui ſordes, qui barbariam, qui tenebras, qui in-
 fantiam ſequuntur, an Platonis, Ariſtotelis. Demotheus, Ciceronis, &
 aliorum ornatiffimorum auctorum quorum omnes copiam, ſuauiſſimam, pu-
 ritatem elegantiam, lumina, uarietatem admirantur ac ſuſpiciunt, ſimiles,
 eſſe malint. Ac mihi quidem iſti, qui ornatam orationem improbant, tan-
 tum aberrare uidentur, ut non aduertant, ſe rem eam damnare, quæ bono-
 riam omnium, quæ à natura homini data ſunt, aut certe quamplurimorum
 cauſa fuit. nam ceteris in rebus homines nihil ferè à beſtijs differunt. uerũ
 & uelocitate & robore ceteris que corporis commoditatibus longè humiliõ-
 res & infirmiores ſunt. una fuit oratio, quæ nos à victu belluino ſegregauit,
 quæ poſtea ſtudio, atque induſtria ſapientiffimorum hominum expolita at-
 que exornata effecit, ut qui eaſcire uerentur, quantum ceteri homines be-
 ſtijs præſtent, tantum ipſi ceteris hominibus antecellerent. Itaque poſtea
 quam ſapientes uiri graui & polita oratione uti didicerunt. tum urbes in-
 colere cepimus, tum naturale ius & ciuile deſcripſimus, tum artes excogita-
 uimus. tum denique res omnes & priuatam & publicam utilitatem conti-
 nentes inuenimus. hæc (inquam) oratio ſuauiſ & elegans non illa agreſtis &
 barbaræ de rebus iuſtis & iniuſtis, de honeſtis & turpibus, de utilibus, &
 pernicioſis leges inſtituit. hæc urbibus iam conſtitutis fidem colere, iuſti-
 tiam retinere labores communis cauſa commodi ſuſcipere docuit. hæc eſt do-
 mina rerum & regina oratio, quæ facinoroſos homines inuadimus, uirtute
 præditos laudamus, nocentes condemnamus, innocentes abſoluimus. pruden-
 tes exornamus, imperitos docemus hæc eſt illa quæ ſola res honeſtas atque
 utiles perſuadere poteſt. quæ conſolamur afflictos, quæ deducimus perterri-
 tos à timore, quæ geſtientes comprimimus, quæ cupiditates iracundiasque
 reſtinguimus, quæ denique quicquid eſt in omni uita rectum ac laudabile gu-
 bernamus. hæc illa eſt uehemens & incitata oratio quæ cum rapide fertur,*

M. AN. MAIORAGII

Mineri nullo modo potest, quæ adolescentes acriter à uitijs renocat, & ardentem ad uirtutem cohortatur, quæ seniores languentes excitat, & ad Reip. gubernationem attentiores efficit. quæ imperatores in bello milites suos ad patriæ defensionem & uictoriam acquirendam alacriores reddunt. quæ populos ad religionem ad cultum Deorum immortalium, ad patriæ pietatem, ad communem utilitatem tuendam inducit, quæ conciliatrix est humanæ societatis, quæ denique semper uel in ocio uel in negocijs maxime propria est humanitatis, atque sapientia. nam excellens & expolita oratio excellentis & expoliti animi certissimum est indicium. Vetus est illud; Qualis uir talis oratio. nam omnis mentis habitus ex ipsa oratione tanquam è speculo perspicitur, ut qui sordidam & incultam orationem. adamant, ij sordidi & inculti omnino esse uideantur. qui uerò politæ atque elegantis orationis studiosi sunt, ij quandam animi candorem, & præstantiam, & ingenuitatem præferant. atque hoc sanè non in singulis tantum hominibus, sed in populis etiam ac nationibus intueri facile possumus, ut montani homines & summarum alpium incole feram atque horridam naturam suam sermone ipso declarant, & si quis paulo diligentius aduertat, in Germanorum locutione barbariem quandam & asperitatem semper esse sentiet. in sermone Gallorum stoliditatem, in uerbis Hispanorum iactationem, in oratione Italarum ueram nobilitatem. quid ueteres Attici? nonne ut erant ingenio acuti, celeres, & præstantes, ita etiam oratione maxime limati, suaves, & elegantes erant? Vnde Attici sales, & Attica eloquentia pro uerbo celebratur. itaque si quis eo tempore. quo Athenis ingenuarum artium studia florebant, politius & elegantius loqui cupiebat, is Atticam linguam imitari omni studio diligentiaque contendeat. at contra Thebani agrestes et indocti rusticanisq; moribus homines sermone etiã incomposito et imposito naturæ suæ uitia declarabant, usque eo, ut qui tardi atq; hebetis ingenij probro notaretur, is bæoticū animū, bæoticamque locutionem obtinere diceretur. quemadmodum igitur acumen ingenij, honesti mores uitæ integritas laudabilis est, ita etiam dicendi uarietas, composita oratio, sermonis elegantia est amabilis, ut qui uerborum splendorem, & orationis lumina uituperat, is animi tenebras, & mentis cæcitatem laudare uideatur, si quidem oratio, quod antea diximus, apertissimū est, ac certissimum animi simulachrum. hac de causa prudentissimi quiq; uiri semper huius rei studiosissimi fuerunt. neque quisquam unquam aut in loquendo, aut in scribendo magnam laudem meruit, nisi qui politè & ornate uel scripsit uel locutus est. quanta enim est Platonis elegantia? quæ dicendi maiestas? quæ uertitas? quæ copia? quæ iucunditas? Iouem ipsum aiunt, si loqui unquam uoluisset, non melius aut ornatus fuisse locuturum. quis Aristotele pressior, atque politior? quis eodem cum opus est eloquentior? quem

orationis

orationis flumen aureum fundere Cicero uerissimè dixit. Quis Theophrasto dulcior? quem à diuinitate loquendi nomen inuenisse constat. Quis Xenophonte iucundior? quem propter eximiam dicendi suauitatem ueteres apem & musam Atticam appellarunt. quid horum omnium (ut uerè dicam) magister Socrates, nōne totius iudicio Græciæ cum prudentia, & acumine, & uenustate, & subtilitate, tum uerò eloquentia, ueritate, copia quam scæcunquæ in partem dedit, omnium facile fuit princeps? Iam uero nihil est, quod de Isocrate, & Demosthene dicam, qui hac præcipuè ornate dicendi laude claruerunt. quorum alter intra domesticos parietes cum officinam dicendi instituisse aluit cam gloriam, quam nemo postea est consecutus, alter, in Reip. luce uersatus tantum & ornatu uerborum & sententiarum luminibus excelluit, ut omnium, quicumque nati sunt, oratorum iure optimo princeps habeatur: quin etiam heroicis temporibus iam in maximo honore ac precio fuit ornata oratio. nam plurimum laudis in dicendo Ulyssi tribuit Homerus, & Nestorem ita commendat, ut ab eius ore meliore dulciorem fluere dicat orationem. ipse uero poeta tam ornatus est, ut planè orator esse uideatur. Sed quid exemplis in re minime dubia opus est? cum nullus omnino scriptor apud eruditos & urbanos homines in precio sit, nisi sit idem elegans & politus? ut enim alios omnes præstantissimos auctores tum græcos, tum Latinos, qui nomen suum in orbis terræ memoriam sempiternam disseminarunt, & elegantissima conscripserunt opera dimittamus, cur Cicero præter ceteros tantopere celebratur? nisi quia dono quodam prouidentię, sicut ait Fabius, genitus esse uideatur in quo totas uires suas eloquentia experiretur. qui tam clarus, suauis, ornatus, grauis, & iucundus est ut nihil prorsus addi posse uideatur. in quo tam absoluta & perfecta est omnis dicendi ratio atque elegantia, ut quicquid in omnibus ceteris auctoribus uel ingenio expolitum, uel industria elaboratum, uel artificio excultum reperitur, id totum in uno Cicerone longe speciosius, & splendidius appareat. Proh Deum atque hominum fidem fieri ne potest, ut tam peruersa mente quisquam inueniatur, ut cum ei Ciceronis in mentem uenit, cuius ornamenta dicendi splendoremque orationis omnes admirantur, quo nemo scripsit nunquam limatius atque ornatus, tamen sermonis elegantiam, & expoliendæ orationis studium damnare audeat? Sed iam ualeant isti nescio qui humiles ac demissi homunculi, urbanæ ciuilibusque diffionis inimici, ex hanc producti non è schola, qui uerborum sordibus oblectantur, & nihil eximiam, nihil ciuile, nihil magnificum sentire, nedum eloqui possunt. qui tam alienata mente sunt, ut non intelligant se ista sua linguæ petulantia & procacitate, qua uobis dicendi elegantię studiosis maledicunt, omnibus præstantissimis scriptoribus tam græcis, quam Latinis maledicere. vos

M. AN. MAIORAGIO

autem ornatissimi iuuenes, qui ueram laudem & dignitatem queritis. neglecta barbarorum inscitia nostrum hoc bene dicendi studium amplectimini semper uiris magnopere placuit, quod omnia, quae prudenter mente concepta sunt, audientium auribus mirifica cum iucunditate representat. quod non modo summam crationi gratiam in dicendo, sed etiam scriptis immortalitatem elargitur. in hoc uno reliquorum omnium studiorum fructus est collocatus. quid enim prodest rectè sentire, & prudenter intelligere si quae rectè sentias, & prudenter intelligas, politè eloqui non possis? quam indecorum est res egregias & praestantes barbara & incondita oratione proferre? ut si quis in caenoso & putrido loco gemmas atque uniones conseruet, aut uenustissimo corpore feminam laceratis atque immundis centonibus induat. faciemque liberalem & honestam atramento lutoque commaculet. sed profecto nimium indocti, atque agrestis est animi, politè orationis dulcedinem suauitatemque non degustare. qui autem liberaliter educati, atque instituti sunt, quales, ut uerè dicam, uos estis egregij iuuenes, non minus eleganter dicere, quam rectè facere totis uiribus elaborare debent, ut clarissimorum hominum cum facta, tum orationem imitantes parem aliquando laudem & gloriam assequi merito possint.



DE CONTEMNENDIS Obtrectatoribus, ad Mediolanenseis.

ORATIO XIII.



*Q*uam multis in rebus uiri Mediolanenses, eos qui studijs optimarum artium dediti res egregias & excellentes expetunt, magno atque cre-
cto animo esse oportet: tum in eo præcipuè ut malucorum & obtrectatorum uoculas, quam-
uis ab eis assiduè uexentur, contemnunt, ac pro nihilo ducant. Hoc enim commune est omni-
bus ijs qui labore, atque industria sua, in aliquo laudis genere florere incipiunt, ut statim ab in-
uidis eorum fama quasi à turbine aliquo quatiatur, & labefactetur. Qua
in re qui adeo timidi atque pusilli animi sunt, ut perterreantur, & ab incepto
desistant, ij nihil unquam egregium, nihil laudabile præstare poterunt. qui
uero tam generosa, tamque excelsa mente præditus est, ut quamuis undique
maledictorum aculeis incessatur, nihilominus tamen quod rectè insituit iter
persequitur, & ad honoris atque dignitatis arcem enittitur, is uere magnus
& omni laude dignus uir existimandus est, neque enim minoris fortitudinis
atque constantiæ est, aduersariorum non frangi calumnijs, neque debilitari,
quam aut assiduos perpeti labores, aut in arduis rebus nunquam animo defa-
tigari. Sed tamen aliqui magno ingenio uiri reperiuntur, qui plurimo qui-
dè suis in actionibus omnibus studio, cura, labore, diligentia utantur, sed adeo
calumnijs atque maledictis inimicorum moueantur, ut si qua in re præter
spem, atque opinionem, de fama sua detrahi sortè sentiant, maiorem in mo-
dum discrucientur, quo quidem in errore atque dolore, quoniam hoc mul-
tis bonis accidit, etiam me longo tempore fuisse, nihil me pudet confiteri.
uerum deinde cum ratione ipsa, tum sapientissimorum hominum exemplo sum
ita confirmatus, ut, quod præclare Poeta cecinit: Quid proceres uaniquè
leuis quid opinio vulgi, de me sentiat, planè securus sim. Quamobrem ratio-
nes eas & exempla qua mihi uehementer hac in re profuerunt, statim uobis
hodierno die breuiter commemorare: ne fortasse uestrum quenquam impro-
bæ maledicorum uoces & calumnie, qua quouis gladio (quemadmodum Thea-
das quidam dixisse fertur) acutiores sunt, à recta uiuendi ratione dimoueat,
quod dum facio, queso uos pro incredibili humanitate uestra, ut me si-
cuti

M. AN. MAIORA GII

cuti facere instituitis diligenter audiat. Est quoddam hominum genus uiri Mediol. in laboriosis quidem & honestis rebus atque actionibus iners, & ignauus, sed in alienis rebus iudicandis, & reprehendendis nimis audax, & tenerarium. hi cum nihil ex sese dignum laude, dignum luce parere possint, cum nihili nisi abiectum, nisi humile spectent, tamen cum aliquem nauum atque industrium uirum, propter res egregie gestas in honore ac precio esse uident, adeo cruciantur & affliguntur, ut non eis cibus, non potus, non lux, non uita suauis nihil denique praterquam maledicere iucundum sit. Itaque summo cum animi liuore, non aliter atque uiperæ, modo in hunc, modo in illum acerbitalis suæ uirus euomere non desistunt. horum iudicio si quis eloquentissimus sit, infans habetur, si maxima sit eruditione præditus, imperitus & arrogans appellatur, si constantissimus & fortissimus, imbellis & enervatus prædicatur. interdum etiam uirtutes ipsas finitimis uitij inquinare student, magnanimum enim uirum superbiæ nomine accusant, doctum, & eloquentem ostentationis, & loquacitatis, religiosum superstitionis, prudentem maliciæ, uerecundum timiditatis. quod si quis adeo præstans & præclarus sit, ut in omnium ore laudeque uersetur, usque eo tamen eum frigidè laudant, ut longè magis uituperare quam laudare uideantur. hi sunt qui claros & excellentes uiros continenter mordent, uexant, lacerant, qui nobilium mensis assidentes, ut aliquid ipsi prater cæteros sapere uideantur, quos alij suspiciunt & admirantur, eos miro quodam supercilio despiciunt & aspernantur, qui arrepta censoria uirgula, de doctorum hominum lucubracionibus adeo temere iudicant, ut quæ rectissime honorumque scriptorum auctoritate posita sunt, ea pessimè barbareque dicta pronuncient. quæ denique nulla unquam in re sibi æque placent, atque cum de alicuius boni uiri fama detrahunt. Hos ego penitus ab eis, qui dignitatis etque honoris uiam ingressi sunt, contemnendos ac negligendos esse censeo: quod ita facillimè facient, si primò cogitent, nequaquam in nostra potestate situm esse, quid de nobis quisq; sentiat, ac loquatur: atq; idcirco insipientis esse hominis: ea re dolere, quæ corrigere nullo modo possit, deinde si ita egerat, ut nulla in re n eritos possint unquam accusari. illud enim egregie uereque dictum est ab Ouidio: Conscia mens recti famæ mendacia tenet. nam qui conscientie recte uoluntatis innititur, is nihil certè calumniarum turbines, aut maledictorum procellas pertimescit. sed illud ex Ennio secum ipse tacitus frequenter insusurrat: Dum clauum rectum teneam, nauimque gubernem, dicat quisque de me quid uoluerit. Quis enim nescit ignauissimo atque imperitissimo cuique licere, non solum clanculū in eruditissimos & fortissimos uiros, sed etiā aperitè debacchari? & in quem uis quocunque libido tulerit maledicta profunderet? Sed profecto rectissime Philemon dixit, nihil est iucundius, & docti

uiro

uiro dignius, quam ferre posse conuiciantem, quoniam si ille cui fit conuicium dissimulauerit, in ipsum auctorem redundat. neque malè Pythagoras de sapiente quodam & strenuo uiro, qui nihili conuicia pendebat, ita cecinisse fertur: ὄνδ' ὁ σὸν μῦθος συγέρωσ' ἐμπείξῃ το μύθῳ. verba (inquit) illa contumeliosa multo minus curabat, quā si à musca laderetur. potuit ne magis inuicti animi virum ostendere, quā hac similitudine? quis enim in unius Muscæ morsu uehementer indolet? quis non hoc leuissimum esse malum, ac propè nullum existimat? nos igitur eodem modo, cum falsum aliquod in nos iactari conuicium audimus, non solum nihil dolere, sed ne quidem illud ad nos pertinere significare debemus. nam qui dolorem ex calumnijs capit, is se se affinem esse culpæ ostendit. neque ferè quisquam maledictis multum irascitur, nisi qui prauæ uoluntatis conscientia mouetur. Sed tamen interdum accidit, ut calumniatorum inuidia, cum nos in aliqua re præclare gesserimus, non solum nobis laus & gloria pereat, sed quod longè peius est, etiam eo nomine malè audiamus: quæ certe res non potest animum optimi cuiusque uiri non mediocriter commouere. uerum huic dolori facile medebitur, illud egregium Alexandri Magni dictū, qui cum audisset ab obtrectatoribus quibusdam de fama sua detrahi: Regium est (inquit) bene facere & audire malè. Est enim profectò magni & excelsi animi (quemadmodum censet Aristoteles) nihil omnino calumnijs moueri, atque iniurias non tantum æquo animo tolerare, sed etiam profus negligere, unde non sine causa Cicero magnopere Casarem in eo commendat, quod nihil præter iniurias obliuisci soleret. At contra qui calumnias & conuicia pertimescit, is certè magnis in uiris habendus nō est. dum enim omni rarione studet inuidiam omnem euitare, atque omnibus placere. plerunque fit ut in eas angustias incurrat, ut de salute atque dignitate periclitetur. quod Callicratidæ Lacedæmoniorum duci & Cleombroto contigisse testis est Cicero. Longè uero sapientius & melius contestator ille Fabius se gessisse dicitur, qui cum fractas ab Annibale populi Ro. opes atque vires intelligeret, æquo Marte cum eo dimicare nunquam uoluit, sed cum per montes & aspera loca sequebatur, unde per contemptationem a nonnullis Annibalis Pædagogus dicebatur. at ille nihil hoc conuiciopermotus, institutum suum sequi perseuerabat. donec tandem patientia sua ferocientem, & iuueniliter exultantem hostem perdomuit. de quo Emilius.

Vnus homo nobis contestando restituit rem

Non ponebat enim rumores ante salutem,

Ergo postque magisque uiri nunc gloria claret.

Idem Fabius in familiari colloquutione frequentissimè dicere solebat: cum qui conuicia metuat, longè sibi timidiorum uideri quam qui hostes fugiat. Socrates uir Græciæ sapientissimus etiam utile esse dicebat cōuiciatores audire.

nam

M. AN. MAIORAGII

nam si uera (inquit) dixerint, ea corrigere, atque ita meliores euadere poterimus, sin falsa nihil ad nos ea pertinere facile declarabimus. Quod etiam fortissimum illum atque sapientissimum Macedoniæ Regem Philippum non fugit, qui se principibus Atheniensium, maximam habere gratiã prædicabat, eo quod suis conuicijs efficerent, ut ipse quotidie & moribus & oratione melior euaderet. dũ eos (inquit) conor & dictis & factis mēdacij cōuincere. idē Rex cum audisset maledicũ quendã frequēter sibi detrabere, nihil penitus se curare ostēdit, cūque amici suaderent, ut illum si minus extremo supplicio uellet afficere, altem relegaret, imò uerò subridens (inquit) hoc non faciam ne fortasse apud plures externos ambulans de me male loquatur. Quòd si magnum inimicis nostris dolorem magnamque tristitiam adferre studemus, illud Diogenis Cynici multò pulcherrimum dictum seruare oportebit. quem cum iuuenis quidam interrogasset, quo modo posset inuidos atque obtrectatores suos punire: si te ipsum (inquit) quotidie meliorem præstiteris. Hoc enim certè maximum est inuidis tormentum, hic ingens est cruciatus, hoc summum supplicium cum in dies uident res nostras melius succedere, nosque diligentia atque assiduitate nostra quotidie fieri clariores. hoc illos perpetuò uexat, hoc cruciat, hoc efficit, ut inuidia disrumpantur. Quid cum intelligunt à nobis se prorsus contemni? quo tandem dolore, quo furore, qua rabie concitantur? Quis enim id non uel legit, uel audiuit, quod de Dione Alexandrino, Philosopho Academico, memoria proditum est? quem Conuiciator quidam infecutus, cum toto die uexasset, neque ulla ab eo uocem elicere potuisset, nihil ne tandem respondes (inquit) at ille: ne gry quidem ait. quo audito conuiciator, tanto dolore affectus est, ut statim abiens se suspendere. annon hac ratione longè atrocius inimicum suum punitus est Dio, quàm si rusticorum more tota (quod aiunt) conuiciorum plaustra regessisset? Idem penè quidam Socratis inimico dicitur accidisse, qui conuicijs non contentus, quæ in Socratem multa coniecerat, eum etiam calce percussit, cum autem amici quidam Socratem adhortarentur, ut percussorem in ius uocaret: ridiculum (inquit) an si mihi asinus calcem impegisset, in ius uocarem? Itaque cum ille se negligi penitus à Socrate intelligeret, sibi ipse manum uolenter intulit. hæc sunt inuidorum & maleuolorum furie, hæc tormenta, hæc supplicia, quæ multo magis auctoribus ipsis nocent, quam eis quibus maledicunt. unde uerè suauiterque poeta quidam Græcus in hunc sensum cecinit.

Pessimus est certè, sed habet quædam optima liuor,

Inuidi enim meritò corda oculosque uorat.

Hoc igiturno maxime consolari debet, quod inuidi longè maiorem ex felicitate nostra dolorem accipiunt, quam obtrectando nobis damnum adferant, & maius ipsi dedecus subeunt, quam nobis infamiam comparare possint, sed illud

Illud in primis cauere debemus, ne nos ira transuersos ita rapiat, ut presentem si maledico respondeamus. turpis enim illa contentio & non tantum prudenter ac literato uiro, sed quouis homine prorsus indigna, cum maledictis maledicta rependantur. hac de causa Demosthenis illud dictum magnopere laudatur: qui cum ab obrectatore quodam conuicijs prouocaretur, non descendam (inquit) in huiusmodi certamen, in quo qui uictus fuerit, multo melior est eo qui uicerit, & certe tanto leuior & abiectior a sapientissimis uiris quisque existimatur, quanto maledictis laceffitus magis excandescit. Aristippus cum eum maledicus quidam plurimis conuicijs incesset, nihil responderebat, sed tacitus ire contendebat, ille autem magna uoce clamans eum (inquit) 'aufugis? tunc Aristippus; quia tibi potestas est male loquendi, mihi uero non audiendi. Cleomenes Rex Lacedaemoniorum, cum ei quidam maledicere non cessaret, an ideo de omnibus (inquit) male loqueris, ne nobis oecium sit de tua malicia loquendi? Sed omnium maxime ciuilitate, hoc in genere se gessisse Pericles Atheniensium princeps legitur, quem cum improbus quidam conuiciator per totam urbem sectaretur, & magno cum clamore obiurgare, uituperare, despuereque toto die non cessaret, nihil unquam ei respondere uoluit, sed omnia maledicta summo cum silentio pertulit, quamuis in singulas horas ille maledicendo magis atque magis incatesceret, quin cum uesperis domum redisset, & eum ad ianuam usque maledicus insectatus fuisset, iamque noctis tenebrae superuenissent, quendam ex seruis suis ad se uocauit, & accepto lumine iussit hominem illum comitari, domumque deducere. qua re quid constantius aut ciuilius excogitari potest? Quis hoc nostro tempore tam mitis, tam patiens, tam constans non dicam princeps (nam ij ne uocem quidem cuiusquam liberam ferre possunt, nedum conuicia) sed quis tam mansuetus homo reperitur qui in tanta conuiciatoris improbitate, uel dissimulare uel tacere posset? ex hoc intelligi facile potest, quanta animi magnitudine, quo mentis robore praeditus ille uir esset, quem non tanta maledictorum multitudo mouere potuit, ut sua benignitatis obliuisceretur, fuit haec quondam in animis ueterum illorum constantia atque sapientia, nihil ut iniurijs mouerentur; ut longe promptiores ad ignoscendum essent, quam ad ulciscendum. Pittacus Mitylaeus cum in eius potestatem uenisset, quidam a quo grauiter laesus fuerat, eum tamen impunitum dimisit, illud pulcherrimum addens elogium: ueniam ultione multo praestantior esse, propterea quod uenia mansuetae naturae ultio uero bellicinae sit indicium. Quod etiam Lycurgus Lacedaemoniorum Legislator, exemplo memorabili maximeque laudando comprobauit: cum enim iuuenis quidam Alexander nomine, illum odio inflammato secutus fuste percussisset, & oculum etiam eruisset, nullam ipse quesuit ultionem, uerum Alexandrum

publico

M. AN. MAIORAGII

publico decreto sibi traditum tantum absuit ut puniret, ut etiam optimis & saluberrimis consilijs & præceptis eruditum ita emendauerit, ut postea vir probissimus & Repub. utilissimus extiterit, quid hac placabilitate, atque clementia diuinius? quid admirabilius? At nos quidem si quis paulo liberius accusauerit, statim indignamur, dolemus, ulionem querimus: cur non potius imitamur Paulum illum Tharsensem nostræ religionis antesignanum? qui ad Corinthios scribens, ita de se gloriatur: conuictis afficimur, & benedicimus, persecutionem patientes, sustinemus, maledictis incessimur, & obsecramus, aut si ad perfectionem hanc nostræ mentis imbecillitas peruenire non potest, ut inimicis & obtrektoribus nostris beneficiamus, saltem eos clarissimorum hominum exemplo contemnamus, nam quis nescit cuiusque mentem & linguam esse liberam? & ex hominum numero longè plures esse, qui alios improbare, quam qui laudare parati sint? An postulamus, ut nostra melior sit. conditio. quam præstantium omnium uirorum qui post hominum memoriam floruerunt, unquam fuerit? Quis enim unquam tam eruditus tam excellens, tam ab omni laude felix extitit, qui obtrektore caruerit? quis unquam tanta sapientia uirtuteque præstitit, qui maledicorum sermones effugere potuerit? Est enim uirtuti comes inuidia, eamque non aliter sequitur, atque umbra corpus, itaque nullo modo fieri potest, ut qui uirtutem amplectitur, non etiam in inuidiam, & obtrektionem incidat, sicuti ambulare in So e nemo potest, quin etiam umbram secum trahat: non desuit Homero, non tantum Postarum sed etiam doctrinam omnium principi Zoilus suus, habuit Plato, ille uerè diuinus obtrektores plurimos, Aristoteles, Demosthenes, ille Philosophorum, hic oratorum princeps, maledicorum morsus euitare non potuerunt. Quid M. Tullius Cicero? quem uerè Quintilianus ait dono quodam providentiæ genitum in quo totas uires suas eloquentia experiretur, qui omnes ex se ipso uirtutes extulit immortalis ingenij beatissima ubertate, qui uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis effinxit, non ne à sui temporis hominibus. ita incessabatur, ut tumidus, ut asianus, ut redundans, ut in repetitionibus nimius, ut in salibus aliquando frigidus, ut in compositione fractus, exultans, ac pene uiro mollior diceretur? Quid P. Virgilij Maronis diuinum illud, & immortalitate dignum ingenium? an non obtrektoribus adeo patuit, ut nullum eius opus extiterit, quod non Hipponacteo (quod aiunt) præconio fuerit additum? nam Æglogas Pæro quidam tantquam non Latine scriptas irridere ausus est, noto illo et peruulgato uersu. Dic mihi Damata ciuium pecus anne latinum? alius absolutum prorsus atque ex omni parte perfectum Georgicorum opus irrisit, eo carmine Nudus ara, sere nudus, habebis frigora febrem. quin etiam Carbilus pictor contra diuinam

Æneida

*A*eneida iustum uoluntatem conscribere non dabitur, unde satis aparet nihil esse tam exitium, quod non incessere atque uiolare maledicendi libido audeat. Quid quod apud Graecos meretricula quadam Leontium nomine contra Theophrastam hominem in eloquentia tantum, ut à diuinitate dicendi nomen inuenerit, scribere ausa est? unde prouerbiū natum esse dicunt, suspensio arborem esse deligendam. sed quid haec commemoro? quasi uero nesciamus etiam Christum ipsum nostrae salutis auctorem inuidorum maledictionibus, quoad in hac uita fuit, expositum fuisse, nam eum Pharisei legum uiolatorum, uini auidum, carnum appetentem, improborum socium, atque amicum appellabant, & quae diuina potestate uirtuteque faciebat, ea malorum Daemonum artibus fieri clamitabant, quare si Christo, non tantum hominum praestantissimo, sed etiam Dei filio, maledicorum lingua non pepercit, quis est omnium qui se ab ea tutum fore sperare possit? & si ea quae diuinitus sunt obtrectatoribus non carent, quid illis fiet, quae natura humanarum cauere potuit? itaque nemo unquam sapiens ea re multum sibi dolendum censuit, quod à multis sibi detraheretur. quoniam hoc uitari nullo modo posse quisque intelligit, semper enim parati sunt qui obtrectatione alienae uirtutis, aut scientiae famam sibi aucupentur: & ij potissimum (ut ait Plinius) qui uere laudis expertes sunt. Quae cum ita sint uiri Mediol. non est quod quisquam nostrum amplius posthac unquam angatur, aut doleat etiam si multos esse, qui sibi detrahant intelligat, modo nos ita cautè geramus, ne maledicendi cuiquam occasionem praebere uideamur, immò uerò quanto plures esse, qui de fama nostra detrahant intellexerimus, tanto maiorem animo letitiam, modo innocentes simus, capere debemus. qui enim innocens multos habet obtrectatores, is ut multis etiam uirtutibus antecellat necesse est: nam nihil habenti nihil detrahi potest: ei uerò qui plurima bona possidet, etià si multa detrahantur, tamen semper aliqua supersunt, quibus iucundè frui possit. clementer igitur licet in nos quantum uoluerint, inuidi atque improbi homines, obstrepant, latrent, debauchentur, nos exemplo sapientissimorum hominum, nihil eos omnino timeamus uel potius uehementer negligamus, neque ullo modo patiamur, ut eorum calumnia nos ab instituto uirtutis ueraeque nobilitatis cursu reuocent. Sed quo magis obtrectatorum improbitas in nos incaluerit, eo nos erectiori animo, promptiorique res egregias & laude dignas amplectamur. Sic enim fiet ut illi secum ipsi inuidia ueneno contabescant, nos autem leti, quasi de hostibus assidue triumphantes in honore atque dignitate, quod reliquum est uitae traducamus.

DE VITÆ ATQVE MORVM disciplina, ad Mediolanenseis.

ORATIO XIV.



M multa diuinitus, viri Mediolanenses, à ueteribus illis sapientissimis uiris inuenta atque instituta fuerint, quibus humanū ingenium, quasi rude, & à natura tantum inchoatum non autem perfectum benè atque eleganter expoliretur, tum nihil præclarior, nihil humano generi salutarior, nihil rebus publicis utilius ea disciplina, in qua de uita & moribus petra tractatur. hæc enim una ratio fuit, quæ concilia cætusque hominum, quæ oppida, quæ urbes moliri & iure sociare cepit. quæ dispersos olim homines in agris, & in tectis syluestribus abditos, sibi que uictu feno uitam propagantes, ex feritate illa ad iustitiam atque mansuetudinem traduxit. quæ ius humanum atque diuinum constituit, unde leges exorta, unde uita tranquillitas, unde omnis denique humana felicitas atque beatitudo. Ac mihi quidem uiri Mediolanenses cum apud uos hodie uiros omni laude præstantes, de tam excellenti disciplina uerba factururus in hunc locum ascenderim, uenit in mentem non mediocriter subuereri, ne meis fortasse humeris impar onus temere suscepisse uidear. quis enim meritis eam artem laudibus prosequi se posse confidat, à qua, tanquam à perenni quodam, & lucidissimo purissimoque fonte, quicquid est in hominum uita laudabile continenter effluit? omnes enim honestas actiones, propter quas homines solas laudari merito consueuerunt, quis non intelligit à uita & morumque cognitione ac disciplina promanare? nam quis egregie res gerere ualeat, nisi rectè gerendi uiam & rationem intellexerit? neque enim cuiquam dubium esse potest, qui in præclaris rebus agendis intelligentiam præcedere necesse sit, & uoluntatem subsequi, quæ studium ac diligentiam ad bene agendum excitet atque impellat. quamobrem hæc uirtutum ac uitiorum cognitio, quæ uita & morumque disciplina continetur, & sola benè beateque uiuendi rationem docet, tam eximia atque diuina est, ut eam potius admirari, & tanquam e longinquo loco suspicere, quam dignis laudibus exornare ualeamus. Sed tamen quoniam hic est campus noster, in quo statuimus hoc anno decurrere, & materia, quam publicè hoc in loco tractare uolumus, non alienum à proposito

proposito nostro usus est, quamuis non plenè veram hanc philosophiam laudare possimus, nonnulla tamen quasi argumenti uice coram uobis hodie de illa proponere, qua specimen aliquod summa iucunditatis, atque utilitatis, quam ex ea consequi studiosissimus quisque facile possit, apertè præbeant, quod dum facio, queso nos, ut facere instituitis, diligèter attendite. Socrates ille, qui unus ex omnibus Apollinis oraculo fuit olim sapientissimus appellatus, philosophia moralis auctor à plerunq; fuisse traditur. is enim cum alios philosophantes de natura & rebus occultis, de celo, de syderum magnitudinibus, interuallis, cursibus, de numeris motibusque studiosè tractare uideret, & unde omnia orirentur, quo ue recederent, primus (ut Cicero scriptum reliquit) philosophiam deuocauit à celo, & in urbibus collocauit, & in domos etiam introduxit, & coegit de uita & moribus, rebusque bonis & malis querere. Sed hoc certè non ita intelligendum est, quasi ante Socratem nemo bene iustèque uiuendi præcepta tradiderit. cum ante illum plurimi sapientes uiri fuerint, qui pulcherrimas atque utilissimas ad honestè uiuendum sententias nobis reliquerint. nam ab initio generis humani credibile est leges & iura tam diuina, quam humana semper uiguisse, sed quia Socrates primus ex eorum numero, qui philosophi nominati fuere, quorum princeps & auctor nominis Pythagoras extitit, relictis rebus ab ipsa natura inuolutis, quas supra cognitionem humanam esse censebat. tantum ea tractare cepit, quæ ad uitam & mores honestè instituendos attinerent. illud enim in ore frequenter habebat, quæ supra nos, nihil ad nos hanc uerò sapientiæ partem omnium reliquarum honestissimam atque utilissimam esse iure optimo iudicabat. in qua uidebat omnes ferè præscos illos sapientes uiros, & legislatores omne suum studium, omnem curam ac diligentiam collocasse. nam etiam antiquissimi poeta Musæus Atheniensis. Orpheus Thrax, Linus & Amphion Thebani multa rectè uiuendi præcepta tradidisse memorantur. unde posteri fixerunt, ab Orpbeo, & Amphione. non tantum homines, sed etiam feras, & arbores & saxa sono testudinis fuisse commota, quoniam agrestes & duros homines sapientia sua mites & mansuetos reddiderunt, quam rem Horatius in Arte poetica sciitè atque eleganter explicat. post hos etiam poetarum princeps Homerus ad hominum mores honestius informandos totam poesim suam accommodasse uidetur. nam ab eo philosophi deinceps omnes (ut Plutarchus attestatur) tanquam à copiosissimo scientiarum flumine sententias suas hauserunt. neque cuiquam dubium esse potest, quin Hesiodus honestè uiuendi magister optimus extiterit, cum in eius poemate crebra tanquam stelle quadam insignes eluceant pulcherrimæ sententiæ, quibus etas uniuersiusque potest, ad honestatem informari. Sed nullam unquam tempus fuit, quin apud omnes ferè nationes aliqui sapientes uiri

uiri

M. AN. MAIORAGII

uiri fuerint, qui honestè uiuendi præcepta traderent, ut apud Persas Magi, apud Indos Gymnosophistæ, apud Assyrios Chaldaei, apud Aegyptios propheta, apud Gallos Druidæ. Iudæi uerò non ab aliquo mortali homine, sed ab ipso immortalis Deo leges suas accepisse perhibentur, quas eorum legislator Moses à Deo acceptas ad perpetuam memoriam lapideis in tabulis descripsit. constat igitur ab Hebræis, qui longissimo tempore religionis Antistites, & ueri Dei cultores fuerunt, ad alias gentes ac nationes omnem sapientiam promanasse. hinc Aegyptiorum mysteria, Chaldaeorum prædictiones, Magorum superstitio, Græcorum leges & instituta profluxerunt. in hac gente plurimi uates diuino afflato spiritu multa de animorum immortalitate; de futura proborum hominum beatitudine, de christiana religione, quam nos omnium purissimam & sanctissimam colimus, uaticinati sunt, donec tandem apud eosdem natus est ille, qui pulsus omnium errorum tenebris ipsam nobis ueritatem aperuit, & mortem suam quam pro totius humani generis salute libentissimo animo subiuit, ad cælestem uitam iter patefecit. O fortunatos nimium christianos, si quam ab immortalis Deo gratiam acceperunt, eam omni studio conseruare, & honestis actionibus amplificare contenderint. nobis enim solis, qui Christi leges & instituta sequimur à superioris datum est initia, progressiones, absolutionem beatissima uitæ uidere, amplecti, consequi. ut qui tanto beneficio, quod inmensa Dei ipsius benignitate cunctis hominibus pater, negligentia sua spoliantur, & meritis sint æternis supplicijs uiui mortuique mactandi. quod enim tam multi celeberrimi uiri, summo ingenij acumine, omni industria, insinitis prope laboribus exquirendo, nunquam tamen inuenire plene potuerunt, ut uiam certam intelligerent, qua posteaquam corporum uinculis exuti fuissent, in cælestem domum conuolantes, beati æuofempiterno perfruerentur, id nobis diuina gratia, Christo auctore, incredibili beneficentia concessum est. Sed præ Deum atque hominum fidem, quis paulò prudentior sine summo animo dolore possit illud aduertere, multo meliores & sanctiores olim fuisse, qui falsam religionem colerent, quam nos hoc tempore, qui in ueritatis luce uersamur? quot enim apud Græcos quondam uiri sapientes, qui omni uirtutum genere floruerunt? quot apud Romanos tanta præstantia uiri, ut summa cum honestate & religione uiuerent? quot in toto penè terrarum orbe, qui morum innocentia, uitæ integritate, animi sanctitate, iura omnia diuina atque humana diligentissime custodirent? at hoc nostro tempore quotus quisque est, qui mores suos bene componere, uitia refugere, uirtutes amplecti, mentem suam honestis præceptis informare studeat? cuius rei quid aliud esse cause dicemus, quam quòd adolescentes parentum, & magistrorum negligentia, in uirtutum & uitiorum cognitione disciplinaque non amplius exercentur, ut

olim

olim fieri consueverat. hoc enim in primis, aut ait Socrates, in Rep. bene institutam curandum est, ut iuuenes honestis instructi disciplinis, quam optimi fiant, ut enim agricolæ nouellas arbores summa cum diligentia colunt, ut tempestiuos edere fructus ualeant, ita iuuentutem ad fortitudinem & temperantiam cæterasque uirtutes instruere oportet, quoniam hoc est totius Reip. seminarium. Xenophon ille Socraticus quem propter orationis suauitatem apem, & musam atticam appellarunt, memorie prodidit, apud Persas olim fuisse Gymnasia in quibus adolescentes æquitatem & iusticiam publice docerentur, quid Athenis annon Academia, Liceum, Porticus, omnium uirtutum erant officinæ? quid aliud in illis Gymnasia tractabatur, quam quid honestum esset, quid turpe, quod extremum bonorum & malorum, ad quod essent omnia referenda? Romæ uerò non tantum præceptores ipsi, sed etiam parentes filios suos ad honestas uiuendi rationes instruebant, atque etiam in conuiujs clarorum uirorum laudes ad tibiam canebant, ut ad eorum imitationem iuuenes excitarent. At hoc tempore tantum abest, ut schola sint honestatis, & temperantia, ut etiã plerunq; quod dicere pudeat, ab ipsis præceptoribus & parentibus adolescentes ad uitia procliuēs & dociles nefanda flagitia condiscant. Itaque non mirum est, si res tam priuata quam publice in pejus quotidie ruunt. cum iuuentus domesticis imbuta uenenis, non ad honestatem adipiscendam, sed ad libidinem suam explendam, & perfruendas corporis uoluptates animum inclinet, quo fit, ut nemo iusticiam, nemo fortitudinis, nemo temperantiæ laudem assequatur. ex hac autem uirtutis & honestatis contempitione, patriæ proditionen, rerum publicarum euerfiones, cædes, latrocinia, furta, Supra, adulteria, scelera denique omnia proficiuntur. nam ut homo quemadmodum scite ait Aristoteles, si omnibus suis partibus & numeris perfectus, absolutusque sit, multo cæteris animantibus antecellit, ita si leges & iusticiam deserat, nulla ferarum fraus est tanta, nulla malicia, quæ possit cum eius malicia contendere. cum enim iniustitia armis instructa maximè sit horribilis, hominique à natura quasi arma quædam data sint prudentiæ ac uirtutis, quibus in contrarias partes plurimum uti possit, nihil eo si uirtute careat, sceleratius esse potest, nihil immanius, nihil denique ad libidinem & intemperantiam abiectius. hæc igitur uiderunt olim ueræ certæque religionis ignari, nos christiani non uidebimus? beatum iudicauerunt eum, qui omnibus uirtutibus instructus, & ornatus esset, quæ nullus metus terreret, nullæ ægritudines cruciarent, nulla libidines incitarent, nullæ futiles læticiæ exultantem languidis liquefacerent uoluptatibus, nos non idem iudicabimus? illi prudentiam, iusticiam, fortitudinem, temperantiam, pluris quam diuitias, quam opes, quam omnia corporis & fortune bona faciendâ esse censuerunt, nos non censebimus? clamat

M. AN. MAIORAGII

neat sapiens ille legum lator Atheniensium Solon, at nos non commutabimus cum uirtute diuitias, celebratur illa Crilolai libra, qui cum in alteram lancem animi bona imponeret, in alteram corporis & externa, tantum propendere illam boni lancem putabat, ut terram & maria deprimeret. quanto igitur diligentius & ardentius nos, quibus ipsa ueritas clarissime lucet, honestatem adipisci, turpitudinemque fugere contendere debemus? cum praesertim id certum exploratumque nos habeamus, de quo illi perpetuo magno pere dubitarunt, animos nostros omnino esse immortales, & post hanc infelicem & calamitosam uitam, aliam esse perpetuam ac sempiternam, in qua illis, qui se optime gesserint, immensa praemia, illis uero qui se uitiorum illecebris commacularint ingentes poenae sint constitutae. hac fide atque persuasione inducti studeamus ea perficere, quorum gratia nos natos esse prudentissimi uiri statuerunt. aiunt enim hominem ad intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum. quoniam omnis intelligentia ad aliquem actionis finem semper est referenda. sed quid potissimum curare debet homo ut intelligat? certe qua ratione primo se ipsum, deinde familiam suam. Postremo Remp. uniuersam quamoptime administrare sciat. hic enim triplex est moralis disciplina factus, quem qui bene perceperit & obseruarit, is & sapientissimus & optimus appellari merito poterit. ac seipsum quidem optime reget, si quae de uirtutibus ac uitis ab eruditis auctoribus scripta sunt, & quae à laudatis uiris fiunt, diligenter aduertat, ediscat, memoria teneat, deinde in eis multum ac diu se exerceat. parum est enim ea nosse, quae faciendae sunt, nisi quis re ipsa praestare, atque exequi agendo contendat. unde bene dictum est; uirtutem esse actuosam, & eius omnem laudem in actione consistere. neque enim quisquam unquam ideo magnam laudem est affectus, quod ea, quae recta sunt. intelligeret, sed quod in eorum actione studiosè diligenterque se exerceret. hic Aristidis iusticia. Themistoclis fortitudo, Phocionis temperantia celebratur. non quod illi praestantes uiri uirtutes has, quae & quales essent, intelligerent. sed quod primus eximig iusticiae, alter fortitudinis, tertius temperantiae opera praestiterit. discat igitur qui seipsum optime regere concupiscit. primo quid in quaque re uerissimum sit, quid expetendum aut fugiendum, deinde quid in hominum societate tuenda tribuendoque sum cuique, & rerum contractarum fide conueniat. tum quid animi excelsi atque inuicti magnitudinem ac robur efficiat, atque conseruet; denique in omnibus quae fiunt, quaeque dicuntur, qui modus, & ordo seruandus sit. postremo quibus modis appetitus rationi pareat, quo nihil est ad omnem uitam accomodatius. eodem modo qui familiam ac domum suam accurate uelit instituire, prius ea percipiat oportet, quae de re uxoria, de paterno imperio, de herili potestate, de instrumentis tam animatis, quam inanimatis, de

vis, de tuenda re familiari traduntur, in eisque se frequenter exercendo in usum & habitum deducat. omnis enim uirtus ex frequentibus fit actionibus, neque satis est, semel atque iterum bene aliquid agere, ut bene agendi tibi habitum compares. uerum optima intelligentia, constanti uoluntate, longo tempore, magna exercitatione opus est. & quo res illa cui studemus, præstantior fuerit, eo etiam maiori ingenio, & diuturniore labore semper indiget. ut qui bene Remp. uelit administrare, quod tertium in morali philosophia docetur, eum non tantum longo rerum usu magnam sibi prudentiam comparasse oportet, sed omnibus etiam alijs uirtutibus instructum esse, ut reliquos omnes & consilio regere, & constantia tueri, & æquitate conciliare, & uita integritate quocunque uoluerit, impellere possit. necesse est igitur ut ius ciuile perdiscat, leges cognoscat, omnem antiquitatem percipiat, senatoriam consuetudinem, iudiciales controuersias, disciplinam Reip. iura sociorum, fœdera, pactiones, causas imperij teneat. hæc enim una est sapientia, quæ reliquis omnibus humanis rebus antecellit, de qua ita apud Ciceronem Scipio superior; Nihil est enim illi principi deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius quam concilia cætusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur, harum retores, & conseruatores hinc profecti, huc reuertentur. quod si quis hanc triplicem facultatem assequi potuerit, ut & seipsum, & familiam, & ciuitatem optimè regat, quid ei deesse poterit, ad bene beateque uiuendum? profecto nihil. atqui hæc omnia moralis una philosophia sui studio præstaturam se pollicetur, ut non sine maxima causa Cicero cum hæc præclare intelligeret. ita exclamare non dubitauit; O uita philosophia dux, ò uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum. quid non modo nos, sed omnino uita hominum sine te esse potuisset. tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti, tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & uocum communione iunxisti. tu inuentrix legum, tu magistra morum & discipline fuisti. hæc, & huiusmodi alia multa in morali philosophiæ laudem iure optimo clamat Cicero. quid enim aut pulchrius aut iucundius esse potest eo uirtutum cætu, quo cum exornatus est animus quasi in clarissimo quodam ac sublimi loco positus, infra se cæcas hominum mentes uidet, uarijs erroribus implicatas, & pro ueris bonis inanes tantum bonorum umbras persequentes. assiduis fortunæ tempestatibus agitata, se uero tantquam in tranquillissimo portu constitutum, nullas amplius turbulentas per timescere tempestatcs. nam uerissimè poeta Satyricus ait; semita certe

Tranquilla per uirtutem patet unica uita,
Ac primo quidem sese offert illa, quam Plato reliquarum uirtutum ducem
& moderatricem appellat, Aristoteles principem architectandi cæteras uir-

M. AN. MAIORAGII

tutes, Cicero uiuendi artem & magistram, quoniam reliquis uirtutibus tanquam administris ad sapienter agendum utitur, & earum ordinem, opportunitatem, agendi rationem ostendit. ipsa uerò tanquam mentis oculus est undique lucidissimus, quæ, ut scienter ait Horatius.

Quod uerum atque decens est, curat, & omnis in hoc est.

Hanc latini prudentiam, quod res expetendas & fugiendas, ueras & falsas acutè prouideat, appellare uoluerunt, eius enim unius propria est indagatio atque inuentio ueritatis. Græci $\varphi\rho\upsilon\sigma\iota\varsigma$ uocant, quòd à uera perfecta que mente proficiscatur, unde modum & exemplar pulcherrimum omnium suarum actionum deducit. quod si qua nobis cum Dijs immortalibus communitas intercedit, ea maximè uirtutis huius gratia consistit. itaque non sine causa Iuuenalis clamat;

Nullum numen abest si sit prudentia. Est autem prudentiæ comes, ut ait Plato, ueritas, quæ cæli ciuis est, & sola Deorum conuictu fruitur. quæ mens auidissimè complectitur. & cum ea semper esse desiderat. hæc eadem uirtus est, quæ grauissimo nomine sapientia uocatur, quæ scientia pollet una, qua qui uerè præditi sunt soli sunt beati, dupliciq; nomine decorantur, quatenus enim rerum diuinarum, atque humanarum scientiam tenent, sapientes appellantur. neque tantum moralem, sed etiam naturalem, & diuinam philosophiam amplectuntur, quatenus autem res expetendas, fugiendasq; discernunt, prudentes nominantur. ac sapiens quidem talis existit, qualem Ouidius Pythagoram describit, hoc modo;

Mente Deos adiit, & quæ natura negauit
Visibus humanis oculis ea pectoris hausit,
Cumque animo & uigili perspexerat omnia cura
In medium discenda dabat, cætumque silentium.
Dictaque mirantium, magni primordia mundi,
Et rerum causas, & quid natura docebat,
Quid Deus, unde niues, quæ fulminis esset origo.
Iuppiter an uenti discussa nube tonarent.

Quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
Et quod cur que latet. quid autem illo homine beatus esse potest, qui in his habitet, pernoctetque cogitationibus? qui omnium eorum, quæ in cælo, quæ in mari, quæ in terra fiunt, diligentissime causas inuestiget, & inueniat? qui non hac tantum sapientia, sed etiam illa prudentia fretus cum ad res gerendas adhibetur, possit ea uerè dicere, quæ vlysses apud Ouidium de se ipso contra Aiace[m] hoc modo iactat, & gloriatur;

Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri,
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum

Eligit

Eligit Atrides, tu tantum corpore prodes,

Nos animo, quantoque ratem qui temperat, anteit,

Tantum ego te supero. omnino prudentes ac sapientes uiri maximam ubique dignitatem obtinent, eos reges, principes, imperatores obseruant, populi admirantur, omnes denique sufficiunt. hi soli ciuitates bene regere, leges & instituta condere, mores emendare, discordias & seditiones tranquillare, summamque in populis concordiam & pacem conciliare facile possunt. hic est ille sapientissimus uir, quem diuinus poeta uirgilius in seditione vulgi furentis ita describit;

Tum pietate grauem ac meritis si forte uirum quem

Conspexere, silent, arctisque auribus astant.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Huic succedit ea, quam iusticiam appellamus, qua tanta dignitatis est, ut virtutum omnium, qua in actione totam commendationem suam habent, domina & regina meritisimo predicetur. ut enim prudentia in intelligendo, ita iusticia in agendo principem locum obtinet. unde reſte dixit Euripides; iusticiam os aureum habere, neque hesperum aut luciferum tantam sui admirationem concitare. ex quo factum est iam tritum sermone prouerbi-um; iusticiam in se uirtutes omnes continere. haec enim (ut ait Cicero) societatem hominum inter ipsos, & quasi uitae communitatem continet. in hac uirtutis splendor est maximus, ex hac una boni uiri nominantur, nulla ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla uitae communitas sine iusticia esse potest. imo uero neque latronum & improbisimorum hominum conuenticula nisi iusticiæ aliquo uinculo colligentur, ullo modo consistere diutius possunt. Herodotus auctor est apud Medos olim iusticiæ fruendæ gratia bene moratos reges fuisse constitutos. quoniam hoc munus omnino regum est, populos iusto imperio continere, qua de causa poetæ iusticiam Iouis ipsius Deorum atque hominum regis filiam esse consinxerunt, & esse perpetuo uirginem. quia sit constans, fidelis, uera, atque integra. haec una nobis Deorum religionem, patriæ caritatem, parentum pietatem, fraternum amorem, bonorum hominum amicitiam ingenerat. hæc honeste uiuere, alterum non ledere, suum cuique tribuere docet. ab hac initium est perpetuæ commendationis & fame sine qua nihil omnino potest esse laudabile. hæc est legum omnium, iurium, institutorum decretorum, conuentionum, fœderum, pactorum fundamentum. ut qui iusticiam contemnit, nullo penitus humanitatis iure cum alijs sociari possit. Ecce autem illa, qua in magno & excelso animo posita, pro iusticia & æquitate pugnat. qua pro communi utilitate, pro honestate, pro dignitate, pro gloria pericula quaque subire parata est, & mortem doloresque contemnit, qua iniuriam a se atque a suis propulsat. qua nullo metu;

M. AN. MAIORAGII

la cupiditate frangitur, quæ inuictam se à labore, atque à uoluptate præstat, quæ nunquam in rebus asperis perturbatur, quæ in omni re gerenda consilio- que capiendo constantiam seruat, quæ uiri maximè propria est, fortitudo. hæc est illa quæ res humanas despiciat, atque infra se positas arbitratur, neque fortunæ ulla fulmina pertimescit, neque ulla egritudine concutitur, neque unquam malis cedit, sed in ea semper audentior insurgit. hic est ille fortis & constans animus, quem, si fractus illabatur orbis (vt ait Horatius) Impaudum ferient ruinæ. qui pro patria, pro aris & focis vitam exponere nihil dubitat, & sua sponte se periculis obicit, neque expectat ut ab aliquo excitetur, sed vltro alios ipse excitat, vt apud Virgilium Turnus milites suos;

Quod votis optasis adest, perfringere dextra

In manibus Mars ipse uiri, nunc coniugis esto

Quisque suæ, tetique memor, nunc magna referto

Facta patrum, laudes, vltro occurramus ad undam

Dum trepidi egressisque labant vestigia prima

Audentes fortuna iuuat.

Sunt autem hæc splendidissima, quæ animo magno elatoque humanasque res despiciente fiunt, & nescio quo modo pleniori ore laudantur. hinc omnis disciplina militaris, & bellica uirtus, quæ cæteris præstat omnibus, in cuius tutela ac præsidio, omnes urbanae res, & omnia præclara studia litent. hinc Camilli, Fabij, Scipiones, Decij, Cæsares innumerabilesque alij sibi æternam gloriam pepererunt. Sequitur ea, quæ rebus in omnibus modis atque ordinem seruare docet, quæ reliquarum uirtutum quasi condimentum quoddam est, quæ pacem animis affert, & eos concordia quadam placat ac lenit. quæ moderandis cupiditatibus, regendisque animi motibus laudatur, cui temperantiæ nomen est. in hac est uerecundia, & quasi quidam ornatus uitæ, omnisque sedatio perturbationum animi. hæc est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi summa & moderata dominatio. hanc unâ Menander uirtutis domicilium esse censuit. hanc Plato in Charmide humana uitæ custodem appellat. idem in Gorgia præcipit, ut qui felix ac beatus esse uelit temperantiâ exerceat. Xenophanes nihil in homine mali nasci posse dixit, qui temperantiâ, quæ sapientiæ fundamentum est, anplexus fuerit. neque enim uirum temperatum blandissimæ dominæ uoluptates unquam decipiunt. hic à rebus alienis manus, oculos, mentem continet. hic nullis uitiorum illecebris irretitur. hic parçè, continenter, seuerè, sobriè vitam agit, neque ulla unquâ luxuria distluit. quin etiam hæc una uirtus non tantum aliarum uirtutum custos & conseruatrix est, sed etiam bonæ ualitudinis mater. itaque sapientissimis uiris semper amicissima fuit. quanta enim temperantia uixisse memorantur olim apud Græcos Socrates, Plato,

Xeno-

Xenocrates, alijque plurimi, apud Romanos Fabricius, Curius, Scipiones, denique omnes apud uniuersas nationes, quicumque auidi laudis, & gloriae, magnique nominis appetentes fuerunt, & honestè uiuere concupuerunt? Hic est ille concentus omnium uirtutum undique perfectus & absolutus, quo noster animus cum informatus fuerit, diuinus efficitur, & eo splendore decoratur, ut nihil admirabilius in toto terrarum orbe, nihil præstantius, nihil speciosius esse possit. quem non modo ego breui hac oratione mea, sed ne uir quidem diuina præditus eloquentia quisquam immensis voluminibus explicare, atque exornare satis pro dignitate ualeat. Quamobrem uos quæso uiri Mediolanenses, quod nemo uerbis efficere potest, ut omnium uirtutum excellentiam persequatur, supplete cogitatione uestra, quæ omnis infinitatis facile capax est, & quacunque uult ita sibi repræsentat, quasi ea, quæ oculis cernimus. fingite igitur animis uestris eam honestatis & sapientiæ formam, quam oculis ipsis uidere non possumus, quam putatis illam ardentes amores excitaturam sui si uideretur? nam si corporum pulchritudine tantum incendimur, quid futurum censemus, si mirificam illam animorum dignitatem, omnium uirtutum numeris absolutam ac perfectam oculis cernere possemus? sed belluarum est atque imperitissimorum hominum sensibus tantum corporis, non autem animi intelligentia moueri, neque cogitare quantum animus corpori præstat, tantum etiam animi ornamenta corporis ornamentis antecellere, uos autem iuuenes & expoliti uiri, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis, dies noctesque animo uestro perpendite, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeat. quam quibus uerbis melius aut elegantius quam ipsius oratorum principis Ciceronis commendare uobis possumus? uirtus igitur (ait Cicero) in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco, manet tamen, atque hæret in patria, splendetque per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit. hæc altissimis defixa radicibus nunquam ulla ui labefactari, nunquam dimoueri loco potest, hæc neque eripi, neque surripi potest unquam. neque naufragio, neque incendio amittitur. hæc qui præditi sunt, soli sunt diuites. Cogitate quid illo uiro nobilius, quid præstantius, quid honorificentius dici aut fingi possit, qui ita suum animum exornarit, ut omnia prudenter, iustè, fortiter, & temperatè gerat. qui tanquam Deus quidam mortalis, & seipsum, & familiam, & uniuersam Remp. optimè regere, atque administrare sciat. ad quem tanquam ad oraculum undique consilij capiendi gratia populi ac nationes confugiant, quem omnes suspiciant, omnes admirentur, omnes digito commonstrent, una uoce laudent, extollant, felicem ac beatum prædicent. & cum illum animo uestro tan præstantem atque ex-

miuum

M. AN. MAIORAGII

miſum uirum intuiti fueritis, tum in uos ipſos descendite, & omni cura, Studio, labore tales eſſe contendite. ut, uel cum eo conferri, uel ſaltem ad eum quam proximè accedere ualcatis. quod ita demum aſſequi poteritis. ſi hanc ho neſſè uiuendi artem atque diſciplinam, quam hoc anno uobis explicare decreuimus, ſumma cum attentione primo didiceritis, deinde quotidiana exercitatione, ad uſum atque experientiam deducere contenderitis, neque enim huius diſciplinæ finis eſt cognitio, ſed actio. quod ſi uos ullus laudis amor tangit, ſi præſtare cæteris animantibus ſtudetis, ſi denique uobis aliqua eſt, bene beate- que uiuendi cura, qua maxima eſſe debet. hæc, ad qua uos adhortati ſumus, omni diligentiâ perficietis.



DE PARENTVM IN ERVDIEN-
dis liberis, atque Adolescentium in
studijs optimarum artium offi-
cio, ad Mediolanenseis.

ORATIO XV.



REDO ego uos una mecum frequenter admiri uiri Mediol. quid in causa sit, quod cum omnes ferè nostri adolescentes, præter cæteros ingenio, memoriaque præcellant, & quodam etiam naturali mentis instinctu, afflatuq; quasi diuino trahantur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, magnaque sint in hac ciuitate literarum studijs, uel ad gratiam, uel ad opes, uel ad dignitatem propofita præmia, tam pauci tamen ex eis emergere, & bonis in artibus excellentes euadere soleant. Ac mihi quidem diligenter hoc animo uoluenti, atque reputanti, cum huiusce mali permultæ esse causæ, tum duæ præcipuè uidentur, quæ si quo modo radicitus extirpari, atque euelli possent, tum uero spem minime dubiam concipere fore ut breui tempore nostri homines multum cæteris hominibus omnium gentium, literarum gloria præstarent. dicâ enim audacter id quod uerum est, nimis indulgentes sunt in liberos suos, ciues nostri, & teneriore quam conueniat ac deceat, eos animo complectuntur: quæ sane mihi prima atque maxima uidetur esse causa, cur plerumque tardiores atque seigniores ad humanitatis ac literarum studia fiant. ita enim ingenium est omnium hominum (quod ait Comicus) à labore procliue ad libidinem, ut nisi puerorum atque adolescentium animi seueritate quadam, & frequentissimis quasi stimulis orationis ad honestatem excitentur, iurgijs autem & minis, uel etiam grauiori, cum opus fuerit reprehensione à turpitudine retrahantur, facile studijs honestatis derelictis, in omne dedecus prolabantur. nescit enim atas illa rerum ullum modum suis in actionibus obseruare, sed quocunq; rapit eam uehementior appetitus, atque cupiditas, eo sine diligenti cogitatione facillimè declinat. Altera est eiusdem mali causa, quoniam labores, & uigilias, camque sine qua nihil quod laude dignum sit assequi quisquam potest diligentiam adolescentes plerique nostri refugiunt, & ea tantum à pueritia per-

M. AN. MAIORAGII

percipiunt, quæ præceptorū ope, sine studio suo, sine industria, sine labore percipere possunt. Nam per Deos immortales quid adolescentibus nostris, dū ijs in artibus, quibus ætas puerilis informari solet, à præceptoribus detinentur, ingeniosus? quid acutius? quid magis docile? quam enim facile quæcunque traduntur percipere solent? quam fideliter continere? quam denique mirabiles breui tempore progressiones, in percipiendis disciplinis efficiunt? quoniam eo tempore non sua sed præceptorum tantum industria atque diligentia nituntur. Sed postquam è pueris excefferunt, nec amplius adest illis præceptorum cura, qua sedulo prius ad studia trahebantur, liberius uiuendi potestatem nacti, literarum studia quasi seruire quoddam iugum aspernantur, & rejiciunt, tantumque abest ut eam quam à primis annis perceperant eruditionem, augere studiose contendant, ut etiam quæ antea summa cum præceptorum assiduitate didicerant, obliuioni penitus tradant. Huius igitur cessationis atque negligentia partem sibi parentes ipsi uendicant, qui filijs suis habenas usque eo laxant, ut in eis plerunque sit omnium rerum infinita, atque intoleranda licentia, partem etiam adolescentes, quos cæca & temeraria dominatrix animi cupiditas, tantum exagitat, ut ante eorum oculos, non honor, non gloria, non dignitas, sed ludi, ioci, conuiuia, uoluptates obuersentur. Itaque cum hanc tantam adolescentium corruptelam, plerunque multarum in Republica, causam esse calamitatum, non ignorem, neque publicis tantum, sed etiam priuatis rebus sepiissime, maxima uideam asferre detrimenta, statui si quo modo fieri poterit, hodierna concione mea, rationem atque modum ostendere, quo non solum uitium hoc emendare, sed etiam facile possint, & parentes liberos suos in dignitatis, atque amplitudinis uia continere, & adolescentes ad eam scientiarum & uirtutum metam, quæ sit etiam ad posteritatis memoriam gloriosa, contento studio, cursuque peruenire. Quod dum facio quæso uos, ut me attentissimis animis summa cum benignitate, sicuti facere instituisitis, audiatis. Est enim (ut hinc primum exordiar) in ipsis parentibus maxime situm, ut intemperantiam caueant, & uerecundia meminerint adolescentes, & honestatis cursum teneant, & denique capiant gloriæ portum, & dignitatis, quod ita facillimè facient, si ab ipsis statim incunabulis, acerrimam illis curam impenderint, ut cum nutricis lacte moribus quam optimis imbuantur; ut non in delicato sed simplici uictu, non in ocio, sed labore, non in luxu sed rerum omnium parsimonia, non in temeritate & audacia, sed modestia & uerecundia, non in licentia sed timore, non in puerilibus nugis, sed in liberalibus disciplinis, primam eam ac teneram ætatem traducant. atque illud in primis apud animum suum parentes statuunt, nullas se filijs suis præstantiores posse diuitias relinquere, quam si eos bonis artibus instructos & bene moratos reliquerint,

querint, tales enim (aiebat Aristippus) nobis opes comparandę sunt, quę si forte naufragiam facere contingat unā cum domino possint enatare, quę nec eripi, nec surripi possint, nec temporum, nec tempestatum permutatione mutari, quas nobiscum habere, nobiscum semper asserre possimus, ut si forte peregrinari, solamque uertere contigerit, liceat nobis cum Biantē Prieniensi dicere, ego omnia meamcum porto. Quare multo magis filiorum animos, quam corpora curare parentes debent. sic enim quęso mecum optimi ciues cogitate. sicui uestrum forte filius, dilaceratis uestibus, deformata facie, luto, squaloreque oblitus, macie atque fame confectus occurat, annon cuiusque uestrum animum ad misericordiam ita commoueat, ut lachrymis præ nimio mæore totus destillet? cur igitur, cum eundem filium ab omni honestate alienum, improbum, flagitiosum, obscenis tantum uoluptatibus deditum, uidetis non eodem modo commoueamini? non omni studio, cura, diligentia laboratis, ut in uiam redeat? ut turpem illam uiuendi consuetudinem relinquat? cur uos ipsi indulgendo facitis, ut deteriores quotidie fiant? utinam (ait Quintilianus) liberorum nostrorum mores, non ipsi perderemus, infantiam statim delicijs soluimus mollis illa educatio, quam indulgentiam appellamus neruos omnes & mentis & corporis frangit, quos enim uirtutum fructus, adulta iam ætate latuum eum animum sperare possimus qui à teneris unguiculis uitia statim imbibit? quid non ætatis progressu concupiscet, cuius infantiam parentes, argento, auro, purpura præciosiss, atque holoserics uestibus exornant? quam in adolescentia temperantiam præstare poterit is, quem puerum atque adeo infantem parentes exquisitissimis epulis, & obsoniorum, omni genere saturant? qua ratione sobrius in reliqua uita fiet ille, quem à pueritia parentes ebriosum efficiunt? Hęc nimirum in causa sunt, ut optima nostrorum adolescentium ingenia tam facile curruantur, ut omnis ferè iuuentus nostra uoluptati se dedat, laborem effugiat, nihil cessatione melius existimet, educantur enim ab infantia molliter & delicatè, stipantur muliebri & delicato ancillarum puerorumque comitatu, molles tantum, atque etiam sæpissime turpes audire sermones asuescunt, adest in mensa mater, quę illis ad nutum quęcumque uoluerint obsonia subministrat, quę merum assatim præbens cor & uitam suam appellat, quę cuiusque generis bellaria dulcissima frequenter ingerat, adsunt qui illis assidue blandiantur, qui adulentur, qui dominos ac principes appellent, qui iam puellas & amicas illis præparent, ipse uero puer fulget in purpura, tantis affluens delicijs, ut ad omnia quodanmodo nauſeare uideatur, omnes iam quodam supercilio contemnat, & iam uulnera, iam mortes minitetur. cum interim parentes gaudeant, si quid forte maiore cum licentia dixerit, & uerba quauis acri reprehensione dignissima, cum risu & osculo excipiunt, & quisquam erit qui cum hæc

Ala intelligat

M. AN. MAIORAGII

intelligat admiretur, tam paucos esse qui doctrinarum gloriam capebant? magna uis est consuetudinis, quæ non facile cum inhaeserit extirpari potest, sed quasi in naturam abit. Itaque fit ut iuuenis nostra postquam adoleuerit, ne si uoluerit quidem has infansia delicias prorsus exuere possit. Et quamuis nonnulli fortasse reperiantur, qui inter hanc tam mollem uiuendi rationem, inter tantam parentum negligentiam, atque indulgentiam, nonnunquam emergant, & in præstantes uiros euadant quales multos habet hæc nostra ciuitas, non tamen ideo sperandum est etiam reliquos horum uestigia secuturos, id enim uerissimum est, quod ait Satyricus

Forsitan hæc spernant iuuenes quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan,
Sed reliquos fugienda patrum uestigia ducunt,
Et monstrata diu ueteris trahit orbita culpæ.

Quamobrem qui parentes liberos suos ad gloriam, ad opes, ad dignitates aliquando maximas peruenire concupiscunt, hos penitus exuere mores, hanc immutare consuetudinem prorsus oportet, quæ tam perniciosa est, ut puerorum ingenijs detrimenti tantum afferre solet, ut etiam si optima nata fuerint, omnino breui tempore deprauentur. Seruandumque est eiusdem Poetæ præceptum illud optimum.

Nil dictu sædum, uisûque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est, procul hinc procul inde puella
Lenonum & cantus pernoctantis parasiti,
Maxima debetur puero reuerentia:

Confestim igitur ita puer educandus, atque monendus est, ut ne quid cupidè, nequid improbè, nequid impotenter faciat, habendumque in animo semper illud Virgilianum: adeo à teneris asuescere multum est. abeunt (ut ait Ouidius) studia in mores. ferunt olim puerum quendam Platonis discipulum, cum domum reuersus parentem suum nimis effusè ridentem uideret, uehementer admiratum dixisse, quid hoc pater est, quod tam immodice rides? equidem apud Platonem nihil unquam tale conspicatus sum. faciles enim ad utranque uiam puerorum animos natura gignit, ut cum ducem nacti sunt, uel ad honestatem, uel ad turpitudinem non admodum repugnantes sequantur. Itaque præcipuum hoc parentis officium esse statuo, ut nulla in re filijs suis nimium indulgeat, ut omnes ab eis delicias moueat, ut neminem ex familia, quem obscænis moribus esse sciat, cum filijs consuetudinem habere patiatur, ut eos cuiusque generis laboribus asuesciat, ut in uitæ frugalitate temperatis escis, modicisque potationibus educet, ut & ipse doceat quæcunque potest, & probos atque eruditos eis præceptores querat, imiteturque Catonem illum Censorium, uirtutum omnium pulcherrimum exemplar, qui præceptor

præceptor ipse filij sui esse uoluit, quamuis Chilonem optimum apud se Grammaticum haberet, eum enim & literas & leges Romanas edocuit, cum iaculari & arma tractare, equitare, calorem, & frigus, famem & sitim tolerare, rapidos gurgites, & uelocissimos fluuios tranare, ita assuescit, ut nullus ex omni Romana iuuentute his in artibus eum antecelleret, præterea Romanas Historias manu propria mañusculis literis exarasse dicitur, ut maiorum suorum exempla, qui fuerant omni genere uirtutum cumulatim semper ante oculos habere filius posset, à uerborum non tantum obscenitate atque turpitudine, sed etiam licentia præsentem filio, perinde temperauit, quasi cum Vestalibus uirginibus loqueretur, legerat enim (ut arbitror) Platonem illum grauissimum honestatis præceptorem in omnibus ferè Dialogis suis, parentes in primis ad rectè liberos educandos adhortari, primam enim & maximam Reipubl. curam in iuuentute liberaliter instituenda consistere Plato indicat, quæ deinde parentibus succedens, uniuersam Reipubl. & prudentia, & optimis consilijs, & morum integritate, non solum tueatur, atque conseruet, sed etiam exornet & amplificet. Quod si quando magna opus est, in filijs custodiendis diligentia, tunc certè maxima est adhibenda, cū à priuatis præceptoribus profecti, uiuere liberius incipiunt, nam antea non ita facile scire possumus, aut ingenium noscere, dum ætas, metus, magister, ut ait Terentius, prohibent. at uero cum à pueritiæ disciplina discesserint, tunc maximè cuiusque natura sese effert, quæ quasi custodia uinculis exempta quocunque tulit eam impetus, sine cogitatione defertur, quod nisi rector aliquis adsit, & moderator, qui auctoritate sua consilioque reuocet, ab ijs cupiditatibus, quibus ætas illa maiorem in modum obnoxia est, ad deteriorem partem plerunque sese applicat, tunc enim, quemadmodum rectè ait Persius.

- Iter ambiguum est; & uita nescius error,
- Deducit trepidas ramosa in compita mentes,
- Tunc quiuis est (ut Horatius uirissimè scribit).

Cærens in uitium flexi monitoribus asper.

eo potissimum tempore corporis uoluptas illecebra turpitudinis temerè & effrenatè sensus mouet, quæ boni naturam fallaciter imitando adulterat, quæ Plato escam malorum appellat, in cuius regno uirtus consistere non potest, ab hac blandissima domina nisi omni cura, atque diligentia retrahantur adulescentes, sepe maiores animi partes à uirtute detorquent, & paulatim omnem honestè uiuendi rationem deserunt, quod utinam non nimis frequenter nostris adolescentibus accidere uideremus, quorum eo tempore curam parentes dimittunt, quo maximè curare eos oporteret, decimum enim sextam aut septimum agentes annum, quæ quidem ætate propter sanguinis fer-

M. AN. MAIORAGII

vorem, cuiusque generis uoluptatibus astuare magnopere solent, sine ullo morum custode, sine studiorum moderatore, uel ad publica Gymnasia quae nostra tempestate scatent omni flagitiorum genere, mittunt, uel liberè quosunque uoluerint, enagari patiuntur. Itaque mehercle minime mirum est, si labores omnes & uigilias aspernantur, uoluptates autem & otium amababunt (quod aiunt) uolunt amplectuntur, cum ab ipsa pueritia delicias affluentes, nullam unquam corporis incommoditatem sentiant, ineunte uerò adolescentia rerum omnium infinitam licentiam nanciscantur, ut suo arbitratu, quicquid libido praescripserit, aggredi possint, ut eorum tantum quos flagitijs atque improbitati suae fauere senserint, consuetudinem, & familiaritatem sequantur. Non hæc erat ueterum illorum sapientissimorum hominum Romanorum consuetudo, qui ita suos adolescentes instituebant, ut ætate illa lubrica cui inest maxima imbecillitas consilij maiores natu non aliter uererentur, quam si communes omnium parentes essent, ex quæ his deligerent optimos & probatissimos, quorum consilio, atque auctoritate niterentur, putabant enim ineuntis ætatis inscitiam senum prudentia constituendam atque regendam esse, maximè autem banc ætatem à libidinibus arceandam, exercendamque in labore patientia, & animi & corporis arbitrabantur, ut eorum & in bellicis & in ciuilibus officijs uigeret industria, quem quidem exercenda magnis in laboribus iuuentutis morem antiquæ Italiæ suis se Numanus quidam apud Virgilium, his uerbis ostendit.

Durum à stirpe genus natos ad flumina primum

Deferimus sæuque gelu duramus & undis,

Venatu in uigilant pueri syluasque fatigant

Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu

At patiens operam paruoque assueta iuuentus

Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello,

Legimus Lycurgum Lacedæmonium legislatorem inter alias præclarissimas leges suas instituisse, ut adolescentes perpetuis in laboribus exercerentur, una tantum ueste, siue hyems siue æstas esset, uterentur, sine ullo pulmento uesterentur, nihil sibi somni causa substernerent, uenando, currendo, sudando, ciborum condimenta quærent, famem sitim tolerarent, quibus ex rebus fiebat, ut inuictis prorsus animo spartana iuuentus esse uideretur, Persarum in adolescentibus instituentis morem & consuetudinem Xenophon exponit, quos à natu maioribus in omni disciplinarum genere magnisque in laboribus continenter exerceri tradit & præterea tam tenui uictu sustentari, ut eos neget ad panem adhibere quicquam præter nasturcium. Iam uero (ut ad Romanos reuertar) maiores natu superiorum suorum res egregie gestas ad tibiam carnine comprehensas recitare solitos accepimus,

ut ad eas imitandas iuuentutem alacriorem redderent. Quod si quando iuuenibus relaxare animos & dare se incunditati concedebant, in eiusmodi etiam rebus, ut facilius intemperantiam cauerent, maiores natu uolebant interesse. Inde oriebantur imperij clarissima lumina, Camilli, Scipiones, Fabricij, Catones, Fabij ceterique innumerabiles uiri præstantissimi, qui honoribus & rerum gestarum gloria florentes maximum patria suæ splendorum, atque adiumentum attulerunt, suum uero nomen in orbis terræ memoriam sempiternam disseminarunt, Hæc tam egregia ueterum, in custodienda exercendaque bonis in artibus iuuentute si nostri ciues exempla sibi præpõnerent, eaque imitari magno studio, summaque industria contenderent, minime dubitandum esset, quin plurimos non tantum ijs qui diuersis in regionibus uiuunt eruditissimis uiris præstantiores, sed etiam qui cum antiquis scientiæ gloria certare facile possent, breui tempore latura hæc esset ciuitas, neque enim existimandum est tardiora, aut hebetiora esse nostri temporis ingenia, quam antiquorum fuerint, quod sanè multis in rebus haud difficulter intelligi potest, quæ longe subtilius, aut ingeniosius hoc nostro tempore tractantur, quam antiquis temporibus tractatæ fuerint, sed si qua nos in re ueteres antecelluerunt, non mentis acumine sed industria, non ingenij sagacitate sed incitato studio, non denique memoriæ tenacitate, sed assiduo labore superarunt. Itaque si nobis idem labor idem studium, eadem industria qua illi utebantur, statim ab inuenite ætate adhiberetur, fortasse & in Philosophia Platones aliqui, aut Varrones, & in Mathematicis Archimede aut Caij Sulpitij & in arte Poetica Homeri, aut Virgilij, & in eloquentia Demosthenes aut Cicerones, & in iure ciuili Solones, aut Scauolæ, & in arte medica Hippocrates, aut Cornelij Celsi, & in Historia Thucidides, aut Salustij, & denique in Grammaticis Aristarchi aut Pæmones, nostris etiam temporibus exoriri uiderentur. Dixi de parentum officio nunc de ipsis adolescentibus, quorum maximè interest, aliquanto plura dicam. Quamuis enim parentum cura, atque diligentia ad filiorum eruditiam & excellentiam omnium maxime proficit, non tamen ideo sola sufficit, nam nisi ipsorum etiam adolescentium studium & amor adiungatur, uanus est omnis parentum labor, inanis omnis industria. quot enim serè quotidie uidemus optimos ciues mirè de suis filijs esse sollicitos, ut & præceptores eruditos habeant, & in literis assidue exerceantur, & ab alijs omnibus curis atque negocijs auocentur? cum tamen interim ipsi sub tanta parentum diligentia parum admodum proficiant, & nunquam ad optatam metam perueniant, cuius rei quid aliud in causa dicemus esse, præter summam ipsorum adolescentium negligentiam atque secordiam? qui tan remisso atque uili animo sunt, ut quantum apertam dignitatis ac gloriæ uiam oculis ipsis penè uideant. & eis

omnia

M. AN. MAIORAGII

omnia copiosè suppetant, quæ ad uirtutis culmen hominem prouehere facile possunt, tamen ita sese abijciunt, atque prosternunt ut nihil inter eos & qua drupedæ aliquas interesse uideatur. Quare uos ego suauissimi mihiq; charissimi adolescentes, & qui nobiles estis, & qui ingenio, & uirtute nobilitatem consequi potestis, non tantum moneo, sed etiam uobis meo quodammodo iure præcipio, si laudis & dignitatis, & honoris uiam ingredi concupiscitis, ut duo illa semper ante oculos habeatis, quæ isti ætati uestræ non tantum utilissima, sed etiam maximè necessaria sunt: ut & ijs qui recta præcipiunt parere animum inducatis, & plurimum etiam sponte uestra laboretis, neque enim is qui relinquit & abijcit obedientiam, eosque non audit, quibus est subiectus lege naturæ, quicquam poterit unquam præstare, quod laude dignum esse uideatur, qui uerò laborem atque animi contentionem refugit, is planè (quod ait Musonius Philosophus) seipsum bonis rebus omnibus indignum ostendit, uerissimè namque dictum, ab Epicharmo Siculo, laboribus omnia bona Deos immortales hominibus uendere, iustus enim ac honestus labor (quemadmodum ait Cicero) præmijs honoribus splendore decoratur. Primum igitur adolescentis officium est, ut eis omnibus (si fieri potest) quos consilio & prudentia plurimum ualere intelligit obtemperet. Est enim magna quædam uirtus, & præcipuum in adolescente bonum obedientia, cuius uis atque utilitas, tam longè latèque diffunditur, ut nullum non modo uitæ grauius genus, sed ne minimæ quidem actiones, eius officijs uacare debeant. Hæc una uirtus est, quæ non solum humana omnia, sed etiam diuina regit, gubernat, administrat. nam qua ratione cæli perpetua conuersio cuncta moueret, & quæcunque in terris uiuunt progigneret, quo pacto signorum ortus & obitus definitum quendam ordinem continenter seruarent, ut annuæ commutationes semper eodem modo fierent, atque ad utilitates rerum omnium accommodarentur, nisi motori suo primo semper obedirent? quid in ciuitate quæ rectè soleant administrari? annon ciues omnes ita affectos esse oportet, ut prudentiores & sapientiores semper audiant? ut magistratibus omnibus in rebus pareant? ut sese legibus submittant, quæ domus necessarijs rebus instructa atque apparatus reperiri potest, in qua non omnes & patrisfamilias, & ijs quibus est familia cura demandata diligentissimè pareant? quid in nauibus? an aliter optimè cursum suum conficere possunt, nisi perito gubernatori nauis omnes obediant? Iam uero tota serè militaris disciplina constat obedientia, quis enim quantumuis sapiens & callidus imperator exercitum commodè regere, munia belli obire potest, cui non milites ad nutum præsto adsint? itaque non sine causa ueteres illi Romani uirtutem hanc tantopere seruandam esse consueverunt, ut ne Rempublicam quidem egregie gerere uiolata obedientia uoluerint. inobedientes autem tanta dignos esse pœna putauerint, ut ne paren-

parentes quidem proprijs filijs mandata transgredientibus, etiam si rectissime se gessissent, ullo modo parcerent. Quis enim non audiuit à Manlio Torquato proprium filium securi percussum fuisse, non alia de causa nisi quia editum suum, qui consul erat eo tempore, cum Geminio Metio Thusculano, se ad singulare certamen prouocante, congregi non dubitasset, quamuis insignem interfecto Geminio uictoriam reportasset? Quis nescit Fabium Rutilianum Magistrum equitum uix totius Senatus & uniuersi populi Romani precibus, L. Papij cursoris eripi seueritati potuisse? quoniam ei denunciauerat, ne se absente, cum hoste manum confereret, quamuis ingentem Samnitum exercitum prosligasset? quanto igitur Seueriores in eos fuissent, qui non obediendo peccassent, cum tam atrociter eos qui bene rem gessissent, puniendos esse censerent? quid autem in priuata uita, quantam non tantum à filijs sed etiam ab omnibus communiter adolescentibus obedientiam exigebant? quamuis ea natura præditi serè omnes essent eo tempore iuuenes, ut natu maioribus libentissime parerent, ut eos non aliter atque parentes obseruarent, & uirtutes eorum imitari studiose conarentur. qua de causa fiebat ut frequentissime filij non tantum parentum gloriam rebus suis præelare gesti adæquarent, sed etiam longe superarent, quod certe nunquam illo modo facere potuissent, nisi præceptis eorum, qui recta atque honesta proponebant, obtemperare studuissent. est enim ætas ista iuuenilis, maxime consiliorum inops, ut non facile quid rectum prauumue sit per se iudicare possit, Itaque bene moratus atque ingenuus adolescens optimis semper consilijs aures patefaciet, ut quoniam nondum in primo bonitatis gradu consistere potest in quo statuuntur illi, qui per se quæ recta sunt intelligunt, & faciunt, at in secundo saltem esse possit, ne prorsus inutilis efficiatur, sic enim Hesiodus.

Felix qui potuit per se cognoscere, uita
 Quæque sequenda foret, quæque effugienda uicissim,
 Fortunatus & ille audit qui recta mouentem
 Qui nero per sese ignarus, honesta docentem
 Negligit ille sibi prorsus, & inutilis orbi est.

Nihil igitur eorum omnino quæ rectè præcipiuntur à quouis homine contemneret debet adolescens, sed in primis ut fidelissimis atque amantissimis parentum præceptorumque consilijs pareat oportet, neque enim minus ab eo qui plurimum in literis proficere studet, præceptores quam parentes amandi sunt, quoniam hi nobis tantum uitam tribuunt, illi uero dignitatem & gloriam quam plurimi cum uita commutarunt, hi corporis curam suscipiunt, illi autem animorum, quos multo corpore præstantiores esse, quis ignorat? ut non sine causa Magnus ille Alexander multo se magis Aristoteli præceptori,

M. AN. MAIORAGII

ceptori, quam patri Philippo debere prædicaret, nam Philippus (aiebat) pater ut essem tantum effecit, Aristoteles autem ut bene essem, quin apud veteres Romanos, illa erat adolescentium consuetudo, quam commendat etiam Quintilianus, ut non minus quam studia præceptores amarent, & parentes esse, non quidem corporum sed mentium crederent. Itaque non immerito maiores suos summe commendat ille Satyricus, & magnam eis felicitatem bis quidem uerbis præcatur :

Dij maiorum umbris tenuem & sine pondere terram

Spirantesque crocos & in urna perpetuum uer,

Qui præceptorem sancti uoluere parentis

Esse loco. Sit igitur hoc primum bonæ spei inueniendi officium, ut sese meliorem semper iudicio submittat, ut nihil suo consilio temere, & arroganter gerat, ut obedientiam tanquam pulcherrimam morum reginam, sine qua nihil egregium præstare possit amplectatur, ut denique parentes & præceptores æque sibi colendos & amandos esse censeat. Proximum est ut quemuis omnino stuat æquo animo laborem sustinere, quod quidem facile præstabit ille qui literarum studia plurimum amare incipit, qui uirtutis studio ducitur, qui dignitatis & gloriæ splendore trahitur, qui denique nihil sibi præter honestatem in uita magno opere expetendum esse existimat. hunc nulla difficultas ab instituto cursu reuocabit, non libido ad uoluptatem, non ocium ad animi remissionem, non denique somnus ad quietem nihil est enim (ait Cicero) quod studio & amore effici non possit. hic primus est ad omnem dignitatem atque amplitudinem gradus, si quis amore uirtutis incendatur, quod in libris de Oratore Crassius apertissime declarat. cum enim ab eo Cotta quaesisset, quid sibi ad summam eloquentiam comparandam assumendum putaret. Tunc Crassus arridens: quid censet (inquit) Cotta nisi studium & ardorem quendam amoris, sine quo cum in uita nihil quicquam egregium, tum cerè hoc quod tu expetis, nemo unquam assequetur, quin ad Brutum scribens idem Cicero, cum perfectum Oratorem formandum suscepisset: Magnam (inquit) opus omnino & arduum Brute conamur, Sed nihil difficile amanti puto, illud igitur Poetarum princeps, in pastoritio suo carmine uere scriptum reliquit: omnia uincit amor, atque ideo non sine magna ratione prudens finxit antiquitas, non tantum homines ipsos, sed etiam Deos amori subiectos esse, quoniam nihil tam alte positum est à natura nihil tam arduum atque eminentis quo studium & amor eniti non possit. odit enim amor res turpes, uiles & abiectas, amatque tantum pulchras ornatas, magnificas. hunc igitur uere diuinum amorem studiosi iuuenes colite, hunc querite, hunc amplectimini, hunc semel apprehensam nunquam postea dimittite, hic enim solus, uos in agendis rebus cautos, & prudentes, in discedendo subtiles, & acutos,

acutos, in dicendo graues & ornatos, in arduis negocijs fortes, atque magnanimos efficiet, amore duce nihil erit, neque in humanis neque in diuinis rebus, quod non facile scientia comprehendatis. amor enim triplicem illum animi fatum inuenit, quorum unus in cognitione rerum & in explanatione naturæ positus est, alter in uita, atque in moribus conformandis, Tertius in discernendo & quid uerum, quid falsum sit iudicando, amor inuenit errantem Lunam solisque labores. Vnde hominum genus, & pecudes, unde imber & ignes, amor totius mundi motus conuersionesque perspicit, Syderaque uidet innumerabilia calo inhxerentia, cum eius ipsius motu congruere, certis infixæ sedibus, septem alia suos queque tenere cursus, multum inter se altitudine aut humilitate distantia, quorum uagi motus rata tamen & certa sui cursus spacia definiant, amor initiorum, & tanquam seminum indaginem mouet, unde sint omnia orta, generata, concreta, queque cuiusque generis uel inanimi uel animantis, uel muti, uel loquentis origo, que uita, quis interitus, queque ex alio in aliud uicissitudo, atque mutatio, unde terra, & quibus librata ponderibus, quibus cauernis maria sustineat, in qua omnia delata grauitate medium mundi locum semper expetant, amor rerum causas alias ex alijs aptas & necessitate nexas uidet, quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen mensque moderatur, felicitatem eum certè animum, qui amore ductus in his habitat, pernoctatque cogitationibus, felicem etiam quem idem amor, à rebus occultis, & ab ipsa natura inuolutis, ad uitam communem adducit, ut uirtutem solam amplectatur, cui (quod ait Plato) quicquid auri uel supra terram est uel sub terra uisceribus occultatur, nequaquam satis digne conferri potest, quam Orpheus Heroum matrem appellauit, de qua Solon exclamat; at nos non commutabimus uirtute diuitias, quam seipsa contentam ad bene beateque uiendum Stoici contendunt. que semper libera, semper inuicta, semper amabilis, semper clara æternaque habetur. cuius denique forma, & tanquam species licet oculis non cernatur, admirabilem tamen amorem excitat sapientiæ, qui solus mentem atque animum mirandum in modum accendit ad id inuestigandum, quod natura spectet extremum in bonis, quod in malis ultimum, quo referenda sint officia que degendæ ætatis ratio deligenda. docet idem amor res singulas definire, genera dispertire, perfectæ concludere uera, & falsa diiudicare, præterea congruenter & cum ratione loqui, ueterum monumenta, atque omnem antiquitatem euoluere, Musarum domos ingredi, Poeticamque suauitatem degustare, aptè distinctè atque ornate dicere. Quid quod etiã ad tuendam Rempub. idem amor transit? quo nihil in magno uiro, casusque omnes humanos despiciente potest esse præstantius, qui non propriam, sed communem ciuium utilitatem spectet, religionem obseruet, pietatem colat, amicitia-

M. AN. MAIORAGII

nam fructus persequatur, quibus ex rebus, tam ingenua delectatio, tam digna sapiente homine iucunditas percipi solet, ut nulla penè uita possit esse beatior. O uerè sanctum atque admirabilem hunc amorem. O mira huius amoris opera. O summam diuinę mentis prouidentiam, quę nobis hunc tam excellentium rerum amorem immisit, quo duce nihil est, quod assequi non possimus. Hęc inuestigate, per Deos immortales querite, percipite, uos qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis, hęc ampla sunt, hęc diuina, hęc immortalia, hęc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur. cur adhuc cessatis? cur tam tardi estis? quid est quod nos à tanta laude reuocet? à tam precioso Thesaurò distrahat. à tanta felicitate remoretur? uos uos appello præstantes ingenio adolecentes, qui magnã ule uobis spem atque expectationem concitastis, quid est quod institutum iter tam pauci perficitis? cur in medio cursu deficitis? cur tam frequentes diuersam ab his disciplinis uiam capitis? an uos fortasse deterret difficultas? labor debilitat? Equidem adolecentes hanc ego uiam, si aut asperam, atque arduam, aut plenam esse difficultatum & laborum negem, mentiar, præsertim tum id non modo iam pridem intellexerim, sed etiam quotidie sentiam, magno enim animi robore (mibi credite) opus est, magna indole uirtutis & continentię, respuendę sunt omnes uoluptates, omittenda sunt studia delectationis, ludi, ioci, conuiuia, omnis uitę cursus, in labore, atque in animi cõtentione conficiendus est. Verum ille quicumque fuerit Poeta rectissime dixit: Si te id quod multi inuideant, multiq̃ue expetant in sciticia sit postulare si tu laborem summa cum cura efferas nullum. Nam ratio illa sempiterna, quem Deum uocamus, qui procurat caelestia maximè, deinde in terris, quę ad usum hominum pertinent, ut excelsos animos ab abiectis, industrios ab ignauis, excitatos à remissis discerneret, huic naturali quo trahuntur omnes cognitionis amoris comitem uoluit laborem adiungere, ne, si forte facilis & plana uirtutis esset, atque doctrinarum uia, tardissimus eam & ignauissimus quisque posset ingredi, atque ita nulla forent industria studio, labori, diligentię, separatim proposita præmia, nunc autem cum nemo dulcissimos uirtutis fructus (ut appellat Isocrates) percipere possit, nisi prius amaras eius radices gustauerit, facile generosus atque excellens adolecentis animus, quem (ut ait Seneca) labor ipse nutrit, qui noctes & dies glorię stimulis concitatur, quem nulla difficultas deterrere, nulla uis labefactare potest, emicat ipse per se se, splendetque præter ceteros, uelut inter ignes luna minores, quemadmodum ait Horatius: cum interim tenebricosus ille alter, ignauia proiectus, lutulentis in uitijs, tanquam sus in uolutabro conui iaceat, nihil aliud quam truncus quidam, ac putrida caro, saturandis uermibus reseruata, qui nunquam se erigat, nunquam respiscat, nihil hominè dignum

dignum cogitet, sed stupore quodam inertia pressus, quouis modico labore frangatur, hoc est quod egregius Poeta suavi cantu clamat Hesiodus.

Angustum collem tenuis quo semita ducit,
Ipsa colit uirtus magno stipata labore,
Sic uoluere Dei, sed summo in uertice montis
Planicies ignota iacet tutique receptus,
Semper ubi fessæ poterunt requiescere mentes.

quod Homerus herba sua Moly, quæ contra Circes ueneficia tantum ualuit, ut Ulyssis socios ex belluis iterum in pristinam hominum formam reduxerit, candidum quidem florem sed nigram radicem attribuit. quod Mara nos ter quecum illum ranum sine quo nemo potest eorum qui ad inferos descendent, reuocare gradum, superasque euadere ad auras, ait latere arbore opaca. & ab omni luco tegi, & ab umbris claudi in obscuris conuallibus. quod diuinus Plato sæpiissime repetit, difficilia quæ pulchra: quod Euripides sine labore salicem fieri posse neminem affirmat. Nam Heraclides Lycius (ut in uita Sophistarum ait Philostratus) unum de laboris laudibus librum edidit, sene quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum, nihil utile, nihil laudabile geri posse, adeoque probari, ut uanus etiam labor, modo non uiciosus, ociosus ac delicias sit antescendus. Lassus Hermioneus interrogatus à quo sapientiam didicisset, à labore (inquit) atque experientia. sensit uir prudentissimus, non quouis modico labore sapientiam posse comparari, sed eo qui tam assiduus & diuturnus sit, ut usu frequenti rerum prope omnium perisiam nobis asserret. hic est ille labor quem Euripides, gloria parentem esse dicit, de quo Sophocles intelligebat cum ait: Laborare cum opus est, qui fortunam habere prosperam cupit, quod idem his fere uerbis Theodectes approbat: quæ laudem & gloriam consequi studet, eum magnos subire labores oportet. uita enim ociosa præseuri quidem fruitur uoluptate, sed dolores postea solet afferre maximos. A Gellius Catonis hæc uerba recitat, ex oratione quam ad equites habuit Numantia. cogitate cum animis uestris si quid uos per laborem recte feceritis labor ille à uobis cito recedet, benefactum à uobis dum uiuatis, non abscedet, sed si qua per uoluptatem nequiter feceritis, uoluptas cito abibit, nequiter factum illud apud uos semper manebit, Alexander ille Magnus frequentissime dicere solebat laboribus innutriti, Principe rem prorsus esse dignissimam, Cleanthes cum ab adolescente quodam Lacone probari laborem audiuisset, statim Homeri carmen illud subicit.

Macte puer uirtute, & nate ex sanguine claro.

Sed quid pluribus exemplis aut testimonijs opus est? cum pleni sint omnes scriptorum libri, omnes sapientum uoces, quæ clarissime testentur rem tam necessariam esse laborem, ut siue eo nihil omnino laudabile possit acquiri.

M. AN. MAIORAGII

quo fit ut vulgare prouerbiū illud, non frustra iactari uideatur.

Qui uitat molam (aiunt) uitam farinam,

Quamobrem duæ res potissimum in eo adolescente esse debent, qui uirtute sua sit, aliquando se, suamque familiam plurimum illustraturus, hoc est amor, & labor, quas quidem ambas, non sine magna ratione Maiores nostri, imo diligentia nomine comprehendi uoluerunt, quoniam in eis tantum rebus excellere possumus, quarum studium amamus, atque unice diligimus. Est enim ea diligentia qua ingenium ipsum ex tarditate incitat. quæ cum omnibus in rebus, tum in literarum studijs plurimum ualet, hæc præcipue colenda est nobis inquit Antonius apud Ciceronem, hæc semper adhibenda; hæc nihil est quod non asequatur. nam quæcunque sunt in cura, attentione, animi cogitatione, uigilantia, assiduitate, labore, uno uerbo diligentig complectimur, qua una uirtute, omnes uirtutes reliquæ continentur. Sed qua ratione tandem hac diligentia uirtutem amplectetur adolescens? certe si spem animo firmam conceperit fore ut aliquando laborum suorum præmia consequatur. omnes enim (ut ait Democritus) labores tunc iucundiores esse solent, cum illa se adepturos homines sperant, propterquæ laborauerint, nam dissidentia plerunque (quod ait Imperator Iustinianus) a discedendo iuuenum animos auertit. sed ea nunquam ferè constantem & excelsum animum attingit, qui non aliter atque palma solet, contra impositum onus semper asurgit, & non modo laborum atque uigiliarum difficultate, sed ne morte quidem ipsa terretur, quem si fractus (ut ait Horatius) Illabatur orbis impavidum ferient ruina. sed quoniam inter mortales pauci admodum tam erecto, tanquæ firmo sunt animo, ut penitus contemnere ac pro nihilo habere labores possint, multique suis uiribus tantopere diffidunt, ut nunquam etiam si plurimum laborauerint, ad summam eruditionem se peruenturos sperent, uel quia paruo se esse ingenio, neque admodum tenaci memoria putant, uel quia tam uarias & difficiles percipere disciplinas, tanquæ multa cognoscere, non humanum sed diuinum esse potius existimant, atque ita quos præstare doctrina uident, potius admirandos, quam imitandos arbitrantur, his etiam si fieri potest oratione mea conabor aliquam afferre medicinam. Ac primum quoniam nulla tanta est humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur, nolo sibi propomat adolescens; quam pulchrum sit alijs excellere, quam turpe tibi, errare, decipi, uolo credat atque persuasum habeat, falsam omnino querelam eorum esse (quemadmodum testatur etiam Fabius) qui paucissimis hominibus nimis percipiendi, quæ tradantur esse concessam dicunt, plerosque uero laborem & tempora tarditate ingenij perdere, nam sicuti aues ad uolatum, equi ad cursum, ad seuitiam fera gignuntur, ita nobis propria est (inquit) mentis agitatio, atque

solertia

solertia unde origo animi caelestis creditur. hac de causa fit ut animus hominis (quod ait Seneca) quicquid sibi imperavit obtineat. Itaque non est quod quisquam desperatione debilitatus, à literarum studijs animum auertat, sed par est omnes (ut ait Cicero) omnia experiri, qui res magnas, & magno opere expetendas concupiuerunt, Quod si quem aut natura sua, aut illa praestantis ingenij uis forte deficiet, teneat tamen eum cursum quem poterit, prima enim sequentem, honestum est in secundis tertijsque consistere. neque ita multo post ait idem Cicero: Non est cur eorum qui se studio eloquentia dediderunt, spes infringatur aut languescat industria, nam neque illud ipsum, quod est optimum desperandum est, & in praesentibus rebus magna sunt ea, quae sunt optimis maxima. Sed certe nunquam attinget eum desperatio, qui frequentissime cogitabit, quid possit, qualibet in re quantulacumque sedulitas, qui silices itinere formicarum attritos uideat, qui non ignoret id esse uerum quod Tibullus ait

Longa dies mollis saxa peredit aqua.

qui sapientum in hanc sententiam dicta saepius animo reuoluat. Nam Democritus frequentissimis solebat usurpare sermonibus: diligentia, atque exercitatione longe plures quam natura praestantes fieri, & Epicharmus idem serè praedicabat, multo plura bona mortalibus, à diligentia, quam à natura donari. Sed diligentiae uim atque potestatem clarius expressit Antiphanes, cum dixit: nihil esse quod breui tempore non sibi diligentia subijciat, & in seruitutem redigat. Menander etiam ait: nihil tam difficile est, quin inuestigari querendo possit, & Philemon omnia possumus (inquit) inuenire, si laborem eum, qui rebus quaesitis adest, subire uoluerimus quid? annon etiam Maro nostrer, quasi uoce magna clamat:

Labor omnia uincit Improbus, & duris ugens in rebus egestas?

Quam igitur angusti, quamque pusilli animi iudicandum est, desperatione frangi, atque debilitari, cum tanta sit industria, tanta laboris uis, ut nihil tam arduum, nihil tam difficile sit, quod assequi non possit? Hæc profecto spes perueniendi quo uelis maxime animum excitare, atque alacriorem ad subeundos labores efficere solet, cum praesertim quæ labores sequi solent praemia, tibi proposueris, diuitias, honores, dignitates, gloriam, nominis celebratam, quam non sine causa ueteres Musarum nutricem esse dixerunt, quoniam ea maxime omnium generosum animum accendit. hoc est quod Valerius Flaccus ait. Tu sola animos mentemque peruris gloria. sed multo etiam magis inflammatur alterius æmulatione, quem in magno esse honore uideris. Itaque uir grauissimus, & princeps Graeciae Themistocles cum nocturno tempore per ciuitatem uagaretur, interrogatus cur id faceret, Militiædis (inquit) trophea nequaquam me dormire patiuntur, quin etiam Iulius Caesar

M. AN. MAIORAGII

Cæsar cum Gades peruenisset, animaduersa apud Herculis templum, Magnæ Alexandri statua, uehementer ingemuit, quod ætate illa nihil memorabile gessisset, qua iam Alexander orbem terrarum penè subegerat. Quid Demosthenem a sotum primo puerum, & delicijs affluentem, annon Cleostrati Rhetoris gloria sola commouit? ut sese eloquentiæ studio traderet? in qua deinde facultate primas obtinuit? tantam enim hæc gloriæ cupiditas in animo se dilatatam, tam incitatum studium, tantam curam ingenerat, ut quiuis labor quodammodo suauis ac dulcis esse uideatur, atque etiam sæpe licet grauis sit non sentiat, unde uerò Ouidius.

Et non sentitur sedulitate labor.

Plurimum etiam laboranti iuueni proderit, ea cogitatio si reputet animo suo, laborem quotidie fieri leniorem, foreque ut in maximam breui tempore uoluptatem conuertatur, ideo Pythagoras nos hortatur, ut optimam uiuendi rationem à pueritia statim complectamur, quoniam etsi difficilis initio uidetur, eam tamen postea incundam consuetudo reddere solet, quin etiam immortales Deos laborantibus adesse, atque eos subleuare persuasum est, atque idcirco dixit Euripides: Deus libenter qui laborant adiuuat, Quid quod eximiam quandam post se iucunditatem relinquere labores solent? ut etiam proverbio dicatur: iucundi acti labores, & suauis est laborum præteritorum memoria, quod sane eleganter his uerbis affirmat Seneca.

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est

Itaque Philemon cum laborum suorum fructus uberes, suauisque perciperet, frequenter exclamabat. O iucundos adolescentiæ meæ labores, nam nisi eo tempore laborassem, nunc certe tantas animo leticias percipere non possem, Aeneas autem ille Virgilianus maiorem excogitare consolationem, non potuisse uidetur, quam cum sociorum animos ad spem futuri temporis his uerbis excitat.

Reuocate animos mestumque timorem,

Mittite, forsân & hæc olim meminisse iuuabit.

Quid si frequenter anima uoluas & diligenter cogites? opifices parui lucri causa uigilare, laborare, nullam diei, neque noctis partem quieti tradere, Mercatores maria pertransire, labores immensos tolerare, maxima subire pericula. assidue de uita periclitari, agricolas nunquam cessare, magnos æstus immensa frigora, famem, sitim, continenter perpeti, milites plenam arumnarum uitam agere, assidue sub pellibus esse, algere, aestuare, ad mortem ante oculos positam parua mercede conduci. tibi uerò bonarum artium studio, & uitam longe quietiorem, & multo ampliora præmia esse propositæ quantam tibi laborum allevationem, poterit hæc asserere cogitatio? Quid cum circulatores & prestigiatores circumforaneos uideas, longa exercitatione

tione, res tam arduas & admirabiles, quæ tamen nullius omnino sint utilitatis, efficere, ut alij per extensos funes cursitent, alij per gladiatorum aciem ambulare non extimescant, alij distantia tecta saltu transiliant, alij denique multa incredibilia faciant ut reliquis uoluptatem sibi nichilum acquirant, non ne tibi tandem turpissimum esse putabis, non ijs in studijs assidue nigilare, atque insudare, quæ res omnes, & actiones humanas, prestantia superent? quid si apum in conficiendo melle, quo uestantur, industriam consideres? quid si formicæ, non tantum interdum sed etiam noctu laborantes aspicias? & tam assiduus in opere esse, ut in cre suo silices etiam atterant? nonne statim tibi ueniat in mentem multo magis homini, cum ut res sibi necessarias parat, tum ut cæteros antecellat in optimis artibus esse laborandum? optimum aiunt obsonium est labor senectuti. quare pulchra quadam translatio ne iuuenes ad laborem hortatur Hesiodus, cum ait.

Æstas non semper fuerit componite nidos.

sed longe Lepidius ille fabulator e phrygia, declarauit eum in senectute frustra cæterorum opem implorare, qui non in iuuentute laborauit. Quadam (inquit) hyeme cicadæ propè inedia confectæ præcario cibum petentes ad formicæ accesserunt, eas autem interrogarunt formicæ, cur non æstiuo tempore sibi uitium, ad annum proximum præparassent? hic illæ, non licuit (inquit) nobis, quoniam Musicæ per æstatem operam damus, & suauiter canimus. Tunc formicæ, ergo si quo tempore laborandum est ocio indulgetis, & canitis, nunc aliud uobis nihil superest, nisi ut saltetis, nos enim nobis tantum, non etiam uobis laboramus. Hæc omnia diligens ille, quem querimus adolescens animo reputabit, & uiam quæ ad opes, & gloriam proxima est arripiet, quemuis sub eundem sibi esse laborem statuet, attentissime literarum professores audiet, omne scriptorum genus excutiet, neque unquam quantum didicerit, sed quantum adhuc ignoret, considerabit, frequenter etiam id in memoriam reuocabit, quod uerè Plato tradit in Theæteto: corporum (inquit) habitus quiete atque ocio corrumpitur, exercitatione uero, atque motu magna ex parte conseruatur, eo dem modo animi habitus, disciplina atque meditatione, qui motus quidam in scientijs sunt, seruetur, euaditque melior, ocio uero, quod ab omni meditatione disciplinaque uacatio est, neque discit quicquam, & si qua didicerit, obliuiscitur. Statuet etiam nihil omnino sibi esse negligendum, quod ad eruditionem augendam aliquo modo pertineat, etiam si minimum esse uideatur, rectè enim Hesiodus.

Si paulum paulo addideris, pergasque frequentet

Hoc facere, exurget magnus tibi forsan aceruus.

Nunquam omnino sibi remittendum esse diligentiam putabit, ut enim remiges

M. AN. MAIORAGII

ges quanto sapius remos inhibuerint, tanto tardius ad portum perueniunt. ita iuuenes, quanto studia sapius intermittunt, tanto minus, proficiunt. Sed in primis cauebit idem diligens iuuenis, ne ad expertas olim uoluptates aliquo modo retrahatur, seruetque Magorum præceptum illud, qui discipulis suis imperabant, ne omnino respicerent, & Pythagoræ qui quodam in symbolo suo per eandem uiam reuerti prohibet, ita enim in omni sensu implicata insidet imitatrix boni uoluptas malorum autem mater omnium, ut cum quis eam respicit, non facile deinde possit ab ea diuelli, sed eius desiderio quodammodo contabescat & omnes honestas actiones derelinquat. quod elegantissima sanè fictione Poetæ nobis declarant, cum aiunt à Proserpina datam Orpheo legem hanc fuisse, ut si uellet Euridicem suam secum ad superos reducere, non eam prius aspiceret, quam in patriam reuersus esset, tunc enim futurum, ut eius complexibus quantum uellet frui posset, at ille cum nondum iter inceptum perfecisset.

Restitit Euridicemque suam, iam luce sub ipsa

Immemor heu uictusque animi respexit ibi omnis

Effusus labor, atque inmitis rupta Tyranni. Fædera,

Quod ne nobis etiam accadat optimi iuuenes magnopere cauendum est ne dæi fugacem Euridicem respicere, & persequi studemus, gloriosam illam & immortalem, quam ex laboribus, & præstare gestis rebus emanare scimus uoluptatem amittamus, moueant igitur nos immensa uirtutum, atque disciplinarum premia, moueant Maiorum exempla, qui tanto scientiæ ardore flabant, ut nunquam studia literarum intermitterent, qui tempus omne perire existimabant, quod literarum studio non impenderent. cui non sunt audita Demosthenis uigilia? qui uehementer se dolere dicebat, si quando opificum antelucana uictus esset industria? Quis Pythagoram, Platoem Democritum, Anaxagoram non audiuit acquirendæ doctrinæ gratia, totum penè terrarum orbem peragrasse? Quis Solonis perpetuam in discendo diligentiam? Euclidis audentem animum? Chrysippi labores? Carneadis industriam? non uel legit, uel audiuit, Quis Cleanthem & Xenocratem, nescit hebetes, & tardissimo ingenio uiros, tamen infinitis prope laboribus effecisse, ut inter clarissimos sui temporis Philosophos haberentur? Quid de Catone Censario dicam? qui extrema senectute Græcas eiscere literas noluit, imitatus Socratem illum Atheniensem, quem tradunt admodum senem fidibus discere uoluisse, satius esse prædicantem quamuis ingenuam artem sero quam nunquam percipere, sed mehercule mihi tempus deficiet, si minimam eorum partem recensere uelim, quorum in scientijs percipiendis, ac memoriæ prodendis immensus atque labor industria celebratur, quorum hominum uestigia, qui non omni studio se quantur, nullo modo fieri potest. ut ad amplissimos dignitatis gra-

dus

bus perveniant. Quare vobis egregij iuvenes, hac exempla frequenter oculis ob uersentur, atque ipsa vos doctrina, suis illecebris trahat, ad uerum decus, quæ quasi ex alto loco iucundissima, suauissimaque uoce, ad sese inuitans atque alliciens ita proclamat: O quicumque magno atque excelso animo estis, quos illa prepotens, & gloriosa felicitatis uia delectat, qui omni laude prestare atque excellere pulcherimum esse iudicatis, huc ad me toto animo remis uelisque contendite, huc uestra mentis aciem dirigite, huc omni cura studioque properate, uobis enim ego quicquid in uita laudabile, atque expetendum est Condonabo, rerum omnium intelligentiam, dicendi vim, atque facultatem, agendarum rerum prudentiam, opes, amicitias, dignitates, gloriam immortalitatem. uestrum ego animum, qua nulla pars hominis præstantior est, ueris illis ac preciosis bonis exornabo, temperantia, pietate, iusticia, fortitudine, modestia, uirtutum omnium cumulo, rerum denique omnium honestissimarum amore, hæc enim sola certa animi atque inuiolata sunt ornamenta. ego uobis eximia ueterum exempla qui me duce super astra uolarunt imitanda proponam, uobis antiquorum non tantum res egregiè gestas & admirabiles actiones sed etiam orationes atque uerba declarabo. nihil omnino si me sequi uolueritis, uel eorum quæ præcis illis temporibus acciderunt, uel quæ faciendæ sunt hoc tempore, uel quæ in posterum prospiciendæ, uos fugiet, atque (ut breuiter dicam) quæcumque in diuinarum atque humanarum rerum cognitione posita sunt, ea uos ego breui tempore condocesfaciam. Quod si quis uestrum in presentia pauper aut ignobilis est, eum ego non ita multo post non solum diuitem & illustrem, sed etiã admirabilem, & penè diuinum efficiam. Nam, mihi credite Iuuenes, si uobis ego lumina mea prætulero, nemo sibi querendum existimauit quam alto loco, aut quam illustri genere nati sitis. Sed omnes certatim uos honorabunt, laudibus ad caelum scrent, & inter optimos atque clarissimos uos enumerabunt, quin etiam ij qui diuitijs & nobilitate præcellunt, & uos magnopere suspicient, & secum habere quam frequentissime concupiscent. non uobis diuitiæ non præciosa uestes, non argenti, non auri copia deerit, in patria uestra Magistratus, Imperia, Præfecturas, facile consequemini, si quando peregrinari, nationesque exteras adire uolueritis, talia uobis insignia circumponam, ut non obscuro aut incogniti sed apud omnes etiam infimi generis homines notissimi esset uideamini, nam quicumque uos aspiciet, statim eum qui proximus erit cubito commouens digito uos commoustrabit, & de uno quoque uestrum dicet. hic est ille. Quod siquid aut inter amicos, aut in ciuitate, graue, magnique momenti fortè contigerit, uos solos omnes intuebuntur, ad uos tanquam ad oracula quedam confugient, & si quid in concione forte dixeritis, ab ore uestro pendens admirata multitudo

M. AN. MAIORAGII

eam attentione uestram orationem audiet, uosque profus salices ac beatos, quod tantum dicendo ualeatis existimabit. Quanti uero illud estimandum est, quod etiam ego sola prestare facile possum, ut cum ab hac uita migraueritis aeo sempiterno beati perfruanini? neque tamen uestri memoriam unquam delebit obliuio? sed per hominum ora perpetuo uolitet? & nunquam uos inter eruditos uersari, & cum optimis uiris colloqui desinatis? uideatis ne Demosthenem illum cultorium fabri filium quantum ego tamen oratorem effecerim? uideatis AEschinem à Tympanistria natum, quem tamen Rex Philippus propter me coluit? uideatis Socratem Statuarij filium, qui me duce sapientissimus omnium uel Apollinis iudicio factus est? Quid Euripidem obitorem? Quid Homerum spurium, cæcum mendicum, & obscurissimo loco natum commemorem? Quis M. Tullium Ciceronem nouum hominem, à paruis inijs ad summum Imperium & consularem dignitate euexit? annon ego? Quis Virgilium figuli filium, & Horatium libertinum Mæcenati primo, deinde etiam augusto Cesari tantopere Commendauit? annon ego? Quis Nicolaum Quintum humillimo loco natum, & terra (quod aiunt) filium, Quis Innocentium Octauum Mercenarium hominem. Quis Pium Secundum hostiatim primo cibum emendicantem, ad Pontificatum maximum prouexit? annon ego? Et quisquam adhuc erit qui dubitet, me rebus omnibus atreponere, de me noctes & dies cogitare, mei curam nunquam intermittere, propter me labores uigilias, pericula, detrimenta, rei familiaris inestram, sitim, inedia, sudores, frigora, constanter tolerare, cum apertissime uideat, eam esse uiam, ac potestatem meam, ut ex abiectissima conditione, hominem ad eam amplitudinem atque excellentiam extollam, ut tanquam immortalis quidam Dens, inter homines uersari uideatur? Hæc atque huiusmodi plurima uerba doctrinam ipsam uobiscum assidue facere liuenes optimi cogitate, neque tam humaniter, tamque liberaliter ad sese uos inuitantem despiciate. Sed constanti atque alacri animo, per eam quam paulo ante monstrauimus, uirtutis uiam, omni cura, studio labore, diligentia, properate, quo citius his tã amplis, tam diuinis tã immortalibus doctrinamune-ribus, tandem aliquando summa cum letitia, atque uoluptate perfrui possitis.

DE MODO PROFICIENDI IN eloquentia , atque in studijs bonarum artium, ad iuuenes Mediolanenseis.

ORATIO XVI.



ANIM ADVERTI iuuenes, omne studium
uestrum, omnem curam, atque diligentiam,
qua summa in literis uti soletis, eo spectare po-
tissimum ut per has quibus assidue fideliterque
incumbitis, ingenuas artes, vobis expolitam
dicendi facultatem, qui uel maximus doctrina-
rum fructus est, aliquando comparctis, itaque
cum de Senatorij ordinis sententia Rhetoricam
artem, quae vobis omnium maxime placere, at-
que cordi esse uideatur, ex hoc loco profiteri decreuerim, superuacaneum om-
nino, neque satis opportunum existimaui, coram vobis eam ut certe dignif-
sima est, laudibus in caelum ferre. cum praesertim omnes uno eam ore prae-
sent, & ceterarum artium reginam, atque dominam appellent, ne fortasse
uestrum aliquis id mihi merito possit obijcere, quod olim Sophistae cuidam
Lacedaemonius Antalcidas obiecit dicitur, qui cum eum rogasset, ut à se
conscriptam orationem audiret, & percurrenti quodnam esset eius oratio-
nis argumentum, respondisset, Hercules encomium, quis (inquit Antalci-
das) illum uituperat? quasi stultum prorsus atque inane sit, in ea re laudan-
da, frustra tempus consumere, quam omnes egregiam atque praestantem esse
confitentur. Quare mihi potius in eo laborandum, & innigilandum esse
censui, ut uiam atque rationem aliquam vobis aperirem, qua magnam vo-
bis facultatem & eloquentiam acquirere possitis, quam ut artem hanc dicen-
di, quae probatur ab omnibus, & ad quam sponte uestra uos satis incitatos
esse uideo, laudare contenderem. Quae res licet ardua supra modum, atque
difficilis esse uideatur, ut quis ad optatissimum eloquentiae culmen perueniat,
& pauci quos aequus amavit Iuppiter, aut ardens euexit, ad aethera uirtus,
id assequi potuerint, non tamen ideo desperandum, aut animo desiciendum
est. uerum illud semper animo uoluendum, atque cogitandum, nihil tam ar-
duum, aut difficile reperiri posse, quo facile uirtus inflammata non aspiret.
neque quicquam tam alte positum à natura, quo studium & amor eniti non
possit.

M. AN. MAIORAGII

possit. Est enim (ut ait Fabius) aliquid certè perfecta eloquentia, neque ad eam peruenire natura humani ingenij prohibet, quod si non contingat, alius tamen ibunt, qui ad summa nitentur. Omnibus enim in rebus ita natura comparauit, ut quæ in quoque genere præstantissima atque honorificentissima sunt, ea maximas etiam secum annexas difficultates habeant, sed animi fortitudo atque constantia nullam omnino difficultatem pertimescit, quin potius ipsius honestatis, atque gloria causa, quæ uirtutis amplissima præmia sunt, quemuis durum atque immensum laborem subire non recusat. Est igitur hæc in adolescente prima atque maxima proficiendi ratio, si persuasionem habuerit nihil in omni disciplinarum genere tam esse obscurum, nihil tam reconditum, nihil tam admirabile, quod non possit hominum intelligentia facile percipi, & illustrari, ingenij acumine penetrari, studio atque industria superari. Si spem animo conceperit fore, ut aliquando suo labore, doctrinarum arcem & eloquentiæ suam obtineat, ut aliquando plerosque sui ordinis homines longe infra se positos, læto atque alacri animo despicat. nihil enim est, quod iuueni tantopere noceat, nihil quod ab ingenius disciplina magis retrahat, quam ad summam eruditionem euadendi dissidentia, hæc pestis ingeniorum est, hæc fortem & audentem animum infringit, hæc discendi cupiditatem, atque ardorem restinguit. hæc omnes animi uires debilitat; hæc denique non tantum remissum in studijs & frigidum, sed etiam profusum negligentem atque inertem reddit. at contra quem non erigit haud dubia spes propofita? quem non incendit honor certus? quem non inflammat aperta dignitas? quos animi impetus, quas flammæ, quos ardores ad discendum non commouent ad opes, ad gloriam, maxima atque certissima præmiæ concipienda igitur animo spes optima. certo credendum est, nihil esse uolenti difficile, non dubitandum est, animum hominis, quicquid sibi imperauit obtinere. Nam qui sunt hac mente præditi, iam ad disciplinas patentem sibi uiam & planam muniuerunt, ut nihil sit omnino quod discendi gratia non aggrediantur. Quamuis ego uobis optimi iuuenes, non asperam aliquam, aut molestantem proficiendi rationem proponere, sed ea patefacere, quantum ferat facultas mea, consilium, quibus diligentissime conseruatis, unusquisque uestrum adoptabilem eam quam queritis, & maxime gloriosam eloquentiæ suam poterit haud difficulter peruenire, neque enim discendi cupidos, tam labor à disciplinis absterret, quam aperta studendi ratio allicit, atque inuitat ad laborem. sed nemo uestrum existimet me noua quadam, aut ante hunc diem inaudita præcepta uobis asferre, quid enim minus attinet, quam regiam (quam appellant) uiam munientem, obscuras aliquas aut angustas, & nondum planè tritas semitas inuestigare? sunt igitur hæc præcepta nostra iam olim peruulgata, & præ oculis atque in conspectu omnium posita,

quæ

quæ licet eiusmodi sint, (quod mihi magnopere mirandum esse videtur) panes tamen admodum aduertere illa atque obseruare solent. Tria sunt enim sola quæ non discretum tantum atque eloquentem hominem, sed etiam disciplinarum omnium peritissimum diligenter obseruata possunt efficere, quorum primum ac præcipuum est audire, alterum legere, tertium scribere, quæ tria sunt ita inter se conexa atque colligata, ut nullo modo rectè diuelli, aut separari possint, sed quandam ternarij numeri, quem sapientes maxime celebrant, perfectionem atque diuinitatem præ se ferre uideantur, neque enim quicquam rectè poteris unquam scribere, nisi multa prius audieris atque legeris, neque ad eruditionem & eloquentiam comparandam; tibi frequens auditio, atque lectio multum proderit, nisi multum etiam scriptitaris. De his igitur tribus dum aliqua singulatim disputo, queso nos, sicuti hætenus se cistis diligenter attendite. Est enim audiendi sensus (ut de hac primum parte loquamur) ideo nobis à natura datus, quemadmodum sapientissimi uiri conseruauerunt, ut per ingenuas ac liberales disciplinas, quas audiendo percipimus, prudentiam nobis summam acquiramus, solus enim omnium sensuum auditus ad animi institutionem, multarumque rerum perceptionem plurimum confert, quo fit (ut quemadmodum libro de sensu tradit Aristoteles capti oculis, & ab ipsis usque natalibus ceci) prudentiores fieri possint, quam qui surdi, mutique nati sunt., quoniam auribus longe magis ad prudentiam & scientiam, quam oculis adiuuamur. Id adeo licet inde cognoscere, quod etiam cum in disciplinis multum profecerimus, res tamen omnes longe nobis clariores & apertiores, audiendo fiunt, quam legendo. Non enim sine causa tantopere fuit illa semper uia uox ab antiquis laudata, quoniam ipsa docentis oratio, disciplinarum artium quasi uita est. licet enim (ait Fabius) satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen uia illa (ut dicitur) uox alit plenius, præcipue que præceptoris. Nam licet acriora sint, aut etiã doctiora quæ legas, alius tamen in animo sedent quæ pronuntiatio, uultus, habitus gestus etiam dicentis adfigit. Quod etiam magnus ille nostræ religionis interpret Hieronymus his uerbis comprobat, habet nescio quid latentis energæ uia uox, & in aures discipuli, de doctore ore transfusa, fortius sonat. hoc illud certe est, quod iucundissimus orator Isocrates Demonicum suum ad libenter audiendum adhortatur, quippe qui præclare intelligeret, adolescenti ac Iuueni, nihil utilius esse posse, quam si plurimum in audiendis bonarum artium professoribus, operæ atque temporis collocet. hoc enim modo facile fit, ut quæ professores ipsi, diuturno studio, plurimo labore, multis uigilijs perceperint, ea temporis quasi momento, modica attentione, nulla difficultate discant, qui diligenter audire uoluerint. Ergo prima sit illi, qui summam adipisci doctrinam concupiscit, audiendi cura, qua

tanto pe-

M. AN. MAIORAGII

tantopere delectetur, ut nihil ea potius, aut antiquius habere uideatur, nec cum eruditum aliquem audire professorum facultas datur. nequaquam in legendo potius, aut scribendo consumere otium uelit, longe enim utilius à sapientissimis uiris audire, quam legere, aut scribere iuuentuti semper iudicatum fuit, cum præsertim multi dentur, ad legendi, atque scribendi studia reditus, audiendi uero docti professoris non perpetuo sese offerat occasio. Quod nisi præstantissimus, & acutissimus omnium Philosophus Aristoteles, hanc audiendi consuetudinem rerum earum omnium, quæ ad studia pertinent, utilissimam esse censuisset, non sane Platonem illum diuinum annos uiginti perpetuos ita audiuisset, ut ne unam quidem interim eius lectionem, nisi grauissimis obstrictus negocijs prætermitteret. Iam uero satis ex historijs constat, nullum eorum, qui in aliquo doctrinæ genere clarissimi fuerunt, non audiendi fuisse studiosissimum? Quis enim ignorat Platonem ipsum, Pythagoram, Democritum, Anaxagoram, innumerabilesque alios, maxime diuersas atque distantes regiones non alia de causa peragrasse, nisi ut uarios disciplinarum præceptores audirent? Quid quod Euclides Socraticus audiendi tanto flagrasse desiderio, perhibetur, ut eius rei gratia capitis etiam periculum adire, sepius non dubitaret? Cum enim Athenienses decreto suo cauissent, ut Megarensium ciuium nemo pedem Athenas inferre auderet, alioquin ea res illi homini capitalis esset, erant enim Athenienses odio Megarensium maiorem in modum accensi, tamen Euclides Megaris natus, qui ante id decretum frequenter & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquam decretum esse factum audiuit, sub noctem priusquam ad uesperasceret tunica longa muliebri, indutus & pallio uersi colore amictus, uelato capite e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat. ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque eius fieret particeps, rursusque sub lucem millia passuum paulo amplius uiginti eadem ueste illa lectus redibat. O miram hominis constantiam, O discendi ardorem incredibilem, quantum enim illud sciendi desiderium fuisse putandum est, quod hominem domi suæ nobilem à quiete nocturna, à domesticis penatibus, à tam longinquo loco lectionis unius audiendæ gratia ad pestem ac perniciem ante oculos positam traheret? Quis est hoc nostro tempore qui non dicam aggredi talia audeat, sed qui longioris paulo itineris laborẽ suscipere uelit, aut antelucano tempore surgere ut ad professorẽ aliquem quamuis celeberrimum & eruditissimũ audiendũ accedat? Itaque minime profecto mirandum, si nulli Platones, nulli Aristoteles nulli Euclides hoc nostro tempore reperiuntur illi enim audiendi gratia totũ pene terrarum orbem peragrabant nos etiam eos quos domi habemus eruditos homines audire nolumus. illi non sex tantum aut octo annos sed etiam uiginti plerunque doctorem eundem audiebant, nos si uiginti lectiones audiuerim

non etiam professorem ipsam à nobis superatum esse existimamus. Illi capitis periculum adire, modo memoria dignum aliquid audiissent non recusabant, nos ne presentes quidem cum doctorum hominum lectionibus intersumus audire curamus, sed interim aut nugamur, aut animi peregrinamus, aut quod longe peius est, audientibus obstrepimus, & ipsos præceptores conturbamus. At longe aliter adolescentiam instituendam sapientissimus uir Pythagoras censuit, qui nullo modo fieri posse statuit, ut quis eruditionem aliquam acquireret, nisi prius audire didicisset. Itaque statim ab initio adolescentem, qui se ad discendum obtulerant tacere & audire præcipiebat, non uno quidem aut altero die, sed longo omnes tempore, nullus enim apud eum minus quam biennium tacuit. is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs audiebat, & intra tempus illud tacerendi audiendique à nouis modis quasi ad audiendum accommodatus uocabatur. Ast ubi res didicerant omnium difficilimas tacere, & audire, tum uerba facere & interrogare, quæque audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur, expromere potestas erat. Quam certe Pythagora consuetudinem licet in ea parte aliqui non magnopere laudent, quod tandiu tacere inuenes assuefaceret. in eo tamen omnes ad unum consentiunt, omnium rerum audiendi rationem utilissimam esse. Quod cum ita sit ad ea semper attentissime sunt aures inclinandæ. quæ utiliter & honestè dicuntur. ne quid eorum quod nobis aliquo modo usui esse possunt, pereat, aut decidat. imitandaque est M. Antonij illius disertis summa diligentia, qui de sua audiendi ratione prædicat illud egregium, nihil à se unquam auditum quod quidem memoratu dignum esset, quod non animo suo penitus insedisset. At nos (si Dijs placet) longe diligentius circulatorum cantiones, & mimorum ethologorum, scuriles ineptias quam doctissimorum hominum grauissimas disputationes audimus. quin etiam ad scholas si quando nobis in mentem uenit accedere, non ad eas discendi causa. sed tanquam ad Theatrum, & ludorum spectacula, gratia tantum uoluptatis accedimus. cum sapientum uirorum præceptum sit, ut non aliter ad audiendum, quam ad sacrum quoddam conuiuium placido & quieto animo proficiscamur, & doctrina qui unus sua uissimus passus est, animum nutriamus. quæ in re nos apes imitari iubent, quæ ex omni florum genere, quæ sibi ad mel & ceram conficiendam usui esse possunt, diligenter & accurate decerpunt, quæ uero sunt inutilia derelinquunt, ita nos quæ nostram eruditionem aliqua ex parte possunt augere, debemus ea summa cum attentione notare, quæ uero non satis utiliter à præceptore memorantur ea prætermittere, neque unquam ab auditione sine aliquo fructu redire, neque enim diligenter audire satis est, uerum audiendi sine facto, statim ea sunt animo uoluptanda quæ fuerunt à nobis audita, ut auditionis uostræ fructus constet, & sciamus quid ex ea lectione profecerimus. Non

M. AN. MAIORAGII

cum lotus aut detensus intensissima fueris ait Plutarchus non ne soles in speculo teipsum contemplari, ut uideas an ex lotione pulchrior effectus sis? cur non igitur idem in Gymnasio facis, ut postquam audieris consideres, an ex lectione doctior euaseris? cogita quid agant in ludo gladiatorio iuvenes, non enim tantum ad lanistarum ictus ac percussiones celsim punctumque vibratae accedunt sed arrepto rudi ille gladio secum ipsi eosdem illos ictus meditantur, alioqui recte nunquam digladiandi artem perdiscunt, idem igitur tibi faciendum existima, ut non tantum preceptoris uocem attente diligenterque audias sed ab ea statim librum ipsum manu capias, & quae doctae ac praeclara dicta fuerint, in memoriam reuoces, est enim admodum res fragilis, & caduca memoria, cui nunquam satis fidere oporteat. Nam illa etiam quae te rectissime tenere putas, nisi frequenter meditando confirmes, excidere de memoria, atque effluere plerumque solent. quanto igitur illa facilius effluent, quae semel tantum audieris, nisi tecum saepius repetas atque animo uoluas? neque enim sine causa credas a sapientissimo Philosopho Platone pluribus in locis preceptum illud fuisse, ut δ'ισυ; τρις τό καλόν. hoc est bis & ter, quod pulchrum est repetamus. uidebat enim uir ille diuinus, nihil in bonis diuturnum esse posse, nisi quod meditatione frequentissima familiare nobis, & quasi domesticum reddiderimus nulla est enim in nobis scientia, nisi quae per habitum (ut uocant Philosophi) hoc est per diuturnam consuetudinem ita nobis infederit, ut non facile possit ab animo atque e memoria nostra diuelli. uerum habitum ipsum sapientes docent, non ab una tantum atque altera, sed a plurimis atque iisdem frequentatis actionibus gigni consueuisse. Quamobrem hoc primum eius adolescentissime fieri potest, operam in audiendo consumat, & quaecumque memoratu digna audierit, ea uel scriptis mandat, ut cum opus fuerit inde petat, uel quod longe praestantius est, ita meditando memoriae adfigat, ut nunquam amplius elabantur atque haec prima est, atque praecipua proficiendi ratio. Sequitur altera non minus quidem utilis & necessaria, sed longe maioris certe laboris, atque operis, ut scilicet quamplurima legamus. neque enim si audire, quemadmodum ostendimus, multo sit utilissimum, atque necessarium ideo solum ad magnam eruditionem comparandam sufficit sed longa etiam atque uaria lectione opus est, cui tum commode dare operam poterimus, cum ex longa audiendi consuetudine bonos intelligere per nos ipsos authores inceperimus. Qua in re potissimum ea quae plurimum ubique commendatur adhibenda est diligentia. facile enim nisi diligenter aduertamus nos ipsa lectione decipit. Nam ferè fieri solet ut ea frequenter in legendo per incuriam transeamus, quae uotatu multo dignissima fuerant. neque enim quo tempore legimus, facile est, . . .

est, eodem temporis momento, sensum authoris, subiectam materiam, argumentorum inuentionem, rerum & uerborum collocationem, sententiarum grauitatem, uerborum exornationes, exempla, similitudines, ceteraque eius generis dicendi lumina diligenter aduertere. Quamobrem eorum consilium qui præcipere solent, ut egregios authores nequaquam semel enoluisse contenti sumus, optimum esse uidetur, est enim in clarissimorum hominum scriptis id admirabile, ut quanto frequentius ea legeris tanto semper iucundiora tibi uideantur, & in eis plura notata reperias. Itaque cum ad aliquem nunquam à nobis antea uisum scriptorem aggredimur, eam primo quasi per transennam totum percurrere nos iubent, aut si implures distinctus libros fuerit, integrum primo librum legere, deinde, rursus ad initium regredientes, totum eius argumentum animo comprehendere, & qua ratione tractetur, ab eo sigillatim aduertere, ut si quando nobis in eodem aut simili materia genere uersari opus fuerit, quam imitemur paratam rationem habeamus. Sed ut lectio nobis non unam tantum utilitatem præbeat, interea dum legimus, paratum semper habere calamus, mirandum in modum utile est, ut si forte aliquod in legendo dictum occurrat, insignne, nona aliqua locutio, suauis exornatio, sententiæ grauis, illustris amplificatio, notabilis historia, similitudo non uulgaris, præceptum egregium atque id genus cetera accuratissime describantur, & ad communes quosdam locos à nobis antea preparados, tanquam ad nidos, seu fontes suos reducantur unde cum opus fuerit expromi facillime possint, hac sane consuetudine & alias semper usi sunt, & hoc etiam tempore utuntur eruditi uiri, ut ex omni lectionis genere semper aliqua decerpant, quæ ad eruditionem aliquo modo amplificandam pertineant. Nam cui non est auditum Plinij Nouocomensis studium? qui tanto legendi & audiendi ardore flagrabat, ut siue staret, siue sederet, siue domi esset, siue iter faceret, semper aliquid aut ipse legeret, aut alium legentem audiret, cuius etiam illud sapientissimum dictum celebratur. omne perire tempus quod studio non impertitur, hinc igitur cum multa scriptorum milliatam externorum, quam Romanorum perlegisset, nunquam tamen ullum legisse librum perhibetur, ex quo non aliquid notatu dignum exciperet, quippe qui frequenter etiam dicere solebat, nullum esse tam malum librum, qui non aliqua ex parte utilis esse posset. Quod ante illum Plato, Aristoteles Cicero innumerabilesque alij sapientes uiri censuerunt, qui fortunas suas serè uniuersas coemendis libris profuderunt. Nam Plato qui tenui admodum pecunia familiari fuisse dicitur, tres Philolai Pithagorici libros decem millibus denariorum mercatus est, quod tamen ei precium donasse quidam amicum eius Dionem Syracusanum memoria prodiderunt, Aristotelem quoque tradunt libros pauculos Speusippi.

M. AN. MAIORAGII

Philosophi post mortem eius emisse, talentis atticis tribus, qua summa fructu arreorum nostrorum mille & octingentorum, Cicero modo librorum copiam habere possit Cræsum diuitiis superare, atque omnium uicos & prata se contemnere testatur, atque alibi ad Atticum scribens Bibliothecam (inquit) tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris, nam ego comes meas vindemolas eo referuo, ut illud subsidium senectuti parem. tanta erat eis hominibus legendi cupiditas, ut nullam diem maiorem uoluptatem, nullum maius solatium existimarent, itaque nullum idoneum, neque diurnum, neque nocturnum tempus intermittebant, quin etiam tum cum alijs negocijs. distraherentur successiuas quasdam horas ceteris occupationibus subter furari conabantur, ut interim aliquid legere, atque notare possent, quod de Catone Maiore legimus, qui etiam in extrema senectute Græcis erudiri literis uoluit, cuius egregia proles inferior Cato tanta doctrinae cupiditate flagrant, ut ne in curia quidem dum Senatus cogeretur temperaret sibi, quo minus Græcos libros legeret, sed nullus exemplorum finis esset, si singulorum ardens, atque assiduum in legendo Studium, eorum qui clarissimi fuerunt, commemorare uelim. Quare quicumque gloriam eorum, & dignitatem emulantur, etiam industriam & laborem imitari conuenit. Quamuis ego uobis auditores nequaquam auctor sum ut ista ætate iuuenili quoslibet auctores aggrediamini, seruetur ad annos maturiores, hæc uaria ratio euoluant scriptores omnes: qui iam elegantem & politam sibi stylum compararunt, hoc nostræ ætati non conuenit, non utilis est. non est probandum eligendi sunt uobis excellentiores, & in eis insistentium; atque insudandum, ut Romanæ linguæ puritatem, atque elegantiam; que in paucis admodum auctoribus perspicitur, in adolescentia percipiatis, nam nisi ætate ista, uobis ornatam dicendi copiam acquiratis postea (michi credite) frustra laborabit, duos igitur uobis præcipue latinos scriptores, uos (inquam) qui dicendi rationem, & artem oratoriam colitis, eligite Cæsarem, & Ciceronem, duos etiam Græcos Isocratem & Demosthenem, quibus immore, mini, quas imbibatis, quorum singula uerba notetis, quorum locutiones. figuras dicendi formulas ediscatis, quos ita uobis formulares efficiatis, ut quicquid uel Latine, uel Græce pronunciatis, quicquid literis mandatis, id semper aut Cæsarianum, aut Ciceronianum aliquod dicendi genus præ se ferat, aut Isocrateam Myrothecia, aut Demosthenis lucernam redoleat. Nam hi uobis Latini atque Græci scriptores, ad omne fere locutionis genus satis uerberem materiam suppeditabunt, neque ulli unquam omnino uerba deerunt, cui sint Cæsaris, atque Ciceronis familiaria scripta, atque domestica, neque uero incunditate, aut grauitate carere poterit, cui bene notus Isocrates atque Demosthenes fuerit, sed hæc ratio longa eget exercitatione, diurno

Studio

Studio diligenti atque assidua lectione, Quid ergo? dicet aliquis, an alios tot ac tantos authores relinquemus & negligemus, ut his duobus tantum latinis operam damus? imo vero cum quis nostrum iudicio recto uti noverit, & rerum atque uerborum delectum habere. nullum ab eo negligendum esse scriptorem censeo, & eorum præsertim, qui uel Augusti Cæsaris ætate fuerunt, uel eam præcesserunt, quoniam eo tempore Latinus adhuc sermo florebat. Itaque non tantum ab ijs qui iam aliquid profecerunt legi, sed etiam si fieri posset edisci, scriptores illos magnopere uelim. Sed quia non eos omnes in hac præsertim dicendi arte, atque ratione imitari possumus, duos illos quos initio diximus, ut omnium præstantissimos eligamus, quorum in dicendo uestigijs insistamus, quos è manibus nunquam deponamus, quos ediscamus, quos nobis familiarissimos efficiamus, reliquos uero etiam omnes quam fieri potest diligentissime legamus, non tantum imitandi gratia; nisi siquid occurrat egregium, quantum ut solidam nobis eruditionem ex uaria lectione comparemus. Nam (ut ingenue fatear (si quis Cæsarem tantum atque Ciceronem lektaret, alios autem omnes optimarum artium scriptores contemneret, quales ego nonnullos agnosco is certe nunquam inter eruditos enumerari posset quamuis enim elegantem ac politam sibi fortasse dicendi facultatem pararet, tamen si quis diligentius aduertat in eius oratione, nulla uires, nulli nerui, nulla solida doctrina, nulla denique recondita eruditio, sed uerborum tantum ornatorum uolubilitas, & inanis quidam cum iucunditate sonus, perspicietur. Quod sane in Christophoro Longolio quem unum maxime Ciceronianum esse uolunt, apertissime uidere licet, qui non apes è florum succis, mel optimum atque suauissimum conficientes, sed puellas è solis floribus corollas contextentes, inuitatus fuisse uidetur, uoluendum est igitur (ut Fabius censeat) omne scriptorum genus, sed optimis insistentium, nam ex rerum cognitione redundet oportet, & efflorescat oratio, qua non nisi per multorum authorum lectionem comparari potest. Ergo ab alijs scriptoribus doctrinam & eruditionem, à Cæsare uero, atque Cicerone ueniamus, quam quarimus, & exornatam dicendi rationem petamus. Tertia atque ultima studiosi iuuenis cura, illa esse debet, ut posteaquam multa diligenter audierit. multa accurate lektarit, magnumque sibi uerborum optimorum & sententiarum cumulum ex audiendi consuetudine, atque ex uaria lectione, congererit, tum demum omni cura atque diligentia scribere aliquid incipiat, & ad usum atque exercitationem ea deducere laboret, qua prius cognitione perceperit. neque enim eorum labor approbandus est, qui relicta audiendi & legendi cura nimis propere, atque ideo intemptiue sese ad scribendum conferunt, nam eos nequaquam solidos atque integros, planeque perfectos partus, sed inanes (ut Plato vocat) & uisidris quasi uento

M. AN. MAIORAGII

conceptos dicas, emittere necesse est, quam enim eruditionem in scribendo possunt illi promere, qui neque ex auditu neque ex mutis (quod aiunt) magistris longo studio, plurima notarint & licet hoc tempore quorundam hominum, qui se doctos atque eruditos existimari uolunt, scripta uidere, tam inania, tam leuia, tam succi expertia, ut nihil aliud in eis quam uerba reperiās. non reconditiorem aliquem sensum non antiquitatem non doctrinam, non denique aliquid quod a uulgari omnium cognitione abhorreat, hi sunt (ut ait Horatius) uersus inopes rerum, nugeque canore, nam omnino sine rerum plurimarum scientia, uerborum uolubilitas inanis, atque irridenda est. Quid est enim (ait Cicero) tam furiosam, quam uerborum uel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia uel scientia, comprehendenda est igitur prius, multarum rerum scientia, & audiendo & legendo, tum demum eleganter & polite scribere incipiemus. unde enim copiosa, atque elegans oratio prouenire solet? annon a sola sapientia? Nam quod Poeta Venusinus ait, omnino uerissimum est.

Scribendi recte, sapere & principium & fons,
Rem tibi Socratica poterunt ostendere chartæ
Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.

Quin etiam illud esse probabile fatetur orator, quod Socrates dicere solebat omnes in eo quod sciunt, satis esse eloquentes. Itaque nemo sperare debet, aliquid se magna laude dignum conscribere posse, nisi prius multa didicerit. Sed hæc duo sunt ita inter se coniuncta atque conglutinata, ut neutrum sine altero perfectum esse possit, quemadmodum enim nullus diserte loqui aut scribere potest, nisi cognitione ac scientia multa comprehenderit, ita quamuis multa didicerit, audierit, legerit, & non dicendo ac scribendo, sese multum ac diu exercuerit, nequaquam tamen ea que uel optime nouit polite eloqui poterit. Sed quantum sit utilitatis ad dicendi facultatem acquirendam, diuturna atque accurata scriptio, nullus profecto melius atque exquisitius exprimere posset, quam Crassus ille uir eloquentia singulari, dicendi que gloria præstantissimus, apud Ciceronem his uerbis expressit: Caput est autem (inquit) quod (ut uere dicam) minime facimus, est enim magni laboris, quem plerique fugimus, quamplurimum scribere, stylus optimus & præstantissimus dicendi effector, ac magister est, neque iniuria, nam si subitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facile vincit, hanc ipsam profecto assidua ac diligens scriptura superabit. Omnes enim siue artis sunt loci, siue ingenij cuiusdam atque prudentiæ, qui modo insunt in eare de qua scribimus, inquirentibus nobis omnique acie ingenij contemplantibus ostendunt se et occurrunt omnesque sententiæ, uerbaque omnia que sunt cuiusque generis, max. in. eque illustria, sub acumen styli subeant, & succedant

cedant necesse est. tum ipsa collocatio, conformatioque verborum perspicitur in scribendo non Poetico, sed quodam oratorio, numero & modo, hæc sunt quæ clamores & admirationes in bonis oratoribus efficiunt, neque ea quisquam nisi diu multumque scriptitarit. etiam si uehementissime se in his subitis dictionibus, exercuerit consequetur, & qui à scribendi consuetudine, ad dicendum uenit hanc affert facultatem, ut etiam subito si dicat, tamen illa quæ dicantur similia scriptorum esse uideantur, atque etiam, si quando in dicendo, scriptum attulerit aliquid, cum ab eo discederit, reliqua similis oratio consequetur ut concitato nauigio, cum remiges inhibuerunt, retinet tamen ipsa nauis motum & cursum suum intermisso impetu, pulsque remorum, sic in oratione perpetua, cum scripta deficiunt, parem tamen obtinet oratio reliqua cursum, scriptorum similitudine & ui concitata. Quis est igitur uestrum iuuenes qui cum ex his Crassi uerbis intelligat, quanta assidue scribendi utilitas, non omni cura studio, labore, opera diligentia, sese ad plurimum scribendum conferat? nam quamuis initio res admodum laboriosa atque ardua uideatur, postea tamen consuetudine, fit quotidie facilior & planior. Sed illud inter scribendum obseruare diligentissime oportet, ut non quicquid sub acumen styli subit ac succedit, admittatur, multa enim scribenti occurrunt quæ uel leuia sunt, uel à re de qua agitur aliena, uel denique inculta, horrida, lepore omni spoliata, quæ reijcienda sunt omnia, tantumque illa sunt admittenda, quæ causa nostræ primo sint accommodata, deinde quæ cuiusque generis dicendi luminibus distincta sunt, habendus est enim rerum ac uerborum delectus, ut rationes & argumenta quibus causa nostræ confirmetur accurate queramus, & excoqitemus, eoque ordine disponamus, ut nihil alienum à re proposita, nihil (importunum atque intempestiuum à nobis dici uideatur. Sedita inter se omnia colligentur, ut unum quoddam absolutum & elegans corpus omnium membrorum apta compositione, & partium conuenientia conflatur. Verba nero ipsa primo latina sint & polita, & antiquam illam Ciceroniani temporis maiestatem ac dignitatem præ se ferant, deinde splendida, consonantia, grauia rebus denique ipsis accommodata, uerborum compositio plena, & quodammodo rotunda, ut aures ipsæ clausularum numeros, metientes semper expleantur, ne aut non compleatur uerbis, quod propositum aut redundet. oratio tota dilucida, nam (ut ait Aristoteles) prima uirtus orationis perspicuitas est, & quo quisque fuerit excellentior tanto etiam in dicendo facilior esse solet, quod adeo licet apertissimis, Cæsaris, Ciceronis, & Virgilij, exemplis agnoscere, qui cum ceterorum scriptorum præstantissimi, atque excellentissimi sint, & habeantur, omnium etiam (ut perspicuum est) facillimi, atque dilucidissimi sunt. Quamobrem eorum consuetudo, qui sermonis obscuritatem, & ea studiose

M. AN. MAIORAGII

diſe ſcribunt , quæ potius mirentur , aut ſpernant homines , quam æque intelligant irridenda eſt . eſt enim ideo nobis à natura data oratio , ut per eam animi ſenſa dicendo exprimamus , quo fit ut quanto quis apertius & clarius id efficit , is tanto etiam excellentius & loquatur & ſcribat . Sit ergo ueſtra iuuenes oratio , clara , aperta , dilucida , ſed eo tamen ſtudio , atque induſtria elaborata , ut omnes dicendi V eueres , omnes exornationes , omnia Le nocinia complectatur , illuſtris enim illa atque ſuauiſ oratio , concentu quodam atque apta modulatione condita , crebrisque figuris diſtincta mirandum in modum audientium animos delectat . eam autem quomodo , & quibus præceptis efficere poſſitis , ex arte quam docebimus Rhetorica percipietis , uſum autem atque experientiam in ipſius Ciceronis orationibus , quas interpretabimur expreſſam uidebitis . Quamobrem ut aliquando dicendi finem faciam , & ſummatim omnia colligam , optimam in adoleſcentia proficiendi rationem hanc eſſe ſtatuiſmus , ut prima ſit artium profeſſores attentiffime audiendi cura , ſine qua nihil recte percipi nihil clare intelligi poteſt , & quæ nos à magnis , quos alioqui ſubire opus eſſet , laboribus & obſcuritatibus liberat . Altera ut quam plurima legere , atque euoluere ſtudeamus uariasque diſciplinæ percipiamus , ſine quibus nulla poteſt eſſe ſatis exornata , atque laudabilis oratio , & ut eos quos imitari uolumus authores , nobis frequentilectione familiariffimos efficiamus . Tertia atque ultima , ut multum atque accurate ſcribamus , quoniam neque artes optimæ , neque rerum cognitio ad eloquentiam ſine ſcribendi aſſiduitate multum iuuant . Quid igitur ſuper eſt , niſi ut uos rogem obteſterque iuuenes , per ipſas quas maxime colitis , uenerandas atque amabiles Muſas , per exoptatæ à uobis eloquentiæ , pulchritudinem , atque claritatem , per ipſius humanitatis ſplendidiffimum , & maxime ſuſpiciendum nomen , ſic ad hunc locum audiendi mei gratia ueniatis , ut uos modèſtiſſimè gerentes , & ſilentium quod iſtam ætatem ueſtram maiorem in modum exornat , amplectentes ex omni lectione utilitatis aliquid referre ſtudeatis , deinde priuatim ita bonos authores euoluatis & ſcribendo ſtylum exerceatis , ut nullum omnino diem (quod aiunt) ſine linea tranſeatis . Ita fiet ut apertas Muſarum ianuas ingreſſi facili promptoque animo ingenio , Muſis ipſis fauentibus eo ſplendore atque dignitate ab eis reuertamini , ut uos omnes tam noſtrates , quam exteræ nationes , tanquam eximios quosdam ac prope diuinos uiros , magnopere ſuſpiciant & admirentur .

DE AVDIENDI RATIONE, ad iuuenes Mediolanenseis.

ORATIO XVII.



*C*ui non ita pridem Auditores Christianorum Principum discordijs & bellico tumultu percussos uiderem, ac perterrefactos omnium animos, uerebar equidem ne id accideret, quod in huiusmodi temporibus & calamitatibus contingere solere scimus omnes; ut neglecta liberarum artium ac disciplinarum studia desereretur; dolebamque nec mediocriter angebar, post longum temporis interuallum renascentes iam in hac florenti ciuitate bonas literas tam cito temporum iniuria penitus extingui. Nihil enim (ut ingenuè fatear) fiducia, nihil spei, nihil denique erat, fore, ut hoc anno quisquam publice profiteretur. ita uidebam iam prostratas iacere literas omnes serè professores, stipendio suo priuatos, solum Tici-nense Gymnasium, edito publico discipulos auditoresque dimissos ut nullam unquam alleuationem, nullam amplius dignitatem habitura literarum studia uiderentur. Sed uicit tandem prudentissima Senatus auctoritas temporum iniuriam, nolunt optimi parentes uel Martis ac belli feruore fieri, ut penitus intereant. Erigunt in spem præmiorum ac dignitatis professores, memores sunt non minus doctrinam atque eloquentiam quam artem militarem, Reip. conducere. Itaque nullo modo pati possunt, ut hæc Mediolanensium iuuentus ingeniosissima, sine ullo rectore sinemoderatè studiorum, sine duce uiuens, rectissimam uitæ rationem deserat. Quæ sapientissimi Senatus humanitas & clementia, quo præconio quibus laudibus in cælum digna sit. efferrî, quis est uestrum auditores, quin intelligat? Quis non uidet hoc tanto beneficio, tantum Senatui nostro, omnes ingenuarum artium amatores debere, quantum persoluere difficillimū esse uideatur? Reliquū est igitur egregij iuuenes, ut quoniam ad utilitatem uestram, uidetis omnium bonorum diligentiam excubare uobis ipsi non deesse uideamini. Sed hominum sapientissimorum exempla, qui omne suum tempus perdiscendis literis transmittendum esse uoluerunt. uobis ob oculos proponatis, quorum imitari industriam continentiamque maxime debetis, ut eundem, quem optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis ac dignitatis facile possitis. Et quoniam præter ceteros omnes cuiuslibet

bet

M. AN. MAIORAGII

bet nationis adolescentes, vos Mediolanenses ingeniosissimos esse, & literatum appetentissimos, iam pridem cognitum ac perspectum habeo. sed tamen (ut sit) in ista aetate plerisque; uestrum aut ignorare quibus modis id assequantur, quod magnopere concupiscunt, aut apertam ac patentem Musarum ianuam non ingredi. Statui uobis hodie breuiter exponere, qua ratione publice profitentes auditis, plurimum in doctrina proficere ualeatis, ut quemadmodum diligentissimi solent agricolae priusquam semina proieciant terram conscindere, uerpes adurere, silices extirpare, sulcos omni diligentia praemolire, ut quam optime grana foucantur, ita nos etiam uestris animos, si quid in eis fortasse uitij reperitur, prius repurgemus; deinde ad audiendum & percipienda liberalium artium semina, praeparemus, quae fructum cum tempus fuerit uobis uberrimum, & amplissimum afferant. Sic enim facile omnes intelligent, mihi neque industriam neque diligentiam deesse, in eo exequendo, quod magna cum ratione suscepi negotio, & uos cum ad me audiendum congregabimini, non sine magna utilitate quotidie discedetis. adeste igitur aequo animo, & quod sit uestrum officium in audiendo cognoscite. Primum igitur mihi uidetur quales esse debeant auditores, deinde quod eorum sit officium esse dicendum, & quoniam mihi cum eis potissimum sermo est qui iam a priuatis magistris discessere, & publicas tantum lectiones audituri sunt, ij quoniam & facilius & periculosius, peccant a me in primis admonendi sunt, ut assuescant, recte & salubriter admonentibus, obtemperare, est enim quasi propria florentis istius aetatis intemperantia, quae toto impetu fertur ad uoluptates, neque facile cuiusquam imperium patitur, quo fit ut dum se liberos ac solutos id aetatis adolescentes, quia praepatore carent arbitrantur in multo peiores ac perniciosiores pedagogos (ut ait Plutarchus) incidant, hoc est in prauas cupiditates, quae hominem ita commouent & perturbant ut nihil, de bonis moribus, nihil de uirtute sinant cogitare. Itaque iuuenes eos qui iam a praepatore discesserunt, aut doctorum hominum fidelissimis atque amantissimis consilijs parere opus est, aut ipsos per se quae sit optima uiuendi ratio considerare, atque illam omni contentione sequi. Praeclare enim Hesiodus scriptum reliquit, omnium ille mortalium esse optimum. qui per omne uita suae tempus, quae sunt optima per se cogitat, quin etiam illum bonum esse, qui recte consulenti parere studet. Qui uero neque per se quicquam recte sapit, neque rectis obedire consilijs animam inducit, eum & sibi & alijs penitus inutilem esse. Uobis igitur iuuenes siquid unquam egregiam praestare concupiscitis, omni cura ac sollicitudine prouidendum est ne in eorum numero sitis, qui penitus habentur inutiles, quod decens & insaniam facillime fugietis, si praecelaram eam sententiam quae inter septem Graeciae sapientum oracula

sola celebratur audiveritis, quæ iubet ut Deum sequamur, hoc est (ut Platonarchus interpretatur) ut rationi pareamus, quæ sola in nobis diuina est, quæ semper animum ad res honestas à turpibus remocat. hæc est ea Pallas quam apud Homerum Achilles audiendam esse censet, quam prudentissimum uirum Ulysses audire, Socrates prædicabat, quæ à turpitudine semper eum abstraheret, & ad honestatem impelleret. hæc est ea natura, quam se tanquam optimam ducem sequi Cato Maior apud Ciceronem prædicat, cui qui paret à recta uia nunquam aberrare potest. cum hoc diuino numini cæca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, non permiscetur. Quare si eam animi uestri partem quæ mollis est, & rationis expers, quoniam apud sapientes in duas partes animus diuiditur, ita effeceritis ut obedire consilio, rationique possit, maximum ad omnem uirtutem ac disciplinam gradum iam uos parasse intelligetis, cætera enim omnia leuia & facillia uidebuntur. Nam qui apud animum suum ita constituit, ac decreuit, ut nihil aliud quam uir probus esse uelit, is profecto nulla cupiditate, nullis uoluptatum illecebris, ab honestarum artium studijs, ad ocium retrahetur. Itaque mihi dentur ij auditores, quos primum literarum ardor trahat, atque ijs studijs dediti sint, quæ nobiles atque ingenuos deceant adolescentes, deinde qui rationem non appetitum sequantur eos ego nunquam incontinentes, aut temerarios fore pertimescam, in ijs ego nunquam desidiã aut tarditatem uerebor. Testis est enim Isocrates eos multum breui tempore proficere, qui discendi studio atque amore ducuntur. quibus uero consilio ac ratione nihil est antiquius, ij nihil unquam temere, nihil turpiter, nihil inconstanter efficient. Restat igitur quoniam docuimus quales auditores esse oporteat, ut etiam de eorum officio nonnulla differamus quod dum facio queso uos, sicut hætenus fecistis diligenter audite. Nulla est enim mihi credite iuuenes proficiendi uia breuior, nulla melior, nulla præstantior, quam eos qui profitentur reuereri, & amare, deinde quibus de rebus uerba faciant, libenter, & diligenter attendere. Nullo enim modo fieri potest, ut qui professorem non suspicit ex eius terbis utilitatem capiat, quin potius in deteriorem partem omnia contempnor trahit, & quæ præclare dicuntur ea prætermittit, siquid in dicendo titubatum fuerit illud arripit, & memoriæ mandat, Discit enim citius (ut ait Horatius) meminitque libentius illud.

Quod quis deridet, quam quod probat & ueneratur.

Quapropter aliquando mihi præceptorum sortem ac fortunam uenit in mentem deplorare, adeo sunt multi qui sinistro quodam more nihil attendant, quam multa & erudita, & recondita publici lectores asserant, quanta cura & industria lectiones suas amplificent quam memoria & quo ingenio de uarijs rebus edisserant, quo denique labore plurima peruestigent, uerum si quis eo-

M. AN. MAIORAGII:

rum breuiorem aut longiorem in dicendo syllabam, unam pronunciarit, aut si in orationis cursu linguæ non mentis errore parum aliquid appositè dixerit statim imperitum appellant, bonarum literarum ignarum, barbarum nullius frangi hominem, hinc contemptio professorum: quæ pestis usque comitem auditoris inuadit, ut nihil amplius proficiat. Hoc igitur providendum est iuuenes, ut ne uobis in mentem unquam ueniat auctoritatem uestram irridere, quod ita facillimè fiet, si nos per etatem nondum rectè iudicare posse intellexeritis, si cogitetis à sapientissimo Senatu, id est à doctissimis hominibus eligi qui publicè doceant, qui non admitterentur ad tam graue munus, nisi prius eruditionis & doctrine specimen de se præbuisent, si denique putetis neminem esse tam audacem ac temerarium qui nisi multa audierit, legerit, scripserit, annotarit, publicè profitendi munus suscipiat. Postremò si apud animum uestrum ita statueritis, nullum, esse mortalium qui omnia scire possit, aut qui non interdum in re aliqua labatur, sed illius Horatianæ sententiæ memores esse oportet.

Verum ubi plura nitent in carmine non ego paucis

Offendar maculis, quas aut incuria fudit

Aut humana parum canit natura. Hoc enim modo etiam si quando professor uno uerbo lapsus fuerit, quod quis non facit? non statim contemnetis sed potius tanquam parentem amabitis, qui nihil magis cupiat, quam ut uos in omni doctrinæ genere sub eo duce præstantes euadatis, qui dies & noctes illud unum cogitat, quomodo quamplurimum de uobis bene mereri possit. hæc sicuti uestrum in mentem ueniant, non dubito quin ille præceptorem suum maximo sit amore prosecuturus, qui primus est, & maximus ad doctrinam gradus. proxima est audiendi ratio, quæ si diligens fuerit nihil in studijs utilius esse potest. Itaque Demonicum suum Isocrates sapientissimè cohortatur, ut omne suum tempus omnem iuuenilem etatem in audiendo consumat. fit enim ut quæ præceptores ipsi longo tempore laborantes longo studio & industria perceperunt, ea sine labore statim auditores ediscant, quod si bonos & eruditos esse magistros acciderit, non tantum audientes in disciplinis proficiant, sed honestos etiam mores ac probitatem imbibunt, docet enim Theophrastus audiendi sensum ad affectus commouendos omnium maxime pollere. Quippe uariæ cupiditates per ceteros sensus in animum irrepunt, per uisum, per tactum, per gustum, per odoratum, Sed ut ad honestatem ac bonam frugem iuuentus perducatur, una uia, atque una ratio honestis præceptionibus aures imbuantur. Bene autem & sapienter Xenocrates præcepit, ut auribus nostris ab una parte quasdam quasi sepes apponere-mus, ne sædi ac perniciosi sermones ingrederentur, ab altera disciplinis atque optimis Philosophiæ præceptis pateret aditus, nequid eorum qua honestè,

Et, ac salubriter dicantur decidat & evanescat, verum nescio quo pacto contaminatus est, & corruptus in plerisque sensus hic omnium utilissimus audiendi. Nam si quis in foro circulator aut prestigiator meras, nugas, & ficulis gerris uaniores, atque inutiles fabulas recitet, aut si quis Thrafo gloriofus ferociam suam ostendet, & martios furores ac bella percepet, denique si quis, de lautis epulis de meretricijs amoribus, de chorais de tripudijs uerba fecerit, multi statim ad sunt auditores, qui singula notent, qui ex illius fabulatoris ore pendentibus sileant, atque (ut ait Virgilius) arreptis auribus astent. si uero qui de literarum studijs de honestate, de recta uiuendi ratione differat mirum dictu, quam paucos inueniat, qui animum intendant, qui cupidè audiant, qui finem orationis expectent. adeo multi sunt hoc tempore (ut ait Cicero) discum audire malunt, quam Philosophum. Sed nos quasi desperatos istos relinquamus, qui omnis uerè laudis expertes, nihil quod utile sit audire, nihil discere concupiscunt, mihi uobiscum sermo est egregij iuuenes, quos uirtutis ardor excitat, quos dignitatis ac fame cupiditas incendit, quos memoria posteritatis inflammat, qui nihil ocio literatio dulcius, nihil doctrinis amabilius, nihil uirtute formosius intelligitis, uos igitur oportet ad professorem (ut optime Plutarchus docet) non aliter atque sacrum epulum accedere animo uidelicet placido & benigno, ut ea laudetis quæ pulchra, & apposita memoriaque commendatis. præterea beneuolentiam & officium doctoris ametis, cui nihil est potius, quam ut uestram iuuentutem alat, & ad ueram laudem ac gloriam inducat. Hæc est ea modestia quam apud Platonem requirit Socrates, quam tantopere laudat in Thæteto quodam attico iuueni, quem ait ad liberalium artium disciplinas magna cum mansuetudine uenire solitum non aliter atque solet oleum sine strepitu defluere, & merito, quis enim modestum adolescentem & uerecundum, qui freno rationis ætatis feruorem coerceat, & se gerat in rebus omnibus, ut nihil petulanter, nihil improbè, nihil temerè faciat, non uehementer amet? quis non placidos adolescentis mores, & pene maturam in florenti ætate prudentiam exosculetur? quis non eum iuuenem admiretur, qui nulla proteruitatè, nulla petulantia, nulla libidine trahatur ad dedecus? sed ad studium uirtutis & honoris inflammat, nullam iucundiores, nullam beatiorem uitam esse iudicat quam in optimis disciplinarum artibus ætatem contere, an non ille iuuenis amandus? non (ut dicitur) in sinu gestandus, non summis laudibus extollendus? qui omni studio, cura, diligentia, prouidet, nequid omnino committat quod sibi uitio uerti possit, & nihil honestate præstantius esse iudicat. confer huic effrenatum illum & intemperantem adolescentem quem neque ratio, neque existimatio, populi, neque leges sapienter institutæ possunt à turpitudine reuocare, qui spreta religione, contemptis discipli-

M. AN. MAIORAGII

nis eam tantum qua nulla capitalior pestis est, corporis voluptatem sequitur, qua omne consilium ac rationem impedit, qua mentis perstringit oculos, nec ullum habet cum uirtute commercium. quis non uidet, quanta sit inter eos dissimilitudo? quantum laudandus ille sit hic improbandus? neque hæc dico quod quisquam eorum quos ego noui ex uobis hac labe dedecoris sit infectus. Nam ut liberè de uobis quod sentio dicam. multis in rebus Mediolanensis iuuentus excellit, promptum habet ingenium, felicem memoriam, naturam omnibus literis accommodatam, sed unum est quod in uobis reprehendatur, quod tamen est eiusmodi, ut emendari facillimè possit. Nam ut elegantem & ueram similitudinem inducam, quemadmodum Momus ille Deorum reprehensor, nihil in uenere quod reprehensione dignum uideretur inuenire potuit, nisi quod illius sandalium, ut stridulum, nimisque loquax, & strepitu molestum calumniabatur. Quod si Vcnus sandalium illud abiiecisset, nullam omnino Momus ansam calumniandi reperisset, ita ego si uos paulo quietiores, & attentiores in audiendo uideam, tantum inter alios omnes excellere iudicarem, ut etiam ipsi Momo satisfacere possitis. Atque utinam ea mihi dicendi facultas esset ea uis, ea copia, qua uestros animos, ab ijs uitijs que fert adolescentia penitus amouere, & ad unicum benè beateque uiuendi scopum inflammare possem, profecto intelligeritis nihil mihi magis esse in optatis quam ut præstantes in omni genere uirtutis, ad magnum dignitatis gradus aliquando ueniasis. Ponite uobis ante oculos Palemonis exemplum, qui una sapientissimi hominis reprehensione mutatus, ex infami ac perduto Ganeone, maximus Philosophus euasit. Hic enim ditissimus erat Athenis, sed luxu perditissimus adolescens, qui non solum uoluptatum illecebris, sed ipsa etiam infamia gaudebat, sed cum aliquando è conuiuio non post occasum solis uerum matutino tempore domum reuertetur, uino grauis, unguenta redolens, fertis capite redimito, ueste pellucida conspicuus, Xenocratis Academici Philosophi patentem ianuam uidit, itaque scholam eius turba doctorum hominum refertam, cum eo ornatu petulanter intrauit, nec contentus tam deformi introitu, confedit etiam, ut clarissimam Xenocratis eloquentiam, & prudentissima Philosophiæ præcepta temulentiae, lasciuijs irrideret, sed cum inter omnes orta esset indignatio, Xenocrates ipse uultum in eodem habitu continuit ommissaque re de qua differebat, de modestia ac temperantia loqui cepit, qua in oratione tanta fuit sententiarum grauitas, tantum uerborum pondus, ut rescipiscere coactus Polemo primo coronam capiti detrahit, etiam proiecerit, paulo post brachium etiam intra pallium reduxerit, atque ita summa cum attentione, Xenocratis orationem audiens, eam temulentiam ac lasciuiam quam è conuiuio portauerat eloquentiæ uicem coactus deposuit, postremo totam penitus lasciuiam exiit, atque ita unius orationis saluberr-

luberrima medicina sanatus, turpissimam illam uita consuetudinem dereliquit, & tanto ardore ac studio Philosophiam complexus est, ut inter primos breui tempore Philosophos haberetur, & Xenocrati magistro succederet, eoque creditis mentem Polemoni fuisse Iuuenes, eoque animum? sapientissimam Xenocrati orationem audiens, atatis suae labem, & ignominiam apud se cogitaret, equidem eum credo, adeo commotum ac perturbatum amissi temporis recordatione, ut nullo modo lachrymas continere potuerit, atque ita secum tacite locutum. O miseram & infelicem uitam meam, qui florem atatis frustra conteram, qui non intelligam has delicias & voluptates breui dilapsuras, qui non aternitatis dulcedine commoucar. O triste fatum si quidem inglorius & infamis semper futurus sum. ergo Xenocrates in omnium ore uersabitur, Polemoni per ignauitiam tempus peribit? O si pueriles annos recte collocassem, quibus illi negocijs, quibus ineptijs per imprudentiam mihi defluxere? heu sortem iniquam nemo unquam mihi uirtutis speciem ostendit, nemo desidem ac inertem excitauit nemo scientiae pulchritudinem aperuit, sic infelix pupillus neglectus ab omnibus, rerum ignarus turpiter uixi. Sed iam ualeant deliciae, ualeant conuiuia, procul ò procul absint uoluptates, quibus nullum est cum uirtute commercium, en unicum est remedium, toto impetu ferar ad labores, ardentius ac uigilantius literarum studia complectar, nullum me ocium, nullus somnus retardabit. non fames, non sitis, non frigus, non calor ab incepto studio remouebit, ingens enim ut uideo gloria longo labori comitatur. O factum egregium & ab omnibus uobis imitandum Iuuenes. O summe parens & omnium conditor Deus haec uota mea que tibi sanctissime nuncupo fac ut rata sint, fac ut hanc nobilissimorum adolescentium consociationem uirtutum omnium amore flagrare uideam. O felicem ac beatum istam atatem uestram Iuuenes si relictis uoluptatibus, & quaecunq; uobis infamiam possunt ac dedecus apportare, unam honestatem & literarum gloriam ac splendorem amplexi fueritis, quod nescio qua permotus animi diuinatione futurum confido.



CVM MEDIOLANO DISCES- surus esset, ad auditores suos.



ORATIO XVIII.



DIVITURNI laboris Auditores, quo publica quidem utilitatis gratia, sed inutili mihi diligentia, sum his temporibus usus, in hac (ut uere dicam) non satis fortunata ciuitate, sinem hodiernus dies attulit: neque enim post hac ex hoc loco more solito, me quisquam summos auctores Tullium ac Demosthenem interpretantem, atque officio meo studiosè inuigilantem fortasse unquã audict. Decretum est enim iam pridem mihi, quod uos omnes iam audiuisse existimo ciuitatem hanc derelinquere, sedesque alias & uitæ conditiones inuestigare, Quamobrem meas partes esse dixi: uobis hac extrema oratione discessionis meæ causas aperire, simulque ostendere quantum huic ciuitati debeam, quantumque uos omnes colam ac obseruem. Ac primum illud uos intelligere sanè peruelim me non integerrimi Senatus nostri causa qui me, quod quibus facile iudicare possit, & uehementer amat, & certatim beneficijs suis & priuatis, & publicis dignitatem meam amplificat discedere statuisse, sed partim temporum iniuria, partim etiam quodam consilio meo. Nam cum grauissima Senatus auctoritate diligentissime prouisum esset, ut non imperitos iuuentus nostra disciplinarum ferè omnium professores haberet, eiusmodi tempora secuta sunt, ut non iam doctrinæ, sed rei militaris peritis præmia proponere, ac stipendia persolvere necesse sit. Itaque rectissime illi facere uidentur hoc tempore, qui de publicis premijs desperantes, aut priuatam sibi uiuendi rationem eligunt, aut patrijs sedibus derelictis, alias sibi conditiones & prouincias querunt, ubi nec Bellonæ nec Martis nomen audiatur. Nam quis non uidet eo redactam esse ciuitatem nostram, ut non solum iam ærarium omnino sit exhaustum, sed etiam omnium ferè priuatorum domus exinanitæ, quod nisi Deus aliquis ex improuiso apparens (ut in Tragædijs fieri solet, ab impendentibus miserijs eam liberet, uereor ne uehementius etiam affligatur, sed hac ille uiderit qui cælestia maxime procurat, deinde in terris, quæ ad homines pertinent. Ego certe si quis unquam amator patriæ fuisse perhibetur, & qui pro ea in qua natus & alius est Rep. non opes solum ac fortunus. Sed ipsam etiam si sit

opus

opus uitam, profundere paratus sit, ut eam ab imminentibus malis & calamitatibus liberet, ex eorum esse me numero profiteor, qui neque Codro Atheniensi, neque Thebano Menecæo, neque Romanis Decijis Cæsuri sint. Sed cum eum esse Reip. statum uideamus, ut nihil ei neque nostra operante que consilio prodesse, aut opitulari possimus, stultum est in ea diutius commorari, cum præsertim alibi commodius esse liceat, ac non eam potius Teucrici uocem usurpare, quam Tullius ait ad omnem rationem accommodari posse Patria est ubicunque est bene, quod neque male dixisse uideri potest Ouidius:

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor.

Vt uolucris uacuo quicquid in orbe patet.

Hinc illa diuini Socratis sapientissima responsio, qui cū aliquando ciuitatē se esse diceret, interrogaretur, mundanū se esse respondit. Totius. n. (ut ait Tullius, mundi se incola & ciuē arbitrabatur. Quippe nouerat ille Philosophorū præstantissimus, animal hoc prouidū, sagax, multiplex, acutum, memor, plenū rationis & consilij, quem uocamus hominem præclara quadā conditione generatū esse à summo Deo, ut globum hunc totius celi, medium tueretur, quæ terra dicitur, non ut hanc. aut illam tantam partem tenere necessitas aliqua coheret. sed ut omnes terrarum orbis regiones. si libuisset ei, peragrarè posset. Itaque multos accepimus suam rem bene gessisse, & publicam patriam procul, multos qui domi ætatem agerent, propterea fuisse improbatos. Nam qui nunquam à patria sua nunquam discedunt, ū profecto mihi spongij ac Lepadibus, persimiles esse uidentur, quæ quoniam sentire creduntur, à quibusdam inter animalia numerari solent, sed cum ab eo loco, cui semel natiuis testis adhæserint auelluntur non ita multo post intereunt. Quid ergo? non ne Zophytis istis, ut Aristoteles appellat, ū simillimi sunt qui nusquam locorum sciunt, nisi in patria sua uiuere? Atqui longe aliter sensere Pythagoras, Plato, Democritus, Anaxagoras alijque pene innumerabiles Philosophi, qui ætates suas in perpetua peregrinatione consumpserunt. Quid quod ex nobilissimis Philosophis plurimos accepimus, semel patriæ fines aggressos, domum nunquam reuertisse? ita Xenocrates, Creantus, Arcestylas, Lacydes, Aristoteles, Theophrastus, Zeno, Cleanthes, Chrysippus Antipater, Carneades, Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Posidonius, infinitique alij. Quis igitur non hos inuitari potius uelit, quam istos inertes, ac desides, qui tanquam Claudii sutores aut Cochleæ perpetuo domi sedent, neque unquam agelli sui fines egrediuntur? Hæc est medijs fidius res homines libro dignissima, uarias lustrare prouincias ac regiones, celebres inuisere ciuitates, multarum nationum mores ac uitas ediscere, sinus, portus, promontoria, montes, flumina, Marias, Chersonesos insulas, loca denique

M. AN. MAIORAGII

nique quaecunque sunt insignia diligentissime cognoscere, Nihil enim hae prudentia fieri potest ornatus, Quare cum poetarum ille Corypheus Homerus, à quo ceu fonte perenni. Vatum Pierus ora rigantur aquis, Vlysses suam amplissimis laudibus in caelum ferre decreuisset, illum à peregrinatione primo laudauit, ut plurimarum rerum peritissimum ostenderet, sic enim ab Vlyssis nomine quod inscripsit opus inchoauit.

Dic mihi Musa uirum capta post menia Troie

Quimores hominum multorum uidit & vrbes.

& merito? Quid enim fuisset Vlysses si Ithacam illam suam saxulis asperis inhaerentem, tanquam nidum semper incoluisset? Quid Alexander Magnus si Macedoniae fines unquam esset aggressus? Quid Democritus, nisi obscurissimam Thraciae Ciuitatem Abderam patriam suam reliquisset? Quia Diogenem Cynicum agnouisset, si perpetuo Sinopenem in qua Ciuitate natus erat. incoluisset? Anacharsis non in Scythia sed Athenis cognitus est. Tarquini (Priscus non in patria sua, sed Romae Regnum adeptus est. Hercules etiam ut ad fabulas ueniamus) non Thebis Beotijs neque in Graecia tantum, sed in extremas occidentis partes progressus, atque erectis ibi duabus columnis sempiternam gloriam, ac diuinos honores acquisiuit, Saturnus à sedibus paternis expulsus à filio, non tantum regnum in Italia sed etiam diuinitatem adeptus est, stultum est omnino atque inane uotum eorum, qui sperant in perturbata patria atque etiam in tranquilla, & quietam multum excellere posse. Scitum est enim ac vulgatum illud & euangelio neminem esse prophetam acceptum, aut honoratum in patria. Nam qui ciues, tam benigni, tam comes, tam candidi reperiri possunt, quibus non illud Ephesiorum elogium placeat, de quo scriptum esse dicitur apud Heraclitum Physicum de Principe Ephesiorum Hermodoro, quem cum ciuitate expellerent ita locuti sunt. Nemo de nobis unus excellat, sin quis extiterit alio in loco & apud alios. Ita est profecto nemo est qui non uelit ciues suos apud exteras nationes esse quam florentissimos, & celeberrimos praesentes uero cum in aliqua re uident excellere, uel eis inuident uel aliqua ratione conantur expellere clarissimus fuit superior Africanus, dum in Hispania, dum in Africa dum in Asia bellaret, dum Panorum impetum, Annibalis crudelitatem, Antiochi temeritatem, à prouincijs Romanorum, à Manibus patrijs, à socijs atque amicis propulsaret, sed cum Romae in toties conseruata, & uictorijs ac triumphis illustrata patria cepisset immorari, plurimis calumnijs, & iniustissimis accusationibus exagitatus, furoritamdem ciuium cessit, & in uilla sua Linterni mortuus, Sepulchro suo tale iussit Epitaphium inscribi: ingrata patria ne ossa quidem mea retines, Quid AEmilianus Scipio huic uirtute similis, rerum gestarum gloria maior, quo de-

maximo splendore, quanta dignitate, qua celebrare fuit in Africa dum Car-
taginensium Romani Imperij pertinacem amulam expugnaret ac penitus dirue-
ret: quae post hac iurata admiratione dum in Hispania Nemausiam decem
annos obsessam à Romanis radicibus euelleret, tamen domum reuersus pro-
pinquorum suorum insidijs interfectus est, Tempus mehercule citius quam
oratio deslceret si de Themistocle, Alcibiade, Miltiade, Cimone, infimi-
busque alijs commemorare uelim, qui de patria sua bene, uel potius optime
meriti tamen cum apud exteras nationes summam gloriam et honorem ade-
perisissent, à ciuibus suis maximas iniurias perpeffi sunt, Sed nemo uestrum
existimet, me hac ea de causa recensere, ut aliquem à patrij salute defen-
denda ac tutanda deterream, hoc enim omnino sceleratum acque impium es-
set, cum ut nobilissimorum sententia, Philosophorum est. magis patria quam
parentibus, ac nobismet ipsis debeamus, uerum ut ostendam non debere
quonquam nimium dolere aut cruciari, si dignitatem suam in patria diuini
obtinere non possit, neque multum iniquo ferre animo, cum ab ea fuerit si-
bi recedendum, At dicit fortasse quispiam, quid est quod tu de ciuibus tuis
conqueraris, quasi uero non ego iam initio proposuerim me hodie uelle de-
clarare quantum ciuitati debeam, tantum enim abest ut quicquam ego de
Mediolanensibus uiris conquerar, ut etiam eos omnes diuini prope laudi-
bus exornare contendam, et tantum eis me debere libentissime fatear et
agnoscam, quantum persolvere difficultimum esse uideatur. Neque fuit aliud
causa quae me impelleret ad hanc habundam hodierno die coram uobis oratio-
nem, nisi ut hac extrema uoce uita de hoc uobis quantum facultas mea fer-
ret, restaram apud animos uestris relinquerem meam erga uos omnes in
credibilem beneuolentiam, uel potius pietatem, ut Mediolanensium ci-
uium, ut sapientissimi Senatus, ut principum nostrorum immortalia erga me
beneficia praedicarem, ut omnium nobilium uirorum propensam in me uolun-
tatem exsoluerem. Nullus enim fuit iam ualens annis (ut arbitror) ex ordi-
ne meo, cui magis faueret, hac uniuersa ciuitas, quam mihi, cuius rei de-
fectus ubi sunt omnes, quae hac adactere solent. Cum enim adhuc essem igno-
tus plurimis propterea quod quinque perpetuos annos dedita opera studia
mea occultarem, amplissimis praemijs nonnulli me ciues inuitarunt, ut filios
suos erationdos susciperem, quod cum ius granate fecissem breui tempore
tanta nobilissimorum adulescentium ad me multitudine confluxit, ut uix on-
ri sustinendo sufficere possem. Subsecutum est postea tempus, quo de ami-
conum consilio ac sententia publice legendi prouinciam à Senatu petere sum
aggessus, Disidoni quam faciles in fauorem meum totius Senatus animos in-
ueni? quam paratos ad amplificandam dignitatem meam? quam promptos

M. AN. MAIORAGII

ad mihi gratificandum, qua comitate, quo vultu, qua hilaritate me excipiebant? uerè hoc iurare possum Auditores, à nemine me penitus carum, qui publici consilij sunt auctores, non modo non repulsum tulisse, sed ne asperiore quidem uerbo, me unquam appellatum. qua in re non mediocre animo capi uoluptatem. cum longè maiorem apud sapientes, uiros de me conceptam opinionem reperissem, quam unquā non modo sperassem, sed ne cogissem quidē publice capilegere. quid relictum est à principibus nostris, quod ad augendam & illustrandam gloriam meam pertineret? ipse nostri Senatus princeps eximius Philippus Saccus, quem amplitudinis & honoris causa nomine iam senio confectus, multis ex ordine Senatorio comitantibus, orationi nostrę prima interesse uoluit, grauissimumque mihi testimonium eruditionis ac doctrinę plurimis audientibus reddidit. quod item alij multi doctissimi homines approbarunt, quanta uero fuerit auditorum mihi semper frequentia, non opus est ut ego commemorem. nos ipsi testes estis optimi. Opinietiam quod mirum sit omnibus cum domi meę discipulos exercerem in declamando, multi Senatores Iurisperiti, medici, multi denique Principes ciuitatis aduentitabant cum ut pueros, quibus nihil fieri poterat festinus audirent, tum etiam ut honori meo uelificarentur. Quid quod etiam magnus hic noster princeps Alphonsus Aualus humanissimus, & clementissimus, qui non minor apud Carolum Quintum Imperatorem Augustissimus habetur, quam olim apud Alexandrum Macedonem, Ephesiu, apud Sympionem, Lelium apud Octavianum Augustum Agrippa, nos domum suam intravit & apparatus munificentissimo ac regio, cum discipulis nostris exceptus ut Terentianam Eunuchum eos agentes audiret. Omirantanti Principum modestiam, ò predicandam facilitatem. His igitur tot ac tantis affectus honoribus, quid cause est, cur non omnes ciues Mediolanenses. uniuersum ordinem Senatorium, omnes principes nostros, totam denique ciuitatem uobementer amare, colere, celebrare debeam? Nam quicquid honoris glorię dignitatis, amplitudinis adolescentium moderator assequi potest id ego sine controversia, uel inuidia teste sum in hac urbe consecutus. Nihil est quod amplius addi possit, ad meam in hac arte dignitatem. Itaque nunc alio mens aspirat, & altiora concupiscit, maiora quedam tentare animus est. Video Grammaticorum, que summa est, si cum aliarum liberalium artium gloria conferatur, tenuissimam ac minimam esse gloriam, labores uero plusquam Herculeos, uideo nullum esse genus uitę magis molestum, ac turbulentum. Video denique non esse mihi tam speranda maior laus, in hac arte, quam uerendum ne quam hactenus acquisiui, si quid de summo labore ac diligentia amifero, fortassis amittam, com hoc uereor, tum illud etiam non mediocre

ORATIONES. IIII

*ter pertimesco . ne Respublica nostra propter hos belli tumultus qui iam pridem vicinis in regionibus excitantur , grauius perturbetur . Sed absint omnia mala . Bene omnino , bene inquam , sperandum est his praesertim tam egregijs & sapientibus ducibus , ac principibus nostris , qui nunquam cogitare cessant , & omni diligentia providere qua ratione fieri possit , ut nequid Respub. detrimenti patiatur . Nos uero quo maximus ardor mentis , & re-
 fta (ut opinor) ratio trahit proficisci decreuimus . & sacrosancta Philosophiae legimusque Christianorum adyta perscrutari . quo nullum aliud hominibus à Deis immortalibus maius donum concessum est . haecenus praepceptoris partes sustinui , posthac me discipulum diuinarum , atque humanarum rerum peritorum fore profiteor ; longè enim praeclearius esse statuo Philosophum ac Theologum esse infimum , quam Grammaticorum summum , nam si hac in parte uelim orationis uela tendere , & ostendere quanto sit excellentior , uel mediocris Theologiae cognitio , quam exquisita Grammaticarum doctrina facile probare possem omnibus consilium meum , sed non faciam sinam plerosque collegas meos errare , & suum unicuique (quod dici solet) pulchrum esse . Non enim me latet multos fore qui me imprudentem & nullius consilij uirum appellent , qui cum in hac ciuitate possim magno (ut ipsi putant) cum honore , & lucro more solito uersari , malim tamen longè minori cum dignitate alibi uiuere . Ac me quidem Auditores , si nihil hac hominum de me existimatione moueri dicam , mentiar profecto , non enim mediocriter me perturbat , sed tamen nihil erit unquam tam graue , quod ab hoc me proposito dimouere possit . uideo enim quasi ea quae oculis cernuntur hanc uitae commutationem , & utilissimam , & honestissimam mihi futuram . Res-
 stat (ut quoniam explicui uobis omnem consilij mei rationem , nos orem , atque obtester incundissimi auditores , ut quem ego semper erga uos animum habui , atque etiam hoc tempore labeo eundem erga me uos habeatis . En uestrum Maioragium , uobis totum deditum , uestri auarissimum , laudis uestra cupidissimum , qui ubicunque fuerit modestiam uestram , uestros amabiles mores summum ingenium uestrum , probitatem , honestatem predicabit . Eo qui nos parentes uestros , fratres , propinquos , amicos , uestra , denique omnia , magis quam se , quam uitam propriam amat . en qui perpetuo paratus erit , quibuscunque rebus poterit , uobis gratificari , qui uestri memoriam summa cum beneuolentia semper retinebit , qui nos caelum summis laudibus semper seruet , qui uestram nobilitatem & morum integritatem magnis extollet praecomijs , ubicunque uester hic erit Maioragius , ibi quotidie Mediolanensium laudes personabunt . nos spero ita gesturos , quemadmodum haecenus fecistis , ut meis laudibus dignissimi esse*

M. AN. MAIORAGII

addeamini, quod quidem facillimè præstabitur, si literarum gloriam, cuius maiores nostri semper appetentissimi fuerunt, etiam nos omni conatu vestro complexi fueritis. Illud in extrema orationis meae parte, de me vobis polliceor ac spondeo, sit Deus ipse qui cuncta videt, mihi testis, me quibuscunque in regionibus fuero, Mediolanensem inuentum, quantum facultas mea tulerit, libentissimè futururum, facturumque ut omnes intelligant, me ciues meos, præcipuo quodam amore singulari benevolentiaque profectum qui.



115

DE PRÆSTANTIA LITERARVM,
ad Senatum Mediolanensem; quam
primam habuit, quo tempore
publicè docere cœpit.

O R A T I O X I X.



M propter egregia Principum nostrorū industria, & singularem in Rep. gubernanda diligentiam, vestramque in primis fidem, atque integritatem Patres Conscripti, bonis viris & industrijs spem dignitatis uberimam, prœmiaque amplissima, & ad opes & ad magnificentiam proposita esse viderem, ijs vero qui se vitiorum illecebris & cupiditatum Lenocinijs deditissent, non omnem solum honoris viam interclusam, sed etiã dedecus & ignominiam, subeundam esse maximam; eam mihi vivendi rationem ab inenite grato suscipiendam censui, ut in hac optima Rep. in ocio literario, quo nihil dulcius, aut iucundius est, cum dignitate esse possem. Nihil enim omnino videbam in quo ego maiori cum laude veruos omnes atatis industrieque meae contenderem, aut in quo magis huic civitati prodesse possem, quam si omnes undique literarum & ingenuarum artium sterculos, ex amantissimis doctissimorum hominum vivetis carpens atque delibans liberis vestris impertirem, Ac me quidem diu laborantem prœmiumque laborum meorum, nullam aliud quam laborem gloriamque expetentem, diuturna spes ac expectatio, non sefellit. vere enim dicam quamvis timide propterea quod intueor, coram hac lumina atque ornamenta Rep. sic à bonis omnibus coli, sic observari me video, ut multo plura quam ego non modo optare inquam ausus fuissens, sed ne cogitare quidem potuissens me consecutionem esse existimem. Vos mihi certatim charissimos liberos, unicam spem vestram, omniprium ludium aperuissens in disciplinam tradidistis. vos me incundissimam consuetudine ac familiaritate vestra dignum censuistis. vos me quamvis ætatem videretis, hoc amplissimo publicè legendi munere libentissime decorastis, Quare merito ingratisissimus esse videar, nisi istam vestram tam propensam, in me voluntatem, tam incredibilem humanitatem tam liberalem animam, non ubique predicem, non extollam non omni studio meo dignum putem,

M. A. N. MAIORAGII

putem, sed nihil est (mihi credite) P. C. quod quisquam de me, aut de mea possit industria dubitare. Ego enim a pueritia & literis omnibus deditus, & vocē doctissimi præceptoris eruditus & sapientissimorum virorum exemplis admonitus, & ipsa denique natura impulsus, cum primum per ætatem quid optimum atque expetendum esset, potui cognoscere, semper illud quantum facultas mea tulit amplecti studui, nec ullam unquam per socordiam atque ignaviam rei bene gerendæ tempus amissi, nunc uero cum ad hanc honestissimam provinciam uestra liberalitate atque beneficentia delectus accesserim, beneficium equidem maximum à uobis accepisse me fateor, cum occasionem mihi pulcherrimam oblatam esse uideam, pro multorum civium liberis atque adeo tota huius ciuitatis iuuentute, & uigilandi, & laborandi, Itaque maiori mihi quam antea studio, maioreque diligentia opus esse intelligo ut multorum expectationi quam de me concitavi, aliqua saltem ex parte respondeam, vos uero P. C. sic existimare, ac uobis ipsis persuadere debetis, totam me profectus mei spem, honoris adiumentum, studiorum præsidium, in amplitudine uestra collocasse, uobis fretus hoc cum maximo uestro beneficio negocium suscepi, uestra autoritas uirtus integritas fecit, ut non uererer pene uiribus meis imparonus aggredi, quod tamen non dubito quin auxilio uestro facile perlaturus sim, uos enim uniuersos literarum cultores & ingenuarum artium professores, plurimum obseruatis, uos studiosam omni conatu atque auxilio iuuentutem subleuatis, uos denique nullam penitus uirtutem, diutius iacere sustinetis. Et quoniam me tam erectis animis summam cum attentione auditis, utar ista benignitate uestra, & de studijs humanitatis ac literarum, quibus uos cum in eis plurimum excellatis, etiam filios uestros omni diligentia incumbere & nihil aliud quam de illis cogitare desideratis, paulo dicam liberius, ut hos adolescentes, & qui nobiles sunt, ad maiorum suorum imitationem excitem, & qui ingenio & uirtute nobilitatem consequi possunt, ad eam uitæ rationem in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt ingrediendam adhorter, quod dum facio quæso uos P. C. quamuis hæc ad uos oratio, parum aut nihil potius pertinere uideatur, tamen quoniam me presentia uestra decorare uoluistis, bona cum uenia audiat. Hæc enim res iuuentuti ad discendum præclarissima, neque mihi perdifficilis ad docendum. Nam qui nihil in uita penitus expetendum putat, nisi quod sit cum laude atque dignitate coniunctum, eum summa ope niti ceet, ut ea complectatur quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrii nisi industrii consequi non possunt, tantoque uehementius literarum studijs incumbat, quanto ea præstantiora, & utiliora cæteris omnibus studijs esse planum ac manifestum est. Nam per Deos immortales quid humano generi datum est à providentia maius aut clarius quam studia literarum? quid honestius?

nestius? quid dulcius? quid quod magis ac sublimem animam deceat, quod magis à vitiorum sordibus, & effrenatis cupiditatibus, possit humanum mentes ad virtutem ac honestatem subleuare? Ac mihi quidem de his studiis sepius cogitanti ac pertractanti venit in mentem admirari summam Dei immortalis beneficentiam, & benignitatem incredibilem, qui primo nos hoc munere tam eximio literarum beare uoluerit deinde cognitionis ac scientiæ desiderium nostris mentibus inspirarit, neque enim ullus mortalium inueniri potest, qui natura ipsius instinctu scire non desideret, unde factum est ut assidua mentis agitatio quæ nunquam in quiescit, tot ac tam varias disciplinas atque scientias excogitauerit, quibus animam si quis ita excoluerit ut excellat, quasi deus aliquis interris, in summa omnium est admiratione, ab omnibus, obseruatur ac diligitur. Hæc est una uiam (mihi credite) & laudis, & dignitatis, & honoris, bonis artibus ac disciplinis animam conformare, nullus est animi cultus sanctior, nulla occupatio liberalior, nullum otium uacantius, nullum studium præstantius; Quis enim ignorat studio literarum fieri ut scire possimus quid maiores nostri. quid extera nationes, quid omnis antiquitas gesserit, aut dixerit? Age uero nomen literis docemur perfecte loqui, politè dicere, ueri ac falsi cognitionem habere, cælum, maria, terras intelligentia permeare. totius naturæ uim & rerum causas cognoscere. priuatas domos regere, Respublicas administrare. uictoria propulsare, mores emendare, bellorum sedare tempestatem, pacis seruare tranquillitatem? Prob Diu immortales tantum ne fructum tam amplum, tam immensum; non toto pericore capiamus? non remis (ut aiunt) uelisque petamus? non manibus pedibusque teneamus? Quod ingenium tam acre, tam sublimè, tam uarium; tam secundum quis tantus eloquentia torrens inueniri potest, qui literarum studij præstantiam, atque optimarum artium amplitudinem possit oratione comprehendere? obsecro uos per Deos immortales. P. C. date mihi hanc ueniam, ut liceat orationi meæ in hoc quasi dicendi campo suo quodammodo iure pariter exultare. Atque utinam ea mihi factus esset orationis, qua rei magnitudinem dicendo possem assequi, cum uos omnes hæc uerba mea uideam tam humaniter ac diligenter audire, uestra ista gloria P. C. erumpet enim ex me uera uox, & dicam audacter, coram manifestissimo Senatu (quod sentio) uestra ista tam egregia, tam excellens, tam omni laude ferenda gloria qua proximè ad Deorum immortalium dignitatem acceditis, omnino iaceret in tenebris, neque diuinum illum fulgorem suum explicari posset, nisi literarum lumen accederet. tot facta memorabilia domi, militiaeque tot res gestæ, tot diuinationes, tot prælia, tot triumphi, tot imperia, quæ maxima cum laude celebrantur, iam pridem in eternam obliuionem concessissent. Quis ex tot egregijs & probatissimis uiris, ex tot fortif

M. AN. MAIORAGII

fortissimis Imperatoribus, qui maiorum nostrorum ætate, & præcis illis temporibus floruerunt hoc tempore nosceretur; nisi sacratissima literarum monumenta existerent? unus esset omnis labor nobis, uana spes omnis posteritatis, uani tonatus, uigilia cura, sollicitudines, occideret uicium corpore rerum omnium gestarum memoria, nulla laus esset homini rebus post cineres, nulla gloria; quam unam mercedem laborum ac periculorum suorum uirtus maxime desiderat. litera sola rebus præclare gestis immortalitatem donant. litera tanquam smaragdi pretiosissimi, summo ac perpetuo uirent. litera sunt fidelissimæ uitæ duces, uirtutum indagatrices, expultricesque uiciorum, litera sunt domine rerum, quibus persuademus, quibus afflictos consolemur, quibus cupiditates iracundiasque restringimus quibus iuris, legum, arbitrium, societate deuincimur, quarum maiestate omnia uitæ ac fortunæ ornamenta decorantur, litera sunt lumina ueritatis, uicendi magistræ, uincite ueritatis. Iam uero litera in omnibus negotiis, & rebus agendis, maximam solent hominibus asserere prudentiam, dum nobis ob oculos clarissimorum uirorum exempla proponant; dum inuestigandi ueri desiderium inspirant, animi, utque mentis agitationem excitant, omnium uirtutum uiam per scientias aperiunt. nec minora nobis ad infirmitatem adiumenta præbent, religionem enim docent, pietatem in patriam in parentes, in liberos, in amicos concordiam, fidem, constantiam, uitæ summamionem ac fortietatem: Quid ad animi magnitudinem quantas in nobis fauces accendunt? ut labores ac pericula toleremus, uilium rerum contemptione, magnam appetentiam ducamus placibilitatem, clementiam, abstinentiam, complectamur, Ad modestiam autem ac temperantiam. uel inuidios pene dixerim homines litera trahunt, cum toties libidinum eradicationem inculcent, uigilantiam sobrietatem, rerum omnium modum. sed quo rapimur amore literarum? Pro Deum asque hominum fidem. uideo literis calum etiam ipsum aperiri, æternam uicinis nostris felicitatem condonari, uideo per literas tantam nobis industriam, tantum mentis acumen tantam solertiam inspirari, ut caelestes etiam globos cognitione penetremus & quasdam ibi naturas, ab omni mortalitate separatas esse intelligamus, quarum summa sit ratio sempiterna, quam eandem mentem sapientiamque perfectam, & Deum appellamus, omnium rerum qua sunt ei subiecta, conditorem procurantem caelestia maxime; deinde interris, ea que ad homines pertinent, præ ætæa nouem orbibus conuexa esse omnia quorum in infimo Luna per tristes tenebras, pauidasque umbras feratur prorsus horrida, & tenebricosa, nisi Phæbi radijs illustretur, cuius mutabilitate. maria nuda exurgant, nunc refluxendo deprimentur. Supra Lunam æterna esse omnia, infra nihil nisi mortale & caducum præter animos nostros, qui Dei beneficio

tio sunt immortales, inter se coniuncta esse rerum elementa concord. discordia, qua vicissim generentur & corrumpantur, ita ut vicissitudine quadam omnia renouentur. nouimus per literas que sit uentorum tonitruum, pluuiorum causa, que terrestrium, aquatiliu, uolucru amphibioru animalium natura sit, qua ratione fieri possit, ut certis momentis, atque eo semper tenore tempora decedant, cur nunc annus, odorum suauitate, qui affiantur è roris ac floribus, & camporum amenitate, uernet, nunc maturos fructus afferat, nunc horrida tempestate teneatur: O iucunda natura contempla tio, O mira rerum spectacula his ego rebus pascor, his delector, his perfruor.

Falices anima quibus hæc cognoscere primis

Inque domos superas scandere cura fuit.

Nihil est in terris, nihil in mari nihil in celo, nihil denique in uniuerso mundi ambitu, quod homines animo non inuestigarint, mente non penetrarint, ingenio non comprehenderint, eloquentia non exornarint, & inclitis literarum monumentis non prodiderint. Itaque nemini dubium esse potest, quin litera sint omnium rerum pulcherrimarum quasi preciosissimus quidam Theaurus. Nefas est (meo quidem iudicio) credere, literas quibus nihil excogitari diuinis potest, aliorum quam Dei immortalis inuentum fuisse. scribat mendax Græcia quicquid uoluerit, fuisse quodam olim in Aethiopia populos, qui mortalium primi literas inuenerint, à quibus eas Aegyptij, qui Aethiopiae coloni fuisse dicuntur, postea sumpserint, moxque ab ijs, qui ex Thebis Aegyptiacis migrauerunt, in Phenicam fuisse delatas. Vnde Cadmus Agenoris filius earum usum in Græciam deportarit, deinde successu temporis Euandri matrem Nicostratam qua eadem & carmæta dicta est, eas in Italiam aduxisse, uel quod apud Platonem legimus Aegyptium quendam de monem nomine Theuth literarum fuisse repertorem. Ut uolet quisque accipiat ego tamen Iosephi non ignobilis Historici, de hac re sententiam uerissimam esse iudico, is enim scriptum reliquit. Adami filium nomine Sethum literarum usum habuisse & in duabus eum solomonis, celestium rerum disciplinam, quam scilicet ab Adamo patre, didicerat conscripsisse. qua si uera est sententia curiam dubium esse potest, quin literas à Deo primus omnium parens Adamus acceperit, & filius Sethum quem post Abelis mortem unice diligebat eas docuerit? sunt igitur litera præstantissimum Deorum immortaliu munus, quod eius rei gratia mortalibus traditum est, ut noster animus in hoc mortali corpore, tanquam obscuro quodam carcere penè uiolenter inclufus splendorem illum pristinum diuini luminis recuperet, & rerum omnium diuinarum, atque humanarum cognitionem acquirat. Ad hæc ut per literas, & quid superiori tempore gestum esset recordemur & quid in præsentis gerendum sit intelligamus, & quid postea sit futurum præuideamus,

M. AN. MAIORAGII

vt per literas omnis uitæ communitas contineatur, vt nullum commercium inter mortales, nullus contractus non pax, non bellum, non inducia sine literis sanciantur. sed nimium multa de re minime dubia loquor. Quis est enim qui nesciat, nihil esse tam excellens, tam sanctum, tam religiosum, quod merito possit cum scientiarum cognitione comparari? quod cum agnouissent, illi antiqui prudentissimi ac sapientissimi uiri, quorum gloria disseminata in orbis terræ memoriam sempiternam, nullam unquam tempus ab ijs studijs uacuum esse sinebant, & quo maiorem atque altiore dignitatis gradum obtinebant, tanto ardentius ad percipiendas disciplinas inflammabantur. neque hoc solum sed etiam literatos omnes omni studio & honore prosequerentur. Nam cui non auditum est Augustum Cæsarem summum orbis terrarum Monarcham, summum etiam ingeniorum ac literarum fautorem extitisse, & liberalibus studijs adeo deditum, ut nulla omnino diem pretermitteret, in quo non aliquid aut legeret, aut componeret, qui quamuis præclare intelligeret res gestas suas immortales futuras, nec ullo modo fieri posse ut iniuria temporum nominis sui fama intercideret, nihilo tamen minus etiam ex literis querebat. Quid huius pater, & adoptione Iulius Cæsar? nonne sicuti bellica gloria, maiores omnes superasse ita etiam eloquætiæ palmam arripuisse uidetur? ut uni Ciceroni cesserit, ceteros omnes longo interuallo post se reliquerit. Atque hunc etiam doctorum hominum, ita studiosum fuisse accepimus, ut omnes liberalium artium professores, ciuitate donauerit. Iam uero Scipiones duo belli fulmina, superiorem & inferiorem africanos, ambos Panorum & Hispaniorum debellatores, ita doctrinæ cupidus fuisse legimus, ut ille superior, cum Africa ruinam uolueret, inter difficillimi belli mollitiones, & apparatus, bonarum artium studia non pretermitteret, sed Philosophorum Scholas crepidatus, in Sicilia frequentaret. Hic autem posterior Aemilianus, etiam Poeticæ studiosus fuisse fertur, ut Terentium comicum, qui cum familiarissime uiuebat, in conscribendis comedijs plurimum adiuuasse dicatur. Quid autem Catones duos commemorare, Censorium & uticensem sapientissimos uiros? quos constat senes admodum operam dedisse literis, & adeo flagrasse dicendi cupiditate, & ille superior Censorius annum natus, sextum & octogesimum, iuuenili tamen animo in discendo persisteret. Uticensis uero in ipsa curia dum Senatus cogeretur grecos libros lectitabat. O uerè sapientissimos homines quos à colendis his literarum studijs, quæ omnium utilissima esse intelligebant, nullum unquam tempus abstraxerit, nullum negocium, auocarit, non denique ætas iam ingravescens retardarit, Age uero quid de Anaxagora Philosopho dicemus? qui patrimonium amplissimum amicis suis largitus est, ut libcrius Philosophiæ uadere posset? Quid Democritus Abderites cuius pater adeo diues fuisse dicitur,

tur, ut epulum Xerxis Persarum regis exercitui dare potuerit. nonne discendi gratia tot ac tantis spectis diuitijs, patriam deseruit & diuersas mundi regiones peragrauit? Nec mehercle Megarensis Euclides silentio pratermittendus est, qui usque eo discendi cupiditate flagrauit, ut uel capitis periculo, sumpta muliebri stola, noctu Athenas quod Megarensibus erat capitale, commearet, ut Philosophantem Socratem audiret. Quantus autem fuit Cleanthis ardor in literis? quanta industria? qui cum usque eo mendicitate prameretur, ut ne cibi quidem facultas suppeteret, nocturno tempore ad aquam è puteis hauriendam operam suam locabat, ut eo saltem quaestu inopiam sustentaret. unde etiam uulgo phreanteles appellatus est. interdum uero principem Stoicorum Zenonem audiebat. Quid uero dicam quantam obscurissimis hominibus, & humili loco natis, gloriam asferre soleant literæ? Quis Melesigenem, Homerum ex ignobili genere, imo potius ex adulterio, & in certo patre natum agnosceret nisi Poetica illa diuina, per eum quasi quaedam immortalitatis incunabula recepisset, & ad summum quasi perfectionis gradum processisset? Quis Ennium Rudem hominem natum sciret, nisi per doctrinam ad hominum existimationem dimanasset, quem superior Africanus adeo charum habuit, ut eum & ciuitate donarit, & sepulchro suo constitui iusserit. Quid Socratem Phenarete matre obstetricæ, & Sophronisio patre Marmorario natum commemorem? qui non nisi propter singularem & admirandam philosophiæ scientiam ad tantum gloriæ lumen euasit, ut nullus unquam fuerit, non solum hominum consensu sed etiam Apollinis oracula sapientior. Euripidem uero quis ignorat non generis excellentia, sed doctrina uera nobilitate inclaruisse? cuius matrem Clito ferunt olera solitam fuisse uenditare. Iam uero Demosthenis patrem cultorium uenditorem fuisse memoria proditum est, & quid hoc oratore nobilius, aut clarius? ut intelligi facillime possit, ueram gloriam in literis & doctrina positam esse. non in fumosis maiorum imaginibus. Quid Aeschinem tympanistriæ filium Demadem piscatorem, Anacharsim Tartarum, Aesopum, & Epictetum Stoicum ambos seruos, Lucianum Syrum, Lapidam. Quid innumerabiles alios commemorem? quorum genus obscurissimis ignobilitatis oppressum tenebris, fulgentissimo literarum splendore fuit illustratum. Sed neque tempus, neque latera, neque uox sufficeret, si minimam eorum partem quorum in mentem exempla mihi ueniunt, commemorare uelim, quare mihi modus potius, quam copia querendus est, cum præsertim huc me cursus orationis, non uoluntas mea detulerit. Incredibile dictu est P. C. quam sæpe mecum admirer antiquorum hominum studium, & diligentiam in perquirendis, & memoriæ prodenda disciplinis, quos non fames, non sitis, non frigus, non immensa pericula retraherant, nihil erat tam arduum nihil tam difficile, nihil

M. AN. MAIORAGII

tam periculosum, quod discendi desiderio non adirent, omnia loca peragrabant omnes regiones in quibus aliquid egregium, & cognitione dignum percipere posse confidebant, quin etiam cibi somniique immemores totas sapissime noctes, totos dies in literarum studijs consumebant. Itaque non mirum est, si tantum de se nomen tantum decus, tantam memoriã reliquerunt. Hac igitur egregiã indolis adolescentes imitami, per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis, hæc sunt excelsa hæc magnifica, hæc fama celebrantur, hæc posteritati propagantur, est quidem, his studijs magna quædam difficultas & labor præpositus multo sudore, multis uigilijs opus est, omittende sunt uoluptates relinquenda studia delectationis ludus, iocunditas, conuiuium, uerum inscitia est, honorem aut famam sperare, cum à laboribus, à curis, uigilijs animus abhorruerit, tritissimum est uetustate prouerbum, difficilia quæ pulchra, & uerissime Poeta quidam cecinit.

Non datur ad Musas currere lata uia.

Sed mihi omnis ratio est cum uirtute non cum desidia, cum dignitate, non cum uoluptate, cum ijs qui patriã, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloria, non qui somno, & conuiujs, & delectationi natos arbitrantur. Quare moneo nos adolescentes, atque hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui gloriam spectatis, ut hæc studia literarum, tam ampla, tam diuina, tam immortalia, omni animi conatu, omni labore, omni industria complectamini. Nam quem generosum animum, labor, quamuis iuuenis possit, ab his tantis præmijs remorari? ceteros pudeat umbras hominum, inuicilia terre pondera, qui seipos ita prosterunt, atque abijciunt, ut corporis tantum uoluptatibus inservientes, nihil inquam eximium animo uoluant, qui pro uilissimo diuitiarum cano, præciosissimos uirtutis uniones derelinquunt, qui more pecudum, uentri somno obedientes, fedissimis libidinibus, & ocio ueterioso marcescunt. qui res fluxas ac fragiles, æternis & clarissimis uiris relictis ac neglectis persequuntur, nos uero cogitemus corpus hoc esse mortale, animi uero motus, & uirtutis gloriam sempiternam. cogitemus animi uero nos cum Dijs communem habere, corpus uero cum belluis, quantoque animus corpus præstantior est, tanto etiam animi ornamenta corporeis ornamentis antecellere, ualeant apud uos nota hominum illa, quæ multos usurpare sapissime auditis. O si mihi repuerascere liceret, quo ardore animi literas amplexarer. optimum est (aiunt) aliena frui insania, quod alij iam in prouectiori ætate, non fecisse dolent, id uos in ista florenti iuuentute atque adolescentia præoccupate, nulla sunt alia (mibi credite) præter literas claræ uirtutis rudimenta, atque incunabula, quibus animi ad gloria cupiditatem accendantur, nihil est in quo flores ætatis uestra consumeant, ubi uero postea fructum demetatis. Quare agite mecum iuuenes uera nobilitatis amato-

res, tantum literarum, fructum, tantam utilitatem, tantam gloriam amplexa-
mini, sapientissimorum hominum vestigijs insilite, ad immortalitatis arcem
enitimini. Me vobis ducem, siue manibus comitem pollicor, atque offero.
non omnino pigrum, neq; remissum hortatorem, sed eum qui simul & Stre-
nuum militis, & boni Imperatoris officia possit exequi, me (ut spero) videbi-
tis. Si vos cepit nunquam vlla gloria atque aeterni nominis cupiditas, si studi-
um virtutis ac honoris nunquam oblectavit, si clarissimorum virorum exem-
pla vos commouent, si vos suis illecebris ipsa virtus trahit, ad verum decus,
incumbite per Deos immortales, spretis & conculcatis voluptatibus, in hoc
optimarum artium studium, quod & viuentibus vobis summus dignitatis
gradus, acquireret, & factis functis nominis vestri memoriam, aeternis nouis-
simum mentis consecrabit. vos vero P.C. & ciues nobilissimi egregiam prolem ve-
stram si quam habetis huic gloriae destinatae, cum nutricis lacte facite, ut bo-
narum quoque rerum scientiam complectatur, nihil nunquam in vita felicius
discitur, quam quod ab ipsa statim infantia discitur, nec quicquam tenacius
heret, quam quod rudibus annis semel perceptum est, sed nihil opus est vos
adhortari, cum sponte vestra satis accessos esse videam. Quare finem dicen-
di faciam, si prius vnum illud addidero, quod ut spero postea melius intelli-
geris, nihil mihi magis esse in optatis, quam ut liberis vestris, ut omnibus
bonis, ut tolli Reip. quantum ingenij facultas potest, maxime prosim ad
hoc negocium amore patriae, quam salute propria chariorem habeo, vobis
ita discernentibus accessi, nec me profecto res vlla potuisset ad tantum labo-
rem impellere, praeter hanc meam summam erga patriam charitatem, quo nu-
nere omni studio & industria, ut quam fieri poterit optime fungar, diligentis-
sime providebo, Itaque vos P.C. obsecro atque obtestor, quod tamen liben-
tissime vos facturos certum habeo, ne meum hunc animum tam promptum
ac paratum ad huius Reip. utilitatem contemnatis, sed in dies magis atque
magis ut iam cepistis auctoritate vestra fatear gratia subleuetis. Ego his te-
stibus qui praesentes sunt, omnibus illud de me polliceri non dubitabo, quan-
tum humano consilio ac labore fieri poterit, nihil me praetermissurum quod
quidem ad prouehendas bonas literas & inflammandos ad disciplinas ado-
lescentium animos pertineat e videatur, quod si mea diligentia vestra
quoque auctoritas, suffragata fuerit, nullus erit (ut opi-
nor) tam iniquus iudex, quin ex hac re plu-
rimum huic nostrae civitati censetur
utilitatis accessurum.

DE GRAMMATICÆ ARTIS
excellētia, ad Senatū Populūq̄
Mediolanensem.

O R A T I O XX.



I quis est uestrum Patres Conscripti, uosq̄ cæteri ciues honestissimi, qui forte miretur, me qui iam duos ab hinc annos hanc publicè docendi atque humaniores literas profitendi prouinciã eo animo reliqueram, ut ad iuris ciuiliſtudium, quod omnium opinione putatur eſſe grauius atque præſtantius me transferem, ſubito nunc inmutata uoluntate, ad eandem illam, quam antea reliqui diſciplinam profitendam deſcendere, iſi ſi mei conſilij cauſam, rationemq̄ cognorit, profecto, & id quod facio probabit, ex hac noſtra quam à pueris ſecuti ſueramus liberali ſcience ſcientia, nullam neque utiliorem humano generi, neque honeſtiorẽ exiſtimabit. Nam cum ſextum, ut opinor (ab hinc annum in hac ampliffima ciuitate noſtra, cum adhuc admodum eſſem adoleſcens ex amicorum ſententia ludum aperuiſſem, & non tantum priuatim, ſed etiam publicè Mediolanẽſes adoleſcentes ita eru dire inſtituiſſem, ut nemo prorfus diligentiam aut aſſiduitatem meam deſideraret, multumq̄ ex diurni, & nocturni laboris. ut ſuſcepto negotio plene ſatisfacerem, per annos quattuor ſuſcepiffem, ſecutum eſt, deinde pernicioſum tempus illud, cum hæc ciuitas propter aſſiduum bellum quod à Carolo Quinto Cæſare inuiſſimo, permultos annos in Taurinis contra Gallos geſtum eſt, grauiſſimis tributis atque exactionibus aſſidue uexaretur, quo quidem tempore nulla neque publicè neque priuatim, erat ſtudioſum cura aut gratia. Nam bello occupati principes literarum ſtudia negligebant, neque debita profeſſoribus præmia reddebant. Ciues autem propter crebras tributorum exactiones pecunijs exinaniti, etiam filiorum erudiendorum curam abijcere cogebantur, quin etiam in adoleſcentium animis (ut ſit) in eiufmodi temporibus, ardor ille diſcendi priſtinus penè extinctus eſſe uidebatur. Quæ cum ego neque obſcura, neque incerta uiderem, nullusque omnino tãtorum ſinis malorum appareret, & iam me ſatis in hac arte docendi nominis & gloriæ conſecutum exiſtimarem, cepi de mutanda uitæ ratione cogitare, meque totum iuri ciuili per diſcendo tradere, uidebam enim

enim me adhuc admodum esse iuuenem, ac penè adolescentem, quippe qui nondum octauum, & uigesimum annum attingissem. itaque sperabam facile posse, si legum studia fuisset amplexus breui tempore Iurisconsultus euadere, quod meum consilium cum amicis omnibus placuisset, & plerique me sponte mea satis incitatum impellerent, Ferrariam eo animo profectus sum, ut magnum illum Alciati ibi profitemem audirem. Ac primo quidem Alciati copia atque elegancia delectatus, deinde etiam ipsorum Iurisconsultorum ueterum, quibus nihil purius aut politius inueniri potest, eloquentia captus, egregiam mihi operam in iure præstaturus uidebar. Sed postquam Bartolos, Alexandros, Paulos, Iasones uoluerit cæpissim, Dij boni quem mihi metum quem horrorem suis commentationibus incusserunt? quantas mihi talium uerborum insolenti tenebras offunderunt? nihil enim in eis purum nihil elegans, nihil candidum, sed omnia horrida, squallida, tenebricosa inueniebam, quare factum est, ut animus meus, qui in artis oratoria incursitate, & poetica amplexitate, a lacte nutricis educatus antea fuerat, ab eo scientia genere penitus refugeret. hac igitur spe destitutus, ad eam quam antiqui illi sapientes maxime excoluerunt, diuinariam atque humanarum rerum scientiam, animum intendere, cæpi, quippe qui præclare intelligerem, unam esse Philosophiam, quæ omnium laudaturum artium procreatrix ac regina merito dici possit. Sed in hac etiam re multum mea me sefelicit opinio, quam enim cultam ac nitidam me uisurum esse scientiam existimabam, eam omnium maxime inquinatam atque sordidatam reperi, tam enim foedis atque insolentibus uerbis, tam inauditis atque portentosis uocabulis Philosophi nostræ tempestatis utuntur, ut paulo delicatores aures, sonum illum tanquam Cyclopicum omnino refugiant, ac nullo modo ferre possint. Quæ cum omnia mihi præter spem atque opinionem euenissent, diutius mecum cæpi cogitare, quanam esset huiusce rei causa, quod due nobilissima omnium artes iurisprudentia, & Philosophia tam incultæ tam sordidæ uiderentur, tandem intellexi eorum hominum qui artes istas nostra & patriam nostrorum memoria professi sunt imperitia atque ignoratia hoc accidisse, qui cum grammaticas rationes neque scirent, neque percipere curarent, sordidissima Barbaria libros omnes referferunt hæc enim quæ Grammatica dicitur, una scientia est, quæ cæteras omnes ingenuas artes, non solum nutrire atque educare, sed etiam excolere atque exornare mirifice soleat, & quæ non tantum reliquarum principium atque fundamentum est, uerum etiam condimentum suauissimum. Atque ut nullus cibus tam preciosus inueniri potest, qui si sale careat aliquam in se suauitatem habere uideatur, ita nulla scientia ope Grammaticæ destituta, splendorem aliquem aut nitorem habere potest, & quemadmodum præstantia hominum corpora, illota facie & lacris, inquitatisque

M. AN. MAIORAGII

natisque uestribus, dignitatem omnem ac uenustatem amittunt, ita iurisprudentia & Philosophia, ceteraque liberales scientiae, nisi à Grammaticis subsidia sibi atque ornamenta petant, ut omni lepore, atque gratia careant necesse est. cum igitur nostri temporis iuriconsultos, & Philosophos, non alia de causa tam ieiunos, tam sordidos, tam denique Barbaros esse intelligerem, nisi quia latine loqui nunquam didicissent, eosque ipsos, qui inter eos, maxime barbari sunt aduerterem, suspicere tamen eam, atque admirari si quem sui ordinis paulo cultius, atque elegantius loquentem audirent, statim nequaquam mihi sanam inconstantiam pertimescendam, si quod plerique sapientes fecisse perhibentur, postquam errorem meum cognouissent, ad pristinam uitae rationem iterum me conferrem, eamque artem repeterem atque colerem in qua & à pueritia nutritus educatusque fuisset, & quae mihi longo tempore magnos, atque uberes fructus, neque parum honoris attulisset, & quae denique ceteris omnibus ingenius artibus maximum lumen atque ornamentum afferret, cum praesertim ac una ratione maximam hominibus nostris utilitatem asserre, me posse intelligerem, ut percepta diligenter à me Grammatica, possint excultiores atque elegantiores ad legum & Philosophiae studia peruenire, ut tandem si quo modo fieri potest, omni relicta barbariae, incipiant iurisprudentes, atque Philosophi, pure ornateque dicere. Hoc sane consilium meum bonis omnibus, atque intelligentibus uiris maxime probatum iri confido, atque illis praecipue, qui polita orationis suauitatem & oratorium splendorem iam aliquo modo degustarunt, sed ex omnibus (ut ego quidem arbitror) ij maxime nostram sententiam laudare, atque in caelum tollere non desistent, quo quantum utilitatis ex hac arte, quantum decoris, quantum ornamenti, non ad eos tantum qui illam audiendò, & legendò perdiscunt, sed ad eos etiam qui docendo exercent, peruenire cognouerint. Hæc autem ideo coram nobis P. C. ceterisque ciuilibus commemoranda mihi censeo, non quia uos hac nostra disputatione indigere, aut artem hanc in ista ætate magnopere curare oportere existimem, sed ea potissimum de causa ut cum luce clarius intellexeritis, multo referre plurimum, uel potius caput esse omnium à teneris annis optima iecisse fundamenta resque Grammaticas diligentissime percepisse, nobiscum ipsi uestra summa prudentia atque sapientia gaudeatis, qui tam prompti atque alacres peritos huius artis professores, qui liberos uestros & uniuersam Mediolanensem iuuentutem, in hoc huiusmodi genere diligenter exerceant, & communi consilio conducere, & pro meritis benigne remunerari soleatis, de qua re dum paulo supersus, aliqua commemoro, queso uos pro incredibili humanitate uestra ut orationi meae patientes aures accommodetis. Ego quidem Patres Conscripti uerissimum illud semper existimaui, quod omnium praestantissimus,

mus, & acutissimus Philosophus Aristoteles, in Ethicis suis scriptum reliquit, in omnibus rebus expetendis tria esse precipue que considerari atque expectari debeant, primum utrum ea res, quam nobis amplectendam proponimus, honesta sit an turpis, deinde, utrum utilis an inutilis, postremo utrum iucunditatem in se aliquam habeat, an potius molesta, atque odiosa sit. quod si in una re aliqua concurrant hæc omnia, ut eadem & honesta & utilis, & iucunda, tum uero nemini dubium esse, quin ea maxime sit ab omnibus expetenda tantoque etiam magis, quanto reliquis, & honestior & utilior & iucundior. uisa fuerit. Quæ cum ita sint, quis est omnium qui dubitare possit, quin ea que ingenuarum artium prima numeratur, quam à literarum nomine Grammaticam appellare maioribus nostris placuit, at habebus (quod aiunt) uinis suscipienda, atque complectenda sit? nam si honestatem querimus, quid arte illa honestius excogitari potest, sine qua nihil certo sciri, nulla scientia recte percipi potest? & que nisi cæteris liberalibus artibus, tanquam lumen aliquid præduceat reliquæ omnes cæcæ penitus, obscuræ, incultæ, atque obsoletæ reperiuntur? si uero quis utilitatem intueudam censeat is cogitare debet, quicquid ex omni studiorum genere haberi solet utilitatis, huic uni totum referri acceptum oportere, que nisi præcesserit frustra quis in alijs studijs elaborabit, ut enim substructionis atque nauigij fundamentum stabile, atque firmum esse oportet, alioquin in edificio quicquid superstructum fuerit, derepente corrui, nauigium autem uitiatò fundo facile mergitur, ita nemo præstans in aliqua liberali scientia, potest, euadere, nisi prius hac arte percepta solidum ad reliquas gradum efficiat, quod si quis etiam iucunditatem requirat, is certe reperiet, omnem prorsus uoluptatem atque oblectationem, que summa atque incredibilis ex ingenuis artibus, & ex authorum intelligentia, quod precipuum Grammaticæ munus est, prouenire solet ab hac una scientia, tanquam à perenni quodam fonte manare. Sed quoniam nonnulli nescio, omni malitia impulsu nostram hanc artem quasi uilem & abiectam contemnere, atque irridere solent, ideo sigillatim hæc omnia que proposui tractanda atque diligenter excutienda esse censeo, ut hæc que in aliquorum animis iam penitus insedit atque inueterauit opinio, per me si fieri potest euellatur, & tandem omnes intelligant, quam magna, quam honesta, quam diuina sit hæc scientia. Nam si nobilis ideo medicina existimatur, quod agris corporibus aliquando pristinam ualitudinem restituat, si ideo iuris prudentia laudatur quod lites dirimere, & de pecuniarijs controuersijs recte disceptare doceat, quanti tandem ars illa extimada est, que rudes adhuc & in choatos planeq; imperfectos pueroꝝ animos ita instituit & informat, ut primo literarum figuras agnoscere, & syllabatim dictiones componere incipiant, deinde per gradus quosdam atque regu-

M. AN. MAIORAGIO

las progressi, pure & candide loqui, atque emendate scribere discant, postremo tantum efficiant, ut excellentissimorum authorum scripta per se intelligere, atque omnem antiquitatis memoriam evolvere possint? quae cognitio quantum & honestatis & utilitatis in se habeat, quis est adeo rerum ignarus quin intelligat? nam si nullum maius malum quam ignorantia atque insipientia est, quemadmodum in legibus Platoni, atque in Tusculanis Ciceroni sapientissimis viris placet, & si tantum inter eruditum hominem, & literarum ignarum interest, quantum inter uiuentem & mortuum, quod Aristotelem respondisse dicunt, quid illa praestantius, atque honestius arte fieri potest, quae nos a grauissimo omnium ignorantiae malo liberat, & eruditionem hoc est ueram uitam elargitur? quod enim unius hominis non aliorum animantium proprium est. ut animi sensa loquendo possit exprimere, in eo genus humanum, haec scientiam tantopere adiuuat ut id & prudenter & eleganter efficere possint. ipsa uero per se bene loquendi prudentia tanti semper extimat fuit, ut maximo quique ingenio uiri, summo studio atque labore eam assequi contenderint, & in alijs maiorem in modum suspexerint, quin etiam permulti homines atque nationes, ob hanc unam, maxime causam, immortalem sibi gloriam acquisuerint, quis enim Atticorum leporem atque elegantiam non celebrat? ut etiam iam olim prouerbio iactentur Attici sales. atque Attica eloquentia? Quid de Romanis hominibus loquar? qui quamuis ab infantia statim latini sermonis qui natiuus illis erat splendorem imbiberent, eos tamen maxime suspiciebant, qui politius atque candidius quam alij loqueretur, hinc illi Catuli, Lelij, Crassi Cornelij, quos etiam ipse Romana parens eloquentiae Cicero, uel ob hanc unam uirtutem maxime celebrat quod bene loqui latine putarentur. quid enim in homine magis honestum, atque admirandum est quam ornata & polita oratio, & sermo nulla in re rudis? Iam uero recte scribendi ratio tanti faciendae est, ut ea quae quasi praecleari interpretis uice fungatur nulla enim ferè difficultas in eis intelligendis esse solet, quae cum recta ratione scripta proponuntur. ad contra quas tenebras, quam obscuritatem, quas difficultates uitiosa scriptura legentibus inducit? quod si iam à priscis illis temporibus rectam scribendi rationem librarij tenuissent multo certe faciliore in authoribus interpretandis uiam habere uisus, nunc propter eorum imperitiam, qui clarissimorum hominum scripta describere consueuerant, in eas angustias deuenimus, ut plerosque locos ex authoribus, tam Graecis quam latinis nequaquam interpretari possimus, sed in eis diuinare nobis necesse sit. Age uero quam honestum illud, est ac dignitatis plenum, tam uaria poematum genera cognoscere, tot exempla, tot historias ediscere quibus & mores componere, & maximam in gerendis rebus acquirere prudentiam possis, illa enim huius artis officia praecipua sunt ut literarum
rsu

ſum edoceat, linguam noſtram expoliat, ſcribendi rationem oſtendat, Poetas enaret, res antiquo tempore geſtas aperiat. Itaque nemo ſane mentis dubitare poteſt, quin non tantum honeſta ſit, atque utilis, ſed etiam humana uita prorsus neceſſaria atque ideo cum omnes intelligant, tam ſummi, quam infimi homines, quicumque modo facultates aliquas habent filios ſuis magiſtris erudiendos tradunt, neque ingenuum aut nobilem quemquam exiſtimant, qui huius ſcientiæ rudis omnino reperiatur. uident enim atque ſentiunt id quod maxime perſpicuum eſt, neminem eſſe qui diſciplinam ullam aliam acquirere poſſit, niſi prius huic noſtrę diligentem operam nauet, neque ſane quiſquam eſt, quin intelligat, quanto quis in hac arte peritior fuerit, tanto ei faciliorem eſſe uiam, ad reliquas omnes percipiendas. Quod ſi ex ſcientiarum cognitione, quod omnibus planum atque manifeſtum eſt, magnę prouenire ſolent utilitates, à qua id arte reliquæ acceperunt, ut humano generi utiles eſſe poſſint, eam proſeſſo cæterarum omnium utiliſſimam, ut iudicemus neceſſe eſt, cum præſertim hæc ſola ſine reliquis, plurimum tamen decoris atque emolumentum afferre poteſt, at uero cæteræ omnes huius operæ deſtitutę ſuum munus tueri nullo modo poſſunt, cum igitur hæc una ſcientia ſit, quæ rudes animos ad humanitatem inſormet, quæ puerorum os tencrum atque balbum figuret, quæ ad auctorum intelligentiam inducat, quæ mores inſtituat, prudentiam acquirat quæ niſi cuſtos & moderatrix reliquis acceſſerit, aut nullo modo percipi poſſunt, aut certe ſquallide, ieiunæ, incultæ, horridæ, denique omni decore atque gratia ſpoliatæ uidentur. poterit necuiquam dubium eſſe, quin omnium utilis atque honeſta ſit? Quid quod ex nullo penitus ſcientia tanta voluptas percipitur? Proh Diſi immortales quod ingenium, quæ facultas dicendi, quæ à quoquam excogitata oratio, minimam poſſet eius oblectationis partem exprimere, quæ ex legendis authoribus, & euoluendis antiquorum ſcriptis emanare; atque in animum noſtrum influere ſolet? quid enim ſummorum poetarum lectione iucundius? in quibus & clarorum hominum laudes, & improborum uituperationes, belli togæque, præcepta utiliſſima, & locorum ameniſſimas deſcriptiones, & perturbati maris horrorem, & pugnarum horribilem ſtrepitum, & ducorum uictum per cruentas cædes, exultantem uictoriam, & cadentium hominum euitatus & principum uirorum cum Deis congreſſus, atque conſabulationes & æquatam cælo uirtutem uidere licet. quis aut ſonus? quæ harmonia? qui concentus egregiorum carminum modulatione dulcior? certe neque in diebus feſtis celebrandis, neque intempetiuis conuiuijs, neque in alea, neque in ruſticanis amenitatibus, neque in amore ulla tanta oblectatio eſt, quanta in Poetarum ſcriptis euoluendis. Ipſa porro rerum antiquarum cognitio, quæ legendis hiſtorijs acquiritur, quantæ tandem iucunditatis, atque uolupta-

M. AN. MAIORAGII

tis est? mitto enim hoc loco dicere, quod uerissime Cicero pronunciauit, *historiam esse testem temporum, lucem ueritatis, uitam memoriæ magistræ uitæ, nunciam uetustatis, ut si quis nesciat, quid antequam natus sit acciderit, is semper esse puer uideatur. quid antiquitatis commemoratione dulcius? quid historia incundius in qua pura est, atque illustris claritas in qua distinctæ ornatae narrationes habentur, & regiones suspenderentur, atque pugnae describuntur, interponuntur etiam conciones, & cohortationes nihil in ea falsi, nulla suspicio gratiæ, nulli simultatis, & exitu plerumque tali concluditur, ut expleatur animus incundissima lectionis uoluptate, At fortasse insurget aliquis, qui ipsam quidem per se Grammaticam, & honestam, & utilem, & iucundam esse fateatur, atque ideo cognitionem eius liberalem, atque ingenuam haberi sed tamen eius professionem, ut ieiunam, & tenuem cauilletur, neque ullam penitus esse dicat in docenda Grammatica dignitatem. huic igitur etiam opinioni quantum est situm in nobis occurrere tentemus neque enim (ut plerique existimant) tam angustiis finibus Grammatica continetur, ut nihil aliud quam recte loquendi & scribendi scientiam complectatur, sed eius uirtus, tam late patet ut uerear ne si eam exprimere uoluero permultos qui nunc Grammaticorum nomine, subnixi atque tianidi ambulant, christas (quod aiunt) deponere cogam quæ si recte reputare uoluerint, intelligent profecto tantum abesse ut hoc tanto nomine digni sint, ut etiam absint ab eo quam longissime, nam cum reliquæ artes suis finibus, non sane amplissimis coerceantur, hæc una tantum extenditur, ut reliquas omnes complexa esse neque ullis terminis circumscribi, sed omnem infinitatem peregrinari uideatur, quod etiam primo de Oratore Cicero fatetur cum esse Grammaticæ pene infinitam uim, & materiam affirmet neque enim Poetas tantum, atque historicos legisse sufficit, sed omne scriptorum genus excutiendum illi est, qui se Grammaticum profiteri uelit, aut Grammatici nomen relinquendum, noscenda est omnis historia, notanda sunt pene singula uerba, quæ frequenter ius ab authoribus sumunt, percipienda est etiam Musica, & de metris Rhythmisque recte possit iudicare. Quid de syderum ratione commemorem quam si quis ignoret quomodo quæso Poetas intelliget, qui ut alia prætermittam oportet esse Grammaticum in declarandis temporibus utuntur? quin etiam Philosophia non ignarum oportet esse Grammaticum, cum in omni ferè carminum genere plurimi loci reperiantur, ex intima questionum naturalium subtilitate repetiti: iam nisi tanquam digitos non menque suum, Rhetorum figuras & ornamenta dicendi, Dialecticorum rationes & argumenta tenuerit nullo modo poterit in authoribus interpretandis integram præstare operam, quid quod ex medicinæ scientia, & iuris prudentia multa inueniuntur à Poetis ex historicis decerpta, quæ si quis earum artium penitus*

penitus ignarus & rudis sit, qua ratione rectè poterit interpretari? Quia igitur eos ferat qui hanc artem, & tenuem ac icinnam casillatur, quæ (ut ait Quintilianus) nisi reliquis scientijs fundamenta fideliter iecerit, quicquid superstruxeris corruet, quæ necessariorum est, iucunda senibus, dulcis secretorum comes, & quæ uel sola omni studiorum genere plus habeat operis quam ostentationis. Est igitur quiddam maius quam plerique homines opinentur, sese Grammaticum profiteri nam apud antiquos quicumque hoc nomine dignus habebatur, is de omni scriptorum genere iudicabat, unde & Critici fuerunt appellati, quod in discernendis aliorum scriptis, suo iudicio uterentur. Quo quidem ita seuerè sunt usi ueteres Grammatici Quintiliano teste, ut non uersus modo censoria quadam uirgula notare. & libros qui falso uiderentur inscripti tanquam subdititios submouere familia permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Quid quod multi Grammatici reperti sunt, qui Philosophorum, Medicorum, & Iurisperitorum libros, luculenter, & ingeniosè sunt interpretati? Nam Ioannes Grammaticus cognomento Philipponus, multa Aristotelis opera fideliter exponit, Didimus autem Alexandrinus qui propter assiduum studium, & indefessum laborem Adamantinus, & Chalcenterus appellatus fuit, & Zenocritus cœus, & Aristæas Rhodius Calcagninus insignis Grammaticus, multos ex iure civili titulos, una cum ipsis legibus, & nonnullos ex Aristotele libros interpretatus est, Quid in Cælij Rhodigini lectionibus antiquis, annon omnium scientiarum quasi gemmule quedam elucunt? Nos etiam anno superiore Paraphrasin in quatuor Aristotelis de celo libros, & duos de generatione & interitu confecimus, quæ propediem (ut spero) uulgabitur. At contra maximos in alijs scientijs & facultatibus uiros ab hac nostra professione non abhoruisse satis constat, si quis enim ueterum monumenta scrutari uelit, inueniet profecto summos illos Philosophos, Aristotelem, Theophrastum Theodectem. Stoicos plerosque in hac arte docenda, atque tradenda se frequenter exercuisse. Quid quod Iulium Cæsarem summum illum Imperatorem, qui totum terrarum orbem suis uictorijs illustrauit, cuius animi sublimitas (ut ait Plinius) omnium capax fuit, quæ celo continentur accepimus non solum de hac arte copiosè conscripsisse, sed etiam ad minutissimas eius partes excutiendas demississe? Hoc idem P. Nigidius. M. Varro, M. Messala. C. Plinius, multi que alij præterea ex ipsa nobilitate Romana clarissimi uiri facere, quæ res apertissimè declarat hanc professionem semper habitam fuisse liberalem cum præsertim à priscis illis temporibus inter ingenuarum artium professores, etiam Grammaticos fuisse connumeratos satis constat. Nam illos etiam accepimus, qui primi Romæ per huius artis ad hominum cognitionem famamque peruenerunt. Ser-

nium

M. A. N. MAIORAGII

nium Nicanorem Aurelium, Opilium, Antonium, Gniphonem, magno in honore habitos. proditum enim est ipsum etiam Ciceronem, cum iam in foro & causis floreret, & omnium Oratorum ætatis sue princeps haberetur, nobilissimoque prætura munere fringeretur, ad Antonium Gniphonem audiendum frequenter accessisse, & præterea Curtij Nicia consuetudine mirifice delectari solitum, Nam Crates Mallotes, qui Grammatica studium primum in orbem intulit, Atistarchi æqualis, nobilissimus sane fuit, quippe qui Attali regis legatus antea fuerat, uerius autem Flaccus tanta beneuolentia populi Ro. docuit, ut non aliter atque Imperator quispiam egregius in foro statuum meruerit. Sed quid singulos commemoro? cum uniuersos simul Grammaticos, non semel à summis Imperatoribus, atque Principibus honestatos fuisse legamus? Nam Julius Cæsar uir omni laudum genere cumulatus cum iam in Rep. princeps unicus, atque dictator esset, Grammaticos omnes qui eo tempore Romæ profitebantur ciuitate donauit, cuius liberalitate imitati Scuerus & Antonius, omnes qui hanc artem docerent, à publicis muneribus, immunes ac liberos esse uoluerunt. Sed longe maiorem Grammaticis honorem & utilitatem Antonius ille Pius principum omnium dignissimus exhibuit, qui omnes ubicunque docerent, ab omnibus tributis, atque exactionibus prorsus immunes esse constitutione sua pulcherrima atque sanctissima stabiliiuit. Age uero quantus demum honor ille existimandus est, quo nostrum ordinem diuinus Imperator Constantinus affecit? qui non solum res nostras atque fortunas immunes ac liberas, sed etiam nos à priuatis quasi castos Musarum Sacerdotes, maxime ijs qui nos læderent, proposita pœna prorsus inuiolatos esse noluit, iussit enim eos arbitrio indicis puniri, à quibus nostri ordinis homines aliquo modo uexati fuissent. Quid quod M. Antonius Imperator qui Philosophus cognomento dictus est Frontonem præceptorem suum Consulem creauit? Quid? annon eandem consulatus dignitatem Gratianus Ausonio Burdegalensi Magistro suo tradidit. At fortasse dicet aliquis, hæc quidem antiquis illis temporibus accidisse; nostro uero tempore paruo esse in honore Grammaticos. Verum si quis diligerenter aduertat, eos profecto intelliget, qui hoc nomine digni sunt, non minoris hoc tempore fieri, quam olim apud ueteres habiti sint, ut enim Hadrianum prætermissam, quem non ita pridem Carolus Imperator ex obscuro loco natum ad Pontificatus maximi dignitatem euexit, ut nihil de Politiano Calderino Beroaldo Cælio commemorem qui patrum nostrorum memoria maxime floruerunt. Quid Baptista Egnatio nostro tempore clarius, quem annos iam amplius qua draginta publice docentem summis honoribus Venetorum Respub. persecuta est? Quis Romulum Amaseum eloquentissimum grammaticum non celebrat quem nuper Fernesius Cardinalis, magnis propositis & ad opes, &

ad

ad dignitatem præmijs Romam accersuit? Quid de Lazaro Bonamico dicam? ad quem Patavij profitentem, non tantum ex tota Italia, sed etiam ex Germania, cæterisque ex gentibus magni concursus fiunt. Quid Alexandrum Guarinum commemorem, qui quamvis non ualde Grammaticus sit, tamen ab Hercule secundo Ferrariensium Principe magnos honores atque dignitates quotidie consequitur, nam & principis consiliarius est, & honestis plerumque legationibus fungitur, nescias esset profecto in hac cõmemorationis parte Riccium meum præmittere, qui cum uir eiusmodi sit, ut quauis amplissima dignitate dignus esse uideatur, ab eodem principe Ferrariensium non quidem pro meritis amplo, sed tamen honesto Stipendio susceptus cum tota familia sustentatur. Nostrium etiam collegam Othonem Lupanum, quem præsentem astare uideo, uirum certe non tantum in grammaticis, sed etiam in alijs scientijs peritissimum, duos ab hinc annos quamuis ob bellorum tumultus admodum concussa esset Respub. tamen à Senatu nostro scimus omnes satis amplo stipendio conductum fuisse, qui in hac ciuitate literas humaniores profiteretur. De me autem nihil opus est dicere, quem uir integerrimus Philippus Saccus, Senatus princeps itemque sanctissimus Antistes, Angelus Arcimboldus Nouariensis Episcopus, qui duo Gymnasio publico præfetti sunt, ex totius ordinis Senatorij consensu, penè inuitum ac repugnantem ad hunc amplissimum (ut ego quidem iudico) dignitatis gradum euerunt. Sed quid exemplis opus est? cum in omnibus fere ciuitatibus magnoprecio uirtutem hanc extimari uideamus? Prob Deum atque hominum fidem, erit ne quisquam tam rerum ignarus, tam amens, tam nullius neque consilij, neque intelligentiæ, qui grammaticæ professionem improbare audeat? quæ nos ab ignorantij tenebris prima liberat? quæ nos ab immani atque agresti uita ad ciuilem cultum, atque humanitatem reuocat? quæ mentes atque animos nostros ad omnem uirtutem atque honestam actionem conformat? Quod enim uitæ genus? quæ conditio? quæ uiuendi ratio reperitur, cui non utilis maximè Grammatica sit? nam siue malitiam exerceas, siue mercaturam sequaris, siue teipsum demiseris, ut officina aliqua contentus sis, hæc te semper scientia plurimum adiuuabit, quod si maiora quedam aggredi uolueris, & ad res gerendas, aut Rempub. administrandam animum tuum applicueris, non tantum tibi utilis sed etiam necessaria erit ista scientia, quam enim Reip. partem literarum omnium expertus homo sustinere potest? Quid de scientijs illis dicam, ad quas aspirare omnes intelligo, Rhetorica, Dialectica, Iurisprudentia, Medicina, quæ si Grammatica non sit, nullæ profus esse possunt. Itaque mihi libet exclamare: O uita Grammatica Dux, scientiarum omnium indagatrix, expultrixque ignorantia,

M. AN. MAIORAGII

tiæ, quam enim sine te obscura quam rudis, quam imperfecta, quam denique calamitosa esset hominum uita. Te certe quoniam pro dignitate, nulla est tanta dicendi uis, tantaq; copia quæ satis laudare atq; extollere possit, te (inquam) ante omnes ingenuas artes, tanquam humano generi maximè propitiæ atque salutarem Deam, tota mente atque animo semper colimus, & uenerabimur. Tu nostros animos ex altissimo domicilio, depressos atque istis corporis compagibus alligatos, erudiendos prima suscipis. Tu nos ad humanitatem princeps informas tu linguam nostram blesam & balbutientem, ad pure loquendum prima resoluis. Tu literas informare, atque scriptis mandare quæcunque mente concipimus, sola condocere facere potes. Tu igitur sola totum terrarum orbem regis ac gubernas. Quis enim sine te Iurisconsultus quis Medicus, quis Mathematicus, quis Reipub. administrator, quis Princeps, quis Legislator? annon omnia prorsus in tenebris, iacerent, nisi tuum lumen accederet? Tu tuo diuino fulgore cuncta collustras, tu mores hominum componis, tu uitæ rationem instituis, tu priuatam domum custodire, tu ciuitatem regere doces, per te animi sensa dicendo exprimimus, uerum à falso distinguimus, res obscuras, atque ab ipsa natura inuolutas indagamus. Tu nobis aditum in cælum patefacis, per te denique cælum, terras, maria, cognitione comprehendimus, O diuina atque admirabilis scientia, O mentis nostræ clarissimum lumen. O uitæ humanæ præcipua moderatrix, tu mihi magistra, tu patrona, tu domina dum hoc cælo fruar exis sempiterna. Agite ergo generosa, uos autem iuuenes appello, quos hæc omnium præstantissima doctrina numine afflauit suo. per Deos immortales animum erigite, totis remis uelisque ad hanc contendite, quæ auro splendidior, margaritis præciosior, æthere ipso clarior est. Quod ita facillime facietis, si uos famæ, si gloriæ, si dignitatis aliqua cura caperit, nihil enim est, quod maiores uobis honores, maius emolumentum, maiorem celebritatem asferre possit, quam si uos ita literarum studijs dederitis, ut nullum frustra tempus conteratis. En aperta uobis uia est me socium aut comitem assumite, non uos somnus non uoluptas, non frigus, non calor, ab hoc tam præclaro incepto retrahat, non uos labor ullus absterreat, animi uestri præstantiam, atque pulchritudinem intuemini, quam nisi hac doctrina excolueritis, omnino prorsus euanesceat. Hæc una dignitatis, atque nobilitatis uia est; non enim ij nobiles existimandi sunt qui preciosis atque auaritis uestibus induuntur, & qui aurea monilia collo circumponunt, sed qui uirtute sua se suosque pro uirili parte conantur illustrare, ad quam quoniam hæc nostra quam profitemur scientia uos facillime perducere potest, ita mentem, atque animum ad eam percipiendam applicare debetis, ut nihil sit quod ea nos magis moueat, ab-

que

que delectat, ita enim facile fiet, ut vobis maximam gloriam ac dignitatem, parentibus vestris solatium, & animi quietem & patrie decus & ornamentum, inimicis mororem, amicis letitiam comparetis, Reliquum est P. C. vosque ceteri ciues nobilissimi qui me vestra praesentia tam benignè decorare, & tam attentè audire uoluistis, ut non quas debeo, quod penè esset infinitum, sed gratias agam, cum praesertim nulla ratione referre possim, nisi fortasse uos, ut parentes patrie decet, quae in Rempub.

beneficia conferuntur, in uos ipsos collata existime-

tis, hoc enim pacto me omni cura, studio,

diligentia polliceor effecturum, ut

erudiendis assidue iuuenibus, &

officio meo diligenter, &

integre praestando,

nobis & curam

late satis

factum, &

abunde relatum suis-

se gratiam à me indicetis.



DE VARIETATE

ORATIO XXI.



I quantum animi mei sensus celeres & varij sunt ad cogitandum, tantum etiam uberes & copiosi essent ad explicandum, sperarem profecto, que mihi de varietate dicenda proposui, non minus eleganti politaque oratione completi, quam eadem suavi iucundaque cogitatione concepisti. sed tam veloci præcipiti que cursu mens mea per infinitatem nature summa cum iucunditate peregrinatur, ut vix ea uolando satis aduertere possit,

in quibus eius interpres oratio linguaque versatur, quod nisi iucundissimus conspectus uester concitata menti meæ quasi frenos inijceret, sine dubio iucunda hæc & maxime varia, quam hodie sum habiturus oratio mihi tota excideret. Itaque ne forte animus tanta rerum varietate distractus à proposito longius euagetur, facite quaeso, ut mihi silentium & audientia uestra suffragetur. Non enim de re vulgari aut inani, sed de ipsa beatitudine uerba facturus adueni, quam res omnes, tanquam extremum bonorum, & finem suum expetant, de qua cum tam uarias ac multiplices inter se hominum esse opiniones uideam, perlongo sanè tempore mecum hesitant, que potissimum & tan diuersis opinionibus mihi sequenda esse uideretur, aut cui sententia tanquam certiori adherescerem. Alios enim esse intelligebam, qui finem bonorum esse dicerent, secundum naturam uiuere, sic affectum, ut optime affici possit, ad naturamque accommodatissime, quam opinionem à Stoicis acceptam carneades acutissime defendebat, alios, qui ita sentirent, nihil esse bonum præter scientiam, quod Herillus affirmabat, alios qui securitatem, que est animi tranquillitas, quam appellant euhymian, tanquam summum bonum amplecterentur, ut Democritus alios, qui ad corporis & animi uoluptatem omnia referrent, ut Cyrenæici, atque Epicurei. alios, qui doloris uacuitatem extremum felicitatis esse statuerent, ut Hieronymus Rhodius, fuerunt etiam, qui uoluptatem censerent ad honestatem adiungi posse, ut summa felicitas existeret, quod Calliphoni, Dinomachoque placuit. sed qui melius sensisse uidentur, ij corporis & externa bona cum honestate copulata summam efficere beatitudinem censuerunt, ut Academici atque Peripatetici. Ego uerò tandem post frequentes & diurnas animi agitationes, diligentissime perspectis & cognitis aliorum opinionibus in eam sententiam

tentiam discessi, ut existimem, nihil aliud esse finem bonorum ac beatitudinem, quam summam vitæ incunditatem in varietate collocatam. quæ mea sententia ne fortasse cuiquam nostrum aut mira propter novitatem, aut absurda propter discrepantiam ab alijs, esse videatur, rationes & argumenta, quæ me in eam quasi inuitum & repugnantem pertraxerunt, breuiter explicare consilui. nos quæso diligenter attendite. rem enim peruulgatam illam quidem, & ab omnibus ferè cognitam, sed tamen quod mirum est, à paucis animaduersam, & adhuc à nemine penitus hoc modo tractatam audietis. Ac primum quidem nullum esse hominem tam alienum à veritate, tanquæ auersam à comuni sensu arbitror, quin illud mihi concedendum esse statuat. à incunditate beatitudinem separari nullo modo posse, cui tanquam pars quædam siue species suo generi subiecta est, ut nihil sit beatum, quod idem non etiam incundum sit. nam si quis omnem vitæ incunditatem auferat, quæ beatitudo uel pars beatitudinis poterit existere? quis est, qui beatus appellari possit, si vitam agat prorsus in incundam? quam in miserijs & calamitatibus vitæ dici beata potest? valeant enim hac in parte stoici, qui minutis quibusdam & contortis conclusiunculis asserunt etiam in tormentis & cruciatibus vitam sapientem omnino beatam esse. qui dicunt etiam in Phalaridis taurum beatam vitam esse descensuram. meo quidem iudicio longè melius ille Terentianus Pamphilus, qui Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitratur, quod voluptates eorum propriæ sunt nam si beatitudo posset in calamitatibus & miserijs aliquando reperiri, certè Dei immortales, qui perpetuò beati sunt, & æuo sempiterno perfrenantur, interdum in miserijs esse uellent. quod quam absurdum sit, quis est, qui non intelligat? exulant enim à Deorum vitæ calamitates omnes atque miseria, neque ibi potest ullus esse dolor, aut tristitia, ubi sempiterna incunditas est, & leticia, maneat igitur hoc fixum, & probè stabilitum, non posse beatitudinem à incunditate separari. quod si probare potuerimus incunditatem omnem esse in varietate constitutam. nimirum id erit perfectum & conclusum, quod initio nobis placere diximus, nihil aliud esse beatitudinem ac summum bonum, quam vitæ incunditatem in varietate positam, quo igitur potissimum argumento probari potest, nihil esse incundum, quod non ipsa varietate commendetur? Satis hoc quidem aperte declaratur eo, quod omnibus in rebus, ut etiam orator te statur, similitudo est fatietatis mater. nihil enim tam incundum est aut suauis, quod si semper simile sit, & nihil unquam uarietur, non illico molestiam afferat. idem semper cibus nauseam creat, eadem semper oratio sensum auerium non mediocriter uexat. quid in reliquis rebus, nonne cum eadem sapius iterantur, maximum semper secum afferre fastidium solent, unde triuim illud est sermone proverbum; Crambe bis posita mors. at sine ulla du-

M. AN. MAIORAGII

bitatione remota est omnis à beatitudine molestia . cum beatus ille dicatur , qui sit omnibus bonis cumulatus nullo adiuncto malo . quare iucunditatem eam , que beatitudo nominatur , in uarietate positam esse necesse est . quam rem Mimus etiam ille peruulgatus affirmat ; Nihil iucundum , nisi quod commendat uarietas , & Aristoteles primo Rhetoricorum his quidem uerbis ; & commutatio res est iucunda . nam commutari nature accommodatum est . quod enim semper idem est in exuperantiam transit , & presentem habitum corrumpit . unde bene dictum est ; omnium rerum uicissitudo iucunda . Est autem uarietas (sicut ait Cicero) latinum uerbum . idq; proprie quidem in disparibus coloribus dicitur , sed transfertur in multa disparia . uarium poema , uaria oratio , uarij mores , uaria fortuna uoluptas etiam uaria dici solet , cū percipitur è multis dissimilibus rebus , atque hæc quidem est illa uarietas de qua nos loquimur , quæ semper cum uoluptate iucunditateque percipitur . in qua positam esse beatam uitam , non tam rationibus , quæ firmissimæ sunt atque apertissimæ . quam etiam exemplis penè infinitis & euidentibus ac manifestis intelligi potest . Nam Deus ipse beatus & æternus ita statuisset perficitur , ut propter uarietatem natura non tantum sensus omnes exteriores uisum , auditum , odoratum , gustatum , tactum , sed etiam interiores , communem sensum , uisionem , cogitationem , memoriam , mentem denique ipsam misericè deleteret . atque à rebus hisce caducis & fragilibus , quæ maxime uariæ sunt , ad æternas illas & immortales , quæ nullo sensu corporis , sed tantum intelligentia comprehenduntur omnes cogitationes nostras subducat , ut animus tandem hoc mortali corpore solutus , & quasi carcere cæco liberatus in cælum subuolans , in illa diuinarum atque immortalium rerum uarietate purissima cum uoluptate conquiescat . hac ductus ratione Plato censuit oculos nobis ad Dei cognitionem esse duces optimos , qui cum opera Dei aspectabilia , tam pulchra , tamque uaria conspiciunt , diuinam sapientiam & potestatem admirati , cogitant quanto pulchrior , quantoque magis uaria sit illaratio perfecta , mensque sempiterna , quæ procurat cælestia maxime , deinde in terris ea , quæ ad homines pertinent . Quid est enim in hoc toto Mundi complexu , atque in omni rerum uniuersitate quod non à rerum omnium conditore Deo uarietate quadam distinctum ac perpolitum sit . Nam si liber ab ipsa prima causa bonorum omnium procreatrice principium ducamus , & eius opera præstantissima quasi per transennam breuiter percurramus . sic enim facile intelligemus non tantum in procreatis rebus , sed etiam in ipso Deo quandam esse uarietatem , in qua sit omnis felicitas atque beatitudo . tradunt enim sanctissimi religionis interpretes , unum quidem esse Deum , sed in tres tamen personas distinctum , ut una sit omnino diuina natura , variæ uero personæ . patrem ipsam uniuersitatis aiunt esse qui mentem siue

filium

filium unicum ab aeterno genuit, atque omnes illi perfectiones attribuit, in eoque tanquam in horto quodam amenissimo maxime varias ac diuersas, & ab omni parte perfectas rerum omnium ideas ac species quasi conseruit, unde Platonici non sine maxima ratione commoti mentem illam Iouis paradisum appellare consueuerunt. filium autem dicunt esse, qui genitus à patre sapientiam omnem ab initio secum habuit. ut hæc omnia, quæ sunt in uniuersa mundi machina ad idearum exemplar, & pulchritudinem uariaret, atque conformaret. in quibus omnibus quanta sit uarietas, nemo est, nisi plane cæcus, quin apertissime uideat. Spiritum denique tradunt esse, qui res omnes à diuina illa mente procreatas fouet, alit, auget, & per omnes mundi partes infusus totam, ut ait poeta, molem agitat, & magno se corpore miscet. quem ipsius mundi esse animum ac uitam rectissime Platonici censuerunt. Porro Deus ipse uarijs etiam nominibus delectari respectu nostri magnopere uidentur: nam Hæbræi rerum diuinarum eruditissimi homines tradunt plurima quidem esse Dei nomina sed præcipua decem, quæ tanquam numina quædam in res procreatas influunt, ac primo quidem in nouem intelligentiarum ordines, & beatorum chorus, deinde in cælestes globos, & fixas stellas, atque erraticas, tum in homines, postremò in alias res omnes, ut ab illis diuinis nominibus res singule uim atque uirtutem accipiant. quam rem etiam M. Varro uidetur attigisse, cum ait, sicut omnes animæ reducuntur ad unam animam mundi siue uniuersi, ita Deos omnes referri ad unum Iouem, qui idem Deus sub uarijs colitur nominibus. hæc penè eadem ratione Themistius Philosophus Valentem Imperatorem (ut Sozoneus scribit) ab impia Christi anorum persecutione retraxit. cum ad eum scripsisset, propter uaria de religione dogmata crudelem esse non oportere. quandoquidem plusquam trecentarum sectarum uarietas in Deorum cultu reperiretur, & unusquisque pro dogmate sectæque propria in diuersa uariaque sententia consisteret ac perseueraret. Atque hoc ipsi Deo longe gratius esse, dum non facile cognoscitur, & uarijs modis magnifice glorioseque colitur. quibus Themistij rationibus multo mitior in christianos Imperatorum factus esse dicitur. Iam quantam Demonum, & Angelorum multitudinem, quantamque uarietatem Deus procrearit testes sunt omnes Theologi ueteres, qui prope innumerabiles eorum myriades esse tradiderunt. non enim tantum supra totius mundi ambitum, in conspectu diuina maiestatis atque sapientiæ summa cum leticia semper exultantem incredibilem angelorum, feliciamque animorum multitudinem astare dicunt, sed etiam singulis cælestibus globis, & saderibus ac stellis quasdam motrices intelligentias uolunt, quæ certa quadam ratione perpetuoque ordine cælum in gyrum torqueant, quin etiam elementis, & mixtis corporibus, & regionibus & urbibus, & denique singulis hominibus genios custodes assignant,

M. AN. MAIORAGII

signant, quorum non una sed maxime varia sit natura nam alios esse dicunt igneos, alios aereos, alios aqueos, alios denique terrestres. in quibus permagnam etiam morum varietatem constituunt. Sed haec quae sunt obscuriora dimittamus, quae sensum omnem effugiunt, & cogitatione tantum apprehenduntur, ad ea veniamus quae sensibus ipsis percipere, atque indubitatis argumentis quasi manibus ipsis tenere possumus. quis est enim, qui cum oculos ad caelum extollit, non eius varietatem, & multiformem aspectum admiretur? nam usque eo varium ac multiplex caelum est, ut in eo suavia cum voluptate siue Deus, siue natura luisse videatur. quot enim sunt in octavo globo stellae fixae, quamque inter se diuersae ac variae? quibus innumeras animalium effigies, rerumque cunctarum impressas esse, argumentis, ut ait Plinius, indicatur. quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumera (inquit) in mari praecipue, ac plerumque confusis monstrifica gignantur effigies. quot deinde sphaera caelestes plurimum inter se dissimiles? quam varia stellarum errantium vis atque natura? quam multiplices in his inferioribus rebus effectus stellae producunt? in hac enim una re omnis astrologorum ars, permagna sane perque obscura summa cum animi contentione occupata est. quae comites etiam alias, quae Mathematicae uocantur, in magna uarietate uersantes ad se trahit. quanta uero admirabilitas est caelestium rerum, ut perpetuo gyro tanta machina contorqueatur, & erratica stella singula suos ac maxime uarios motus habeant, & modo ad Septentrionem modo ad Austrum uergant, tum occultentur, tum rursus aperiantur, tum abeant, tum recedant, tum praecedant, tum subsequantur, tum celerius moueantur, tum tardius, tum omnino ne moueantur quidem sed ad quoddam tempus insistant. Iam Sol ipse luminum omnium moderator & parens quot & quantas tum in caelo, tum reliquis mundi partibus uarietates efficit? dum orbem illum uarijs distinctum signis quem Zodiacum appellant, quotannis totum illustrat. nam modo uernam temperiem summa cum aenitate nobis affert, dum Arietem, Taurum, Geminos peragatur. modo aestatem torridam maturis frugibus inducit, dum Cancrum, Leonem, Virginem peragrat, modo fertilem autumnum efficit, dum in Libra, Scorpio, Sagittario spaciatur, modo saeuam nobis atque horridam hyemem longius abscedens relinquit, quo tempore Capricornum, Aquarium & Pisces breuissimo die percurrit. Quid climatum uarietatem commemorem, quibus dies & noctes penè quotidie commutantur? Quid diuersas, & maxime uarias mundi regiones persequar, cum, ut ait Poeta.

Quinque zone caelum teneant, -- quarum una corusco

Semper sole rubens, & torrida semper ab igni

Quam circum extrema dextra laevaue trahantur

Cerulea

Cerulea glacie concreta, atque imbris atris, duæ uero tantum sint habitabiles, hæc, quam nos incolimus, & altera quam Antipodes tenere dicuntur. hæc autem omnia, quæ cælo continentur, tam multiplicia tam uaria, continuo mundi motu, syderumque influxu & uario lumine sapientes homines regi atque guberuari uolunt. Age uero Luna, quæ stellarum omnium infans est, & humoris atque adeo generationis domina, quantas singulis mensibus uarietates ostendit? semper enim aut augetur, aut senescit, & modo curuata in cornua, modo aqua portione diuisa modo, sinuata in orbem, maculosa, eademque subito prænites, immensa, orbe pleno, ac repente nulla. Atqui supra Lunam, ut eruditissimi viri statuerunt, æterna sunt omnia, immortalia ac beata. nihilque inter ea traditur esse, quod non uarietate mirifice deletetur. Quare sine ulla dubitatione concludendum esse uidetur, in una uarietate summam esse beatitudinem. Quid enim opus est, ut ad caducas fragiles, continenturque mutabiles res descendam, & elementorum instabilem naturam, maximamque uarietatem persequar? inter quæ tamen perpetua quedam concordia discors, & discordia concors esse perspicitur. nam ignis calor cum aere conuenit, siccitas ab eodem discrepat. aeris humor aquam attrahit, calor aque repugnat. aqua frigus terra amicum est, humor inimicus. quæ quantum omnia aliqua ex parte repugnantia sint, & multum uaria ac diuersa, tamen ad corporum omnium reliquorum generationem bene conueniunt. nullum est enim omnino corpus præter illud caeleste, quod non ex quatuor elementis constituitur. Iam illa quæ in sublimi aere fiunt, quæ Græco nomine Meteorâ nominantur, & à quibusdam imperfectè mixta corpora, quam diuersa, quam uaria sunt? quanta in rore, pruina, niue, pluuia & grandinibus, tonitruis, fulgurationibus, fulminibus, nebulis, uentis, cometis, ignibus per aerem discurrentibus, cæterisque eius generis non solam quotannis, sed etiam singulis pene diebus & noctibus uarietas apparet? Quid de maris natura multiplici, de fluxu atque refluxu, de aquarum mirifica uarietate dicam? sunt. n. alibi sulphureæ, & salentes, aquæ, alibi frigide alibi salse, alibi dulces, alibi salubres, alibi pestilentes, maris, lacustres, fluminatiles fontana, palustres, puteales pluuia innumcrabilium pene generum. adde hæc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos amnium riparum uestitus uiridissimos amenissimas lacuum piscationes, irrigationesque prætorum. Quid terra uniuersa, locata in media sede mundi, solida & globosa, & undique ipsa in sese nutibus suis conglobata, uestita floribus, herbis, arboribus, frugibus. quorum omnium incredibilis multitudo insatiabili uarietate distinguitur. nihil sane opus est, ut ea recitem, quorum uarietas in omnium conspectu posita est, ut montes, campos, nemora, syluas, uineas, arua, uillas, urbes, ædificia, quæ nemini penitus ignotum est, quam in se uaria, quam diuersa sint.

M. AN. MAIORAGII

sint. Quid marmorum, saxorum, lapidum, gemmarum, metallorum varia genera proferam? ex quibus quam varia sibi homines instrumenta confecerint, & quam ad varios usus accommodarint, nimis longum esset enumerare. nam sine ferro, aere, plumbo uix ullum opus effici commode posset, ut omnis penè opificum uarietas, quam propè infinitam esse omnes intelligunt, eis metallis debeatur, aurum autem atque argentum cum multis alijs. usibus accommodatur, tum uerò nummis, & pecunijs consiciendis omnem humanarum actionum uarietatem uarie regit & gubernat. uerum ut ea qua nutriuntur, & aluntur etiam attingamus, in herbis anni unius intervallo & nascentibus & intereuntibus, quantum uarietatis inest? quanta amenitate prata uirentia, uarijs floribus uarijsque coloribus distinguuntur? quis est, qui non summopere letetur, cum uideat ea, quæ terra nascuntur, tam uarijs formis ac figuris esse distincta cum intelligat herbarum tantam & tam uariam esse uirtutem ut ad omnia ferè morborum genera sint utiles & diuina quadam providentia progenitæ. plures ad uescendum aptæ sint, plures uarios ex se fructus, uariasque fruges proferant. nam quis non uidet, quot sint frumentorum, leguminum, seminum, quæ uel sua sponte nascuntur, uel hominum industria coluntur, species? licet hortos bene cultos, & herbescentem ex se uiriditatem fundentes contemplari, licet arua sata segetesque iam flauescentes, & maturas spectare, licet colles apricos uerno tempore cum genitalia femina ut noui caloris excitantur. intueri, sequuntur frutices & arbores, quæ non solum uarijs generibus inter se discernuntur, sed etiam in unoquoque genere perquam uariæ sunt, ac diuersæ species. quod elegantissime Virgilius in Georgicis ita expressit;

Præterea genus haud unum nec fortibus ulmis,
 Nec salici, lotoque, nec idæis Cyparissis,
 Nec pingues unam in faciem nascuntur oliuæ.
 Orchades, & radij, & amara pausia bacca.
 Pomaque & alcynoi syluæ, nec surculus idem
 Crustumijs, syrijsque pyris, grauibusque uolemis.
 Non eadem arboribus pendet uindemia nostris
 Quam methymneo carpit de palmitè lesbos.
 Et non ita multo post, sic ait;

Sed neque quam multa species, nec nomina que sint.

Est numerus. Quid pomorum? quid nucum? quid frugiferarum arborum quanta est dissimilitudo? quam multiformes, quam uarij fructus? neque sanè minor, atque haud scio an etiam maior in animantibus uarietas inuenitur. nam, ut omittam, alias uagas colo frui libero, alias nantes, & aquarum incolas esse alias in terra tantum nutrirî, alias denique quasi accipites

capites modo in aquis , modo in terra uiuere , quid in auibus , uolucribusque quam uaria est natura ? quot earum species ? quot formæ ? quot figuræ ? quam inter se uariæ , quamque diuersæ ? quin etiam non modo in formis nulla similitudo conspicitur , sed neque in pennis ac plumis ipsis mirifica quadam colorum uarietate distinctis . At uero in piscibus cæterisque omnibus , quæ in mari , quæ in lacubus , quæ in fluuiis , quæ in fontibus , quæ in stagnis , quæ in paludibus degunt , quam multiformis natura sit , nemo est quin intelligat . quin terrestres bestias uel feras , uel domesticas perquam uarias esse planum est ac manifestum , quibus homines uariè utuntur , partim ad uescendum , partim ad cultus agrorum , partim ad uehendum , partim ad corpora uestianda , neque tantum genera ipsa , sed in singulis generibus species sunt maxime uariæ . quam enim multiplices equi ? quam uarij canes ? quid illa uarietas in bestijs quantopere delectat ? quod aliæ corijs tectæ sunt , aliæ uillis uestitæ , aliæ spinis hirsutæ , pluma alias , alias squamma uidemus obductas , alias esse cornibus armatas , alias habere effugia pennarum ? Sed iam sentio me nescio qua uarietatis dulcedine distractum longius abiisse , tempus est , ut ad homines ipsos ueniamus , & quanta sit inter eos uarietas consideremus , quamuis enim omnes rationis sint participes , & hac in re similes esse censeantur , tamen neque corporis , neque animi similitudinem seruant . Mirum enim hoc profectò est , neque sine diligenti consideratione prætermittendum , quod in tanta hominum multitudine , qui Eurypam Africam , Asiam incolunt , & si quis est alius in toto terrarum orbe locus habitabilis , nequaquam duo reperiri possint , etiam si gemelli nascantur , tam inter se similes ut non aliquo tamen signo distingui ualeant . omnino Deus ipse , cum animal hoc prouidum , sagax , multiplex acutum , memor plenum rationis , & consilij , quem uocamus hominem præclara quadam conditione generauit , quanti uarietatem faceret , aperte declarauit . cum enim ex tot animantium generibus atque naturis hominem solum participem rationis & cogitationis , cum cætera omnia sint expertia , conformarit , & omnibus hominibus eandem formam , eandemque faciem affuxerit , tanta tamen singulos uarietate discreuit , ut unus ab altero faciliè dignoscatur . at que in corporis quidem partibus non alia de causa tantæ sunt opportunitates , habilitatesque nisi propter earum uariam uim atque potestatem , in quibus etiam instrumenta sensuum oculi , aures , nares , palatum lingua , uarias nobis rerum scientias , atque differentias afferunt , eadem etiam uarietas in uocibus & locutione sentitur , ut frequentissimè cum aliquos inter se loquentes audimus , quãuis ipsos non uideamus , tamen ex sermone ipso alterum ab altero dignoscamus . ut interim de linguarum uarietate nihil dicam , quæ quanta sit , quis est , qui nesciat ? Mithridatem Ponti regem mirum quiddam præstitisse legimus .

M. AN. MAIORAGI

ut duarum & viginti linguarum varietatem intelligeret, neque tantum di-
uersi populi, & longinquae nationes varie loquuntur, sed frequenter accidit
ut in eadem regione magna sit in parum distantibus locis loquendi varietas.
Iam uero de animis & uoluntatibus, uerissimum est illud, quod ait Cicero;
ut in corporibus (inquit) magne dissimilitudines sunt sic in animis existunt
maiores etiam varietates, ut non sine causa tritum sit iam sermone promer-
bium; Quot homines, tot sententia, & Persius iure optimo clamat;

Mille hominum species, & rerum discolor usus;

Kelle suum cuique est, nec uoto uiuitur uno.

neque male uarietatem hanc animorum ad palatum transtulit Horatius, cum
ita inquit;

Tres mihi conuiuae propè dissentire uidentur

Poscentes uario multum diuersa palato.

Idem Horatius totam primam cationem suam in ea re consumit, ut osten-
dat uarias hominum est uoluntates, uariaque studia. nam alij dignitates &
honores exquirunt. Remp. administrant, magistratus ambiunt, alij ludos
& publica certamina consecantur. alij rem militarem amplectuntur, alij
mercaturam exercent, & diuitijs inhiant, alij nihil uenatione incundius
arbitrantur, alij re sua familiari delectati uiuunt in agris, & agricultura
dant operam. sunt qui literarum studijs immorantur, sed etiam qui se totos
holuptatibus & ocio dedant. nam quid explicare contendam, quantum ar-
tes & scientiae uarietatis habeant? testes sunt ipsi artifices & periti homines,
qui suis in artibus perquam uarijs singuli quotidie noui aliquid excogitant,
& tamen se nunquam ad earum perfectionem omnino peruenisse & agno-
scunt, & consistunt. testes sunt omnes quicumque animaduertunt, opera se-
re quotidie noua reperiri. quae uarietas extrinsecus etiam in uestibus appa-
ret. neque enim tantum a nationibus, populis, gentibus, ordinibus, Sacer-
dotibus, profanis, rusticis, ciuibus, cuiusque generis hominibus uestes ua-
riantur, sed etiam in unaquaque domo ac familia pro cuiusque arbitrio atque
libidine, uel longe, uel breues, uel late, uel angustae, uel nigrae, uel candi-
dae, uel dubio uariaeque colore conficiuntur. Quid dicam de moribus aetatum,
sexuum, ordinum, nationum? quantum inter adolescentem & senem inte-
rest? quantum inter marem, & feminam? quantum inter pauperem & di-
uitem? quantum inter graecum & barbarum? Quin etiam animus, qui ma-
xime simplex esse uidetur, tamen in duas partes uarias, & plurimum inter
se distantes diuisus est, hoc est in rationem & appetitum. quae duae partes inter
se perpetuo quodam certamine digladiantur, & contendunt. appetitus enim
uarijs assiduc perturbationibus & motibus rationem quasi de gradu deicere
tentat, dum, aut nimis effuse latatur, aut uebementiori aegritudine contra-
bitur,

Atque aut acriori libidine incitatur, aut nimio metu deprimitur, contra ut-
 ro ratio tanquam dominus conatur exultantem, & imperium reuertentem ap-
 petitum sibi subijcere. hinc uariarum uirtutum & uitiorum seminaria. quo-
 ties enim ratio superat, uirtutes & praeclara actiones prodeunt, & maxime
 quodam splendore praefulgent. quoties autem appetitus superior fit, uitia stu-
 rim emergunt, & uirtutes omnes obruunt. ita fit in animo perpetua qua-
 dampugnax, in qua si ratio denique uictrix fuerit, animum regum & libe-
 rian eandem in aeternam illam domum, & caelestem uarietatem iucundissima
 omnino voluptate perducit. Ipsa uero degenda uita ratio quo magis uariatur,
 eo iucundior esse solet, itaque nemo est, qui in eadem actione, quamuis ho-
 nestissima iucundissimaque sit, diutius perseuerare possit atque illi faelices exi-
 stimantur, qui tantas opes habent, ut arbitrio suo modo in urbe, modo ru-
 ri, modo in iano loca, modo in alio uiuere commodè possunt. Quid in dicen-
 di facultate, quam grata est, & quam iucunda uarietas? quis enim eum
 uero animo potest audire, qui eodem semper tenore, atque eadem uoce uer-
 ba faciat? quis contra cantus uaria orationis pronunciatione dulcior inueni-
 ri potest? quid suauius quam acuta crebraeque sententiae? quid admirabilius,
 quam res uario splendore illustrata uerborum? quid plenius, quam omni re-
 rum genere enutkata oratio? quin uocem, uultum, gestum, pro rebus quae
 dicuntur, & aguntur uariare plurimum iuuat. Iam musica cantiones, &
 harmoniae, quo magis uariae sunt, eo iucundiores & suauiores habentur, quae
 de causator & tam uaria musicae artis instrumenta reperta sunt. Quid spe-
 ctacula? quid ludii publici? quid magnifici apparatus? quid conuiuia? non-
 ne quanto magis uariantur, tanto plus commendationis & admirationis in
 se habent? Quere in sacris amministrationibus, in uelebritatibus, in diebus fe-
 stis, in nuptiis, in rebus denique omnibus, quae uel religionis uel consuetu-
 dinis, uel laetiae gratia comparantur, nihil omnino reperies, quod sine ua-
 rietate laudetur. Quere inter lusus puerorum, amores adolescentium, uertio-
 nes inuenum, uota conuiu, maximam ubique uarietatem inuenies. Quere
 inter agricolas, inter urbanos, inter milites, inter principes, denique in-
 ter homines cuiusque generis ubique certe uidebis gratiarum omnium ma-
 ximum atque dominam esse uarietatem. Sed quid moror in medium muliebre
 genus adducere? de quo poeta praestantissimus ita Virgilius clamat; *Va-
 rium & mutabile semper Femina.* Quamuis enim hoc propter iratam
 Aeniae discessu reginam Didonem quasi in feminarum uituperationem poe-
 ta dixisse uideatur, tamen illud certum & exploratum est, nullam in mulie-
 ribus esse gratiam, nullam uenustatem, nullum decorem, nullam denique
 iucunditatem, nisi uarietas eas exornet, & amabiles efficiat. hoc in uesti-
 bus earum maxime uariis, uariisque coloribus depictis, in capitis ornamen-

M. AN. MAIORAGIO

is, in aureis redimiculis, in torquibus, in haccatis monilibus, in armillis, in annulis, in uarijs gemmis ac lapillis, in margaritis in omni denique mundo muliebri facile perficitur, cui quidem ornamentorum uarietati si corporis uenustas & pulchritudo, quæ in proceritate in conuenientia partium, in coloris suauitate posita est, accesserit, tum uerò nullum spectaculum magis iucundum, nulla res magis conspicua, nihil quod magis animos alliciat, & amoris illecebris ad se trahat, inueniri potest. Ex hac autem de qua iam dudum loquimur uarietatis commendatione factum est, ut cum aliquam rem aut hominem uehementer laudare uolumus, eam uariam & multiplicem appellemus, ita Virgilius de agricolarum felicitate;

At securâ quies, & nescia fallere uita,

Dives opum uariarum, ita Cicero de Platone suo, quem uixit omnium maxime admiratur, quem Deum Philosophorum uocat, quem ubique miris in cælum laudibus extollit; Plato (inquit) uarius & multiplex, & copiosus fuit, & de Socrate sit ait; tum uero eloquentia, uarietate, copia quam se cunq; in partem dedisset omnium fuit facile princeps, ipsius autem Socratis disputationes uehementer in eo laudat, quod uaria, & diuersa, & in omnem partem diffusa fuerint. cum igitur omnibus in rebus qua intelliguntur, & qua sentiuntur, quæ sempiternæ sunt, & quæ mortales, quæ simplices sunt, & quæ coagmentata quæ animata sunt, & quæ inanimata, quæ ratione utuntur, & quæ non utuntur, maxima quedam, & admirabilis uarietas esse uideatur, & sine uarietate nihil omnino sit, quod aut gratum, aut iucundum esse possit, nemini profecto dubium esse debet, quin omnis felicitas, omnis uita iucunditas, omnis beatitudo sit in uarietate constituta, quam rerum omnium conditor Deus omnibus suis operibus idcirco miscere uoluit, ut eam homines præstanti animo atque ingenio continenter intuentes, etiam animos suos ad illud uarium & multiplex æternitatis exemplar, uarijs artibus, scientijs, & uirtutibus exornarent, & ipsi Deo procreatori suo, qui ideo beatissimus est, quoniam omnem rerum uarietatem perfectissime intelligit, quam simillimi esse studeant, nihil enim optabilius, quam uarias & diuersas rerum causas effectusque cognoscere, & unde omnis rerum uarietas ortum habeat, quo ne recedat, intelligere, quod ita Virgilius clamando testatur;

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

hæc uerò rerum causæ, uarietatesque tantum ab ijs intelligi possunt, qui se optimarum artium studijs dediderunt, & qui omnem curam, diligentiam, studium in scientia & sapientia collocarunt. Quamobrem qui hanc ueram & gloriosam animi felicitatem asequi concupiscit, & ea perpetuo frui, cum in presenti uita, dum, ut ait poeta, spiritus hos regit artus,

tum in celo, Deorumque domicilia, cum in illud varium beatorum concilium cœtumque proficiscetur, is honestarum rerum varietatem semper intueatur, eam unam admiretur, suspiciat, amplectatur, & per scientias atque artes ingenuas eam intelligens, bonis & varijs actionibus exprimat, ac representet. Sic enim demum id assequetur, quod nulli fortasse veterum philosophorum, falsis opinionibus inherentium, & qua in re summum bonum esset, nequaquam satis intelligentium, assequi potuerunt.



DE AMORE

CVM VIRGILII LIBRVM

quartum Æneidos iterum publice interpretaturus esset.

ORATIO XXII.



Cum in omnibus suis operibus Virgilium admirabilem, ac uerè diuinum, si quidem diuinitatis nomen poeta sibi uendicant, esse semper iudicari, tum in Æneidos sua libro quarto se ipsum etiam uicisse, atque omne suum ingenium, artem, & doctrinam ostentasse, facillè quibus paulo doctior intelligere potest. Quam enim ingeniosè quam artificiosè, quam doctè in eo uires amoris indicat? quid ad graues il-

los Didonis affectus. & ad amoris impotentiam ostendendam hoc Virgiliano poemate fieri potest illustrius, atque euidentius? cum autem uetus opinio sit à priscis illis ducta temporibus, & sapientum hominum consensu approbata eam amoris esse uim quæ ceteras omnes uires antecellat, non alienum ab instituto nostro futurum existimaui, si priusquam ad huius poeta carminum explanationem uenio, de amore nonnulla præfatus fuero. Qua in re non sanè mihi explicata dicendi ratio proponitur, cum non tantum de amore ipso, sed etiam de ipsius nomine magna sit apud authores controuersia, prius ergo de amoris nomine, postea uero etiam de ipso amore disceremus. Igitur apud Græcos amor ἔρως, nominatur, quod quidem nomen in Phædro Plato ἀπο τῆς ἐρωῆς, hoc est à robore deductum existimat, quod impetu quodam non ratione mortales ad uoluptatem impellat. Plotinus autem eo in libro, quem de amore composuit ἀπο τῆς ὀρατικῆς, hoc est à uisione deductum ἐρωτα censet propterea quod ex aspectu plerunque nasci solet amor, quod etiam proverbiali quodam Senario iactatur apud Græcos. ἐν τῷ εἰσορᾶν γὰρ ἔρως τοῦ ἀνθρώπου ὁρᾶν, & Propertius eo carmine satis indicat.

Si nescis oculi sunt in amore duces

Quare Iuuenalis quasi prodigium senem quendam refert.

Qui nunquam uisa flagrabat amore puella

In Cratylo uero Plato putat aputa trahi αὐτὸ τὰν ἰσχυρὰν hoc est ab influenda, quod extrinsecus per oculos in animum influat, sed pluribus sanè nominibus, apud Græcos amor appellatur, nam etiam ἡμερᾶς, dicitur, quod nomen à πῖς quod est fluo deduci Socrates existimat, quem sanè intemperatum Sophocles appellauit, hoc est ἀναπῶ ἡμερῶν. Quidam etiam πόθος, amorem appellari uolunt uerum in Cratylo Socrates ostendit πόθος, absentis tantum rei desiderium esse, non presentis amorem, unde sunt qui Apollonium reprehendant super illis uerbis αἰσουλὰ ποθῶν quod πόθος pro amore usurparit. ἄλπειλα uero dicunt à celestibus appellari, quasi sit alis preditus, quod tanquam uolucres, huc & illuc uolitent amantium uota, Propertius uentosas amaris alas appellat. ob inanem credo spem, eius carmen hoc est.

Idem non frustra uentosas addidit alas.

Fecit & humano corde uolare Deum.

Alexander Aphrodyseus in problematis scribit, ueteres ideo sultum alia amore sin cisse, quod in altum tanquam lites amantium uota tollantur, ἡλίπυ etiam atque ἡρασι, pro amore nonnūquam apud auctores reperire est, Latini uero sine ullo discrimine utuntur amoris uocabulo sine paruum affectum indicare siue magnū uoluerint, & tam honestis, quam turpibus nomen hoc accommodant. Quamuis cum aliqua turpitudine & obscenam consuetudinem indicare uelint, amoris potius in multitudinis numero, quam amorem appellare consueuerint, manium quidem & lasciuum amorem etiam in singulari numero dixerunt, sed qui honestum & laudabilem amorem in multitudinis numero expresserit, uix quenquam ex probatis auctoribus inuenies, hoc autem nomen latissime patet, & ad omne desiderium transfertur ut in Sexta Sybilla loquens ad Aeneam.

Sed si tantus amor (inquit) si tanta Cupido.

Bis Stygios innare lacus, & in eodem libro.

Tendebantque manus ripe uterioris amore. quin etiam mortis desiderium amoris nomine Cicero interpretatur ex Aeschilo, amorē mortis terminum inquirens mali. Cupido uero & pro amoris Deo, & pro ueherementiori appetitu, solet ab auctoribus usurpari. Iam uero nis illa amoris intensissima nomine furoris plerumque significatur, quem Græci μάλα uocant, quamuis in multitudinis numero politiores scriptores frequentius usurpent, quod eo Catulli carmine intelligitur. Indomitas in corde ferens, Ariadna furorē.

Quod autem etiam cura pro amore, frequentem inuenitur, nemini dubium est, sed arbitror, quod uel ex huius libri carmine libra, satis intelligi potest.

At Regina graui iam dudum saucia cura, & paulo post.

Nec placidam menti dat cura quietem.

Sed quid amor sit tandem, utrum aliqua natura que per se possit esse, ut Deus,

aut

M. AN. MAIORAGGIO

Homo, aut demon, an affectio tantum animi quedam non satis inseri Scriptores conuenit. Poetae namque Deum illum esse uolunt omnino qui potestate sua non homines tantum, sed immortales etiam Deos sibi subiciat. Unde Euripides eum stolidum & imperitum uocat, qui non amorem maximū omnium esse Deū censet, cuius haec carmina citantur à Stobaeo, ἴριτα δ' ὄστις μὴ θεῶν κρινέμεγος καὶ τοῦ ἀπάντων δαιμόνων ὑπέριον, τὸν ἡσυχαιοῦ ἔστι. ἢ καλῶν ἀπαρτεῖ ὠν ἡ καὶ δεῖνόν μὴ γίνομαι ἀνδρῶπιος θεῶν. alibi uero scribit idem Euripides non tantum uiros, & mulieres ab amore inuadi solere, sed etiam Deorum animos uulnerari ut ne Iuppiter quidem illi resistere possit. sed ab eo frequenter dometur, Hesiodus in Theogonia sua scribit primo quidem factum chaos fuisse, postea terram, postremo amorem produsse, Simonides autem ex Venere & Marte natum asserit Acusilaus ex nocte & aethere, Alceus ἐκ τῆς ἑριδος καὶ ἐπιφύει, Sappho ueneris, & cæli filium tradit. Cicero de Natu. Deorum libro 3. tres cupidines memorat, quorum primus Mercurio & Diana prima natus dicitur, secundus Mercurio & Venere secunda, Tertius qui Anteros dicitur, Marte, & Venere tertia. Sunt etiam qui Venere & Vulcano genitum amorem uelint, ut Tragedia nona Seneca testatur. Platonicus uero Phedrus amorem magnum esse Deum in conuiuio Platonis probare contendit. Itaque multis in locis apud antiquos, tanquam Deus colebatur legimus enim Athenis iuxta Palladis Statuam etiam amoris simulacrum extitisse, cui non aliter quam Palladi rem diuinam Athenienses facerent, Lacedemonios uero accepimus priusquam cum hoste congregarentur, amori sacrificare solitos, tanquam is Deus solus uictoriam ac salutem præstare posset. Iam apud Thebanos etiam gymnasium amori dicatum fuisse comperimus, ubi cohors quedam que sacra diceretur, ex amantibus, & amatis constabatur. Maximè uerò omnium Thespenses, & pariani qui in Helesponto sunt, amorem colunt, & omnium Deorum principem habent. Sunt etiam qui Amorem neque Deum neque hominem esse affirmant, neque marem, neque feminam quemadmodum Athenensibus libro 13. scribit, ubi plurima de amore tractantur. Fingebant autem puerum, & uolucrum & sagittis armatum quemadmodum elegantissime Propertius libro 2. cecinit, Eubulus tamen neque leuem, neque penitigerum amorem esse dicit. Sed grauem potius & stabilem, & Alexis minime uoluerem esse uult; quamuis ab ignaris pictoribus ita fingatur, sunt præterea qui illum cæcum esse uelint, quia quod ait Propertius, insano nempe in amore uidet, & id Theocriti auctoritate probare contendant, qui ita cribat; in Idillio cui θεῖραις τίτλος ἐστὶ τυφλὸς δὲ οὐκ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἢ ἄλλος πρότερος ἐπὶς. hoc est non tantum Plutus cæcus est, sed etiam curarum plenus amor, uerum Moschus in eo pulcherrimo carmine quod δραπέτης ἐρωῖς inscribitur. Amorem oculos acres & ardentes, hoc est δρῖμα καὶ φλογόεντα ὄμματα

ματα

parata habere scribit neque sane memini legere ubi apud probatos auctores, amor pro Deocæcus fingatur. At vero quid amor sit optimè Seneca Tragædia nona quæ Octavia inscribitur, his uersibus edocet:

Volucrem esse amorem fingit immitem Deum
 Mortalis error, armataque telis manus
 Artusque sacrus instruit Scena face
 Genitumque credit Venere Vulcano satum
 Vis magna mentis, blandus atque animi calor
 Amor est, iuuentę gignitur luxu
 Ocio nutritur, inter leta fortuna bona.
 Quem si fouere atque alere desistas cadit,

Breuq; vires perdit extinctus suas. Non igitur Deū, neq; Dæmonem, neq; hominem esse amorem, sed vim quandam mentis atque animi calorem, existimandum est, atque ideo nonnulli dicunt amorem, nihil aliud esse quam boni desiderium, alij uero dicunt appetitum esse fruendæ pulchritudinis, quæ sane definitiones ambæ à Platonis schola profluxerunt, Theophrastus autem eximius Philosophus, qui diuinitate loquendi nomen inuenit, amorem ita describit *ἔρως ἐστὶ ἀλογιστὶ ἐπιθυμία ὑπερβολή* hoc est amor est, eius quæ ratione careat cupiditatis exuperantia, sed difficillimum esse rectè intelligere, quid sit amor Plutarchus ostendit cum scribat amorem ab alijs mentem, quandam sine intellectum, quem ille *ἰδύμ* uocat existimari, ab alijs diuinam animi motionem, atque Dæmonium, atque alia præterea multa refert, quæ tanen amoris naturam apertè non declarant. Quamuis autem plures amoris species ab aliquibus numerentur, duæ tanen sunt in primis, quæ a Platone atque Plotino celebrentur, alium enim uulgarem amorem appellant, qui ab ea pulchritudine quæ sensu percipitur, oriatur, quàm quidem pulchritudinem, uulgarem etiam uenerem appellare solent, alium autem celestem nominant, qui à diuinarum rerum quæ intelligentia cognoscuntur pulchritudine nascatur, & hanc celestem & diuinam uenerem uocant. Itaque Lucretius Poeta & Philosophus egregius cum hoc intelligeret suum opus ita exercus est, *Aeneadam genitrix hominum, Diuumque uoluptas, Alma Venus*. In hac enim parte, præclarissime Platonici Philosophati sunt. dum colligunt oculos nobis, ad Dei cognitionem & immortalitatem duces esse, nam cum amor pulchritudinis desiderium sit (ut ait Plato) per huius pulchritudinis, quæ sub sensum cadit, aspectum paulatim erigimur, ad celestem pulchritudinem atque diuinam, cuius *Ideam* animo concipientes, admirabili quodam desiderio ad eam trahimur, atque hæc terrena quasi uilia & abiecta negligimus, hoc est, quod etiam Paulus Tharsensis, uir sanctissimus ad Romanos scribens ait, diuina mysteria, per harum rerum quæ cernuntur;

Li. consi.

M. AN. MAIORA GII

considerationem intelligi posse, Vates autem ille diuinus cæsum (inquit) Dei gloriam enarrat, & Anaxagoras ad cæli contemplationem homines esse natos asserbat. Sed ad amorem nostrum reuertamur quem ante res omnes genitum fuisse quidam existimant, unde etiam Phanes dictus est, quod primum apparuerit, qua in sententia Parmenides fuisse videtur, cum ita cecinerit.

πρωτισον μὲν ἔρωτα πᾶσι μὴ ἰσάτο πάντων.

Aristotiles quidem ait Hermetinum Clazomenium, & Parmenidem & Hesiodum statuisse, amorem rerum omnium motricem atque efficientem causam. Plato in conuiuio scribit amorem, in natalibus Veneris, in hortis Iouis, cum Porus Peniæ coniunctus fuisset esse genitum, Sed diuersos animo amores esse consentiunt, omnes, qui tamen ad duas species, quas diximus reducuntur, unde Seneca geminum cupidinem appellat, in œdipo: Concinit tædas geminus cupido, & alibi. Quam uocat matrem Geminus cupido. Nostri etiam Theologi primum illum amorem diuinam mirificis laudibus celebrant, Itaque Dionysius Areopagita cum de sacris nominibus ac diuinis scriberet, amorem nõ prætermisit, inde illa eius uerba. Ζῆλος ἔρως, ἀγάθος, ἀγάθος διὰ τὸ ἀγαθόν. docetque ab amore diuino, bona omnia profluxisse, Mentis vero illas supremi chori, quæ Deum prope contingunt, ab amoris incendio Seraphin nominatas fuisse Hebrææ linguæ periti testantur. Sed plurimum refert, à qua Venere nõster amor oriatur, hinc enim omnis uitæ felicitas, & omnis miseria pendet, si quidem omnes naturali quodam instinctu boni amore trahimur, sed à Venere hoc est ab earum rerum quarum amore capimur, pulchritudine plerunque decipimur. hic enim nihil pecuniæ speciosius esse putat, atque ideo Studium suum omne congerendis pecunijs accomodat, alius amore militiæ ducitur, alius sine literis uitam non uitalem (ut ait Ennius) existimat, plurimi si corporis uoluptatibus priuentur, se miseros esse iudicabunt, sunt etiam quamuis admodum rari qui tanto uirtutis amore flagrent & cetera omnia pro nihilo habeant, neque nisi quantum cogit necessitas, Curent, atque hi soli sunt, quos celestis amor ad immortalæ gloriæ & felicitatæ aliquando perducet, hic autem amor ille est, quo refertisunt omnes, & Platoniorum, & Theologorum libri, cuius tam mirabilis effectus, ut animum à corpore prorsus abstrahat, & ad res sublimes, atque pulcherrimas considerandas erigat, cum enim mentis oculis sapientiæ splendorem, intueri quis potest, admirabiles in eo amores excitantur sapientiæ, atque ita rerum altissimarum cogitatione fruitur, ut ad hæc infima stupeat. hoc est quod in Phædone Socrates ait, Philosophorum uitam nihil aliud esse quam mortis commutationem. nam qui alicuius rei amore captus est, de ea semper cogitat, & in ea quasi uiuit, unde Pythagoras dicere solebat amorem unam esse animam

in

in duobus corporibus habitantem, hinc est quod Poetæ mulieres eas quas amant, vitam suam appellant, ut Propertius.

Quid iuvat ornato præcedere vita capillo?

Teque peregrinis uendere muneribus.

Volunt autem amorem primum ac principalem actum esse uoluntatis, unde uoluntate amoris efficientem esse causam statuerunt, pulchritudinem autem, quasi materiam quandam ex qua amor generetur, qua quomodo fiat generatio, sane quam egregie Picus in hymnis suis ita cecinit.

Namque ubi membrorum uultus discordia concors,

Fulserit & grata fuerit compage reuincta

Ipsa oculos afflat subito celerique meatu

Labi tur affecti tacita ad penetralia cordis

Idque trahit ueluti chalibem Magnesia cautes

Et tractum incendit generatque in pectore flammam

Illecebris fotam placidis gratoque decore.

verum non alia ratione quisquam ab hoc amore vulgari se liberare poterit, nisi id efficiat, quod Architas Tarentinus in eo libro quem $\alpha\pi\sigma\iota\sigma\tau\iota\alpha\varsigma$ inscripsit præcepisse dicitur, ut ab ipso Deo ad res ab eo procreatas, cogitatione procedamus, rursusque à creatis rebus, ad ipsum Deum reuertamur, cum enim res aliqua pulchritudine sua nostrum animum mouet. Statim ab ea progredientes cogitare debemus quanto debent ea pulchriora esse, que non oculis sed intelligentia percipiuntur, rursusque ab illis ad Dei pulchritudinem ascendere, in eaque demum acquiescere, cum ab hoc amore diuino, quemadmodum antea diximus felicitas omnis atque beatitudo pendeat. hic autem amor etiam in Deo est, quippe qui (ut Platonicis uolunt) amore ductus hunc mundum procrearit, & Aristoteles duodecimo, primæ Philosophiæ libro primam illam mentem omnia mouere propter amorem censet, Plato in conuiuio docet ab amore, diuina ad homines & humana ad Deos transferrè eumque qui harum rerum peritus sit, maxime felicem nuncupauit. Clemens Alexandrinus, id in nobis situm esse asserit, ut amoris diuini periti sumus. ideo initio eius libri quem pedagogum inscripsit, ita inquit: $\tau\omicron\ \phi\iota\lambda\tau\omicron\upsilon\ \epsilon\iota\sigma\iota\omicron\ \alpha\iota\tau\omicron\upsilon\ \epsilon\iota\sigma\iota\omicron$. Atque hic sane diximus amor tantopere incenditur, ut ab alijs rebus mentem alienet, atque in amatum Deum mirabili quadam potestate transformet, ut Dionysius ecstasin ab eo fieri censeat. hoc illud sanctissimum coniugium animæ cum Deo est, de quo multa Theologi nostri uerba faciunt, & Proclus in hymno ad Lyciam Venerem ita canens $\sigma\iota\mu\phi\omicron\lambda\ \epsilon\iota\chi\alpha\upsilon\ \tau\omicron\upsilon\ \phi\omicron\lambda\ \gamma\alpha\mu\omicron\varsigma\ \tau\omicron\epsilon\pi\epsilon\iota\upsilon\ \mu\epsilon\upsilon\alpha\iota\omicron\upsilon$. nunquam autem hic amor nimis, aut nimis intensus esse potest, cum reliqui amores, cum intenduntur, magnas animo perturbaciones asferre solcant, scribit enim Theophrastus in amatorio libro chæ

M. A. N. MAIORAGIT

remorem tragicum existimasse amorem, si mediocris sit esse gratiosum, si uero fuerit intensus, molestias & perturbationes asferre quamplurimas, sed neque illud prætermittendum, quod hac una ratione uel maxime ceteris animantibus homo præstat, quod rerum pulchritudinem intelligit, atque eius amore capitur, quod de Officijs primo Cicero fatetur his uerbis, itaque eorum ipsorum quæ aspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, ne uisum conuenientiam partium sentit. In quarto Tusculanarum libro probatur, aptam membrorum figuram, cum quadam coloris suauitate corporis esse pulchritudinem, animi uero pulchritudinem esse censuit, opinionem iudiciorumque æqualitatem & constantiam, cum firmitate quadam & stabilitate, quæ uirtutem subsequatur, utrum autem à corpore, an ab animo, principium habeat sensilis pulchritudo questio est, nam plerumque accidit ut animorum, magis quam corporum pulchritudine moueamur, multique ad amandum magis femina honestate ac pudicitia, quam pro cauitate & lasciuia concitantur, quis enim nisi uilis & perditus homo meretricis amore quamuis pulcherrima sit, capitur? at contra, quemadmodum præclare Lucretius cecinit:

Deteriore sit, ut forma muliercula ametur

Nam facit ipsa suis interdum femina factis

Morigerisque modis, & mundo corpore culta

Vt facile insuescat secum uir degere uitam.

Quid quod propter iudiciorum uarietatem sepe uenero fit, ut quæ non pulchra sunt pulcherrima uideantur? quod etiam eo carmine Theocritus indicat, *πολλὰ γὰρ ὄψιν ἰούσι τὰ μὴ καλά παλάτῳ φαίλου* unde Poliphemus apud Ouidium rigidus homo ita canit

Barba uiros hirtæque decent in corpore fatæ.

apud Persas autem propter summas delicias nihil pulchrum habebatur, quod non molle atque effeminatum esset, At contra Virgilius in hoc libro Diodonem feminam quidem, sed quæ tamen uirile nescio quid præse ferret, non tantum Aenææ pulchritudine captam inducit, quantum eius fortitudine & rebus gestis, quibus admirata clamat. Quam sese ore ferens, quam forti peccore & armis, & non ita multo post Heu quibus ille, iactatus fatis, quæ bella ex hastâ canebat. morum enim similitudo ea est, quæ maxime amorem conciliet, non igitur mirum si bellicosa femina fortem & bellacum uirum adamarit, nam illam habitu quodam quasi uirili postea depingit. Sidoniam picto chlamydem circumdata Limbo, cui Phæetra ex humero. Erat enim clamys, non muliebris uestis, sed potius militaris, unde Plautus in curculione querat Clamydem & Macheram, hanc unde ad me prouenerit, & ipse Virgilius, in Octauo: Ipse agmine Palas. In medio chlamyde & pictis conspexit

Etus in armis. & Cicero pro Rab. Posth. statuam Scipionis cum clamyde in Capitolio fuisse, & Neapoli Syllam Imperatorem Chlamidatum scribit. sed qua de causa accidit, ut amata mulier longè pulchrior amanti, quam cæteris uideatur? & contra uir armatus amanti mulieri? hoc quidem propter fidem illam atque formam amata rei, quam semper animo uersat amans acciderc necesse est. longe enim pulchriores animo formas accipimus, quam que oculis subijciuntur, itaque tantum ea cogitatione qua sibi formam absentis amicae representat, incenditur. ut omnino talem etiam re uera esse, qualem animo concipit existimet. potest etiam in causa esse temperamentorum corporis, atque humorum uarietas, ex nonnulli fœminas alicuius amore capiuntur, quam tamen alij deformem existiment, sic Plato Archianasse Colophonæ pulchritudinem præcellere omnibus existimabat. sic Aristoteles Herpiliidem amicam suam cæteris omnibus, tanquam omnium pulcherrimam anteponebat. Hoc est quod Horatius Sermonum libro primo scribit.

Illuc præuertamur amatorem quod amica

Turpia decipiunt cæcum uitia, aut etiam ipsa hæc

Delectant, ueluti Balbinum Polypus Agnæ.

Hinc est quod quidam cæcum amorem esse dicunt, quoniam amantes recto iudicio plerumque priuare solet. Magna sanè atque obscura quæstio est, qua ratione, aut causâ fieri possit, ut homines ab amore tantum immutentur, ut non amplius idem esse uideantur. nostri omnino Theologi censent prauorum demonum maleficijs frequenter accidere, ut quis amore turpi capiatur. Nam sæpenumero uidere licet, non adolescentes tantum ætatis seruire concitatos, sed etiam prouectioris ætatis uiros, licet uxores castissimas & forma præstantes habeant, ita meretricis alicuius petulantissima amore detineri, ut ob eius consuetudinem, non tantum uxorem, sed rei familiaris & filiorum curam negligant. ab hac autem Theologorum sententia, non admodum discrepat Porphyrius, qui spiritus quosdam incorporeos ab eiusmodi hominibus attrahi, atque hauriri censuit, à quibus ad amores tam turpes impellantur, nonnulli genios in causa esse uoluerunt, sunt etiam qui syderum atque astrorum potestati furorem hunc acceptum ferant. sed quis genius, aut qua astra possunt experientia rationis animalia ad homines amandos impellere? Tradit enim Theophrastus in amatorio suo, puerum quendam Olenium. Amphilocum nomine, non mediocriter ab ansere fuisse dilectum, Nicander etiam author est, Nicomedis Bithyniæ regis filium, qui secundus diceretur Gallinaceo Gallo in delicijs fuisse, Quid quod Clearchus Peripateticus tantum Pauonis amorem in Puellam Lencadian fuisse memoriæ prodidit, ut puella mortua non amplius uiuere uoluerit. sed eius desiderio uita exceßerit? quot exempla Delphinorum à Plinio memorantur, qui puerorum amore capti sint. Sed horum ano-

rum

M. AN. MAIORAGII

rum nihil aliud certe . quam imaginationem quandam in causa crediderim ,
 qua non homo tantum , sed cætera etiam animantes teste Aristotele præstant .
 capiuntur autem homines amore , obiecta quidem totius corporis pulchritudi
 ne , sed tamen propter faciei splendorem maximè , qua in parte magis etiam
 oculos quam reliqua spectant , nam , ut Aristoteles Ethicorum libro nono
 scribit , amantibus ipse aspectus charissimus est , ique sensum hunc præ cæ
 teris expetunt , quod ex eo potissimum amor nascatur . Sed idem Aristote
 les à pudore homines in amoris retia impelli subindicat , cum amatores nihil
 magis in amato corpore , quam oculos respicere affirmet in quibus habitare
 τὸ αἰδέσθαι , hoc est pudorem uult , & fuit per antiqua opinio , pulchritudinem
 aut pudori inesse , aut ipsam esse pudorem , unde maximè tunc incendi amato
 res Poeta fingunt , cum amatas uirgines , pudore suffundi uiderint , quod de
 Launina & Turno scribit in duodecimo Virgilius his uersibus .

Accipit uocem lachrymis Launina matris
 Flagrantes perfusa genas cui plurimus ignem
 Subiecit rubor & calcæta per ora cucurrit
 Indium sanguineo ueluti uiolauerit ostro
 Si quis ebur , uel mixta rubent ubi lilia multa
 Alba rosa tales uirgo dabat ore colores

illum turbat amor . figitque in uirgine uultus ,

Ardet in arma magis . Sic etiam Anacreon Teius uirginalem aspectum in
 puero suo celebrat his uerbis ὡς τὸ πρῶτον βλῆτων ad quod alluisse uide
 tur Phrenicus in Troilo . cum dixit amoris lumen in purpureis splendere ge
 nis . Pindarus autem faciei splendorem celebrat in Theoxeno Tenedio , cuius
 hæc sunt uerba ἀσίνων προσώπῳ παρμαρῖζουρας . uerum non tantum apta mem
 brorum compositione , sed etiam animi qualitatibus . quæ cum aliqua gratia
 atque uenustate in corporis actionibus splendent , amatores capi non dubium
 est , sed qua ratione fieri possit , ut quis ab amore liberetur , uaria præcepta da
 ri solent , nam Ouidius cum artem amandi tradidisset , etiam eius remediâ
 uersibus mandare conatus est Galenus autem medicus eximius , & Auice
 na cum amorem putent uehementem esse animi morbum propterea curan
 dum esse corpus præceperunt , & de curandi ratione non pauca præcepta tra
 diderunt , Cicero Tusculanarum libro quarto de amatore loquens sic inquit ,
 affecto , hæc adhibenda curatio est , ut & illud quod cupiat , ostendat quam
 leue , quam contemnendum , quam nihil sit omnino , quam facile aliunde , uel
 alio modo perfici , uel omnino negligi possit , adducendus est etiam nonnun
 quam ad alia studia sollicitudines , curas , negocia , loci denique tanquam agro
 ti , non conualescentes sæpe curandus est , etiam nouo quodam amore uete
 rem amorem tanquam clauum clauo eiciendum putant , maxime autem ad
 monen-

monendus, quantus sit furor amoris, omnibus enim ex animi perturbationibus est profecto nulla uehementior, alij causas illas præcidere iubent, quibus in amoris laqueos homines incidere. plerunque solent us. conuuiuones & conuiuia, nam (ut ait Cômicus) sine Cerere & Baccho friget Venus, ideo nos-
ter ingeniosissimus Poeta fingit in conuiuio splendido atque regali, inter lu-
sus & blanditias amoris captam esse Diodonem, sic enim Venus amanti filio
præcipit.

*Vt cum te gremio accipiet letissima Dido
Regales inter mensas, Latioemque Lyeum
Et dabit amplexus atque o'cula dulcia figet,
Occultum inspiret ignem fallasque uencno.*

uitanda est mulierum consuetudo, proponenda sunt exempla continentia, ut
Cyrus apud Xenophontem cum in Assyriorum præda diuidenda, pulcherrima
quedam mulier, qua fusiorum regis vxor fuerat, sibi obtigisset eam nec aspi-
cere quidem uoluit, ne in aliquam obscenæ libidinis cupiditatem incideret,
& Alexander ille Macedo cum Darij uxorem, quæ forma cæteras omnes
Persicas mulieres antecelleret, eiusdemque regis filias cepisset, eas honestis-
sime custodiri iussit, & Africanus Scipio præstanti pulchritudine uirginem
hispanam, cum admodum ipse iuuenis esset, sponso suo tamen intactam illi
batamque restituit, plurimum igitur prodest uirtutis amor, atque animi pro-
positum, ad insani amoris stimulos auertendos. Sed nihil magis hunc furo-
rem arcere potest, quam si quis cogitet, quæ inde mala proueniant, nam ut
ait in Eunucho Terentius (in amore hæc omnia insunt, uitia, iniuriæ, suspi-
ciones, inimicitia, induciæ, bellum, pax rursum. certe amatores uidere li-
cet modo algere, modo astuare, nunc spei plenos, nunc plane desperantes,
denique præcipites in omne facinus, atque illud Plautinum in ore habentes,
iaffor, crucior, agitor, uexor, ui amoris totus miser, Tibullus sane quanta
sit amoris impatientia, quantus dolor his uersibus ostendit,

*O ego ne possem tales sentire dolores
Quam mallet ingelidis montibus esse lapis.
Stare uel insanis cautes obnoxia uentis*

*Naufraga quam uasti tonderet unda maris
Menander cum amoris incommoda sensisset clamare non dubitauit quod quod
ἔποτος ἔποτες ἢς ναυδὲ μίτρα. heu quã magnũ mortalibus malum amores sunt,
quis enim facile numerare possit quot regna subuersa, quot deletas urbes, quot
homines trucidatos, quot familias exitio traditas, quot bella, quot cades,
quot regiones ferro ignique uastatar, insani huius amoris causa. Scriptores
& Græci & latini memoria prodiderunt, ut non illepidè Plautus dixisse ui-
deatur amorem primum apud homines carnificinam commentum fuisse Poe-
ta*

M. AN. MAIORAGII

ta vero non alia de causa finxerunt homines in belluas, à circe commutari, nisi quia capti amore uim omnem rationis amittunt, possunt autem amatores scario pisci non inconcinne comparari quem præ ceteris omnibus piscibus aiunt libidine furere, cum enim piscatores unam ex eo genere feminam habere possunt, eam in insidijs collocant, & rete circumponunt, tunc scari cius potius endæ famine desiderio, quasi astro quoddam percipiunt, & alius alium præuere contendit, ut prior amata femina fruatur, quo fit ut eorum maxima multitudo, parata in retia se inuoluat, atq; ita quæ admodum M. Antonius Philosophus & Imperator scribit, ἡ δὲ δούρα δὲ ἰκτὺν ὁρμῆς ἀφροδισίου ταύτην οὐκ ἐνάρπει. Magnum etiam corpori detrimentum affert intempestiua Venus, unde illud Demosthenis dictum, penitere tanti non erio, quoniam Venerem semper dolor & penitentia sequitur. Nam (ut ait Aristoteles in problematis) semen ab homine pro corporis proportionem plurimum emittitur & ab omni corporis parte, quo fit ut totum corpus concutiat, hinc est quod Abderites Sophista, paruum quandam epilepsiam coitum esse censuit. Quam quidem sententiam Gellius Hippocrati ascribit his uerbis, Hippocrates autem diuina uir scientia de coitu uenereo ita existimabat partem esse quandam morbi teterissimi, quam nostri comitalem dixere, nam ipsius uerba hæc traduntur ἐν τῷ αὐτοῦ βιβλίῳ ἀπὸ τῆς ἀφροδισίας. & Cornelius Celsus frequenti coitu corpus dissolui scribit. Auicena longe minori detrimento sanguinem peruenarum secretionem emitti, quam intempestiue semen fundi existimat

Cogitandum est igitur quod ait Picus.

Vt semper multos Venus immoderata dolores

Afferat innumeras labe, morbosque necemque

Et curus ante diem pretendat damna senectæ.

Quonobrem hanc turpem Venerem, Atque hunc furiosum amorem relinquere, & illum castum ac celestem, qui à uirtutis, & sapientiæ pulchritudine splendoreque proficiscitur se qui decet, qui alios omnes ex animo procul amores eicit, & præsentia sua magnam hilaritatem, & uoluptatem affert incredibilem. ueri autem amatoris signa sunt, ad amatam rem semper inclinare, de ea cogitare, loqui, scribere somniare neque enim (inquit Virgilius) patrius consistere mentem

Passus amor, & alibi.

Qui amant ipsi sibi somnia fingunt.

Satis enim constat intensum amorem etiam dormientes suis imaginibus, aut oblectare, aut etiam contristare, quod multo ante Virgilium Smyrneus Dionidit, qui in suis Bucolicis ita de amore cecinit: αὐτὰρ ἄλλοι μὲν πρὸς ἑὸν ἄνθρωπον ἔτι κέρτερον. Aristoteles in Rhetoricis ad Theodecten scribit ueros amatores, de re amata etiam cum gaudio somniare, & propter perpetuam eius me-

morian

amoriam quamvis absit, tamen quasi presente letari, quin etiam ἐν τοῖς πένθεσι
 ἢ, ἔπειτα, hoc est in luctibus & lamentationibus quandam tamen amate rei
 recordatione suboriri voluptatem, quam oculis animi tanquam presentem in-
 tuentur. Itaque summus hic Poeta noster sicut omnes animi affectus, ita in-
 geniosissime vim amoris explicans, ita de amante Didone scribit. illum ab-
 sens, absentem auditque uidetque. Quae res effecit, ut etiam in dolore gratus
 sit amor. unde apud Poetas dulcem amaritiera frequenter inuenies, quod
 uno uerbo γλυκύπικρον Graeci uocant. Catullus in quodam Epigrammate,
 ita de Venere scribit.

Multa satis lusi non est Dea nescia nostri.

Quae dulcem curis miscet amariciem

Apud Plautum in Pseudolo, quidam adulescens de amica sua epistola sic ait,
 dulca amarumque una nunc misco mihi. Quod si aliquam rei amatæ imagi-
 nem, aut si quam prolem, habere potuerint, tum uero seuos dolores, aliquan-
 tulum mitigare solent, atque ideo Dido cum abiturus esset Aeneas ita inquit:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset

Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula

Luderet Aeneas qui te tantum ore referret

Non equidem omnino capta aut deserta uiderer.

At sane cum quis amare incipit, statim etiam incipit id quod amat laudare,
 quod cum Poeta noster non ignoraret, amore captam Didonem statim facit,
 tanquam Deum quendam suam Aeneam admirari: Credo equidem (inquit)
 nec uana fides genus esse Deorum & quemadmodum amans rem amatam ma-
 xime suspicit, & nihil non magnum atque honorificum de ea sentit & loqui-
 tur. ita nullo modo ferre potest, quae illi molesta esse cognouerit, quam in-
 tensi amoris proprietatem Virgilio non incognitam fuisse declarat illud quod
 in secundo libro de Choræbo scribit, qui cum passim crinibus Casandram
 amasiæ suam à Graecis trahi uideret:

Non tulit hanc speciem furiata mente choræbus,

Et sese medium iniecit moriturus in agmen.

Quibus uerbis ostenditur amantes, non tantum incommoda propter amatam
 rem pati paratos, sed etiam si ita accidat mortem quod de Alceste Admeti
 uxore Poetae fabulantur, quamvis hoc pro re certa in Platonis conuiuio reci-
 tetur, & de Tyberio Graccho loquuntur historię, nihil autem durum, nihil
 asperum refugit amans, modo amata re potiatur, quod in egloga decima sic
 ostendit Poeta:

Galle quid insanis (inquit) tua cura Lycoris

Perque niues alium, perque horrida saxa secuta est.

quin etiam nullam conditionem subire durissimæ seruitutis recusant, ut id

M m tandem

M. AN. MAIORAGII

tandem quod concupiscunt, assequantur, sic Hercules seruiuit omphale; sic Iacobum quatuordecim annos ob Rachelis amorem Labano seruiuisse sacre literę testantur. sed quoniam plura satis iam fortasse Philosophari sumus, hæc quę reconditiora uideri possunt relinquamus, & uideamus qua de causa Virgilius Aeneam suam quem tanquam aliquod insigne probitatis & sapientię exemplar nobis proponit, amoris tamen laqueis irretitum fuisse uelit, atque ut illas quę uerisimiles sunt causas prætermittam, Aeneam ideo se Didoni coniunxisse, non quia captus esset eius amore. quod nusquam Poeta docet, sed quia se hospitem egentem uagum uideret, ut ea ratione Didonis gratiam seruaret, quoniam (ut ait Cicero) tempori cedere, hoc est necessitati parere, semper sapientis habitum. Quis enim non intelligit si Didonis amore inflammata atque furentis congressum Aeneas refugisset fore ut paulo post à Didone, uel expelleretur, uel etiam aliquid grauius pateretur; notum enim erat Aeneę sapientissimo uiro furens quid famina posset, igitur illi uoluit indulgere. Dum pelago scuiret hyems & aquosus Orion Quassataque rates & non tractabile cælum, ut uerno postea tempore commodius posset in Italianam nauigare, potuit etiam illa gravis esse causa quę Virgilium ut amatorem Aeneam fingeret impulerit, quoniam etiam Homerum, quem unum amulabatur idem de Vlyse suo prudentissimo uiro finxisse uidebat, quem scribit in insula quadam à calpstone diu detentum fuisse, donec Iouis imperio coacta fuit eum dimittere, sed ut ego quidem arbitror, uoluit hoc in libro Poeta quanta sit uis amoris ostendere, qui non feminas tantum, sed etiam grauissimos uiros plerunque deuinciat, ut id Aeneas dicere posset.

Omnia uincit amor & nos cadamus amori.

cum præfertim uideret Poeta duos summos illos Imperatores, quos suis carminibus maxime illustrare cupiebat. Iulium Cæsarem, & Octauium Augustum amoris illecebris fuisse delinitos. Nam Iulius Cæsar in Aegypto Cleopatraz, amoribus indulsit Octauius autem Augustus amore Liię Drusille tantopere incensus est, ut eam (quemadmodum scribit Suetonius) à matris monio Tyberij Neronis, & quidem prægnantem abduxerit, dilexit quę semper unicę ac probarit, perseueranter; ea uero maxima causa Virgilio fuit, ut Poeticę artis consuetudinem seruaret. nam apud Poetas, non hominum tantum, sed etiam Deorum amores celebrantur; Thebens qui sapientissimus fingitur duas sorores Phedram & Ariadnam Minois Cretum regis filias abduxit, Peleus Thetidis amore capitur. Hercules amore Deianire flagrat, Agamemnon parenti, quamuis Appollinis iussum intelligat chryseida reddere recusat, Achilles abduclam Briseida tanquam puer deplorat. Quid Iasonem Paridem Menelaum. Orestem Protefilaum, innumerabilemque aliorum multitudinem referam? Ipse Iuppiter, modo Taurus fit, ut Europam rapiat,

piat, modo *Cycnus cum Læda concumbit*, modo *aurum in Danae gramina fluit*, modo *Ambitionis Alcimeneæ complexibus Herculem generat*, *Pluto per uim Proserpinam rapit*. *Venus, cum Marte cum Vulcanio, cum Anchisa denique coniungitur*, *Iuno Zelotypia flagrat*, *Apollo Daphnes amore cruciatur*. Quid plura? nullus apud Poetas Deus est, nullus homo paulo celebrior, qui non amoris uinculis colla subdiderit. Quid igitur mirum, si Poeta noster *Aeneam suum amori indulgentem faciat*, cum hoc non à sapientissimis tantum uiris, sed à Deis etiam ipsis immortalibus fieri Poetæ omnes consentiant? à quasane opinione, neque historiae, neque sacrae literæ discrepant, in historijs enim habemus summos illos Philosophos, *Socratem & Platonem Aristotilem* laqueos amoris effugere non potuisse, quin etiam *Socrates, cum nihil omnino se scire profiteretur, artem tamen amandi se didicisse fatebatur*, apud Romanos omnium sapientissimus *Cato uincitur & expugnatur ab amore* Quid *M. Antonius Philosophus & Imperator, quanto Faustine amore incensus traditur, multa pretereo consulto, ne nimis longa summatur oratio*, iam uero in sacris literis, non adolentes tantum, sed etiam grauissimi & sapientissimi homines amore capiuntur. Quis *Sampson* fortior habitus est? tamen ab inimicis Philisteis in amatae gremio sopitus comprehenditur, & catenis ferreis alligatur. Quis post homines natos fuit unquam, qui pietate & religione *Dauidem regem superaret?* quem unum ipse Deus immortalis falsus est, in omnibus rebus sibi plane satisfacisse, tamen hic in sano amore *Bersabeæ* captus non tantum adulterium cum ea commisit, sed etiam uiro eius eadem crudeliter machinatus est. Atque uero quis de summa *Salomonis* sapientia non audiuit? ut nihil penitus esset in rerum natura, nihil in diuinis mysterijs, quod ille uir ignoraret, qui tamen quantopere sit immutatus ab amore, à uobis in sacris literis legi, quam à me commemorari malo. quid ergo? dicet aliquis hæcine tu probas? aut hoc modo laudes amoris celebras? ego uero tantum abest ut probem, ut etiam maxime damnanda esse censeam. Sed hæc ideo commemoro, primum ut Poetam nostrum ostendam non sine ratione suum *AENEAM* finxisse, non nihil amori concessisse, deinde ut doceam quam difficile sit, nisi quis diligentissime caueat in amoris illecebras non incurrere, à quo tot ac tales uiri deuicti fuerint. uerum ea paratissima atque expeditissima ratio fugiendi amoris huius est ut cum alio amore (quod ait Cicero) tanquam clauum clauo trudat natus, & *Venerem* amorem *Musarum* amore propellamus, sole enim *Muse* uincula & laqueos amoris non exhorrescunt, quod elegantissimo quodam epigrammate græco satis indicatur, in quo Poeta fingit *Musis Venerem* fuisse minitatum, nisi numen suum colerent, se in illas cupidinem filium suum armaturam *Musas* autem respondisse posse eam *Marti* nugas illas intentare,

M. A. N. MAIORAGI

se vero prorsus ab amoris iaculis tutas esse, carmen autem illud quidam Musici Poeta quidam Platonis esse uolunt, quod in hunc modum co-scriptum est.

Ἀνὴρτι μύθαισι, κορδαία τὰ μὲν φροδίτων
τιμῶν ἢ τὸν ἔροι ὕμνῳ ἐοροπλίσομαι
Καὶ μοῖσαι ποίησιν ἡμῶν τὰ συμυλα τῶντα
ἡμῖν δ' οὐ πύταται τοῦτο τὸ πεδᾶριον.

Quae quamuis ea uenustate reddi latinè uix possunt qua Graecè scripta sunt, ea tamen nos olim, sic in latinum Sermonem conuertimus:

Alma uenus Musis Venerem obseruate puella

Aut in nos stringet spicula noster amor

At Veneri Musæ uerba ista procacia Marti

In nos nil iuris iste puellus habet.

habemus igitur paratam Antidotum. quo flagitiosi amoris tela uitare facile possimus, si nos uirginis

Musarum chorus, in clientelam suam admisserit.



DE MUSICA.

ORATIO XXIII.



M aliquandiu mecum ipse tacitus animo uoluisse *A*uditores, quoniam apud nos in hoc huius anni professionis nostrae principio dicendi genere potissimum uteret, quod & animos uestris exhilarare, & ad bonarum artium studia uehementius incitare posset, suauissimis ac dulcissimis *Q.* Horatii Flacci cantibus, quos interpretari uobis hoc anno decreuimus tandem admonitus, de caelesti illa, ac uere diuina scientia, quam graeco nomine *M*usicam uocamus, cuius magna quaedam atque ampla pars est poetica facultas, uerba facere, atque eiusdem laudes, uires, comoda quae pene sunt innumerabilia, quo ad per me fieri poterit, explicare constitui. neque enim ex tot, tamque uarijs ac multiplicibus artibus, quae uel dominibus excogitatae, uel Dei beneficio sunt nobis traditae, ulla tam humanitatis est propria, nec quae facilius animum nostrum regere, mores immutare, mentem, ad sese rapere, & quibusdam quasi uinculis constrictam atque alligatam retinere ualeat. hac illa est scientia, quae dono quodam prouidentiae data est humano generi, quo se ex tantis miserijs, laboribus, & calamitatibus aliquo modo recreet atque reficiat. neque enim tam graues & acerbos casus, tam turbulentas uita tempestates, tot tristitia fortuna uulnera ullo modo pati natura humana diuini possit, nisi molliores interdum & delicatioribus cantus adhiberet. nec uerò quicquam in uita iucundum aut dulce uideretur, nulla quies, nulla animi remissio, nullum natura blandimentum, nullum suauis solatium ac arte sublata reperiretur. hac omnibus & studijs, & sexibus, & aetatibus opportuna, atque accommodata est. hac infantes in cuius adhuc uagientis oblectati nutricam dulci murmure sopiuntur, hac pueri cum aequalibus cantillantes frequenter utuntur. hac iuuenes atque aetate florentes maxime capiuntur, hac senes reliquis iam deseruescentibus uoluptatibus natura dulci quodam instinctu delectantur. nulla denique natio est, nullagens, nullus ordo, quae non artificiosa canendi ratione moueatur. saxa & solitudines, ait orator. uoce respondent; bestiae quoque immanes cantu flectuntur atque consistunt. quae de causa sapientissimi poetae fictis fabulis tradiderunt ab Orpheo Linoque cantoribus non tantum homines, sed etiam pecudes, feras, aues syluas, montes, saxa, muta denique omnia cantu fidibusque fuisse

M. AN. MAIORAGII

se commota, quoniam nihil est penitus in omni rerum uniuersitate quod ab arte musica remotum aut alienum esse uideatur. unde caelestes etiam globos, generalemque totius Mundi animam quadam harmonia constare Platonici crediderunt, neque quicquam rectum, honestum, laudabile esse posse censuerunt, nisi quod esset arti musica congruens atque consentaneum. Quare de tam eximia singularique scientia dum breuiter aliqua differo, quaeso uos, sicuti facere instituisistis, diligenter attendite. primum enim mihi uidetur de origine atque antiquitate musicae, deinde de formis eius atque partibus, tum de uiribus atque utilitate esse dicendum. nam ea est huius artis tum antiquitas tum dignitas, ut Timagenes auctor sit omnium in literis studiorum antiquissimam extitisse musicam. & iam illis antiquis temporibus in tanta ueneratione, tantoque studio fuerit ut iidem musici & uates, & sapientes iudicarentur, sic Musaeus qui multum in hac arte praestitit & uiuens Theologorum sapientissimus habitus fuit, & post mortem in beatorum sedes ac domicilia, translatus putatur, de quo ita Virgilius in Sexto,

Museum ante omnes, medium nam plurima turba

Hunc habet, atque humeris extantem suspicit altis. Sic Orpheus, qui, cum homines in agris passim bestiarum more uigarentur, & sibi uictu serino uitam propagarent, nec ratione animi quicquam sed pleraque corporis uiribus administrarent, musica quadam ratione compulsi in unum locum & congregauit, atque ex feris & immanibus mites reddidit & mansuetos, sic Linus, qui propter excellentem artis musicae scientiam Apollinis filius habitus fuit, sic alij plurimi prope diuinos honores ob hanc artem consecuti. fuit enim olim Musica cum diuinarum rerum cognitione coniuncta, cuius rei testes sunt clarissimi poetae, apud quos inter regalia conuiuia laudes heroum ac Deorum, ad citharam canebantur, & res altissima quaestioneque dignissima cantibus inferebantur, Vt apud Virgilium,

Cithara crinitus Iopas

Personat aurata docuit, quae maximus Atlas

Hic canit errantem Lunam, solisque labores

Vnde hominum genus, & pecudes unde imber & ignes. & in Sileno,

Namque canebat uti magnum per inana coacta

Semina terrarumque, animaque, marisque fuissent

Et liquidi simul ignis ut his exordia primis

Omnia & ipse tener mundi concreuerit orbis.

Quae uero artis tam egregiae fuerit origo uariè traditur. Quintilianus ab ipsa natura putat, ad tolerandos facilius labores uelut numeris nobis esse traditam. siquidem (inquit) & remiges cantus hortatur, nec solum in his operibus, in quibus plurimum conatus iucunda uoce conspirat, sed etiam singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur. Quis enim nescit, aut quis

non

non ferè quotidie audit laborantes atque opus facientes, agricolas, artifices, & mares, & feminas in ipsis laboribus medijs aliquo sese cantionis genere oblectantes. quam rem in Georgicis ita Virgilius exprimit

Interea longum cantu solata laborem

Arguto coniunx percurrit pectine telas. & in Bucolicis

Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.

Cum enim hominem natura nudum & in nuda humo natali die statim ad vagitus & ploratum abijciat, nullumque aliud ex tot animalibus ad lachrymas, & hoc protinus vita principio, generet, ut natus iaceat manibus pedibusque deinctis flens, & à supplicijs vitam auspicietur uoluit etiam eadem provida parens natura solatium aliquod tantis miserijs inuenire. itaque musica dulcedinis sensum etiam ipsis infantibus ingeneravit quo fit, ut nutricum nenijs & uarijs modulationibus mirifice recreentur, & cessantes à uagitu iucundè sopiantur. est enim tam hominis propria, tamque sensibus nostris coniuncta musica, ut Plato censeat, nihil facilius in teneras puerorum mentes ingredi quam uarios canendi modos. quod apertis ac manifestis indicijs facile quiuis intelligere potest. quamplurimi enim pueri nostrae etiam tempestate reperiuntur, in omni parte musices eruditi atque excellentes, cum tamen in alijs artibus aut scientijs nullus omnino puer excellat. neque tantum homines ipsi, sed etiam bestiae cantu musicaeque delectantur. nã Plinius ait ceruos fistularum sono mulceri, Strabo tradit Elephantos cantu plurimum oblectari. Pindarus testis est Delphines citharæ sono mira quadam exultare letitia. compertum est etiam usu ipso mulos tintinabulorum sonitu strepituque ualde gaudere, qua de causa muliones, ut facilius in itinere sarcinarum onera laboresque tolerent, mulorum collo plurima suspendere tintinabula solent. Quid in bello nonne tubarum clangore, & tympanorum pulsu non minus equi quam milites animantur? Quid auium ille tam uarius, tamque multiplex concentus in agris, nonne declarat apertè musicam ipsis etiam auibus à natura datam & ingenitam? nam luscinia, si Plinio credimus, cantum edit perfecta musica scientia modulation, & tam paruulis in faucibus omnia concinnantur, quæ tot exquisitis summo ingenio atque industria instrumentis ars hominum excogitauit. non est autem mirum si in rebus omnibus musica plurimum ualeat, cum totus hic mundus inferior, & omnia que in eo sunt, à caelesti corpore pendeant, atque ab eo uitam ortum & incrementum accipiunt, præstantissimi uerò Philosophi subtilissima indagazioneprehenderint, totum mundum & globos præcipuè caelestes atque ipsam mundi animam ab immortali Deo musica ratione fuisse procreatam. atque ideo magnum quendam & dulcem sonum impulsu, & motu ipsorum orbium effici existimant, qui acuta cum grauibus temperans uarios æquabiliter concentus efficiat.

M. AN. MAIORAGII

efficiat . quem docti homines nervis imitati atque cantibus aperuere sibi viderunt in caelum, & Graeci quidem, vt Eusebius testis est, musica harmoniam inuentionem Dionysio attribuant, ipse vero Eusebius Zethum & Amphionem fratres, qui Cadmi temporibus fuerunt musica repertoires facit, Plinius etiam ab Amphione repertam musicam scribit, de quo sic Horatius.

Dicitur & Amphion Thebane conditor arcis

Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda

Ducere quo uellet. Solinus musicae studium e Creta insula promanasse credidit, quod ibi idem dactyli crepitu ac tinnitu aris deprahenderint, & in ordinem, ac proportionem transtulerint. Polybius arcadibus acceptam musicam refert qui semper huius artis studiosi fuerint, quod etiam Virgilius in Bucolicis

Innuat cum ita scribit, Cantabitis Arcades inquit

Montibus haec uestris soli cantare periti Arcades. & alibi

Ambo florentes et atibus Arcades ambo

Et cantare pares, & respondere parati. quod ideo fortasse memoriae traditum est, quia Pan Deus Arcadiae fistulam inuenisse perhibetur. Virgilius Pan primus calamos cera coniunge: e plures instituit. harmonias tamen uocum a Mercurio fuisse excogitatas Diodorus Siculus primo libro auctor est. a quo etiam lyra siue cythara fuisse inuenta traditur, unde Horatius de Mercurio, Te canam magni Iouis & Deorum Nuncium curuaeque lyra parentem. eam Apollini postea Mercurius dono dedisse dicitur, qua ita se Apollo exercuit, ut optimus omnium Citharadus euaserit, & Orpheum etiam filium suum, quem ex Calliope musa susceperat, ita docuerit, ut non seras modo sed saxa etiam syluasque cantus suauitate duxerit. Virgilius, Threicius quondam uates fide creditur canora Mouisse sensus acrium ferarum atque amnes tenuisse uagos, quod figmentum Horatius in Arte poetica sic interpretatur, Syluestres homines sacer interpretsque Deorum

Cadibus & uictu saxo deterruit Orpheus

Dicitur ob hoc lenire tigres rapidosque Leones. Iosephus de Iudeorum antiquitatibus libro primo tradit Iubalem Lanechi filium musicam artem primum coluisse, & psalterium ac citharam potissimum laudasse, quod etiam in sacris literis scriptum legimus. itaq; ueram hanc esse sententiam existimare debemus ut ab hebraeis ad Aegyptios, ab Aegyptiis ad Graecos Musica sicut etiam litera ceteraeque artes ingenue promanarit, qua ita postea uiri sapientes adamarunt, ut neminem satis eruditum putarent, qui non artem musicam percalleret, sunt qui tria Musicae dicunt fuisse principia merorem uoluptatem, atque enthousiasmum, hoc est diuinum aflatum, nam in merore musicam adhiberi nostro quoque tempore uidemus, ut in mortuorum exequiis ac funeribus

ibus

bus quæ sacerdotum cantibus procurantur, quæ quidem consuetudo fuit antiquissima, ut apud Ouidium, cantabat mæstis tibia funeribus. Quamuis sedandę potius tristitię, quam incitandę causa reperta esse musica uideatur; unde magnam secum asferre uoluptatem consuevit: & tristes animos, atque afflictos mirabiliter recreare: quod ita perspicuum, ut nullius omnino probationis indigeat. qui uerò diuino sunt aflati numine, ij plerunque solent futura cantu prædicere, sicut apud Virgilium sybilla cum esset *AENEAE* uaticinatura; de qua ita Poeta scribit maiorque uideri

Nec mortales sonans aflata est numine quando
Iam propitiore Dei. & alibi Anchises ita inquit. Sola mihi tales casus
Cassandra canebat. Sed iam de origine, atque antiquitate musica satis diximus, nunc de formis eius, & partibus aliqua percurramus. Tres enim Musę species eruditi uiri constituunt, Mundanam, Humanam, & quæ instrumentis consistit. Mundana musica ea dicitur, quæ ex celi conuersione, elementoriam compage, & temporum uarietate colligitur. est enim in omnibus Mundi partibus conuenientia quedam & proportio musica quę dum cęlestes globi mouentur suauissimos sonos efficit, quamuis Aristoteles lenibus quibusdam argumentis antiquam hanc Pythagorę, Platonis, reliquorumque bene sentientium philosophorum opinionem refellere conatus sit, uerum nostri etiam Theologi non tantum Platonicos, quantum ueritatem ipsam, & diuina se cęli orbicula suauissimam in celo sonum, dum orbis assidua conuersione uoluntur, perpetuo fieri confirmant. neque enim (ait orator) silentio tanti motus incitari possunt, & natura fert ut extrema ex altera parte grauius, ex altera autem acutę sonent. Quamobrem summus ille celi Stelliferi cursus cuius conuersio est concitator acuto & excitato mouetur sono, grauis simo autem hic Lunaris atque infimus, atque hac de causa Dorilaus dixit; Mundam nihil aliud esse, quam musicum diuinitatis instrumentum, quia illę concordēs in celo dulcissimos emittant sonos; quos tamen aures nostrę multo de causis capere non possunt: Sed cum animus ex hoc tenebroso domicilio in illam clarissimam, atque æternam domum commigrabit, tum cęlestis illius harmonię mirifica dulcedine perfruemur. quemadmodum sempiternis seculorum ætatibus Spiritus illi diuini, quos Plato Sirenes, nostri Theologi Angelos uocant, iam fruuntur, & una cum motu cęlesti iubilantes canere, Deumque uerum omnium patrem celebrare non desistunt. neque aliud antiqui philosophi nouem Musas a Poetis tantopere celebratas esse uoluerunt, quam musicos cęlo globorum cęlestium sonitus, & unam omnium simul conuenientiam, quam orbis efficiunt. unde Hesiodus in Theogonia musam octauam ab ipso celo deducto nomine Uraniam uocat, quod sursum uersas septem errantes stellas primo nobis docuerant; celum uerò Stelliferum sit octauam;

Nu nonam

M. AN. MAIORAGII

nonam autem Musam, quam efficit sonorum omnium concursus uniuersitas Calliopen appellat ex nomine uocis dulcedinem uolens iudicare. nam Apollinem Musarum presidem ideo dicunt esse, quod Sol sit dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio, qui medio in loco planetarum constitutus, lumine suo moderatur, ab hac persuasione, fideque, quod cum suauissimo sonitu celum moueatur, fluxit ea consuetudo, sicut ait Macrobius, ut soni musici sacrificijs adhibeantur, atque, ut mortui ad sepulturam cum cantibus efferantur. persuasum enim plerique habent proborum hominum animos post mortem ad originem musicae dulcedinis hoc est ad Calum reuerti, & ibi perpetua frui beatitudine. quin ideo in hac uita musicis sonis animum oblectari sapientiores existimant, quod e caelo ueniens in corpus hoc eius musicae quandam memoriam deferat, quam antea iam in caelo degustarat. nam homines omnes ita iucundis captibus delinuntur, ut nullum sit tam immitte, tam asperum, tam efferatum peritus, quod non oblectamentis huius scientiae capiatur. neque sane uena nostra quicquam praestantius optare potest, quam ut his corporeis uinculis absoluta celestibus illis animis tandem associetur, ut cum eis sempiterna, & ineffabili musicae suauitate perfruatur. Humana uero musica uocatur ea, qua corpus hoc nostrum anima sociatum est, quaque anima partes inter se bene conueniunt, & summationi parent, ut & ea concordia uixitum omnium pulcherrimus quasi concentus efficiatur. nam animam nostram, non aliter atque illam generalem totius Mundi animam, ex harmoniis numeris constare sapientes Viri tradiderunt. Vnde homo paruus mundus appellatur. Sicut igitur totum caelum musica ratione perfectum est, ita etiam totus homo. atque haec quidem causa est cur Plato, atque Aristoxenus ex uisdem numeris quibus omnis harmonia contextitur animam etiam nostram esse constare, ac lint. quin etiam certa numerorum ratione corporibus animas coniungi putant. qui numeri dum supersunt, & ordinem, ac proportionem musicam seruant, corpus uiuere perseverat: cum autem desiciunt, confestim arcana uia illa soluitur, qua societas ipsa constabat & hoc est quod fatum, ut ait Macrobius, & fatalia uita tempora nominant. neque tantum anima corpori musicis harmonijs copulatur, sed etiam elementa quibus corpora constant, inter se non sine musica ratione coniunguntur. Vnde Hierophilus Medicus uenarum, atque arteriarum pulsus per musicas rythmos moueri credidit. haec est igitur humana musica, ex qua tum anima ipsa conflatur, tum anima partes inter se conueniunt, tum ipsi corpori anima copulatur, tum denique elementorum diuersae qualitates in humano corpore connectuntur, & bene sociantur. Socrates tamen humanam musicam in uoce, atque oratione constituisse uidetur, sed Aristoxenus, & in uoce, & in corporis motu, Theophrastus

phraſtus non tantum in his, ſed etiam in animi commotionibus humanam muſicam collocauit. Quamobrem rectiſſime colligi poteſt eum qui concinne, atque aptè uocem, corpus, & animum moucat, humanæ muſicæ peritum eſſe, quamuis nullam canendi rationem, aut artem teneat. canendi enim ars atque ratio, ad tertiam Muſicæ ſpeciem pertinet, de qua, iam tempus eſt, ut aliqua dicamus. eſt igitur tertia Muſicæ ſpecies ea, quæ instrumentis ex hominis ingenio, atque induſtria conficitur. instrumenta uerò muſica, uel naturalia ſunt, uel artiſcioſa. naturalia dicimus instrumenta, quibus uox humana ſuaui quadam harmonia regitur, & per artem muſicam dulci modulatione conformatur, ut pulmones, guttur, lingua, palatum, dentes, & labra; quæ ſi benè conueniant, & naturæ dono claræ, atque ſuauem uocem efficiant, ars ipſa deinde naturam adiuuans perfectum facile muſicum reddit. hanc autem nonnulli Muſicam harmonicam uocant, quæ uocem regit, & numerum habet, & certam ſoni per tempora dimenſionem, quare tria potiſſimum in ſe continet; uerba, numeros, atque ictus. huic uicina atque ſinitima eſt ea, quæ certa pedum ratione conficitur, & metris conſtat, unde metrica muſica nominatur, & frequentiori nomine poetica, quam poetæ, doctorum genus antiſſimum, ut putat Cicero, profitentur, quæ quidem muſicæ pars, ut initio diximus, longè lateque patet, & varia, atque multiplicia carminum genera, plurimas ſcientias, atque artes una complectitur, ut nemo poſſit omni laude cumulatur eſſe poeta qui non omnium maximarum rerum cognitionem fuerit aſſecutus. quod autem poetica Muſicæ arte tamquam pars quedam ſubiſciatur licet nemini ferè ſit incognitum, tamen etiam ex eo facile poteſt intelligi quod ipſi poetæ canere ſe proficentur, & comici, Tragicæ, Lyricæ muſicam artem exercere dicuntur, quin Socrates eum in ſomnis ab Apolline fuiſſet admonitus, ut muſicæ operam daret, carmina pangere, uerſusque facere aggreſſus eſt. præterea muſarum aues à Græcis poetæ uocantur, quibus ipſæ muſæ dicuntur præſidere, itaque frequenter eas in poematibus ſuis inuocant, & omnem eis ſcientiam acceptam ſerunt, is uerò qui ſine magno labore uerſus laudabiles facit, apertas muſarum ianuas habere prædicatur, ut penè ſoli poetæ uerè muſici poſſint appellari. Sed de arte poetica ſeorſum alibi plura diximus. nunc ad propoſitum redeamus. iam enim docuimus, quæ naturalia ſint Muſicæ artis instrumenta, nunc uidentum eſt, quæ ſint artiſcioſa: quæ quamuis penè innumerabilia ſint, tamen una natione omnia percipi, atque comprehendere poſſunt, quæcunque enim uel tactu, uel pulſu, uel flatu modulatum, & artiſcioſum concentum efficiunt, ea muſica instrumenta nominantur, qualis eſt cithara, psalterium, organum, tibia, cæteraque eius generis plurima. quibus in ſingulis excellere permagnum eſt. rariſſimi autem in pluribus excellunt, nulli in omnibus ſunt

M. A. N. MAIORAGII

enim qui fidibus egregie sciunt, & tamen aut nauilia tangere, aut tibiam inflare ne ciant, sed antiquis temporibus præ cæteris omnibus musicis instrumentis citharam, quæ eadem lyra dicebatur in maximo honore, ac precio, fuisse notauimus, ut citharædi cæteris artificibus musicis longè antecelleret, quo factum est, iam tritum uetustate proverbiū, *Aulædus sit, qui citharædus esse non potest.* quatuor autem tantum chordas initio cithara dicitur habuisse, quas Mercurius excogitauit, deinde chorebus Lydorum rex quintam addidit, Hyagnis phrygius sextam, septimam Terpander Lesbios, septem errantium stellarum numerum, & similitudinem secutus, quæ septem distinetos interuallis sonos efficere motu perpetuo dicuntur, unde uocum etiam septem discrimina Musici notauere, de quibus Virgilius Orpheum celebrans,

Nec non Threicius longa cum ueste sacerdos

Obloquitur numeris septem discrimina uocum.

iamque eadem digitis iam pectine pulsat eburno. Et in Bucolicis ita pastor ille gloriatur. Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula Damoetas dono mihi quam dedit olim. Octauam postea citharæ chordam Simonides addidit, ut Plinius auctor est, nonam Timotheus, quia nouem esse Musæ perhibentur. Tria sunt igitur Musicorum artificum genera, quæ maximam, & honestissimam animis nostris oblectationem affere solent. Vnum eorum, qui uoces, & numeros obseruant, & modulationes suas cantusque assa uoce concinunt. alterum eorum, qui poetæ uocantur, & pangendis carminibus studium, & operam impendunt. Tertium eorum qui musicis instrumentis tangendis, aut inflandis, aut pulsandis artem suam ostendunt. illud etiam obseruatione dignum est, apud ueteres cantionum genera nomen à gentibus ducere solita. Nam aliqui cantus Phrygiæ dicebantur, aliqui Dorij, aliqui Lydij, aliqui AEolij. quæ quattuor genera priscis illis temporibus præcipue uiguerunt, Phrygius cantus partim ad oblectationem animi, partim ad pugnas excitandas adhiberi consueuerat. qui cum acrius intenderetur, quasi furore quodam ad prælium animos inflammabat, Dorius ad honestatem, castitatemque præcipue animum componere putabatur. Lydius intelligentiam acueri, & à terrenis rebus ad cælestis ac diuinas cogitationem extollere. AEolus animi perturbationes sedare, somnumque iam pacatis attribuere, persuasum erat, in serijs autem rebus Dorium cantum adhibebat, in iocosis uero Phrygium. itaq; cū Latini, ac iucundius aliquid uel dicendum, uel optandum esset, à Dorio, dicebant, ad Phrygium. Atque hæc de Musicæ partibus dicta sufficiant, nam omnia diligenter persequi sicut uis solent, qui de ipsa Musica scribunt, nostri non est instituti; Reliquum est ut aliqua de uiribus, & utilitate musica dicere aggrediamur. quod cum fecero, perorabo. maximas esse uires in hac arte declarat illud, quod præstantes musici quoties libet animos

mōs hominum audientium uel in perturbationes uarias impellunt, uel ad tranquillitatē reuocant. nā Timotheus in arte musica celeberrimus cū in cōiuiū pbrgyium cantum incepisset, usque eo regem Alexandrum incitauit ut statim ad arma capienda profiliret, atque eundem iterum mutata modulatione reduxit in conuiuium. Pythagoras ebrium ac furentem adolescentem cantu mitiorem, & sui compotem reddidit. Quid Empedocles nonne tutum & incolumen ab inimicis hospitem suum musicæ artis præsidio seruauit? Iam uero Terpander & Arion musicis cantionibus ciues suos à grauissimis morbis eripuerunt. Xenocrates modis organicis lymphatus curabat. Thales Cretensis cicbaræ suauitate morbos & pestilentiam fugabat. Asclepiades medicus phreneticorum mentes per symphoniam sanitati restituebat. Ismenias Thebanus multos ex Bæotijs qui doloris ischiatici tormentis uexabantur, ab eo morbo cantu liberauit. tantam uerò præscæ philosophiæ studijs dediti musica artis uim esse cognouerunt, ut Pythagorici cum uesteri cubitum ire statuerent, quibusdam cantilenis uterentur, ut lenis & quietus sibi somnus irreperet, eadem ratione matutino tempore surgentes è lecto somni stuporem mentisque caliginem alijs cantibus eiciebant. Plato libro legum septimo musicum omne genus Deorum opus arbitratur, apud Homerum Vlysses eam demum uiuendi rationem optimam esse uult cum letis hominibus conuiuas aliquis cantu demulcet amæno ordine dispositos. Quippe uita degenda ratio non tantum honesta esse debet (ut ait Aristoteles) uerum etiam iucunda omnium consensu, quandoquidem in his duobus beata uita consistit. musica uerò sine dubitatione in ijs rebus ponenda est, quæ summam afferunt uoluptatem sine nuda sit, siue concentu coniungatur. itaque Musæus rem suauissimam cantum ait esse mortalibus. recte igitur eam & in consuetudine, & congressibus & in uita adhibent homines, quod uoluptatis sit effectrix. ex quo intelligi potest eam pueris esse discendam. nam quæ res uoluptatem sine detrimento afferunt, eæ non solum cum sine congruunt, sed etiam ad quietem pertinent. huc accedit quod musica animi habitum recte constituere potest, quia nobis cum harmonijs ac numeris quædam uidetur esse cognatio, quare multi sapientes tradunt partim animum esse harmoniam, partim harmoniam habere. illud autem permirum esse uidetur, quod Plato quarto de Rep. libro tantam uim in musica esse censet, ut musicis cantibus immutatis mutari ciuitatum status existimet. Quocirca plures græcorum ciuitates, (ut Martianus affirmat,) ad lyram leges decretaque publica recitabant. Quid multa? tanto semper in honore ac precio propter excellentem utilitatem Musica fuit ut nemo paulo doctior atque ingeniosior unquam fuerit quin ei plurimam operam impendere uoluerit, & præstantes musicos ita suspexerit quasi diuinos quosdam, & multum supra se positos homines. itaque Socrates Philosophorum sapien-

M. AN. MAIORAGII

sapientissimus iam senex institui lyra non erubuit, dicens satius esse præclaram artem serò quam nunquam perdiscere. Plato civili uiro non tantum utilem sed etiam necessariam musis: ut credidit, duces maximos & fidibus & tibijs cecinisse traditum est. Achillem græcorum fortissimum lyre cantu mirifice delectari atque recreari solitum memorant, quam artem à Chirone magistro sapientissimo uiro didicerat, quem imitatus Alexander Magnus citharæ sono frequenter maximas animi curas eieciat. Epaminundam græciæ principem fidibus optime cecinisse testis est Cicero, Dauidem regem sanctissimum tantum cithara præstitisse memoria proditum est, ut iuuenis adhuc & penè puer Saulis regis atram bilem & demoniacas uexationes artificioso cantu tranquillaret, Lycurgus durissimarum Lacedæmonijs legum auctor musices disciplinam probauit, & Thales cretensis magno stipendio conductus est à Lacedæmonijs ut pueros eorum musicam edoceret. quin exercitus Lacedæmoniorum musicis accendi solitos modis ad prælium fama traditur, sicuti romanæ legiones cornibus & tubis accendebantur, quorum concentus quanto erat uehementior, tanto romana in bellis gloria ceteris præstabat. Iam uero Grammatica quondam & Musica iunctæ fuerunt, nam (ut Quintilianus ait) Architas atque Aristoxenus etiam subiectam Musicæ Grammaticam putauerunt, & apud antiquos ydem erant utriusque rei præceptores. si nunc autem eruditionem, Græci solam censebant in neruorum uocumque cantibus unde etiam ille mos ut in conuiujs post cænam lyra circumferretur, quam cum Themistocles recusaret, est habitus indoctior. quin etiam Romani ueteres huic arti plurimam operam impendebant. Maiores enim natu in conuiujs (ut Val. Maximus scribit, ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. & tertio de Oratore Crassus quorum (inquit) illa summa vis carminibus est aptior & cantibus, non neglecta, ut mihi uidetur, à Numa rege doctissimo, maioribusque nostris, ut epularum solennium fides ac tibias, saliorumque uersus indicant. & de legibus secundo Cicero sic ait, honoratorum uirorum laudes in concione memorantur easque etiam ad cantus ad tibicine[m] prosequuntur. Quia uero Musica semper diuina quedam res habita fuit ideo iam inde à priscis illis tēporibus perpetuo rebus sacris adhiberi solita est, ut nulla omnino sacrificia nullæ supplicationes, nullæ solēniore preces sine cantu fierent. nam hoc etiam à sanctissimo rege Dauide præcipitur, ut psalterio, cithrara, tuba, tympano, fidibus organo Deum laudemus, & apud omnes ferè nationes Deorum laudes cantu musicaque celebrantur, nostraque religio passim in templis omnibus & uocibus & musicis instrumentis personat. Quæ res profecto declarat omnium gentium consensu musicam artem præstantissimam & sanctissimam fuisse semper existimatum. & qui ea non delectantur

tur

tur rudes & imperitos haberi solitos . ut etiam in Græcorum proverbio celebratum sit, indoctos à Musis atque Gratijs abesse . Vos igitur viri Mediolanenses, omni studio , cura, diligentia providere debetis , ne tam infame proverbium in vos iactari merito possit . Itaque toto pectore atque omnibus (ut aiunt unguiculis tam præstantem, atq; eximiam artem amplecti etiam in hac disciplina plurimū laborare debetis, & in ea præcipuè Musica parte, quæ à diuino quodā afflatu seu furore proficiscitur, quæ poeticam appellamus, in qua tum in animis oblectandis, tum in moribus componendis, tum in celebrandis heroū Deorumq; laudibus, potissimum excellunt, qui quoniam ad lyræ carmina sua concinebant, lyri ci fuerunt appellati, qui licet plurimi fuisse memorentur, duo tamen omnium habentur præstantissimi, apud Græcos Pindarus, apud nos Q. Horatius. qui sicut ait Quintilianus, ferè solus lyricorum poetarum legi dignus est. nam & insurgit (inquit) aliquando, & plenus est iucunditatis & gratiæ, & uarijs figuris, & uerbis felicissimè audax, cumque duo sint, quæ poetæ prestare debeant, hoc est utilitas & uoluptas nemo sanè uel dicendi figuris metrorumque uarietate iucundior Horatio, uel recondita doctrina crebrisque sententijs utilior inueniri potest . cuius nos Odas sic interpretari, quoad facultas nostra feret enitemur, ut tanti poetæ summam scientiam rerumque uariarum cognitionem uobis luce clarius explicemus . Sed quamuis Musica suauitas nos suis illecebris ad se traxerit, & multa de præstantia sua nos dicere coegerit, non tamen ideo ueterem amicam nostram, cuius delicijs iam pridem in nutriti sumus, & quæ nos gremio suo longo iam tempore mira quadam beneuolentia detinet, omnino deserere uolumus, ea uerò est dicendi ratio, & Rhetorica doctrina, Ciceronis quam (ut scitis) ego semper plurimum adamaui. Quare cum alias oratorem ad Brutum interpretati fuerimus, tamen una cum Horatio libros etiā illos de Oratore ad Q. Fratrem, qui totam dicendi uiam & rationem & elegantissime & copiosissime patefaciunt, interpretabimur, ut uno eodemque tempore & poetica mella, & oratoriam dulcedinem non tantum degustare sed etiam haurire pleno ore ualeatis.

DE ARTE POETICA.

ORATIO XXIV.



SI QVIS est vestrum, viri Mediolanenses, qui forte censeat, aut me, cuius ingenium est per exiguum, aut quenquam alium qui maiore quadam orationis ubertate copiaque scateat, quanta sit artis poeticæ præstantia dicendo satis commodè explicare posse, is certè aut sanctissimas Musarum fores nunquam penetrasse, aut eloquentiæ plus facultatis atque uirium, quam ipsa ueritas concedat attribuere merito iudicandus est. quis enim totius humana uita magistræ, bonè beateque uiuendi speculam, ueritatis imaginem, omnium denique sapientiæ fontem ueritalaude prosequatur? Ac mihi quidem auditores, quamuis impellente nemine, mea unius sponte tantum, huius artis ornandæ publicæque docendæ prouinciã suscepim, tamen cum in mentem uenit, quæ sit eius maiestas, quæ amplitudo, quæ dignitas, ut non tantum arti rhetoricæ, quam tres annos superiores proximos ex hoc loco docuimus, uerum etiam ceteris omnibus artibus & scientijs antecellat, profectò uideor humeris meis nimis magnum onus imposuisse, quod uix me ferre posse intelligo, nisi uestrum istud incredibile audiendi studium, & humanitas erga me singularis, illud aliqua ex parte subleuet. est enim ab ingenioso poeta uerissimè dictum;

Excitat auditor studium, laudatæque uirtus

Crescit, & immensum gloria calcar habet.

ut nihil omnino reperiat quod magis dicentem ac docentem adiuuare soleat, quam audientium fauor, & approbatio. Quare si quis fortasse Deus uestras ab alijs rebus omnibus mentes auerterit, & ad me diligenter audiendum inclinauerit, quamuis plene, perfectæque, quod nullo modo fieri potest, poeticam artem exornare minimè ualeam, tamen illud efficiam profectò, ut intelligatis, nullum hac arte bonum unquam optabilius, nullum præstantius, neque datum esse mortaliū generi Deorum concessu, atque munere, neque postea datum iri. Principio satis constat id esse uerissimum, quod sapientissimi quisque uiri semper censuerunt, nihil esse in homine sagaci ac bona mente melius, si igitur mentem, quæ pars est hominis præstantissima, longe perfectiorem & diuiniorem ab arte poetica, quam ab ulla alia disciplina fieri solere docuerimus, nemini dubium esse poterit, quin hac ars omnium excellentissima

tissima sit, ac maxime diuina, quid est autem quod magis mentem nostram perficiat, quam rerum diuinarum atque humanarum cognitio? quæ licet multis nominibus appelletur, tamen grauissimo nomine sapientia dicitur, quæ eandem poeticam, & philosophiam eruditissimi uiri nominarunt. Maximus enim Tyrius auctor grauissimus elegante oratione probat sapientiam & poeticam rem quidem esse nomine duplicem, sed natura simplicem, minimeque re ipsa differentem. quod si quis est (inquit) qui poeticam à sapientia differre putet, idem est, ac si quis existimet, diem aliud esse, quam solis lucem terras illustrantem, aut cursum solis supra terram, aliud esse quam diem opinaretur. hoc idem uir doctissimus Strabo contra Eratosthenem scribens, qui flagitiose ausus fuerat poeticam nihil aliud esse dicere, quam anile deliramentum, multis rationibus & argumentis affirmat. Antiqui uero (inquit) primam quandam philosophiam esse poeticam affirmarunt, quæ nos ab ineunte ætate ad honestas uiuendi rationes adducit, quæ bonis moribus instruit, quæ motus animi turbidos placat, ac regit, quæ res gerendas summa cum incurdatate præcipit. quin ueteres illi prudentissimi uiri solos poetas sapienter esse crediderunt. quocirca graecorum ciuitates, ab initio liberos suos poeticam imprimis doceri uoluerunt, non tantum quia maximam animis afferre uoluptatem solet, quam ut ab ea casti animi moderatione uti discerent. nam poeta ut sunt, ita etiam se morum magistros, & emendatores esse profitentur. quæ in sententia non modo Pythagorici omnes, sed etiam Aristoxenus musicus fuit. & Homerus ipse poetas appellat. & apponit, quod intemperantes homines ad temperantiam deducere soleant, qualis ille poeta fuit, quem rex regum Agamemnon cum ad Troianam bellum proficisceretur, uxori suæ Clytemnestræ custodem apposuit. neque sane Aegystus adulter improbissimus decipere Clytemnestrem potuit, priusquam ut ait idem Homerus;

Abductum uatem deserto in litore liquit,

Ipsam deinde alacrem proprias perduxit in ædes.

longè enim melius poeta, quam ulli philosophi honestè uiuendi uiam ac rationem, & morum præcepta tradiderunt. quod ad Lollium scribens Horatius sic attestatur;

Troiani belli scriptorem maxime Lolli

Dum tu declamas Roma, prænestè relegi.

Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,

Plenius ac melius Chrysippo, & crantore dicit.

quod autem poetica sit eadem quæ sapientia seu philosophia, tenuit etiam Aristoteles, qui doctissimos & elegantissimos Platonis dialogos, in quibus maxima quæque res & diuina, & humana tractantur, inter poemata connume-

M. AN. MAIORAGHIO

et, quod idem etiam Maximus Tyrius facit: neque tantum de uita & moribus poetæ philosophantur, sed etiam res occultas, atque ab ipsa natura inuolutas sciuntur & explicant. quod satis ostendit Ioppas ille Virgilianus, qui in conuiuio Didonis arrepta cithara.

- canit errantem lunam, solisque labores,
- Unde hominum genus & pecudes unde imber & ignes,
- Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque triones,
- Quid tantum Oceano properent se tingere soles
- Hyberni, uel que tardis mora noctibus obstet.

Quæ cum ita sint, quis dubitet omnem mentis atque animi nostri perfectionem à poetica manare? cum ab ea rerum omnium & diuinarum & humanarum cognitio scientiaque profisciscatur? Quid illud? quanti tandem æstimandum est, quod poetæ qui primi uirtute & consilio præstanti extiterunt, perspecto genere humanæ docilitatis, ut orator ait, atque ingenij dissipatos homines unum in locum congregarunt, eosque ex feritate illa, qua prius utebantur, ad iusticiam, atque mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum conuenticula hominum, quæ postea ciuitates nominatæ sunt, tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus inuento & diuino & humano iure manibus sepeferunt, quod etiam Horatius ita canit; - fuit hæc sapientia quondam

- Publica priuatis secernere sacra profanis,
- Concubitu prohibere uago, dare iura maritis;
- Oppida moliri, leges leges incidere ligno,
- Sic honor, & nomen diuinis uatibus, atque
- Carminibus uenit.

quod igitur M. Cicerò primo de inuentione tribuit eloquentiæ, quinto uerò Tusculanarum ad philosophiam transfert, id sine ulla dubitatione poetica proprium est, quæ omnium laudatarum artium parens, & procreatrix semper fuit. quare longe uerius de poetica, quam de philosophia, quæ poetica quasi quædam filia est, idem poterat ita M. Tullius exclamare; o uita poetica dux, o uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum, quid non modo nos, sed omnino uita hominum sine te esse potuisset? tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti. tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & uocum communiõne unxisti, tu inuentrix legum, tu magistratrix morum & disciplinæ fuisti. hanc uerò tantam laudem communis eruditorum consensus Orpheo diuino poetæ tribuit, de quo ita Virgilius;

Sed placidis hominum dictis fera corda mitigauit,

Doctaque

Doctaque vitam uoce temperauit,
 Iusticiam docuit, catu quoque congregauit uno,
 Moresque agrestes expoliuit Orpheus.

Et quoniam antiquitas rebus præclaris maiestatem quandam asserre solet, tanto enim præstantiora quæque iudicantur, quanto antiquiora esse creduntur, videamus qua poetica fuerit origo. sic enim facile quiuis intelligere poterit id, quod uolumus, nullum esse scriptorum genus poetis aut antiquius aut diuinius. Marcus quidem Cicero primo Tusculanarum ait, apud Græcos antiquissimum è doctis genus fuisse poetarum, si quidem (inquit) Homerus fuit & Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus regnante Romulo, sed tamen non satis his uerbis Cicero, quod nos querimus, explicat. Illud quidem certè satis constat multo ante fuisse poeticam, quam oratio soluta reperia fuerit, quod Eusthatius in Homerica Iliade, & primo Geographiæ Strabo testatur. Cadmum enim aiunt, & Pherccidem, & Hecatæum primos fuisse, qui soluta oratione scribere cæperint. atque ita paulatim quasi à summo quodam fastigio delapsos fuisse scriptores à poetica ad artem oratoriam. Plato quidem tertio de legibus. tã antiquos esse poetas existimat, ut eorum genus diuinum esse dicat, & à Deis ortum, atque etiam à Deis agi solitum, sicut in Ioue, non arte, sed afflatu diuino fieri poetas affirmat, atque adiungit nihil aliud esse poetas, quam Deorum interpretes. in Phædro præclara poemata non esse ait hominum inuenta, sed caelestia munera, quam imitatus M. Cicero pro Archia poeta sic ait; At qui sic à summis eruditissimisque hominibus accepimus, ceterarum rerum studia, & doctrina, & præceptis, & arte conflare, poetam natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu instammari. quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas quod quasi Deorum aliquo dono atque munere commendatè nobis esse uideantur. Ante bellum troianum poetas quosdam fuisse plerique tradunt. Pausanias Olenem quandam primum poetam nominat. Marcus Cicero de claris oratoribus ita scribit; Nec dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae, quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum & in Phæacum, & in procorum epulis canuntur. Eusthatius in præfatione Iliades Musæum & Syagrum poetas ante Homerum fuisse memorat. Carmen autem heroicum ab Apolline profectum fuisse Plinius auctor est, quod etiam Pausanias & Plutarchus affirmant, Eusthatius Phæmonoen Phæbi sacerdotem primam id genus carminis effudisse censet, quod uida cremonensis in Arte sua poetica sic expressit;

Munere concessum Phæbi, uenerabile donum
 Phæmonoes, quæ prima dedit (si uera uetustas)

M. AN. MAIORAGII

Ex adyto haud alijs numeris responsa per orbem.

Aristoteles poesim ex imitatione primo natam fuisse censet, quoniam imitandi studium sit ab ineunte etate cunctis hominibus innatum, qua in re à bellis homo differat. qui igitur ad metrum natura proclives fuerunt, eos ait poesim primo protulisse, ex quodam imperito rudiq̄e principio, atque ex subita ac fortuita dictione. sed deinceps ex hac imitandi ratione, quasi in plura membra diuisa poesim multas in species abiit, atque ita poetæ dicti sunt alij Comici, alij Tragici, alij Epici, alij Melici, alij Dithyrambici, alij alio nomine. nam pro cuiusque natura & moribus imitandi studium proferebatur. honestiores enim poetæ res egregias & præstantes, & laudabiles actiones sibi canendas proponebant. itaque in regum & deorum conuiujs uirorum excellentium laudes, resque præclare gestas heroicis carminibus concinebant, ut ad eas imitandas iuuenes excitarentur, & alacriores redderentur. qui uerò abiectioni essent animo, uiles etiam & humiles actiones canere ceperunt, atque hunc & illum irridere, salibusque inuadere. unde postea comædia atque Satyra nata est. nam initio res tantum eximias ac diuinas poetæ pertractabant. itaque scribit Aristoteles apud antiquos eosdem fuisse poetas & Theologos, quin Strabo neminem inter poetas connumerari solitum tradit, qui non idem etiam probus uir atque integer esset, ut omnino uerissimum esse appareat id, quod Eusebius Pamphili memorie prodidit: apud Hæbræos omnium antiquissimas gentes artem hanc poeticam primo inuentam atque excellentem fuisse. nam Iosephus etiam in antiquitatibus suis scribit; Moysen illum magnum Hæbreorum imperatorem atque legislatorem, cum ex Aegyptu pro populum Hæbræum in patriam reduceret, atque diuino consilio mare rubrum undis sua sponte cedentibus transgressus fuisset, ex ametro carmine Deo gratias egisse. testatur etiam Hieronymus & Iubam illum patientissimum uirum, & Dauidem regem sanctissimum, & Salomonem sapientia clarum, & Esaiam uaticinandi peritissimum poetas fuisse præclarissimos, qui omnia pulcherrimis carminibus opera sua conscripserint: quid igitur hac arte antiquius aut nobilius, per quam iam inde ab initio diuina mysteria literarum monumentis tradita sunt? nam & oracula Deorum immortalium uersibus edebantur, & sybille per carmina responsa dabant, & diuina per carmina fores, ut ait Horatius. Quare poetarum nomen tam sanctum semper habitum fuit, ut nulla unquam illud barbaria uiolauit. nam quondam etiam apud Gallos feros atque agrestes homines tanti poetæ fiebant, ut quoties in populo seditiones aut prælia nascerentur, poetis interuenientibus statim ab armis discederent. eis enim non parere nefas esse iudicabant, cum afflatu diuino tantum impelli censerent. Tribus autem potissimum signis Platonici probant poesim

poesim afflatum quendam, & quasi insaniam esse diuinam, primo quia ceteri homines nullam penitus artem percipere possunt, nisi praeceptores habuerint, & multum ac diu in ea sese exercuerint, praecleari uero poete, quales fuerunt Orpheus, Homerus, Hesiodus omnium omnino scientiarum indicia plurima suis carminibus inserunt, per quae facile docent, se illas artes optime callere, quamuis nunquam didicerint. deinde quia nannunquam poetae repentino quodam animi motu res eximias & admiratione dignissimas effundere solent. quas postea calore illo animi sese paulatim remittente uix ipsimet intelligunt, quasi non ipsi, sed Deus aliquis eorum ore locutus fuerit. quemadmodum apud Virgilium Sybilla, de qua sic ait;

Insanam uatem aspicias, quae rupe sub ima

Fata canit, folijsque notas & nomina mandat.

ideo Democritus dicebat, absque diuino furore nullum magnum poetam fieri posse, quam sententiam Ouidius secutus sexto Fastorum libro ita canere non dubitat;

Est Deus in nobis agitante calescimus illo,

Impetus hic sacrae semina mentis habet.

postremo signum illud poetica diuinitatis laud minimum est, quod optimi uates ab eorum nemine doctrina superantur, qui uel natura prudentiores esse uidentur, uel longioribus magisque assiduis studijs operam ingenuis artibus tribuerunt. Quare non sine causa. Plato in Cratylo naturae nominum & proprietatis solos poetas ueros esse doctores censet, & quamuis esset ipse omnium doctissimus tamen Sophronis Mimorum poeta usque eo studiosus fuit, ut moriens libros eius capiti subiectos habuerit, & sane Plutarchus in Homeri uita multis argumentis probat, nullius philosophiae partis Homerum expertem fuisse, quamuis post eum & nata; & alta omnis philosophandi ratio esse uideatur. quam rem quibus paulo prudentior, etiam in Virgilio, & Horatio nostro uidere facile potest. sic enim eleganter & eruditè scripserunt, nihil ut omnino uideantur ignorasse, quod non ab humano ingenio, neque ab arte aliqua, sed ab animorum diuina quadam inflammatione (quemadmodum Platonicis placere diximus) provenire indicandum est. haec etiam de causa poetarum sententijs (ut Fabius ait) non orationes modo sunt refertae, sed libri etiam philosophorum. qui eis tanquam deorum testimonijs utuntur. Igitur optime institutum est, ut sicut omnium rerum à Dijs immortalibus principia ducuntur, ita poetarum carminibus tenere puerorum mentes ab infantia statim imbuantur, scitum est enim id, quod Epistolarum secundo libro scribit Horatius;

Os tenerum pueri, balbumque poeta figurat.

Tot

M. AN. MAIORAGII

Torquet ab obscenità iam nunc sermonibus aurem ,

Mox etiam peccatis preceptis format amicus .

Asperitatis & inuidiæ corrector , & iræ ,

Rectè facta refert , cōscientia tempora notis

Instruit exemplis , inopem solatur & egrum .

Quid quod Plutarchus doctorum omnium approbatione censet , omnis disciplina principium esse poeticam ? nemo sane poterit ad alicuius rei exitum , quod ait Fabius , nisi precedentibus i nitijis peruenire . quo fit ut nisi quis poeticam discat , is omnis disciplina semper ignarus haberi debeat . at uero qui hac arte delectatur , is facile deinde poterit ad aliarum disciplinarum fastidium ascendere . uerum est enim quod ait Sophocles ,

Initia si bona cuique des negotio ,

Talem rei spes licebit exitum .

neque uero sunt audiendi quidam imperiti homines qui poetas audent uituperare , quasi bonis moribus officientes , atque in eo Platonem laudant , quod ex ea ciuitate poetas eduxerit . quam finxit ille , cum mores optimos & optimum Reip. statum exquireret , illud enim primum omnino falsum est , cum sanctissimas liceat ex optimis poetis passim sententias colligere . quas honestè uiuendi rationem edoceant : cumque ueri poete , quemadmodum superius demonstratum est , & boni uiri sint , & uitæ magistri . quod diuum illum Augustinum religioni nostræ columen , & sapientissimum virum non fugit , qui apertè clamat , à Poetis se utilia multa didicisse . neq; Hieronymum , & Ambrosium , & alios plurimos insignes præstanti sanctimonia uiros , qui maximo studio poetarum scripta lætitarunt . quod eorum opera poeticis referta uerbis & sententijs apertissime declarant . quod autem è ciuitate sua Plato poetas eduxerit , id quidem nullum est contra illos argumentum . cum præsertim alijs in locis plurimis idem Plato propè diuinis in cælum laudibus eodem efferat , & mirandum in modum admiretur . Verum quemadmodum in ea ciuitate , ubi nullus omnino sit egrotus , sed omnes bene ualentes , & corpore bene constituto , nihil medicis opus est , ita Plato cum omnium beatissimam & sapientissimam fingeret ciuitatem , ex ea poetas eduxit , quoniam ei ciuitati , quæ iam optimum finem esset consecuta , nullis uitæ magistris , nullis institutionibus , nullis morum præceptis amplius opus esse uidebatur , cum per se contenta esset ad benè beateque uiuendum . qua de re multa sunt à maximo Tyrio quadam in oratione copiosè & eleganter disputata , quanto autem semper in honore ac precio non tantum apud eruditos homines , sed etiam apud reges , & principes poete fuerint , nobis monumenta literarum atque historia manifestò declarant . quas hoc in loco recitare , nihil est necesse , tantum

illa

*Ita politissima Ouidij carmina, quæ sunt in tertio de Amandi arte libro, audi-
te, quoniam ad hanc rem magnopere pertinent, Sic igitur Ouidius;*

- Cura ducum fuerant olim regumque poeta
- Præmiaque antiqui magnatulere iuri,
- Sanctaque maiestas & erat uenerabile nomen
- Vatribus, & largæ sæpe dabantur opes.
- Ennius emeruit calabris in montibus ortus
- Contiguus poni Scipio magnetibi

*Sed si forte quis est, qui dicat non esse mirū ab Ouidio poeta poetarum summope-
re commendari, is ad Ciceronem accedat, qui cum alijs in locis plurimis tum
pro Archia multis argumentis & exemplis probat & ostendit maximam sem-
per fuisse poetarum gloriam. Sed quid hæc agimus? quasi uero cuiquam in
bonis artibus mediocriter erudito dubium esse possit, quin ut ab Oceano uis
annium fontiumque omnium cursus initium capit, ita à poetis omnes sapien-
tiæ partes, & ortum & incrementum accipiant. unde enim illa copiosè lo-
quens sapientia, domina rerum & regina eloquentia? an non à poetis? unde
illa rerum obscurarum inuestigatio, ars recondita multiplex ac subtilis cog-
nitio rerum caelestium, & aeternarum? annon à poetis? Unde historiae fabu-
le, recte uiuendi rationes, lumina mentium, ornamenta uitæ, unde denique
omnis excellentia, atque gloria mortalium? annon à poetis? merito igitur
Lucanus, cum hæc atque aliâ multa uideret, hoc modo exclamare non du-
bitauit;*

*O sacer & magnus uatum labor, omnia sato
Eripis & populis donas mortalibus æuum.*

*Quæ cum ita sint, cuiam dubium esse potest, quin poetarum cognitio sit ca-
teris omnibus anteponenda. quam semper optimus quisque neruis omnibus
expetendam esse duxit, quæ laudem, quæ gloriam, quæ immortalitatem affer-
re solet. rusticus est profecto, atque ab omni humanitate alienus, qui poeticae co-
gnitionis desiderio non teneatur, siue qua nemo docti nomen assequi merito
potest. nos igitur quorum animus Musarum amore perfusus, alta & subli-
mia spectat, poetas amemus, amplectamur, ediscamus, eis denique nosmet-
ipsos addicamus. cum præsertim nihil eorum lætione dulcius, nihil incundius,
nihil amanius inueniri possit. Proh Dij immortales, quæ suauitas poeticae lo-
cutionis? quæ concinitas? qui lepos? quæ uenustas? quod inuentionis ac-
cumen? quæ compositionis harmonia? qui uerborum splendor? quæ sententia-
rum grauitas? quæ denique generum omnium dicendi maiestas? modo enim
tanto impetu sonituque feruntur, ut tonare, fulminare, permiscere omnia ui-
deantur, modo paulo presciores, aurea quadam mediocritate procedunt, ut
nihil*

M. AN. MAIORAGII

nihil possit, aut concinuis aut suauius excogitari. modo ita sese demittunt, ut quamuis humi serpere uideantur, tamen expleatur animus iucundissima lectionis uoluptate. Quamobrem si quis studiorum utilitatem summa coniu-ctam amantati uoluptatique diligit, is poeticam artem amplectatur, in ea dies atque noctes inuigilet. in eam denique totam mentis acies intendat. Sic enim uberrimos studij sui fructus aliquando consequetur. quod uos optimi iu-venes omni studio, cura, diligentia facturos spero. Vos enim uideo, et animo excelsa esse et optimarum artium studijs deditissimos, qua res effecit, ut artis huius poeticæ uobis hoc anno declaranda prouinciam libentissimè susceperim, cuius quidem utilissima præcepta si uobis, ut spero et opto, ita perspicuè explicuero, ut ea facile percipere possitis, tum uero me laboris mei premium quam amplissimum consecutum existimabo.



DE BIBLIOTHECA PVBLICA
Mediolani instituenda, & omni gene-
re librorum instruenda,

Ad Alfonso Aualum Oratio imperfecta.



M multis in rebus immortalī Deo gratias agere debemus, Alphonsē princeps Illustrissime, qui tantarum calamitatum causas, quantas superiori tempore pertulimus, a nobis tandem auerterit ac profligari, & optatissimam pacem inuenerit, ac rerum omnium abundantiam; tum nulla re magis ei debere nos existimo, quā quod te nostrae civitati, & summę Rei P. praeesse uoluerit, ut amplissimus, ac prudentissimus imperator, pro tua singulari Sapientia, atque incredibili uirtute, Remp. bene gerendo, Diuorum immortalium templa colendo, sanctissimas religiones obseruando, Remp. conseruares. sepe numero mecum Alphonsē mirari soleo. cū tuę religionis ac uirtutis mihi uenit in mentē considerare. qui cum tantopere bellicis in rebus & imperatoria laude, cęteris omnibus antecellas, ut non solum eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam superaris, tamen ita religioni deditus, ita modestus ac summissus, & ut breuiter dicam ita christianus es, ut tibi religiosissime uiuere, summa uosorum esse uideatur. Et quoniam ad bene beateque uiuendum, exploratum habes, plurimum conducere studia literarum, studiosos earum ita faues & amplecteris, ut non solum eos, qui sunt in hac ciuitate subleues, sed alios etiam huc, ex longinquis regionibus, proponens eis uberrima premia conducas. Quare iam in certam spem uenerunt, huius ciuitatis homines, fore, ut optimarum artium studia, superiori tempore, bellorum tumultibus, & hostium incursionibus prostrata & inculta, per te restituantur. nimirum hoc unum ad amplissimam gloriam tuam, & res gestas immortales, adhuc deesse uidetur, ut hanc tui amantissimam ciuitatem, olim studiorum parentem ac altricem, nunc literarum inopia laborantem contendas subleuare. cum igitur animum tuum in hanc partem, tam propensum & inclinatam esse uideam, ut nihil addi posse uideatur, existimauī me facturum ope-

P p r. epre-

M. AN. MAIORAGII

*re precium, si tibi, quasi digito uiar: demonstrarem, qua possis in hac ciuitate cum paruo labore, neq; maximo sumptu, literarum studia reuocare, iuuen-
tatem excitare, ciuitatem hanc honore maximo cohonestare famam tui nominis
relinquere sempiternam. Quod si res ulla potest inueniri, digna maiestate tua,
digna uirtute, digna religione, quam tibi relictis omnibus rebus, amplecti
fas sit, & perfici, haec profecto quam nos hoc tempore, in consultationem
adducimus, tanta est, ut reliquis omnibus, anteponi digna esse uideatur.
quam tu, pro tua sapientia, fide, potestate, suscipias; susceptam industria,
consilio, diligentia perficias, quae perfecta, iuuentuti Mediolanensium, ac
studiosis omnibus incredibilem afferat utilitatem, tibi uero gloriam acquiras
immortalem. Non te praeterit Alphonse, duas solas artes in orbe terrarum
inueniri, quae mortalem possint in amplissimo dignitatis & laudis gradu col-
locare, & hunc breuem uitae nostrae curriculum, ita posteritati commenda-
re, ut in linguis & ore omnium, unius uiri memoria perpetuo celebretur:
disciplina militaris, & studium literarum, quarum artium in altera tu iam-
pridem ita uersaris, ut uirtutis tuae bellicae splendor tanquam sol quidam
exortus, res gestas antiquorum tanquam minora sidera praestrinxerit. artem
autem literarum (ut in initio dixi) ita complecteris, ut mihi facillimum fore
sperem, quod uehementissime cupio, tibi persuadere; cum praesertim utilis
sanum sit, & optimum. Est haec nostra ciuitas Mediolani uerum omnium
(ut optime, nosse) copiosissima. non frugum abundantia, non agorum ubertate,
non magnitudine, passionis cuiquam est inferior. Praeterea floret ingenio-
rum acumine, nobilitatis splendore, animorum in rebus gerendis sagacitate,
domi militiq; claritate. Ad haec tanta est artificum cuiusque modi praestan-
tia ac industria, ut nulla ciuitas unquam post homines natos excellentiores
habuerit. Huc accedunt duae mirificae substructiones, quae merito possint in-
ter commemorata illa mundi miracula numerari. Quarum altera sanum est
pulcherrimum ac religiosissimum, quod in maximam solet admirationem
spectatores omnes inducere, quippe sub astra tendens machina columnis
crassis ac sublimibus innixa, tantum extollitur, ut oculorum acies uix possit
ad eius cacumen pertingere. longitudine ac latitudine iuxta sublimitatis pro-
portionem accomodatissima. totum autem ex solido marmore fabrefactum,
sed arte tam egregia, ut uix hominis ingenio factum esse credibile uideatur.
Alteram uero substructio castrum est Mediolanense. de quo, quid ego plura
commemorem, quam quod omni nationi planum est, ac manifestum, esse po-
tius inexpugnabile. atque adeo communitum esse, ut non solum fieri mun-
tius non possit, sed ne excogitari quidem, ut etiam ex re nomen assecutum
esse uideatur. Arx enim Iouis appellatur, Declaratum est hoc superiori tem-
pore*

p̄ere, cum tot bellis ac obsidionibus petiitum fuerit, eos uincis, aggeribus, pot
 mentis, oppugnationem, nunquam tamen ullus ex tot ducibus atque imperato-
 ribus eximius, & in arte militari peritissimis potuit illud expugnare. Quam
 iam satis superque cognitum est hoc unum castrum ab omnibus belli tumul-
 tibus & oppugnationibus esse tutissimum. nec ullo modo fieri posse, ut huma-
 nis uiribus expugnetur. Qua cum ita sint, unum adhuc ornamentum huic
 præclarissimæ ciuitati, & his tam admirandis subtractionibus, deesse uide-
 tur, quod si quis addat, sibi decus acquirat sempiternum, cuius quidem or-
 namenti te cupimus esse principem & auctorem. ut in hac ciuitate, per-
 petuam memoria conseruetur. & tuam posteritas omnis sentiat ac laudet
 munificentiam & liberalitatem. Hoc autem illud est, de quo loquimur, or-
 namentum, ut in templo isto maximo & religiosissimo Bibliotheca librorum
 omnium generum refertissima constitutatur, & aedes binæ adificentur, al-
 teræ iuxta templi sacraria, alteræ in ipsa Ionis arce, quæ sint huic tantum-
 modo rei destinata. ut, quoniam incerti sunt temporum exitus, si quan-
 do bellum excitetur, possint in arcem munitissimam uolumina transferri. &
 ibi tuta esse ab omni præliorum uolentia. Quid ego nunc commemorem,
 quantopere res ista memorabilis & gloriosa futura sit, ubi disseminabitur
 apud exterarum nationes, & olim apud posteros memorabitur, Alphonsum
 Daualum, omni bellica laude præstantissimum, cuius ad omnes ferè mundi
 regiones uirtutis fama peruaserit, tantopere literas etiam dilexisset, ut lo-
 cupletissimam Mediolani Bibliothecam reliquerit. Quis non sapientiam tu-
 am laudabit? prudentiam admirabitur? consilium approbabit? certatim tol-
 lent in astra nomen tuum ubique studiosi literarum, multorum scriptis &
 præconijs ubique gentium prædicaberis, nunquam poterit hoc factum tuum
 uetustas abolere. Dum hunc terrarum globum, sol è caelo radijs suis illustra-
 bit, dum stabit hac immensa mundi compago, uirtutem tuam genus hu-
 manum prædicabit. Nam si quidam obscuri mortales, aut non admodum
 excelso loco nati, non alia de causa, nisi quod librorum magnam numerum
 collegierint, æternum nomen inuenerunt, Quod futurum censes, cum te
 iam pridem maximis rebus gestis tuis clarissimus, ad literas excolendas ani-
 mum etiam adieceris? Quis Tirannionem grammaticum agnosceret, aut
 tantopere celebraret, nisi magno studio & industria librorum tria millia col-
 legisset? Quid patrum nostrorum memoria, Cosmus Medicus florentinus
 uisus, num alia de causa fuit ubique laudatus. ut etiam celeberrimum no-
 men, doctissimorum hominum scriptis habuerit, quam, quod literas ama-
 uerit, & literatorum hominum studiosissimus & amantissimus fuerit, &
 uariisque congestis libris copiosissimas Bibliothecas referret? Sed ne for-

M. AN. MAIORAGII

se negocium hoc, tanquam maiestate tua minus dignum asperneris, habes
auctores grauisimos ac sapientissimos uiros, qui non solum omni studio ad
colligendos libros, & instaurandas Bibliothecas incubuerunt, sed etiam ac-
cerisitis undique doctissimis & peritissimis uiris eas summo honore profes-
ti sunt, & eis amplissima premia proposuerunt. Nam ut pri-
mum Ptolemeum illum Euergetem referam, qui be-
neficientiam suam uidetur ipso nomine
declarare, nonne pulcherri-
mum & cele-
berrimum Alexandriæ Gymnasium instituisse legimus? & multa
librorum millia comparasse. cum prius ex omni num-
di regione, prudentissimos ad se uiros
euocasset, uel hoc solo.



151

LIBELLVS SVPPLEX
AD SENATVM,

De hora vespertina, qua docebat Maioragius, in matutinam commutanda.



V M vestrae prudentia, atque auctoritatis sit P.C. non solum intelligere, quid in publicis negocijs agatur; verum etiam providere, ut omnia, quam fieri potest optime rectissimeque gerantur: M. Antonio Maioragio publico utriusque linguae Mediolani professori, qui omnia prius expertus est, ne molestus esse videretur, vobis in praesentia significare visum est, se iam quattuor ab hinc annos magno incommodo suo, studiosaeque iuventutis hora vespertina Latinae publice docuisse: cum eo tempore forum mercatorum gymnasium vicinam magnis undique clamoribus obstrepat. nam semper aut pueri uociferantes huc atque illuc dimissi è schola cursitant; aut aliquis circumforaneus circulator Lyrae cantu, uel aësa uoce plebeios homines congregat; & iuuenes ad se potius audiendum allicit; aut praeco publicus tuba inclamat, ut quae decreta sunt à magistratibus, enunciet; aut tortor maleficum aliquem in equuleo suspendit; aut denique quod omnium est molestissimum, uaga iuuentus & intemperans, quae per forum illa hora deambulare solet in gymnasium ascendit, & uel sibilis, uel pulsatione subfelliorum, uel pulueris & lapidum coniectu audiendi cupidos interturbat. Itaque uos orat, atque obsecrat, ut pro communi iuventutis utilitate, pro ciuitatis dignitate, pro uestra sapientia, pro honore suo uelitis iubeatisque eum utramque linguam matutino tempore profiteri. Sic enim & omnia praedicta incommoda facile uitabuntur; & multi iuuenes, qui mane Graecam lectionem ab eodem audiunt, etiam Latinam eodem tempore multo libentissime audiunt: quoniam bis in die non eis commodum est in forum accedere. Neque hoc ullo fiet Othonis Lupani publici professoris incommodo: modo is obseruare uelit, quod alias auctoritate uestra constitutum est, ut paulò tempestiuus lectionem suam incipiat, & tunc legere desinat, cum aere Campano minore signum datur. eodem enim tempore Graecam lectionem in alio gymnasio Maioragius absol-
uere

M. AN. MAIORAGII

re more solet, quare deinde statim Ottoni succedet, ut Latine legat, et que
has una ratione studiosa iuventus, si voluerit, utriusque professoris quoti-
die Latinam lectionem audire, facile poterit. Hac ideo vobis

P. C. significare Maioragius voluit: quoniam cer-
tum atque exclaratum habet, vos pro
consuetudine vestra, quod

fructuosum

et utile iuventutis fore
videbitis, illud
decreturos.



LIBELLVS ALTER, DE immunitate publicis professoribus conceden.



QUONIAM summa aequitas, atque iustitia uestra P. Conscripti, splendorem ac benignitatem uam proportione aequalem in omnis, de Reipub. benemerentes diffundere solet: ideo nos Otho Lapanus, & M. Antonius Maioragius, quos in hac ciuitate vos artis Oratoria professores esse uoluistis, supplicantes petimus, ut eadem immunitate nos donetis, qua iam Ticinensis gymnasij professores donastis, cum praesertim sit eadem nostra, quae illorum causa, & magis etiam uobis deberi, quam illis immunitas uideatur. primo quia in Metropoli ciuitate legimus, deinde, quia non tantum publice, sed etiam priuatim Reipub. prodesse contendimus. Rogamus igitur, ut etiam nos, sicuti alij omnes lectores publici uestro munere gaudeamus.



M. ANTONII
MAIORAGII
IN HOMERI ILIADEM.

P R A E F A T I O I.



VETSES Ithacensis ille, quem Poetarum pa-
rens Homerus prudentissimum ac sapientissi-
mum finxit, cum per ea loca nauigaturus esset,
ubi Sirenes Acheloi Calliopesque filia dulci mo-
dulatione praterentes nautas in fraudem peri-
culumque allicere consueuerant, sociorum suo-
rum aures obturandas esse cera existimauit, ne
fortasse cantus suauitate commoti sese precipi-
tes e nauibus in mare deicerent. suas autem au-

res obturare quidem noluit, sed tamen malo nauis firmissimis se uinculis al-
ligauit, ut & earum uoces audiret, & tamen securus praeternauiigaret. Ita-
que licet eum illis suauissimis ac incundissimis uersibus inuitarent.

O decus argolicum quin puppim fleētis Vlyses

Auribus ut nostros possis agnoscere cantus

Nam nemo hac unquam est transuectus caerula cursu

Quin prius astiterit uocum dulcedine captus

Post uarijs auido satiatu peffore musis

Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras

Nos graue certamen belli clademque tenemus

Græcia quam Troia diuino numine uexit

Omniaque elatis rerum uestigia terris,

non tamen eas audiendas esse censuit, sed ad illam, quam iterum tandem ali-
quando uidere uehementissime cupiebat, patriam spreta Sirenum uoce pro-

29 pera-

M. AN. MAIORAGII

perauit. hic igitur tam diuina, tamque incredibili sapientia uir in legendis poetarum operibus est à nobis diligenter imitandus. tam enim dulces tamque iucundi sunt, ut nisi quis. lius animum suum efferat, & non quid in uerborum cortice, sed quid in sententiarum recessu lateat accuratissimè perpendat, in eorum figmentis tanquam in Sireneis scopulis cœnenscat. Quare qui se infirmo atque imbecilli esse animo sentiunt, & doctrinæ reconditoria expertes, quales Vlyssis socij fuisse finguntur, ij debent poetica suauitati, & carminum fabularumque uarietati penitus aures occludere, atque alijs sese studijs ac negocijs tradere, ne fortasse leuiculis in rebus occupati nihil dignum cognitione percipiant, & quæ sunt utilissima prætermittant, quemadmodum plerique mansuetiorum Musarum professores facere consueuerunt, qui cum se totos poetis dederint, & eorum se interpretes esse promittant, in fabellis deinde simpliciter enarrandis totos dies sine ullo fructu conterunt, & auditores suos duplo stultiores quam acceperint reddunt, qui uero tam acuto tamque constanti animo fuerit, ut pleno gradu poetice sapientia penetralia ingredi audeat, quod Vlysses fecisse Homerus innuit, is rationi, reconditaque doctrina tanquam malo nauis in hærens poetarum scripta frequenter euoluere atque interpretari secure potest. sunt enim præstantiores poetæ celebratis illis Alcibiadis Silenis non absimiles. nam Alcibiadem ferunt imagines quasdam habuisse, qui Sileni dicerentur, ita fabricatas, ut clausæ qui dem ridiculum, aliquam & monstruosam speciem præ se ferrent, apertæ uerò statim diuinam numen ostenderent. eodem modo clarissimi poetæ fabellas quasdam aspectu primo ridiculas & inanes ita concinnant ut ludere uelle uideantur, uerum in eis fabulis, si quis diligentius introspiciat, aliqua semper diuinæ celestisque sapientia mysteria reperiet. Hæc causa est cur imperitiores Grammatici quam uis poetarum Deum Homerum in manibus semper habeant, tamen ex eius lectione paruum admodum fructum percipiant, quia scilicet in uerbis ac figmentis tantum occupati uirtutes eius uidere nullo modo possunt, nam si quis unquam post homines natos fidelis fabulis res cognitione dignissimas significauit is certe omnium eruditorum iudicio atque consensu Homerus fuit, ut magni sit uiri sicut ait Quintilianus, uirtutes eius non emulatione, quòd fieri non potest, sed intellectu sequi, quippe qui humani ingenij modum excedat, & omnes sine dubio in omni generâ doctrinæ procul a se reliquerit. Itaque posteriores omnes non tantum poetæ, sed etiam Philosophi caterique scriptores ab Homero plurima sumpserunt, unde non sine causa clamat Ouidius

Aspice Mæonidem a quo ceu fonte perenni

Vatum pierijs ora rigantur aquis.

Nam quemadmodum ab Oceano flumina, fontes, puteique omnes excurrunt
sic

*ſe ab Homero omnis eloquentiæ copioſeque loquentis ſapientiæ fluxit initi-
 um. itaque nemo uel eorum qui res occultas & ab ipſa natura inuolatas per-
 tractarunt, uel de uita & moribus ſcripſerunt, uel ſeſe ijs artibus quæ per-
 tinent ad dicendi facultatem tradiderunt Homeri poema tamquam amanifi-
 ſimum diuerſorium non appetiuit, ſed apud eum omnes commorari uolue-
 runt. nam & Apollinis oraculum Homeri carminibus ſæpe traditum legi-
 mus, & Philoſophorum principes Plato atque Ariſtoteles Homeri testi-
 monio frequentiffime utuntur, & ab Homero tanquam omnis ſapientiæ fonte
 Omnes Philoſophantium ſectæ promanarunt. Rhetores Homerum ita ſuſpi-
 ciunt, ut eum omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dediffe ſa-
 teantur. Grammatici non ad aliam ſinem quam ad Homericanam dicendi ra-
 tionem omnes regulas ſuas dirigunt, poeta qui poſt Homerum aliquid conſcri-
 pſerunt, quantum facultas tulit eum omnes imitari uoluerunt. ut enim ca-
 teros hoc tempore prætermittam, apud eminentiſſimum poetarum noſtro-
 rum Virgiliū nihil ſerè paulo ingenioſus & eruditus dictum reperitur, quod
 non ad Homeri imitationem ſit conſcriptum atque adeo penè ex Homero de-
 ſcriptum. qua de re cum ab æmulis aliquando Virgilius carperetur, dixiſſe
 fertur non minus eſſe difficile carmen ab Homero commode ſumere quam
 Herculi clauam de manibus eripere. Geographi quoque ſcientiam Homerica-
 m uenerantur ac ſuſpiciunt, quod Strabo primo libro copioſe perſequitur,
 Medici præterea uulnerumque curatores, quos chirurgos appellat, pluri-
 ma ab Homero bona mutuuntur, Quid quod etiam principes, imperatores
 atque reges America dulcedine ſingularique ſapientia delectantur. cuius
 rei teſtis eſt ampliffimus Alexander ille Magnus qui cum inter Darij Perſa-
 rum regis Theſauris precioſiſſimum unguentorum ſcriniolum totum ex au-
 ro, margaritis, gemmiſque lectiſſimis conſectum reperiſſet, amicique ua-
 rios eius uſus demonſtrarent, imo Hercule (inquit) librorum Homeri cuſto-
 diæ detur, ut precioſiſſimum humani animi opus, quam maxime diuini opere
 ſeruetur. nam in ipſis etiam belli tumultibus Homeri libros tanquam animi
 quoddam uiaticum & paſtum ſuauiſſimum ſecum habere conſueuerat. &
 cum ſonnum capere opus erat, eos capiti ſuo ſubiiciebat, ut neque in ſom-
 nis ab Homeri cogitatione abſtinere uideretur, ſed in ipſis etiam uisionibus
 quæ dormientibus euenire ſolent præclara ſibi ſomnia obſeruentur, Achil-
 lemque ideo fortunatum fuiſſe clamabat ut teſtis eſt pro Archia Cicero, quia
 laudum ſuarum præconem Homerum inueniſſet, atque in familiari colloca-
 tione pot tam hunc modo ſummum uirtutis præconem, modo uatem regium
 appellare conſueuerat & re uera Homeri poeſis regia quedam res eſt, &
 Ilias præcipue qua tot belli duces, tot reges, tot heroes celebrantur. quamuis
 omnium prouerbio dicatur malorum Ilias, quoniam in Iliade Homerica multa*

M. A. N. MAIORAGII

*malis genera memorantur, tamen rectius (ut ait Eusthachius omnium bonorum illas diceretur, plena est enim eloquentiæ) Philosophiæ artis Imperatoriæ, moralis disciplinæ, uariarum denique scientiarum nam & dolos ex ea bonos ac laudabiles, & mendaciorum utiles confictiones & dictorum acrimina licet perdiscere. encomiorum præterea uias ac rationes atque in generandis rebus summam prudentiam. quin etiam quacunque ex historia bona percipiuntur, eadem ex Homeri lectione percipi possunt. ut multarum rerum experientia, mirifica iucunditas, animi institutio. ad uirtutem adhortatio, quibus in rebus omnibus multum historicis Homerus antecellit. Quod si quis hunc poetam ideo non admirandum & suspiciendum existimet, quod multis fabulis sit refertus, is certe non intelligit Homericas fabulas non inuener, neque tantum ad risum concitandum aut delectationem afferendam esse confictas, sed rerum cognitione dignissimas umbras atque integramen-
ta quedam esse, quas si quis recte explicauerit, tunc denique quanta sit in eis quæque recondita scientia perspiciet. neque enim alumnus sapientiæ, qualis Homerus fuit, simplicibus & anilibus fabulis delectari potest, cum sapientia nihil aliud sit quam ueritatis contemplatio cognitioque. Sed ut rudes adhuc atque imperitos alliciat poesi siue fabulas inserit, quarum dulcedine captus animus paulatim ad altiora atque utiliora prouebitur. fuit enim hæc antiqua sapientissimorum hominum consuetudo, ut res celestes ac diuinæ & sapientiæ mysteria fabulis tanquam cortice quodam obtegerent, sicut etiam Theologi nostri parabolis ac similitudinibus in rebus diuinis frequenter utuntur, quo rudes animi facilius à cognitis & sub sensum cadentibus rebus ad incognitas & sublimes extollantur. cum igitur ex omnibus græciæ poetis mihi esset facultas eligendi, quem hoc anno publice interpretarer, Homerum mihi potissimum in manus sumendum esse censi, cum enim ut ait Horatius, Aut prodesse uelint aut delectare poete, nullus Homero maiorem neque iucunditatem afferre potest. Quapropter ut Aratus quod ait Quintilianus, ab Ione incipiendum putat, ita nos rite cepturi ab Homero uide-
mur, qui non poetica modo, sed etiam oratoria uirtute est eminentissimus, neque ullum extat opus humanum quod Homericæ poesi præferendum esse uideatur. illud uerò uidetur admirabile quod in tot carminum millibus nihil unquam Homerus neque de patria neque de parentibus suis meminere, neque operibus nomen suum inscripserit. uir profecto diuinus & alta quadam mente præditus quem nulla ambitio, nulla no-ninis ac gloriæ cupiditas inflamauit, sed ipsius tantum uirtutis & scientiæ gratia scripserit. hac de causa factum est, ut multe Græciæ ciuitates suum fuisse ciuem Homerum uelint, & dum patriam suam occultat effecit ut multe patriæ sibi eum conentur uendicare. unde illud Distichon uulgo celebratur septem urbes certant de sede in
signis*

signis Homeri Smyrna Rhodos Colophon Salamin Ios Argos Athena Cicera, pro Archipoeta sic ait, Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, alij suum uendicant, salaminij repetunt, Smyrnaei uerò suum esse confirmant, ita que etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt, per multi alij præterea pugnauit inter se atque contendunt, extat elegans super hac re Antipatri Epigramma quod ita Polirianus conuertit.

Diceris à multis Colophonis alumnus Homera

Hic te Smyrneum credit & ille chiium

Quin & Ion quidam, quidam Salamina superbam

Thessaliam multi te genuisse ferunt.

Sunt & qui memorent alijs te sedibus ortum

Sic marijs natus crederis esse locis

Dicere si liceat mihi Phœbi oracula cœlum

Certa tibi patria est calliopea parens.

Natus est etiam incerto patre. nam Critheis eius mater amore furtiuo facta grauida apud Meletem fluuium eum peperit. Vnde primo fuit Melesigenes appellatus. Postea uerò cum apud Cumæos graui lipitudine premeretur, obcecatus est, atque ideo Homerus est appellatus. nam (ut scribit Herodotus, Cumæi solent eos qui cæci sunt, Homeros appellare. sicut etiam Ephorus attestatur Artemidorus libro somniorum primo fictum hoc esse uidetur innuere cum ita scribit, qui se cæcum esse somniauerit, si poeta sit, bonum significat, quoniam multa quiete opus habent, qui poemata scribere cupiunt, vnde sermo inualuit Homerum poetam cæcum fuisse. Plutarchus auctor est ab Aristotele scriptum fuisse Homerum Dæmonis cuiusdam ex eorum numero qui cum Musis uersari solent, fuisse filium. Vnde fortasse Dionysius Hæcarnasæus δαμονιοτάτω eum appellat, quod non humanam. sed diuinam quandam potius naturam præferat. Scribit Herodotus Critheidem Homerum matrem cū paruulo infante à Phemio quodam Smyrneo ludi magistro fuisse hospitio susceptam, atque ita adamatam, ut eam Phemius secum postea semper habuerit, & Homerum puerum ingenuis artibus erudierit, in quibus ait eum tantum profecisse, ut mortuo Phemio cum omnium admiratione per aliquod tempus literas Smyrne docuerit. postea totam Græciam peragrasset, & in Italiam usque atque Hispaniam profectum, deinde iterum in Græciam, reuersum arti poeticæ, usque ad extremum uitæ diem incubuisse, neque satia. constat inter scriptores quo tempore uixerit. nam Herodotus centum sexaginta octo annos post Troianum bellum floruisse Homerum scribit, alij belli Troiani tempore natum dicunt, alij non ita multo post. Cornelius Nepos centum & sexaginta annos ante Romam conditam fuisse auctor est. Eutropius Agrippæ Syluij temporibus Homerum in Græcia fuisse perhibet. Sed

quo-

M. AN. MAIORAGII

quocunque tempore vixerit satis constat egenum ac mendicium fuisse, ut iuxta sibi victum recitandis ac uendendis carminibus suis posset acquirere, qua de causa factum est, ut Homeri carmina per totam Græciam sparsa sine ullo ordine legerentur, donec Hipparchus Pisisstrati filius, ut Plato scribit, diligenter & collegit, & adhibitis eruditis uiris in libros ordine literarum sicuti nunc eos habemus accuratè digerenda curauit. quamuis Plutarchus hanc laudem Aristarcho tribuat, qui tam ingeniosè tamque acutè uera Homeri carmina ab ijs, quæ falso illi tribuebantur, distinxit, ut postea quicumque de alienis scriptis uerè iudicaret Aristarchus fuerit appellatus. nam Varro de Lingua Latina criticos grammaticos qui de libris iudicant Aristarchos appellat, & Cicero uocat Atticum suarum orationum Aristarchum. obiit autem Homerus morte misera quidem illa, sed tamen memorabili. cum enim federet in littore, piscatoresque e nauis egressos percunctatus esset, ecquid prædæ fecissent, illi responderunt, quæcunque cepimus, ea reliquimus, quæ uerò non cepimus nobiscum ferimus. hanc sibi propositam a piscatoribus quæstionem cum soluere nullo modo potuisset, tanta indignatione correptus est, ut dolore absimptus credatur, quod præter ceteros etiam Valerius Max. nono libro scribit. & at tamen quæstio illa piscatorum non admodum ardua nam cum nihil piscium cepissent apicantes in sole pediculis se purgare aggressi sunt, atque ita quos pediculos ceperunt eos interfectos proiecerunt ac reliquerunt, quos autem non ceperunt, eos secum in uestibus tulerunt. Reliquit autem duo pulcherrima præstantissimaque opera Iliadem & Odysseam, nam Margites, Himni Deorum Batracomyomachia, & si qua alia Homero attribuuntur lusus potius & exercitationes quædam quam iusta opera esse appellanda doctiores existimant. sunt qui opinentur Iliadem Tragediæ instar habere, Odysseam comædia sed omnino falluntur, licet eorum errorem etiam Erasmus secutus sit. nam utrunque opus tragicum est, ut in arte Poetica clarissimè docet Aristoteles. carmen enim Heroicum atque exametrum Tragediæ quædam species est. illud probabilis uidetur quod Plutarchus tradit Homerum in Iliade corporis fortitudinem in Odyssea uero animi præstantiam exprimere uoluisse. nam in Iliade pugna, prælia, cædesque tractantur, quæ corporis uiribus indigere certum est. in Odyssea pericula, tempestates, uarij casus ponuntur, quos nemo nisi præstanti animo superare, aut commode tolerare potest. Iam uero mirum est quod idem Plutarchus ostendere pluribus exemplis conatus est, & Politianus Plutarchi penè dixerim interpretes, cum tot sint Philosophorum tamque discrepantes sententiæ, unum quæcunque tamen citiusque selectæ principem Homeri auctoritate nixam sententiam suam confirmasse. Dion certè Chrysostomus Socratem qui primus è celo philosophiam deuocasse dicitur ut de uita & moribus differeret, Home-

vi discipulū appellare non dubitat, licet ante Socratem Homerus multis atq̄
 bus floruerit Basilius Magnus Theologorū gravissimus & præstantissimus to
 tam Homeri poesim laudem esse uirtutis affirmavit, quod Anaxagoras Mē
 trodorum ad Homeri lectiōem adhortans antea dixerat Archesilans tanto
 huius poetæ studio tenebatur, ut nunquam manē e lecto surgeret, nunquam
 uesperī cubitum iret, quin prius aliquid ex Homero lectitaret. Ptolemæus
 Philadelphus Zoilum Homeri detractorem, qui ideo Homero mastix diceba
 tur, quod Homerum insectari non desisteret, diu prius delusum tandem uin
 ctis ac uerberibus atque omni supplicio excruciatum necavit. & meritò
 quantæ enim temeritatis & impudentiæ fuit eum damnare poetam quem
 omnes certatim sapientes summis in cælum laudibus ferunt, quem omnes sus
 spiciunt, admirantur, semper in manibus habendum censent. itaque præter
 acerbam ac miseram mortem illa etiam infamia notatus est, ut postea laudum
 alienorum obrectatores & inuidi, ab eius nomine Zoili dicerentur. Cicero
 Tusculanarum questionum libro quinto ita de Homero scribit. Traditum est
 etiam Homerum cæcum fuisse at eius picturam non poesim uidemus, quæ re
 gio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies,
 quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum non ita expectus est, ut
 quæ ipse non uiderit, nos ut uideremus effecerit. sed instituti nostri non est
 Homerum ipsum hoc tempore laudare, quem integris uoluminibus multi
 exornare conati sunt. & tamen nemo unquam satis eum laudasse dicitur.
 illud potius nideamus cur hoc opus quod interpretaturi sumus Ilias dicatur,
 & quid nam sit in eo poetæ nostri propositum. neque enim sicut Odyssea ab
 Ulyssæta hoc opus ab unius uiri nomine uocatur, licet ab Achilles ira su
 mat exordium quæ multorum malorum causa fuit. neque quod tantum Iliem
 suum mala factaque contineat ideo uocatur Ilias, sed quia complectitur ea,
 quæ Troiani belli tempore circa Ilium acciderunt, & præcipue quo tempo
 re Achilles Agamemnoni iratus erat. multæ uero calamitates & Troianis,
 & Græcis eo tempore contigerunt. unde malorum Ilias de immensis mise
 riaris proverbio dicitur, Cicero ad Atticum tantæ malorum impendet Ilias.
 Stratonicus interrogatus cur nollet apud Ilienses uiuere respondit, Semper
 Ilio mala, quod deinde in calamitosos & afflictos dici cæptum est. & quia
 longum est opus in quatuor & uiginti libros eo quod totidem græcæ literæ nu
 merantur Hipparchi iussu siue patris eius Pisistrati digestum ideo factum
 est, ut quoties nimis prolixam ac molestam orationem significare uolumus
 eam Iliadæ longiorem esse dicamus, quod Iulius Pollux sexto libro scribit.
 Ilias igitur dicta est quod hoc in opere scribantur ea, quæ Græci Troianique
 circa Ilium gessere. propositum est autem Homero commemorare quot ma
 la propter seditiones & rixas principū sapissimè populis & exercitibus acci
 dere

M. AN. MAIORAGII

dero soleant. Itaque sumpsit exordium ab Achillis ira, quam perniciosam vocat, quæ innumerabiles Achivis dolores attulerit. Horatius sanè quadam ad Lolium epistola præclare docet quid Homerus in Iliade significare voluerit. sic enim ait;

Fabula qua Paradis propter narratur amore
Græcia Barbariꝑ lento collisa duello
Stultorum regum & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam
Quid Paris sit saluus regnet, uiuatque beatus
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Inter Peliden festinat & inter Atridem
Hunc amor ira quidem communiter urit utrunque
Quicquid delirant reges plectuntur Achivi
Seditione dolis scelere atque libidine & ira
Iliacos intra muros peccatur & extra.

Illam igitur præter ceteras maximam etiam utilitatem ex Homero percipimus quod mores nostros componere, & uitam melius conformare docemur. nam (ut idem ait Horatius,) Quid sit pulchrũ, quid turpe, quid utile, quid non plexius ac melius Chrysisso & Crantore dicit, Quamobrem opus tam eximium, ambabus, quod aiunt) manibus atque obujs uulnibus amplectendum est, & in sinu gestandum. Equidem quod ad me attinet eximias huius poetæ uirtutes pro uirtli parte uobis aperire, interpretari ac planas facere conabor. Vos uidete ne propter aliquam fortasse negligentiam tantum utilitatis tantumque boni amittatis. nam si magna cum diligentia quotidie lectionibus nostris interesse uolueritis profectò nos quantum proficietis nunquam (ut spero) penitebit.



157

IN HOMERI ODYSSEAM.

P R A E F A T I O I I.



PACERE non possum, optimi auditores, quin
 arcana pectoris mei vobis aperiam. ita enim me
 natura conformavit, & expoliuit industria, ut
 nihil fucatum, nihil simulatum mihi placere pos-
 sit. omnia ingenue, & simplicitate quadam pro-
 fitear, neque mihi falsam doctrinæ, atque scien-
 tiæ laudem arrogare velim. Itaque cum Home-
 ri Odysseam, coram vobis interpretandam sus-
 ceperim, hæreo iuvenes eruditissimi, neque quod
 principium orationis, aut quem finem inueniam prorsus intelligo. atque ego
 ille, qui nonnunquam tota verborum plaustra profundere soleo: in hac ma-
 teria tam ampla, tam immensa quid dicam non inuenio, non aliter atque ij
 qui duntaxat in tenebris versati, repentinum solis splendorem ferre nullo mo-
 do possunt. Quid igitur faciam? taceam ne Homeri laudes? quem nemo est
 bonis literis imbutus qui non ad calum ferendum esse censeat? laudem ne?
 aut verbis exornem? cuius tantus est decor & præstantia, ut facilius eru-
 ditissimus quisque tacitus admirari possit, quam dicendo minimam ex laudi-
 bus eius partem explanare? Quare ego supernacaneum omnino existimo,
 in Homero laudando operam sumere, quem omnes uno consensu admirantur,
 & uno ore prædicant, ne mihi quis uestrum fortasse dictum illud Antalcida
 succinat. qui, cum sophista quidam eo præscnte Hercules Encomium recita-
 re uellet, quis (inquit) illum uituperat? Sed neque de Homeri uita quiquam
 vobis affero, cum Plutarchus, Herodotus, Suidas, Politianus, & alij, de ea co-
 piose scripserint. Quid igitur (inquit aliquis) nobis affers noui? equidem in
 hac re non multum me iactabo, omnia iam uulgata, nihil dictum, quod non
 dictum sit prius. hoc unum spectavi, quod uerissime Quintilianus scripsit: op-
 time institutum esse, ut ab Homero, atque Virgilio, lectio inciperet. Quid
 quod neque de Homeri patria quicquam certi possum vobis affirmare? Nam
 & Rhodij, & Thesali, & Ieta, & Chij, & Salaminij, & Colophonij af-
 ferunt sibi, & Argiui Milesij, Smyrnei, Cimeique contra uendicant: re-
 petuntque eundem ad se, quasi Licinia, & Mutia lege (ut ait Politianus) Athe-
 nienses. alij dicunt Aegyptium fuisse, apud A. Gellium referuntur hæc car-
 mina Ἰτακόλας διείρησε περὶ Ἰζανόμηρι σμύρνα, ῥόδου, κολοφῶν, σαλα-
 μίν, ἰορ, ἀργος, Ἀχίνας. Quare merito Antipater, cum varias de Homeri
Rr patria

M. AN. MAIORAGII

patria recitasset opiniones, subiunxit hoc distichon: πατέρα τοι γένηα μάγας
ἕρανος, ἐκ δὲ γυναικὸς ἕβραταῖς, ματρὸς δ' ἄγλαο καλλιόπας,

Nempe tibi calum patria est, non semine natus

Mortali, genuit te Dea Caliope.

Sed hæc reliquamus, quæ ab alijs iam pridem diligentissime disputata sunt, nos vero cum præclare intelligamus Homerice lætionem plurimum ad eloquentiam, & ad omnium ingenuarum artium studia nobis prodesse posse, videamus an ad mores etiam conformandos, & honestatem adipiscendam aliquid adiumenti conferre possit. Plutarchus autor gravissimus, ait Homerum cum duo poemata composuerit Iliadem, & Odysseam παρὶς αὐτοῦ διὰ μὲν τῆς ἰλιάδος ἀνδρείαν σώματος διὰ δὲ τῆς ὀδυσσεϊκῆς ψυχῆς γενναϊότητα. hoc est per Iliadem corporis fortitudinem representasse per Odysseam vero animi præstantiam. quin & Horatius in epistola quadam ad Lollium scribit: Homerum melius quam quoslibet philosophos declarare, quid sit honestum, quid turpe, quid utile, & quid item inutile, de Odyssea vero sic ait

Rursus quid virtus, & quid sapientia possit

Vtile proposuit nobis exemplar Ulyssæ.

In hoc igitur opere iuvenes suavissimi ἡ φιλέλληνας licet fieri sapientes, cum primo videbitis singularis sæminæ Penelopes temperantiam, quæ cum adhuc esset iuuenis atque adolescentula, multis expetita procis, atque iisdem nobilissimis, nunquam tamen animum ad obscenitatem inclinavit. Nam qui cum ingenij conflictatur eiusmodi (ut ait comicus) neque commouetur animus in ea re tamen, scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum, Deinde sapientissimum Ulyssæ in rebus aduersis patientissimum, nullis periculis, nullis calamitatibus animo cadentem, sed alacri semper animo & imperturbato quicquid accidisset moderate ferentem, præterea nullis delictis, nullis voluptatibus delinitum, sed acriter vitia repellentem & sivevium voces, ac Circes pocula despicientem. in quibus rebus veram esse sapientiam, vestrum puto latere neminem, quæ dum interpretabimur, suis locis singula Deo fauente declarabimus. Quod si quis vestrum forte me roget quo tempore fuerit Homerus, in hoc etiam auctorum sententias variare video, sed tamen ex Cicerone certi aliquid asserere possum, scribit enim Cicero quinto Tuscul. Homerum fuisse temporibus Lycurgi Lacedæmoniorum legislatoris, ante urbem conditam. Lycurgus autem floruit ante Romam conditam annos circa 134. à troia capta 298. idem Cicero libro primo Tuscul. ita scribit. Homerus & Hesiodus, ante Romam conditam fuerunt, sunt qui putent Homerum & Hesiodum eodem tempore floruisse, quod Ioannes Grammaticus & Philosophus falsum esse ostendit, & probat Homerum multo fuisse antiquiorem. nam Aristotiles inquit Hesichorum poe-

tam

cum Hesiodi filium fuisse, ex Etimene, qui quidem Stesichorus fuit ὀρχοποιὶ
 ἰδεῖν coetaneus Pythagoræ Philosopho, & Phalaridi Agrigentinarum Ty-
 ranno, hi uero post Homerum floruerunt annos 400. ut scribit Herodotus
 quæ quidem supputatio serè conuenit cum Ciceronis sententia, Nam Pytha-
 garos fuit in Italia temporibus iisdem quibus Iunius Brutus patriam libera-
 uit, quod accidit anno ab urbe condita 245. cum Homerus fuerit ante Ro-
 mam conditam annis 160. ut Cornelius Nepos in libris Chronicorum tradit,
 sed hæc fortasse curiosius quam oporteat. cum autem sint uaria poetarum ge-
 nera (ut scribit Ioannes Grammaticus) sint enim Monodi, Lyrici, comici,
 Tragicæ, & infinita alia nomina. sunt etiam Poetæ: οἱ καλεῖσθαι τὸν ἁρμόδιον
 καὶ μέτρον, qui per excellentiam quandam solum poeta dicuntur, sine alterius
 nominis adiectione; ex quorum genere quinque fuisse celeberrimi
 καὶ ὀνομασταί, Homerus omnium princeps, Hesiodus Ascreus,
 Antimachus Colophonius, Panyssis, Pisander Came-
 rensis Ἰὼν δ' ἄλλων ὅσπερ μεγάρων εὐδείης λόγος.



P R A E F A T I O III.



Um ex Graecis omnibus auctoribus Hesiodum, potissimum hoc tempore nobis interpretandam susceperim auditores ut eum Poetam, qui non tantum eruditioni prodesse, & dicendi facultatem alere possit, sed mores etiam hominum componat, & utilissima vitæ præcepta tradat, non alienum ab interpretis officio me facturum arbitror, si quæ de eius vita, & de totius operis materia, atque scopo, mihi apud probatos

auctores legere contigit, antequam ad carminum explanationem veniam in medium asseram, cum præsertim multa sint in eis, quæ nondum apud Latinos planè explicata sunt. Fuit igitur Hesiodus (ut Suidas tradit) cumæus genere, non quidem à cumâ campaniæ ciuitate, sed ab ea cumâ quæ in Aeo- lia est, quam Stephanus tradit, ante Lesbum esse sitam, & ab Amazone quadam, quæ cumâ diceretur esse denominatam, à qua ciuitate tradit idem Stephanus Ephorum historicum, & Hesiodum Poetam oriundum esse unde etiam Cumæus uates fuit appellatus teste Suida. Quin etiam Val. probus insignis grammaticus. super eo Virgilij carmine in Bucolicis.

Ultima cumæi uenit iam carminis ætas.

Non alium quam Hesiodum à Virgilio designari credit, quoniam Cumæus Hesiodus primus ætates à metallorum nomine distinctas appellauit, pri- mam auream, alteram argenteam, tertiam Abeneam, ultimam ferream, ut in opere cui titulus est opera, & dies expressum legitur. Cumâ igitur na- tus est Hesiodus eius pater Dius fuit Ampellidis filius, mater uero Pycime de, sed cum eius parentes magno ære alieno pressi solucendo non essent, in Bœ- otiam aufugerunt, atque in Ascrauico ignobili habitauerunt, ubi puer Hesio- dus nutritus atque educatus est, qua de causa factum est, ut Ascraeus diceretur ut in Bucolicis Virgilius:

Hos tibi dant calamos en accipe Musæ.

Ascrao quos ante seni. dictus est etiam Bœotius, quoniam Ascra Bœo- tie uicus est, ut Columella, non minimum nostræ professioni contulit Hesio- dus Bœotius, fuit autem Ascra uicus ignobilis & infæcundus, quem etiam ipse Poeta (ut refert Strabo) his uersibus damnauit.

ἄσρατο δ' ἄρχ' ἐλινῶνος οἰζυρὴ ἐνὶ κῶμῳ

ἀρχ' ἄσρα

Ἄσκραν, ἡ μάκαρ ἑρμῆ αἰγυλίῃ ἐνδρακὸς ἰσολῆ. hoc est

*Ascræ rus miserum penes hic Heliconæ colebat,
Hyberno dirum, triste æstu, optabile nunquam.*

ferunt autem Hesiodum primo pastorem omnium fuisse, quod Ovidius fastorum libro 6. testatur his verbis.

Ecce Deos nidi non quas præceptor arandi

Viderat Ascreas cum sequeretur oves.

*Cum autem parentis armenta custodiret, in Helicone monte dicitur, à mu-
sis adamatus fuisse, pulchram eius atque egregiam indolem admirantibus.
Itaque statuerunt, eum Poetam efficere, sacramque ideo laurum gustandam
puero præbuere, tradunt enim eam esse Lauri naturam, ut qui eam frequen-
ter mandunt, uates fiant, qua de causa Lycophron Poeta uatem quendam
δαφύραγον, quasi dicas, Lauriuorum nominat, sic etiam apud Tibullum
Sybilla de se loquens ait :*

Vera cano, sic usque sacras innoxia Laurus

Vescar, & æternum sit mihi uirginitas.

*Aphthonius etiam Rhetor Laurum uaticinationis symbolum esse scribit, ita-
que ueteres ipsam laurum, μαντικὸν φυτόν, hanc diuinationis uim habentem
plantam uocauerunt, & Claudianus ait: Venturi præscia Laurus, qua de
causa uolunt eam plantam Apollini sacram esse, qui Deus præscisse diuinationi
creditus est. Qui uerisimiliter hanc historiam persequuntur, tradunt He-
siodum in Helicone obdormiuisse, nouemque illi mulieres in somnis astitisse,
qua Laurum porrigenes gustare iusserint. postquam autem experctus fuis-
set, somnio illo monitus sese literarum studijs & ingenijs artibus tradere cœ-
pisse, quippe qui cogitaret munus illud Musarum sibi oblatum gustatu qui-
dem amarum esse, sed tamen uirorem perpetuum conseruare, neque enim
unquam dum uiuis, Laurus uiriditatem suam amittit. ita liberales artes, li-
cet initio subamare uideantur, immortalem tamen secum gloriam afferunt,
tantum igitur postea labore, atque industria sua effecit, ut ex abiecto ac ui-
li ouium pastore Poeta clarissimus euaserit, legimus eum peregrinationibus
delectatum fuisse, quemadmodum etiam Homerum, quoniam ex multarum
ciuitatum cognitione, maxima solet acquiri prudentia. duxit autem uxorem
Ctemenen Phisigei filiam, ex qua Stefichoriam Poetam suscepisse dicitur, sed
quo tempore, aut qua ætate floruerit, non satis apud authores constat, sunt
enim qui illum Homeri tempore fuisse tradant, sunt etiam qui homerum lon-
ge antiquiorem faciant. nam Cicero & Porphyrius & plerique alij uolunt
Hesiodum Homero multis annis iuniorem esse, natumque ante primam Olym-
piadem, quam opinionem etiam Solinus sequitur; qui ita scribit. Inter Ho-
merum & Hesiodum Poetam, qui in auspicijs olympiadis prima obiit, cen-
tium*

M. AN. MAIORAGII

tum & triginta anni interfuerunt. Sed eum cum Homero aliquo tempore floruisse rerum antiquarum diligentes authores prodidere, quamvis sit, ut Gellius & Pausanias tradit, vetus inter grammaticos disceptatio, uter eorum etate præefferret, qua de re Ponticum etiam Heraclidem, duos Dialogos conscripsisse memorie proditum est. sed Philostratus, & Velleius Historicus, & M. Varro in primo de imaginibus libro, quemadmodum Gellius refert non esse dubitandum asserunt, quin eodem tempore uixerint Homerus & Hesiodus, atque id ex epigrammate quodam probari potest. quod in Tripode Musis in Helicone dedicato inscriptum legebatur, quem quidem Tripodem Hesiodus ipse dedicauit, cum aliquando in Chalcide diuinum Homerum cantu superasset, id autem epigramma & apud Dionem legimus, & inter epigrammata Græca circumfertur in hunc modum:

Ἡσίοδος μὲν οὖν ἰλιώρει ἱερῷ ἀρέθῳ
 ὁμῶν ἐκινῶσά τε κἀκὸς ἰδὶ Ζῆον ὀμῆρον. hoc est
 Hesiodus posuit Musis Helionibus istum

Cum cantu uicit diuinum in Chalcide Homerum.

atque hanc quidem historiam bis apud Plutarchum relata legimus, & in quinto symposiaco libro, & in eo Dialogo qui septem sapientum inscribitur, quem nos olim in latini sermonem conuertimus, ibi enim cum Perian-dræ uellet antiquam fuisse consuetudinem ostendere, ut anigmata proponerentur sic ait, apud ueteres Græcos, ὁ Cleodeme fuit hæc consuetudo, ut tales inter se dubitationes proponerent, accepimus enim olim cum ad Amphidamas exequias in Chalcidem celeberrimi sapientes ac Poetæ conuenissent, fuit autem Amphidamas uir peritus administranda Reipub. qui cum Eretrienfes uehementer afflixisset in prælijs, quæ propter Lilantum agrum facta sunt, occubuit, & cum de recitatis carminibus iudicium ferre difficultimum esse uideretur quænam omnium essent optima, propter æqualem excellentiam, cum præsertim etiam certantium Homeri & Hesiodi gloria multam hæsitationem, cum uerecundia iudicibus afferret, ipsos Poetas ad huiusmodi sese interrogationes contulisse, & proposuimus (inquit Lesches) hoc modo prior Homerus anigma tale.

Μῦσα μοι ἐγγεγῆτ' ἐκῆνα, τὰ μὴτ' ἐγένοντο παροῦθεν, μὴτ' ἔσσι μετόπισθεν. hoc est

Dic mihi quæ nunquam aut ante hac o Musa fuere.

Aut nunquam post hæc sunt euentura.

respondit autem Hesiodus ita (ut fertur) ex tempore:

ἀλλ' ὄτ' ἀνὰ ἀμφὶ δῖος τυμβῶ παναχίποδες ἵπποι, ἀρετὰ συνείπωσιν, ἐπαγομένοι περὶ νίκης. hoc est.

Cum Iouis ad tumulum sonipes certamine franget

Accelerans

Accelerans currum, quia fit victoria cura,
 Atq; hac de causa dicitur Hesiodus, cum omnibus de se maximam admiratio-
 nem concitasset, uictor declaratus Tripodem re portasse, quem postea Mu-
 sis in Helicone dedicauit, uixit autem Hesiodus longissimo tempore, adeo
 ut etiam proverbio iactetur Hesiodi Senectæ de ijs qui ad modum iuaces
 sunt, extat etiam de Hesiodi longa etate Pindari epigramma huius modi:

χαῖρε δὲ ἡβίας καὶ δὲ τὰ φαρτιβολήσας
 ἡσίοδε, ἀθροῦσ μέτρον ἔχωρ σοφίης,

boc est.

Salve bis pubes, & bis mandate sepulchro

Hesiode, o sapiens quantum homo scire potest.

Quod autem Hesiodum bis pubuisse referat Pindarus, de extrema senectute
 intelligendum est, quæ quodammodo pueritiam referre uidetur, unde etiam
 proverbio perantiquo iactatur δὲ παιδὲσ ἡ γέροντες, bis pueri senes, sed
 quod eundem bis sepultum appellat, ad historiam alludit de qua Plutarchus
 in conuiuio septem sapientum meminit in hunc modum ut nos olim transtuli-
 mus: Cum esset locris Hesiodus in hospitis domo cum homine quodam Mi-
 lesio, qui filiam hospitis uitiarar, & in stupro deprehensus fuerat. in
 suspicionem uenit tanquam ab initio sceleris illius conscius fuisset, & id
 tamen occultasset, cum omni prorsus culpa uacaret, nihilominus in odium
 & iniustam criminationem incidit, nam puellæ uitiaræ fratres circa Locren-
 se Nemaum insidias illi struxerunt & eum unacum eius socio, qui Troilus di-
 cebatur, interfecerunt horum corpora cum essent in mare proiecta Troi-
 li quidem cadauer in Daphnum fluiuium è mari eiectum adhaesit scopulo. non
 ita multum à mari distanti, & ad hanc usque diem scopulus ille Troilus uo-
 catur. Hesiodum uerò mortuum à littore statim suscipiens Delphinorum mul-
 tudo in Rhium exposuit, iuxta Molycriam, ibi tum forte Locrenses stata
 sacra peragebant. erat enim ea celebritas, quam etiam hoc tempore splen-
 didè seruant. Itaque cum allatum corpus uisum fuisset, admirati omnes (ut
 fit) ad litus accurrerunt, & cum recens cadauer agnouissent, rebus omif-
 sis cedis authores inuestigarunt propter egregiam Hesiodi famam, & hoc
 quidem celeriter effecerunt, nam inuentos eos & comprehensos, in mare ui-
 nos præcipitauerunt, & eorum domum subuerterunt, porro Hesiodus in Ne-
 mæo sepultus est, sed pauci sunt alienigenæ qui sepultura locum sciant, si qui-
 dem propter Orcomenios occultatus est, qui moniti Oraculo huius uiri reli-
 quias apud se seruare conabantur. Hæc quidem Plutarchus, sed tamen ab
 Orcomenijs, qui Minyæ dicti sunt, postea Poetæ huius ossa exportata fuisse
 legimus, & in medio foro cum hoc epigrammate collocata.

ἀσχη μὲν παρὶ τὴν πολυλήϊστον, ἀλλὰ θάνοισ
 ἔσται πλεῖστων γὰρ μινυῶν κατὰ χεῖρα

15104

M. AN. MAIORAGII

Ἡσίοδος, τοῦ Πλάτωνος ἐν ἀνθρώποις κλιθεὶς ἐστὶ
ἀνδρῶν πρῶτος αἰὶν, ἐν Βασίλειᾳ σοφίης.

- *Quoniam paucis quibusdam immutatis ita conuertimus*
- *Aspera quidem secunda fuit tibi patria, uerum*
- *Bellaces equites, ossa tenent Minyæ*
- *Hesiodè ante alios fama præstantior omnes*

Qui sapientum unquam nomine præstiterint.

quamquam autem de eius interitu non nihil uariant auctores, tamen in hoc omnes conueniunt, ob admissum à socio stuprum interfectum fuisse. nam Suidas eum ab Antiocho & Ctímeno per errorem interfectum tradit, cum etiã ab eis hospitio susceptus fuisset, et illa nocte soror illorum uitiata esset, illi sororis constupratorcm sese interficere rati Hesiodum interemerunt, scripsit autem opera multa, quæ Pausanias in Bæoticis commemorat, præter enim opera & dies & Theogoniam, & scutum Herculis, quæ sola sunt in manibus hoc tempore, scripsit etiam Astronomica, & Hypothecas, idest uiuendi præcepta. Quæ tamen Quintilianus Hesiodi negat esse, licet Aristoteles aliter censeat, præterea Heroum, & Heroïdum genealogias, & de mulieribus, & de uaticinandi arte, quam ab Acarnanibus teste Pausania didicerat. Nicocles ut etiam Pindari interpres fatetur Hesiodum ait primum per Rhapsodias, carmina composuisse cuius etiam carmina refert in quibus Hesiodus de se fatetur cum Homero certamen inisse, & in Apollinis honorem cecinisse, eius hæc carmina sunt.

ἐν δὴλω τότε πρῶτος ἔγραυε, ὁ μὲν ποσ ἀοιδῶν
μελοποιεῖν ἐν νῆαράς ῥα πάντες ἀοιδῶν
φοῖβον ἀπὲρ ἄλλα χαρσάειρον ὕπτε μελῆτά.

hoc est.

- *In delo tum primum ego Meonidesque Poeta*
- *Lusimus inque nouis carmen cantauimus hymnis*
- *Auricomum Phæbium, quem Latona edidit alma.*
- *Scriptis etiam de Daëtilis idcis, & Pelei Thetidisque epithalamium, & Epi-*
- *cedium in Batrachum amicū suum, Plutarchus in conuiuio septem sapientū*
- *tradit etiam de Medicina Hesiodum scripsisse, Plinius de herbis ab eodem*
- *scriptum fuisse tradit uolunt etiam quidam Hesiodum Apologorum eorum,*
- *qui ab Aesopo nomen habent auctorem fuisse. M. Manilius secundo Astro-*
- *nomicon, multis uersibus explicat, quæ scripserit Hesiodus quæ si quis nide-*
- *re cupit ab eo petat, est enim ipse Poeta in manibus, quin etiã apud Lucianū*
- *Dialogus est, qui Hesiodus inscribitur. ubi multa de seloquente ipsam Poetã*
- *Lucianus inducit, sed de Hesiodi uita satis dictum sit, nunc operis huius quod*
- *interpretandum suscepimus, inscriptionem & materiã uideamus inscribitur*
- *enim opera & dies & in eo tractatur de agricultura scientia, ex quibus die-*

bis,

bus, hoc uel illud facere conueniat. scripsit autem hoc opus ad Persem fratrem suum. quod exhortationes ad laborem pulcherrimas, & præcepta moralia & tuendæ rei familiaris rationem continet, & præterea doctrinam Agriculturæ, temporaque quibus arandum. seminandumque sit, & quibus metendum, quique dies felices sint & auspiciati, qui nefasti, & inauspicati. ferunt enim post parentum obitum facultates inter se Persem & Hesiodum diuississe, sed Persem statim se uoluptatibus dedisse & breui tempore totum patrimonium dilapidasse, cum interim Hesiodus frugaliter & honestè uiueret, deinde cum iam nihil sibi restare uideret Perse, cepisse cum Hesiodo litigare, & turpi iudicio cum fratre consistari, unde ab illa uitiosa uita atque inertem conatur eum Hesiodus ad bonam frugem & laborem reducere, sed cur opera & dies inscripsit, & non potius contra dies & opera, aut cur opera primo loco posuit? quætionem hanc soluit Poetæ huius interpres Ioannes Zexes quoniam (inquit) ad desiderium & inertem fratrem scribens, prius eum ad opera excitare uoluit, quam illi dies præscriberet. in quibus operandum esset, frustra enim querit quis, qui dies ad opera & ad laborem apti sint nisi prius apud animum suum aliquid operari, ac laborare decreuerit. Quæ sunt autem hæc tandem opera quæ docet Hesiodus? nempe qua ratione quis procul ab omni strepitu possit. honestè uiuere, & per nullius iniuriam rem suam amplificare, terram scilicet colendo, & quæcunque ad eam artem spectant, diligenter præparando. nam ut primo de officijs docet Cicero, omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil agricultura melius est, nihil uberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius, quam apud eundem Ciceronem in eo libro, qui de sanctitate inscribitur Cato Maior copiosè laudat, & nos alias integra oratione quantum facultas nostra tulit, in cælum extulimus, opera igitur, quæ ad agriculturam pertinent hoc in libro tradit Hesiodus, sed quinam sunt illi dies qui titulo designantur? sciendum est eam esse dierum partem, onem apud Hesiodum, ut alios admittat, uel ad inspiciendum, uel ad efficiendum, rursus ut alios uelut emortuos prætereat. tres tamen Iouis appellat ut primum diem mensis, quartum & septimum. cur autem hoc faciat, conatur in quadam ad Picum epistola Politianus rationem reddere, quarto Lunaris mensis die rectè nuptias contrahi censet Hesiodus, & naues edificari, septimum Sacram appellat, in quo natus Apollo sit, & atque ob id constare septenis fidibus Apollinis tyram existimant. sextum puellis inutilem, generandis uero maribus utilissimum perhibet, quo die castrare agnos iubet, & pecora septis includere, quinetiam canillis, & mendacijs, & blanditijs, & susurationibus hunc diem dedicat, octauum maximè laudat, tanquam operibus aggrediendis, admodum efficacem, atque etiam sues & boues eo die rectè castrari existimat, noniam appellat innocuum & procreandis liberis.

Sf accom-

M. AN. MAIORAGII

accommodatum, quo die rectè etiam arbores conferi arbitratur, undecimùm
 in colligenda messe, lanisque tondendis consumi iubet, quibus tamen rebusc
 peragendis duodecimum præfert, n. m. in eo die scribit araneum sua fila nere,
 & suas telas contexere, formicam autem ex granorum a ceruis prædari, præ
 terea duodecimo die mulos sine periculo castrari posse tradit, tertiumdeci-
 mum aut conferendis arboribus idoneum esse, quoniam (ut ait Plutarchus)
 pleniore iam lumine insita vis radicibus diffunditur, eundem diem semini-
 bus iaciendis incommodum esse vult. Quartusdecimus à Poeta sacer appel-
 latur, laudaturque tanquam idoneus sceminis gignendis, bubusque & ouï-
 bus, nec non etiam mulis & canibus mansuefaciendis, ac domandis, atque
 eodem die relinendum esse dolium, & degustandum uinum. sextusdecimus,
 nequaquam sationi utilis est, & potius gignendis maribus quam sceminis
 conuenit, neque eo die nuptiæ sunt auspicandæ. Decimo septimo die Luna
 cedi arbores tempestiuum est, quoniam decrescere Luna tum incipit, & hu-
 mor qui lignis cariem inducere solet minuitur. comportarique eo die fruges
 in arcam iubet. Decimumnonum lustrationi tribuit. Vigesimalium diem ma-
 gnum appellat, & ait in eo prudentes, & industrios homines gigni solere, ui-
 gesimum quartum matutino tantum tempore probat. solet autem Hesiodus
 quartos omnes laudare quintos uero uituperare. in quibus ait furias errare,
 & periuros omnes punire, uetat autem uigesimoquarto die curi: animum
 conficere tanquam eo die maxime noxium hoc sit. Trigesimalium etiam ma-
 gnopere laudatur, in quo iubet ut opera diligenter inspiciamus, & familia
 cibaria diuidamus, hæc est eorum summa qua de diebus hoc in opere tradit
 Hesiodus, iam igitur profecto uidetis, qua sit huius tituli significatio, & cur
 opera & dies inscribatur, Quinetiam ipse Poetæ scopus, atque intentio
 manifesta & perspicua est, nam (ut eius interpres Proclus ait:) τὰ δὲ ἔργα
 δὲ δὲ, hoc est ad docendum accommodata. uidetur enim non alia de causa
 opus hoc scripsisse, nisi ut primo fratrem suum deinde reliquos etiam populos,
 ad rectè atque honestè uiuendum informaret, totum enim primum librum
 in præceptis ferè uita laudabiliter instituendæ consumit. & ad colendam iu-
 stitiam præcipuè adhortatur, qua de causa non tantum Græci uetres, sed et-
 tiam Romani Poetam hunc suis liberis ediscendum proponebant propterea
 quod, nullum ad teneram etatem bonis moribus informandam utiliores ef-
 se censebant. Vnde Cicero ad amicum suum Leptam scribens hortatur, ut
 filium suum iubeat Hesiodum ediscere, & eius præclaras sententias in ore
 habere, cuius hæc uerba sunt. Lepta suauissimum ediscat Hesiodum & ha-
 beat in ore. τὸ δ' ἀρετῆς δὲ πόρος. Plato etiam quarto de legibus primo He-
 siodum (inquit) sapientem multi prædicant cum dicat uiam ad uitia planam
 esse, ac sine sudore peragi, quia breuissima sit, sed ante uirtutem (inquit) Deū
 immor-

immortales sudorem posuerunt, & uia quæ ad eam ducit, longa, ardua & aspera. primum est, sed postquam ad summa fastigia peruentum fuerit, quæ prius ardua uia fuerat, facillima redditur. Quin & Aristoteles Ethicorum primo, iubet eos, qui sapientiæ præceptis, ad rectè uiuendam indigent, Hesiodi carmina audire. quare non potest, non probatissimus uideri Poeta ille, quem non tantum celebris omnium fama prædicat, sed etiam reliquorum omnium præstantissimi scriptores Plato; Aristoteles, Cicero suis suffragijs maxime comprobant. His accedit Quintiliani Calculus, acuti sanè atque ingeniosi Rhetoris, qui hunc Poetam ita celebrat, ut dicat. utiles eius ad præcepta sententias esse. Lenitatemque uerborum & probabilem compositionem eius prædicat, denique palmam huic in illo mediocri dicendi genere facile concedit. Itaque cum aperte intelligatis, ex huius Poetæ lectione, non tantum Græcæ linguæ eruditionem, quæ per se uos maxime mouere debet, uerum etiam grauissimas sententias, & præcepta uiuendi utilissima percipere posse, unusquisque uestrum contendere, atque eniti debet, ut ad eius audiendam interpretationem, animi alacritatem, & celeritatem; ad intelligendam mentis acumen, ad ediscenda carmina memoriam accommodetis.



I N P I N D A R V M.

P R A E F A T I O I V.



*Q*UAE res in omni uita duae plurimum ualent Au-
 ditores, haec mihi semper in maiorem in modum
 plauuerunt, amor & labor, quarum altera me
 incendit, & inflamauit, ad optimarum artium
 studia altera uero fecit, ut quod cupiebam, ali-
 qua ex parte consequeretur, amor ad contemplan-
 dam uirtutis pulchritudinem scientiarumque uari-
 etatem me induxit. labor, quam putant alij
 difficilem, atque arduam Musarum uiam, eam
 mihi planam atque facilem reddidit, atque adeo in hanc mentem me primo
 induxit, sapientissimus Poeta Virgilius, qui & amori & labori uim ean-
 dem attribuit. cum enim in pastoritio carmine suo iam dixisset, omnia uin-
 cit amor, non dubitauit etiam in Georgicis exclamare: Labor omnia uin-
 cit. Deinde, cum perueniret Graecorum uireta, mihi spatium datum fuis-
 set, nihil apud ueteres illos sapientissimos, homines amore ac labore ma-
 gis celebratum inueni, sed ex omnibus eorum sententijs, quae penè sunt in-
 numerabiles, duas mihi eligendas censui, quibus mea ratio melius confir-
 maretur, quarum altera Menandri est, de amore: ἰσοπαροῦ δὲ δὴν ἰσομακροῦ αὐτῆς
 Euripides de labore: ὁ πόνοῦ δὲ δουλειᾶς πατρῆς. quibus rebus effectum est, ut à sa-
 pientissimo Senatu nostro Mediolanensi quem honoris, & amplitudinis cau-
 sa nomino, cum iam pridem mihi latinas literas, publicè profiteri prouin-
 cia demandata fuisset, hoc tempore dignus existimatus fuero, cui etiam
 Graecarum literarum publica professio committeretur. Quare quid mihi ho-
 mini nouo, uel ad praesentis temporis fructum commodius, uel ad posterita-
 tis memoriam gloriosius accidere potuisset? Meum est igitur auditores, cum
 in labore, & amore tantas esse commoditates expertus fuero, uos adhorta-
 ri, ut duas has res sic amplectamini, nihil ut magis uobis esse cordi uidea-
 tur, quod & alias saepe feci, & post hac quoties sese offert occasio libentis-
 simè faciam. Nunc cum ex Decreto Senatus nostri, quem ordinem (ut di-
 gnus est) tanquam numen aliquod ueneror, Graecam sim linguam publice
 professurus, reddenda mihi ratio est, cur ex omnibus Graecis auctoribus Pin-
 darum potissimum mihi interpretandum elegerim, ne si rationem instituti
 mei non reddidero, id sine causa fecisse uidear. Mea semper sententia fuit
 Aud. boni professoris officium esse non ea quae trita sunt atque uulgata, atque
 omnibus

omnibus cognita, sed quæ recondita sunt, & non ita multis intellecta, ad interpretandum esse sumenda, si modo pulchra sint ea, magnamque audientibus utilitatem allatura. Quis enim per publicam viam (quod aiunt) nescit ambulare? quis à plurimis iam impressa uestigia sequi nescit? tentanda via est, per quam non anseres, non corui, non graculi, sed tantum Musarum aves uolare possint, uerum inter Græcos Poetas neminem ex probatis esse cæpseo. qui non minus vulgatus, sit, quam Pindarus, uel reconditiorem uariarum rerum eruditionem uel grauiores sententias, uel feliciorẽ uerbertatem in sese contineat, quæ non mea sed doctissimorum hominum sententia est. Quis enim Quintilianii testimonium, & encomium de Pindaro, legens, non ad eum amandum, legendum, & ediscendum excitetur? Quem non moueat his uerbis Quintilianus? Nouem uero Lyricorum longè Pindarus Princeps, spiritus magnificentia, sententijs, figuris, beatissima, rerum, uerborumque copia, & uelut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum meritiò credidit nemini imitabilem. Quid Horatii carmina? quam in sublime Poetam hunc efferunt.

Pindarum quisquis studet amulari

Iula Ceratis ope Dedalea

Nititur pennis uitrea daturus.

Nomina ponto,

Monte decurrens uelut amnis imbres

Quem super notas aluere ripas

Feruet immensusque ruit profundo

Pindarus ore. & quæ sequuntur.

Iulius Firmicus ex eius genesi diuinum Poetam Pindarum appellat. Quid Græci scriptores quantopere Poetam hunc admirati sunt? Nam Philostratus in imaginibus suis, hunc præter ceteros maximè commendat. & propter eius natalem Nymphas ac Deos omnes festum celebrasse scribit, Quinetiam aiunt Pindarum Apollini gratissimum fuisse, quæ opinio dum adhuc ipse Poeta uiueret, tantopere inualuit, ut ab Apollinis sacerdote frequenter in templum ad cenam uocaretur, & eorum quæ offerebantur, sic precipiente oraculo partem acciperet, quod quid honorificentius, aut gloriosius excogitari potest? Ferunt etiam Pana pastorem Deum Pindari hymno, quem in eius laudem conscripserat tantopere laudatum fuisse, ut in syluis & montibus, cum frequentissime concineret. illud ex historijs sanè constat, Alexandrum magnum tantum uenerationis huic Poetæ tribuisse, ut cum Thebas diriperet Pindari familia, penatibusque parci inheret, cuius rei Plinius auctor est, hoc etiam antea Lacædæmonius fecisse memoriæ præditum est, cum enim Thebas expugnasset, Pindari domui, familiaque pepercerunt, quoniam

M. AN. MAIORAGM

quoniam in foribus uersum hunc scriptum legerunt. τὸ μυστικὸν ἔστι τὸ ἐγγὺς μὴ
 ueteri. fuit autem Pindarus (ut aliquid de eius uita attingam) Thebanus gene
 re unde & Dirceus Cygnus ab Horatio dicitur: Multa Dirceum leuat aura
 Cygnum, est enim Dirce Mons apud Thebas, Pater eius Tibicen fuit,
 qui Scopelinus, atque etiam Deiphantus dicebatur, primo igitur Pinda
 rus patris artem didicit, postea uero cum à patre Lasso Hermionæo Poeta
 Lyrico, in disciplinam datus fuisset, tanta fuit eius diligentia, atque diu
 ina uis ingenij ut non ita multo post præceptorem ipsum, longe superasset.
 diceretque uerissimum illud esse prouerbium, quod apud Græcos uulgo fer
 tur. πολλοὶ μαθηταὶ κρησσοῦ ἐδιδασκαλοῦ. Tradit Pausanias, cum Pindarus
 esset adolescentulus & Thebis Tespias iret, æstu meridiano fatigatum pau
 lum è uia diuertisse, atque in umbra quadam obdormiuisse, apes uero mul
 tas, dum dormiret, ad eum accessisset, & eius ori mel inseruisse, quæ res
 suauissimam eius eloquentiam portendit, unde Poeta quidam Græcus ita
 Pindarum alloquitur: πινδαρε μυσάων ἱερὸν σομα κ' ἀλλ' ἔσμεν. floruit eo tē
 pore, quo Xerxes Persarum Rex magnū illū exercitum in Græciam adduxit,
 quo tempore etiam Æschylum in scena florebat, uixit annos quinque &
 quinquaginta (ut Suidas auctor est) deinde cum petisset ab Apolline, ut
 quod omnium esset optimum sibi daretur cum esset in Theatro in gremio pue
 ri, à se dilecti mortuus est, Val. Max. libro nono, cap. 12. Poeta huius
 mortem scribit, multa quidem opera scripsit, sed hymni tantum in quatuor
 ludorum genera, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia supersunt reliqua eius
 scripta temporum iniuria interierunt, Poeta Lyricus, ideo dictus, quod ad
 Lyræ carmina sua concineret. nam erat hæc apud ueteres consuetudo (quem
 admodum Isacius Zezes Lycophronis interpret scribit) ut Lyrici Poeta, ad
 Lyræ carmina sua concinentes certarent, & chorus quinquaginta homi
 num astaret in circulo, uictores autem præmij loco Taurum acciperent, fuit
 autem Lyra Musicum instrumentum, quæ eadem etiam Cithara dicebatur,
 & à Græcis φορμίξ, multum enim diciuntur illi, qui putant Lyræ à
 Cithara diuersam esse, propterea quod uulgo, quæ nostro tempore Lyra
 uocatur ab ea quam Citharam uocant longe diuersa uideatur, nam apud
 antiquos eadem erat omnino Lyra, quæ Cithara, quod in opusculo quodam
 ad Hieronymum Cardanum multis argumentis probamus, fuerunt autem
 Lyrici poeta celebres nouem, quorum nomina quodam epigrammate Græco
 sic exprimuntur.

ἑλλὰ γεν εἰς θεῶν μέγα πινδαρε τινος ἱερῶα
 ἠδὲ μελιφθόγγυ μῦσα εἰμωνίδω
 ἀλμπὰ σὺς ἰχορα τε κ' ἱβυκος ἔνγλυκὺς ἀλμια
 λαρὰ δ' ἀπὸ σομαῖων φθίεφατὸ βῆρυχλίδης

100

παιδῶν ἡ μακροῦσσι συνέσπετο ποικίλα δ' αὐδᾶ
 ἀλκοῖσι κνήκῳ λασβίσις αἰολίδῃ

Ἄνδρῳ δ' ἐκέναντι Σαρῶ τί ληνάλλ' ἐρχίανται
 ἐν μουσῶσι, δευᾶ ἴν' ἡ μῆσα καταγράφεται.

Hoc Poetarum genus scribere solebat Deorum hymnos uictorum in publicis ludis, laudes iuuenum amores, & conuiuia, quod Horatius in arte Poetica.

Musa dedit fidibus, Diuos puerosque Deorum.

Et pugilem uictorem, & equum certamine primum

Et iuuenum curas, & libera nina referre.

Sed ad Pindarum nostrum reuertamur, qui suauissimis cantionibus suis uictores publicorum certaminum sibi celebrandos sumpsit fuerunt autem apud Græcos olim, quattuor ludorum præcipue genera, in quibus propositis præmijs, & cursu, & pugillatu & lucta, & saltu, & disco certabatur, primum ludorum genus Olympia dicebantur (nam apud Græcos horum certaminum nomina numero multitudinis, & neutro genere proferuntur) ab Olympia ciuitate cognominata, quæ eadem etiam Pisa uocata est, auctore Stehano, apud quam agebantur, fuerunt autem ab Hercule, in honorem Iouis instituta, ut suo loco declarabimus, & quinto quoque anno celebrabantur, uictores horum ludorum Olympionice uocari, & oleastro coronari solebant, secundum ludorum genus Pythia uocabantur, sic à Pythone serpente, quem Apollo interfecerat appellata, tradunt Eurytocum Thefsalum Amphytionum ducem, debellatis Cirrheis, hos ludos primum apud Delphos instituisse, in Apollinis Pythij honorem qui quinto quoque anno celebrarentur, quemadmodum etiam Olympia, Sed uictores primo coronam esculeam accipiebant postea uero succedente tempore Lauream, sic enim Ouidius Met. 1.

Hic iuuenum quicumque manu pedibus ue rota ue

Vicerat, Esculeæ capiebat frondis honorem

Nondum Laurus erat.

Tertium genus ludorum uocabantur Nemeæ sic à loco ibi fiebant dicta, est enim Nemea regionis Argiuorum pars, celebrabantur autem primo in honorem Archemori pueri, Lycurgi sacerdotis filij, quem serpens interfecerat, & erat funebre certamen, in quo uestibus atratis Iudices induti, de uictoribus pronunciabant, uictores Apio uiridi coronabantur, postea uero Hercules deuictò, Nemeo Leone, Iouis sacros hos ludos esc uoluit, Quartum & ultimum ludorum genus dicta sunt Isthmia, propterea quod apud Isthmum Corinthium agebantur, est autem Isthmus terræ quedam angustia, quæ Ionium & AEGæum mare seperat, hi ludi fiebant in honorem Melicerts, seu Palemonis Athamantis filij, quem Marinum Deum putabant.

Sylsiphus

M. AN. MAIORAGII

Sisyphus Corinthiorum Rex primus hos ludos instituisse dicitur, corona ex pinu uictoribus dabatur, & tertio quoque anno ludi renouabantur, quod Nemeorum oda Sexta Pindarus indicat, licet Plinius aliter sentiat, extat apud Græcos epigramma satis egregium Archia Poetæ, eius quem defendit Cicero, in quo quatuor hæc ludorum genera, & in quorum honorem fierent, & quæ uictoribus essent proposita præmia breuiter cõcludit hoc modo.

Τεσσαρες εἰσι ἀγαρες ἀνδράδ' ἑλέσαστες ἱπυδ

Οἱ δ' ὄνο μὲν ἑνετᾶν οἰδῶ δ' ἀθανάτων.

Ζηνὸς λιτοῖ δαο, παλαιόμορος ἀρχεμόρο,

ἀθλαδὲ τῶν κόντινος, μῦλα, σέλενα πῖπυς.

Hæc sunt igitur quæ Poeta noster Pindarus celebrat horum certaminum uirtutes, summis ad caelum effert laudibus, ac primo loco ponit Olympionicas, secundo qui Pythia uicerunt, tertio qui Nemea, postremo, qui Isthmia, sed dum patriam cuiusque uictoris originem ciuitatium ac familiarum peruestigat, magnas sæpe tenebras, & obscuritatem lectoribus offundit, atque ut in summa dicam, siue res quas tractat Pindarus, siue locutionem, siue carminum uarietatem spectes, magna est in eo difficultas, magna obscuritas, quæ tamen neminem uestrum deterrere debet, cum præsertim tantam sitis utilitatem ex Pindari lectione reportaturi, quem ego tam aperte, tam facile sum interpretaturus, ut etiam literarum Græcarum penitus rudes, si modo diligenter audire uoluerint, omnia possint intelligere, uos igitur prompto, atque alacri animo Poetam hunc amplectimini, amate, colite, quo duce Græcorum difficultates, atque (ut itam dicam) Labirinthos, & Meandros facile transibitis, nam si hunc rectè intellexeritis, reliqui omnes longè faciliores uobis postea uidebuntur excitet igitur ille, qui superat omnia uirtutis, & scientiarum amor, nam (ut ait Cicero) nihil est quod amore & studio effici non possit, facite ut Epicharmi sententiam illam in animo atq; in ore semper habeatis: τῶν πόνο

πολῶσιν ἢ μιν πάντα τ' ἀγαθὰ οἰθεῖν, nam si (quod initio dixi) duas has res coniunxeritis, amorem (inquam) & laborem, nihil

est quod quisquam uestrum dubitet, quin non tantum hunc Poetam sit intellecturus, sed

etiam breui multum in om

ni disciplina

rum genere profecturus.

165

IN DEMOSTHENEM.

P R A E F A T I O V.



T SI uereor Iuuenes ne fortasse ingenij mei ac uirium infirmitas in Demosthenis omnium oratorum principis, orationibus explicandis, in hac praesertim tam florenti ciuitate, in qua plurimi sunt, & latine & graece doctissimi. plerisque satisfacere non possit, minimeque deceat, cum nulla sit eloquentia, nulla dicendi facultas, quae uel auiditati meae uel rei magnitudini, uel eruditissimis auribus uestris satisfaciat. Demosthenis ipsius immortales laudes attingere tamen iste frequens confessus uester, & hic locus ad profitendas literas, ornatissimus, & ad dicendum amplissimus non alium authorem, quam Demosthenem, interpretandum ac laudandum postulat, neque enim uobis bonarum tantum literarum amatoribus placere potest ullus author, qui non eximius esse uideatur, neque publicum hoc quo nos fungimur interpretandi munus, ut uulgares istos ac minutos sequamur authores. Quamobrem ueteris illud ac laudati prouerbij memores, quo recte sanè precipitur, ut ad res summas, & egregias enitatur, sic enim futurum, ut ad mediocritatem perueniamus, hunc summum omnium authorem uobis exponendum elegimus, nam quamuis multis enitentibus nullus inquam fuerit, qui perfecte diuinam eius eloquentiam exprimeret, cuius orationes (ut Demades ioco dixit) ad aquam scriptae, non nisi à sobrijs ac uigilantibus possunt intelligi, tamen ut qui frequenter in sole ambulans facile natura fit ut colerentur, ita qui Demosthenis orationes suas earum cantu quasi colorari. Itaque consilium meum à uobis omnibus probatum iri confido, quod ex Graecis auctoribus, hunc potissimum elegerim, quem omnium eruditorum consensus, sic esse primum statuit, ut nullus omnium seculorum memoria fuerit, qui cum eo conferri posse uideatur. cuius ego statim ab inuente adolescentia, tanto studio ardoreque flagraui, ut non solum frequenter accurateque legerim & totum euoluerim, sed etiam duos annos penè quotidie multis audientibus interpretatus fuerim & iuuenili quodam seruore, ac prope dicam temerario nonnullas, etiam orationes, in latinum sermonem conuerterim, quae res tantum mihi profuit, & ad dicendum & ad intelligendum, ut quicquid in graecis literis me profecisse sentio, quicquid dicendo consequi possim, id uni penè Demostheni acceptum feram, Quapropter ingra-

M. AN. MAIORAGII

*tus sibi nisi quantum in me est, eximias eius laudes effertam, & quasi magis
 gistrum eum agnoscam. Quod enim nobis exemplum, aut quem scopum ex-
 cellentiorum præfigere possumus, quo studium & cogitationem nostram di-
 rigamus, quam Demosthenem? cuius tantâ fuit uigilantia tantus labor, ut
 de eo merito dictum sit, alterum Demosthenem, matrem, alterum indu-
 striam enixam esse? qui tantopere studijs eloquentiæ deditus erat, ut uehementem
 se dolere diceret, si quando opificum antelucana uictus esset indu-
 striâ? sed præstat aliqua de eius patria, uita moribus breuiter commemora-
 re, ut quicumque uestrum honoris & gloriæ desiderio trahitur, pulcherrimum
 sibi ante oculos exemplar, studij ac diligentie proponat. nam in nullius
 hominis uita clarius elucet quam in Demosthene, quod diuinus Plato dixisse
 perhibetur, gloriam esse laboris filiam. Fuit igitur Demosthenes Athenien-
 sis genere, ut hæc eius prima felicitas habeatur. Nam Euripidem tragicum
 Poetam dixisse ferunt, eum illustri primum patria prognatum esse oportere,
 quisquis felix homo sit futurus. Quid autem unquam Athenarum ciuitate
 fuit illustrius, quæ inter ceteras omnes totius orbis ciuitates tanquam sol
 quidam fulgentissimus, inter minora sidera diutissime reluxit. ex hac enim
 urbe sapientiæ principes innumerabiles exierunt, in hac (ut M. Tullius ait) alta
 est, atque nutrita ratio ad hanc urbem tanquam ad bonorum omnium fontem,
 populi ac nationes undique confluebant, & quicumque aliquid percipere,
 aut audire studebant, uel qui de ingenijs poterant iudicare, cognitione di-
 gnam existimabant. Hinc illi sapientissimi philosophi, Socrates, Plato, Po-
 lemo, Spensippus, innumerabilesque alij quorum ubique nomina celebrantur.
 hinc historici, hinc poetæ, hinc oratores plurimi, quibus primam hic
 noster Demosthenes palmam præripuit, hinc omnium disciplinarum profes-
 sores euasere. Ad huius ciuitatis inflammationem & exemplum inflamma-
 ti Romani, ad eam quam scimus omnes amplitudinem imperij peruenerunt,
 neque ullum est ferè paulo nobilius, aut præclarius Romanorum factum, quod
 non quasi ad exemplar Atheniensium effectum esse uideatur. Iam uero is
 fuit Athenis uerborum splendor, ea uenustas, ut quoties Romani autores
 aliquid egregie laudare uoluerint, quo nihil splendidius aut elegantius dici
 possit, atticos sales, atticos lepores, atticam eloquentiam appellare consue-
 uerint. Quin Aristides scriptum reliquit aliorum omnium non solum Bar-
 barorum, sed etiam Græcorum sermonem si cum Atheniensium elegantia
 comparatur, puerorum uideri balbutientium. hinc est quod Cicero Platonis
 Atheniensis dictionem tantum admiretur. ut non dubitaret dicere: Iouem
 ipsum si loqui uelit, non aliter locuturum quam scripserit Plato. hinc est
 quod in Periclis labris ueteres comici leporem habitare dixerint, quod idem
 ab Aristophane poeta fulgurare, tonare, & permiscere Græciam dictus est.*

Ex hac igitur tam clara ciuitate natus Demosthenes, parentes etiam satis diuites & nobiles habuisse dicitur, quamuis enim Valerius, Max. Demosthenis patrem cultellos uenditasse scribat, Matrem uero dicat Aeschines Gylo- nis cuiusdam ob prodicionem ab Athenis pulsus, & Barbaræ mulieris fuisse filiam tamen eum ab hac infamia Theopompus historicus omnino liberat, qui Demosthenis patrem tradit, in primis honestum Athenis ac probum uirum fuisse, qui Macheropæus ideo cognomento dictus est, quod gladiatorum egregiam officinam, multis opificibus instructam haberet, quod certe mihi magis sit uerisimile, cum Plutarchus, in satis amplo patrimonio relictum à patre, cum septimum ageret annum Demosthenem scribat, sed cum eius tutores, partim bona surriperent, partim negligerent, non potuit ijs artibus ac disciplinis instrui quibus ætas puerilis, ad humanitatem informari solet. cum præsertim esset etiam imbecillo corpore, nec sineret eum mater laboribus onerari, uerita ne fortasse in aduersam ualetudinem incideret, quod commune ferè matrum solet esse uitium ut infantiam statim delicijs soluant, Mollis autem illa educatio quam indulgentiam uocamus (ut ait Quintilianus) neruos omnes, & mentis, & corporis frangit, itaque cum molliter educaretur à matre puer adhuc Demosthenes, à pueris Batalus cognomento dicebatur. fuit enim Batalus Tibicem quidam mollis & effeminatus (ut Plutarchus tradit, quamuis alij lasciuorum carminum Poetam Batalum fuisse uelint. dictus est etiam Argas, ob morum asperitatem, & amariciem. nam Poetæ quidam anguem ac serpentem argan uocitarunt uel quod adeo dure loqueretur, ut audientes non mediocriter angeret, ferunt enim Argan quendam fuisse qui leges duras ac difficiles tulerit. sed utinam quemadmodum adolecentes pluri- mi Demosthenis pueritiam, & mollem & enervatam imitantur, sic etiam cum ea doctorum hominum gloriam & celebritatem suspicientes, ad honestatem atque ingenuas artes inflammantur. nam ad oratoriam artem initio Demosthenes ab huiusmodi causa dicitur animum appulisse. erat eo tempore Athenis insignis quidam orator Callistratus nomine. Is cum Oropi agendam in iudicio causam suscepisset, maximam omnibus expectationem de se concitauit. Itaque cum ad eum audiendum undique concurrerent. Pædagogum suum Demosthenes obsecrauit, ut se etiam ad eam actionem duceret, ille ut qui cum ostiarijs familiaritatem haberet, facile in foro locum impetra- uit, in quo puer clam sederet, & audiret. Cum igitur Callistratus egregie perorasset, atque in eo iudicio uictor extitisset, omnes eum ad cælum laudi- bus efferebant, omnes admirabantur, omnes ingenti plausu excipiebant. Quæ cum Demosthenes in turba latitans omnia uideret, capit eum laudis & gloriæ desiderium excitare, dormiebat in eo uidelicet, ea diuina uis ingenij maternis blanditijs consopita, quæ cum primum ac splendorem uidit capit

M. AN. MAIORAGII

*Dicitur, quam creditis mentem Demosthenis fuisse Iuuenes? quem animam
 cum tanto in honore Callistratum esse uideret? eum etiam ab omnibus cele-
 brari. à foro magna cum gloria deduci. de illo uno uoces ubique iactari. om-
 nium oculos, in illum unum coniectos? equidem credo laudis amore cor il-
 lius adeo capisse palpitare, ut (quod ait Plautus) artem ludicram facere ui-
 deretur, ipsum uero adeo commotum ac perturbatum amissi temporis recor-
 datione ut nullo modo lachrymas continere potuerit, atque ita secum tacite
 locutum. O me miserum & infelicem, qui florem ætatis frustra conteram,
 qui non intelligam has delicias & uoluptates breui dilapsuras, qui non per
 uitatis dulcedine commouear. O triste fatum meum siquidem inglorius &
 infamis semper futurus sum, ergo unus Callistratus in omnium ore uersabi-
 tur, Demostheni per ignauiam tempus peribit? O si pueriles annos rectè col-
 locassem, quibus illi negocijs quibus ineptijs, per imprudentiam mihi deflu-
 xere? O mater, mater tu tuis me blanditijs perdidisti, heu sortem iniquam,
 nemo unquam mihi uirtutis speciem ostendit nemo desidem ac inertem excita-
 uit, nemo scientia pulchritudinem aperuit. Sic infelix, pupillus neglectus ab
 omnibus rerum ignarus turpiter nixi. Sed iam ualeant delitiæ, ualeat ma-
 tris indulgentia, procul o procul absint, uoluptates, quibus nullum est cum
 uirtute commercium, en unicum est remedium toto impetu ferar ad labores;
 ardentius ac uigilantius literarum studia complectar, nullum me ocium, nul-
 lus somnus retardabit, non fames, non sitis, non frigus, non calor, ab in-
 cepto studio remouebit, ingens enim (ut uideo) gloria longo labori comita-
 tur. hæc secum locutus Demosthenes, maximo animi ardore ad omnium re-
 rum dominam eloquentiam se contulit, cepitque & meditando & dicendo
 seipsum exercere. & quamuis eo tempore doceret Isocrates, Isæo tamen uti
 præceptore maluit, uel quia cum adhuc esset in tutela, decem minas, quas
 Isocrates à discipulis exigebat, persoluere non poterat, uel quia magis Isæi
 dicendi facultatem, ut efficaciorum & iudicij aptiorem probabat. Dedit
 etiam Philosophiæ operam, & Platonem audiuit (ut quidam scribunt, in-
 ter quos etiam Cicero) sed cum iam esset adultus, & se aliquid in dicendo
 posse intelligeret. tutoribus suis litem intendere constituit, atque eos die di-
 cta in iudicium uocauit, & quamuis multas illi calumnias, & mæandros
 excogitarent, tamen ob assiduam in eos meditando & scribendo diligentiam,
 non sine periculo superior euasit. Attamen minimam partem bonorum qui-
 bus ab eis defraudatus fuerat exegit. Hinc sumpta audacia atque orandi
 consuetudine, cum iam actionum, ac iudiciorum ambitionem degustasset. in
 lucem prodire constituit, & Rempub. administrare, sed cum ad populum
 uerba faceret, nimio quoque strepitu mouebatur, omnesque ridebant eius
 orationem, longo uerborum ambitu confusam, & superuacaneis argumen-*

his elaboratam. Quinetiam uox eius exilis erat, & obscura atque incerta locutio, & infirma latera ut non facile posset, quid ab eo diceretur intelligi. Quorum rerum desperatione motus, tristis ac marens secessit in Pyraum, ut ibi fortunam aduersam suam & infelicitatem deploraret, sed cum in Eunoium quendam Tharsium incidisset, ab eo uehementer reprehensus est. quod cum eius oratio Periclis orationi persimilis esse uideretur, seipsum tamen per ignauiam ac socordiam proderet neque concionum fluctus ac fori strepitum perferre posset. sed animi mollicia natura bona frangeret. Quibus ille uerbis commotus iterum uerba facturum ad populum processit, sed cum nihilo feliciore successu sperneretur, non mediocriter merebat. Hic libet hominis mirari constantiam, & animi magnitudinem qui cum plurimos uideret oratores in magno esse honore & attentissime ab omnibus audiri, se uerò penè solum contemni & irrideri, non tamen animo cecidit. sed quo ex sententia rem sibi succedere uidebat, eo magis ad labores, & uigilias incendebatur. Erat eo tempore Ludius quidam satyrus nomine, qui cum magnam Demosthenes familiaritatem habebat, neque minorem, quam habuerit postea cum Roscio Cicero, apud hunc cū aliquando tristis cōquereretur Demosthenes, quod cum omnium maxime tempus & diligentiam ad dicendum adhiberet, nullam tamen apud populum gratiam asequeretur, ergo (inquit ille) si qua tibi Euripidis, aut Sophoclis carmina recitare uolueris, facilem huius rei tibi medicinam ostendam, quod cum libentissime se facturum Demosthenes respondisset, sic eius uocem & actionem Satyrus emendauit, ut non amplius ille Demosthenes horridus, & incultus, sed alter uideretur, ex hoc tempore tantum homini creuit animus ad eloquentiam, tantus ardor ad dicendum, ut nihil posteritati reliquum fecerit, ut ad eius industriam, & uigilantiam addi possit, Discite igitur iuuenes, quantis laboribus, quantis uigiliis, qua cura, qua sollicitudine sua Demostheni steterit eloquentia, ut ad eius imitationem animum erigatis, neque speretis per ocium, ac negligentiam animi bona parari posse. quibus qui ornati fuerint. ij soli uerè beati sunt. Cum igitur preclarè intelligeret Demosthenes, quantum in oratione uocis, & uultus, & gestus moderatio cum uenustate posset, Hypogeum quoddam hoc est subterraneum adificium sibi parauit, quod ingressus quotidie solus, ad uocis suauitatem se exercebat, & gestum ac motum corporis fingebat. Sed illud animi pertinacis, & admirandi fuit nam ut exeundi sibi è domo præcideret, mediam sibi capitis partem abraidebat. Itaque sexennio duos atque etiam tres menses domi inclusus, nunquam scribendi, aut meditandi exercitationem intermittebat, o uerè studiosum & omni laude prædicandum animum hæc est ea diligentia, hoc illud est studium, hæc industria, quæ clarissimum, & celeberrimum hominem reddit, falsa est eorum quærela, qui plerosque dicunt,

M. AN. MAIORAGII

dicunt, laborem ac tempora tarditate ingenij perdere, qui paucissimis hominibus assuerant, uim eam percipiendi & efficiendi quæ uoluerint esse contentam, sit animus excelsus indefecta, cura studium pertinax, etiam si natura parum aspirarit. tamen quicquid sibi imperant obtinebit. Hac ratione Demosthenes quem plerique crediderunt, natura & ingenio, non multum valere, tam alte tamen euolauit, ut nullus ad eius amplitudinem potuerit unquam aspirare. Præliatus est enim (ut ait Valerius) cum rerum natura, & quidem uictor abiit, nam cum ab ineunte etate, primam eius artis quam affectabat, literam pronunciare nullo modo posset, oris sui uitium, tanto studio expugnauit, ut postea nullus esset, qui literam eam expressius referret, Deinde cum eius uox propter nimiam exilitatem, & asperitatem, auditoribus molesta esset & acerba, continua exercitatione tantum effecit ut nemo suauius, aut gratius loqueretur, cum uero laterum infirmitate spiritum inuenit. multos enim uersus uno spiritu complectebatur, eosque ardua loca celeri gradu scandens pronuntiabat, cumque ad tumultus concitate multitudinis in actionibus obtunderetur, ad uadosa littora declamabat, ubi fluctuum immensi fragores audiebantur, ut eo strepitu completa aures concionum fremitus facilius tolerarent, fertur quoque lapillis, ore insertis multum ac diu loqui solitus, ut ore uacuo promptius, & solutius loqueretur. Quas cum omnes difficultates animi pertinacia & constantia superasset. intellexit eam Pericli sententiam quam ipse frequenter usurpabat, esse uerissimam hoc est exercitationem omnia posse, Penè præterieram, quod minime prætereundum fuit, habuisse domi Demosthenem ingens quoddam speculum ad quod seipsum contemplans, gestus conformaret, quibus rebus efficit, ut eius pronuntiatio multitudini uehementissimè placeret, sed quæ hætenus à me de Demosthene recitata sunt ideo copiosius ea tractaui quod uiderem ad optimarum artium studia & ad eloquentiam per ea uos plurimum excitari posse. Quæ uerò de eius uita restant adhuc, ea multo breuius perstringam cum quia non admodum ad propositum nostrum faciant, tum etiam, quia Plutarchus ea, & eleganter, & copiose tradidit, quæ facile quilibet uestrum, apud cum legere potest, cum igitur omnes sui temporis oratores Demosthenes superasset, præter unum Demadcm, quem adeo naturali ingenio polluisse fatentur omnes, ut non à Demosthene non uinceretur, sed etiam ei præstaret, nunquam tamen ex tempore dicebat, neque nunquam in concione uolebat asurgere, nisi rem de aliqua dicturus esset antea cogitasset, unde plerique timidum eum existimarunt, sed in hac re Periclis consuetudinem imitabatur, qui non facile de omni re dicere, neque fortu uisum existimationem committere solebat, Cum autem ad Rem pub: sub

tempus

Tempus Phocensis belli se contulisset, nactus est materiam uberem & honestam, pro Græcorum libertate contra Philippum Macedoniae regem decertandi, unde breui tempore nomen & gloriam assecutus est, neque solum ut eloquens sed etiam ut fortis uir, & constans in omnium erat admiratione, suspiciebat, eum tota Græcia Persarum Rex obseruabat, apud Philippum de eo multus erat sermo, quin etiam eius hostes & aduersarij sibi contrarium sortem & præclarum rem esse fatebantur. Quod si eius eloquentiæ & uitæ integritati, uirtus bellica respondisset, poterat sanè cum Thucidide aut Pericle comparari uerum ad dicendum quam ad faciendum longè fuit instrutor, tanta fuit enim eius eloquentia, ut cunctas Græciæ ciuitates, quæ partim Philippo propter eius felicitatem studebant, partim Atheniensibus aduersabantur, dicendo impelleret, ut contra Philippum arma sumerent, sed cum ad pugnam uentum esset, oblitus uerborum, quibus Græciam concitauerat, abiectis armis turpiter aufugit, quo in prælio Græci maximam cladem acceperunt, postea uerò quam Philippus mortuus fuit, iterum Græciæ Demosthenes concitauit, ut aduersum Alexandrum Philippi filium arma caperet, quod cum esset factum Alexander in Bœotiam uenit, & Thebanorum ciuitatem auertit Quamobrem fractis Atheniensium animis, Demosthenes una cum alijs quibusdam legatus, ad Alexandrum missus est, sed cum regis iram pertimesceret retrocessit. Demades autem postea regem Alexandrum Atheniensibus reconciliauit. uixit in urbe post hæc non satis gloriose Demosthenes, donec Areopagitarum consilio condemnatus, quod ab Harpalo quodam, qui Athenas ab Alexandro profugerat, pecunias accepisset in carcerem coniectus est, unde clam aufugiens in exilium concessit, sed parum uiriliter exilium tulisse dicitur, cum subinde Athenas respiceret, uocesque & lachrymas non generosas emitteret exulauit autem in Ægina, & Troezenæ, quo tempore mortuus est Alexander, cuius cognita morte rursus Græciæ ciuitates conspirarunt, sed cum Pytheas orator & Callimedon ex Athenis profugij Antipatro adhaesissent, & cum amicis ac legatis eius Græciam peragrarerent, ciuitates in fide ac potestate Antipatri, continere niterentur, Demosthenes legatos Atheniensium sequutus eis opitulabatur multisque persuasit. insurgendum esse contra Macedones, eorumque dominatum depellendum, Quæ cum Athenis renunciarentur, adeo grata fuerunt, ut eum statim ab exilio reuocarent. Itaque missa nauis est, quæ Demosthenem ab Ægina reduceret, cui magistratus omnes obuiam profecti sunt & cuncti sacerdotes, magnaue ciuium multitudo, ut aduentum ei gratularentur, ferunt autem ipsum Demosthenem, cum se a populo, tanto plausu uideret excipi, sepius ad caelum manus tetendisse, Diisque gratias egisse, quod longè sibi præclarior quam Alcibiadi reditus contigisset, persuasis ciuibus non coactis. Sed non
diu

M. AN. MAIORAGII

Ad postreditum suum patriæ conspectu gauisus est nam rebus Græcorum affectis, & concussis, non ita multo post, cum nunciatum esset Antipatrum, & Craterum Athenas aduentare Demosthenes, & qui cum eo sentiebant, ex urbe profugerunt, populus autem autore Demade capitis eos condemnauit, quibus uarie dispersis Demosthenes in Calabriam, ad Neptuni templum confugit, Ad quem cum Archias quidam cum satellitibus ab Antipatromissus aduenisset, eum rogare cepit, ut una secum ad Antipatrum ueniret, se enim curaturum ut nihil ab eo mali pateretur Hunc paulisper expectare Demosthenes iussit, donec ad Domesticos suos scriberet, simulque ad interiorem templi partem progressus, uenenum quod iam pridem ad eum usum secum habebat cibit. atque ita uir eximius ac diuinus uir orator extinctus est, quem Democares hoc facili genere mortis creptum, e Macedonum sauitia scribit, sed ad ea quæ propositi nostri sunt reuertamur, ut aliquando finem dicendi faciamus, credo neminem uestrum esse iuuenes qui persuasum habeat oratorum omnium præstantissimum esse Demosthenem, qui teste Quintiliano, Ciceronem nostrum quantus est effecit. Itaque non est quod in eo laudando ingenij uelim uires ostentare, cum ab ipso M. Tullio eloquentia parente multis in locis diuinis laudibus efferatur, ut nihil acutè inueniri possit in causis nihil subdole, nihil uersute, quod ille non uiderit, nihil eius dictione subtilius, nihil enucleatius, nihil limatius fieri possit, prætereà, nihil grandius, nihil incitatius, nihil ornatius, uel splendore, uel sententiarum grauitate, hæc & eiusmodi plura, cum de Demosthene dica: Cicerone, quid est quod nostra laudatione, ad Demosthenis amplitudinem accedere possit? Quare satis ille uobis probatus esse debet orator, quem summus M. Tullius & superiorem agnoscit, & admiratur hic nos ingeniosum, & grauem orationis cursum acute docebit inuenire hic pulcherrimum quandam in disponendis orationis partibus, & argumentis ordinem apperiet. hic ex orationum ac figurarum uarietate mira quadam dignitate, quicquid inuentum ac dispositum fuerit, expolire uobis ostendet, ut interim prætermissam Græcarum literarum cognitionem, quam ex hoc autore, qui non nisi atticam Venerem spirat, facillimè percipietis. Quid autem hic attinet Græcam eruditionem uerbis exornare, quam omnes in literis iudicij homines maximè semper expetiuerunt? licet quidam eam aspernentur quod nimis difficilis esse uideatur, sed hæc ignauorum est oratio. qui sine sudore, & puluere coronari uelint, uos autem agite nobilioris animi iuuenes, quibus magis uigilias ac labores Demosthenis exemplo, quam luxum ac delicias amplecti est animus, agite inquam bonis auibus hunc summum ducem ad eternam gloriam Demosthenem sequamur, huius imitatione, quicquid, effeminatum ac mollem reddit animam negligamus, non nos aduersa fortuna, non spes

spes sæpius frustrata, non irritum uotum ab incepto retrahat, nunquam in magnis, rebus, atque in bonis studijs disperandum, fortuna ipsa quantum diu repugnet, Deniq; tamen aperit uiam, nulla sit tanta uis qua debilitare institutum nostrum, aut frangere possit, hunc omnis animi impetus ad uolet, in studio literarũ sint omnes cogitationes nostræ, omnis cura, omnis sollicitudo, quantum alij noluptatibus quantum conuiujs, quantum alca tribuunt, tantum uos ad hæc studia recolenda sumatis, ueniat in mentem uobis, quam speciosa, quam admirabilis, quam diuina quædam res sit uarijs disciplinæ mens expolita, quam contra turpe, quam indecorum, quam indignum homine luxu diffuere & pecudum more corpus curare, nec sanè uideo quid hæc hominum monstra, qui tantum corpori student, à belluis differant, nisi quod humanam præ se faciem ferant. At nos quibus ignea uis est in pectore, quos illecebris suis ipsa uirtus, trahit ad uerum decus, res arduas & difficiles tentate, quicquid egregium, atque eximium esse uidetis, id manibus pedibus capeffite, neque ullares sit tam afpera, qua uos ab oprato gloriæ cursu reuocare possit.



IN ARISTOTELIS DE ARTE Rhetorica libros tres.

P R A E F A T I O VI.



VETUSTISSIMA consuetudo fuit, ut ait Plinius referendi benemerentibus gratiam, ut ij, qui mortales, aut omnes, aut certe, quamplurimos beneficijs affectissent, in Deorum immortalium numerum, cum excessissent & vita cooptarentur. Fuit enim olim uniuersis ferè gentibus persuasum, Deum esse mortali inuare mortalem, & hunc esse unum ad æternam gloriam cursum. sic Herculem quondam, & liberum patrem post exantlatos innumerabiles penè labores tandem grata poste ritas numinibus ascripsit. sic Athenienses Cecropem suum coniugij auctorem, à quo ciuilem cultum edocti fuerant. Lacedæmonij Castorem, & Pollucem qui deinde ceteras etiam apud gentes ac nationes pro Deis habiti sunt. Aegyptij Theuthum à quo literas acceperant. Itali Ianum, quem ob singularem prudentiam, ac sapientiam bifrontem fuisse consinxerunt. Romani Quirinum Urbis parentem, & conditorem, & denique alios alij complures post mortem numinibus æquatos Deos indigetes appellarunt. Quod si quisquam conditione ac mortali natus, dignus haberi debet, qui diuinos honores consequatur, ij certe non tantum mea, sed etiam honorum omnium sententia digni sunt, qui, quod ait poetarum princeps Virgilius, Phæbo digna locuti, inuentas aut qui uitam excoluere per artes equorum numero, cum hac in re quamplurimi laborarint, duo præstantissimi omnium, qui post homines natos unquam floruerunt Plato atque Aristoteles ingenij gloria sic inter se contenderunt, ut alijs omnibus longo interuallo post se derelictis, uter eorum alteri præstet, uix quisquam sana mentis iudicare audeat, uterque enim est in suo genere summus, uterque uehementer admirandus. sed is, quem nonnulli Philosophorum Homerum appellant Plato, quem eloquentia Romana parens M. Tullius Cicero auidet etiam Aristotelè præponere, quoniam, ut opinor, nondum hunc planè intus, quod aiunt, & in cute cognouerat, alta quadam ac diuina mente præditus ea perscrutari conatus est, quæ non modo nullo sensu satis percipi possunt, sed uix cogitatione atque intelligentia comprehendi. & quod caput est, quorum antegredientes causæ uel nullæ sunt, uel saltem non necessaria, qui tamen cum Antistes haberetur sapien-

pietia, sic ab omnibus dum adhuc uiueret, obseruabatur, ut etiam non tanquam aliquem non in terris natum hominem, sed è caelo delapsum Deum intuerentur. Declarauit hoc Dionysius tyrannus alias seuitiæ, quod ait Plinius, superbiaque natus, qui uitam ei nauem, tanquam Apollini Delphico uenienti misit obuiam, ipse uero quadrigis abbis egredientem in litore excepit, sed alij Platonem omnes admirari sicut, dum ipse Plato cum omnibus unum præter ceteros Aristotelem suspexerit, constat enim Platonem Aristotelis solertiam, & incredibile ingenium tantopere miratum fuisse, ut quoties in gymnasium docendi gratia ueniret, circumspicere solitus fuerit, an Aristotelem, qui eius frequens erat auditor, alicubi sedentem uideret, quod si forte præsens ille non fuisset, exclamabat, οὐκ ἔστιν ὁ ἀριστοτέλης. mens non adest. perinde quasi ceteri omnes præ uno Aristotile priuari mente uiderentur, tantus, in eo splendor ingenij, tantum animi decus elucebat. nam omnino post Platonem cui dubiam atque incertam uictoriam reliquit, omnium eruditorum testimonio, totiusque Græciæ cum prudentia, & acumine, & uenustate, & sublimitate, tum uero eloquentia, uarietate, copia, quam se cuique in partem dedit omnium fuit facile princeps. Quod si fortasse quispiam tantum peritiam in sententia fuerit, ut hunc in ceteris Platoni parem, aut etiam inferiorem existimet, quod minime concedo, illud quidem certe fateatur necesse est, in explicandis rerum naturalium causis, atque in tradenda scientiarum uia atque ratione, quam methodum uocant, Aristotilem esse Platone longe superiorem, cum apud illum nihil ferè cum uia ac ratione tradatur, apud hunc uero nihil omnino sine methodo. Quamobrem mira profecto quadam res fuit, & que non ab hominis natura proficisci potuerit, sed que à diuinitate quadam necessaria extrinsecus aducnerit, sicut ait magnus ille peripateticus ex Arabia, quod in uno homine tanta uertitas ingenij, tam incredibilis rerum omnium cognitio, tanta optimarum artium scientia extiterit, ut omnino diuinum potius, quam humanum Aristotelis ingenium existimari debeat. tres enim omnium excellentissimas artes, ut ait ille idem Anaræes, ipse solus & inuenit, & perfecit, hoc est differendi rationem, quam logicam uocant, naturalem scientiam, que physice dicitur, & primam ac diuinam philosophiam, que proprie scientia nominatur, nam quid ab antiquis de his rebus antea dictum fuerat, pro nihilo putandum est, quia nullam harum maximarum artium partem penitus absoluerunt, nec quisquam eorum, qui post Aristotelem scripsere, quidquam his artibus addidit, quod alicuius esse momenti uideatur. sed illud multo maxime mirandum est, quod in tot Aristotelis scriptis, que passim à præclarissimis ingenijs continentur uersantur, nullus unquam apertus error, aut animaduersione dignus repertus fuerit, nisi quis pauca obiciat in quibus à Christiana pietate dissentire cre-

M. AN. MAIORAGII

dicur, qua res profecto declarat immensam quandam ac uere diuinam huius uiri rerum omnium scientiam. uerum, ut reliqua praetermittamus hoc tempore, quae sunt ab hoc auctore diuinitus conscripta opera, & quae tot ubique terrarum rarissima quotidie exercent ingenia, quis non admiraretur, si bene intelligat, quam conquisita cura, quamque apte, distincte, ornate praecipita rhetorica conscripserit, atque enodata diligenter exposuerit hoc in opere quod a nobis in latinum sermonem antea conuersum, nunc interpretandum publice susceptum est? ipsis enim inuentoribus artis rhetoricae, quemadmodum ait Cicero, tantam suauitate, & breuitate dicendi praestitit, ut nemo illorum libros cognoscat, sed omnes ad hunc quasi ad quendam multo comodiorem explicatorem reuertantur, qui non tantum de arte loquitur, quod alij plerique faciunt, sed id etiam & arte, atque adeo artificiose facit. nam cum hoc scriptore, uel Ciceronis testimonio, uenio omnium doctior, nemo acutior, nemo in rebus uel inueniendis, uel iudicandis acrior sit, cum aureum orationis flumen ubique fundat, cum admirabili quadam scientia, & rerum copia scateat. tum certe hoc in opere tam erudite praecipita colligit, tam ingeniose disponit, tam polite cloquitur, ut nihil usquam in hoc genere praestantius reperiri, nihil melius dici, aut excogitari posse existimem. uidit profecto is oculis etiam haec praecipita rhetorica, quibus res omnes obsecuras, atque ab ipsa natura inuolutas acutissime uidit, & in lucem e tenebris eduxit, quemadmodum enim in reliquis philosophiae partibus ceteros omnes scribendo superauit, ita etiam in hac arte tantum excellit, ut nullus artis scriptor neque graecus, neque latinus sit cum eo comparandus. nisi forte quis Aristoteli nostrum opponat Ciceronem, extra omnem ingenij aleam positum, ut optime Plinius ait, qui sine ulla dubitatione, si quis dicendi facultatem, & neruos oratorios, omnem quae eloquendi suppellectilem spectet, qua non tantum in orationibus, sed in omnibus scriptis suis utitur, & Aristoteli, & Platoni, & Demostheni, & denique omnibus, qui post homines natos aliquid inquam oratoriae scripserunt, aut eloquentia laude praestiterunt, longe proponendus est. sed si quis ad artis praecipita referat oculos, & quid quoque modo praecipiat Aristoteles, quid & quomodo Cicero diligenter aduertat, non dubium esse uidebit, quin hac in parte Aristoteles Cicerone multo sit excellentior, neque uero hoc accidit iniuria, nam Cicero se totum ad usum forensium, atque exercitationem contulit, ut quae ab ineunte aetate, & ab Aristotele, & ab alijs artis scriptoribus didicerat, non iam in praecipitiis contineret, sed re ipsa experiretur, ipsa uero praecipita longo usu doctus uel contemneret, uel docere non admodum curaret. Aristoteles autem uir ab agendis causis, & a forensi strepitu remotus, atque ocio suo literario contentus, certum ac definitum tempus pomeridianum tradendis rbe-

tori-

toricæ præceptis & erudiendis in oratoria facultate iuuenibus assignauit . nam , ut Cicero scribit , adolescentes non ad philosophorum morem tenuiter disserendi , sed ad copiam rhetorum in utraque partem diligenter exercuit . non igitur mirum , si in dicendi quæ eni facultate , uiribusq; eloquentiæ propter assiduum forensem uisum Aristoteli Cicero longè antecellit , in arte uero docenda præceptisq; tradendis , qua in re non tam frequenter uersabatur , multo suæ inferior . in eius enim rebus ingenium ualet , in quibus Studium ac diligentia ponitur . quod si præstantissimum omnium dicendi magistrum Aristoteles hæc in re superat , multo facilius omnes alios , qui sine dubitatione ad Ciceronis gloriam non aspirant , superabit . Atque hæc quidem causa me potissimum impulit , ut cum annis superioribus Ciceronis opera , quibus artem , & rhetorica præcepta completus est , interpretatus fuerim , hoc anno hos Aristotelis libros Rhetoricos aggredere , ut tandem si fieri potest , una cum Cicerone præclaram illam & eximiam oratoris perfecti speciem , & pulchritudinem adamantes Aristotelicam uim comprehendamus , rerumque cognitionem cum orationis exercitatione iungamus . sic enim nobis aliquando continget id , quod Alexandro Macedonum regi , cui Philippus pater Aristotelem doctorem accinit , a quo , & agendi præcepta , & eloquendi acciperet , sed laude tantæ utilitati res quedam erat impedimento , quam nos magno labore , totisque uiribus non uis amoliri studuimus , idque iam ut aliqua parte fecisse uidemur , & quod superest , ut spero , paulatim deinceps conficiemus . nam hic tam eximius eloquentiæ thesaurus , qui tribus his Aristotelis libris continetur , iacebat adhuc apud nos partim barbarorum inscitia deformatus , & squalere quodam obsitus , partim etiam a paulo doctioribus uiris ignoratus , sed huic operi multa adiumenta nuper contulit uir eruditus Petrus Victorius , quem , ut meritis est , honoris , & amplitudinis gratia nomino , qui multos sanè locos & emendauit , & nitore pristino restituit , commentariosq; non uulgares in totum opus conscripsit , qui quidem si opus etiam ipsum in Latinum sermonem conuertere uoluisset , & paulo uberius præcepta Aristotelis illustrasset , hoc me labore conuertendi , & interpretandi fortasse leuasset , nunc quod ille dedit , grato animo accepimus , & post hæc etiam eius laboribus , quatenus licebit , perfruemur . sed quoniam non omnia , quod ait poeta , possumus omnes , etiam nos plurima quæ ille non attingit , adiungemus , & communi utilitati , quoad facultas nostra tulerit , semper inseruicemus . nam si Aristotelis summi doctores præcepta singula cum Ciceronis oratorum principis , tum aliorum ueterum latinorum exemplis illustrauerimus , rem & nouam , neque ab alijs adhuc tentatam , & per uitilem conficiemus . in quo mihi uideor illud iure optimo usurpare posse , quod in Oratore ad Brutum Cicero . Magnam opus omnino , & arduum conuamur ,

M. AN. MAIORAGII

namur, sed nihil difficile amanti puto. amo autem, & semper amavi ingenium, studia, mores uestros optimi iuuenes, neque ullus tam magnus est labor, qui pro utilitate uestra susceptus, non mihi iucundus sit futurus incendor porro quotidie magis, cum istam diligentiam uestram, istam assiduitatem, & frequentiam, istam denique alacritatem in optimarum artium studijs conspicio, qui pleno cursu ad eloquentiam properatis, quam intelligitis unam quandam esse de summis uirtutibus, ut apud Ciceronem L. Crassus affirmat, & ueterem illam doctrinam studetis assequi, quæ fuit eadem & recte faciendi, & bene dicendi magistra, neque enim erant apud antiquos dissimiles doctores, sed ijdem uiuendi preceptores atque dicendi ut ille apud Homerum Phoenix, qui se a Peleo patre Achilli iuueni comitem esse datum dicit ad bellum, ut illam efficeret Oratorem uerborum, atq; eorumque rerum. sed apud uos nihil attinet eloquentiam ipsam laudare, quam rerum omnium reginam poeta nescio quis uerissimè dixit esse. quam esse copiosè loquentem sapientiam prudentissimi uiri definiuerunt. illud tantum dicam, nihil esse ex omnibus rebus, in qua uos ista ætate uel fructuosius laborare uel gloriosius uersari possitis. De hoc autem Aristotelis opere illud audacter & securè uobis polliceri possum, si quis omnia, quæ in eo traduntur, dicendi præcepta didicerit, nihil eum amplius omnino, quod ad persuadendi facultatem attineat, desideraturum. sic enim accuratè & singula pertractat; ita diligenter omnia perferutatur, ut nihil enucleatius aut explicatius fieri possit. quanto enim studio, quæ communia sunt omnium dicendi generum, & quæ propria singulorum primo libro persequitur? ut nihil omnino, quod aut in deliberationem cadat, aut exornari debeat, aut in iudicium ueniat, inueniri possit, de quo non copiosè præcepta tradat. quanto porro acutius, quantaque do-

In Orat. *Ætrina* duo illa, quæ bene tractata ab Oratore admirabilem eloquentiam faciunt, ad Brutiũ. secundo libro præcipit, quorum alterum est, quod Græci id uerbo uocant, ad naturam, & mores, & ad omnem uitæ consuetudinem accommodatum; alterum quod ijdem præterit uerbo nominant, quo perturbantur animi, et citantur, in quo uno regnat oratio, ac de hoc quidè uehementes animi commotiones continentur, quod est uehemens, incensum, incitatum, quo causa eripiuntur, quod cum rapido fertur, sustineri nullo modo potest, initio secundi libri copiosè uerba facit deinde singularium ætatum atque ordinum mores ita perspicuè spectandos proponit, ut ne pictor quidem quisquam eximius alicuius rei speciem euidentius exprimere ualeat, tum locos ac sedes argumentorum, unde uerisimilia ducantur, atque etiam unde fallaces conclusionculas, quæ uidentur quidem uerisimiles, sed re uera non sunt ingeniosissimè, atque acutissimè docet. quid? in tertio libro quanta cura subtilitateq; tradit ea, quæ ad dispositionem, & elocutionem pertinent? Atque hæc quidem omnia, quæ

tribus

tribus his libris divinitus à philosopho traduntur, si vobis ut spero clare dicenteque interpretatus fuero, atque exemplis optimorum scriptorum, & in primis eius, quem in delicijs habemus, Oratorum principis, M. Tulij Ciceronis, illustraro, tum vero me egregie navasse operam existimabo, neque vos, ut opinor, diligentia mea penitebit. quippe qui me doctore atque interprete, si diligenter advertere volueritis, dicendi præcepta ab Aristotele, usum vero præceptorum ab exemplis facile percipietis. Iam igitur ad ea, quæ prius examinanda sunt, quæ Aristotelis opus interpretamur, accedamus.

Quæ prædicenda sunt.

Severinus Boetius ait, hanc esse magistrorum consuetudinem; ut, cum aliquod opus interpretandum aggrediuntur, primo sex breviter expediant; quod sit auctoris consilium siue propositum, qui Græce *ἐπίτης* dicitur, quæ utilitas operis, qui ordo, quæ inscriptio, an eius auctoris cuius nomine circumsertur proprium ac legitimum opus sit, & denique ad quam philosophia partem referatur, quæ nos etiam, ne ab alijs deficiamus, parvis videamus. Ac primo dicimus, illud Aristoteli propositum esse, ut in hoc opere doceat, qua ratione via quæ consequamur ea, quæ sunt in quaque re ad persuadendam accommodata, nam, ut refert Gellius, commentationum suarum, artiumque quas discipulis suis tradebat Aristoteles, duas species habuisse dicitur. alia erant, quæ nominabat *ἑφορητικὰ*, alia quæ *ἰσοκρατικὰ*, & *ἑπολιτικὰ* vocabat, quæ ad rhetoricas exercitationes, & ad civilem controversiarum cognitionem conducunt. *ἰσοκρατικὰ* vero, in quibus philosophia remotior, occultiorque continetur, ut quæ rerum causas, & naturæ obscuritatem investigant, cui disciplinæ tempus tribuebat in Liceo matutinum, neque ad eum temere quemquam admittebat, nisi quorum antea ingenium, acumen, eruditionis elementa, & denique studium in discendo, & laborem cognitum haberet. illas vero *ἑφορητικὰ* meditationes Pomeridianis horis in eodem Lyceo faciebat: ad eas quæ iuvenis omnes sine defectu admittebat. ac primo quidem has disputationes à causis forensibus, & civilibus ad inanem sermonis elegantiam transtulerat; ut apud Ciceronem L. Crassus ait: sed deinde cum florere Isocratem nobilitate discipulorum videret, mutavit repente totam formam prope disciplinæ suæ, versumque quendam de Philocteta paulofecus dixit. ille enim turpe sibi ait esse tacere cum barbaris, hic autem cum Isocratem pateretur dicere. Itaque ornavit, & illustravit doctrinam illam omnem, rerumque cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. Sunt igitur hi Rhetor. libri ex eorum numero, *ἑφορητικὰ* dicuntur, in quibus accuratè dicendi artem tradit, nihilque prætermittit eorum, quæ fidem in dicendo facere possunt, quod ante Aristotelem nemo planè perfecerat. Utilitatem autem huius operis atque artis magnam esse, pluribus ipse argumen-

Li. ac. c. 4

3. da Ora.

tis

M. AN. MAIORAGII

tis docet : quippe qui non ignoraret, multos esse, qui totam hanc dicendi rationem non mediocriter improbarent, & multa civitatibus incommoda, multa quæ detrimenta importare contendrent. quorum numero Socrates præcipuè fuit; qui quodam pertinaci studio rhetoras insectabatur, & iridebat, atque contemnebat: eo, quod ipse doctrina quidem & ingenio abundaret, sed à re civili, & à negotijs animi quodam iudicio abhorreret. Aristoteles igitur hanc artem iniquè vituperari, cum magnam utilitatem, uberrimosque fructus afferat, facile docet. quod etiam multis in locis post Aristotelem Cicero, & secundo libro Quintilianus copiosè persequitur. quin Isocrates ad Nicoclem scribens, multis rationibus ostendere conatur eos improbe facere, qui dicendi facultatem improbare audent. Extat præterea epistola ad Alexandrum Magnum, quam aliqui Aristotelis aliqui Anaximenes Lampfaceni esse existimant, qua doctissimè suavisimèque oratoria dicendi ratio exornatur, & utilissima esse ostenditur. Ordo vero, quo nihil ex omnibus rebus melius inveniri posse Xenophon scribit, sic ab Aristotele servatur hoc in opere, ut in alijs etiam omnibus solet, neque enim quisquam unquam auctor ordinatius scripsit, neque tam accuratè non solum librum libro, sed etiam sententias singulas inter se copulavit; ut si quis non dicam uersum, sed uerbum unum immutarit, tota quodammodo structura perire uideatur. Tractat autem ea primo, quæ communia sunt omnium dicendi generum, deinde singula rhetoricae suæ causar. genera persequitur, tum quæ ad animi commotiones, & singularum etatum atq; fortunarum mores attinent. denique sedes argumentorum explicat. Postremo qua dispositione, quo elocutionis genere sit utendum, aperit. quæ omnia sic inter se connectuntur, ut admirabilis harum rerum series appareat. Inscriptio est de Arte Rhetorica, quod in Oratore ad Brutum his uerbis ostendit Cicero. Atque etiam ante hunc Aristoteles principio Artis Rhetoricae dicit, illam artem

Cap. 2. quasi ex altera parte respondere dialecticæ. & Quintilianus libro secundo, Aristoteles, inquit, de Arte Rhetorica tres libros scripsit. licet enim multi dubitent, utrum ars esset Rhetorica nec ne, sicut apud Ciceronem M.

2. de Ora. Antonius ostendit, tamen Aristoteles artem esse censet, idque accurata disputatione declarat, sicut etiam apud nos Quintilianus secundo suarum institutionum libro, neque tamen unam ex eis artibus esse uult, quæ exquisitæ ac perfectæ sunt, sed ex eis quæ seorsim uocantur, eo quod coniecturis plurimum utuntur; qualis est etiam ars medicorum, & gubernatorum. unde facultas potius quædam, quam scientia uocatur. sicut etiam huic affinis dialecticæ, quamuis enim finem suum non assequatur, neque semper dicendo persuadeat: nihilominus tamen si nihil eorum prætermiserit, quæ sunt ad persuadendum accommodata, munere suo functa esse dicitur. &

non

non aliter est ars, quam medicina, quæ non semper sanare potest. Sequitur, ut videamus, an hoc opus proprium ac legitimum sit Aristotelis, quod in singulis ferè huius auctoris operibus ab antiquis interpretibus quæri diligenter solet. cuius rei tres fuisse causas Hammonius censet: quia tres occasiones nacti quidam, quæ non erant Aristotelis propria opera, illi tribuerunt. Ac prima quidem fuit nominis ambiguitas. nam alij fuerunt etiam Aristoteles præter hunc Stagyritam; quorum opera propter ambiguitatem quidam huius auctoris esse censuerunt. Altera fuit occasio; quia multa opera cum una atque eadem inscriptione circumferebantur. nam ipsius Aristotelis discipuli, ut Eudemus Phaniæ Theophrastus, præceptorem suum emulati, de iisdem rebus quibus ille, scripserunt. Tertia causa fuit huiusmodi. Tradunt enim Ptolemyum Philadelphum operum Aristotelis fuisse maxime studiosum; atque illis pecunias multas tradere solitum, qui sibi aliquos Aristotelis libros attulissent, qua re factum est, ut multi pecuniarum auidi, non nullorum operum inscriptionem mutarent, & apposita Aristotelis nomine Philadelpho traderent. sed tamen a præclaro ingenio viris duabus quasi notis germani Aristotelis libri cognoscuntur: hoc est, sententiarum acumine, & elocutionis genere. Sed de hoc opere nemo dubitat, quin germanum ipsius Aristotelis sit: quod præter sententiarum acumen, & dicendi genus, etiam in Simonio tum ipsius auctoris, tum aliorum complurium doctissimorum hominum & Græcorum, & Latinorum probari facile potest. quin Cicero nos, & Quintilianus multis in locis Aristotelem huius operis auctorem agnoscunt. Illud igitur tantum superest, ut explicemus, ad quam philosophus partem hæc libri rhetorici referantur. Ac Cicero quidem initio librorum de Inventione, civilis scientiæ, quam politicam appellant, magnam & amplam partem esse censet eloquentiam artificiosam, quam, inquit, rhetoricam vocant, & Quintilianus Ciceronis sententiam secutus est, quam tamen Cicero videtur ab Aristotele sumpsisse. qui & primo Ethicorum Rhetoricam civili scientiæ subiecit; & hoc in opere, tanquam germen quoddam eiusdem civilis discipline dixit esse. At uero Simplicius in Categorias scribens, hanc artem ad eos libros pertinere censet; qui continent ea, quæ quasi quedam instrumenta sunt ad differendum. Aristoteles certe primo libro Rhetoricorum, & dialectica, & civilis scientiæ constat esse: ut ad utranque quodammodo referri posse videatur. ideo igitur modo sunt explicata sex illa, quæ ante operis explanationem quæri solent, Boetius scribit. Nunc ad oculos ipsam interpretandum aggrediamur.

IN P. VIRGILII GEORGICA,
in Agriculturæ laudibus.

P R A E F A T I O VII.



NON me latet in more positum esse. Auditores, institutoque maiorum, ut ij qui aliquem publicè interpretandum auctorem suscipiunt; eam primam habeant concionem, qua præstantiam auctoris, & argumenti nobilitatem summis efferant laudibus, qua in oratione nonnulli aliquando facundi videntur, vel quòd apud imperitam multitudinem uerba faciant, vel quòd de mediocri auctore, & re non admodum egregia satis copiosè loquantur. neque enim difficile est, imperitis, atque indoctis hominibus, & pullato (ut Fabius appellat) circulo, qui omnia qua supra uires suas esse uiderint, maiorem in modum admirantur, eloquentem uideri. cum præsertim ille peritus artifex aurè populari deditus, qui tantum uulgo placere studet, eiusmodi causam, in qua quicquid dictum fuerit, eminere uideatur, sibi tractandam sumpserit. Mihi autem qui præstantissimi atque omnium excellentissimi Poeta, doctissimum atque elegantissimum Georgicarum opus, coram uobis optimis artibus institutis uiris, & eruditissimis adolescentibus interpretandum suscepit, oblata est omnino durior conditio. Nam neque Poetæ nostri dignitatem quisquam neque agriculturæ laudes, & utilitatem digna posset oratione comprehendere: neque uerò uobis bonarum tantum literarum amatoribus ulla satisfacere potest oratio, nisi docta simul & ornata uideatur. Non enim ego uestrum ad omnia flexibile ac propè diuinum ingenium, noui iudicium, noui mentis uestre acumen, scio nihil esse tam obscurum, tam difficile, cui si studium adhibere nolueritis, non illud facillimè perdiscatis: Scio nihil uobis placere, quòd non elaboratum, elegans, ac politum sit. Hæc cum præclare intelligam, tum illud etiam non ignoro, eo uos animi candore, ea modestia præditos esse, ut nullius studium, nullius industriam contemnatis, quem multorum studijs prodesse conantem, ex hoc amplissimo atque ornatissimo loco publicè docere intellexeritis. Itaque mihi de modestia, atque humanitate uestra cogitanti, confirmatur animus, & in spem haud dubiam uenio, fore ut mihi de his rebus quas proposui non nulla dicenti faciles aures præstaturi sitis, & quæcunque dixerò meliorem in partem accepturi. quam quidem rem si uos præstare mihi uidero, efficiam profecto.

profecto, ut industria meæ, vos nullo unquam tempore peniteat. Dicendum est igitur mihi prius de Agricultura quæ sapientissimi homines senserint, & quantum eius curam ueteres habuerint, deinde nonnulla etiam de Virgilio nostro & hoc opere Georgico: quæ si diligenter attenderitis, uobis (ut specto) non iniucunda uidebuntur. omnium enim rerum (ut primo de Officijs ait Cicero) ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Nam quid ea re præstantius esse potest; sine qua uita mortalium consistere nullo modo potest? cum enim ea qua in terris gignuntur ad usum hominum (ut Stoici sentiunt) omnia troentur: omnino declaratur humano genere nihil in terris esse præstantius, cuius gratia Dei immortales omnia condiderunt: Itaque quod homini diuinæ mentis participari, & animalium præstantissimo uictum præstat, id sine dubio, ut sit optimum necesse est. Quis porro est, qui nesciat, nisi terra colatur uictum hominibus nullo modo suppetere posse. est igitur omnium optima agricultura, ex quasi uictum tam uarij, tot frumentorum generum, tanta rerum omnium copia, quæ ad uictum hominum, & cultum etiam Deorum pertinent, semper enim boni assiduique domini (ut apud Ciceronem ait Cato) refert tella uinaria, olearia, & peraria est, uillaque tota locuples est. quid uero dulcius agrorum bene cultorum amenitate, prætorum uiriditate, arborum ordinibus; uinearum oliuetorumue specie? Quid bene posita uilla aspectu iucundius? ubi cali nitor est, & salubritas, ubi terra maxime uarijs herbis; & suauissimis floribus exornata, ubi proceræ arbores. & opaca maximeque fructuose, ubi fruges grauida, uitesque; fertillissima; ubi fontes Lympidissimi, ubi spelunca recessusque; amoenissimi, quibus rebus quid fieri potest, aut fructus suauis, aut aspectu iucundius? Quærenare uerissime Cato affirmat agricolarum uoluptates proximè ad sapientis uitam accedere, unde iure optimo sapientissimus Poeta Virgilius, post Philosophiæ studium quoniam nihil melius (ut ait Plato) Dijs immortales hominibus tradiderunt, nihil aliud, quam rusticam uitam desiderat, quod scilicet neque studiorum uita, neque agricolarum sit ulla præstantior. eius mihi uerba libet recitare.

- Sin has ne possim natura accedere partes
- Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis
- Rura mihi & riguis placeant in uallibus amnes.

Nonerat enim Poeta uitam agricolarum, simplicem, innocentem, puram ab omnibus uictorum sordibus alienam, non occupatam honorum ambitionibus, non fraudibus, dolis, insidijs gaudentem; sed quietam tranquillam, operum patientem, paruoque; assuetam uariariam opum diuitem, idcirco magna illius dulcedine illectus exclamat. O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas quibus ipsa procul discordibus armis

M. AN. MAIORAGII

Pundis humo facilem uictam iustissima tellus.
Hoc idem *Venusinus* uates *Horatius* attestatur, felicem illum qui, relictis
ceteris uiuendi rationibus, se ad agricolationem contulerit, quinetiam mul-
tis carminibus rustica uitæ laudes amplectitur, in ea catione que ita incipit.

Beatus ille qui procul negocijs

Vt prisca gens mortalium

Paterna rura bobus exercet suis

Solutus omni senore.

Terra enim cui uni (ut secundo libro scribit *Plinius*) *remunera natura partium,*
eximia propter merita cognomen indidimus materno uenerationis, benigna
est, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla, qua cum gremio
mollito, ac subalito semen sparsum excepit (ut apud *Ciceronem* *Cato* philo-
sophatur) tepatefactum uapore & complexu suo diffundit, & elicit herbe-
foentem ex eo uiriditatem, que nixa fibris strapium sensim adolefcit, culmoq;
erecta geniculato uaginis, a quasi pubescens includitur, è quibus cum emerse
rit, fundit frugem, spica ordine structa ex contra auium minorum morsu mu-
nitor uallo aristarum. Quid dicam quam bona fide, quantoque cum senore
terra depositum reddat? que liberius etiam nullo cogente producat? ut ni-
hil excogitari possit hominibus necessariam, aut utile, quod non à terra na-
scatur, sed quando colendorum agrorum usus ceperit, uarie apud auctores
traditur, sunt qui scribant ante *Iouem* nullam penitus agriculturam fuisse,
quorum sententiam *Kirgilius* sequi uidetur his carminibus.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni,

Nec signare quidem, aut partiri limite campum.

Fas erat in medium querebant ipsaque tellus.

Omnia liberius nullo poscente ferebat.

At nos in sacris libris scriptum legimus primos illos homines *Habelem* &
Caymum agricolas fuisse, sic enim *Moses* scribit. fuit autem *Habel* pastor
ouium, & *Cain* agricola, neque uero quisquam uestram mirari debet, quod pasto-
rem ouium *Habelem* inter agricolas numerauerim, nam pecudum curam ab
auctoribus, quibus hæc literis mandare cura fuit, cum agricolatione con-
iungi notauimus, quam rem etiam *Xenophon* in economico suo, his uer-
bis affirmat. *ἡ γὰρ ἡ πόσις αὐτῶν τῶν κτηνῶν τῶν γουρῶν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀγρονομίας.* est igitur hæc ars
agriculturæ omnium antiquissima, atque ideo etiã nobilissima, & optima, qua
ab ipsis (ut ita dicam) mundi incunabulis semper humanum genus auerit:
ceteræ enim artes omnes, non tam ad uitæ necessitatem, quam ad ornamentum
sunt inuentæ. hæc sola omnium uidetur esse maximè necessaria. neque
verò negauerim in diuersis mundi regionibus, diuersos fuisse, qui usum
agricolationis inuenerint, sicut *Habis* apud *Hispanos*, de quo *Iustinus* ita
scribit

scribit. Habis Hispanum populum prius barbarum legibus innoxit, boues primo aratro domari, frumenta que sulco ferere docuit, & ex agresti cibo, melioribus uesci, Saturnus uero (ut fertur) Iani tempore, qui regnabat in Italia, cum filij Iouis iram fugiens à Creta in eam Italia partem deuenisset, qua postea Latium cognominata fuit, docuit ignaros Italos arua colere, semina terris dare, matura colligere, & suo tempore stercoreibus agros fecundare, ex quo stercolius appellatus est, Deo tanto, atque tali profecto splendendum (ut ait Boccacius) & insigne cognomen, quamuis Seruius libro nono Æneidos, Pulummon primo stercoreandorum agrorum usum inuenisse scribat, & inde stercolinum dictum, Macrobius autem Saturnaliorum libro primo scribit à Romanis Saturnum stercolinum fuisse uocitatum: quod prius stercore fecunditatem agris comparauerit. Augustinus de ciuitate Dei, Picipatrem stercon fuisse scribit, à quo peritissimo Agricola inuentum ferunt, ut fimo animalium, agri fecundarentur, quod ab eius nomine stercon dictum est. Plinius Italia inquit regi suo stercentio Fauni filio, ob hoc inuentum (nempe stercoreationis immortalitatem dedit. certè hunc stercon seu stercutium quicumque is fuerit, antiqui Deum agriculturæ indigitarauerunt. Iam uero Ceres quam à gerendis frugibus Cicero appellatam scribit, siculis leges, & agricolationem tradidit, de qua Ouidius libro quinto Metamorphoseos.

Prima ceres unco terram dimouit aratro

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris

Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Sic & Virgilius Georgicorum primo:

Prima ceres ferro mortales uertere terras

Instituit, ferunt etiam Osirim quem quidam Diomysium esse uolunt. Ægyptus usum arandi demonstrasse, quod Tibullus elegiarum primo his carminibus significat:

Primus aratra manu solerti fecit Osiris

Et teneram ferro solici tauit humum.

Primus in experta commisit semina terræ

Pomaque non notis legit ab arboribus.

Sunt etiam qui scribant Atticos & Eleusinos agriculturam à Triptolemo Celei regis filio doctos fuisse, sed quanto fuerit olim apud Pricos illos homines in honore agricultura declarant historie, quibus uidemus etiam reges ipsos agrorum colendorum fuisse studiosos, & pecudum pastores, unde etiam Homerus quosdam appellat πολυαγραις η; πολυμυλων, nihil enim aliud antiqui diuites possidebant, nisi uel pecudes, uel agrorum pradia, quod Ouidius libro quinto pastorum his uerbis attestatur:

Aut

M. AN. MAIORAGII

Aut pecus, aut latam, diues habebat humum

Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.

Sunt qui scribant, Theſeum bouis figura nummos obſignaffe, ut ea ratione Atticos ad agricolationem prouocaret, conſtat ſanè Seruium Tullium Sextum Romanorum regem, pecudis figura nummos ex ære ſignaffe. Ariſtoteles in æconomico putat agriculturam eſſe maximè ſecundum naturam. quin & Cicero fatetur nihil eſſe tam regale, quam ſtudium agri colendi. ergo in hac uita (ait Cato apud Ciceronem) M. curius cum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho, triumphaffet, conſumpſit extremum tempus ætatis, in agris erant (inquit) tum Senatores, ideſt ſenes: aranti L. Quintio Cincinnate nunciatum eſt, eum dictatorem eſſe factum, cuius dictatoris iuſſu ma-giſter equitum C. Seruilius Ahala, Sp. Melium regnum appetentem, & occupare uolentem interemit, à uilla in Senatum arceſſebantur Curius, & cæteris ſenes ex quo qui eos arceſſebant, uiatores nominati ſunt. Quid quod olim regum cura fuit agricultura? Xenophon in eo libro qui eſt de tuenda re familiari, qui æconomicus inſcribitur, ait regem Perſarum non minorem curam agricolariæ diligentiſſimum, quam ſtrenuorum militum habere ſolitum, cum-que munera dare ſtatuere, primum aduocare milites teſtamentum ὅτι ἴδιον ὁ χελοὶ πολλὰ ἀρῖν δμῶν εἶναι ἀρῖφορα. nullum agricolationis fructum eſſe, niſi ſint à quibus hoſtium excuſiones & impetus arceantur, ſecundo loco diligentes agricolas addentem illud elogiū. ὅτι ἴδιον ἀλλοτρῶν δύναντο εἶναι, αἱ μὲν δὲ οἱ ἐργαζομένοι, quod neque ſtrenui milites uiuere poſſent, niſi eſſent agricolæ qui terram colerent. Quin & Cyrum minorem olim regem clariffimum, cum ad munera Perſæ uocarentur. dixiſſe ferunt ſe merito poſſe utrorumque munera capere. κατὰ σπουδαίαν γὰρ ἀρίστον αἴναι ἐφ' ἡμέραν καὶ ἀρῖ-γῆν τοῖς κατὰ σπουδαίαν μένος, quocirca & optimus eſſet in præparandis excolendisque prædijs & potens etiam ea retinere quæ comparauerat. Huc accedit quod Lyſſandro Lacedæmonio ſummæ uirtutis uiro eundem Cyrum iuraſſe Xenophon ſcribit, nam cum oſtendiſſet ei pulcherrimam illam paradifum, de qua Cato apud Ciceronem meminuit, & ſe dimenſum omnes illos ordines, ac multas illarum arborum ſua manu conſeuiſſe teſtatus eſſet huiuſmodi uerba ſub-τεχνῶν ὁ μὲν μοι σοὶ τὸν μίθρον ὅταν περ ὑγιαινομένην πύποτε δὲ πύψαι πρὶν ἰδρῶ-θαι, τὸν πολεμικῶν τῶν γεωργικῶν μελεῶν: Iuro (inquit) tibi per Mithrã (Sic enim ſolem Perſæ ſolent appellare) quo tempore ualeo me, nunquam cogitare ſolitum, niſi prius aut in aliquo bellico aut Georgico opere ſudorem con-traxero. Itaque non iniuria Socrates apud eundem Xenophontem exclamat τῆς γεωργίας δὲ ἴδιον ἀνὰ πανύμοια ἰδύνανται ἀπ' ἕλεος. neque qui ualde beati ſunt ab agricultura poſſunt abſtinere, cuius rei cura cum magnam nobis ſoleat incunditatem ex rei familiaris incrementum apportare, tum ad corpó-ſis

rit exercitationem, & ad omnia quæ digna sunt homine libero plurimum ua-
 let, bene igitur (ut ait Socrates) ille dixisse uidetur, qui dixit: τὸν γεωργίαν
 πῶν ἄλλων τέχων μὲν τὸ ρα καὶ τὸ ροφὸν ἄνθου, agriculturam aliarum artium quasi
 matrem quandam ac nutricem esse. Quapropter apud Priscos illos quos Ca-
 scos appellat Ennius, maximam ille laudem consecutus uidebatur, qui hæc
 laudabatur, bonus agricola bonus colonus. Ex agricolis (inquit Cato, &
 uiri fortissimi, ex milites strenuissimi gignuntur, maximeque pius questus,
 stabilissimusque consequitur, minimeque inuidiosus, minimeque male cogi-
 tantes sunt, qui in eo studio sunt occupati. nullum aliud profecto genus ho-
 minum magis necessarium est Reip. quam agriculturalum. Itaque Plato in ci-
 uitate sua, quam ille diuinus Philosophus perfectissimam cogitatione finxit,
 primum locum agricolæ, secundum architecto, tertium textori. eius uerba
 secundo de Rep. libro notauimus: πρῶτον κὲν μεγιστῶν τῶν ἐπιτηδωμάτων τῆς τροφῆς πα-
 ρακενὸν, τὴν ἄνθου τε κίχην ἕνεκα, δευτέρα οἰκὸδομος, τρίτη δὲ οὐρανίας, &
 paulo post γεωργίαν μὲν ἄς, ὅςδε οἰκὸδομος, ἄλλος δὲ τις ὑφάντης. Quanta
 est igitur agriculturæ laus, quanta maiestas? quæ primum in tam perfecta
 ciuitate locum omnium præstantissimi Philosophi iudicio meruerit? hoc ni-
 mirum est, quod olim ingeniosissimi Poetæ finxerunt, iustitiam ab omnium
 ordinum gentibus expulsam, apud agricolas longissimum tempus habitasse;
 hoc enim genus hominum innocentissimum, & ab omni malicia alienissimum
 est: quod cum intelligerent illi antiqui prudentissimi homines, liberos suos
 procul ab urbibus, plerunque rus ablegabant, & ipsi etiam (ut diximus)
 una terram colebant, ut & haberent, quæ ad uictum necessaria sunt, & la-
 boribus dediti, non sinerent animum ocio luxuriantem, sese uitæ & uolu-
 ptatibus tradere. Nam & ipsorum Imperatorum olim, manu colebantur
 agri, gaudente terra (ut ait Plinius) uomere laureato, & triumphali ara-
 tore. Diocletianus Imperator deposito sponte sua, imperio, ad uitam ru-
 sticam se contulisse dicitur, qui cum ab Herculio, atque Galerio ad recipien-
 dum iterum Imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans (us
 libro nono scribit Eutropius) in hunc modum respondit: utinam Salone pos-
 setis uiscere, Olera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tem-
 tandum iudicaretis, ad eo longè meliorem uitam agrestium, quam regum
 & imperatorum existimauit, in qua ueram felicitatem esse expertus erat,
 ut olim Delphicus Apollo de Aglaia Psophidio iudicauit, quem ideo beatif-
 simum esse dixit, quod senior angustissimo (ut uerbis utar Plinij) Arcadia
 angulo, paruam sed annuis uictibus large sufficiens prædium colebat, nun-
 quam ex eo agrestis, atque ut è uitæ genere manifestum est, minima cupi-
 dine minimum in uita mali expertus: Attalus etiam Pergami Rex, regni
 cura abiecta hortos fodiebat. Abdolomino agrum colenti regimen Tyrio-

M. AN. MAIORAGII

rum ultro delatum est, ut, quarto libro Q. Curtius scribit, sed quam fuerint olim Romani agricultura studiosi, declarant etiam ipsa cognomina, uel à leguminibus uel à pecore imposita, unde enim Lentuli, Ciceroes, Fabii, nisi à Lente, Cicere, faba? unde Iunius Bubulcus Portius Vitulus Taurus? nisi à bobus, porcis, uitulis, Tauris? quin & ipsa Italia, ut Gellius undecimo libro docet, ab Italis hoc est bobus, quibus olim abundabat denominata est, boues enim Græca ueteri lingua, Itali uocitati sunt, præterea populum Romanum gentium omnium uictorem à pastoribus initium habuisse, quis ignorat? Scribit Plinius magnam partem olim Romanos, in agro uiuere solitos, quod etiam Plutarchus, in Problematis affirmat, & tantam olim Romani colendis agris curam adhiberi uolebant, ut censorio probro nateretur, qui agrum suum male coluisset. præclare enim intelligebant id uerum esse, quod etiam Theophrastus scriptum reliquit. τὸν γεωργικὸν ἀγρὸν πατρὸς ἐλευθερὸν εἶναι ἀξίον, agriculturam maximè homine libero dignam esse. Quare sapientissimè Romulus urbis parens aruorum Sacerdotes in primis instituit (ut libro decimo octauo scribit Plinius, seque duodecimum fratrem appellauit, nam fratres aruales dicebantur, & duodecim erant numero (ut scribit Fenestella) cui sacerdotio Romulus insigne tribuit, albas infulas, & spicicam coronam, quæ quædam corona fuit (autore Plinio) omnium prima quæ Romæ donata fuerit, postea uero seræ etiam sementinæ instituta sunt, & tria sacra Floralia, uinalia, Robigalia. Nam (ut Varro testatur) duodecim olim apud Romanos Dei habebantur consentes agriculturæ duces: Iupiter & tellus, qui magni parentes dicuntur, & omnes fructus agriculturæ celo ac terra continent; Sol & Luna, quorum tempora obseruantur, cum quædam seruntur & conduntur in tempore; Ceres & Liber, quod horum fructus maximè necessarij ad uitium sint; ab his enim cibus & potus uenit è fundo: Robigus & Flora, quibus propitijs, neque Rubigo frumenta, neque arbores corrumpit, neque non tempestinè florent. Itaque publicè Robigo seræ Robigalia, Floræ ludi Floralia instituti sunt, Minerua & Venus, quarum, unius procuratio oliueti, alterius hortorum est: quo nomine rustica uinalia instituta, Lympha & bonus euentus, quoniam sine aqua omnis arida & misera est agricultura, sine successu & bono euentu frustratio est, non cultura. quid præterea dicam quot homines doctissimi de agricultura scripserint? numerantur à Varro, primo libro amplius quinquaginta (quos si cui placet) inde facillimè potest ediscere, quare eos ego prætermittam; nonnullos tantum uobis exponam de quibus in eo loco Varro, non meminit, fuerunt enim alij multi tum Græci, tum Latini, atque in primis Cato Censorius agri colendi studiosissimus, cuius extat adhuc opusculum de Agricultura, ob antiquitatis maiestatem,

non immerito uenerandum. Duo Sæfermæ pater & filius, Tremelius Scrofa, Cor. Celsus, cuius adhuc extant offo illa elegantissima de Medicina uolumina, Iulius Atticus, Iulius Græcinus, Iul. Hyginus, Gargilius Martialis, Terentius Varro, Plinius, Palladius, Columella, præterea quos Constantinus, Casar quartus, cognomento pogonatus, in unum collegisse dicitur, qui sunt à Varrone prætermisi, uel quia nondum quidam eorum scripserant, uel quia fortasse, in eius manus non peruenierant. Florentinus, Vindanionus, Anatolius, Berityus, Leontius, Tarentinus, Africanus Pamphilus, Apuleius, Zoroastres, Fronto, Pacamus, Damageron, Didymus Sotion & alij multi: inter tot auctores diuinus Poeta noster Virgilius, de quo iam tempus est, ut nonnulla dicamus, locum habere uoluit, & quatuor hos Georgicorum libros, quos Dijs hominibus que approbantibus inter prætandos sumpsimus, politissimos reliquit, de quibus, quid attinet multa dicere? cum omnium doctorum sit consensus, nullum opus in hoc genere perfectius inueniri? diuinam enim illam Aeneida (ut appellat Statius) morte præuentus auctor expolire non potuit: hoc autem Georgicorum opus, non solum limauit & expoliuit, sed etiam doctissimorum hominum iudicio, dum adhuc uiueret supposuisse dicitur, & omnium calculis Hesiodum quem æmulatus est, longo interuallo post se reliquit. ille enim ad Pexsem fratrem de Agricultura satis quidem eleganter, at que ingeniose scripsit, at uerò hic noster longè copiosius, doctius, & elegantius omnia tractat. quantam enim rebus obscuris lucem carminis, nitore præbet? quo dicendi genere Dijs bonè quam polito, quam terso, rusticas res persequitur? quam scitè cultum agrorum, & arationis modum ac rationem primo libro docet? quam ingeniosè secundo arborum sationem? quam copiosè tertio curam animalium? Quid de quarto dicemus? in quo cum in alijs cæteros omnes superarit, seipsam superasse uidetur; qua eloquentia Dijs immortales, quo candore, quam mirabili uenustate, de apibus & mellatione loquitur? Quid de rerum cognitione quam in his libris inserit? de Physiologia, de ortu & occasu syderum, de temporum uarietate, de terrarum distinctione, de regionum differentia, quâ acutè docet omnia? quam prudenter? Hoc enim mihi credite nobilissimi iuuenes. in hoc opere mirabilem esse eruditionem, maximam doctrinam, multa sunt ex intimo Philosophiæ sinu deprompta, multa ex mathematicis, multa ex omni disciplinarum genere, quæ si modo mihi aures attentas, quotidie præbueritis, facillimè (ut spero) declarabimus. sed ad ipsum Virgilium reuertor, quem Alexander Romanus Imperator Platonem Poetarum appellabat, Diuus Augustinus Poetarum præclarissimum & optimam, Seneca uatem maximum, Plinius uatem præcellentissimum, Martialis æternum, quem nemo satis unquam suspicere potest. Hic profecto Poeta nobis ma-

M. AN. MAIORAGII

quam ad gloriam incitamentum esse debet, qui non ex claris parentibus, sed obscurissimis, non in urbe aliqua nobili, sed in uilla quadam abiectissima, in patris sui figuli siue potius pastoris mercenarij mapalibus, natus, tantum tamen studio & doctrina effecit, ut etiam suo tempore nullus in orbe clarior haberetur, & maximo omnium Monarchæ Octauio Augusto charissimus esset, & ubi tantam eruditionem tantam rerum omnium scientiam didicit Virgilius? erigite quæso animos nobilissimi iuuenes, hic enim agitur de uestra & maiorum uestrorum gloria; nam hic Poeta quo nullus unquam uixit excellentior, Mediolani studuit, cum enim Cremonæ uirilem togam sumpsisset, paulo post Mediolanum uenit. & tantam in hac nostra ciuitate scientiam didicit. Tu tu Mediolanum (inquam) æterna laurca digna ciuitas, tantum Poetam effecisti, tu copioso rerum omnium sinu, ægenum, & alienigenam suscepisti. tu eo tempore studiorum parens, epicorum hunc præstantissimum aluisti. Gaudete tanto alumno Patrij Panates. letare ciuitas quæ in partem tantæ gloriæ uenisti. uos autem ingenui adolescentes quid amplius expectatis? cur non magno cum ardore animi bonarum artium studia complectimini? cognoscite uestræ ciuitatis uires, in qua tantus euasit Virgilius, quanto magis uobis fauebit suis, si fauet alienis? Equidem dicam apertè quod sentio, magna sunt Mediolanensium ingenia, sed eorum pleraque nimia rerum copia obruit. Itaque gloriam alijs derelinquunt. Sed tamen de uobis omnibus spem iam maximam concepi, uideo uos doctrinæ cupidissimos. uideo erecta uestra omnium ingenia. uideo uos maxima descendæ cupiditate flagrare, spero fore, ut dignitatem & gloriam, quam olim hæc ciuitas habuit, atque etiam habet hoc tempore, uos ipsi manibus ac pedibus (ut dici solet) arripatis. quod ita d' enim uos facturos certum habeo, si quo capistis animo studijs incumbere perseuerabitis, & quotidie quæ dicemus, attentis animis percipietis.



IN P. VIRGILII ÆNEIDOS

Librum quartum .

P R A E F A T I O I I X .



MAGNVS ille Peripateticus ex Arabia quem Auerroem uocant, cū Aristotilis libros qui de Physica auscultatione inscribuntur interpretatus esset, initio libri dixit esse qua praecipue spectari atq; considerari debeant, intentionem, utilitatem, ordinem, diuisionem, proportionem, uiam doctrinae, nomen Libri, nomen authoris. quae licet in Phisicis libris longe clarius quam in alijs appareant, possunt tamen ad alios etiam libros omnes accommodari, neque enim his rebus Poetica minus quam Philosophia indiget, cum Poeta non aliter quam Philosophi, scopum aliquem sibi proponat, atque finem, quo modulationem omnem suam atque carmen dirigat, & aliquam cum incunditate utilitatem huius generi asserere studeat, quemadmodum notis illis carminibus Horatius attestatur.

Aut prodesse uolunt, aut delectare Poeta
 Aut simul & incunda, & idonea dicere uita.
 Quin etiam ordine pulcherrimum quendam egregius Poeta sequi solet, uniuersamque opus suum, in partes quasdam qui libri dicuntur diuidit, atque ita diuidit, ut aliquam inter se proportionem habeant omnino, uiam praeterea doctrinae suae certam habent, quam sequantur & operibus suis nomina semper imponunt, singulisque libris suum ipsorum nomen inscribunt, cum igitur excellentissimum Poetae Virgilium publice interpretandum mihi delegerim, priusquam ad operis atque carminum explanationem uenio, libet haec singula quae summus ille commentator praecipit indagare. Ac generalis quidem in toto opere Virgilij Scopus atque intentio est, Aeneae quidem res praecclare gestas describere, sed ea occasione Iulium Caesarem, & Augustum celebrare, quippe qui ab Aeneae traxisse originem dicebantur, magna enim laus a maioribus ad posteros, per nobilitatis gradus descendit, modo posteri à maiorum suorum uirtute non degenerarint. talem autem Aeneam effingere conatur, qualis tanti imperij, quantum Romanum extitit, conditor esse debebat nullo scilicet minime uitro deturpatum & omni uirtutum genere cumulatam. Ita nobis specimen, & exemplar quoddam summae pietatis & fortitudinis

xy 2 propo-

M. AN. MAIORAGII

propugnare studet, quippe cum *AENEAM* ostendat, patrię suę usque ad cineres non defuisse, magna religione Deos ueneratum fuisse, parentem suum ex hostium manibus, sublatum humeris eripuisse, in tot aduersis rebus animo semper inuictō fuisse, suos hostes omnes tandem debellasse, queque ei aduersa accidere, quę prope infinita fuerunt, non ipsius culpa, sed uolentia factorum, quę nullis uirtutibus exuperari possunt, euenisse, *HOMERUM* autem non imitari tantum sed etiam emulari studuit, ut multi etiam reperiantur, qui parem illum *HOMERO* faciant, multi qui præponant: sed quicumque recte sentiunt, *Virgilium* quidem maxime suspiciendum & admirandum esse dicunt, & omnibus latinis poetis præponendum, sed tamen nequaquam *HOMERO*, à quo totus, quantus est, efluxit, parem, sed longe inferiorem existimandum, in hoc uero quarto libro quem interpretaturi sumus, quantuis sit amoris ostēdere conatur, qui non tantum pudicissimam matronā *DIDONEM*, sed etiam omnium sapientissimam & fortissimū uirum *AENEAM*, suis laqueis irretiuerit, maximam tamen inter uirum & feminam differentiam ostendit, licet enim *AENEAM* amoris nonnihil indulgentem inducat, nihil tamen indignum persona sua, nihil alienum à summa pietate, nihil præter decorum fecisse ostendit, At uero *DIDONEM* amoris impatientia cætera omnia relinquentem & uni *AENEÆ* intentam inducit, pudicitie obliatam, furentem, inquietam, uagam, ardentem, opera interrupta deserentem, & tandem ob anantis discessum mortem sibi consciscentem. hæc intentio Poetę est. Quid autem utilitatis hæc se habeant, quis est adeo stupidus, quin intelligat? si quis enim *AENEÆ* uitam sibi proponat imitandam, an non omnium uirtutum, non adumbratam, sed expressam effigiem uidebit, nam ubi melius quid uirtus, & quid sapientia possit, inuenies quam in hoc diuino *Virgilij* opere, quam enim piam, quam religiosam, quam iustum, quam prudentem, quam fortem, quam temperatum *AENEAM* suum fuisse ostendit? quam deinde sanctas quam sapientes ubique sententias inserit? quot ubique præcepta sapientię colligere licet, certè quod de *HOMERO* dicit *HORATIUS* idem nos de *Virgilio* & meritissimo quidem dicere possumus. Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non plenius & melius *CHRYSIPPO* & *CRANTORE* dicit, addo etiam *PLATONE* & *ARISTOTELE* melius, nam quę præceptis, & Theorematis Philosophi docent, hic Poeta noster expressis exemplis ostendit. Quid autem de uaria atque multiplici doctrina, quę ex *Virgiliana* lectione percipitur, commemorem? in quo tam pura & candida locutio, tam admirabilis carminum structura, tam suavis rythmorum modulatio, tot reconditas & memoratu dignas historias tot eloquentes, & summa arte oratoria confectas orationes, tot loci, ex intima naturalium questionum subtilitate repetiti conspiciuntur ut admirandum maxime sit, in

*ino homine tantam fuisse scientiam, ut diuinus certè potius quam mortalis fuisse existimari debeat. nullus enim unquam in hoc autore, errorem inuenit qui alicuius esse momenti uideretur. quænam igitur utilior lectio reperiri potest, quam eius autoris in quo nihil est omnino quod reprehendi possit; & in quo scientiarum omnium quasi lumina quædam fulgentissima splendent, sed cum omnes huius autoris libri maxime sint utiles, hic profecto quartus quem nos interpretandum suscepimus omnium utilissimus est; Nam præterquam quod nos id uitium fugere docet, quod omnes penè mortales illaqueat, & in maximos errores, & maxima scelera inducit, quot enim ob turpes amores, facinora perpetrantur, quot amicitiarum uiolationes, quot contentiones, quot cædes? etiam artem quandam orationis mirificam in se habet, quam (ut spero) uobis notam faciam, & ita grauiores illos affectus concitat ut Diuus ille Augustinus, uir in nostra religione sanctissimus cum Didonis querelam legeret, lachrymas se continere non potuisse fateatur. Quid de Philosophicis questionibus dicam, quibus undique liber hic scætet? que quamuis obscura, & ab ipsa natura inuolutæ uideantur, spero tamen me tam aperte illas declaraturum, ut etiam ij qui primas tantum literas attigerunt eas præclare intelligant. Iam habetis operis utilitatem, nunc ordinem percipite. qui tamen uulgatior est, quam ut à me pro re noua atque recondita commemorari debeat. Quis enim nescit artem Poeticam non eundem ordinem imitari, quem Historici seruare solent? ut res gestas ab initio repetentes, ad finem usque deducant? quod nulli ferè Poetæ faciunt. neque enim (ut ait Horatius) bellum troianum à gemino ouo ordiuntur, neque extremum finem inuestigant, sed in media narratione rem aggrediuntur de inde per occasionem aliquam ad principia redeunt, quibus recitatis extrema persequuntur, sic Homerus Iliada suam, non à primo belli troiani anno exorsus est, sed à nono, quo propter iniuriam ab Agamemnone sibi illatam Achilles indignatus à prælio cepit abstinere, eodem modo in Odyssæa cum naufragium Ulyssis descripsisset, postea seruatum illum in corcyra facit apud Alcinoûm ea recitare, quæ sibi & cæteris Græcis ad Troiam militantibus acciderant, quem imitatus Virgilius, non ab excidio Troiæ suum opus inchoauit, sed in primo libro tempestatem illam horrificam describit, qua Troianorum naues uentorum in Africam delatæ sunt, atque ibi natus occasionem fingit Troianum excidium, quæque post illud Aeneæ contigerunt ab Aenea Didonis hortatu commemorari, quem ordinem etiam plerique alij poetæ secuti sunt, ut Silius Italicus, Statius, præter Lucanum, qui tamen inter Poetas à plerisque non habetur unde Martialis inquit: sunt quidam, qui me dicunt non esse Poetam sed qui me uendit Biblio pola putat. Nihil autem (quemadmodum in æconomico suo Xenophon do-
cet)*

M. AN. MAIORAGII

eet) ex omnibus rebus melius aut præstantius est ordine ipso, quem ab om-
 nibus autoribus egregijs sed ab hoc præcipue nostro seruari maxime uide-
 mus; nam, ut aliorum librorum ordinem prætermittam, quid hoc quarto
 libro magis ordinatum? ubi per gradus quosdam seuus ille puer, qui cupido
 dicitur pudicæ matrone mentem expugnat; non enim illi statim obscenam
 uoluptatem proponit, ne turpitudinis facies, eius conatum infringat sed
 Aeneæ uirtutem, & nobilitatem & pulchritudinem ostentat, quibus ad-
 mirata Dido sororem suam Annam alloquatur, & Aeneam quidem prædi-
 cet, sed tamen fidem Sicheo datam frangere se nolle dicat, uerum Anna mul-
 tis rationibus ostendit, utile Didoni fore si se Aeneæ coniunxerit quibus
 uerbis animum ipsam incensum inflammauit, atque ita paulatim tantum esse
 cit, ut occasionem in spelunca nacta pudorem omnem exierit, deinde cū Ae-
 neas discessurus esset quid non effecit, quid non tentauit Dido, ut eum si quo
 modo fieri posset in Africa retineret, sed tandem postquam nullam spem sibi
 superesse uidit, de consciscenda sibi morte capit cogitare. hic est ordo pul-
 cherrimus atque naturalis. sequitur ut diuisionem operis aggredia-
 mur, quod ut omnes intelligant in libros duodecim distributum est que
 diuisio utrum ipsius auctoris sit, an eorum qui opus hoc suum post Vir-
 giliij mortem emendandum susceperunt, quæstio esse potest: sed tamen
 cum satis constet, Georgicorum opus ab auctore ipso quatuor in libros
 digestum fuisse, credibile est etiam hoc opus ab eodem auctore fuisse diuisum,
 nam de Homero nulla dubitatio est, quin opera sua, indigesta, & indiuisa
 reliquerit, legimus enim usque ad Pisistrati Atheniensium Tyranni tempo-
 ra, per uniuersam Græciam Homeri carmina sparsa, atque inordinata fuisse,
 sed deinde Pisistrati iussu fuisse omnia congesta, atque in libros diuisa,
 quibus illi ueteres grammatici literarum nomina indiderunt, quemadmo-
 dum scribit Eustathius, ut primus liber Alpha dicatur, secundus uita, at-
 que ita deinceps usque ad quartam & uigesimam litteram, quot enim apud
 Græcos literæ sunt in totidem libros utrunque Homeri opus hoc est Iliada &
 Odyseam diuiserunt, unde sunt etiam qui scribant, Virgilio si uita super-
 fuisset, in animo fuisse, ut ad Homeri emulationem, quatuor & uiginti li-
 bros conscriberet, quod an uerum sit, alij iudicent, mihi certè non sit ue-
 risimile, cum uideam id quod de Aeneæ dicendum sibi Poeta susceperat, esse
 perfectum, neque habiturum præterea quid diceret Virgilium nisi aliud
 opus inchoaret, duodecim igitur tantum hos libros conscribere atque perficere
 decreuerat, Atque hæc quidem de Diuisione. Videamus nunc huius
 operis ad reliqua eiusdem auctoris opera proportionem, qua in re sciendum
 est, tria esse dicendi genera que Rhetores nostri figuras, Græci *ἁπλοῦς* *ἁπλοῦς*
 vocat unum graue quod *ἁπλοῦς* Græce dicitur, alterum mediocre quod *ἁπλοῦς*
 uoca-

vocatur tertium extenuatum, quod læv atque iænon nuncupatur, Graue est, quod constat ex verborum grauium magna & ornata constructione, Mediocre est quod constat, ex humiliore, neque tamen ex infima & peruulgatissima verborum dignitate. Attenuatum est, quod demissum est usque ad usitatissimam puri consuetudinem sermonis. in his autem omnibus dicendi generibus Virgilius magnopere excelluit, nam in extenuato dicendi genere Bucolica conscripsit, in quibus tantam apud Latinos gloriam adeptus est, ut Theocrito quem imitatus est, non tantum par sed etiam longe superior habeatur. in Mediocri uerò genere Georgica composuit, quo quidem nihil perfectius in suo genere reperiri potest, ut etiam multi non tantum Hesiodo præponant, sed etiam ipsum se in eo opere Virgilium superasse fateantur. Denique in graui dicendi genere scripsit Aeneida quam quidem, morte præocupatus, emendare atque perficere non potuit, sed tamen nihil grauius, nihil ornatius haberi manifestum est. possunt igitur hæc Virgilij opera inter se comparari, & proportionem coniungi, ut quemadmodum ad Georgica se Bucolica habent, ita etiam ad Aeneidem Georgica se habeant, & contra quemadmodum Aeneis ad Georgica se habet, ita etiam Georgica se habeant ad Bucolica, quo fit ut Aeneis eminentiorem locum teneat, Georgica medium, Bucolica infimum, non aliter atque si quis binarium numerum ad quaternarium compararet, & quaternarium, ad octonarium. sic enim fiet, ut octonarius in eminentiori parte sit quaternarius in media, binarius in infima. dixi de Proportionem sequatur, ut de uia doctrina uerba faciam, que quidem non ita exquisita in Poetis inueniri potest quemadmodum in libris, qui didascalici nominantur in quibus alicuius artis præcepta summa diligentia tradantur, sed tamen etiam in Poetis diligens interpres, pulcherrimam docendi uiam seruare potest: ut si ea primo, quæ ad uocum proprietates, & locutiones, & quæ tropi dicuntur, & omnino ad Grammatici officium pertinent obseruet, ut fabularum explicationem historiarum enarrationem, carminum qualitate, Poeticas figuras atque locutiones, deinde consideret an aliquid sit quod Rhetoricam attingat, ut argumentorum inuentionem atque dispositionem, uerborum ornatum & splendorem, sententiarum grauitatem, totius orationis exornationes, notabit etiam ea quibus honesti mores componuntur, quæ ad familia custodiam & Reipub. administrationem spectant; postremo siquid erit, quod ad naturalem scientiam faciat, aut ad Mathematicas disciplinas, id accurate atque diligenter explicabit, hæc doctrina uia pulcherrima atque utilissima est. quam nos quantum facultas nostra feret, in hoc diuino autore interpretando sequemur. superest ut operis nomen uideamus, quod ab eo uiro, cuius facta & res gestas sibi commemorandas sumpsit, Virgilius deslexit, quis enim non uidet, ab Aenæa

nomere

M. AN. MAIORAGII

nomen huic operi fuisse hoc impōsitum, ut *Aeneis* diceretur, quod *Homeri* ad imitationem, sicuti pleraque alia factum est, ut enim *Homerus* id opus in quo res ab *Vlysse* gestas recenset, *Odysscam* ab *Vlyssis* nomine inscripsit, ita noster hic autor ab *Aenae* nomine suum opus *Aeneida* uoluit appellare. Quod quidem opus etiam dum ab auctore componeretur tantam de se expectationem concepit, ut insignis Poeta *Propertius* non dubitaret exclamare cedit *Romani* scriptores, cedit *grai*. Nescio quid maius nascitur *Iliade*. *Quinetiam* non uno in loco Poeta ingeniosissimus *Ouidius*, hoc opus celebrat, ut *tristium* lib. 2. Et tamen ille tuæ felix *Aenidos* autor, contulit in *Tyrios* arma uirumque thoros. Idem de *Ponto* lib. 3. eleg. 4. Res quoque tanta fuit quantæ subsistere summo, *Aeneidos* uati grande fuisset onus, statius autem *Thebaida* suam alloquens, ut *Aeneidi* diuina cedat adhortatur his uerbis: uiue precor, nec tu diuinam *Aeneida* tenta,

Sed longe sequere, & uestigia semper adora:

Ouidius amorum libro 1. uaticinatur opera *Virgilij* aeterna futura

Tytirus & segetes *Aenciaque* arma legentur

Roma triumphati dum caput orbis erit.

Magnum etiam dum uiueret honorem, magnam gloriam & celebritatem ex operibus suis asequutus est *Virgilius* serunt enim, dum eius carmina quaedam *Bucolica* *Romae* recitarentur praesente *Cicerone* uehementer admiratum *Styli* elegantiam & carminum nitorem exclamasse *Ciceronem*; magne spe altera *Roma*, quasi ipse primus *Romana* linguae propagatur fuisset, *Virgilius* autem secundus esset futurus. *Cornelius* uero *Tacitus* scribit cum aliquando *Virgilius* in *Theatrum* spectandi gratia uenisset uniuersum illi populum *Romanum*, tanquam *Octauiano* *Cesari* assurrexisse. Sed de nominis huius ratione non alienum est id hoc loco referre quod *Priscianus* lib. 2. notauit, si nominatiuus (inquit) *Græcus* in *æ*, uel in *u* in uel *u* desinat genitiuus, uero in *diphthongum*, à penultima breuis ante des reperitur in patronymico, ut *Pelias* *Peliades*, *Aeneas* *Aeneades*, Nam *Aenides* magis contra regulam auctoritate poetica posuit *Virgil.* e, & à correptas in *i*, productam conuertens, uel quasi ab *Acneus* *Aenides*, sicut à *Pelens* *Pelides*, proferens in *Nono* sit satis *Aenide* telis impune *Numanum* oppetisset tuis. quibus ex uerbis intelligi potest hoc nomen *Aeneis* *Aeneidos* uel auctoritate Poetica contra regulam prolatum, pro eo quod esset *Aeneas* *Aeneados*, uel ab hoc nomine *Aeneus* *Aenei* deflexum esse. Fuit autem *Aeneas* (ut *Philostatus* in *Heroicis* scribit) uix apud *Troianos* maxima sapientia praestans, sicut *Hector* fortitudine, itaque hic manus ille sensus putabatur, ambo etate staturaque aequales. *Dicitis* cretensis scribit *Aeneam* & *Antenorem* *Ilium* prodidisse *Græcis*, domosque eorum in direptione

ptione Ilij incolumes conseruatas, postremo in Italiam ambos nauigasse, Da-
 res Phrygius Polydamanta, Antenorem, Dolonem, & Aeneam prodito-
 res fuisse narrat, Lilius autem ideo nequam à Græcia in Antenorem, & A-
 neam seuitum fuisse scribit, non quia proditores fuerint, sed quia uetustè
 Græcorum hospites essent, & quia pacis reddendæque Helenæ semper auto-
 res fuissent. Restat adhuc ut de autoris nomine nonnulla dicamus, dende fi-
 ncm huic sermoni nostro imponamus. tria igitur hic autor noster ex Roma-
 na consuetudine nomina sortitus est, quorum primum prænomen appella-
 tur alterum cognomen, tertium agnomen. Publius enim differentia gra-
 dia dictus est, hoc autem pronomen antiquissimum sanè fuit apud Romanos,
 & à plebe deductum est. Nam apud antiquos qui plebem colerent, & obser-
 uarent Publicolas & publicos appellatos legimus. Fuit etiam hoc nomine Mi-
 morum Poeta quidam Iulio Casari familiaris, de quo Gellius & Macrobius
 meruerunt & Plinius lib. 8. cap. 51. Publij (inquit) mimorum Poeta ca-
 na, postquam seruitutem exuerat, nulla memoratur sine abdomine, etiam
 uocabulo suminis ab eo imposito. cur autem Virgilius appellatus fuit quidã
 hanc causam afferunt, quod eius mater cum grauida esset se lauream uir-
 gam parere somniauit, quæ paulo post ita creuerit, ut mirum esset, & ua-
 rios flores & fructus afferret, quinetiam cum in fossa quadam puerum
 enixa foret, ibi populicam uirgam conseruisse dicitur, quæ breui tempo-
 re in maximam altitudinem creuerit, unde à uirga Virgilius cognominatus
 est, quod ille calui uersus qui circumfertur indicat: & nates cui uirga de-
 dit memorabile nomen. quæ si uera sententia est, Frustra Politianus in Mi-
 foellancis suis cap. 77. laborat, qui multis rationibus ostendere conatur, non
 Virgilium per i, Sed Vergilium per, e, scribendum esse, qui mihi sanè rectè
 uidetur à Barptolomeo Scala, & à Volaterrano irrideri. Nam omnino mi-
 nutior res est, quàm quæ bona diutius ingenia distorquet. siquis tamen Pod-
 titiani rationes admittere uelit, huic ego sanè non admodum repugnabo, quo-
 niam in antiquis uoluminibus uaria scriptura reperitur, nam modo Virgilius,
 modo Vergilium, interdum etiam Vergillum per duplex ll per scriptum in-
 uenies, quod etiam Christodorus in statuarum ecphrasi notauit. Quinetiam
 in Cecily Minutiani Apulei fragmentis quæ leguntur, modo à uirga Virgi-
 lium dictum, modo à Vergilijs stellis Vergilium obseruauimus. sed hæc quæ
 parum admodum referunt missa faciamus, Maro dictus est à patre Marone,
 quem quidam figulum fuisse existimant, quidam agricolam mercenarium,
 qui postea sylua coemendis, & apibus curandis rem suam familiarem ampli-
 ficauerit, adeo ut etiam filio suo sumptus ad studia persequenda suppeditare
 facile posset, sed mihi non est sententia Poeta uitam recitare, quam & Ser-
 uius Grammaticus, seu quisquis ille fuerit, & Petrus Crinitus, & nouissi-

M. AN. MAIORAGII

mè Lilius Gyraldus copiosè narrarunt, neque sanè Poetę laudes persequi animus est, quas certè ingenij mei tenuitas non patitur. cum nemo prorsus tanta præditi eloquentia reperiatur, qui tam egregium authorem dignè celebrare posset. quem Alexander Imperator Poetarum Platonem, ut Lampridius scribit, appellare solitus est, Augustus autem tantopere suspuxerit, ut in eius laudem, carmina componere tantus Imperator non indignatus sit, quę quidem ita concluduntur

Immo sit æternum tota resonante camena

Carmen, & in populo Diui sub numine, nomen

Laudetur uigeat, placeat, relegatur, ametur. Adrianus autem Imperator Ennium Virgilio præponere non dubitavit, Quinetiam Caligula nullius iudicij uir, Virgilium damnare & conuicijs incesse solitus est, At uero Græci cum opibus & imperio flourerent, Virgilium adco coluere, ut eius opera non semel in suam linguam traduxerint, Christodorus etiam in Ecphrasi sua, hæc de Virgilio carmina edidit :

Καὶ φίδος αὐτοῦ σοφίας ἰλιθροῦς ἔπειτα νομο

Πνεύματι τῆς Βεργιλίου ἐν πολεμῶναις,

Τυμάρητι ἀλλοῦ ἰμπεροῦ ἀδελφῆ πατρὸς ἡχῶ.

Cygnus, & Ausonijs diuinam necitar ab ore

Virgilius spargens aderat, quem Martia Roma

Eloquio ipsa suum patrio nutritiit Homerum.

Sed ut planius agnoscatis, quantopere diuini huius Poetæ fuerit obseruata doctrina atque eruditio, accipite quos & quales uiros, in Virgilij carmina commentarios edidisse legimus, Nam & C. Iulius Hyginus, & Valerius Probus, & Scaurus & caper & Aemilius, & Asper, & Urbanus, & Aurelius, & Cornutus, & Pius, & Carnimius, & Iunius, & Philargyrius, & Carpinus, & Donatus, & Seruius Honoratus, & Macrobius, in Virgilium commentati sunt, qui uero Virgilium Romę primus publicè prelegerit, Quintum Cæcilius Grammaticum Epirotam, Attici Pomponij Libertum fuisse scribit Suetonius Tranquillus, at postea tantopere cultus & obseruatus fuit, ut nullus sit tam infimus literator, quin eum discipulis suis pralegendum censet, itaq; iam uulgare factum est, neque magnificum admodum habetur Virgilium interpretari, cum tamen tam insignem Poetam intelligere summa sit eruditionis atq; doctrinæ. Nos igitur (ut spero) tantum in lectionibus nostris elaborabimus, ut quicumque audierint, ipsi per se iudicent, longe maioris esse negocij Virgilianas uirtutes agnoscere, quam uulgares isti literatores existiment.

IN M. TVLLII CICERONIS
de Officijs ad Marcum filium
Libros treis.

P R A E F A T I O IX.



*P*M anno superiore studioſi Iuuenes Rhetoricorum libros ad Herennium, qua potui diligentia uobis interpretatus fuerim, & quae uel Ariſtoeles, uel Cicero, uel Quintilianus dicendi praecepta reliquit, quoniam eos mihi auctores propoſueram, pro facultate mea declararim, conſequens eſſe uidebatur, ut hoc tempore Ciceronis orationes in quibus quicquid habebat eloquentia, uir ille diuinus oſtendit aggrediremur. cum enim in omni doctrina quemadmodum Ariſtoeles docet duo ſint habitus; quorum alter cognitio uel ſcientia dicitur, alter uſus uel experientia; ſit ut idem etiam in Rhetorica contingat, cuius ex praeceptis qua traduntur in libris eius nomine inſcriptis cognitio percipitur, ex orationibus autem uſus intelligitur. Itaque cum à me iam Rhetorum praecepta declarata ſint, quaeque ad artis cognitionem pertinent, iure optimo poſſet aliſ quis ueſtrum uſum etiam ex orationibus à me requirere. Sed quoniam meam ſemper iudicium fuit, artis praecepta parum admodum, aut nihil ei prodeſſe, cui non uirtutum omnium atque uiciorum cognita ſit ratio, quoniam ab his fontibus ſerè omnis oratio noſtra profluit, ſtatui priuſquam orationes aggrediar, opus planè aureum Ciceronis de officijs hoc anno uobis interpretari quo quidem in opere tam aptè, tam diſtinctè, tam ornate quaecumque ſunt in uirtutibus atque uitijs poſita declarantur, nihil ut excogitari praeclarius poſſit. quae ſiquis diligenter aduertat ac memoriae mandet, ei tantum ad dicendi facultatem utilitatis adferent, ut omnium magiſtrorum praeceptis anteponi merito poſſint: cum enim (ut Ariſtotele placet) tria Rhetorica genera ſint; quorum unum eſt in deliberando, alterum in iudicando, tertium in demonſtrando, nullum eſt ex his genus, quod ſine officiorum cognitione, dignum (ut aiunt) dicendo progredi poſſit. quis enim in concione ſapienter ſententiam dicere rectèque conſulere poteſt, niſi qui plane cognouerit, quae ſint amplectenda quaeque ſint reijcienda? cum autem tria ſint,

M. AN. MAIORAGII

Quæ expeti soleant, honestum, utile, iucundum, & tria que naturaliter omnes evitent, turpe inutile, molestum, horum omnium ratio, his in libris explicatur, ut non difficile sit, ei qui persuadere aliquid velit, hinc quasi è penu quodam, quæcunque sint ad persuadendum accommodata promere. Quid in iudicijs cum accusandus est, aut defendendus aliquis, non ne inæqui, & iustitia disputatione tota consumitur oratio? quoniam ea uirtus omnium est regina uirtutum, & ad omnem ferè actionem necessaria, quam nemo certe melius tractabit, quam qui explicatis totius humanæ uitæ officijs aperte nouit, quid in eis æque, & quid inique fiat: Iam uerò quis claros homines magnificè laudare, quis improbos acri ex uituperare potest? nisi qui uirtutum omnium atque uitiorum species diligentissime cognouerit? cum igitur tribus tantum in generibus, deliberandi, iudicandi, Demonstrandi omnis Rhetorica uersetur, atque in his omnibus hæc officiorum cognitio quodammodo regnare uideatur, cui dubium esse potest quin ad eloquentiam comparandam, & ad orationem pleniorum efficiendam hoc opus omnium maxime possit. Quid quod apud Ciceronem Crassus ait, nullum esse oratorem posse, nisi qui eam Philosophiæ partem, quæ ad uitam & mores pertinet, omnem perdiderit? omnis enim ferè nostra oratio fit, ex ijs rebus, quæ uel agenda, uel fugienda sunt in quibus cum officium omne consistat necessario sequitur, ut qui officiorum ignarus est, is etiam in dicendo rerum inops & infacundus est, iam igitur profecto uidetis iuuenes, quæ me oratio potissimum in hanc sententiam duxit ut post explicata Rhetoricæ præcepta ad hos de officijs libros interpretandos agrederer: Huc accedit alia multo certè grauior causa, quoniam his in libris tota benè beateque uiuendi ratio continetur, ut Christianam quodammodo religionem uniuersam complecti uideantur, quo fit ut nulla prorsus Philosophiæ pars huic anteponi debeat, nulla enim animorum alia medicina reperitur. Quamobrem hæc moralis Philosophia tanto reliquis disciplinis excellentior est, quanto animi corporibus antecellunt, ut eam non immerito Cicero uitæ ducem, & uirtutis indagatricem, expultricemque uitiorum appellarit, cuius præceptis qui parere noluerit, is quasi extra omnem fortunæ aleam, positus casus omnes contemnet humanos, magno erit atque constanti animo, nulla egritudine, nulla enim perturbatione mouebitur, sed in perpetua mentis tranquillitate, suauiter & iucunde uitam aget, neque enim (ait Epicurus) iucunde nisi potest nisi cum uirtute uiuatur ideo Socrates à quo hæc omnis quæ est de uita atque demeribus Philosophia manauit. uirtutem ad beate uiuendum solam sufficere prædicabat, solamque hanc Philosophiæ partem amplexus est, cum enim omnis Philosophandi ratio triplex sit, una de uita & moribus, altera de natura & rebus occultis, tertia de disserendo, quid uerum quid falsum

PRÆFATIONES. 185

um quid rectum in oratione, prauum ne, quid consentiens, quid repugnet iudicando primam, partem hanc bene uiuendi, solam sibi excolendam, atque illustrandam Socrates existimauit; cetera uerò, quod essent obscura, atque ab ipsa natura adeo inuoluta ut causæ prorsus laterent, relinquenda esse censuit, & dictum illud in ore frequenter habuit: τὰ ἄνευ ἡμᾶς εἰδῆται πρὸς ἡμᾶς quæ supra nos nihil ad nos, Itaque de natura, atque de rerum causis, in quibus alij ferè omnes multum temporis atque opera consumebant, nunquam Socrates disputabat, sed ea tantum studiose perquirebat, quæ ad mores honestè conformandos pertinent, cælestia autem, uel procul esse à naturæ cognitione censebat, uel si maxime cognita essent, nihil tamen ad bene uiuendum. omnis igitur eius oratio in uirtute laudanda, & in hominibus omnibus ad uirtutis studium cohortandis consumebatur, ut ex Socraticorum libris, maximeque Platonis intelligi potest, Platonis autem auctoritate, qui uariis, & multiplex (ut ait Cicero) & copiosus fuit, una & consentiens duobus uocabulis Philosophiæ forma instituta est, Academicorum & Peripateticorum, qui rebus congruentes nominibus differebant. nam cum Speusippum Sororis filium Plato Philosophiæ quasi heredem reliquisset, duos autem præstantissimos studio atque doctrina Xenocratem Chalcedonium & Aristotelem Stagiritem qui erant cum Aristotele Peripateticidicti sunt, quia disputabant in ambulantes in Lycio, illi autem qui Platonis instituto, in Academia quod est alterum Gymnasium ceteri erant, & sermones habere soliti, e loci uocabulo nomen habuerunt, florebant autem Athenis eo tempore liberalium omnium artium studia cumque uaria Philosophantium opiniones essent, factum est, ut in uarias scholas atque sectas, tanquam in familias quasdam Philosophi diuiderentur, hinc à Platonis Academia dicti sunt Academici, ab Aristotelis ambulatione Peripatetici, à Portu illic uaria in qua Zeno docebat Stoici nominati. hinc quod mordaces atque inuerecundi tanquam caues essent Cynici dicti, quorum princeps & auctor Antisthenes fuit, illustrator Diogenes, Aristippus Cyrenacæ sectæ princeps fuit. Arcesilas non Academia Phædon Heliacæ sectæ, Euclides Megaricæ, Menedemus Eretricæ. sed ne singula persequar, nulli erant eo tempore nobiliores Philosophi, qui non Athenas studiorum gratia proficiscerentur. ideo in ea ciuitate ait Cicero, natam, & altam esse rationem, ad Romanos autem hæc Philosophiæ studia tardissime peruenerunt. nam qui ante Cicero nem aliquid de Philosophia scribere aggressus est nemo sane perhibetur, atas uerò illa Ciceronis ingeniorum maximè secunda fuit, ut nullum inueniatur literarum genus, quod eo tempore non magnopere floretet. quin ipse Cicero, cum esset acerrimo uir ingenio. nullam Philosophiæ partem, nullum Philosophorum genus intactum relinquere uoluit. Sed omnes omnium sectarum

M. AN. MAIORAGII

ſectarum opinionces deguſtauit, maxime vero omnium Platonem admiratus eſt & cæteris omnibus Philoſophis antepoſuit, atque eius ſcriptis adeo delectatus eſt, ut ſepiſſime pagellas integras ab eo ſumat, & uerbum uerbo penè reddat. quin etiam totum de uniuerſitate librum ex Timæo Platonis, ad uerbum penè dixerim interpretatus eſt, multoſque Dialogos ad Platonis imitationem conſcripſit, Stoicam etiam diſciplinam propter grauitatem (ut arbitror) ſententiarum non mediocriter adamauit. quod cum ex hoc officiorum opere. in quo Panætium Stoicum ſe imitatum eſſe conſitetur, tum maxime ex Tuſculanis quæſtionibus & Paradoxis intelligi poteſt, ubi totus omnino Stoicus eſt, in officijs autem quæmuis ſe Stoicos imitari fateatur, tamen quia communis uitæ præcepta tribuit, non ita (quod aiunt) ad uiuum reſecat, ſatis enim eſt, illi docere qua ratione, quis in omni uitæ genere, rectè atque honeſte ingerere poſſit. Itaque rectiſſimè de officijs hoc opus inſcripſit. quæmuis hunc titulum Cælius Calcagninus fruſtra uoluerit, improbare qui cenſet longe melius futurum ſi de officio, quam de officijs auctor inſcripſiſſet: ſed eius opinionem, nos iam apertiffimis argumentis atque rationibus refutauiſſimus, in eo libro quem contra diſquiſitiones eius ſcripſimus, cum præſertim ipſe Cicero ad Atticum ſcribens epiſtolarum libra ultimo ſic ait. Quod de inſcriptione quæris non dubito. quin uel in uo officiũ ſit niſi quid tu aliud, ſed inſcriptio plenior de officijs, uidebat enim Cicero fore ut ſi de officio inſcripſiſſet. de una tantum arte, uel de uno tantum hominum genere intelligeretur. ut ſiquis dicat de Imperatoris officio, aut de officio medici, nunc autem cum de officijs inſcripſerit dubitare nemo poteſt, quin cuiuſlibet generis hominum, atque omnis ætatis officia complectatur. præterea cum duplex officium ſit perfectum & medium, ſi de officio fuiſſet hoc opus inſcriptum, dubitare quiuſ poſſet de quo Cicero poſſimum intelligeret, de perfecto, an de medio, an de utroque, nunc autem hæc de officijs inſcriptio dubitationem omnem tollit, cum de utroque tractare cum intelligamus. Sed de officijs primum ſcripſiſſe Zenonem Citi cum Diogenes Laertius & Suidas tradunt, poſt quem idem argumentum, alij multi ſunt aggreſſi nam & Panætius Rhodius Stoicus Philoſophus Africani Scipionis præceptor de officijs ſcripſit, quem imitatus Cicero præclarum hoc opus edidit, de quo Plinius in præſatione naturalis hiſtorie ſic ait: cum Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Repub. Platonis ſe comitem proſitetur, in conſolatione filie Crantorem (inquit) ſequor, item Panætium de officijs, quæ uolumina eius edicenda, non modo in manibus habenda quotidie noſti. Scripſit etiam Poſſidonius de officijs quo Philoſopho, quemadmodum Plutarchus ſcribit, Cicero præceptore uſus eſt. Epictetus, etiam Stoicus quem Neronis tempore Romæ uixiſſe legimus, nonnulla de officijs

officijs tractavit, sed apud Latinos sola Ciceronis officia leguntur, quamvis epistolarum libro 15. Seneca scribat, à M. Bruto librum περι τῶν ἠθικῶν εἶναι ἡμῶν εἶναι fuisse conscriptum, nam Divus Ambrosius cum de officijs scriberet, nihil aliud egisse mihi videtur, quam ut præcepta Ciceronis ad christianam religionem traduceret. Satis autem constat post mortem Cæsaris, qui tribus & viginti vulneribus in Senatu fuit à coniuratis confossus, hoc opus à Cicerone conscriptum, vel quod ex eo loco potest intelligi, qui est in primo de officijs; declarat id modo temeritas C. Cæsaris qui omnia iura diuina, & humana peruersit, propter eum quem sibi ipse opinionis errore finxerat principatum. & in eodem libro alio in loco: quare L. Syllæ, & C. Cæsaris pecuniarum tralatio, à iustis dominis ad alienos non debet liberalis uideri, nam eo tempore, cum à forensibus negocijs cessaret, totum se Philosophiæ Cicero tradidit, multosque libros breui admodum tempore conscripsit, inter quos hoc opus, ad Marcum Ciceronem filium suum composuit. qui eo tempore Athenis ingenius artibus operam daret sub Cratippo Peripatetico, quem etiam M. Brutus quem post interfectum Cæsarem Athenas uenisset audiuisse dicitur. fuit autem Ciceronis filius, quantum ex historijs colligere possumus, patri suo magnopere dissimilis, quamvis primam ætatem uariæ traduxerit. quod ipse Cicero multis in locis ostendit. nam ad Atticum scribens libro 10. dolet filium suum indulgentia corruptum his quidem uerbis: O rem miseram nihil enim mihi accidit, in omni uita acerbius, indulgentia uidelicet nostra deprauatus, eo progressus est, quo non audeo dicere, sed postea patris castigationibus emendatus, rescipiscere cepit, & honestatis uiam ingredi, quo factum est, ut eum Brutus uehementer amaret, & exercitum illi crederet, quin etiam antea bello civili, quod inter Cæsarem & Pompeium gestum est, quamuis admodum esset adolescens, tamen à Pompeio equitum turma præfectus fuit, quod secundo de Officijs testatur his uerbis eius pater, tua autem ætas incidit, in id bellum cuius altera pars sceleris nimium habuit, altera felicitatis parum: quo tamen in bello, cum te Pompeius alteri præfecisset. magnam laudem & à summo uiro & ab exercitu consequere. equitando, iaculando, omnia militari labore tolerando. dicitur etiam idem Bruti auspicijs, apud Bilidem in Epiro C. Antonium superasse, multaque strenuè gessisse, auctor Plutarchus in M. Bruti uita, fuit postea Consul cum Augusto Cæsare, quod Plinius libro 22. cap. 6. his uerbis attestatur. Ipsum Augustum cum M. Cicerone filio. Consulem. Id. Septemb. Senatus obsequenti donauit. post gestum autem consulatum Asiam Proconsul administravit quamuis esset admodum inquinatis moribus, erat enim adeo uino deditus, ut ebrietate sæpissime laboraret, & ea de causa memoriam omnem amiserit. nam Plinius libro 14. cap. ultimo scibit hunc binos congios simul baurire.

M. AN. MAIORAGII

haurire solitum. Sed nimirum (addit Plinius) hanc gloriam auferre Cicero noluit interfectori patris sui M. Antonio. hac de causa ferunt eum vulgo bicongium fuisse nominatum. quemadmodum etiam Nouellius Torquatus Mediolanensis Tricongius dictus fuit tribus congys (ut ait Plinius) e potis uno impetu, spectante miraculi gratia, Tiberio Principe. nihil igitur profuit Cicero filio patris sapientia, nihil Philosophia præcepta, quo minus in omne dedecus ac turpitudinem prolaberetur, quod idem ijs accidit omnibus, qui non optimis consilijs aures patrefaciunt. Sed ueluti pecora prona, & uentris obedientia, nihil egregium nihil magnificentum animo uolunt. uobis autem egregij iuuenes alia mens, alia cogitatio suscipienda est, ut præstantissimorum hominum uestigijs insistentes, patriæ uestre splendorem & ornammentum, uobis opes & gloriam comparare ualeatis, quod quidem facillime facietis si diligenter hæc Ciceronis præcepta, que traduntur, hoc in opere memoria mandantes, omni studio atque diligentia perficere, ea contendetis, nihil enim ab eo prætermittitur, quo ad honestatem atque dignitatem aliquo modo pertinere uideatur. cum enim ad bene beateque uiuendum, quicquid honestum est atque utile requiratur, ita distinguit opus suum Cicero, ut primo libro de honestate, eiusque partibus diligentissime uerba faciat omnemque uirtutem quattuor formis contineri doceat, prudentia, industria, fortitudine, temperantia, quas uirtutum species, sigillatim ita tractat, ut nihil clarius, nihil splendidius, nihil ornatius tractari possit. Secundo uero libro quæcunque generi humano, possunt aliquam afferre utilitatem studiosè persequitur, quo in libro docet etiam qua ratione, facillè possimus, & magnum amicorum numerum, & ingentem nobis gloriam comparare. sed quoniam accidit aliquando, ut quod honestum est, ab utili quoddammodo discrepare uideatur, atque idem contra uoluit etiam parti satisfacere Cicero, quare tertium librum duobus adiunxit, quo perspicue declarat, quid nobis faciendum sit, si quando accidit, ut honestas cum utilitate pugnare uideatur; atque ita tribus libris hoc est perfectio atque absoluto numero, totam bene uiuendi rationem complexus, perfectum nobis opus & elegantissimum, tradidit: nihil enim arbitrator hoc in dicendi genere æquabili atque temperato fieri potius & elegantius posse. Quare non tantum hos libros legere, sed etiam (ut Plinius præcipit) ediscere ad uerbum, & memoria mandare debemus.

IN M. TVLLII CICERONIS DE
Oratore ad Quintum Fratrem
Libros treis.

P R A E F A T I O X.



LUSCINIAM Auditores unam ex aëibus, maximè solent ij qui naturas animalium scribunt, admirari, quod in tam paruo corpusculo, tam clara, tam suavis, tam magna, tam incunda vox inueniatur, quod uerno tempore, cum frondescere arbores incipiant, quindecim diebus, ac noctibus perpetuis, sine ulla penitus intermissione canere soleat; unde enim in auicula tam pertinax spiritus? unde uis illa continenda anime in cauendo tanta? ut una continuatione cantionis. bina contentiones uocis & remissiones contineantur? unde tam artificiosa tanque perfecta Musica scientia? tam ingeniosa modulatio? tam gratus auribus sonus? qui modo in longum continuo spiritu trahatur, modo summa quadam cum uarietate flectatur, nunc concisa uoce distinguatur, nunc in torta copuletur? quid cum iterum uocem renocat, & integra comprehensione cantum edit? quid cum modulos nec opinato de repenteque commutat? quid cum ipsa secum iucunde tacita? murmurat? nulla mehercle tam abstrusa, tam difficilis, tam uaria cantio est, quam non exprimat una luscinia plenam grauem, acutam, crebram, extentam summam, mediam, imam. Quid plura? tam paruulis in faucibus omnia que tanto labore, tanta industria tanto studio, tot inuentis instrumentis, genera cantionum, ars hominum excoegitauit, integra atque perfecta reperiuntur. Est ne huic auiculae perquam similis, in dissimili genere Cicero noster Auditores? est profecto: nam in hoc uno tam perfecta, atque absoluta profus omnis dicendi ratio, ut in suo genere non minori sit admirationi, atque haud scio an etiam maiori, quam Luscinia, qui dono quodam (ut ait Fabius) providentiæ genitus est, in quototas uires suas eloquentia experiretur, clarus, suavis, iucundus, grauis, qui diuina ingenij felicitate, quicquid in omnibus alijs auctoribus admirabile, politum, ingeniosum, eximium reperitur, id suis in operibus totum effinxit, in hoc uno uis Demosthenis, copia Platonis, iucunditas Isocratis

M. AN. MAIORAGII

*in uersa continetur. Quis enim hoc in probando subtilior? in delectando
 temperatior? in siccando uehementior? Quis cum opus est submissum il-
 lud & humile, consuetudinem imitans, dicendi genus melius & acutius exe-
 quitur? Quis in sine & flore orationis pictum & expolitum genus illud,
 in quo omnes uerborum, omnes sententiarum illigantur lepores, quod qua-
 si stellæ quaedam translata uerba, atque immutata plurimum illustrent, dul-
 cius tractat, aut suauius? Quis in illo sublimi dicendi genere splendidior?
 grauior, copiosior, ornatiior? Iam uero cum duo sint quæ bene tractata ab
 Oratore admirabilem eloquentiam faciant, quorum alterum est, quod Græci
 ὑποθετικόν, uocant, ad naturam & ad mores, & ad omnem uitæ consuetudi-
 nem accommodatum. alterum quod ἰσοθετικόν nominant quo pertur-
 bantur animi & concitantur, in quo uno regnat Oratio, illud superius co-
 me, iucundum ad beneuolentiam comparandam paratum. hoc uehemens in
 censum, incitatum, quo causæ eripiuntur, quod cum rapidè ferretur sustine-
 ri nullo pacto potest, in utroque certe genere plurimum excellit Cicero, sed
 posteriori tanto semper impetu usus est, ut sæpe aduersarius de statu omni de-
 recerit, huic pro familiari reo, summus Orator non respondit. Hortensius,
 ab hoc homo audacissimus Catilina in Senatu accusatus obmutuit, huic pri-
 uata in causa magna & graui cum cepisset Curio pater respondere. subito af-
 sedit, cum sibi ueneuis ereptam memoriam diceret. Quid de miserationi-
 bus dicam? quibus adeo uehementer uti solebat, ut sæpissime totiam forum
 eo dicente quæstibus & lamentationibus implectetur, ut etiam si plures Ora-
 tores unà dicerent, Ciceroni tamen omnes perorationem relinquerent: in
 qua tantum excelebat, ut ab hominibus suæ ætatis regnare in iudicijs dictus
 sit. hic igitur tam eximius, tam præstans, tam diuinus Orator non contem-
 nit ea quam ipse magnis laboribus & uigijs consecutus erat eloquentia, uo-
 luit etiam more Luscinæ, ne ab huius auis exemplo discedam, pullos suos in-
 cundissimis & suauissimis cantionibus erudire. tradunt enim hanc auiculam
 matrem de suis filijs esse sollicitam, ut rectè modulareque canere discant, atque
 ideo iuniores ex parentum institutione, magistras summa cum attentione so-
 lent audire. uersusque quos imitentur accipere. quos deinde magna cum di-
 ligentia recitent, quaedam enim uicissitudine quo melius atque facilius di-
 scant, modo canentes parentes audiunt, modo quæ diligenter audiuere se-
 cum ipse meditantur, & attentiore cura promere contendunt. Itaque fit,
 ut si quæ paruule capiantur. cum nondum canere didicerint, atque inter ho-
 mines alantur longè deterius canent. quoniam ante legitimum tempus à
 magistris subductæ fuerint. Quid ergo? non ne eadem ratione Cicero can-
 tus nostros, id est orationem quæ si polita atque ornata fuerit, omnem can-
 tionem dulcedine superat, præceptis & institutionibus Rhetoricis expolire
 atque*

atque exornare contempsit? qui cum multa iuuenis adhuc ac penè adoleſcentia de arte dicendi præcepta tradidiſſet, poſtea cum per multos annos in cauſis cuiusque generis uerſatus, tantum honoris ac dignitatis eſſet aſſecutus, ut Cicero non iam hominis ſed eloquentia nomen haberetur. uoluit aliquod opus elegantius, atque admirabilius extare; quo & uariam & mirificam in omni genere doctrinam ſuam oſtenderet, & ad certam dicendi rationem, atque ad ſummum eloquentiæ ſaſtigium uiam præmuniret. Quamobrem hos de Oratore libros ad Quintum fratrem conſcripſit, in quibus quicquid erat eloquentiæ. quicquid ingenij, quicquid artis, quicquid eruditionis expreſſit. ut. nullum unquam neque apud Græcos neque apud Latinos hoc ingenio præſtantius opus fuerit, aut eſſe poſſit. Mira profeſſo res eſt ſiquis diligenter aduectat, ab uno aliquo mortali homine, tam uariam, tam elaboratum, tot diſciplinis, tot reconditis rebus, & quaſtionibus reſertum opus excogitari potuiſſe, cum præſertim tot negocijs publicis tot occupationibus, tot impedimentis ſemper Cicero diſtributus fuerit. quin adeo diligens atque induſtrius in hoc opere fuit, ut perſonas quas loquentes inducit ita re præſentet; ut non auctorem operis ſed ipſas perſonas loqui exiſtames. Quid enim Scenolæ grauitate dignius? Crassi uertate. floridius? Antonij ſubtilitate præſtius? Equidem ita cenſeo Auditores. ſi quis hos tres de Oratore libros benè perceperit, etiam ſi nihil aliud prorsus intelligeret, eum doctè grauiſſime & ornate poſſe dicere. Quid enim eſt in ullo doctrinæ genere tam abſtruſum, tam reconditum, tam nouum, cuius non aliqua ſint in hoc opere, non ſanè leuiter expreſſa ueſtigia? querantur omnia, tum Græcorum, tum Latinorum dicendi præcepta; atque in unum conferantur, certè cum hoc uno opere, neque orationis grauitate, neque uarietate rerum, neque elegantia ſermonis, neque alia quauis laude comparari merito poterunt. quo fit ut hos ego non libros, ſed rerum omnium pulcherrimarum Theſaurus appellare ſoleam. quoniam in eis inuenio tanquam reſpoſita ſcientiarum omnium ornamenta maxima, neque tamen ideo quamuis eruditionis pleniſſimus eſt in eis iucunditatis, rerum enim uarietas eiſmodi eſt, ut noſtros animos oblectare maxime poſſit, cum tam magnificè, tam egregiè ſuis laudibus orator ueſtiatur. tam grauiſſime & ornate quid ualeat Oratoria facultas explicetur, ſuauiſſimum certè eſt, uidere quid oratori natura, quid ſtudium; quid exercitatio conferat, cur eum hiſtoria, cur poeſis, cur Philoſophia, cur ius civile plurimum adiuuet? quam late dicendi materia pateat? quæ ſint oratori propoſita quaſtionibus, qua ſit docendi ratio, qua delectandi, quæ monendi. quo modo fieri poſſit, ut ſermo ſaccius, ac nulla in re rudis appareat. qui ſint affectus orationis initio tentandi, qui perorata cauſa conſociandi. ex quibus locis, ad faciendam fidem argumenta ſumenda

M. AN. MAIORAGIT

ant, quibus quasi luminibus tota illustretur oratio, totaque dilucida, probabilis, aperta, suavis, efficiantur hæc ea sunt quibus aliter adolescentia, quæ diligenter audire, meditari, memoria mandare Iuvenes debent, in quibus continenter exerceri, dies noctesque uersari, atque insudare pulcherrimum est hac in parte maxime nobis imitanda. Luscinia sunt, quæ cantionum dulcedinem & harmonia suauitatem, quam in uoce parentum audiunt, omni studio referre contendunt, unus est eloquentia parens Cicero, cuius oratio quouis melle dulcior est, sapientissimis sententijs grauiusque uerbis ornata & perpolita, quæ merito flexamina atque regina rerum dici potest, ita de horridis rebus nitida, de ieiunijs plena, de peruulgatis non uideri solet, grauis, erudita, liberalis admirabilis. unus est à nobis hic auctor imitandus, unus suspiciendus, unus semper in manibus habendus, huius sententias, huius uerba, huius numeros omni cura, studio, diligentia persequi debemus, qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè, & rebus, & uerbis dicit, & in ipsa oratione quasi quendam numerum, uersumque conficit. hunc si aliquo modo sectari, atque adumbrare cupimus, quoniam æquare, non modo quisquam potest, sed ne sperare quidem debet uerborum in primis delectus habendus est. quod eloquentia principium esse Cæsar dictitabat, ut nullam penitus dictionem, nullam uocem admittamus, quæ non elegans. Latina Ciceronianæ esse uideatur, deinde compositionis ratio diligens adhibenda est, ut neque asperos habeat concursus, neque disiunctos atque biastes, tum rerum ordinem, & argumentorum collocationem, atque probabilitatem aduertere, diligenterque imitari oportet, Postremo sententiarum & uerborum lumina, quas uel figuras, uel exornationes appellamus, summa cum industria persequenda sunt, quibus quia tam frequenter utitur Cicero, sunt qui putent eius eloquentiam uel hac una de causa summopere esse laudandam, sed hæc non nisi acri studio, magna diligentia, summo labore, longa exercitatione percipi possunt. Itaque non mirum est si tam rari sunt ij, qui Ciceronianam dicendi maiestatem, & eloquentiæ uirtutes exprimant, quoniam plerique uel imitandi rationem ignorant, uel laborem omnino refugiunt, in hac enim parte plurimi decipiuntur, qui cum aliquas ex Cicerone clausulas excerpserint, atque in suis scriptis collocarint, se germanos, atque ueros Ciceronis imitatores arbitrantur; cum imitatio uera non in uerbis tantum, sed in rebus magis, atque ordine consistet, neque quisquam rellè Ciceronem imitari possit, nisi, qui studijs istis quibus ille utebatur, se totum tradiderit; ut non tantum uerba quod plerique faciunt, sed etiam sensus, & uirtutes, quod pauci facere possunt, intelligat. habet enim hoc proprium & quasi peculiare Cicero, ut longè grauior

res & reconditiore plerumque sententias in se habeat; quam prima fronte præferre videatur. ut non sine causa Quintilianus dixerit: ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Quod si usquam Cicero doctrinam summam atque eruditionem ostendit, in his certe libris, tam multa recondita sunt, & ex intimis disciplinis decerta, atque delibata, ut nihil doctius aut eruditius excogitari possit, qua non nisi magna studio, diligentique consideratione possunt intelligi. Quare mihi vestra opus erit attentione. Auditores, dum has Latina lingue diuitias, hos eloqueſtiae fontes, hos rerum præciosissimarum Thesauros interpretatione mea vobis aperio, quos si degustare semel caperitis, non tantum summan ex eis utilitatem, sed etiam tam incredibilem iucunditatem percipietis, ut nihil vos aliud magis delectare possit, sed iam Ciceronem ipsum audiamus.



IN M. TULLII CICERONIS
Oratorem ad M. Brutum.

P R A E F A T I O X I.



*V*M multa sint Auditores in hac tam illustri Ma-
di Machina tamque immensa rerum uniuersitate,
totiusque celi ambitu, non mediocri digna admi-
ratione, tam in primis humani animi natura mi-
hi diligentius omnia perpendenti, talis esse uide-
tur, ut ea praeter cetera quibus summe admirari,
atque suspicere debeat: ut enim hoc loco praeter-
mittam, ex tot animantium generibus, solum
hominem rationis esse participem; per quam (ut
ait Cicero) consequentiam cernat, principia, & rerum causas uideat, ea-
rumque progressus & quasi antecessiones non ignoret, similitudines compa-
ret, rebusque presentibus adiungat, atque annectat futuras, facile totius
uitae cursum uideat, ad eamque degendam praeparat, res necessarias, ut
nihil dicam de tam multiplici scientiarum uarietate, quae uel ad orationem
apte distincte, politeque conformandam, uel ad uitam & mores honeste at-
que liberaliter instituendos, uel denique rerum occultarum, & ab ipsa natu-
ra inuolutarum cognitionem pertinet, in quibus tanquam in Campo quo-
dam Martio se exercens, optimi cuiusque mens & cogitatio mirum dictu
quantopere illustretur, & excellat, ut tot & tam uaria instrumentorum,
operum, artium, genera taceam, quae singula si quis paulo accuratius consi-
derare uoluerit, non dubium est, quin obstupescat, ut haec (inquam) & ca-
etera penè infinita, quae magnam animaduertenti facile possint admiratione
concitare hoc tempore non commemorem: nihil enim est arte, aut manu fa-
ctum quod animus noster ex cogitando non inuenerit, quid admirabilius dici
aut cogitari potest, quam quod ea uis est animi nostri, nullis ut certis finibus
aut terminis claudi circumscribiue possit, sed omnem infinitatem peregrine-
tur, & nullo certo unquam tempore, aut loco conuiescat, unde eius origo
merito diuina creditur, quia motu cietur interiore, & suo, & uiget, & sen-
tit, & meminit, & prauidet, in infinitum, nam si longhissimè uoluerimus
respicere spacium, praeteriti temporis & hominum memoriam recordari ul-
tiam, tamen ultra etiam animus progredietur, atque illa secula ipse secum
meditabitur, quibus (ut ait Ouidius.

*V*nus erat toto naturae uultus in orbe.

Quem

5. *Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles. & quibus*
 6. *Nullus adhuc Mando præbebat lumina Titan.*
 7. *Nec noua crescendo reparabat cornua Phœbe.*

Et deniq; quibus nihil adhuc esset, conditum, aut creatū, aut id quod beatum est, & æternum sua tantum beatitudine contentum sine ulla societate, uel hominum, uel Deorum uigebat, in quo tamen nullam principium cogitando reperiet. Quod si contra futuri temporis finem aliquem querere cogitatione tentauerimus, id nullo modo patietur animus noster, qui semper ultra tendere paratus est. ut enim uera sit Stoicorum sententia quam etiam Theologi nostri sequuntur, fore aliquando ut totus hic mundus ardore deflagret, tamen etiam ultra deflagrationem illam cogitationem suam extēdit animus, & sempiternis seculorum atatibus, in cælo summa felicitate, se fruiturum cōfidit. Quid quod etiam supra rotundam illam cæli conuersionem nostra mens exolat? & immensum quoddam spacium ibi confingit, in quo nullus omnino sit finis, aut terminus? Quid quod uniuersas mundi partes momento temporis peragere facillimè potest? nulla est enim (ut ait Cicero) tanta celeritas, quæ possit cū animi celeritate contendere, ut longè præstantiōr sit animus noster, quæ uel Luna, uel Sol, uel Stella, uel deniq; cælum uniuersum, quod non nisi certo tempore cursum suum conficere potest, cum interim animus, ad totius cælestis spacij peragrationem tempore, non indigeat, sed eam momen-
 tum conficiat. Hinc accedit illa animi maxime celebranda nobilitas, quod rerum omnium imagines atq; formas in se continet, ut hac in re menti illi diuina, quam nostri Dei filium appellant, quam simillimus esse uideatur, sicuti enim in mente illa diuina, non aliter atque in amantissimo quodam hor-
 to, perfectissimè rerum omnium idæa consistunt dicuntur, unde nim habeant, uniuersa, quæ in cælo, quæ in mari, quæ in terra gignuntur, ita in animo nostro sunt impressæ, atque insignatæ ab ipsa natura rerum ferè omnium notiones, sine quibus nihil omnino intelligere possemus, uerum ita Deorum providentia conformati sumus, ut nihil sit ex omnibus rebus, quod nobis animus noster non facillè representare possit, quoties enim uolumus, uel amici nostri speciem, uel equi, uel canis, uel uille, uel ciuitatis, uel cuiuslibet denique rei, animo cernimus, imò uerò noua etiam, & quæ nunquam in rerū natura fuerunt, fingere, cogitatione possumus, ut montes aureos, adamantinam ciuitatem, uolantes hominum legiones. Quid illud, quanti tandem faciendum est, quod omnibus. quandam quasi perfectionem addit animus noster, neque enim res tam pulchra, uel tam absoluta esse potest, qua non pulchriorem, aut absolutiorem cogitare possumus. Sunt enim animi nostri (quemadmodum Platonici censuere, propriæ rerum omnium rationes, seu definitiones, quoniam generalia tantum, quæ non sensibus sub-

iecta

M. AN. MAIORAGII

iecta sunt, sed anima comprehenduntur, definiti solent, itaque nihil, ut est in rerum natura, sed ut est in animo perfectè definitur; nihil enim (ait Cicero) simplici in genere, ex omni parte perfectum natura expoliuit. in animo uerò perfecta est cuiusque rei ratio, quamobrem animus cuiusvis (ut antea dixi) pendet est infinita sibi eas rerum definitiones format, que omnino in se perfectæ sint, sed in nullo prorsus in diuiduo esse possunt, ut ecce Philosophum esse dicimus, qui omnium diuinarum, atque humanarum rerum cognitionem habeat, at certè nullus unquam post hominum memoriam res diuinas, atque humanas cognouit. Itaque nullus esset hac ratione Philosophus. uerum quia nemo perfectus esse potest, quanto quis plura didicerit, atque cognouerit tanto Philosophi nomine dignior esse indicabitur, quod idem fit etiam in reliquis artibus, & scientijs omnibus, ut quo quis ad perfectam illam rationem propius accedit, tanto præstantior opifex habeatur. Quod cum optimè sicuti cetera omnia Cicero noster intellexisset, conatus est hoc in opere, quod interpretaturi sumus perfecti oratoris formam, non quare uera fuerit unquam aut sit, aut futura sit, in aliquo homine, sed quam ipse magnus Orator animo comprehendebat exprimere, rem sanè difficilem, & arduam (ut idem ipse non uno in loco testatur) sed quam tamen adeo scienter, & artificiosè confecit, ut non melius Zeuis Helenam, aut Praxitiles Venerem expresserit, quicquid enim habuit facultatis in dicendo, quicquid artis, quicquid eloquentiæ id totum in hoc opus contulit, ut non tantum perfecti Oratoris effigiem in opere nobis expressam relinqueret, sed ipsum etiam opus, ad illam perfectæ eloquentiæ formam, quam proximè fieri posset accederet. Itaque non solum eam utilitatem ex hoc opere studiosus, atque diligens lector reportabit, ut qualis esse debeat perfectus orator intelligat, sed illam etiam longe maiorem, ut ipse doctè & politè planeque oratorie dicere, atque scribere possit. non enim aliud opus facile reperitur, in quo uel maior uariarum disciplinarum eruditio, uel grauiores sententiæ, uel splendidiora uerba appareant, ad hæc accedit mira quedam orationis iucunditas, atque suauitas, que facile non omnino desiderem, aut ignaum allicere lectorem possit. Atque ut facilius quisque nostrum in hanc summæ eloquentiæ uiam, pleno gradu possit ingredi, totius operis argumentum paucis uerbis explicabo. Quo tempore Cæsar deuictus iam in Tharsalia Pompeio, bellum in Africa gerebat, & M. Brutum Togatæ Galliæ præfecerat, scripsit ad Ciceronem Brutus, quoniam ei maxime familiaris erat & ab eo plurimum ambatur, ut sibi scriptis explicaret, quam esse optimam speciem, & quasi figuram dicendi censeret, quod licet admodum difficile, atque arduum Ciceroni uideretur, quippe qui quod animo cernebat, neque uer bis satis exprimere, neque scriptis mandare se posse confideret,

ret, tamen inductus amore Bruti, quem unice, diligebat opus hoc, & doctissimum, & elegantissimum conscripsit, in quo singulas eloquentie partes, & dicendi genera ita studiose persequitur, ut nihil enucleatius fieri possit, perfectum vero eum appellari posse ait: qui & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperate potest dicere, atque ornare, quae vult omnesque omnium rerum, quae ad dicendum pertinent, fontes animo, ac memoria continet atque haec quidem, ea est perfecti oratoris species, ut in opere Cicero describit. Et quamvis post homines natos nullus unquam talis extiterit, neque postea futurus sit, tamen in animo nostro insidet exemplum hae eloquentiae species, cuius ut cuiusque est ingenium, alius aliam partem arripit, nemo autem unus totam assequitur. nam ut ab Heroicis usque temporibus exordiar, & breuiter aliquos eorum commemorem qui in eloquentia floruerunt, tres potissimum ab Homero poetarum Principe, viros tanquam eloquentes inuenio celebratos fuisse: Menelaum, Nestorem, & Ulyssesem; quorum tamen nulli perfectam tribuit eloquentiam, nam alium in alia re floruisse ostendit, subtilem enim, & breuem, cum animi iucunditate, & propriam, & carentem superuacancis eloquentiam Menelao dedit. ταύρα μὲν ἄλλα μάλ' ἀλυγέως ἐπὶ οὐ πολυμυθῆς. Nestori temperatam orationis genus, & iucunditatem ea: attribuit, qua nulla fingi maior potest, nam ab eius ore melle dulciorem fluere dixit orationem. Ἰὺ κ' ἀπὸ γλώσσης μάλιστα γλυκύωρ εἶναι αἰθεῖ. In Ulyssae sublimi dicendi genere, & summam uim esse uoluit, nam eius orationem similem niuibz hybernis esse dixit, hoc est (ut Plinius interpretatur) crebram, assiduam, & largam postremo diuinam & caelestem: κ' ἐπὶ αὐτῆς ἰσχυρῶς ἐκαστὰ χυμῆριος. subsequenti uero tempore tradunt Periclem Atheniensium Principem in sublimi dicendi genere longe prioribus omnibus praestitisse, adeo ut etiam, si inuitis Atheniensibus, uerba facere inciperet, tamen eius omnibus mirè grata esset oratio, de quo sic Eupolis scriptum reliquit. πρὸς δὲ γ' αὐτοῦ τῶν ταχέων ἢ παλαιῶν τε τοῖσι χυμῆσι, οὕτως ἐκίλα κ' μόνος τῶν ἰστορῶν κέντρον ἐγκατέλιπε τῆς ἀρχαίας. Aristophanes uero uim eiusdem Periclis sublimibus comparat ἵσρατὶ δ' ἑρῶντα εὐδυνῶν τὴν ἑλλάδα. Iam uero tota florente Graecia, cum iam eloquentia summum ad culmen peruenisse uideretur, nemo tamen inuentus est, qui unus omnia prestare posset. hinc est quod dispartita fuerint. oratorum laudes, & alius alia in re commendatus, nam grauitas, & uis Demosthenis celebratur, iucunditas Isocratis, subtilitas Lysiae, Sonitus Aeschini, acumen Hyperidis, copia Platonis, apud Romanos etiam à Quintiliano celebratam inuenio uim Caesaris, indolem Calij subtilitatem Calidij, grauitatem Bruti, acumen Sulpitij, acerbiteratem Cassij, diligentiam Pollionis, dignitatem Messala, sanctitatem Calui, copiam Senecae, uirus Africani, matu-

M. AN. MAIORAGII

ritatem Afri, iucunditatem Crispi, Sonum Thraculi, elegantiam Secundæ
verum cum nemo possit (ut iam ante diximus) uirtutes omnes oratorias af-
sequi, tanto laudabilior quisque est, quanto plures assecutus fuerit. hinc
in libro de claris Oratoribus, à Cicerone propè iam perfectus orator Demo-
sthenes appellatur, quod nihil acutè inueniri potuerit. in eis causis quas scri-
psit, nihil subdolè, nihil uersutè, quod ille non uiderit, nihil subtiliter dici,
nihil presse, nihil enucleatè, quo fieri possit aliquid limatius, nihil contra-
grande, nihil incitatum, nihil ornatum, uel uerborum grauitate, uel sen-
tentiarum, quo quicquam esset elatius. Sed tamen etiam huic ad perfe-
ctam illam oratoris speciem, multa defuerunt, nam & ab Aeschine exa-
gitatus fuit, ut putidus, & in hoc opere Cicero ita de eo loquitur: usque eo
difficiles ac morosi sumus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes, qui
quanquam unus eminet inter omnes, in omni genere dicendi tamen. non
semper implet aures meas, ita sunt, auidè & capaces, & semper aliquid in-
mensum, infinitumque desiderant. At Cicero noster (ut ait Quintilianus)
cum se totum ad imitationem Græcorum contulisset, effinxit uim Demosthe-
nis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis, ut dono quodam providentiæ
genitus esse uideatur, in quo totas uires suas eloquentia, experiretur, quod
licet ita esse mihi persuasum sit, tamen etiam hunc suorum homines tempo-
rum incesse audebant, ut tumidiorem, & Asianum, & redundantem,
& in repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in com-
positione fractum, exultantem ac penè uiro molliorem. unde uerissimum il-
lud M. Antony uidetur, uix Deo concessum esse, ut omnes dicendi uirtutes,
& perfectam eloquentiam habeat: sed tamen ea est huius summæ uirtutis
excellencia, ut quæuis etiam minima pars eloquentiæ plurimum prodesse pos-
sit, itaque pro se quisque litterarum amantiſſimus eniti debet, ut hoc bono,
quo nullum optabilius nullum præstantius, neque datum est mortalium gene-
ri, Deorum concessu, atque munere, neque dabitur quam ornatissimus esse
uideatur. quod ita facillimè faciet, si Ciceronis opera quidem omnia, sed ea
præcipuè quibus Rhetorum mysteria patefecit accuratissimè studiosissimèq;
perlegerit. quo in numero librum hunc, & primo quidem in loco ponendum
cenſeo, qui licet aliquam in se difficultatem atque obscuritatem habeat, ta-
men hoc utilitate maxima, quæ ex eius intelligentia nascitur, compensari
potest. mitto enim hoc loco latinum orationis splendorem, qui maximè lu-
cet hoc in opere, uerborum & sententiarum ornamenta plurima cuiusque
generis dicendi lumina, reconditam multarum rerum eruditionem, quid uti-
lius esse potest, ei qui latinè, aliquid uel scribere, uel pronunciare uelit, quæ
scire quomodo quidque dicendum sit? quo dicendi genere, quauis in causa
sit utendum? quæ sit forma optimi quod uerba Græcè dicitur? quid porro
pra-

præstabilius, quam numeros, & quasi pedes orationis intelligere? quod unum
maximè solet, imperitum oratorem, à perito distinguere. atque hæc omnia
tam ingeniosè, tam acutè traduntur hoc in opere, ut qui ea rectè percipere
potest, nullum alium auctorem desideret, neque quenquam uestrum operis
obscuritas perterrefaciat. nam ita nos interpretatione nostra singula illustra
re statuimus, ut etiam artis oratoriae penitus rudes, si diligenter animum ad
ueytere uoluerint, plurimum se arbitrentur adeptos, & ad dicendum, & ad
intelligendum, ego igitur quantum facultas mea tulerit, communi omnium
uestrum utilitati inseruire studebo atque unicuique dictum illud *Aenae*
Virgiliani succinam:

Disce puer uirtutem ex me uerumque laborem.

Fortunam ex alijs. Vos (ut ingenuos decet adolescentes) dis-

scendi cupiditate allekti hunc in locum magna cum

modestia, uenire, & que declarabun-

tur à nobis, diligenter au-

dire, atque

memoriae mandare

debetis.



IN M. TVLLII CICERONIS Topica ad C. Trebatium.

P R A E F A T I O XII.



SENTENTIA medicorum est egregij iuue-
nes, cibi ac potionis mutationem plerun-
que valetudini & corporum constitutioni mirifi-
cè conducere: sic Antonius Musa teste Sue-
tonio celeberrimus Medicus, cum Augusti
Caesaris morbum quendam penè iam inuetera-
tum nullo modo calidis unquam pharmaciis de-
pellere potuisset, ad frigida conuersus eum
breui tempore liberauit. Sic etiam rationis
expertia quaedam animalia ciborum mutatione rescipiuntur; Cerui serpen-
tium cibatu quamuis sint antiquissimi tamen quodammodo iuuentutem re-
parare & corroborari dicuntur: vidimus ab equisonibus, interdum equos,
cum agrotarent, intybo siue cicoreo pasci; obseruauimus etiam canes & fe-
les nonnunquam herbas arrodere; adeo non conducit, idem semper cibus sed
potius nauseam creat, & etiam crambe repetita, proverbio iactetur, &
Aesopica linguae. Sed quorsum haec (inquiet aliquis) ut intelligatis me non
sine causa lectionem Virgilianam, quae solebat anno superiore uobis esse tan-
quam cibus animi quotidianus, in Ciceronis Topica commutare statuisse,
ex quibus tamen nisi uestra peregrinata fuerint aures, non minorem atque
baud scio, an etiam maiorem, quam ex Virgilij lectione sitis utilitatem
reportaturi. At fortasse quaeritis, quae tam grauis ac uehemens causa me
ab instituto meo remouerit: dicam aperte & ingenuè suauissimi iuuenes, ut
& uos, & natura mea postulat; cum omne meum studium, omnis labor,
omnis cogitatio, non alio dirigatur, quam, ut uobis, qui mihi luce pro-
pria clariores estis, quamplurimum prodesse possim; in ellexi, qui literis
inter uos operam impendant duo praecipue studia sequi solere; hoc est aut in
iuris ciuilibus, aut medicinae: neque professionem ullam his duabus, apud uos
haberi liberaliorem, aut nobiliorem. Itaque secundam eo cepi cogitatio-
nem intendere, quomodo fieri posset, ut utrisque his studijs lectiones meae
conducerent: sed cum ad omnem Philosophiam, quae serè medicinae suppo-
nitur, organum esse & quasi clauem Dialecticam intelligerem, iuris uerò
ciuilibus magnam & amplam partem (teste Cicero) artificiosam esse eloquen-
tiam; quam Rhetoricam uocant, uidebam planè non potuisse, & medicis, &
iurisper-

inrisperitis futuris, me opitulari, nisi & Dialecticam, & Rhetoricam do-
 tuiffem, Quod cum commode non posset eodem à me tempore præstare, su-
 biijt hoc mihi salubre consilium, ut Topica Ciceronis interpretarer, quæ se-
 des argumentorum omnium aperiuunt, siue quis in Rhetoricis, siue in Dia-
 lecticis exerceri uelit, quæ scientia quam utilis sit & necessaria, nemo fa-
 cile dixerit. nemo enim fieri potest, ut qui sit huius artis imperitus, aut ra-
 tiones suas dicendo comprobet, aut aduersariorum argumenta refellat, fun-
 det quidem uerba locorum ignarus, & quasi incertis sedibus, huc & illuc
 sine ullo ordine uagabitur, sed nihil aptè, nihil distinctè nihil ornate dicet.
 & quod caput est, languida erit & enervata eius oratio: hæc ars locos do-
 cet, quasi nidulos argumentorum ad quos sine ullo errore peruenire possu-
 mus, & ex eis ueluti thesauris quibusdam ad omnem orationem uel appro-
 bandam, uel reprehendendam argumenta ducere, & quemadmodum au-
 ceeps, aut uenator, nisi locum notauerit, ubi uolucres, aut fera nidos ac la-
 tibula construxere, totum plerunque diem uenando frustra conterit, & do-
 mum uacuis reuertitur: ita qui rationem inueniendi non didicerit, ea qui-
 bus proposita res, uel confirmari, uel infirmari possit, sæpenumero diu labo-
 rans discrucietur, & nihil tamen appositè dicere aut scribere potest. Quod si
 quis præclarum, & utile putat esse posse dicendo facile probare quæ dicat,
 quod quis non putat? idem etiam artem, quæ id præstat, præclaram & uti-
 lem existimare debet. prædicant omnes eloquentiam, & merito diuinis extol-
 lunt laudibus; Sed omnino sine argumentorū inuentione, nulla esset eloquentia.
 Quis non Dialecticam artem esse, nobilissimā & utilissimam iudicat? attamen
 quid sine Topicis esset Dialectica? ergo cum in hac arte summa sit utilitas
 (ut etiam ipse fatetur Cicero) ne uos pigeat excelsi animi iuuenes, eam omni
 studio complecti, erunt quidem in hoc opere multa difficilia, sed nihil est exi-
 mium, quod non idem sit etiam difficile, in hoc ab ignauis studiosi dignoscun-
 tur, cum nullo labore, nulla difficultate perterrentur, sed quicquid utile
 atque gloriosum esse intelligunt, id audenti ac magno animo non uerentur
 aggredi. Nam quemadmodum inter feras Leones principatum obtinent,
 non quia sint omnium fortissimi, sunt enim animalia quadam eis multo for-
 tiora, sed quia animi magnitudine maximè præstant. sic inter homines, ij
 sunt excellentissimi, qui gloriosa facinora forti animo magnoque obeunt.
 sunt autem quidam angusti, tamque pusilli animi, qui librorum tantum in-
 scriptione terreantur, qui cum audierint scientiam aliquam esse difficilem
 ab ea statim submouentur. sunt alij qui nullam doctrinam approbent, nisi
 quam ad se pertinere opinantur, reliquas omnes tanquam inutiles spernant;
 horum neutri magnam unquam gloriam assequentur. eum enim oportet ho-
 minem, qui magnum ex litteris nomen aliquando reportare studet, qui cupit
 amēnif-

M. A. MAIORAGII

amēnissima musarum uireta, peruestigare, qui nihil iucundius, quam multā scire intelligit, acrem primo animum & excelsum habere deinde nihil à se alienum putare, quod ad scientiam aliquo modo pertineat: sed eam omnes scientiæ liberales, plurimum utilitatis habeant, tum (meo quidem iudicio) nulla sunt utiliores quam illa quas Græci Logicas quidem ex nostris rationales appellarunt; cum enim soli omnium animantium homini, ut rationis doctrinæque capaci, parens ille, & autor rerum Deus loquendi atque orationis indulserit munus, & (ut ait Cicero) hoc uno præstemus uel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo sensa possumus, iure ac merito scientiæ quæ nos instruunt, ut quo uno homines maxime bestiis præstent, in hoc hominibus ipsis antecellamus, reliquis omnibus scientiis præstantiores haberi debent. inter has autem scientias ars inueniendi quæ Topica dicitur, sicut ordine naturæ prima est, ita etiam omnium utilissima. Quamobrem quis hanc non iurè miretur, summeque in ea elaborandum esse arbitretur, ut eam artem perdiscat. quæ reliquis omnibus antecellit, nulla igitur difficultas, nullus labor, ab ea uos retrahat iuuenes, cum tam utilem & præclaram esse intelligatis. Neque uos moueant quorundam imperitorum uerba, qui quoniam diuinam Ciceronis scientiam & eloquentiam nullo modo gustare possunt, impura lingua sua & sordibus illis uerborum inquinata, non desinant omnis leporis & elegantiae fontem maledicendo conturbare, & omnis Dialecticæ, atque Philosophiæ ignarum fuisse Ciceronem clamitare. Sed uiuant in cloacis cum Barbaria sua quicumque sunt eiusmodi uersentur in uolutabris, & ceno tanquam sues, qui cum è limpidis fontibus aquam haurire commode possint, malunt è lacunis & sterquilinijs bibere, nos probatos tantum autores, atque in primis Ciceronem amplectamur, hunc amemus, hunc ad uerbum ediscamus, hunc nunquam de manibus deponamus. hic unus est qui nobis ueram eloquentiam & latini sermonis puritatem præstare possit: sed ut magis nos etiam ad amandum Ciceronem conuicem, ex decimo institutionum Oratoriarum Quintiliani uerba de Ciceronis laudibus recitabo. Quanquam me non lateat uos & Ciceronem mirandum in modum amplecti, & Quintiliani præconium aliàs aut audiuisse, aut legisse, nihil tamen prohibet iuxta proverbiū, bis & ter quod pulcherrimam esse recensere. Sic igitur ille. nam mihi uidetur M. Tullius cum se totum ad imitationem Græcorum contulisset, effluxisse uim Demosthenis, copiam Platonis iucunditatem Isocratis. Nec uero quod in quoque optimū fuit studio consecutus est tantum, sed plurimas uel potius omnes ex seipso uirtutes extulit, immortalis ingenij, beatissima ubertate, non enim pluuias (ut ait Pindarus) aquas colligit, sed uiuo gurgite exundat. dono quodam providentiæ genitus, in quo totas uires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius,

ius, mouere uehementius potest? cui tanta unquam iucunditas affuit; ad ipsa illa, qua extorquet impetrare eum credas, & cum transuersum ui sua iudicem ferat, tamen ille non rapi uideatur, sed sequi. Iam in omnibus quae dicit tanta autoritas inest, ut dissentire pudeat, nec aduocati studium sed rebus aut iudicis asserat. Tum interim & illa, qua nihil auditu pulchrius est, oratio, praese fert tamen felicissimam facilitatem. Quare non immerito ab hominibus aetatis suae regnare in iudicijs dictus est, apud posteros uero id consecutus, ut Cicero iam non hominis, sed eloquentiae nomen habeatur. hunc igitur spectemus hoc propositum sit nobis exemplum, ille se profecisse sciat, cui Cicero ualde placebit. haec Quintilianus: cuius testimonio, quid grauius dici, aut fingi potest? illa enim uera laus est (ut censet Hektor ille Neuianus) quae procedit a laudato uiro. sed quis est qui non diuinis ad caelum laudibus Ciceronem efferat? praeter eos qui tanquam Scarabaei magis odore luci, quam unguenti delectantur? sicut enim amaracus unde gratissimus odor afflatur, in nullo generi uenenum est, ita mirificam illam Ciceronis dicendi uenustatem, iam in Barbarissimis autoribus inueterate aures ferre nullo modo possunt; passimque uociferantur imperitum esse Philosophiae Ciceronem; cum idem grauissimus autor Quintilianus plurimum etiam in Philosophia ualuisse, & Platonis amulum extitisse, fateatur, Quod etiam ex eius scriptis intelligi facillime potest. Nam ut libros Rhetoricos & orationes, & epistolas praetermittam in quibus omnibus maximam se Philosophiae cognitionem habere declarat, cum exornationis & eruditionis gratia Philosophicas sententias ubique spargat: Quis nescit quot opera Philosophica quam erudita, quam uaria, quam polita, breui tempore composuerit, cum unius Caesaris dominatu Romana Respub. teneretur. neque in Senatu amplius eloquentiae locus esset? quae partim iniuria temporum interciderunt, partim etiam nostro tempore cum omnium doctorum admiratione leguntur. nihil est igitur quod in Cicerone desideretur, qui maximam etiam cum eloquentia doctrinam ac eruditionem copulauit. in hoc autem opere Topicorum, quod interpretatur i sumus, ostendit etiam se iuris ciuilis ualde peritum fuisse, nam cum ad Trebatium Iurisconsultum scriberet, uoluit ex iure ciuili exempla suanere, quo facilius ipsam artem Trebatius intelligeret, quae res uobis etiam qui iuris prudentiam appetitis erit utilissima. Nos uero doctissimum uirum, neque omnino Barbarum, sed ingeniosum Boethium praecipue sequemur, qui commentarios in hoc opus edidit, non ita tamen, ut si uisum fuerit, non ab eo libere dissentiamus, aliquando non enim ubique mihi satisfacit. Quinetiam ex Aristotele qui libros octo de locis composuit, multa transferam in lectiones meas. denique quoniam multi sunt & ueteres & recentiores, qui satis ingeniose de hac arte scripserunt, ex omnibus optima quaeque seligam, & ita uobis

M. AN. MAIORAGII

vobis exponam, ut apertissime, & facillime declarari poterunt. exempla vero ipsa sumam à Cicerone potissimum ut ipsum eloquentia parentem discatis imitari; sed si qua etiam pulcherrima ex alijs autoribus succurrerint, ea non aspernabor, non enim uni Ciceroni quamvis sit optimus, ita dedisti esse debemus, ut alios omnes tot tantosque autores negligamus: sed apes nobis imitanda sunt, quæ suavissimum ac dulcissimum melis saporem ex varijs floribus conspiciunt. voluendum est omne scriptorum genus, sed tamen optimis (ut ait Quintilianus) immorandum. Quod ad legendi rationem attinet, magis ad utilitatem vestram, quam ad ostentationem meam, studium applicare constitui: satis enim magnam gloriam ex hoc loco mihi reportare visus fuero, si studijs vestris quamplurimum prodesse potuero. Itaque non tam copiam in dicendo, quam facilitatem queram. nos pro vestra modestia & in credibili humanitate patientissimas aures & attentissimas mihi prebebitis. nam si attente audieritis, si sapius deinde his exercitationem adhibueritis omnia consequemini, sine qua nulla est ars, qua percipi possit, ut verissimum illud habeatur, quod Demosthenes solebat frequentissimis usurpare sermonibus, exercitationem omnia posse, sed iam finis sit, cras Musis approbantibus Topicorum lectionem auspicabimur.



Partitiones oratorias .

P R A E F A T I O XIII.



ARVVM quidem Ciceronis opus de Partitionibus Oratorijs, & cum nullis ferè ceteris eiusdem auctoris operibus magnitudine comparandum, interpretandum hoc anno suscepimus: sed adeo præclarum, & preciosum, ut nullum sit hoc in genere, quod ulla ex parte cum eo conferri posse uideatur. ut non tantum aureolum, sed etiam gemmæcum, et si quid gemmis preciosius est, merito possit appellari. quicquid enim ad artis

Oratoriae præcepta tradenda pertinet, id miro quodam ordine breuiter, atque satis dilucide complexus est in hoc uno libro Cicero. Quare nullum omnino neque breuius opus, neque inuenturi utilius inueniri posse existimo. Nam quæ fusiùs, & enodatiùs alijs in libris tradita sunt, ea per capita quædam ita digeruntur hoc in opere, ut nihil, quod ad rem propositam faciat, præmittatur, & tamen diligenter omnia pertractentur. Itaque non modo in manibus habendum, & accuratissime legendum est; sed etiam se fieri potest ad uerbum ediscendum, & memoria mandandum. Neque uerò quisquam operis paruitatem aspernabitur, qui plurimas res inueniri cogitauerit. quæ quamuis minimo corpore sint, maximis tamen rebus anteponantur, & multo preciosiores esse iudicentur. Quis enim nescit smaragdus, adamantes, carbunculos, uniones, ceteraque huius generis, quamuis admodum parua sint, precio tamen, atque æstimatione longe saxis ingentibus antecellere? Quis nescit paruam auri massam, magnis ferri mobilibus esse preciosiorem? Quin potius ita natura comparatum esse uidetur, ut preciosissima quæque paruo corpore contenta sint, ut enim lapillos, gemmas, margaritas præmittam, quæ quam pusilla sint, omnes intelligunt, quid in humano corpore oculorum pupilla præstantius est? quæ quod ait Plato, dux nobis ad Dei cognitionem, & ad maximas quasque res esse solet, quod autem in toto corpore membrum eadem magis exiguum? Quid, quod Philosophi tradunt cor ipsum nostrum, in quo sensuum oranium origo est, & quod nobis uiuendi facultatem præbet, quanto minus in homine fuerit, tanto maiores, & animi, & corporis uires afferre. certè re ipsa probatum,

M. AN. MAIORAGII

✠ exploratum est, etiam homines, qui nimis magno corpore sunt, hebetiores, & ignauiores existere solere. tradit ille poetarum princeps Homerus Tideum Diomedis patrem, paruo quidem corpore fuisse, sed prestanti animo, & maximo: quare factum est, ut elegantissimus poeta noster dixerit,

Vtilior Tideus, qui, si quid credis Homero,

Ingenio pugnavit, corpore parvus erat.

hinc etiam Papinius eleganter & uerè cecinit,

Maior in exiguo regnabat corpore uirtus,
quod multo ingeniosius & politius ad apes Maro transtulit, de quibus in Georgicis ita canit;

Ingentes animos angusto in pectore uersant.

Ac mihi quidem res singulas diligentissime consideranti uidentur omnia, non tam magnitudine, quam uirtute esse ponderanda, ut non querendum sit quantum quidque sit, aut quam magnum, sed quam bonum, quam utile, quam præclarum. Quis enim unquam poetam ideo laudauit, quod multa carminum millia facile conscriberet? Quis oratorem ideo celebrandum existimauit, quod maximam uerborum multitudinem ex tempore profunderet? Quis librum ideo magnificandum duxit, quod magnus, atque amplius esset? nemo hercle tam rerum ignarus est, qui non intelligat doctissimorum hominum libellos magnis imperitorum uoluminibus, in quibus nulla sit eruditio, nulla dicendi uenustas, nullus uerborum splendor nulla grauitas, anteponendos esse. Quocirca meo quidem iudicio multo magis hæc Ciceronis partitiones si quis eas rectè perciperit, & memoria mandarit, ad dicendi rationem proderunt, dicam audacter quod sentio, quam si quis totum Hermogenem, aut Quintilianum euoluerit. neque hoc ideo dico, quòd hi scriptores artis ingenio, & eloquentia careant, sed quòd ad Ciceronem collati uix quinta classis esse uideantur. Seruauit igitur hoc in opere Cicero, id, quod eleganter in Arte poetica seruandum esse docet Horatius, cum ita inquit;

Quicquid præcipies esto breuis, ut cito dicta

Percipiant animi dociles, teneantque fideles,

Omne supernacaneum pleno de pectore manat.

Sed nos perspicuitatis gratia fusiorcm, & enodatiorem interpretationem adhibere cogitamus. nam hæc ipsa Ciceronis præcepta nisi multis exemplis, similitudinibus, & auctoritatibus illustrentur, paulo sunt obscuriora & ræquam semina frustra iactantur, nisi animi discipulorum tanquam agri benè culti, & subacti fuerint, ut pluribus exemplis quasi pingue facti messem uberiorem proferant. neque tantum ea dicendi præcepta complectar, quæ rhetorum in libris tradi solent, sed nonnullam etiam, quæ ad disputandi rationem, & dialecti-

teſſicam ſpectant, ſine quibus non ſatis commode hoc opus intelligi poteſt, & vera non poteſt eloquentia conſtare. Nam cum omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent auctore Cicerone quoddam habeant commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe contineantur, tum illa præſtante duæ, quæ probabilicam, & politam orationem efficere docent, non tantum cognatæ. atque adeo ſorores videntur eſſe, verum ita coniunctæ ſunt, & connexæ inter ſe, ut vix alteram queas ab altera diſcernere. qua de cauſa factum eſt, ut grauiſſimi auctores forma tantum, atque ut ita dicam, habitu, diſſerre à Dialectica Rhetoricam exiſtimarint. nam Zeno ille, qui auctor, & princeps Stoicorum fuit, quemadmodum apud Ciceronem, & in Oratore, & in ſecundo de Finibus legimus, manu demonſtrare ſolebat, quid inter has artes in tereſet. nam cum compreſſerat digito, pugnumq; fecerat, dialecticam dicebat eiufmodi eſſe. cum autem. di duxerat, et manum dilatauerat, palme illius ſimilem eloquentiam eſſe dicebat. Atq; etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis rhetoricè dicit illam artem quaſi ex altera parte reſpondere Dialecticè, ut hoc uidelicet diſſerant inter ſe, quod hæc ratio dicendi latior ſit, illa loquendi contractior. Itaq; Cicero etiam ipſe dialecticam eò tractam quandam eloquentiam appellat, vt Alexander Aphrodiſiensis eo dialecticam à rhetoricam diſſerre tradit, quòd Dialectica non utatur ratione copioſa, lateque diſſuſa, quemadmodum Rhetorica ſolet. cum igitur in eadem materia uerſetur dialectica & orator, neque ſubiectis rebus, ſed ratione diſſerant; priusque in oratione quaeratur probabilitas, quam ornatus, ſequitur, ut artem oratoriam conſequi nemo poſſit, niſi qui dialecticæ etiam rationes perceperit, addit enim oratoria facultas dialecticis inuentionibus uerborum ſplendorem, & ornamenta, quo ſit, ut rhetoricæ quaſi fundamentum quoddam dialectica ſubſternatur, quin Ariſtoteles primo Rhetoricorum ex dialectica & ciuili ſcientia, quam Politicam uocat, rhetoricam uult eſſe compositam. nam cum (ut Cicero ſcribit) omnis ratio diſſerendi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi, prior illa pars, qua ad inueniendum pertinet, tota dialectico, & oratori communis eſt. ideo Cicero locos ac ſedes argumentorum, quæ traduntur in Topicis, ab oratore bene percipi cenſet oportere, & eos locos tum in hoc opere tangit, tum in ſecundo de Oratore exemplis illuſtrat, tum in Topicis copioſe perſequitur. Alteram uerò dialecticæ partem, qua iudicandi uiam aperit, maiori ex parte ſumit orator. cum enim eius tria ſint officia, diuidere, deſignare, argumentari, quis primo non intelligit diuidendi rationem eſſe oratori neceſſariam? neque enim aliter quid ſibi cum aduerſario conueniat, quid in controuerſia ſit quid prius, quid poſterius dicere oporteat, qua ratione, quo ne ordine diſponenda ſint argumenta, quo modo cauſarum genera, conſtitutio-

M. AN. MAIORAGII

nesque inter se differant, intelligere poterit. cum autem Aristotele restā prima uirtus orationis sit splendor & perspicuitas, nullo modo fieri potest, ut orator perspicue dicat, nisi diuidendi, partiendique rationem bene intellexerit, & quodam ordine res singulas ita distribuatur, ut nihil confusè, nihil perturbatè dicat. nam (ut primo de Inuentione docet Cicero, rectè habita in causa partitio illustrat, & perspicuam totam efficit orationem, & Hermogenes initio libri diuisionem non paruam esse rhetorica partem, uel potius maximam esse dicit. quare præclarum hoc, atque aureum Ciceronis opusculum, quod interpretaturi sumus ab hoc primo Dialecticæ officio, suam habet inscriptionem, ut ideo Partitiones dicte uideri possint, quòd partien di, atque diuidendi rationem orator scire debeat. Quid de ratione definiendi commemorem? nam licet orator non ita curiosè persequatur ut dialecticus, ea tamen solet uti frequentissimè. quotiescunque rei alicuius uim, atque naturam explicare contendit: quin totas aliquando causas in definiendo consumit. unde etiam controuersia quoddam genus in definiendi ratione, Definitiuum appellatur. neque sanè rem ullam aptè describere potest orator, quod illi frequentissime faciendum est, nisi definiendi scientiam habeat. Iam uerò tota argumentandi ratio nisi Oratori notissima fuerit, quid est, in quo magnus esse possit? aut quam uim habere potest oratio, nisi argumentis? fieri quidem potest, ut aliquis naturæ ipsius instinctu probabilem aliquam, etiam sine dialecticæ cognitione orationem habeat: quoniam hæ nobis duæ scientiæ (sicuti docet Aristoteles) sunt quodammodo naturales. sed tamen quoniam (ut ait Cicero) certior dux est ars, quàm natura, notam illi dialecticam esse oportet, quicumque certa ratione probabiliter aliquid dicere concupiscit. cum præsertim tota spes uincendi, ratiisque persuadendi posita sit in confirmatione, & confutatione, quæ certe sine argumentatione constare nullo modo possunt. Atque, ut totam hanc questionem absolutam, tria sunt, quæ maximè laudabilem orationem efficiant. quorum scilicet unum desit, reliqua gratiam omnem atque uenustatem amittant, necesse est. debet enim oratio esse emendata, probabilis, & polita, quorum primum sola grammatica præstare potest, alterum Dialectica, tertium Rhetorica. Grammaticorum enim officium est, ea tradere præcepta, quæ ad purè, & emendate loquendum pertinent: Dialecticorum uerò est ea reperire, quæ audientium approbationem moueant. & quid uerum, quid falsum sit, & quid consequens, quid repugnans in oratione doceant. Rhetorum denique nullum aliud officium est proprium, ac separatam, nisi quæ quodammodo rudia sunt, & inculta uestire, atque exornare dicendo, quare tres has artes bene percipiat oportet, quicumque laudabiliter aliquid dicere, uel scribere desiderat.

De

De inscriptione operis.

AC mihi quidem primo querendum uidetur quid partitio sit, et cur hæc Partitiones oratoriæ sint appellatæ. neque enim aliter auctoris scopus, & propositum intelligi potest, nisi prius quæuis tituli sit, & inscriptionis intelligatur. Tradunt Dialectici tria præcipue diuidendi genera, quorum unum est, cum genus uniuersum in species, ac formas suas diducitur; ut, cum dicimus, animalium alia esse terrestria, alia uolatilia, alia aquatilia, uel cum uirtutem diuidimus in prudentiam, iustitiam; fortitudinem, & temperantiam, quo in genere semper species, seu forma generi subiecta nomen ipsius generis tenet. ut si dicamus, Elementum in quatuor species diuidi, terram, aquam, aerem, ignem; certè qualibet species dicitur elementum, ut terra est elementum, aqua est elementum, & ita in reliquis; & quia prudentia species est uirtutis, certè prouidentia uirtus esse diceretur. atque hoc primum & præcipuum diuisionis genus est. Alterum genus est diuisionis, quando aliqua dictio plures habet significationes, quam omnes uotas facere uolumus; ut cum dicimus canem tria significare, primo terrestre animal, quod latrat, deinde piscem marinum, tum caeleste sydus, & taurum primo bouem significare, deinde sydus, tum montem, denique uiri etiam proprium esse nomen. ad hoc genus etiam ea reducuntur quæ uarijs modis dicuntur, ut sanum tribus dicitur modis, primo quod in se morbi nihil habet, ut animal sanum; secundo quod conficiens est sanitatis, ut cibum sanum esse dicimus, & exercitationem sanam. tertio, quod sanitatis signum est, ut urinam dicimus esse sanam. Tertium diuisionis genus est, cum res aliqua tota in suas partes quasi in membra quedam diuiditur, ut si quis totum corpus diuidat in caput, humeros, brachia, thoracem, crura, pedes; aut si quis rem aliquam multis distribuatur, ut apud Virgilium;

Aeneas socios partitur in omnes,

Vina bonus, quæ deinde cadis onerarat Acestes.

Atque hæc partitio proprie nuncupatur, cum totum in partes distribuitur in qua sæpenumero accidit, ut partes totius nomen, retinere non possint; neque enim rectè quis dixerit, caput, aut humeros esse hominis corpus, si cuti neque trabem, aut parietem ædificium esse, licet sint ædificij partes. atque his quidem tribus diuisionis generibus frequenter utitur Cicero, Sed nos singulis cuiusque generis exemplis contenti erimus, Ergo primo de Officijs honestum quod genus est in suas species ita diuidit. Sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaque uersatur, aut in hominum societate tuenda, tribuendoque

summa

M. AN. MAIORAGII

suam cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, atque inuicti magnitudine, ac robore; aut in omnium, que fiunt, queque dicuntur ordine & modo, in quo est modestia & temperantia. pro A. Caccina docet quot modis hoc aduerbium unde, dicatur. sic enim ait; hoc uerbum unde utrunque declarat, & ex quo loco, & à quo loco, unde deiectus est Caccina? ex urbe, unde deiecti? ab urbe, unde deiecti Galli? à Capitolio, unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio, uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo loco, & à quo loco. in Orationibus uerò plerumque totas causas in partes quasdam diuidit, ut eas deinde sigillatim tractet. ut pro lege Man. Primum mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendum. Ex his igitur tribus diuisionis generibus, ultimum solum Partitio dicitur, quando scilicet totum aliquod in suas partes distribuitur. quo fit, ut diuisio sit tanquam genus, Partitio uerò tanquam species. nam omnis partitio, potest etiam diuisio dici, sed non contra, neque enim omnis diuisio, est partitio. quemadmodum omnis homo dicitur animal, non autem contra omne animal homo est. Cicero in Topicis ita Partionem à diuisione secernit, in partitione, inquit, quasi membra sunt, ut caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, in diuisione, formæ, quas Græci *αἰδη* uocant. nostri si qui forte hæc tractant, species appellant. Quintilianus libro septimo sic acutè distinguit, Diuisio est plurimum rerum in singulis, Partitio singularum in partes discretus ordo. Græci etiam hæc habent distincta nomina, nam que diuisio est generis in species diuersionis dicitur, que uerò totius in partes merissimos appellatur. Hanc igitur cum præclare distinctionem intelligeret Cicero, uoluit hoc opus diuisiones, seu partitiones oratorias appellare. non enim hic aliquod genus, quòd plures formas specie distinctas complectatur, sibi diuidendum proponit, sed totam dicendi rationem sic amplectitur, ut eam sigillatim in partes suas distribuat, & in singulis præcepta tradat. que uia ratioque docendarum artium pulcherrima est, & græco nomine Methodus appellatur, potest etiam quedam altior esse causa; cur has Cicero Partitiones uocarit; quoniam ab Academicis, quos ubique ferè sequitur Cicero, sic oratoria scholæ solerent appellari, cum præsertim in extrema huius operis parte sic ipse scribat, Exposita sunt omnes tibi Oratorie partitiones, que quidem è media illa nostra Academia floruerunt: neque sine ea, aut inueniri, aut intelligi, aut tractari possunt. Nam Plato, quod satis constat, rerum omnium uim atque naturam diuidendo, & partiendo potissimum inuestigandam esse censebat. unde primo de Anima querit Aristotiles, que nam ratio definitionis sit, utrum ea, que per diuisionem fit, an ea, que per compositionem. singularum enim partium cognitio, totius etiam cognitionem afferre solet. omnem igitur di-

cendi

ostendi doctrinam in hoc opere primo tres in partes Cicero distribuit, in unam Oratoris, in orationem in Questionem. deinde iterum unamquamque partem in alias partes diducit, quibus expositis, ac declaratis, operi finem imponit.

De Dialogo.

Quoniam hoc partitionum opus dialogo conscriptum est, primum mihi querendum esse uidetur, quid sit Dialogus. & unde originem traxerit, fuerunt enim quidam imperitissimi homines, qui nominis Etymologiam secuti, dialogum esse duorum sermonem definiuerunt, quorum ignorantiam res ipsa coarguit, quoniam in plerisque dialogis non duo tantum, sed plures saepe numero inter se colloquentes inducuntur. quod in Platonis dialogis, pluribus in locis uidere licet. melius igitur uisum uideri possunt, qui dialogum à uerbo græco διαλογου quod est differere, seu disputare dictum uelint, quoniam in eo semper de aliqua re inter plures differitur. Quare Diogenes Laertius in Platonis uita dialogum ita definit, ut dicat esse sermonem ex interrogatione, & responsione compositum, de ijs rebus, quæ uel philosophiam, uel Reip: partes attingant, cum decora, congruentique personarum, quæ inducuntur expressione, accurataque uerborum compositione. Cicero uidetur dialogum interpretari disputationem, sic enim ait; ad Lentulum scribens; Scripsi igitur Aristotelico more, quemadmodum quidem uolui tres libros in disputatione, ac dialogo de Oratore, & in Bruto; Disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum, & ad Atticum libro quinto, Nos Tarenti, quos cum Pompeio dialogos de Repub. habuerimus ad te perscribemus. Tradit autem Diogenes Laertius libro tertio Zenonem Eleatem primum fuisse, qui dialogos conscripserit. Aristoteles in primo de Poetis Alexandrum Stryreum, siue Teianum Dialogorum auctorem facit. sicut etiam Phauorinus in Commentarijs. ceterum Plato rude adhuc, & impolitum, tantumque inchoatum Dialogorum genus expoliuit, illustrauit, atque perfecit; tantumque huic generi scribendi adiumenti attulit, ut non solum exorationem, atque expositionem, sed etiam maiorem inuentionis partem merito sibi uendicare possit apud Latinos inuenio genus hoc scribendi etiam ante Ciceronis tempora fuisse in consuetudine. nam M. Brutus Iuriconsultus, qui ante L. Crassum Oratorem fuit, tres libros de iure ciuili in dialogo scripsit, quemadmodum apud Ciceronem secundo de Oratore Caesar ostendit, quin etiam Curio pater, ut in Bruto legimus, dialogos scriptitauit. uerum ut in alijs scribendi generibus, maiores suos omnes Cicero superauit. ita etiam in dialogis, quos multos

M. A. A. MAIORAGII

nos accuratissimè conscripsit. cum enim duo sint dialogorum genera à Plato-
nicis usurpata, quorum alterum ὑποτυπώδης appellatur, alterum ἐπιτυπώδης,
utrunque genus ita Cicero amplexus est, ut nihil ad eorum perfectionem
posteris reliquerit. dicitur autem dialogus ὑποτυπώδης, in quo præcepta
quædam uel ad mores, uel ad doctrinam spectantia traduntur. Qualis est
hic Partitionum liber, & Lælius, siue de Amicitia, & Cato maior de Sen-
ectute, & secundus ac tertius liber de Oratore. quod quidem dialogorum
genus latinè (si libet) disputatio disciplinabilis dici potest. ἐπιτυπώδης uerò
dicitur is dialogus in quo disputatur in utranque partem, & opiniones uar-
riè traduntur. quemadmodum in primo de Oratore, in libris de Finibus, in
Lucullo, in Diuinatione. atque hoc genus latinè disputatio controuersa po-
test appellari. Est igitur hoc in opere disputatio disciplinabilis, quoniam
interrogatus à filio pater, docet eum, quæcunque ad oratoriam facultatem
pertinent.

M. Tullij Ciceronis de Partitione Oratoria, Dialogus.

Hanc inscriptionem iam declarasse uideri possumus, cum quid parti-
tio sit, & quid dialogus ostenderimus. sed tamen adhuc queri po-
test, cum hoc in opere permulta partitiones sunt, cur Cicero non in multi-
tudinibus numero de Partitionibus Oratorijs, sed in singulari de Partitione
oratoria librum inscripserit. cum præsertim in suis inscriptionibus Cicero
multitudinis numero delectari uideatur. ut de Officijs, de Finibus honorum &
malorum, de Legibus. Academicarum questionum, Tusculanarum questionum,
sed sciendum est, id esse uerum, quod nos olim in Decisionibus contra Calcagni-
um diximus, qui Ciceronem reprehenderat, quod non potius de Officio, quam
de Officijs titulum apposuisset. quoties (inquam) de arte aliqua spectati-
m tractandum est, aut de aliquo ordine siue magistratu, melius in singulari nu-
mero titulus, & inscriptio ponitur, ut de Inventionem, de Oratore, de Ami-
citia, de Senectute, de Natura Deorum, de Vniuersitate, de Diuinatione,
de Consulibus Officio, de Prætoris officio. atque ita de reliquis. Quoties autem
ad uarias artes, ætates, ordines, res, aliqua tractatio pertinet, tunc in
numero multitudinis inscriptio solet adhiberi, ut de Officijs, de Finibus, de
Legibus, de claris Oratoribus, de rebus domesticis, de rebus publicis, de
Moribus, de Magistratibus. recte igitur Cicero, cum Partitionem genera-
le uocabulum esse intelligeret, & ad alias etiam artes, quam Oratoriam per-
tinere

tinere sciret; neque de omnium artium Partitionibus hoc in opere tractaturus esset, sed de Oratoria facultate tantum, non de Partitionibus absolute, sed de Partitione Oratoria titulum apposuit. quamvis (ut verum fatear) si quis ad varias artis oratoria partes respiciat. recte etiam Partitiones oratoriae dici possunt. quatenus igitur hac pertractatio distinguitur à reliquis artibus, Partitio Oratoria dicitur. quatenus autem dicendi facultas in varias partes distribuitur, etiam Partitiones oratoriae dicuntur. Quare per utrunque numerum hac in scriptio rectè proferri potest, ut vel de Partitione Oratoria dicatur, vel Partitiones oratoriae.



IN DECISIONES XXV.

quibus M. Tullium Ciceronem ab
omnibus Cęlij Calcagnini crimi-
nationibus liberat.

P R A E F A T I O XIV.



T S I mihi non dubium est, quin ijs omnibus, qui Cicerone duce sperant aliquando summum eloquentiae fastigium attingere, iam pridem sit ita persuasum, M. Tullium Ciceronem in omni doctrinae genere tantum excelluisse, ut post homines natos nullus unquam fuerit apud Latinos, qui non dicam cum eo certare, sed ne quidem eius uestigia longo intervallo premere potuisse uideatur; tamen cum uideam hoc tempore, quo liberalissimarum artium studia maxime uigent, nonnullorum hominum ineptissimorum tantam esse audaciam, ut procaci lingua sua diuini oratoris manes uexare, & insectari non dubitent: facere non potui, quin hanc causam tam grauem, tam illustrem, tam honestam susciperem: ut a maledicis conuiciatoribus Ciceronis auctoritatem defenderem. Nihil enim uideo in quo possim ego aut utilius in hac aetate mea iuuenili stylum exercere, aut bonarum literarum amatoribus magis gratificari, aut denique facilius laudem aliquam & gloriam, quam optimus quisque expetit, mihi parare, quam si refellendis maledicorum criminationibus, omnis eloquentiae parentem Ciceronem iniquissimè doceam accusari. Etenim si Cęlius Calcagninus, uir alicuius in literis nominis, qui cum mihi primo congruere certum est, & alij nonnulli magnae sibi laudi futurum & gloriae sperarunt, si contra Ciceronem aliquid uerisimile possent excogitare: quanto mihi gloriosius, ac laudabilius erit, si rectè patrocinatus ei fuero, quem omnes, dum uiueret, sibi patronum adesse cupiebant. At dicet fortasse quispiam, Quis tu es? aut unde tibi tantum uirium, ut hoc oneris aut facile subire solus, aut commode sustinere possis. Ego uero si eius auctoris, quem defendo, dignitas atque amplitudo spectetur, fateor huic causae me non idoneum patronum existere. Quis enim rectè possit Ciceronis excellentiam ac laudes enarrare, nisi si iterum ipse reuiscat Cicero? sed si quis causae facilitatem spectare noluerit, intelliget profecto non modo me, qui iam longo studio ac labore nonnullos in dis-

scripti-

sciplinis progressus feci: sed quemlibet penè dicam imperitum hominem, quò primoribus (at aium) labris literas degustarit, hanc causam defendere, ac tæcri posse: cum præsertim innumcrabiles penè aduocatos, qui Ciceroni faueant, atque infinitos sententiam eam subscriptores sine dubio sim habiturus. Nam quis hoc tempore Ciceronem non diligit? quis non admiratur? quis non omni ratione defendendum putat? Hinc accedit id, quod maximum est, & in omni causa semper plurimum ualuit: nam ea quæ Ciceroni obijciuntur, tametsi argui suspiciose possunt, tamen omnino falsa sunt omnia, ut non ue rear, quin facile submotis falsitatis tenebris ipsa per se ueritas elucescat. Illud præterea mihi non mediocriter calcar addidit ad hanc prouinciam suscipiendam, quod animaduerti paucos admodum aduersarios esse, eosque lænes ac fugacis, ut non hostes legitimi, sed sicarij potius, ac prædones esse uideantur, qui non cõtinuus certare audeant, sed & insidijs aggredi, & uibrato iaculo Parthorum more fugere soleant. Verum hoc tempore certum est, eos prætermittere, qui non tam audaces ac temerarij fuerunt, timideque ac paucis Ciceronem accusarunt. Vnus mihi omnium audacissimus Cælius Cæcagninus arripiendus est, cuius maledictis respondeam, quem insector, cuius imperitiam notam omnibus efficiam, quem eruditus uiris deridendum propinquum. Hic enim in uno de Officijs opere quinque & uiginti locis Ciceronem annotauit: sed ita (ut paulo post aperte declarabo) ut pleraque eorum, quæ tanquam errata reprehendit, ipse non intelligat. Huius igitur hominis loquacitatem, honestis ac ueris rationibus reprimendam esse censui: ne forte ceteri eiusdem generis literatores, audaciores ad detrahendam bonis auctoribus fierent, si tantam hic impune petulantiam tulisset. Quam quidem meam operam, ac laborem, spero bonis omnibus gratissimam ac incundissimam futuram: uobis quæ in primis, qui tantum iam profecistis in literis, ut admirabilem ac diuinam Ciceronis intelligentiam, & doctrinam agnoscat. Illud enim mihi persuasum est, non posse Ciceronem ab eis non uehementer amari, qui singulareis eius uirtutes intelligunt. Vos igitur omnes Ciceroniani nominis amatores mihi patronos ac defensores paro. Vos exploratum habeo, nullo unquam tempore defuturos mihi, uestra fide sapientiaque fretus, hoc onus sustuli: quod si uos aliqua ex parte alienabitis, erit omnino mihi leue & gloriosum, neque dubito, quin unusquisque uestrum libentissime causæ meæ patrocinator sit. Ergo quicumque estis ubique, quibus ualde placet Cicero, Decisiones has meas uobis approbandas ac defendendas existimate. ex hoc fore hunc numero quem ego mortalium omnium plurimi facio diuinum hominem sfondratum certo scio. qui cum rerum præclarissimè gestarum gloria tantum excellat, ut Carolo quinto Imperatori semper Augusto & utilissimus & gratissimus sit: tamen bonis literis

100 M. A. MAIORAGII

is adeo mirifice delectatur, ut nemo propius ad uenerandam illam M. Tut-
lij maiestatem, uel dicendo, uel scribendo uideatur accedere. Ex hoc nume-
ro modestissimus & clarissimus uir Franciscus Crassus, senator: cuius ab
ore melle dulciorem fluere sonum his auribus audiui, quo tempore in sano
religiosissimo Mediolani summa cum audientium omnium admiratione co-
ram Cesare grauissimam illam & splendidissimam orationem habuit. Ex hoc
Alciatus noster, totius orbis decus, qui cum iuris prudentia ceteris omni-
bus antecellat, tum uero eloquentia tanta est; ut ad eum audiendum undi-
que populi confluant, ac nationes: multi praeerea ex agro nostro Mediola-
nensi, quos hoc tempore, ne nimis longa sumatur oratio, praetermittam.
Quot deinde in ceteris Italiae partibus? quot in Gallia? quot in Germania?
quot in Hispania reperiantur, qui Ciceronis amantissimi sunt, ac stu-
diosissimi? His igitur omnibus non solum gratam & incun-
dam, sed etiam patrocínio suo dignam usum iri diligen-
tiam meam certum habeo. Quare age tanto uallati
praesidio, iam tandem firmo, & constanti
animo Calcagninum istum
aggrediamur.



M. ANTONII
 MAIORAGII
 DEELOQVENTIA
 DIALOGVS.



ATVRAE varietas, quam in rebus pluri-
 mia contemplari licet, ut in caelesti globo, stel-
 lis longe diuersis velut emblematis uermicu-
 lato, in toto terrarum orbe, varijs animalium,
 ac plantarum generibus refertissimo, in uiren-
 tium pratorum amaritate, in uariegatis flo-
 rum coloribus, in magna praediorum ubertate,
 saepe uero torpescens animus solet excita-
 re. cum enim homines, qui non omnino sua-
 ritus illiberaliter educati, rerum uicissitudines, ac temporum mutationes,
 assidua mentis agitatione considerant, in admirationem maximam facile
 perducuntur. atque ideo fit, ut rerum causas, eis in mentem plerumque ue-
 niat inuestigare. aut saltem ex his rebus quae ante oculos posita sunt de cae-
 lestibus, & quae nullo modo, dum uitam agimus, uideri possunt, disputare.
 Concesseramus in Ambrosianum uiridarium, in quo serunt olim Afrum il-
 lum Augustinum, Christianae Reipublicae lumen ac ornamentum, ad Chri-
 sti persuasionem animum inclinasse, ac ibidem lauacro conuersum sanctissi-
 mo, pristinas uitiorum, & praeuementis sordes abluisse. ibi tum una me-
 cum, eius Cenobij praeses, Angelus Appianus, suauissimo uir ingenio, cui
 propter egregiam morum integritatem, uita sanctimoniam, & summam
 omnium liberalium artium eruditionem, non facile parem inuenias. ade-
 rat & doctissimus Praeceptor meus Primus comes. cuius uiri laudes, non
 hic est animus explicare. dabitur alias (ut spero) locus, eas opportunius
 memorandi. etenim quis breui posset oratione comprehendere? cum in
 diuinum linguarum classicis auctoribus, nihil ferè possit inueniri, quod ille non
 diligenter excusserit, nihil in liberalibus disciplinis, quod non optime per-
 ceperit, nihil memoria dignum, quod perfecte non edidicerit. taceo de san-
 ctissimis eius moribus, de uita seueritate, de continua rerum diuinarum co-
 gitatione, ac locutione. cum igitur sub frondosa quadam confedisse-
 mus, & de communibus studijs aliquid dicere meditaremur, antequam
 quis-

M. AN. MAIORAGII

quisquam inciperet, ecce *Primo* frater *Antonius* comes, *liuensis* *literarum* omnium sitientissimus, & omnis politioris *literatura* peritissimus, mihi plusquam *Pylladea*. necessitudine coniunctus, quippe qui *studiorum* similitudine detinemur, & ab ineunte *etate* ferè semper unà uiximus, sub eodem *praeceptore* *Primo* meruimus, quod si nos eadem uno partu mater edidisset, non *maiori* possemus esse *beneuolentia* copulati. hunc cum uidissem, mirandum in modum sum *exhilaratus*, nam diebus uiginti ferè non uideram, qui mihi totidem annis longiores fuisse uisi fuerant. oportune inquam, aduenisti frater, (nam alio nomine nunquam illum appellare soleo, hoc erat illud, quod ignota mihi causa, *latabat*: ut *animus* meus, *praesagebat* enim te *uenturum*: Quam (inquit ille) mihi uenisse incundum est, postquam hic similes eos reperi, quos omnium plurimi facio, ac maxime diligo. seruet uos omnes pariter, *Christus* optimus maximus. Tunc *Angelus*, ut est semper *alacri* uultu, ac *fronte* *modestissima*, te ipsum (inquit) optabamus, age nobiscum *aside*, ut aliquid ex *studijs* tuis nobis *impertias*. Quid (inquit *Antonius*) nobis *impertiam*, qui tantum iam *labore* & *industria* effecistis, ut in *doctrinis*, omnes quos hactenus, mihi uidere contigit, equis (ut aiunt) *alibi* longe *praecedatis*? me potius à uobis aliquid *aquum* est, tanquam à *perpetuis* fontibus *haurire*. ut enim *arbores* *istae*, quas in hac *paradiso* tam *putre* *chre* *comatas*, ac quasi *ridentes* *aspicimus*, primò quidem *flores* *emittunt*, postea uero *fructus* qui paulatim *maturescant*, nihil tamen horum per se sola *faciunt*, sed ab omnium *genitrice* *terra* *succum* *accipiunt*, ac *uigorem* *procreandi*, sic ego nunc in *studijs* quasi *florescere* mihi *uideor*, ex quibus aliquando *confido* *futurum*, ut *fructus* aliquid *percipiam*. sed interim *uestro*, qui *doctrina* *praecellit*, mihi opus est *auxilio*. quod nisi *fiere* t, tanquam *terra* *succo* non *adiuta* *planta*, nihil (ut *uideo*) possem in *literis* *proficere*. Tum *Angelus* *iocabundus*, nouerat enim *iuuenis* *industriam*, & *ardentissimum* *literarum* *studium*, an (inquit) sicut *implumis* *auicula* *uidulo* *nondum* *euolare* *didicisti*? aut adhuc in *nataatione* tibi *cortice* *opus* est? Atqui ego te *Delium* *illum* iam *superasse* *nataatorem* *existimabam*. & *aliorum* iam *posse* *fieri* *moderatore*m. Non *iniuria* (inquam ego) *Angele*, *istam* *de* *Antonio*, *opinionem* *concepisti*, nam *sepenumero* *mecum*, non *mediocriter* *admirari* *soleo*, *profectum* *eius*, in *omni* *doctrinae* *genere*. nihil est enim quod *ingenij* *acumine* non *penetret*, *studiorum* *assiduitate* non *uincat*, *memoriae* *tenacitate* non *comprehendat*. quare siquid *coram* *uobis* *recusat* *dicere*, non *illius* *infortia*, sed *incredibili* *modestia* potius, qua maxime *praeeditus* est, *ascribendum* esse *arbitror*. Hic *subridens* *Antonius*, ac in me *reiectis* *oculis*, tu quidem (inquit) pro tua *singulari*, & iampridem mihi *perspicua* *beneuolentia*, de me semper *magnificentissime* loqueris, uerum ipse

Ipse cognosco, quam sint exigua vires ingenij mei, sed postquam mecum tanquam ex syngrapha pergitis agere, & contendere, ut aliquid proficerem, mihi autem quod dicam in presentia, uestra dignum expectatione, uenire in mentem penitus nihil potest, fratrem meum Primum qui & potest facere, & faciet libentissimè (nisi mea me fallit opinio) precabor, ut me leuet hoc onere & hanc dicendi prouinciam suscipiat, quod obsecro, mi frater, ac idem præceptor honorandæ, ne recuses. Tum Primus cogitabundus spectare cepit. ordine positas uites, quæ tum primum odore fragrantissimo redolentes, deflorescebant. in quincunces speciosissimos redactas arbores, quæ diuersa quidem poma, & ea nobilissima, sed tamen adhuc acerba sustinebant, quamplurimis ac uersicoloribus variegatum floribus solum seniceta purpureis ac candidissimis rosas, optimè circumquaque redolentia. nos hæc cum expectatione meditantem intuebamur, cum ille sic locutus est. Equidem Antoni frater incundissimè, siquid esset, inter nos de pietatis studijs disputandum, dicerem aliquid libentissimè, cum præsertim locus hic amoenissimus, & hæc omnia tam bene uernantia celestis illius à Christo promissa regionis, memoriam nobis sufficere uideantur. uidete quam rideant omnia, quid hoc spectaculo speciosius? quid aptius ad aeternæ uitæ meditationem, nam sic opinor, omni tempore, sed longe præstantioribus uirere floribus campos Elysios, non eos quos Asphodelo consitos, apud inferos beatorum sedes esse Poetæ fabulati sunt. sed ad quos, nos qui Christum sequimur, quotidie laborantes, speramus aliquando peruenire. itaque nobis in hac uita Deus, quasi specimen quoddam dedit, olim futuræ beatitudinis. uidetis quam bene oleant hi caduci flores, quales fore censetis, eos, qui nunquam poterunt emarcescere? Quid? an non harum tam suauis odor uitium, nostrum ob oculos principem Christum uidetur obijcere? qui se uitam (ut est in sacris literis legatos autem suos palmites appellauit? nam ut palmes si uitæ semper adhaereat, dulcissimos potest racemos producere, sin autem casu defractus fuerit, arefcit ilico, & ad combustionem tantum utilis est. sic homo, donec per res bene gestas capiti Christo coniunctus fuerit, uitam in melius quotidie transigere potest, donec tandem unâ cum eo, immortalis felicitate perfruat. Quod si forte per flagitia Christum reliquerit, breui tempore præda sit iniquissimo Dæmoni, iam uero nonne arbores istæ, quæ magna fructuum sarcina sunt inclinatæ, nostri nos officij uidentur admonere? quæ primò flores emittentes, deinde fructus acerbos, quales nunc pendere uidetis, sic paulatim auxiliante solo nutriunt, ut tandem ad maturitatem perducantur, ita nos, eo tempore flores emittimus, cum bonam animo concipimus uoluntatem, fructus autem, cum quæ nobis à Deo commissa sunt, ea bene gerimus, hi fructus tunc maturefcere dicuntur, cum tales sunt actio-

M. AN. MAIORAGII

res nostra, ut per eas Christi beneficio vitam mereamur immortalem. Quare si vobis ita videtur, utar oratione qua sepe soleo, vosque (me appellabat & Antonium) ad studium summe virtutis adhortabor. nisi forte quid aliud Angelo videatur. Mihi vero (inquit Angelus) nihil posset accidere incunctius, nam quamvis sacras quotidie literas euoluamus, & Dinorum exempla, ac monumenta, nos satis possent ad virtutem extimulare, tamen vix una voce nihil efficacius inueniri potest, presertim cum ab optimo viro proficitur. Atqui non ego te (inquit Primus) qui nos in hac facultate, longe lateque precedis, verum hos adolescentes qui nunc in etatis fervore constituti sunt, ad virtutem exhortari statutum habeo, tu si libet, coram qua abeantur, iudex affideto. Hic cum silentio maximo nos ad audiendum ostendissent esse preparatos, hoc modo Primus exorsus est. Equidem cogitant mihi de communibus mortalium studijs, sepe numero venit in mentem non mediocriter admirari, atque etiam indignari, tantam esse hominum insaniam ac uecordiam, ut cum eternam consequi gloriam, ac beatitudinem, quam minimo labore possint, per inertiam ac libidinem turpissimis in rebus malint, tempus, hoc est, rem multo preciosissimam frustra conterere. cum enim mens illa sempiterna, ac perfecta sapientia, quem nos Deum appellamus, qui caelestia maxime procurat, deinde in terris homines, & quae ad hominum utilitatem pertinent, omni mortalium generi, ab ipsis statim incubulis igniculos quosdam addiderit, virtutis ac beatitudinis acquirenda, quamplurimi uarijs animi perturbationibus ac morbis impediti, ac distracti, quod à natura iusti & aequi desiderium habent, id penitus obruunt, & à caeca ac temeraria animi dominatrice cupiditate praecepti, reginam omnium bonorum rationem conculcare non erubescunt. neque enim quisquam uitij inquinatus, naturam, aut fatum, aut sidera, quod nonnulli faciunt, merito potest incusare, quae, ut huic, ad uitia propensiores, quam illum, proferant, cogere tamen possunt omnino neminem. uerum ut uirtutum aut uitiorum viam complectatur, hoc in cuiusque situm est potestate. non enim merito vel punirentur improbi, uel iusti premia mererentur, si uel illi malle, uel hi bene facere necessario cogerentur. sed tamen (ut diximus) omnibus adipsitendae uirtutis, ac fugiendae uitiositatis desiderium, à teneris (ut aiunt) uinguculis statim innascitur. Quis enim omnium inueniri potest, tam augusti animi, tamque parui, quem si roges, an beatus esse uelit, non illico respondeat, id se uel maxime cupere? praeterea uirtutis nomen ac probitatis etiam apud improbissimos sanctissimum est, ac maxime uenerabile. nam quis est adeo perditus, qui se probum, ac uirtute praeditum appellari, non uehementissime gaudeat? adde quod etiam sepe numero digladiari solent improbi, si quis eos audeat, bonos uiros esse denegare. planum igitur ac ma-

nife-

manifestum est, hoc uirtutis ac felicitatis desiderium, nobis à natura Dei be-
 neficio traditum esse. cur ergo dicet aliquis, tam paucissimi, qui uirtutem
 complectentur? cur uiam quæ potest ad beatitudinem perducere, plurimi
 non sequuntur? quia cupiditatibus illaqueati, non ita corpus afficiunt, ut
 obedire consilio rationique possit, & cum meliora, tanquam ea quæ oculis
 geruntur, aspiciant, ac laudent, tamen quoniam appetitum rationi non
 subijciunt, deteriora consecretantur, nonnulli etiam adeo rudes, & in bonis
 insciosi inueniuntur, ut cum optima sequi cupiant, bonum ac malum inter-
 noscere non ualeant, atque ita sit, ut pro bonis pessima complectantur. sunt
 qui maxime diuitijs inhiantes sperent futurum, ut cum amplissimas posses-
 siones, & in commemorandam pecuniam adepti fuerint, bene beateque ui-
 tam agant, sed nunquam eos explere uidemus cupiditatis sitim, at potius
 continenter plura conquirentes, maiora semper appetentes, plurima con-
 gerere studentes, aspiciamus. nam (ut optime dixit Aquinas Poeta) crescit
 amor nûmi, quantam ipsa pecunia crescit. hoc accedit etiã auaræ incommodi,
 quo minus possint ad uirtutem aspirare. quod diuitiarum cupiditate captus
 animus, confestim euilescit. cum enim auræ diuinæ particula quedam sit ani-
 mus noster, sublimis & erectus, caelestia tantum ac immortalia meditari
 concupiscit, ad eam gestiens beatitudinem, ad quam destinatus est, ali-
 quando peruenire, cum uero pecuniarum illecebris illectus, eis inhiare ca-
 perit, nihil magnificum potest, nihil præclarum cogitare, nihil quod ad ho-
 nestatem spectare uideatur. nec alia de causa, toties in sacris literis diuites
 improbantur, ab æterna felicitate repelluntur. Quare nihil esse credatis,
 honestius, nihil magnificentius, quam diuitias contemnere. Sed existunt
 etiam, qui facile contemptis pecunijs, honore sperent ac gloria futurum, ut
 immortalitatem consequantur. quo fit, ut quicquid agant, ac meditentur
 id ipsum totum popularis tantum auræ captandæ gratia facere uideantur,
 quod quam sit inane, ac indignum homine christiano, non dubito quin in-
 telligatis. neque enim fieri potest, (ait Chrysostomus) ut qui gloriæ dulcedi-
 ne capitur, magnum aliquid aut egregium sapiat. hoc illud est quod tanto-
 pere Christus insectatur ut popularis gloriæ cupido, neget se pro beneficijs
 mercedem ullam donaturum. quapropter hoc etiam uitium, eum oportet
 eradere, qui uelit ad summam illam felicitatem ascendere. Maxime uero
 omnium impedimento est, uirtutum (ut ita dicam) candidatis, uoluptatis
 illecebra. quæ ita, quos semel cepit, illaqueat, ut tanquam improbissima
 lyren, eos confestim deturbet in turpitudinis barathrum. hæc à uobis præ-
 ter omnia cetera, studiosi discipuli, summopere cauenda est, ista præser-
 tim etate, quæ maxime uicina lapsibus est. sanguinis enim seruore com-
 pulsâ adolescentia, ad uarias facillimè cupiditates inflammatur. sed iam

E e e pridem

M. AN. MAIORAGII

pridem nos (ut spero) pestem hanc animorum repudiastis, cogitatis enim quantopere uirtutis sit inimica, nam quid uirtuti potest inimicium inueniri, quam, quod omnem tollit honestatem? quid inter appetentem uoluptatis hominem ac teterriam interesse belluam existimatis? Tuquam tibi Deus (inquit Cicero) siue mater (ut ita dicam) rerum omnium natura, dederit animum, quo nihil est præstantius, neque diuinus, sic te ipse abijcias, atque prosternes, ut nihil inter te, atque inter quadrupedem aliquam partes interesse? Hæc audiant uitij excacati, qui summum bonum uoluptate metiuntur. nos uero qui iam ex animis uestris hæc impedimenta summofissis, de his rebus nihil opus est amplius admonere. uerum agite quod capistis iter fausto pede perficite. iacta sunt præclara beatitudinis fundamenta, iam quod difficillimum esse solet estis executi, siquidem principium totius esse dimidium etiam prouerbio dicitur, iam relictis uitij, uirtutum studia capistis amplexari, magnam de uobis amicis omnibus expectationem concitastis, illud cogitate, uobis alterutrum omnino esse necesse. aut cum summa laude & utilitate progrediendum, aut cum summo dedecore & insania retrocedendum. quorum alterum, uestrum est, animi magnitudine præstantium, alterum ignauorum, animi mollicie desperantium, quos pro fragilissimo mundana uoluptatis nitro, multo præciosissimas æternitatis margaritas non piget amittere. Difficilis est & ardua uirtutis uia, sed honesta solent esse difficilia, quod enim expositum est omnibus, ut uel ab ignauissimo quoque possit apprehendi, quis id audeat honestum appellare? at uero quod laudabile, & cum utilitate coniunctum, quamuis maxime sit arduum ac difficillimum, id generosis animis etiam facillimum uideri solet. qui nullum laborem pertimescunt, sed amplissima sibi proponunt præmia quæ consequentur. laudem, decus, immortalitatem, uirtus enim (ait philosophus) radices habere uidetur amaras, sed fructus offert suauissimos. istam quam elegistis uitam optimam, mihi credite, iucundissimam paulatim reddet consuetudo, nec uero labore aut difficultate, tanquam tempestate repelli nos sinatis. quin potius illud considerate. si tanta patiuntur mercatores pericula, si non horrescunt fluctibus turgidum mare, si per saxa per ignes non trepidantes iruunt, ignotas adeunt regiones, fortunæ uitam exponunt, ut breui perituras diuitias affatim congerant, si uigilant artifices totas plerumque noctes, Quanto nos studio conuenit, eas acquirere diuitias, quæ nunquam poterunt interire? facite uobis ob oculos continue uersentur, tot heroes præclarissimi, qui laboribus sibi iter in celum aperuerunt. & hic etiam insignem sibi gloriam pepererunt. quanquam nolo uobis (ut paulo ante monui) tanquam scopum mundanam gloriam proponatis, quid animi inanius? Sed tamen si uirtutem summum studio ac diligentia comple

xi fueritis, ingens etiam gloria sponte sua subsequetur. non enim credendum est, sibi gloriam hanc proposuisse Sanctos illos Hieronymum, Augustinum, Ambrosium. innumerabiles alios, sed ipsam tantum honestatem, ac Christi uitam imitandam, tamen, deorum fama, nulla unquam aetas conticescet. hoc enim ita sapientissimo cuique solet accidere, ut quanto magis gloriam speruerit, tanto magis illa cumulator redeat. Quare summum uitam nobis scopum proponite Christum, ab hoc omne principium, ad hunc omnem actionum uestrarum exitum referatis. de hoc noctes atque dies cogitetis. huius uitam, mortem, gloriam, animo continenter euoluatis. sacrosanctam euangelij legem, ac diuinos omnes libros Nocturna uersate manu, uersate diurna. non enim fieri potest (inquit ille uere aureus Chrysostomus) ut qui frequenter diuinis uacat, is miseram agat uitam. omnia uobis cetera sordeant, praeter his, quae ad Christum pertinent. ita fiet, ut aliquando, quam optatis; felicitatem acquiratis immortalem, & ab optimo quoque viro, maximam reportetis & laudationem, & gloriam. Haec cum dixisset Primus, paulisper habitum est silentium. Tum Angelus, plane mihi Prime uideris (inquit) optimos imitatus medicos. qui morborum causas perscrutati, pharmacis prius eas conantur euellere, quam facientes sanita-tem uedicinas adhibeant quis enim unquam ualetudinem ut recuperet sperare potest, nisi prius morbi causam de uenis fugauerit? ita uirtutis uiam ingredi, penitus nemo potest qui non ante prauas ab animo cupiditates erasit. quid porro uirtuti potest inimicius inueniri, quam tria illa quae modo uicia numerasti? diuitiarum sitis, uoluptatis illecebra, gloria cupiditas. neque enim ullo modo fieri potest, ut qui trium horum aliquo uitiorum irretitus sit, minimam uirtutis partem possit acquirere. quod si quis ab his omnino se potuerit expedire, maximum is ad uirtutem gradum, iam se fecisse tertium habeat. Sed illud sane etiam a te expectabam, ut aliquid de literarum studijs, ac maxime de eloquentia diceres. hos enim adolescentes, in hac parte totis uiribus, ut aliquando fiant eloquentes insudare uideo. qui plane mihi uidetur labor esse superuacaneus. cur autem ita uideatur dicam postea, si prius hac de re sententiam tuam audiuero, quare cum alia multa dixeris, hoc etiam explicandum est a te, ut hi sciant adolescentes, quid hac in re sibi faciendum esse uideatur. Hic arridens Primus, scio (inquit) quam rem uagas Angele, cupis me ad hoc, ut aliquid de eloquentia disceram, impellere. quo illa ipsa, quam te non probare dicis, eloquentia, rationes meas omnes, & argumenta, quibus eam probaui, conuincas. nullum enim adhuc te uehementiorem in dicendo cognoui, neque ad refellendum acutiorum. Sed tamen, quoniam ita uelle uideris, dicam sententiam meam, tu siquid contra dixeris, ipsa tamen per se suum fulgorem explicabit. non enim

M. AN. MAIORAGIT

Nullo modo eloquentiam sine eloquentia potes improbare. uos autem (me appellabat & Antonium) pergite porro sicuti cepistis, totis uiribus ad eloquentiam incumbere. que rerum omnium (diuina semper excipio) sine controuersia præstantissima est, nec uos, quasi tumultuantes de gradu deiciat, siquid Angelus contra dixerit. quin potius ita colligite. Ex omnibus rebus, id excellentissimum ac præstantissimum, existimandum est. quod meliorem nostri partem hoc est animum, ornare, & expolire potest. quodque in admirationem homines adducere solet, & maximam plurimis utilitatem reportare. doctrinas enim ac artes liberales, & denique uirtutes omnes hac de causa complectimur, quod illis humanus animus maxime poliatur. Quid gemmas, uniones, Chrysolithos, adamantes, & cæteras omnes? num alio nomine præciose sunt, nisi quod eas homines soleant admirari? tam uero argentum & aurum, ob id tantum plurimi penditur, propterea quod humanus usus, & conuentionibus, emptionibus ac uenditionibus aptissimum esse uideatur. Nullum autem animi maius ornamentum, culto, ac prudenti sermone potest inueniri, nihil quod maiorem possit admirationem concitare, nihil denique quod utilius sit humano, generi reperitur. Quid enim pulchrius quam aliquem existere hominem, qui ceteros ea re præcedat, qua sola reliquis animantibus homines antecellunt? quid honestius aut decentius? quam ita sermonem posse temperare, ut nihil non concinne, prudenter, ac ornate dicere uidearis, nihil humile ac sordidum, sed omnia nobilia ac splendida? Quid admirabilius, quam mentes audientium, quocumque uolueris, oratione posse conuertere? cum omnes serè loqui sciant, ipse solus ita loquaris, ut ceteri nihil omnino scire uideantur? ut suspensos in teneas auditorum animos, & attonitos, ut uel inuitos pedibus in sententiam tuam cogas discedere? Age porro quid utilius eloquentia? quid liberalius? qua feruntur patrocinia supplicibus, excitantur afflicti, datur miseris salus. rei periculis liberantur, ciuitates optime gubernantur. sedantur plebis seditiones ac discordiæ. ad sacrarum cultum religionum populi pertrahuntur. Quare si, quod animi nostri magnum est ornamentum, quodque in admirationem ducit uniuersos homines, & quod utilitatem solet asferre plurimam, id omnium est præstantissimum, eloquentiam autem, & ornamentum animi non mediocriter, & magnopere mirabilem, & utilissimam esse probauimus nemini dubium esse potest, quin eloquentia sit omnium præstantissima. Quæ cum dixisset, finem ille. Angelus autem, ne tu (inquit) astute mecum agis, qui prius, ne uerbis meis, fidem habeant, hos alinare uelis, quam ex me quicquam audierint. deinde cum tuam tantum de eloquentia sententiam postulasset, ipse nobis argumentis uel potius prestigis quibusdam oculorum aciem ita præstrinxisti, ut uile plumbum, in au-

Quum purum purum, quod uocant, immutare uidereris. sed iam mutica ratione tecum agam, non quidem quod ut aerum occultare uelim, quod tu fecisse mihi uideris, sed magis, ut detectis insidijs, ipsa per se ueritas elucescat. nec enim iam aperto Marte congregandum, possem equidem te plumbco statim (quod aiunt) gladio iugulare. sed aperienda prius est sententia mea. si quid esset quod ad bene beateque uiuendum homini christiano maxima dicendi facultas studio comparata prodesse posset, nunquam profecto committerem, ut eam non maxime comprobarem, quid enim impudentius dici aut fingi potest, quam id condemnare, quod nostrae persuasioni ac religioni sit, non solum accommodatum, sed etiam utilissimum? Sed cum uideam ex eloquentia studio, non solum nullam christianis utilitatem, sed etiam damnum maximum proficisci, quid est quod huic studio, multam operam impendendam esse existimem? aut potius cur summopere non improbem? Quid enim damnosius accidere potest, quam relictis grauioribus studijs inani tantum uerborum sarragini perdiscendae bonas horas consumere? cum praesertim Christus ipse nostrae religionis auctor, suis legibus sanctum esse uoluerit, ne multum loquamur. propterea quod in multa locutione, crimen aliquod semper incidere posse uideatur. nos autem supernacaneae fermonis uicium, quod omnes ferè mortales occupauit, non solum pro uirili conatur aliqua ex parte refecare, sed etiam (si dijs placet) loquacitatem nostram studijs adinuamus. Nam quod ais esse mirabilem eloquentiam, quod attonitos reddat audientes, idem de schenobate, aut praestigiatore, aut etiam circulate quouis dici potest, neque tamen iccirco tale genus hominum praestantissimum esse dicitur. Quod uero disputas eloquentia reos liberari, ciuitates gubernari, populos ad religionem trahi, speciosius mihi dixisse uideris, quam quod ita sit. Nam quis id primum tibi concedat, eo nomine utilem esse eloquentiam quod a periculis liberet? qui si mali sint, num utile tibi uideatur eos liberare? sin autem boni nonne potius innocentia recti liberabuntur quam cuiusquam eloquentia? quis Susannam illam hebraeam, falsa criminatione liberauit? an non (si quid Ambrosio credimus) sua taciturnitas, quae si uoluisset oratorem conducere, qui se defenderet, nequaquam uisa fuisset (ut erat) innocens. Quid Socratem illum Apollinis iudicio sapientissimum commemorem? cui, cum esset in carcere facundissimus orator Lysias, orationem attulisse dicitur, qua uidebatur illum iniuriam accusatum eripere posse, maluit homo sapientissimus, iniuste condemnari, quam eloquentia praesidio liberari. Quod si innocentes sed maleficos eloquentia defendit, cum illi nihil sibi conscij non timeant, hi uero scelerum conscientia stimulati, patrocinium querant, non solum non utilis est, eloquentia, sed etiam damnosissima, quippe quae defendat quos oppressos oportet.

M. AN. MAIORAGII

tuit, quod autem dicis eloquentia ciuitates gubernari, id mihi magis disputandi gratia, quam quod ita sentias dixisse uideris. neque enim te ignorare arbitror, optimis legibus & uirorum prudentia regi ciuitates non eloquentia, quae multo frequentius nocere, quam prodesse ciuitatibus inuincitur. quis enim ignorat, quantum tumultus in republica Romana duorum Gracchorum eloquentia concitavit? quantum item Saturnini? quantum apud Athenienses Pisistrati? Illud nullo modo tolerandum, quod ais populos ad religionem eloquentia trahi, quanam est, ista quam praedicas, eloquentiam num ea quam in sacris literis inuenimus? quis ignorat ex sacris libris expulsum esse eloquentiam, tanquam inutilem? aut eam dicis qua se gloriatur Corinthios lucrifecisse Paulus? cum ait. cum uenirem ad uos fratres, non ueniebam cum eminentibus sermonis, aut sapientiae. annuncians uobis testimonium Dei. & paulo post, sermo meus, & praedicatione mea, non erat in persuasorijs humanae sapientiae uerbis, sed in ostensione spiritus ac potentiae, ut fides uestra non sit, in sapientia hominum, sed in potentia Dei. Quid hic uidetur ne tibi Paulus eloquentiam laudare? ac non potius repellere? non igitur eloquentia est, quae trahit ad religionem homines, sed ostensio spiritus, & euangelij nunciatio. Nam quod ais animi nostri maximum esse ornamentum, plausibilem orationem, id ego semper constantissime pernegabo. neque unquam praeter uirtutem, ac honestam uitam, humanae mentis ulla esse ornamenta existimabo, neque quicquam expetendum, praeter religionem, & unius Dei per sacras literas, ubi nulla est eloquentia, cognitionem, quid enim expetendum, quod non sit utile? porro quid utile, quod non idem sit honestum homini Christiano? atqui nullus id honestum existimabit, quod etiam improbissimo cuique possit esse commune. eloquentia autem eiusmodi est, ut etiam homo pessimus, eam habere possit. non igitur erit honesta eloquentia, quod si non honesta neque utilis. si uero non utilis, non solum non expetenda sed etiam fugienda esse uidebitur. Quod autem fugiendum est perniciosum sit necesse est. Quare non solum eloquentia non praestantissima, quod tu conclusisti non optime, sed etiam perniciosissima Christiano uiro iudicanda est. Haec cum dixisset, nos taciti, quid ad haec esset obiecturus Primus expectabamus. cum ille. si te scirem (inquit) Angele similem uerbis animi sententiam etiam habere summopere te hortarer, ut de opinione tam sinistra decederes. uel si nolles audire tibi notam ingratitudinis inurerem, qui cum tantum debeas eloquentia, quantum hoc tempore uel nulli, uel fortasse paucissimi, tamen eam suis ipsis telis auderes insectari. Sed cum haec disserendi gratia primoribus tantum labris, non ex animo te dixisse non ignorem, nihil de te aut ingratitudine tua dicam, ipsam tantum eloquentiam obiecto clypeo protegere conabor.

labor, ac defendere. In uero tuis argumentis aereum uerbositate uideberis. Primum igitur tua distantia ab id refellere, deinde quae causa tua confirmari de proderunt, exanitar, ut in medium conferam. Atque uel hinc potissimum incipiam, quid illa Sorite mitiosus, quem tanquam uelut disertum in peroratione tibi conseruaras? equidem prima auditione non mediocriter confusus sum, mihi que audire uidebar, inexplicabiles Chryssippi, Cratylus, aut crocodilitinas. sed postquam diligentius intropsexi, nihil unquam mihi uisum est inanius. Nam sic opinor collegisti, nihil utile, quod idem non etiam honestum, nihil honestum, quod improbo possit esse commune. haec effata tibi facile conceberim, quanquam prius illud non multis esse probabile. Sed uideamus, quid his subiungatur. eloquentia eiusmodi est, ut etiam homo pessimus eam habere possit. quid ais Angele? uide ne parum dialectici sit hominis, rerum definitiones aut ignorare, aut cogitas non considerare. homo pessimus eloquentiam habere potest? an ignoras idem esse, ac si discres stultissimus potest esse sapientissimus? nam quid aliud est eloquentia, quam copiose loquens sapientia? quid aliud orator, quam uir bonus dicendi peritus? num prauus homo sapiens aut bonus esse potest? quis hoc sane mē tuis audeat dicere? ut qui tu uel nescis, uel forte etiam prudens hoc conclusisti. nam quisquis eloquens est, is etiam sapiens, ac uir bonus sit necesse est, siquidem eloquentia est sapientia, & orator uir bonus. porro si prauus est eloquens idem etiam erit sapiens & bonus, quod nullo modo fieri potest? quis ignorat? neque igitur homini malo contingere potest eloquentia. quo sublato. uides ne, quam cito causa cecideris? Sed haec agenda uidentur explanatus. Multum interest Angele, quid esse putes eloquentiam, nam si uerborum tantum inanem (ut inquisisti) farragineum illam existimas, recte quidem improbas, sed plurimum uidelicet erras in finitione. sin autem (ut opinor) persuasum habes eloquentiam maius quiddam esse, quam uerborum farragineum, neque omnino sine rerum plurimarum & diuinarum & humanarum cognitione. hominem aliquem eloquentem esse posse, quid te facere dicam cum rem tam laudabilem uituperas, nisi pessime? nam quod ais non oportere dimitti studia grauiora. quae sunt tandem ista grauiora studia? aut quid est, quod incumbamus studijs, nisi ut eloquentiam augeamus? & ut multis collectis rationibus, nobis ipsis, ad bene beateque uiuendam, & alijs quam plurimis auxilio esse possimus? Quid enim quis discit, quod non, cum perceperit, quam maxime cupiat, propalare? hoc enim omnibus natura comparatum est, ut scire desiderent, & quae sciunt alios docere uelint, quod cum faciunt, quis est qui non cupiat, se quam optime dicere? huc igitur studia diriguntur, & hac tantum de causa studemus, ut esse possimus eloquentes, nihil enim aut parum prodest occultae doctrinae, nullum igitur elo-

eloquentiæ studio gravior inueniri potest. Sed Christus (inquit) nobis huius sit, ut pauca loqueremur. unde uan (quiesce) sumus, hoc in eloquentiam esse uisum? caue ne cum eloquentes inimicos habere uolis, etiam Theologorum in asis, sicut mala uerferis euangelia. non enim tibi parum est prelium, quamquam plurimum etiam in ea facultate uideas, sed si te semel oppresbunt, contrahentes, ex illis tenebrosos laqueis, non ita facile te poteris extricare. uiam uero contra Thomistarum, & oscanistarum uisitationes, nihil tibi proderis ista tua tam admirabilis scientia. sed redeat, unde aberrauit oratio, Christus ibi longas Ethnicorum preces utupeat, quibus, quod optabant, a Deo se impetrare posse confidebant, tamen uero scilicet nouus interpret, Christi uerba torques in eloquentiam. Nam si malum est loqui, cur non perpesco tacemus? si uero bonum, cur, cum id facimus non conamur, ut quam optime faciamus? sic enim fieret, ut loquacitatis uitium quod (ut uere dicis) omnes ferè mortales occupauit, excideremus, & polisissimo sermone simul & utilissimo ex tantis que probanda sunt diceremus. Quam uero belle de schenobate aut prestigatore lusisti, perinde quasi quicquam schenobates ad orationem pertineat, aut hæc similitudo, non toto (quod aiunt) diametro disideat, mihi uero uisus es cum, quid contradiceres, non haberes, studio tamen contradicendæ iam absurdam finxisse similitudinem. quid enim habet simile funambulas cū eloquentiæ? cum ille quamuis ridicula quadam & qua mirabilia uideantur, efficiat, tamen nec sibi, nec alijs utilis, ab omnibus uilipenditur, & lusus tantum gratia spectatur. hæc autem ita rapit, & immutat hominum mentes, ita uel inuitas cogit, ad utilissima quaque, ut planè diuina esse uideatur. nec fieri potest, ut cum quis eloquentem semel audierit, eum non maxime suspiciat. & mains quiddam in eo quam in homine ueneretur. quamnam seditio tanta inter ferocissimas gentes potest exoriri, quam, si superueniret: eloquens non illico sedare possit? & pacem inter inimicos conciliare? & quid seditione uulgi truculentius? Menenius Agrippa fabula tantum eloquenter recitata, & sapienter interpretata, iratam plebem patribus conciliauit, quanto id facilius effecisset, si fontes eloquentiæ penetrasset? Quid etiam ad Demosthenis, & Aeschinis contentionem, ex tota Græcia concursus fieret, nam eos qui concurrerunt Græcos, tanquam ad prestigiatos spectandos comenisse censet? aut cum ex ultimis orbis terrarum regionibus ad Patruinum Linium audiendum quidam ueniebant, nonne tibi uidentur eius eloquentiam, non tanquam rem inanem, ut tu appellas, sed tanquam ualde mirabilem, ac prope diuinam fuisse admiratos? Sed hæc quæ ex tuo dixisti, ut sunt leuia, ita facile reselluntur. illud potius aliuuam rationi meæ difficultatena, quod ex Paulo recitasti, uidetur asferre. Nam de

Susanna,

Susanna, ac Socrate postea uidebimus. Sed tamen hoc etiam, quod ait Paulus, facillimum est amoliri, cum non eloquentiam uituperet, sed ei tantum ostensionem spiritus, ac Dei potentiam præponere uideatur. illis enim ecclesiæ nascantis primordis, magis erant (fateor) necessaria miracula cum, ut Deorum cultum, ac maiorum suorum religionem penitus imbibitam, immutarent non sola potuissent homines eloquentiæ persuasione compelli, nisi miracula etiam accessissent, quæ diuinum illud opus esse, non humanum declararent. Sed posteaquam ad Christum uersi fuerant, tunc necessaria fuit etiam eloquentia, quæ debiliū, & infirmorum animos, quotidie confirmaret, desides excitaret, errantes corrigeret, feruentes magis accenderet. unde uidemus etiam quanta scripserit arte Paulus, quem tu fingis eloquentiam damnare, cum ipse sit eloquentissimus, cuius rei præterquam quod eius epistola declarat, testis est etiam Augustinus, qui rerum ac uerborum exornationes, ac eloquentiæ neruos, in eius scriptis, conatur ostendere. Quare non eo modo, quo tu censes, ea uerba Pauli quæ modo recitasti, sunt interpretanda, ut credamus eum, quæ summopere præditus erat, eloquentiam condemnare. Sed cum ad Corinthios scribat, qui à prophetis falsis plurimi seducebantur, eis tantum artificiosè, in memoriam spiritus ostensionem, ac miracula reducit. ut meminerint, se non tantum Pauli uerbis, quantum euangelij uirtute, ac miraculis, Christi fidem accepisse. neque uero ex sacris literis (ut ais) expulsa est eloquentia. imò uero magis credibile est ab eis principium habuisse. deinde paulatim hominum sapientissimum studijs accreuisse. non enim fieri potest, ut res tam diuina aliunde, quàm à diuinis literis principium sumpserit. cum præsertim plurimas in sacris Biblijs orationes uideamus, quas certo scimus esse in Hebræo sermone disertissimas. & quæ etiam apud nos speciem quandam præferunt elegantia. illos uero quos prophetas appellamus, quorum ego eloquentiam, cum eorum scripta Hebræice lego maiorem in modum suspicio, nihil aliud fuisse credendum est, quam oratores facundissimos, quos Deus è multis eligebat, ut essent, qui populum, ad religionem pertraherent. Horum unus Daniel cum innocentem Susannam ad supplicium duci uideret, eam eloquentia sua liberauit, & quàmquam (ut ais Ambrosio placere) taciturnitate innocentiam suam testaretur, tamen nisi Dei monitu uox Danielis affuisset, nihil omnino fuisset impedimèto, quo minus de illa supplicium indignissimum sumeretur. Socrates autè (inquis) perire maluit, quàm oratione Lysie liberari. Sit ita sanè, nū ideo damnauit eloquentiam Socrates? illam sibi orationem, quod forte parum eloquens uideretur, non uiro dignam uideri dixit, non de eloquentia tota iudicium fecit. nisi forte credis, eum, qui sub aratum aurum spernit, obrizum etiam, & purum aurum reprobare. Quid uero de eloquentia Socrates senserit, eius discipulus

M. AN. MAIORAGII

pulus Plato palam innuit, qui cum ubique introducit eloquentissimè disse-
 rentem, quare te frustra uides hæc exempla collegisse. De Gracchis autem &
 Saturnino, & Pisistrato, nihil attinet dicere, cum illi, ciues seditiosissimi
 fuerint. nos autem nullum eloquentem, nisi eundem bonum uirum esse di-
 cimus, ut autem partem aliquam habuerint eloquentia, non tamen ideo
 tanta uirtus damnanda esse uidebitur. neque omnino uitia prauorum ho-
 minum ad res transferenda, nam: Non res in uitium sed malefacta
 cadunt. Quod autem legibus ac prudentia ciuitates gubernari non elo-
 quentia tibi uideri dicis, non satis ipse prudenter, ac legitime (quod pa-
 ce tua dixerim, ab his rebus eloquentiam separas, quas neque tu ignoras,
 siue illa nullo modo posse consistere. Quem enim primū) ut alitè repetamus)
 leges inuenisse, quibus ciuitates regerentur, existimas, aut quem credis,
 induxisse populos, ut legibus obedire non recusarent? num instantissimis ali-
 quis tibi fuisse uideretur? & qui nulla foret eloquentia pradius? quomodo er-
 go tam facile percurrunt, ei qui nullam legum rationem, quare bona uideren-
 tar, posset per insantiam reddere. an sponte sua rudis populus, & libere ui-
 uendi cupidissimus, legibus, tanquam iugo colla supposuit? Quin magis mi-
 hi uerisimile fit eloquentissimum fuisse hominem. qui ratione reddita, cur
 una in ciuitate simul habitare, legibus uti quam optimis, optimum esset, ora-
 rione facundissima populorum animos ita demulserit, & immutauit, ut sue co-
 geret eos parere uoluntati. At uero postquam in una mentia conuenire, ro-
 gi capere, certè non minus eloquentia, quam receptis legibus. Cum enim
 uiros prudentissimos, de æquitate ac iure differentes audirent facundia deli-
 niti, us que optima uidebantur parendū esse censuerunt, itaq; nisi prius elo-
 quentia fuisset, nullas penitus (ut opinor) leges haberemus. nec uero à pru-
 dentia tanquam membrum à corpore segreganda est eloquentia. pars enim
 eius esse aiuntur. cui literarum omnia studia tribuuntur. Quod si pruden-
 tis est, amplecti studia literarum, eis tibi prudentis esse non uideatur, elo-
 quentiam perdiscere qua studiorum omnium, quasi lumen est, & ornamen-
 tum? Quamto uero facilius, & melius ciuitatum gubernatores, populos
 ad iustitiam amplexandam & iniquitatem uitandam, impellere possent: Si
 cum prudentia, magnam quoque facundiam copularent? Quid de Christi pra-
 cone dicendum est. cui tam necessariam esse arbitror eloquentiam, quam
 etiam sacrarum scientiam literarum. Quid enim? an non uidemus in Thea-
 logica facultate doctissimos plerunque homines, quod facundia destituti sunt,
 ita frigide concionari, ut nihil omnino, quamuis plurima uerba profuderint
 (auditorem commoueant? sed totum se uel tempus inanibus questiunculis,
 quas inuoluisse silentio, multo praestitisset: altissima uociferatione contere-
 re. quid enim ea populo profunt, qua Scotus, & eius farina comites som-
 niarunt?

diarunt? quibus ad religionem, ne tantillum quidem accendantur. sed ea cum audierint, in diuinis rebus, multo tardiores efficiantur. quanto praestantius esset, eloquentia, post diuinas literas totis neruis incumbere? & reiectis dialecticorum sophisticatibus, in quibus, tanquam ad Syrenaios scolopulos, consensescunt: tantam studio faciendam comparare: ut audientium mentes immutare, impellere trahere, rapere, possent, ad honestatem capeffendam? ut quaeque pessima uitia sunt, ita maxime consecrari: improbare, profligare, exterminare futuras improbis penas oculis subijcere. minis perterrefacere, inferorum sedes aperire. tortiones, cruciatus, supplicia scelerum patefacere. uirtutem autem, ut dignissimum est, ad celum extollere. eius premia, decus immortalitatem, gloriam, beatitudinem, ita dicendo profequi, ut eorum desiderio maiorem in modum auditorum mentes inflamentur: doleant, metuant, sperent, tempus sibi frustra prateritum conquerantur. in posterum relegata cupiditatum siti, totam uni uirtuti statuatur operam impendere. Quasi quis diligentissime persecutur. quantum honestatis excitabit incendium: quam mirabiles ad capeffendam uirtutem, ignes in mortalium animis commouebit? quam facile uitia tanquam flumi nescere uidebuntur, purior uirtutis flamma subsequetur. Sed me tempus deficeret, si uim uniuersam eloquentiae uelim explicare. Vides (ut opinor) nisi uel uidere nolis, uel Hipsæa ceterior effectus sis, quanto opere sit, utilis eloquentia. Sed me temporis angustia (video enim aduersperascere, cogit esse breuiorem: posthac aliàs, nisi de ista sententia discesseris, multo longiorem, & elegantiorum sermonem expectato. Hic subrisit Angelus, & prater spem (inquit) hodie Primum, orantem ex tempore uidimus. quid si paratus accessisset? quid si iterum contingat ei de eloquentia dicere? sed nihil opus est, iam enim in tuam sententiam pedibus discessi. quibus dictis post paulo discessimus.

F I N I S.



Errores.

Pag. 3. a sponſa lege ſponſe. p. 6. b. ueſtigij ueſtigijs. 7. a. natum. natum. 10. a. mi-
 tum. mirum. 14. b. antiſti. antiſtiti. 18. a. rationes. ratione. 19. a. & ab eo. ut ab eo.
 19. a. ad id. At id. 19. b. hoc ſuum. hoc ſuo. 19. b. facimus. facinus. 27. a. quod tem-
 pore. Quo tempore. 27. a. ſtatim. ſtatim. 27. b. confeſſio. confeſſu. 27. b. exces. expli-
 ces. 27. b. inuitur. inuenitur. 27. b. p̄iudicij. p̄iudicijs. 28. b. deſeras. deſerat. 30. b.
 cupiat. capiat. 31. b. expultrice que. expultrices que. 31. b. cōmotu. commotus. 31. b.
 diuinam. diuina. 32. b. confeſſus. confeſſu. 33. a. miratur ſapientisſimi. miratur cur
 ſapientisſimi. 35. a. clarum que. clauum que. 39. a. clientium. clientum. 41. a. morte.
 morte. 45. a. medico adhiberemus, erum. Medicos adhiberemus, Verum. 46. b. ui-
 tuperant. uituperent. 48. a. [ſic enim explicatio abundat cum nihil ſignificet.] 49. a
 πῶτες ὁ δῶρικαι. πῶτες ὁ δῶρικαι. 50. a. repediamus. repudiamus, 50. a. poſſe. poſſem
 50. b. afflictam. affictam. 55. a. dignitati. dignati. 56. a. rectē. rectz. 56. b. uiris. uirus.
 56. b. opprimeret. opprimerer. 57. b. municipij. municipij. 58. a. uifi. uifi. 58. a. grauissi-
 mus. grauissiſimus. 59. b. inſcriberem. inſcribere. 59. b. intellexiſſent. intellexiſſem.
 59. b. nullo fraude. nulla fraude. 59. b. aduerſiora. aduerſiorum. 60. a. conſicia-
 ri. cōiuciarum. 60. a. iudicatore. iudicatorum. 61. a. libera. libero. 61. a. ſenſuin. ſenſum.
 63. a. ſingulare imprudētiā. ſingularē prudētiā. 63. a. obtuliſſe. obtudiſſe. 63. a. impu-
 dēte. impudētē. 65. a. hoc. hoſ. 65. b. Primus, & Antonus Aluiſius filij. lege Primus,
 & Antonius Aloyſij filij. 65. b. alizuando. aliquando. 70. b. (uel omnia) abundat.
 70. b. ſi. ſe. 70. b. arrogant. arrogantes. 72. a. tuendum que. tuenda que. 74. a. uideſit. ui-
 leſcit. 78. b. exornatum. exornatam. 78. b. uoluntabra. uolutabra. 79. b. ridiculum.
 ridiculam. 83. a. maleuorum. maleuolorum. 83. a. Theadas. Thearidas. 83. b. egerāt.
 ſegerāt. meritos. meritō. 87. b. aio. animi. 89. b. beatus. beati. 90. b. tectiq;. tectiq;. 92.
 a. concipere. conciperem. 95. a. patria. patriz. 95. a. Archimedez. Archimedez.
 98. b. hac. hanc. 100. b. p̄zſtare. p̄zclare. 100. b. eiſcere literas noluit: edifcere li-
 teras uoluit. 100. b. lege immenſus labor, atque induſtria. 101. a. eſſet. eſſe. 101. a.
 falices. ſælices. 101. a. dignitate. dignitatem. 104. b. animi peregrinamus. animo
 peregrinamur. 104. b. detenſus intentrina. deronſus in tonſtrina. 109. a. numini.
 numine. 112. a. homines libro. homine libero. 112. b. Tarquini). Tarquinius. 114. a.
 uos Cœlum. uos ad Cœlum. 115. b. ſummā. ſumma. 117. a. concord;. concordi. 117.
 b. nulla. nullum. 118. a. Rudem. Rudium. 119. a. ua. ut. 121. b. ad. at. 122. b. oportet
 eſſe Gramaticum. lege. toties ortu, occaſu que ſignorum. 123. a. facere. fecere. 125.
 a. ſed gratias agam. Sed quas poſſum, gratias agam. 134. b. opinionem. opinionum.
 135. a. ex. &. 135. b. lege loci denique mutatione tanquam. 138. a. falſus eſt. falſu.
 eſt. 139. a. diuotus. diuitius. 142. a. cumulat. cumulatam. 142. b. diſtrictos. diſtrictō.
 149. a. ſuperiori. ſuperiori. 152. a. uam. ſuam. 151. a. uicinam. uicinum. 154. a. inuola-
 tas. inuolutas. 159. b. latini. latinum. 159. b. ἕγγει. ἕγγει. 159. b. ἀμφο. ἀμφο. ῥοι.
 τα. ἀμφο. 160. b. lege νεαροῖ. ὁ μινος παλαιότες. 162. b. lege ſemper maiore in mo-
 dum placuerunt. 163. b. acceſſiſſet. acceſſiſſe. 165. a. colerentur. colerentur. 171.
 b. tantam. tantum. 171. b. & arte ex arte. 172. a. laude huic. 172. a. uia quz. uia que.
 172. a. lege qui ἐφοτερινα. 172. a. ſtrictura. ſtrictura. 173. a. ideo. hoc. 173. a. oculus.
 opus. 174. a. Quare uare. Quare. 174. a. tepateſaſtū. tepateſaſtū. 174. a. ex. &. 174. a.
 συμῆται. συμῆται. 175. b. Sanitatib;. Sanitibus. 175. b. cæteris. cæteri. 175. b. οὐλος.
 οὐλος. 175. a. ἄρθρον. χρεων. 176. b. ſpicieā. ſpicieam. 178. a. nmnino. minimo. 178. b.
 oblitam. oblitam. 180. b. propagatur. propagator. 185. a. portiuc. porticu. 185. b.
 Cicero officio oſſrijs, officijs. 186. a. aducat. aduertat. aliter. aliter. 188. b. ſulum. ſo-
 lum. 195. a. nemo enim. nō enim. 199. b. Partionē. Partitionē. 199. b. omine. omne.

Reliqua quæ pertinent ad rectam ſcribendi, & interpungendi rationem
 diligens Lector per ſe emendabit.

